SEPTUAGINTA

IOV
ÎNȚELEPCIUNEA LUI SOLOMON
ÎNȚELEPCIUNEA LUI IISUS SIRAH
PSALMII LUI SOLOMON

COLEGIUL NOUA EUROPĂ
POLIROM

SEPTUAGINTA

IOV
ÎNȚELEPCIUNEA LUI SOLOMON
ÎNȚELEPCIUNEA LUI IISUS SIRAH
PSALMII LUI SOLOMON

EDITURA POLIROM
ISBN (vol. I-VI): 973-681-768-7

www.polirom.ro

Pe copertă: „Înțelepciunea divină", detaliu, mozaic de Marko Rupnik (Centro Aletti, Roma)

SEPTUAGINTA

IOV
ÎNȚELEPCIUNEA LUI SOLOMON
ÎNȚELEPCIUNEA LUI IISUS SIRAH
PSALMII LUI SOLOMON

Volum coordonat de:
CRISTIAN BĂDILIȚĂ, FRANCISCA BĂLTĂCEANU,
MONICA BROȘTEANU
în colaborare cu
pr. IOAN-FLORIN FLORESCU

Traduceri de:
SMARANDA BĂDILIȚĂ, FRANCISCA BĂLTĂCEANU,
MONICA BROȘTEANU, IULIA COJOCARIU, ȘTEFAN COLCERIU,
EUGEN MUNTEANU

COLEGIUL NOUA EUROPĂ
POLIROM
2007

SEPTUAGINTA 4/II

Proiect realizat în cadrul
COLEGIULUI NOUA EUROPĂ
sub patronajul lui
ANDREI PLEŞU
cu sprijinul
FUNDAŢIEI ANONIMUL

BUCUREŞTI, IAŞI

Notă asupra volumului

Volumul IV al Septuagintei cuprinde cărţile poetice şi sapienţiale, urmând ca volumele V şi VI, ultimele din serie, să fie consacrate Profeţilor, „mici" şi „mari". După canonul Vechiului Testament grecesc, „scrierile poetice, sapienţiale şi profetice" alcătuiesc un volet complementar „Pentateuhului şi cărţilor istorice". Dimensiunile volumului de faţă au impus publicarea lui în două tomuri. Toate chestiunile referitoare la datare, tipologie literară, loc de obârşie, aspecte teologice, raportare la TM şi fructificare patristică au fost tratate în fiecare Introducere. Aici mă voi limita la câteva observaţii privind ansamblul.

Grupajul de cărţi poetice şi sapienţiale este, probabil, cel mai universal din Vechiul Testament. El îşi găseşte corespondenţi atât în literatura anterioară a Orientului (Egipt sau Mesopotamia), cât şi în cea contemporană, elenistică. Aşa cum subliniază editorii Bibliei de la Ierusalim, în scrierile respective „înţelepţii Israelului nu se preocupă neapărat de istoria şi de viitorul poporului lor, nu acordă atenţie marilor teme ale Legii, Legământului, Alegerii sau Mântuirii, ci se apleacă, precum confraţii lor orientali, asupra soartei indivizilor". Într-adevăr, teologia pe care o descoperim aici se îmbină cu o anumită „filozofie a cotidianului", izvorâtă dintr-o experienţă îndelungată, decantată în poeme şi sentinţe. Totuşi, nu avem de-a face cu un simplu umanism sapienţial, ci cu un umanism *devoţional*, ale cărui valori decurg din raportarea nestrămutată a credinciosului la transcendenţă. Eticul se înrădăcinează în credinţă, din această perspectivă nebunia echivalând cu impietatea, iar bunătatea/desăvârşirea morală cu frica respectuoasă faţă de Dumnezeu.

Unele scrieri din acest volum prelungesc filonul iudeo-elenistic al Cărţilor Macabeilor (în special cărţile 3 şi 4). Ele atestă o reală „aculturaţie" din partea elitei evreieşti, mai cu seamă la Alexandria, care a ştiut să asimileze formele culturii dominante fără a-şi altera însă fondul tradiţional şi credinţa monoteistă. Textele prezintă o dublă atitudine faţă de elenism: de acceptare concurenţială şi de respingere neechivocă. Chiar dacă terminologia provine din recuzita culturii greceşti, ea se întoarce, polemic, împotriva Greciei, preluând conţinutul valorilor moral-religioase ale civilizaţiei ebraice. Astfel, *sophia* din Cartea Proverbelor, din Înţelepciunea lui Solomon sau din Iisus Sirah nu denumeşte doar un ansamblu de aptitudini intelectuale şi fizice ale fiinţei umane, ci rezumă atitudinea de respect devoţional faţă de Singurul cu adevărat înţelept, Dumnezeu.

TM prezintă următoarea grilă canonică: Iov, Psalmii, Proverbele, Ecleziastul (*Qoheleth*), Cântarea Cântărilor. LXX diferă nu doar prin ordinea textelor, ci şi prin

patru cărţi suplimentare. Iată structura din LXX: Psalmii, Odele, Proverbele, Ecleziastul, Cântarea Cântărilor, Iov, Înţelepciunea lui Solomon, Înţelepciunea lui Iisus Sirah, Psalmii lui Solomon.

Odele reprezintă o culegere alcătuită din paisprezece bucăţi, rugăciuni sau imnuri de slavă, majoritatea dintre ele provenind din VT sau NT şi întrebuinţate frecvent în ritualul liturgic al Bisericii Ortodoxe (parţial şi al celei Catolice). Toate pot fi citite în cheie creştină, constituind, alături de Psalmi, partea poate cea mai intens *creştinată* din textele Septuagintei. Exemplul cel mai evident al acestui proces de creştinare este fragmentul din Avacum (Od. 4): textul grec, mult diferit de originalul ebraic, a fost asumat de creştini ca o profeţie.

Dintre toate cele paisprezece piese, zece fac parte din Vechiul Testament (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10 şi 11), două sunt excerptate din Noul Testament (9 şi 13), iar două sunt creaţii poetice autonome (12 şi 14).

Nici Înţelepciunea lui Solomon nu face parte din canonul ebraic. Scrierea a fost redactată direct în greacă, de către un evreu perfect elenizat, trăind probabil la Alexandria cândva în ultimele decenii ale secolului I î.H. La nivelul limbii, al teologiei şi „ideologiei de rezistenţă" există multe apropieri de opera lui Philon din Alexandria. Înţelepciunea devine aici apanaj al lui Iahve, căpătând dimensiunea unui principiu deopotrivă transcendent şi personal, principiu care va fi identificat de creştini cu Iisus-Logos.

Al treilea „inedit" îl constituie Siracidul. Titlul grecesc exact este „Înţelepciunea lui Iisus, fiul lui Sirah". În tradiţia latină, cartea e cunoscută sub numele de *Ecclesiasticus* (Ecleziasticul, diferit de Ecleziast), începând cu secolul al III-lea d.H. La originea acestui text, nepreluat în canonul ebraic, se află scrierea unui înţelept evreu, Iesus Ben Sirah, care a trăit cândva, în secolul al II-lea î.H., la Ierusalim. Nepotul său, ajuns în Egipt, în 132 î.H., îi traduce culegerea de reflecţii şi învăţături în greacă. O revizuire a acestei prime traduceri, cu pasaje interpolate, va apărea în secolul I î.H. Textul original, ebraic, n-a fost recuperat integral până astăzi. Tradiţia creştină ne-a transmis versiunea greacă. O parte a originalului ebraic s-a descoperit abia în 1896.

În fine, al patrulea „inedit" faţă de TM, Psalmii lui Solomon (un apocrif) încheie grupajul poetico-sapienţial. Scrierea apare citată în sumarul *Codex*-ului *Alexandrinus* (sec. al V-lea), dar textul propriu-zis n-a fost descoperit (şi publicat) decât în secolul al XVII-lea, de către J.L. de La Cerda. Psalmii lui Solomon au fost, probabil, compuşi în ebraică, dar noi nu dispunem decât de versiunile greacă şi siriacă. Ca şi Odele ansamblate de creştini în scop liturgic, şi Psalmii lui Solomon datorează mult Psalmilor lui David. Avem de a face cu un colaj original realizat într-o perioadă recentă (unii savanţi văd în ei opera fariseilor sau a esenienilor). Tradiţia creştină îi cunoaşte şi citează începând cu Lactanţiu.

Reamintim în continuare structura ediţiei noastre precum şi normele mai importante de redactare:

Norme de redactare

I. Siglele, abrevierile şi trimiterile bibliografice la scrierile antice şi moderne citate în note şi comentarii sunt menţionate în Bibliografia volumului.

II. Titlurile întregi ale cărţilor biblice au fost scrise cu litere drepte.

- În citările prescurtate, virgula (,) desparte capitolul de verset, punctul (.) şi liniuţa (-) delimitează versete, iar linia mai lungă (–), capitole. Minusculele (a, b, c, ...) notează stihurile în cadrul aceluiaşi verset sau, după caz, versetele suplimentare din ediţia Rahlfs.
- Abrevierile pentru cărţile biblice sunt următoarele (în ordinea alfabetică a prescurtărilor):
  Pentru VT: Abd. (Abdia); Agg. (Aggeu); Am. (Amos); Av. (Avacum); Bar. (Baruch); Bel (Bel şi dragonul); Cânt. (Cântarea Cântărilor); Dan. (Daniel); Deut. (Deuteronomul); Ecl. (Ecleziastul); Ep. Ier. (Epistola lui Ieremia); Est. (Ester); Ex. (Exodul); 1Ezr. (1 Esdra); 2Ezr. (2 Esdra = Ezra şi Nehemia TM); Gen. (Geneza); Ier. (Ieremia); Iez. (Iezechiel); Iis. Nav. (Iisus/Iosua Nave); Ioel; Iona; Iov; Is. (Isaia); Iud. (Iudit); Înţ. (Înţelepciunea lui Solomon); Jud. (Judecătorii); Lev. (Leviticul); 1,2,3,4Mac. (1, 2, 3, 4 Macabei); Mal. (Malachia); Mich. (Michea); Na. (Naum); Num. (Numerii); Od. (Odele); Os. (Osea); 1,2Par. (1, 2 Paralipomene = 1, 2 Cronici TM); Plâng. (Plângerile lui Ieremia); Prov. (Proverbele/Pildele lui Solomon); Ps. (Psalmii); Ps. Sol. (Psalmii lui Solomon); 1,2Rg. (1, 2 Regi = 1, 2 Samuel TM); 3,4Rg. (3,4 Regi = 1, 2 Regi TM); Ruth; Sir. (Înţelepciunea lui Iisus Sirah); Soph. (Sophonia); Suz. (Suzana); Tob. (Tobit); Zah. (Zaharia).
  Pentru NT: Apoc. (Apocalipsa); Col. (Coloseni); 1,2Cor. (1, 2 Corinteni); Ef. (Efeseni); Evr. (Evrei); Flm. (Filimon); Flp. (Filipeni); Gal. (Galateni); Fp. (Faptele Apostolilor); Iac. (Iacob); In. (Ioan); 1,2,3In. (1, 2, 3 Ioan); Iuda; Lc. (Luca); Mc. (Marcu); Mt. (Matei); 1,2Pt. (1, 2 Petru); Rom. (Romani); 1,2Tes. (1, 2 Tesaloniceni); 1,2Tim. (1, 2 Timotei); Tit.

În unele cazuri, numele aceleiaşi cărţi este citat în mod diferit, după versiunea greacă, respectiv textul ebraic la care se face referire: de ex. Par. (Paralipomene pentru LXX), dar Cron. (Cronici pentru TM), 1Rg. (1 Regi LXX), dar 1Sam. (1 Samuel TM) etc. Referinţele la cărţile Pentateuhului, la cele istorice şi la cele poetice şi sapienţiale din LXX, din note şi comentarii, au în vedere primele patru volume din prezenta ediţie a Septuagintei (v. Bibliografia).

III. Reguli de transliterare:

- Cuvintele sau expresiile greceşti din note s-au scris cu caractere greceşti. Corespondentele latine sunt: α, Α = a, A; β, Β = b, B; γ, Γ = g, G; δ, Δ = d, D; ε, Ε = e, E; ζ, Ζ = z, Z; η, Η = e, E; θ, Θ = th, Th; ι, Ι = i, I; κ, Κ = c, C (dar k, K înainte de *e* şi *i*); λ, Λ = l, L; μ, Μ = m, M; ν, Ν = n, N; ξ, Ξ = x, X; ο, Ο = o, O; π, Π = p, P; ρ, Ρ = r, R; σ, ς, Σ = s, s, S; τ, Τ = t, T; υ, Υ = u (în diftongi), y, U (în diftongi), Y; φ, Φ = ph, Ph; χ, Χ = ch, Ch; ψ, Ψ = ps, Ps; ω, Ω = o, O.

- Termenii ebraici s-au transliterat după următoarele reguli: א = ' (stop glotal); בּ = b; ב = bh (pronunţat spirant, aprox. ca [v]); גּ = g; ג = gh (pronunţat spirant); דּ = d; ד = dh (pronunţat spirant, aprox. ca engl. „th" sonor); ה = h; ו = w; ז = z; ח = h̲; ט = t̲; י = y; כּ = k; כ = kh (pronunţat spirant, aprox. ca [h]); ל = l; מ = m; נ = n; ס = s; ע = ' (guturală); פּ = p; פ = ph (pronunţat spirant, aprox. ca [f]); צ = ţ; ק = q; ר = r; שׂ = ś; שׁ = ş; תּ = t; ת = th (pronunţat spirant, aprox. ca engl. „th" surd); ָ = ā (în silabă închisă, înainte de accent: o); ֵ = ē; ִי = ī; וֹ = ō; וּ = ū; ַ ֲ = a; ְ = ᵉ (pentru simplificare, am transliterat la fel *şwa mobile* şi *şwa quiescens*); ֶ ֱ = e; ִ = i; ֹ ָ ֳ = o; ֻ = u.

- Transcrierea numelor proprii (inclusiv a etnonimelor): s-a plecat de la forma lor greacă, din LXX, şi s-a transliterat cât mai aproape de această formă. Singura excepţie a fost transliterarea diftongului „ou": nu s-a transliterat Iouda, Routh, Saoul, ci Iuda, Ruth, Saul; aşadar, „ou" s-a redat peste tot cu „u". În cazul numelor foarte cunoscute, s-a preluat forma românească tradiţională (ex. Avram sau Avraam, nu Abram sau Abraham; Goliat, nu Goliath; filisteni, nu philisteni etc.; dar Iisus Nave, nu Iosua Navi; Phinees, nu Finees; cheteu, nu heteu etc.); acolo unde s-a impus folosirea altei forme decât cea curentă, s-a dat o notă explicativă.

- Acolo unde nu este menţionată o altă semnificaţie a lor, parantezele drepte [ ] semnalează cuvintele care s-au adăugat în traducere, pentru clarificarea sensului, şi care nu există în textul original.

- Cuvintele ebraice care au fost transliterate ca atare în textul grecesc au fost date în caractere italice şi explicate în note.

- Notele s-au numerotat cu numărul capitolului şi versetului respectiv, date în bold. În cadrul aceleiaşi note, comentariile diferite se evidenţiază printr-un romb plin, ♦.

Structura ediției

Volumul I: Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul.
Volumul II: Iisus Nave/Iosua, Judecătorii, Ruth, 1–4 Regi.
Volumul III: 1–2 Paralipomene, 1–2 Ezdra, Ester, Iudit, Tobit, 1–4 Macabei.
Volumul IV/1 (tomul I): Psalmii, Odele, Proverbele lui Solomon, Ecleziastul, Cântarea Cântărilor.
Volumul IV/2 (tomul II): Iov, Înțelepciunea lui Solomon, Înțelepciunea lui Iisus Sirah, Psalmii lui Solomon.
Volumul V: Osea, Amos, Michea, Ioel, Abdia, Iona, Naum, Avacum, Sophonia, Aggeu, Zaharia, Malachia.
Volumul VI: Isaia, Ieremia, Baruch, Plângerile lui Ieremia, Epistola lui Ieremia, Iezechiel, Suzana, Daniel, Bel și dragonul.

*

Septuaginta noastră se construiește organizat, în etape. Pregătirea terenului, acumularea bibliografiei, propunerea unor prime variante de traducere, parțial sau integral abandonate uneori, discutarea lecțiunilor în cadrul întâlnirilor de lucru, propunerea altor versiuni, iată parcursul standard al muncii noastre împreună. Ultima confruntare, la cuvânt, este făcută de coordonatori, pe rând. Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, Ioan-Florin Florescu și eu însumi, cu competențe complementare, ne străduim să ameliorăm atât traducerile finale, cât și conținutul notelor și al introducerilor. Confruntarea și îmbogățirea aparatului de note pot dura câteva luni de zile. La fel s-au petrecut lucrurile și în cazul volumului de față. Un rol esențial îl are, de fiecare dată, colaborarea cu specialiștii străini. Până când studiile despre LXX se vor coace deplin și în România, aportul occidental rămâne de neprețuit. Mulțumim așadar colaboratorilor francezi, americani, belgieni care ne-au însoțit și acum și care țin ridicată la maximum, cred, ștacheta LXX românești. De asemenea, mulțumim, pentru entuziasta lor complicitate, reprezentanților celor trei instituții nestatale din România, care permit desfășurarea proiectului în condiții optime: Colegiul Noua Europă, Fundația Anonimul și Editura Polirom.

Cristian Bădiliță

IOV

Traducere din limba greacă şi note de
IULIA COJOCARIU, FRANCISCA BĂLTĂCEANU şi MONICA BROŞTEANU

Introducere de IULIA COJOCARIU şi CRISTIAN BĂDILIŢĂ

Pentru traducere s-a folosit şi versiunea lui Cristian Bădiliţă, *Cartea lui Iov*, traducerea primelor zece capitole după LXX şi introducere, în *Altarul Banatului*, nr. 1-3, anul X, 1999, Timişoara.
Pentru introducere şi note s-a folosit, în special, teza d-nei Maria Gorea-Autexier, *Le texte de Job. Étude critique des témoins hebraïques et grecs. Le problème des versets absents de la Septante*, thèse de doctorat, École Pratique des Hautes Études, Section des Sciences Religieuses, 2000.

Introducere

1. Numele cărţii şi locul ei în canon

În textul masoretic numele protagonistului este *'Iyōbh*, care poate fi derivat de la verbul *'āyabh*, „a fi ostil"; ar însemna deci „obiect de persecuţie/de duşmănie"[1]. Septuaginta a redat cuvântul bisilabic ebraic prin Ἰώβ, *Iob* în Vulgata.

Canonicitatea Cărţii lui Iov a fost recunoscută fără dificultate de Sinagogă şi de Biserică[2], unde era citită încă din Antichitate. Iov 5,13 este citat de Pavel în 1Cor. 3,19; alte aluzii apar în 1Tes. 5,22 (*cf.* Iov 1,1.8; 2,3) şi în Flp. 1,19 (*cf.* Iov 13,16). Iacob îl menţionează în scrisoarea sa pe Iov ca exemplu de răbdare. O aluzie apare şi în Apocalipsă 9,6 (*cf.* Iov 3,21). Caracterul inspirat al cărţii nu a fost niciodată contestat în mediile evreieşti, dar au existat divergenţe printre rabini cu privire la datare şi la fundamentul ei istoric. Canonicitatea acestei cărţi a fost pusă la îndoială de Theodor de Mopsuestia (sec. IV-V) şi de Iunilius (sec. al VI-lea), care considerau că atitudinea şi cuvintele lui Iov nu-l recomandă ca pe un om drept.

Locul cărţii variază în funcţie de canon. În canonul ebraic, ea face parte din categoria „Scrierilor", fiind plasată între Psalmi şi Proverbe. Faptul că e singura carte din afara Torei care a fost găsită la Qumran în scriere paleo-ebraică, precum şi existenţa, alături de ea, a două targumuri, arată că ea a fost socotită încă de timpuriu „carte sfântă", poate chiar înainte de profeţi. De altfel, Talmudul (*Baba Bathra* 14b) afirmă că Moise ar fi autorul ei, legitimând-o astfel şi alăturând-o Torei[3]. În canonul grec, Cartea lui Iov

---

1. *Cf.* Samuel Terrien, *Job*, Editions Delachaux & Niestlé, Neuchatel, 1963, p. 6.

2. *La Sagrada Escritura. Texto y comentario. Antiguo Testamento. III. Israel bajo persas y griegos (Esdras-Nehemias, Tobit, Judit, Ester, Macabeos). Libro de Job*, La Editorial Catolica, S.A., Madrid, 1969, p. 437.

3. *Cf.* Dominique Barthélemy, „L'État de la Bible juive depuis le début de notre ère jusqu'à la deuxième révolte contre Rome (131-135)" (p. 14), în Samuel Amsler, Dominique Barthélemy, Georges Bavaud, Guy Bedouelle, Pierre Fraenkel, Eric Junod,

este precedată de Psalmi, Proverbele lui Solomon, Ecleziastul, Cântarea Cântărilor şi este urmată de Înţelepciunea lui Solomon şi de Înţelepciunea lui Sirah, formând împreună cu ele grupul „cărţilor sapienţiale şi poetice". În creştinătatea apuseană această grupare se păstrează în canoanele Conciliului de la Hippona, dar în Occident apare tendinţa de a face din Cartea lui Iov, împreună cu cărţile Ester, Tobit şi Iudita, un al doilea grup de cărţi istorice[4]. Aceasta este ordinea din Vulgata, păstrată şi în canoanele Conciliilor de la Florenţa, Trento şi Vatican I. În canonul siriac, Iov urmează după cărţile lui Moise, în concordanţă cu opinia rabinilor care îl consideră pe acesta din urmă drept autor.

2. Specia literară

Cartea lui Iov face parte din literatura sapienţială, dar diferă mult de aspectul celorlalte cărţi de acest gen[5]. Spre deosebire de literatura Proverbelor, de pildă, unde se întâlnesc maxime scurte şi percutante, în această carte sunt alăturate discursuri lungi, care păstrează o idee de bază relativ unitară. De aceea a fost caracterizată de unii ca „poem didactic", însă realismul cu care înfăţişează viaţa omului în suferinţă, intuiţiile ei profunde depăşesc cu mult cadrul restrâns al genului. Cartea are componente sapienţiale, conţine şi o doctrină despre înţelepciune, dar, pe lângă acestea, se găsesc multe alte elemente[6]. De altfel, şi din punct de vedere formal, ea este compozită, având unele părţi în proză: prologul (1,1–2,13), epilogul (42,7-17) şi introducerea discursului lui Elius (32,1-5), în timp ce restul curge în versuri; exegeţii au descoperit diverse forme literare: controversă, limbaj juridic, lamentaţii, fragmente de imn etc. Se poate spune că specia literară a poemului este una mixtă, în care se evidenţiază personalitatea literară independentă a autorului/autorilor, prin îmbinarea unor elemente diferite: lirice, didactice, sapienţiale.

Cartea lui Iov a fost pusă în paralel cu literatura sapienţială sumeriană, babiloniană sau egipteană, cu care însă nu are în comun decât unele trăsături

---

Jean-Daniel Kaestli, Flavio Nuvolone, Hans Peter Rüger, James A. Sanders, Otto Wermelinger, *Le Canon de l'Ancien Testament. Sa formation et son histoire*, Édité par Jean-Daniel Kaestli et Otto Wermelinger. Coll. Le Monde de la Bible, Éd. Labor et Fides, Genève, 1984.

4. *La Sagrada Escritura. Libro de Job*, p. 437.

5. *La Sagrada Escritura. Libro de Job*, pp. 438-439.

6. *Cf.* Weiser, *Giobbe*, p. 14.

generale. Atât în literatura orientală, cât şi în cea mediteraneeană apare tema dreptului care suferă, dar acolo acest lucru se întâmplă fie din cauza rivalităţii dintre zei, fie din pricini necunoscute, soluţia fiind una sceptică sau pesimistă. S-au făcut paralele şi cu literatura canaaneană; unii au văzut o asemănare şi cu *Prometeu înlănţuit* al lui Eschil. Totuşi, este greu de crezut că autorii lui Iov aveau contacte cu literatura greacă. În afara temei şi a unor elemente formale, nu există nici un alt argument puternic care să sprijine ideea unei dependenţe a Cărţii lui Iov.

Dat fiind că acţiunea şi principalele personaje sunt situate în Edom, există posibilitatea ca Israel să fi primit legenda lui Iov de la edomiţi, o populaţie seminomadă care trăia la sud şi sud-est de Marea Moartă, recunoscută pentru înţelepţii ei[7]. Această ipoteză însă nu implică în mod obligatoriu faptul că autorul legendei sau al poemului ar fi un înţelept din Edom.

Asupra locului unde a luat naştere cartea, s-au emis în timp mai multe ipoteze. În afara Palestinei au fost propuse Egiptul şi regiunea edomită. Faptul că autorul dovedeşte o bună cunoaştere a Egiptului, precum şi a tradiţiilor mesopotamiană şi feniciană, nu înseamnă neapărat că el provenea de acolo, întrucât în epocă deplasările, călătoriile, schimbul de informaţii şi de tradiţii culturale erau la fel de normale ca şi astăzi. Îndeobşte se consideră probabilă provenienţa acestei cărţi din Palestina[8].

Încă din timpurile compunerii Talmudului până în zilele noastre s-au făcut încercări de identificare a autorului cu unul din personajele Vechiului Testament[9]. Au fost propuşi Moise, Iov însuşi, Ieremia, Iezechiel. Dar nici una din aceste identificări nu are o bază solidă. Singurul lucru cert este că autorul trebuie să fi fost un înţelept evreu. El este mult prea familiar cu textul sacru, ca să-i fie pusă la îndoială originea. Cartea lui Iov are un fond adânc evreiesc, în ciuda faptului că interlocutorii lui Iov sunt alogeni. Ea se înrădăcinează în tematica şi în ideile Vechiului Testament[10]: chiar dacă nu apar temele tradiţional biblice (legământul, mesianismul etc.), transpare o afinitate cu alte cărţi, mai ales profetice (Ieremia şi deutero-Isaia); întâlnim frecvent rugăciunea sub formă de lamentaţie, imn sau mărturisire, fapt care o apropie de forma şi de imaginile cultuale din Psalmi.

---

7. *Cf.* Ier. 49,7; Bar. 3,22-23; Abd. 1,8 şi urm.; 3Rg. 5,10.
8. *Cf.* Weiser, *ibid.*
9. *La Sagrada Escritura. Libro de Job*, pp. 451-452.
10. *La Sagrada Escritura. Libro de Job*, pp. 452-453.

3. Istoricitatea

Chiar dacă această carte nu este una istorică, în ansamblu, ea are ca punct de plecare o narațiune prezentată drept istorică[11]. În Talmud (*Baba Bathra* 15a), un rabin numit Reş Lakiş afirmă că personajul Iov nu a existat şi că avem de-a face cu o parabolă.

Autorul poemului porneşte de la o tradiţie despre care dau mărturie şi alte cărţi din Scriptură (Iez. 14,14-20; Tob. 2,12; Iac. 5,11). Întrebarea este dacă această tradiţie are o rădăcină istorică sau legendară. Este vorba de un personaj neevreu, căruia i se atribuie virtuţi extraordinare, lucru care face greu de crezut că această tradiţie ar fi fost rodul imaginaţiei evreilor sau că poporul evreu ar fi primit-o de la un popor vecin fără nici o garanţie de adevăr. E posibil aşadar ca personajul să fi existat ca atare. Pentru Iezechiel şi pentru Iacob, existenţa lui Iov pare a fi certă: Iezechiel îl pune pe Iov pe acelaşi plan cu Noe şi cu un anume *Dan'el* – personaj atestat în legendele de la Ugarit – ca figuri de „oameni drepţi" prin excelenţă; Iacob îl citează ca exemplu de răbdare şi statornicie, virtuţi încununate de răsplata lui Dumnezeu. Amănuntele istorisirii ţin de naraţiunea populară: expresiile care descriu bogăţia lui Iov sau cele referitoare la suferinţele care se abat asupra personajului. Scenele despre Dumnezeu şi diavol pot fi considerate dramatizarea unei interpretări teologice ulterioare, atunci când se caută o origine a suferinţei care să nu-L implice în mod direct pe Dumnezeu: nenorocirile au drept cauză reaua-voinţă a duşmanului neamului omenesc, fiind presupusă permisiunea lui Dumnezeu. Diavolul „debutează" pe scena teologică şi literară a lumii în Cartea lui Iov, atingând apogeul carierei sale în scrierile intertestamentare şi în evanghelii. Traducerea în limba greacă a cărţii lui Iov conţine un adaos (42,17a-e) faţă de TM, în care personajul principal este identificat cu un rege edomit numit Iovav (Gen. 36,33). Aceeaşi asociere este făcută şi în apocrifa *Testamentul lui Iov*, asupra căreia vom reveni.

4. Structura cărţii şi istoricul redactării ei

Structura cărţii poate fi comparată cu un triptic[12], având drept aripi laterale prologul (1,1–2,13) şi epilogul (42,7-17), iar partea centrală fiind constituită

11. *Ibid.*, pp. 449-451.
12. *Cf.* Weiser, p. 12.

de poem (3,1–42,6). Prologul relatează în proză suferința exterioară a lui Iov, precedată de două scene care se petrec în cer, între Dumnezeu și diavol. Epilogul, tot în proză, relatează reabilitarea lui Iov, urmare a unei teofanii. Poemul constă dintr-un „dialog" între Iov și diferite personaje. Termenul „dialog" este, de fapt, impropriu[13]. Fiecare personaj pronunță lungi discursuri, cvasimonologale, care nu permit nici o întrerupere, schimbare, întrebare sau replică. În poem se pot deosebi trei părți: discuția lui Iov cu cei trei prieteni (Eliphas, Baldad, Sophar) care vin să-l consoleze (3,1–31,40); intervenția unui nou personaj, Elius, care-l interpelează pe Iov fără ca acesta să-i răspundă (32,1–37,24); discursul lui Dumnezeu căruia Iov îi răspunde pe scurt (38,1–42,6); un poem despre înțelepciune din capitolul 28 constituie o inserție.

Cartea lui Iov este rezultatul unei îndelungate istorii literare. Timpul și etapele compunerii cărții nu pot fi determinate cu exactitate deoarece lipsesc trimiteri la fapte istorice și nici relațiile cu alte texte biblice nu sunt absolut limpezi. Oricum, deoarece cunoașterea cărții este presupusă de Ecleziastic (49,9 în TM), punctul *terminus ad quem* poate fi fixat în jurul anului 200 î.H. Având în vedere influențele lingvistice aramaice, precum și alte considerente privind forma și istoria culturii, punctul *terminus a quo* poate fi fixat după exil. De aceea, perioada redactării finale a cărții se întinde din secolul al V-lea până în secolul al III-lea î.H.[14]

Critica biblică din timpurile moderne și mai ales cea de la jumătatea secolului al XIX-lea au ajuns la concluzia că părțile în proză și cele în versuri nu aparțin aceluiași autor[15]. Deși unii exegeți susțin unitatea literară și de autor, cei mai mulți fac distincție între nucleul primitiv și celelalte părți, datorate unor autori posteriori din epoci distincte, care au compus însă în dependență de nucleul originar și de ansamblu[16]. Un redactor va fi dat la final forma definitivă acestui ansamblu.

Pozițiile exegeților față de diferitele părți ale cărții variază[17]. E cert că prologul și epilogul se unesc și se completează conturând o narațiune unică, opinie confirmată de prezența aceluiași limbaj și a aceluiași stil în cele două secțiuni. Divergența de opinii apare în privința determinării naturii relației

13. *Cf.* Samuel Terrien, pp. 6-7.
14. *Cf.* Weiser, p. 20.
15. *Cf.* Samuel Terrien, p. 14.
16. *La Sagrada Escritura. Libro de Job*, pp. 442.
17. *Ibid.*, pp. 442-443.

de redactare ce există între naraţiunea în proză şi poem şi între diversele părţi ale acestuia.

Unii exegeţi consideră că „Poemul Înţelepciunii" din capitolul 28 nu face parte din discursul lui Iov, în primul rând pentru că doctrina despre înţelepciune pe care o conţine diferă de cea a lui Iov şi a prietenilor săi. Există însă similitudini între acest poem şi discursurile lui Dumnezeu (cap. 38,1–42,6). Cu toate acestea, el pare o creaţie provenind din acelaşi mediu, dar nu se poate spune de ce este plasat în acest loc din carte. Unii au presupus că discursurile lui Dumnezeu nu făceau parte din poemul primitiv; dar ele se leagă bine de restul cărţii, întrucât dezbaterea din plan uman se transferă în plan divin, iar problema primeşte singura soluţie întrevăzută de autor: misterul acţiunilor lui Dumnezeu, în ale cărui atotputernicie şi bunătate omul poate şi trebuie să aibă încredere deplină. În interiorul acestor capitole unii au vrut să renunţe la pasajele care descriu struţul (39,13-18), „behemotul" (fiara – hipopotamul în LXX) şi leviatanul (balaurul – crocodilul în LXX), din 40,15–41,26. S-a emis şi ipoteza că la început ar fi fost un singur discurs al lui Dumnezeu, dezvoltat şi împărţit ulterior în două prin introducerea unui prim răspuns al lui Iov (41,3-5). Nu există însă suficiente argumente pentru susţinerea acestei ipoteze. Cap. 24–27 prezintă o dezordine cauzată, se pare, de accidente ale tradiţiei manuscrise. Şi despre discursurile lui Elius (cap. 32–37) s-a presupus că sunt un adaos ulterior: acest personaj intervine brusc, fără să fie anunţat dinainte, iar Dumnezeu, care îl întrerupe, nu face referire la el; totuşi, Elius anticipează oarecum discursurile lui Dumnezeu şi reia ce au spus înainte cei trei prieteni. Doar în ceea ce priveşte stilul şi vocabularul prezintă diferenţe mari faţă de restul cărţii, precum şi numeroase aramaisme, lăsând impresia unor capitole adăugate de un alt autor.

Rezumând discuţiile exegeţilor, se pot presupune următoarele etape în alcătuirea Cărţii lui Iov:

- Exista o relatare primitivă compusă din cele două părţi în proză de la începutul şi de la sfârşitul cărţii – povestire populară; de vreme ce tema dreptului care suferă exista deja în epoca sumeriană, s-a considerat că povestirea primitivă va fi putut prinde contur încă de pe atunci; povestirea a fost adaptată în Israel, poate în perioada în care au apărut cele mai vechi relatări din Pentateuh (sec. X-IX). Spre anul 600, profetul Iezechiel face aluzie la Iov ca la un personaj bine cunoscut (Iez. 14,12-23). O modificare apare în povestire atunci când, probabil după exil, a fost introdus personajul diavolului.

- Dialogurile poetice: în prima jumătate a secolului al V-lea, un poet evreu a reluat vechea relatare inserând în ea poemul teologic: între cele două părţi ale relatării primitive a introdus monologurile lui Iov (cap. 3 şi 29–31), precum şi dialogurile cu cei trei prieteni şi cu Dumnezeu.
- Discursurile lui Elius (cap. 32–37) au fost adăugate în a doua parte a secolului al V-lea î.H.; problematica abordată are puncte comune cu cea din profetul Malachia (mijlocul secolului al V-lea).
- „Poemul Înţelepciunii" (cap. 28) este probabil ultimul adaos, operat în secolele IV-III[18].

5. Textul şi versiunile

Originalul ebraic al Cărţii lui Iov prezintă o serie de dificultăţi: cuvinte rare, pasaje echivoce, obscure, a căror înţelegere, adesea, este numai conjecturală[19].

Septuaginta conţine un text prescurtat al Cărţii lui Iov, care este adesea mai degrabă o interpretare decât o redare literală a textului ebraic[20]. În versiunea veche a Septuagintei, Cartea lui Iov avea cu 389 de versete mai puţin decât textul original[21]. Până la cap. 15 lacunele reprezintă 4%, între cap. 15–21 lacunele reprezintă 16%, între cap. 22–31 lacunele reprezintă 25%, între cap. 32–37 lacunele reprezintă 35%, între cap. 38–42 lacunele reprezintă 16% faţă de TM[22]: traducătorul a prescurtat textul din ce în ce

18. *Cf.* Jean Levêque, *Job – le livre et le message*, p. 6.
19. Dhorme, *Le livre de Job*, p. CLII.
20. *Ibid.*, p. CLIII.
21. *Cf.* Maria Gorea-Autexier, *Le texte de Job. Étude critique des témoins hebraïques et grecs. Le problème des versets absents de la Septante*, p. 6.
22. Pasajele absente din traducerea iniţială a Cărţii lui Iov în limba greacă sunt: 1,15b; 2,1 (parţial); 3,2.16 (parţial); 5,23a; 7,8; 9,15b.24 (parţial); 10,4a; 11,5b; 12,3b-c.4.8b-9.18b.21a.23; 13,19b.20b; 14,12c.18-19; 15,10.26b-27; 16,3b.8.10a.21b; 17,3b-5a.10 (parţial).12; 18,9a.10.15-16.17b.18b; 19,24a.28b; 20,2b-4a.9.11-13.14b.20b.21a.23a.25 (parţial); 21,15.19b.21.23.28-33; 22,3b.13-16.20.24.29-30; 23,9.15; 24,4b.5 (parţial).8a.14c-18a.25b; 26,5-11.14a; 27,19b.21-23; 28,3b-4.5-9a.14-19.21b-22a.26b-27a; 29,10-11a.13a.19-20.24b-25; 30,2-4a.7a.11-13.16a.18b.20b.22b.26b-27a; 31,1-4.18.23b-24a.27a.35a; 32,4b.5.11b-12.15-16; 33,2.8a.19b.20b.28-29.31b-33; 34,3-4.6b-7.11b.18b.23a.28-33; 35,7b-10a.12a.15-16; 36,5b-9.10b-11.13.16.19b.20.21b-22a; 37,1-5a.6b.7a.10a.11-12.13.17 (parţial).18.21b; 38,26-27.32; 39,1a.2b-3a.3b-4.6b.8.13-18.28b.29b; 40,1-2a.23b-24.25b; 41,4.8a.9.15b.18b.21a.24 (parţial); 42,8b.16b.17.

mai mult, ca urmare a dificultăţilor cu care s-a confruntat: a omis pasajele pe care le-a considerat inutile, le-a redus pe cele care erau prea lungi.

Se presupune că versiunea LXX a Cărţii lui Iov are acelaşi traducător ca şi Cartea Proverbelor[23].

În privinţa celorlalte versiuni greceşti (Aquila, Symmachus, Theodotion), a versiunii latineşti (Vulgata), a versiunii siriace (Peshitta), ca şi a interpretării aramaice din Targum, deşi toate au la bază un text aproape identic cu TM, totuşi, în unele locuri prezintă diferenţe faţă de el[24].

Versiunea Aquila manifestă tendinţa de a reproduce cuvintele ebraice, de a evita expresiile şocante (prezente în TM), de a folosi un cuvânt sau un sens care va fi ales şi de Targum. Influenţa acestei versiuni se face simţită în versiunile ulterioare ale LXX şi Vulgatei.

Versiunea Symmachus se caracterizează prin redundanţe, prolixitate, dubluri de traducere. În ce priveşte interpretarea se găseşte în armonie cu Targumul, uneori cu LXX.

Theodotion manifestă şi el tendinţa de a păstra cuvântul ebraic în versiunea greacă. Evită antropomorfismul. În interpretare se află în armonie cu Targumul, cu Vulgata şi cu Peshitta.

Origen, în *Hexapla*, a completat lacunele acestui text folosindu-se de versiunea lui Theodotion[25]. El a avut grijă să evidenţieze ce s-a adăugat textului originar. Lucrarea întreprinsă de Origen, de a aduce textul grec la o formă apropiată de textul ebraic, a fost răspândită de Pamfil şi Eusebiu prin păstrarea notării adaosurilor şi a omisiunilor cu ajutorul unor semne convenţionale tradiţionale la gramaticii alexandrini şi la primii revizori ai poeziei homerice. Origen s-a folosit de revizuirile palestiniene ale traducerii greceşti, care datau din secolele I-II d.H. Ediţiile post-origeniene păstrează distincţia între textul primar al LXX şi cel adăugat, cel din urmă fiind însemnat cu asterisc şi reprezentând în mare parte opera lui Theodotion. Principalii martori ai recensiunii hexaplare origeniene sunt Hexaplarul siriac şi traducerea lui Ieronim. Traducerea coptă, în dialect sahidic, dă mărturie despre un original scurt, care ignoră pasajele introduse de Origen. Textul scurt al LXX apare citat în scrierile Părinţilor latini Priscilian, Ciprian şi Lucifer din Cagliari[26].

---

23. *Cf.* Gilles Dorival, Marguerite Harl, Olivier Munnich, *La Bible grecque des Septante. Du judaisme hellénistique au christianisme ancien*, Cerf, Paris, [illegible]94, p. 108.
24. *Cf.* Dhorme, p. CLIII.
25. *Ibid.*, p. CLIX.
26. Maria Gorea-Autexier, pp. 7-9.

Aşadar, textul actual al LXX reprezintă o combinaţie între prima traducere în limba greacă şi cea a lui Theodotion, pasajele adăugate fiind marcate cu asterisc în ediţia Rahlfs.

Data traducerii în greacă a Cărţii lui Iov poate fi fixată în jurul anului 100 î.H.: se ştie că istoricul Aristeas a utilizat această traducere; informaţia o avem de la Eusebiu al Cezareii, care preia fragmentul din Aristeas de la Alexandru Polyhistor (80-40 î.H.)[27].

Autorul versiunii greceşti a Cărţii lui Iov, fiind probabil un evreu elenizat din Alexandria, se adresează unui public larg, nu scrie numai pentru uzul Sinagogii. Acest fapt explică prezenţa, în text, a unor concesii făcute civilizaţiei greceşti, cum ar fi folosirea termenului Hades în loc de *Şe'ol* din ebraică, sau a numelui „Cornul Amaltheii"[28].

Pe lângă dificultăţile TM menţionate deja, traducătorul în greacă a avut de înfruntat şi elementele de oralitate prezente în text. Ceea ce creează impresia de incorectitudine, obscuritate, stângăcie a stilului este, în fapt, un aspect al oralităţii, ce cuprinde figuri de discurs, cuvinte emfatice, fraze neterminate, momente de tăcere, paranteze, dezacorduri, schimbări de persoană sau de ton. Dificultatea de înţelegere a unor versete decurge tocmai din faptul că nu sunt însoţite de intonaţie şi gest. De aici, apare tentaţia traducătorului de a „rearanja", de a „reconstitui" adevărata structură a textului, a discursului, a frazei[29].

Versiunea greacă a Cărţii lui Iov prezintă deci mai multe tipuri de diferenţe faţă de TM[30]:

- traducătorul a recurs uneori la parafrază, la explicaţie sau la o traducere vagă în locul unei traduceri cuvânt de cuvânt;
- unele versete seamănă între ele, pentru că traducătorul a optat pentru armonizare;
- traducerea este influenţată în unele locuri de speculaţie sau de scrupul teologic, care se manifestă prin grija de a evita orice formă de antropomorfism sau prin atenuarea unor expresii ce pot părea blasfematorii;
- uneori traducătorul îşi permite o oarecare libertate în folosirea sau în suprimarea unor metafore şi comparaţii;
- traducătorul a făcut o lectură greşită sau n-a înţeles bine textul ebraic.

27. *Cf.* Gilles Dorival, Marguerite Harl, Olivier Munnich, p. 91.
28. *Cf.* Dhorme, p. CLVII.
29. *Cf.* Maria Gorea-Autexier, pp. 19-22.
30. *Cf.* Dhorme, pp. CLVII-CLIX.

Versiunea în limba latină a Cărţii lui Iov, realizată de Ieronim, deşi este o traducere direct din limba ebraică, prezintă analogii cu versiunile greceşti Aquila, Symmachus, Theodotion[31]. Dar există armonie şi între Vulgata şi LXX. Interpretarea este uneori comună cu cea a Targumului, fapt ce dovedeşte că cele două au avut o bază comună. Analogii au fost constatate şi între Vulgata şi Peshitta. Versiunea lui Ieronim are o valoare incontestabilă, mai ales prin fidelitatea faţă de textul originar şi prin frumuseţea redării acestuia în limba latină.

Versiunea în limba siriacă, Peshitta, prezintă unele similitudini cu LXX, dar şi cu Targumul, datorate mai ales asemănării dintre limba aramaică şi limba siriacă. Traducerea siriacă nu este întotdeauna fidelă textului originar[32].

Targumul Cărţii lui Iov este cel mai adesea un comentariu mai degrabă decât o traducere. Uneori este folosită parafraza explicativă, ceea ce amplifică textul. Din cauza unui scrupul teologic, Targumul evită orice formă de antropomorfism, ca şi orice expresie prea realistă cu privire la Dumnezeu. Apar şi traduceri duble, uneori chiar triple[33].

6. Conţinutul cărţii

Cartea cuprinde cinci părţi: prologul; dialogul lui Iov cu prietenii săi (Eliphas thaimanitul, Baldad sauchitul, Sophar mineul); intervenţia lui Elius, fiul lui Barachiel Buzitul; răspunsul dat de Dumnezeu lui Iov; epilogul. În prolog (1,1–2,13) sunt descrise caracterul lui Iov şi prosperitatea lui, pierderea bogăţiilor lui Iov, nenorocirea lui Iov. Prologul conţine două scene care se petrec în cer, avându-i drept protagonişti pe Dumnezeu şi pe diavol, cel din urmă aflându-se la originea nenorocirilor lui Iov. Prologul se încheie cu sosirea a trei prieteni ai lui Iov, care vin de departe pentru a-i aduce consolare.

În partea a doua, a dialogurilor (3,1–31,40), are loc un schimb de discursuri între Iov şi prietenii săi. Fiecare discurs al unui prieten este urmat de un răspuns al lui Iov, ordinea fiind aceeaşi: Eliphas, Baldad, Sophar. Există două cicluri complete de discursuri şi unul incomplet: din cel de-al treilea lipseşte discursul lui Sophar şi răspunsul lui Iov.

Când părea că discuţia s-a încheiat şi Iov avea câştig de cauză, intervine un alt personaj, Elius (32,1–37,24). El ţine un discurs amplu, dar la care Iov nu

31. *Ibid.*, pp. CLXX-CLXXII.
32. *Cf.* Dhorme, pp. CLXXIII- CLXXIV.
33. *Ibid.*, pp. CLXXIV-CLXXV.

reacţionează. Cartea culminează cu discursurile lui Dumnezeu (38,1–42,6). Iov îşi recunoaşte cutezanţa şi se umileşte. Vederea lui Dumnezeu îi împlineşte dorinţa, chiar înainte de vindecare şi redarea bunurilor. Dumnezeu îi apreciază dreptatea în faţa prietenilor săi: numai prin intermediul lui Iov ei pot dobândi iertarea pentru greşeala de a fi vorbit rău despre el. Iov este reabilitat de Dumnezeu şi îşi regăseşte slava de odinioară.

La textul original al cărţii lui Iov traducerea greacă a adăugat un pasaj care vorbeşte despre o mărturie siriacă asupra existenţei acestui personaj.

Structura detaliată a cărţii este următoarea[34]:

I. În prima parte a cărţii, prologul (în proză, cap. 1–2), care are drept temă centrală suferinţa ca punere la încercare a credinţei, se deosebesc şase tablouri care se desfăşoară pe pământ şi în cer:

- 1,1-5: portretul lui *Iov* fericit;
- 1,6-12: propunerea *diavolului* de ispitire a credinţei lui Iov;
- 1,13-22: executarea propunerii cu dovada credinţei nestrămutate a lui *Iov*;
- 2,1-6: insuccesul *diavolului* şi înăsprirea încercărilor la care va fi supus Iov;
- 2,7-10: punerea în practică a încercărilor;
- 2,11-13: intră în scenă *cei trei prieteni.*

II. Partea a doua, dialogul (în versuri – cap. 3–37), cuprinde nouă proteste cărora le dă glas Iov şi trei serii de intervenţii din partea prietenilor săi:

Prima serie de discursuri (cap. 3–11):

- cap. 3: lamentaţie psalmică a lui *Iov*; tema acestei lamentaţii este suferinţa care îl doboară pe om şi îl împinge la disperare;
- cap. 4–5: *Eliphas*, relatând o viziune (4,12–5,7), încearcă o primă formulare a doctrinei retribuţioniste – orice suferinţă este o pedeapsă pentru o greşeală;
- cap. 6–7: *Iov* îşi reînnoieşte protestul respingând explicaţia „judiciară" a lui Eliphas;
- cap. 8: *Baldad* recurge la dreptul legământului, confirmat de tradiţie şi de istorie, şi reafirmă principiul retributiv;
- cap. 9–10: *Iov* pune problema dreptăţii lui Dumnezeu;
- cap. 11: *Sophar* îşi exprimă indignarea; el crede că posedă cheia doctrinei răsplăţii şi vede în suferinţa lui Iov o pedeapsă pentru păcate.

34. *Cf.* Gianfranco Ravasi, *Giobbe*, pp. 29-33.

A doua serie de discursuri (cap. 12–20):

- cap. 12–14: *Iov*, reluând argumentele prietenilor, ia în râs așa-zisa lor înțelepciune: Dumnezeu nu are nevoie de apărarea lor din oficiu (13,2-12); speră că va putea discuta cu Dumnezeu în mod direct (13,13-28), dar deocamdată nu poate decât să se lamenteze pentru suferințele vieții (14,1-22);
- cap. 15: *Eliphas* îl mustră pe Iov pentru îndrăzneala cu care critică înțelepciunea lui Dumnezeu;
- cap. 16–17: *Iov* respinge toată dezbaterea purtată cu prietenii și cere un „apărător" din cer (16,18-20);
- cap. 18: *Baldad* reafirmă legătura păcat-suferință și, fără să facă referire în mod direct la Iov, înfățișează soarta păcătosului;
- cap. 19: *Iov* Îl acuză pe Dumnezeu că-l asuprește și le sugerează prietenilor să nu fie aliații Celui Atotputernic, ci mai degrabă ai unui om slab; ieșirea din această suferință nu-i poate veni decât din partea unui „apărător" ceresc (19,25-27);
- cap. 20: *Sophar* corectează teoria retribuției admițând excepțiile care nu fac decât să o confirme; dacă nelegiuitul este fericit, el este fericit pentru scurtă vreme; pedeapsa e doar amânată.

A treia serie de discursuri (cap. 21–37):

- cap. 21: *Iov* respinge afirmațiile prietenilor – experiența dă mărturie despre fericirea îndelungată a celor răi;
- cap. 22: *Eliphas* recurge la jignirea personală, acuzându-l pe Iov de cele mai grave păcate, fără vreun motiv, ci numai pe baza doctrinei dreptății retributive; conform acestei doctrine, Dumnezeu îl pedepsește pe păcătos; Iov este pedepsit cu suferința, ceea ce înseamnă că a făcut păcate atât de mari, încât merită o astfel de pedeapsă;
- cap. 23–24: *Iov* își afirmă convingerea că încercările la care sunt supuși oamenii sunt distribuite în mod arbitrar;
- cap. 25: *Baldad* vorbește despre puterea divină și despre slăbiciunea omenească;
- cap. 26–27: *Iov* răspunde apărându-și sinceritatea credinței și nevinovăția;
- cap. 28: „Poemul Înțelepciunii", considerat un adaos târziu, este un imn despre misterul înțelepciunii lui Dumnezeu; surprinde descrierea mineritului și a tehnologiei metalelor; rostul acestora este de a conduce, alchimic, la înțelepciunea-iscusință; versetul final din capitolul 28 definește înțelepciunea ca cinstire a lui Dumnezeu;
- cap. 29–31: după ce face o evocare nostalgică a trecutului, Iov își afirmă nevinovăția printr-un „jurământ" și o „mărturisire negativă".

III. Partea a treia (cap. 32–37), intervenția lui Elius:

- cap. 32–37: *Elius* intervine și vorbește despre suferința pedagogică și purificatoare, despre dreptatea lui Dumnezeu, care se manifestă și atunci când pedepsește, despre greșeala de a-L acuza pe Dumnezeu de nedreptate sau indiferență față de om.

IV. Partea a patra, răspunsul dat de Dumnezeu lui Iov (cap. 38,1–42,6), cuprinde revelarea lui Dumnezeu, care îi vorbește lui Iov „prin vijelie și prin nori", și două răspunsuri ale lui Iov. Intervenția lui Dumnezeu pune în evidență lucrarea Creatorului; în fața acestei autoprezentări a lui Dumnezeu omul amuțește. Misterul lui Dumnezeu – inclusiv în privința suferinței lui Iov – rămâne mister: dar atotputernicia, frumusețea și iubirea lui Dumnezeu manifestate în creație sunt temei de încredere totală a omului în Creatorul său:

- cap. 38–39: *Dumnezeu* se autoprezintă, întrebându-l pe Iov despre misterul existenței; ignoranța omului este și mai mare cu privire la misterul suferinței, pe care numai Dumnezeu știe să-l descifreze;
- 40,2-5: *Iov* își recunoaște incapacitatea de a înțelege planul lui Dumnezeu;
- 40,6–41,26: *Dumnezeu* îi înfățișează lui Iov cele două ființe deosebite, fiara și balaurul;
- 42,1-6: *Iov* știe acum tot ce avea nevoie să știe[35] – „Cu urechea auzisem despre Tine mai înainte, dar acum ochiul meu Te-a văzut"; aceste cuvinte reprezintă o mărturie care exprimă fericirea unei suferințe consolate de Dumnezeu; în prezența lui Dumnezeu orice suferință încetează; în Dumnezeu se rezolvă orice contradicție care-i provoacă suferință omului.

V. Partea a cincea, epilogul (42,7-17), cuprinde reabilitarea lui Iov:

- 42,7-17: Dumnezeu îl numește drept pe Iov, iar pe prietenii lui îi iartă prin intermediul lui Iov, care aduce jertfă pentru ei. Iov își reprimește fericirea pământească și se bucură de un sfârșit binecuvântat al vieții;
- 42,17a-e: reprezintă un adaos apocrif, prezent numai în versiunea greacă a Cărții lui Iov; se disting două părți cu origini diferite: prima dintre ele face aluzie la învierea lui Iov și se leagă de interpretarea creștină dată v. 19,25; a doua se spune că este luată din „cartea siriacă", fără îndoială un midraș aramaic, și oferă informații despre originea lui Iov și despre familia lui; Iov este identificat cu Iovav, descendent al lui Esau.

Iulia Cojocariu

35. Paul Claudel, *Le livre de Job*, Librairie Plon, Paris, 1946, p. 44.

Testamentul lui Iov

Cartea lui Iov a generat un număr impresionant de comentarii și parafraze de-a lungul secolelor, începând cu Antichitatea târzie. În primul secol al erei creștine, în Egipt, apare un extraordinar *Testament al lui Iov*, adevărat midraș la cartea biblică[36]. Textul are o triplă importanță: filologică, exegetică, literar-teologică. *Testamentul* reproduce fidel multe pasaje din Cartea lui Iov în versiunea LXX. Versiunea originară a LXX, mai scurtă decât cea cunoscută azi, a dispărut destul de devreme. Origen o cunoștea. În faimoasa lui *Hexaplă*, el degajase, prin asteriscuri, nucleul pur al Cărții lui Iov, dar copiștii ulteriori, eliminând asteriscurile, au reamestecat versiunile. Părți din acest nucleu pur se pot recupera din *Testamentul lui Iov*.

Testamentul, spuneam, este primul midraș la cartea biblică, un comentariu-parafrază, foarte original. Nu suntem obligați să cunoaștem neapărat *Cartea* canonică *a lui Iov* pentru a citi *Testamentul*. Apocrifa încearcă să ofere un răspuns logic, calculat milimetric, unei probleme extrem de spinoase, pe care o ridică *Iov*-ul Septuagintei: „Cum e posibil ca un om drept, nevinovat, să fie pedepsit de Dumnezeu?" Textul canonic nu oferă decât piste, ipoteze interpretative. El sugerează, de pildă, cititorilor existența unei anumite „logici paradoxale" a divinității, complet diferită de exigențele logicii umane. Autorul apocrifei noastre propune un alt scenariu, sută la sută *explicativ*. El *dramatizează* situația, transformându-l pe Iov într-un erou de tragedie greacă.

Conform datelor apocrifei, protagonistul ar fi fost cel mai bogat și cel mai slăvit dintre regii de la Răsărit. Într-o noapte are o revelație: un înger îi vorbește, spunându-i că sacrificiile săvârșite zilnic sub ochii lui nu sunt altceva decât lucrări ale lui Satan. Iov se hotărăște să distrugă templul și să purifice locul, proclamând superioritatea absolută a credinței în raport cu orice formă de manifestare exterioară a trăirii religioase. Îngerul intervine iarăși, cu un mesaj din partea lui Dumnezeu. Acesta îi arată lui Iov ce-l așteaptă în cazul în care acceptă încleștarea cu răul: numai chin și suferință, nu însă și moartea. Recompensa va consta în dobândirea unor noi averi și a

36. Traducerea în românește, însoțită de o introducere, de note și de o bibliografie orientativă, a apărut în volumul, îngrijit de Cristian Bădiliță, *Trei apocrife ale Vechiului Testament. Iosif și Aseneth, Testamentul lui Iov, Testamentul lui Avraam*, la Editura Polirom, 2000.

unei noi familii, precum şi în accesul la gloria postumă. Iov nu ezită nici o clipă. Se vrea nemuritor prin renume. Alege încleştarea, cu preţul vieţii celor apropiaţi. Diavolul atacă teribil, îi spulberă averile, îi nimiceşte copiii. Iov rezistă, fiind susţinut până la un punct de Sitis, prima soţie, şi în cele din urmă iese biruitor. Conform acestui scenariu, încercările protagonistului devin explicabile prin reacţia răzbunătoare a Satanei. Iov i-a dărâmat idolii, a făcut să-i dispară cultul. Satana îl „răsplăteşte" cu vârf şi îndesat. Iov face un pariu, dar el nu pierde în ultimă instanţă nimic sau, mai bine spus, ştie că până la urmă va avea totul de câştigat. Pariul lui Iov, aşa cum apare în *Testament*, explică destul de simplist misterul suferinţei, făcând din personajul principal un erou cinic mai puţin simpatic decât osânditul „pe gratis" din versiunea Septuagintei.

Ultima trăsătură specifică a *Testamentului* este structura lui dramatică. După Marc Philonenko, ne aflăm în faţa unei tragedii *à la grecque*, dar cu personaje şi cu o problematică iudaică. Într-adevăr, chiar în urma unei lecturi naive, constatăm un număr impresionant de pasaje lirice, intervenţii ale corului, monologuri şi dialoguri. Tot Philonenko a emis ipoteza că apocrifa ar descrie indirect atmosfera mistică şi intelectualistă din cercul terapeuţilor şi terapeutidelor, descrisă de Philon din Alexandria în *De uita contemplatiua*. Alcătuirea *Testamentului* este perfect simetrică. Prologul ţine de la capitolul 1 până la capitolul 8. Primul act cuprinde capitolele 9–15 şi descrie fericirea, bunăstarea şi mai cu seamă generozitatea lui Iov. Actul al doilea (capitolele 16–27) înfăţişează încercările şi suferinţele pe care Satana i le provoacă lui Iov. Actul al treilea (capitolele 28–41) este consacrat discursurilor teologico-metafizice şi discuţiilor, în acelaşi registru, cu prietenii săi, împăraţi veniţi de peste mări şi ţări. Urmează un epilog (Iov îşi redobândeşte rangul, averea, familia şi, poate, fericirea de odinioară) şi câteva adăugiri ulterioare (capitolele 51–53).

Iov la Părinţii Bisericii

Primul comentariu sistematic al Cărţii lui Iov în tradiţia creştină îi aparţine lui Origen[37], dar el s-a pierdut. Referiri la personaj, citarea unor versete sau pasaje cu miză teologică apar însă în tot corpusul patristic. Ne vom limita aici la sublinierea câtorva linii de forţă hermeneutice.

37. Un expozeu detaliat şi policrom în *Le Livre de Job chez les Pères*, Strasbourg, 1996 (*Cahiers de Biblia Patristica* 5).

Iov încarnează un paradox tragic: deşi nevinovat, generos, respectuos faţă de Dumnezeu, el ajunge în postura „ultimului om", pedepsit fără drept de apel, batjocorit, anulat până la grotesc – îşi numără viermii care-i colcăie în răni, aşezat pe o groapă de bălegar. Părinţii au văzut, în raportul *dramatizat* dintre Dumnezeu şi Iov, raportul *metafizic* dintre Dumnezeu-Creator şi creatură. Între Creator şi creatură nu există o diferenţă *de grad* ontologic, ci una *de esenţă* ontologică. Iudaismul îşi găseşte, în Cartea lui Iov, cea mai relevantă expresie a credinţei în transcendenţa lui Dumnezeu. Revolta în faţa absurdităţii unei suferinţe gratuite este nejustificată, întrucât nimeni, dintre muritori, nu poate intra în logica divinităţii altfel decât prin credinţă, adică, prin admiterea unui pol divin „cu totul diferit" de cel uman. Senzaţia de absurd provine tocmai din încercarea, naivă, de a reduce paralogica divină la una din structurile logicii umane convenţionale. Pe de altă parte, raportul dintre Dumnezeu şi Iov redefineşte însuşi raportul *de credinţă*, în sensul că aici, pentru prima dată, avem de-a face cu un dialog *personal*, *en tête-à-tête*, cu divinitatea. Iov discută direct cu Dumnezeu, Îi cere direct socoteală, Îl interoghează şi-L „trage de mânecă" fără menajamente, dar şi fără a-l anula vreo clipă statutul de Dumnezeu omniscient şi omnipotent. O asemenea confruntare directă a creaturii cu Creatorul redefineşte credinţa ca pe un dialog franc între individ şi Dumnezeu, neintermediat de nici o instanţă comunitară sau cultuală.

Primul aspect schiţat mai sus – Iov ca întrupare a victimei inocente – va furniza tematica majorităţii comentariilor şi reacţiilor patristice. Al doilea aspect – Iov ca exponent al credinciosului justificat/îndreptăţit direct de Dumnezeu – va predomina în exegeza protestantă[38].

Pe scurt, Iov apare ca *typos* al „dreptului" pus la încercare, al „atletului" lui Dumnezeu confruntându-se, fără crâcnire, cu ispitele diavolului. La majoritatea Părinţilor el devine simbol încarnat al smereniei, generozităţii, răbdării la chinuri, tortură şi batjocură: Clement Alexandrinul, *Stromate* II,103,3; III,100,4; IV,19,2 etc.; Vasile cel Mare, *Epistole* 2,3; *Omilia despre har* 6, precum şi Ambrozie, *Interpellatio Iob et Dauid*. În perioadele de persecuţie, „modelul" Iov insuflă curaj, spirit de rezistenţă, îmbărbătându-i pe cei prigoniţi (aşa apare în câteva fragmente din Ciprian al Cartaginei). Sfântul

38. O extraordinară meditaţie despre Iov a lăsat literaturii române, în linie protestantă, Mircea Ciobanu: *La capătul puterilor. Însemnări pe Cartea lui Iov*, un testament „deschis", neîncheiat, publicat postum, Bucureşti, 1997.

Ioan Gură de Aur a comentat sistematic[39], dar nu integral, Cartea lui Iov, concentrându-se asupra câtorva teme pastorale şi monahale: confruntarea cu diavolul/slava deşartă; rezistenţa la suferinţă, fie ea justificată în ochii noştri sau nu; înţelepciunea omului credincios, care nu-L acuză pe Dumnezeu nici în momentele de totală părăsire şi singurătate. De la Augustin ni s-a păstrat o serie de scurte *Annotationes* pe marginea Cărţii lui Iov. Fără îndoială, capodopera exegetică despre Iov îi aparţine lui Grigore cel Mare (sec. al VI-lea), cu scrierea, în treizeci şi cinci de cărţi, *Moralia in Iob*. Dacă Ioan Gură de Aur, în bună tradiţie antiohiană, favorizează sensul literal, permiţându-şi din loc în loc anumite „derapaje" moralizatoare şi pastorale, Grigore cel Mare acoperă întreg spectrul exegetic, neocolind literalitatea, dar favorizând, după cum singur o mărturiseşte, alegoria tipologică şi morala edificatoare. Iov devine, la Grigore cel Mare, un „erou contemplativ", care traversează infernul purificator de patimi, cultivă „străpungerea inimii" (*compunctio*), virtute specifică monahilor iluminaţi, pentru a ajunge în raiul viziunii directe a lui Dumnezeu. De asemenea, Grigore cel Mare identifică în Iov un *typos* al lui Iisus – drept, nevinovat, îndurător al patimilor, răbdător şi iertător – precum şi al Bisericii, renăscută din propria cenuşă, după lungi secole de persecuţie.

Cristian Bădiliţă

39. Francisca Băltăceanu, „Sfântul Ioan Chrysostom, comentator al Cărţii lui Iov", intervenţie la Congresul Internaţional „Sf. Ioan Gură de Aur – exeget al iubirii dumnezeieşti", organizat de Patriarhia Română, 12-14 noiembrie 2006.

Iov

1

[1] Era în ținutul Ausitis un oarecare om pe care-l chema Iov,
și acela era un om adevărat, fără cusur, drept, cinstitor de Dumnezeu;
și se ținea departe de orice faptă rea.
[2] I se născuseră șapte fii și trei fiice.

1–2 Primele două capitole constituie prologul în proză. Ediția Rahlfs le-a așezat și pe acestea în formă de versuri. Stilul este arhaic, caracteristic legendelor.

1,1 „Ausitis": ebr. *'Uṣ* – după unii (Flavius Iosephus și tradiția care-l urmează) era situat în regiunea Hauran (= Trahonitida), la nord-est de Marea Galileii; cea mai răspândită părere e totuși că este vorba de o zonă din Edom, la sud-est de Marea Moartă (*cf.* Plâng. 4,21; Gen. 36,28) – în orice caz, eroul nu este un israelit. ♦ „Iov": ebr. *'Iōbh*. Un nume asemănător (*A-ia-ab*) apare pe una din tăblițele descoperite la Tell el-Amarna; este al unui principe din Bașan care a avut mult de suferit. Noi am păstrat forma încetățenită, Iov, în loc de Iob. ♦ „adevărat": gr. ἀληθινός, *litt.* „autentic", „integru", „vrednic de încredere". ♦ „fără cusur": gr. ἄμεμπτος, *litt.* „ireproșabil". ♦ „cinstitor de Dumnezeu": gr. θεοσεβής, *litt.* „evlavios", „cu frică de Dumnezeu" (în sens teologic). *Cf.* și nota la 28,28. ♦ În TM Iov este caracterizat astfel: *tām*, „întreg" (= fără cusur și fără lipsă), *yāšār*, „drept" (în relația cu Dumnezeu și cu oamenii), „temător de Dumnezeu și ferindu-se de rău". ♦ „Era... un oarecare om": Hesychius din Ierusalim accentuează termenul *om* folosit aici pentru a-l descrie pe Iov, spunând că este numit „om" cel care poartă chipul lui Dumnezeu, care poate alege între bine și rău. Un astfel de om era Iov (*Omilii la Iov*, I,1,1a). ♦ Ioan Gură de Aur vede în expresia „un om" un elogiu care i se aduce lui Iov (*Comentariu la Iov*, I,1). ♦ Grigore cel Mare dă următorul sens alegoric primului verset: numele personajului, Iov, înseamnă „cel suferind"; prin numele său, Iov îl prefigurează pe Cel despre care profetul Isaia a spus: „El suferințele noastre le-a purtat" (Is. 53,4). ♦ Grigore cel Mare spune despre Iov că este un atlet cu însușiri morale deosebite, care va susține o luptă cu demonul. Frica de Dumnezeu, cinstea, dreptatea, neprihănirea sunt calități care dovedesc cât de bine înzestrat era Iov din punct de vedere moral și spiritual; totodată aceste virtuți ne permit să întrevedem victoria lui finală (*Moralia in Iob* I,4).

1,2 „șapte": cifra șapte e interpretată de Grigore cel Mare ca semnificând perfecțiunea totală (*Moralia in Iob* I,18).

3 Şi turmele lui erau şapte mii de oi,
trei mii de cămile,
cinci sute de perechi de boi,
cinci sute de măgăriţe la păşunat;
şi [avea] o mulţime nesfârşită de slugi
şi lucrări mari pe pământ;
şi era omul acela de vază printre cei de la răsăritul soarelui.
4 Fiii lui se duceau unii la alţii
şi făceau ospăţ, în fiecare zi [la câte unul],
chemându-le şi pe cele trei surori ale lor
ca să mănânce şi să bea cu ei.
5 Iar când se isprăveau zilele ospăţului,

1,3 „turmele": gr. κτῆνη, *litt.* „animale de povară, dobitoace". ♦ „o mulţime nesfârşită de slugi": *litt.* „slugi multe foarte". ♦ „şi lucrări mari pe pământ": *litt.* „şi lucrări mari erau lui pe pământ"; nu apare în TM. ♦ „de vază printre cei de la răsăritul soarelui": TM are „cel mai mare dintre toţi fiii Răsăritului". ♦ Grigore cel Mare face legătura între Iov şi Mântuitorul, cu ajutorul profetului Zaharia, care vorbeşte despre un om al cărui nume este „Răsărit" (Zah. 6,12). Cei de la Răsărit sunt cei care au credinţă. Hristos este mai presus decât ei, pentru că El este şi om, şi Dumnezeu, ca om fiind asemenea celorlalţi, dar ca Dumnezeu rămânând unic şi deasupra tuturor lucrurilor (*Moralia in Iob* I,26).

1,5 „curăţi": TM are „sfinţi". În context, termenii sunt echivalenţi. ♦ „spre a-i curăţi": Ioan Gură de Aur atrage atenţia că nu este vorba de o curăţire de o murdărie trupească, ci de una interioară. Iov oferă jertfe pentru greşelile lor ascunse şi pentru greşelile nemărturisite (*Comentariu la Iov* I,6-7). Acelaşi Părinte vede aici o împlinire a cuvintelor lui Hristos: „Căci din inimă izvorăsc gândurile viclene. Acestea îl fac pe om necurat" (Mt. 15,19-20). El spune că practica împlinită de Iov este o practică apostolică, iar Iov nu este doar un tată, ci şi un preot care se îngrijeşte de copiii săi (*ibid.*). ♦ „jertfe": TM are „arderi de tot". ♦ „după numărul lor": Hesychius din Ierusalim, pornind de la numărul copiilor lui Iov, şapte băieţi şi trei fete, adică zece, spune că aceste zece jertfe aduse de Iov sunt o dovadă a faptului că respecta cele zece porunci din Lege (Ex. 20,1-17) şi, mai mult decât atât, că trăia după Evanghelie. Pentru Hesychius, Iov, figură a Vechiului Testament, este un personaj care acţionează după „comportamentul lui Hristos" şi care trăieşte în conformitate cu Evanghelia şi cu harul. De altfel, în interpretarea sa, Iov este o prefigurare a lui Hristos. Jertfa pe care o oferă acesta este o imitare a comportamentului lui Hristos, care S-a jertfit. Jertfirea sub formă de ardere de tot a fost împlinită de Hristos în trupul Său (*cf.* Evr. 9,12) (*Omilii la Iov* I,5b2-d). ♦ „şi un viţel [ca jertfă] pentru păcat": nu apare în TM. ♦ „să fi cugetat": *litt.* „să fi cugetat în gândul lor". ♦ „ceva rău": plural în greacă, „lucruri rele". ♦ „Nu cumva feciorii... Dumnezeu": TM are „poate că fiii mei au păcătuit şi L-au *binecuvântat* (eufemism pentru *blestemat* – n.t.) pe Dumnezeu în inima lor". ♦ „aşa făcea Iov în toate zilele": evlavia lui Iov nu se limita la un număr de zile, ci era

Iov trimitea [după ei] spre a-i curăţi, trezindu-se în zori,
şi aducea jertfe pentru ei, după numărul lor,
şi un viţel [ca jertfă] pentru păcat, pentru sufletele lor.
Căci zicea Iov: „Nu cumva feciorii mei să fi cugetat ceva rău împotriva lui Dumnezeu!"
Aşadar, aşa făcea Iov în toate zilele.
6 Iar când a fost ziua aceea,
iată, au venit îngerii lui Dumnezeu ca să stea înaintea Domnului,
şi diavolul a venit [şi el] cu ei.
7 Şi a spus Domnul către diavol: „De unde vii?",

---

continuă (Ioan Gură de Aur, *Comentariu la Iov* I,7). ♦ Grigore cel Mare pune accent pe ziua a opta, în care Iov aducea şapte jertfe, după ce cei şapte fii ai săi dădeau ospeţe timp de şapte zile invitându-se rând pe rând la câte unul dintre ei. Această zi a opta este pentru Grigore dovada faptului că Iov cinstea misterul Învierii. Ziua numită acum duminică este ziua a treia de după moartea Mântuitorului, dar, fiind prima zi a săptămânii, poate fi numită şi ziua a opta, pentru că o urmează pe a şaptea în trecerea zilelor. Iov, care oferea şapte jertfe în ziua a opta, era plin de cele şapte daruri ale Duhului Sfânt şi Îl slujea pe Domnul având speranţa Învierii (*Moralia in Iob* I,12).
1,6 „ziua aceea": Targumul interpretează „în prima zi a anului – *Ro'ş haşşānāh*". ♦ „îngerii lui Dumnezeu": TM are „fiii lui Dumnezeu" – expresie misterioasă, ce pare a desemna fiinţe spirituale care alcătuiesc curtea cerească. Alternanţa „fii"/„îngeri" apare şi în episodul căderii îngerilor din Gen. 6. ♦ „Domnului": gr. τοῦ κυρίου – de obicei în LXX echivalent pentru *YHWH*. În Cartea lui Iov apare însă adesea ca echivalent al lui *'El/ Eloah*, „Dumnezeu". În TM, Iov şi interlocutorii lui, nefiind israeliţi, folosesc mereu aceste nume generice pentru divinitate. *YHWH*, numele divin revelat lui Israel, apare o singură dată, la v. 12,9. ♦ „diavolul": ebr. *śāṭān* articulat, care ar însemna „vrăjmaşul", „potrivnicul". Aici apare ca un fel de inspector, trimis pe pământ să înregistreze faptele rele ale oamenilor – fapt care accentuează impresia de naraţiune populară a textului. El va dobândi caracterul „diabolic" abia în textele mai târzii, dar acest lucru e prevestit aici de faptul că încearcă să bage intrigi între Dumnezeu şi făptura Lui (*cf.* Gen. 3,4-5), aruncând îndoiala asupra motivaţiilor omului. O istorie completă a diavolului din Antichitate până azi, A.M. di Nola, *Il diavolo. Le forme, la storia, le vicende di Satana e la sua universale e malefica presenza presso tutti i popoli dall'antichità ai nostri giorni*, Roma, 1999. ♦ Ioan Gură de Aur explică astfel prezenţa diavolului alături de îngeri în faţa lui Dumnezeu: îngerii sunt slujitorii lui Dumnezeu, iar diavolul nu este. Diavolul a venit cu îngerii, pentru că şi el face parte din această lume a duhurilor. Aşa cum există oameni buni şi oameni răi, la fel există îngeri buni şi îngeri răi, demonii (*Comentariu la Iov* I,9).
1,7 „[toate] câte sunt sub cer": gr. τὴν ὑπ' οὐρανόν, *litt.* „cea de sub cer" – expresie frecventă în Cartea lui Iov pentru a desemna toată creaţia văzută. ♦ În TM, Satana spune doar: „Am străbătut pământul şi am umblat pe el." ♦ Ioan Gură de Aur atrage atenţia:

și diavolul a răspuns Domnului zicând:
„Am dat ocol pământului, am cutreierat [toate] câte sunt sub cer; și iată-mă!"
8 Și Domnul i-a zis:
„Ai luat aminte la slujitorul Meu, Iov,
că nu este nici unul ca el pe pământ –
om fără cusur, adevărat și cinstitor de Dumnezeu,
ținându-se departe de orice faptă rea?"
9 Diavolul a răspuns și a zis înaintea Domnului:
„Oare degeaba Îl cinstește Iov pe Dumnezeu?
10 Nu Tu ai pus gard în jurul lui, în jurul celor dinafara și dinăuntrul casei lui
și în jurul tuturor avuțiilor lui?
Lucrările mâinilor lui le-ai binecuvântat
și turmele lui le-ai înmulțit pe pământ.
11 Dar întinde-Ți mâna și atinge-Te de tot ce are,
[să vedem] dacă Te va binecuvânta în față!"

---

discuția dintre Dumnezeu și Satana este o ficțiune pentru a explica sensul încercării care îl va lovi pe Iov: Dumnezeu îi dă ocazia de a lupta și de a birui (1,10-11). ♦ Dialogul dintre Dumnezeu și Satana este astfel interpretat de Grigore cel Mare: modul în care Dumnezeu îi vorbește Satanei este diferit de modul în care Satana Îi vorbește lui Dumnezeu. Când îi vorbește Satanei, Dumnezeu îi reproșează acțiunile și îl mustră cu o rigoare misterioasă. Când Satana Îi răspunde lui Dumnezeu, nu poate ascunde nimic în fața maiestății Lui atotputernice. Dumnezeu vorbește cu Satana în patru moduri: îi reproșează căile rele, îi pune înainte dreptatea aleșilor Săi, îi dă voie să le pună la încercare sfințenia și uneori îi interzice să-i ispitească; iar Satana vorbește cu Dumnezeu în trei feluri: își mărturisește acțiunile, îi acuză de greșeli imaginare pe cei aleși, cere voie să le pună la încercare sfințenia (*Moralia in Iob* II,12).

1,9 „cinstește": gr. σέβομαι, „a cinsti", „a venera", „a aduce cult". Diavolul pare aici a ironiza cuvintele lui Dumnezeu.

1,11 „tot ce are": Hesychius din Ierusalim vorbește despre o bogăție nevăzută a lui Iov, care este bogăția interioară, spirituală, bogăția propriei sale persoane. Această bogăție nevăzută i-a permis să rămână bogat chiar dacă a devenit sărac și în felul acesta nu i-a fost rușine cu goliciunea sa. Deși bolnav, așezat pe o grămadă de gunoi, el nu-și pierde înfățișarea regală. Din contră, pornește o luptă cu „Dușmanul" sau „Trădătorul", așa cum îl numește Hesychius pe Satana. Tot ce vrea Iov este să intre la judecată cu Dumnezeu (*Omilii la Iov* III,1,12d). ♦ „dacă Te va binecuvânta în față": în TM: „oare nu Te va blestema în față?"; același eufemistic „*binecuvânta*" – *cf.* nota la 1,5.

[12] Atunci Domnul i-a zis diavolului:
„Iată, toate câte le are, le dau pe mâna ta,
numai de el să nu te atingi!"
Şi a ieşit diavolul de la Domnul.
[13] Şi când era ziua aceea,
fiii lui Iov şi fiicele lui
beau vin în casa fratelui lor mai mare.
[14] Şi, iată, a sosit un vestitor la Iov şi i-a zis:
„Boii erau la arat
şi măgăriţele păşteau lângă ei;
[15] şi au năvălit jefuitorii şi le-au răpit,
iar pe robi i-au omorât cu sabia.
Numai eu am scăpat şi am venit să-ţi dau de veste."
[16] Pe când încă mai vorbea acesta, a sosit alt vestitor şi i-a zis lui Iov:
„A căzut foc din cer şi a ars oile, şi pe ciobanii tăi i-a mistuit deopotrivă.
Numai eu am scăpat şi am venit să-ţi dau de veste."
[17] Pe când încă mai vorbea acesta, a sosit un alt vestitor şi i-a zis lui Iov:

1,12 „Şi a ieşit diavolul de la Domnul": Vulg. are: *Egressusque est Satan a facie Domini* („Şi s-a depărtat diavolul dinaintea feţei Domnului"). Pornind de la această expresie, „dinaintea feţei Domnului", Grigore cel Mare se întreabă cum poate cineva să se depărteze de Cel care este pretutindeni. Explicaţia este că atât timp cât era în prezenţa Domnului, fiind înconjurat de puterea divină, diavolul nu-şi putea realiza dorinţele rele, dar odată retras dinaintea Domnului, îşi va putea pune în aplicare planurile (*Moralia in Iob* II,21).

1,13 „ziua aceea": *cf.* nota la 1,6. Hesychius spune că aceasta este o zi însemnată, demnă de amintit, asemănătoare celei despre care David spunea: „Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul: să ne bucurăm şi să ne veselim într-însa" (Ps. 117,24). Este ziua luptei celui drept cu cel rău, motiv de veselie şi de bucurie (*Omilii la Iov* III,1,13a). ♦ „beau": TM are „mâncau şi beau".

1,14 „boii": *litt.* „perechile de boi".

1,15 „jefuitorii": TM are „sabeenii" – populaţie nomadă; numele ajunge să desemneze generic grupuri de tâlhari nomazi. La fel şi „caldeii" (în TM) de la v. 17. ♦ Iov nu este doborât de veştile dramatice pe care i le aduc solii, pentru că el fiind, aşa cum spune Hesychius, „soldatul lui Dumnezeu", este înveşmântat cu armele virtuţilor şi în primul rând cu răbdare (*Omilii la Iov* III,1,14-15).

1,16 „A căzut foc din cer": TM are „focul lui Dumnezeu a căzut din cer". Primele lovituri pe care le primeşte ca venind de la Dumnezeu îl întăresc pentru a le îndura cu înţelepciune pe celelalte (*cf.* Ioan Gură de Aur, *Comentariu la Iov* I,18).

1,17 „călăreţi": TM are „caldei".

„[Nişte] călăreţi au venit peste noi în trei cete,
au înconjurat cămilele şi le-au răpit,
iar pe robi i-au ucis cu sabia.
Numai eu am scăpat şi am venit să-ţi dau de veste."
18 Pe când încă mai vorbea acesta, soseşte un alt vestitor spunând către Iov:
„Pe când fiii tăi şi fiicele tale mâncau şi beau la fratele lor mai mare,
19 dintr-odată, un vânt năprasnic s-a stârnit din pustiu şi a lovit în cele patru colţuri ale casei,
casa s-a prăvălit peste copiii tăi şi ei au pierit.
Numai eu am scăpat şi am venit să-ţi dau de veste."
20 Atunci Iov s-a ridicat, şi-a sfâşiat veşmintele,
şi-a tăiat părul capului
şi, căzând la pământ, s-a închinat şi a zis:
21 „Gol am ieşit din pântecele mamei mele,
gol mă voi şi întoarce acolo!
Domnul a dat, Domnul a luat;
cum a vrut Domnul aşa s-a întâmplat;
fie numele Domnului binecuvântat!"

1,19 „cele patru colţuri ale casei": acestora le corespunde o listă de virtuţi stoice, respectiv curajul, cumpătarea, dreptatea, chibzuinţa. Această listă care se găseşte în omiliile lui Hesychius (*Omilii la Iov* III,1,18-19) mai apare şi la alţi Părinţi ai Bisericii (Origen, Ieronim). ♦ „Numai eu am scăpat şi am venit să-ţi dau de veste": Ioan Gură de Aur vede în acest ultim vestitor pe diavolul însuşi (*Comentariu la Iov* 1,20).

1,20 „Atunci": *litt.* „astfel". ♦ Ioan Gură de Aur vede în gestul lui Iov de a-şi sfâşia veşmintele nu un semn de înfrângere, ci unul de victorie, căci Iov rămâne un înţelept şi în suferinţă (1,21). ♦ Grigore cel Mare afirmă despre Iov că urmează regula adevăratei filozofii, păstrând un simţ deosebit al măsurii. El nu dispreţuieşte încercările din lipsă de sensibilitate şi nici nu este exasperat dintr-un exces de sensibilitate faţă de hotărârea Celui care îl pune la încercare. Gesturile pe care le face (sfâşierea veşmintelor, tăierea părului, căderea la pământ) arată că resimte durerea încercării. Ultimul gest, închinarea, ne arată că Iov nu se ridică împotriva hotărârii Celui care l-a lovit. Iov nu este nici complet lipsit de emoţie, pentru a nu-L dispreţui pe Dumnezeu prin lipsa de sensibilitate, dar nici nu cedează emoţiei, ca să nu cadă în păcat printr-o întristare excesivă. El împlineşte cele două porunci ale iubirii – iubirea faţă de aproapele şi iubirea faţă de Dumnezeu – plângându-şi copiii şi rugându-se în mijlocul lacrimilor (*Moralia in Iob* II,29).

1,21 „fie numele Domnului binecuvântat": la Ioan Gură de Aur: „Fie numele Domnului binecuvântat în veci." ♦ Iov nu numai că nu a hulit, ci L-a binecuvântat pe Dumnezeu (*cf.* 1,26).

22 În toate câte i s-au întâmplat,
Iov n-a păcătuit cu nimic înaintea Domnului
şi nu i-a aruncat [nici o] nebunie lui Dumnezeu.

2

1 Iar când a fost ziua aceea,
îngerii lui Dumnezeu au venit ca să stea înaintea Domnului,
şi diavolul a venit în mijlocul lor
* ca să stea înaintea Domnului.
2 Şi Domnul a zis către diavol: „De unde vii?"
Atunci diavolul a răspuns înaintea Domnului:
„Am cutreierat [toate] câte sunt sub cer, am dat ocol [pământului]
întreg; şi iată-mă!"
3 Atunci Domnul a zis către diavol:
„Ai luat seamă aşadar la slujitorul Meu, Iov,
că nu este nici unul ca el pe pământ,
om fără de răutate, adevărat, fără cusur, cinstitor de Dumnezeu
[şi] ţinându-se departe de orice rău?
Şi tot nu are pic de răutate.
Iar tu degeaba mi-ai spus să-i prăpădesc avutul!"
4 Diavolul însă a răspuns şi a zis Domnului:
„Piele pentru piele!
Omul dă tot ce are numai să-şi scape viaţa.

1,22 La Ioan Gură de Aur: „N-a păcătuit nici măcar cu gura." ♦ „nu i-a aruncat [nici o] nebunie": *litt.* „nu i-a atribuit sminteală".

2,1 „ziua aceea": *cf.* nota la 1,6. ♦ Ultimul stih al versetului este marcat cu asterisc în ediţia Rahlfs (pentru versetele marcate cu asterisc, v. Introducerea la Iov, paragraful 5, „Textul şi versiunile"); el lipseşte din unele manuscrise (*Sinaiticus*), la Olympiodor, la Didim cel Orb, în versiunile copte. ♦ La Ioan Gură de Aur apare şi acest stih.

2,2 „[toate] câte sunt sub cer": *cf.* nota la 1,7.

2,3 „fără de răutate": gr. ἄκακος; la Ioan Gură de Aur, prima calitate menţionată e ἄμεμπτος, „fără cusur", „ireproşabil". ♦ „Şi tot nu are pic de răutate": *litt.* „încă o ţine în nevinovăţie" – lipseşte în TM.

2,4 „Omul dă tot ce are numai să-şi scape viaţa": *litt.* „toate câte îi aparţin omului, le va risipi pentru viaţa sa". ♦ „viaţa": gr. ψυχή, *litt.* „suflet", ca şi ebr. *nepheş* înseamnă şi „fiinţă", „viaţă", „sine".

5 Dar [ia] întinde-Ţi mâna şi atinge-Te de oasele şi de carnea lui!
[Să vedem] dacă Te va binecuvânta în faţă!"
6 Şi Domnul a zis către diavol: „Iată, îl dau pe mâna ta,
numai de viaţa lui nu te atinge!"
7 Diavolul a plecat de la Domnul
şi l-a lovit pe Iov cu o bubă rea din tălpi până-n creştet.
8 [Iov] a luat un ciob ca să-şi curețe puroiul
şi şedea pe movila de bălegar din afara oraşului.
9 După multă vreme nevasta lui i-a zis:
„Până când vei mai răbda spunând
9a «Iată, mai îndur puţin,
aşteptând nădejdea mântuirii mele»?
9b Căci iată, ţi s-a şters amintirea de pe pământ –
fiii şi fiicele, chinurile şi durerile pântecelui meu,
pentru care în zadar am trudit în dureri.
9c Iar tu însuţi şezi în colcăiala viermilor şi-ţi petreci nopţile afară,
9d şi eu, slugă fără căpătâi,
din loc în loc umblu şi din casă-n casă
aşteptând să apună soarele,
ca să-mi alin durerile şi chinurile care mă năpădesc acum.
9e Ci spune o vorbă Domnului şi mori!"
10 El însă a privit-o şi i-a zis:

2,5 „carnea": plural în greacă („cărnurile").

2,6 „îl dau pe mâna ta": *litt.* „ţi-l predau". ♦ „numai de viaţa lui nu te atinge": *litt.* „numai să păzeşti sufletul lui".

2,8 În TM: „Şi [Iov] şi-a luat un ciob să se scarpine şi şedea în cenuşă." ♦ Augustin interpretează acest verset ca fiind o prefigurare a pătimirii Mântuitorului, prin care toate păcatele le sunt iertate celor care le mărturisesc (*Annotationes in Iob* 2).

2,9-9e „După multă vreme": nu apare în TM. ♦ În TM, soţia spune *litt.*: „Te vei mai întări încă în integritatea ta? Binecuvântează (= blestemă – *cf.* nota la 1,5) pe Dumnezeu şi mori!" Femeia îl îndeamnă să-şi provoace o moarte rapidă: se considera că hulitorii lui Dumnezeu aveau să fie nimiciţi pe loc. ♦ 9a-9d: „plus" LXX. ♦ „spune o vorbă Domnului şi mori": Hesychius interpretează: Iov făcând acest lucru s-ar elibera de boală şi ar ieşi mai repede din această viaţă de chin. Spunând „o vorbă" Domnului L-ar mânia pe Acesta şi ar putea fi lovit de moarte ca o consecinţă a blasfemiei, fapt care i-ar da satisfacţie Satanei (*Omilii la Iov* IV,2,9-9e).

2,10 „a privit-o": „plus" LXX. ♦ „Ca o femeie smintită": *litt.* „ca una dintre femeile smintite". ♦ „smintită": echivalentul ebraic înseamnă mai degrabă „nesăbuită", care

„Ca o femeie smintită ai vorbit.
Dacă am primit cele bune din mâna Domnului, de ce să nu îndurăm şi cele rele?"
Şi în toate cele care i s-au întâmplat
Iov n-a păcătuit întru nimic cu buzele înaintea lui Dumnezeu.
11 Auzind însă cei trei prieteni ai săi despre toate nenorocirile care se abătuseră peste el,
au venit la el, fiecare din ţinutul său:
Eliphas, regele thaimaniţilor,
Baldad, cârmuitorul saucheilor,
Sophar, regele mineilor,
şi au venit la el într-un cuget
ca să-l cerceteze şi să-i aducă alinare.
12 Dar, zărindu-l ei de departe, nu l-au recunoscut
şi, strigând cu glas puternic, au plâns
şi fiecare şi-a sfâşiat mantia,
presărându-şi ţărână [pe creştet].
13 [Apoi] s-au aşezat [şi au rămas] lângă el şapte zile şi şapte nopţi
şi nici unul n-a scos un cuvânt
găsind că nenorocirea lui era cumplită şi prea mare.

---

acţionează fără a ţine seama de consecinţe (*cf.* TOB, nota *ad loc.*). ♦ Hesychius (*Omilii la Iov* IV,2,10a-c) interpretează acest verset făcând aluzie la şarpele din Geneză: Iov vede şarpele ascuns în limba soţiei sale. Mai sunt şi alţi comentatori care afirmă că soţia lui Iov vorbeşte sub influenţa demonului (Didim, Iulian Arianul). ♦ „Iov n-a păcătuit... cu buzele înaintea lui Dumnezeu": Hesychius spune că Iov nu a păcătuit nici prin cuvinte, dar nici prin gânduri, pentru că limba este oglinda gândirii, pentru că ceea ce zămisleşte gândirea naşte limba (*Omilii la Iov* IV,2,10d-e).

2,11 „fiecare din ţinutul său": Ioan Gură de Aur are „fiecare din oraşul său". ♦ În TM prietenii lui Iov se numesc: *'Elîphaz* din *Teymān*, *Bil'dadh* din *Şuaḥ* şi *Ṣōphar* din *Na'amāh*. ♦ „ca să-l cerceteze şi să-i aducă alinare": *litt.* „ca să-l aline şi să-l viziteze".

2,12 „presărându-şi ţărână [pe creştet]": TM are *litt.* „şi au aruncat ţărână peste capetele lor înspre cer". Expresia „a arunca ţărână spre cer" mai apare în Ex. 9,8.10. Poate fi un gest de indignare sau un mod de a lua cerul drept martor.

2,13 „cumplită şi prea mare": TM are „foarte mare".

3

[1] După aceea Iov şi-a deschis gura
şi a blestemat ziua [în care s-a născut] [2] zicând:
[3] „Piară ziua în care m-am născut
şi noaptea în care s-a spus: «Iată [un prunc de] parte bărbătească!»
[4] Ziua aceea să fie întuneric,
Domnului din înalt să nu-i pese de ea
şi nici lumina să nu o ajungă!
[5] Întunericul şi umbra morţii s-o cotropească
şi negura s-o cuprindă!
[6] Blestemate fie ziua şi noaptea aceea,
şi întunericul să le îndepărteze!
[Ziua aceea] să nu mai fie pusă între zilele anului,
să nu mai fie socotită printre zilele lunilor!
[7] Iar noaptea aceea să fie durere
şi să nu se apropie de ea bucuria şi veselia!
[8] Ci s-o blesteme cel care-a blestemat ziua aceea,
cel care va să îmblânzească balaurul cel mare!
[9] Să se întunece stelele nopţii aceleia!

---

3 Iov regretă că s-a născut. Dorinţa aceasta de a nu se fi născut sau de a muri este extrem de rară în Biblie.

3,5 „s-o cotropească": TM are „s-o ia în grijă"/„s-o revendice". ♦ TM are în plus, la final: „şi s-o îngrozească întunecările zilei (= eclipsele)."

3,6 Primul stih nu are echivalent în TM, unde versetul începe: „Noaptea aceea să o ia bezna." ♦ „şi întunericul să le îndepărteze": *litt.* „şi întunericul să o îndepărteze".

3,7 „durere": TM are „stearpă". ♦ „bucuria şi veselia": TM are „chiot [de veselie]".

3,8 În TM: „S-o blesteme cei care blestemă zilele, cei care sunt în stare să stârnească leviatanul." Subiectul se poate referi fie la duşmanii luminii, cei care lucrează în întuneric, fie, mai probabil, la vrăjitori (poate astrologi?), despre care se credea că pot schimba zilele faste în zile nefaste sau pot să atragă eclipsele; credinţa populară era că leviatanul înghite soarele. V. şi nota 40,25. ♦ „balaurul cel mare": gr. κῆτος, specializat pentru „balenă", desemnează şi orice „monstru marin"; în ebraică, „leviatanul"; TM vorbeşte despre trezirea acestuia, pe când LXX, despre îmblânzirea lui. Texte vechi feniciene numesc acest şarpe sau balaur „cel puternic cu şapte capete". Era considerat un monstru din haosul primitiv, iar imaginaţia populară se temea că s-ar putea trezi, atras de un blestem împotriva ordinii existente.

3,9 „nopţii": TM are „amurgului" sau „zorilor". ♦ Al doilea şi al treilea stih în TM: „Să aştepte lumina şi să nu [vină], să nu vadă pleoapele aurorei."

Să aştepte şi să nu ajungă la lumină,
să nu vadă niciodată răsărind luceafărul de dimineaţă,
10 fiindcă n-a închis porţile pântecelui maicii mele!
[Aşa] ar fi îndepărtat durerea de ochii mei!
11 De ce n-am murit în sânul [maicii mele],
de ce n-am pierit îndată ce-am ieşit din pântecele ei?
12 Pentru ce m-au primit genunchii [ei],
pentru ce sânii ei m-au alăptat?
13 Acum, zăcând, aş fi liniştit,
şi dormind, m-aş odihni
14 laolaltă cu împăraţii cârmuitori ai pământului,
care se făleau cu săbiile [lor],
15 laolaltă cu domnitorii bogaţi în aur,
care şi-au umplut casele cu argint,
16 sau ca un lepădat din pântecele maicii,
ori ca pruncii care n-au văzut lumina.
17 Acolo nelegiuiţii şi-au mistuit urgia mâniei,
acolo şi-au găsit odihna cei cu trupul vlăguit.
18 Cei din veac [toţi] împreună
nu mai aud glasul strângătorilor de biruri.
19 Acolo cel mic stă [lângă] cel mare
şi slugii nu-i mai este frică de stăpânul său.
20 Pentru ce le este dată lumina celor [aflaţi] în amărăciune,
şi viaţa, celor cu suflete îndurerate?
21 Cei ce tânjesc după moarte şi n-o află,
scormonind [după ea] ca după comori,
22 şi tare s-ar bucura să dea [de ea].

3,14 „cârmuitori": *litt.* „sfetnici", „membri ai sfatului". ♦ „care se făleau cu săbiile [lor]": în TM „care-şi construiesc pentru ei ruine". „Ruine" şi „săbii" vin de la rădăcini omografe în ebraică (*HRB*).
3,18 „Cei din veac [toţi] împreună": Ioan Gură de Aur are „[toţi] împreună în veac". ♦ În TM: „Împreună cu ei, prizonierii sunt în largul lor, nu mai aud glasul asupritorului."
3,19 „stă": *litt.* „este".
3,20 „le este dată lumina": TM are „le dă El lumina". Versiunile vechi şi Targumul au aici „pasivul divin".
3,22 „să dea [de ea]": TM are „şi ar tresălta de bucurie să afle un mormânt".

23 Moartea [îi este] omului odihnă,
căci Dumnezeu l-a închis de jur-împrejur.
24 În fața hranei mele îmi vine suspinul,
plâng cotropit de spaimă.
25 Căci spaima de care mă temeam a venit peste mine,
de ce mi-a fost frică mi-a ieşit în cale.
26 N-am avut nici pace, nici linişte, nici odihnă,
a venit peste mine urgia."

4

1 Răspunzând, Eliphas thaimanitul a zis:
2 „Oare ți s-a vorbit de multe ori în nenorocire?
Iar puterea vorbelor tale cine o va îndura?
3 Căci dacă [până acum] ai povățuit pe mulți
şi-ai întărit mâini fără vlagă,
4 [şi dacă] ai ridicat pe cei slabi cu vorbele tale
şi ai dat curaj genunchilor lipsiți de putere,
5 acum, [când] nenorocirea a dat peste tine şi te-a lovit, te-ai tulburat.
6 Oare frica ta nu este întru sminteală,
[ca] şi nădejdea şi nevinovăția căii tale?
7 Adu-ți aminte: ce [om] curat a pierit [vreodată],
sau fost-au vreodată cei cinstiți smulşi cu totul din rădăcină?

3,23 Versiunea lui Ioan Gură de Aur e diferită: „Moartea îi este omului odihnă, dar intrarea i-a fost ascunsă, căci Dumnezeu a împrejmuit-o cu zid." Sensul pare să fie: omul va găsi odihnă în sălaşul morților, căci acesta este împrejmuit de Dumnezeu cu un zid apărător. Aşadar, nici o tulburare nu poate pătrunde înăuntru. Nici textul ebraic nu e clar.
3,24 „plâng cotropit de spaimă": TM are „se revarsă ca apa urletele mele".
4,2 În TM: „Dacă încearcă cineva o vorbă, te oboseşte? Dar cine-şi poate opri cuvântul?"
4,5 „te-ai tulburat": TM are „osteneşti", apoi are în plus: „ai fost lovit şi te tulburi."
4,6 „Oare": πότερον care apare în greacă are aici şi în alte câteva locuri din Iov (4,12; 7,1.12; 13,7) valoarea particulei interogative *ha* din ebraică. ♦ „Oare frica ta nu este întru sminteală": Eliphas îi atrage atenția lui Iov că trebuia să facă față la ceea ce i s-a întâmplat dacă a fost sincer când i-a sfătuit pe alții (Augustin, *Annotationes in Iob* 4). ♦ „frica": se referă la frica de Dumnezeu. ♦ „sminteală": TM are *kis'lāh*, „încredere", care poate fi şi „temeritate", „nesăbuință". ♦ „nevinovăția": gr. ἀκακία. Versiunea folosită de Ioan Gură de Aur are, dimpotrivă, κακία, „răutatea".

8 După cum am văzut [eu], cei ce ară [lucruri] fără noimă
și cei care le seamănă vor culege chinuri pentru ei.
9 La porunca Domnului vor pieri,
la suflarea mâniei Lui se vor face nevăzuți.
10 Puterea leului și răgetul leoaicei,
cutezanța șerpilor, [toate] s-au stins;
11 leul-furnică a pierit fiindcă nu mai avea de mâncare,
iar puii leilor s-au risipit care-ncotro.
12 Dacă ar fi fost o sământă de adevăr în vorbele tale,
nici un rău ca acesta nu s-ar fi abătut peste tine.
Oare nu va primi urechea mea [vestire] grozavă de la El?
13 Spaime și zgomot de noapte,
spaimă căzând peste oameni,
14 frică și tremur au venit peste mine
și mult mi-au scuturat oasele.
15 Un duh mi-a venit peste față,
mi s-au înfiorat perii și carnea.
16 M-am ridicat, dar nu l-am recunoscut.
Am privit, dar nu era nici un chip înaintea ochilor mei,
ci auzeam doar o adiere și un glas:

4,9 „porunca", „suflarea mâniei": TM are „suflarea", „suflul nării" (metaforă obișnuită pentru „mânie").

4,10 „Puterea", „răgetul": TM are „răgetul", „glasul". ♦ Al doilea stih în TM: „Colții puilor de leu sunt sfărâmați."

4,11 „leul-furnică": gr. μυρμηκολέων; acest termen apare numai în LXX, în Iov. Ioan Gură de Aur spune că acest animal nu se poate hrăni singur, dar Dumnezeu are grijă și de el. ♦ „care-ncotro": *litt.* „unii pe alții". ♦ În TM, versetele 10-11 conțin cinci nume de feline, greu de identificat cu precizie. Ideea ar fi că Dumnezeu îl poate da pieirii pe omul devenit asemenea fiarei, oricât s-ar crede acesta de puternic.

4,12 „o sământă de adevăr": *litt.* „vreun lucru adevărat". ♦ „un rău ca acesta": *litt.* „un rău dintre acestea"; variantă într-un manuscris: „nici unul din aceste rele." ♦ După Ioan Gură de Aur, Eliphas îi judecă superficial pe cei aflați în suferință, considerând suferința ca o pedeapsă a lui Dumnezeu (IV,12).

4,12-13 În TM: „[12] Un cuvânt s-a strecurat către mine și urechea mea a prins o șoaptă de la el. [13] În gândurile tulburate de vedeniile de noapte când cade toropeala peste oameni."

4,16 TM are *litt.*: „El stă și nu recunosc înfățișarea lui și arătarea înaintea ochilor mei, șoaptă și glas pe care le aud."

17 «Cum? Va fi oare curat un muritor înaintea Domnului,
sau din faptele sale un om [va fi] fără cusur?»
18 Dacă [Dumnezeu] nu Se încrede în slugile Sale,
dacă şi în îngerii Săi a descoperit ceva strâmb,
19 atunci pe cei care locuiesc în case de lut
– şi ei [şi noi] din acelaşi lut suntem –
îi striveşte ca pe o molie.
20 De dimineaţa până seara nu mai sunt,
neputându-se ajuta singuri, au pierit.
21 Căci a suflat peste ei şi s-au ofilit,
au pierit fiindcă n-aveau înţelepciune."

5

1 „Strigă, de te va asculta cineva
sau de vei vedea vreun înger sfânt.
2 Într-adevăr, pe nebun îl răpune mânia,
iar pe rătăcit îl ucide pizma.
3 Am văzut eu nebuni prinzând rădăcini,
dar îndată casa le-a fost înghiţită.
4 Departe să fie izbăvirea de fiii lor,
să fie batjocoriţi la uşile celor mai mici [decât ei] şi nimeni [să nu vină]
să-i scape!

4,17 În TM: „E mai drept muritorul decât Dumnezeu şi omul mai curat decât Făcătorul său?" Perechea de cvasi-sinonime „muritor (gr. βροτός) – om (gr. ἀνήρ, *litt.* „bărbat") traduce ebr. *'enôş*, „om" – *gebher*, *litt.* „viteaz", „om puternic". ♦ După Ioan Gură de Aur, acuzându-l pe Iov, Eliphas Îl contrazice pe Dumnezeu, care-l numise pe acesta „fără cusur" (IV,15).

4,19 Al doilea stih în TM: „a căror temelie e ţărâna."

4,20 În TM: „Fără să se bage de seamă (?), pier pentru totdeauna."

4,21 Primul stih în TM: „Oare nu le sunt smulse funiile [de la corturi]."

5,1 „vreun înger sfânt": *litt.* „vreunul dintre sfinţii îngeri". ♦ Al doilea stih în TM: „Spre care dintre sfinţi te vei îndrepta?"

5,3 „casa": gr. δίαιτα (vezi nota 8,6). ♦ Al doilea stih în TM: „Dar pe dată le-am blestemat locuinţa."

5,4 „batjocoriţi": gr. κολαβρίζω – cuvânt rar şi tardiv, evocă un dans batjocoritor în jurul celui luat în râs. ♦ Al doilea stih în TM: „Sunt zdrobiţi la porţi (= locul de judecată)." ♦ „nimeni [să nu vină] să-i scape" : *litt.* „nu va fi [cine] să-i scape".

5 [Roadele] pe care le vor strânge le vor mânca drepţii
şi ei nu vor fi scăpaţi de rele,
o, de le-ar seca vlaga!
6 Căci nu din pământ iese necazul,
nici din munţi nu răsare chinul;
7 ci omul se naşte pentru necaz,
iar puii de vultur zboară în înălţimi.
8 Cu toate acestea eu mă voi ruga Domnului,
pe Domnul Atotstăpânitor Îl voi striga,
9 [pe El,] Care face lucruri mari şi de nepătruns,
minunate şi mărețe, fără de număr,
10 [pe El,] Care dă ploaie pe pământ
şi trimite apă celor de sub cer,
11 [pe El,] Care-i înalţă pe cei smeriţi
şi pe cei care au pierit îi ridică,
12 [pe El,] Care destramă urzelile celor vicleni,
ale căror mâini nu vor face nicidecum ceva cinstit.
13 [El,] Care îi încurcă pe înţelepţi în isteţimea [lor],
planul celor vicleni l-a răsturnat.
14 Ziua va da peste ei întunericul,
de-ar bâjbâi în miezul zilei ca şi noaptea!
15 De-ar pieri în război,

5,5 „drepţii": TM are „cel flămând". ♦ Al doilea şi al treilea stih în TM: „Chiar de le vor lua din spini, iar însetaţii (cuvânt cu sens nesigur – n.t.) le sorb avutul." ♦ În cuvintele prietenilor lui Iov, apar în greacă numeroase optative deziderative acolo unde în TM propoziţiile sunt enunţiative. În această dorinţă a lui Eliphas (5c), Ioan Gură de Aur vede cuvintele unui exaltat (IV,5).

5,7 „pentru necaz": Ioan Gură de Aur are „în necaz". Necazul e firesc pentru om aşa cum e zborul pentru vultur. ♦ „puii de vultur": TM are „scânteile" (*litt.* „fiii lui Reşeph" – zeul ugaritic al fulgerului şi furtunii).

5,11 Ioan Gură de Aur are în plus, la final, „spre/la mântuire". ♦ Al doilea stih în TM: „Cei mohorâţi sunt ridicaţi spre mântuire."

5,12 „cinstit": TM are „cu izbândă".

5,13 Se trece de la acuzativ la nominativ. ♦ „l-a răsturnat": aoristul numit „gnomic" exprimă o constatare generală pornind de la o experienţă de viaţă (*cf.* şi 5,18 şi multe alte locuri).

5,14 „de-ar bâjbâi": TM are „bâjbâie". Şi în vv. 15-16, verbele din TM au valoare enunţiativă.

5,15 În TM: „Dar El a izbăvit de sabia lor, de gura lor, de mâna lor puternică pe cel sărac."

iar cel neajutorat de-ar scăpa din mâna celui puternic!
16 Cel neajutorat să aibă nădejde,
dar gura celui nedrept să fie zăgăzuită.
17 Fericit omul pe care l-a certat Domnul;
mustrarea Celui Atotputernic n-o lepăda!
18 Căci El te face să suferi și iarăși te ridică,
[El] te-a lovit, și mâinile Sale te-au vindecat.
19 De șase ori te va scăpa din necazuri
iar a șaptea oară răul nicidecum nu te va atinge.
20 Pe timp de foamete El te va scăpa de la moarte,
la vreme de război te va izbăvi din colții fierului,
21 de biciul limbii te va ascunde
și nu te vei mai teme de relele ce vin.
22 De cei nedrepți și de cei nelegiuiți vei râde,
iar de fiarele sălbatice nicidecum nu te vei teme,
23 căci fiarele sălbatice vor fi în pace cu tine.
24 Apoi, vei ști că [toată] casa îți va trăi în pace,
iar cele de trebuință nu vor lipsi din cortul tău.
25 Vei ști că mulți [vor fi] urmașii tăi,
copiii tăi vor fi precum iarba câmpului;
26 vei intra în mormânt ca grâul copt, secerat la vreme,

5,17 „mustrarea": *litt.* „avertismentul". ♦ Ioan Gură de Aur are în plus „pe pământ".

5,19 „iar a șaptea oară": Vulg. are: *Et in septima non tangit te malum*; la Augustin: *Et in septimo non te tangit malum*; Augustin consideră că aici apare o desemnare misterioasă a sabatului (*Annotationes in Iob* 5). ♦ Dumnezeu nu acționează mereu la fel, ci permite mai întâi să facem experiența suferinței, iar apoi nu mai permite nici experiența (Ioan Gură de Aur, *ibid.* V,17).

5,20 „din colții": *litt.* „din mâna".

5,21 Ioan Gură de Aur are două stihuri în plus: „Nu te vei teme de nenorocire,/ când va veni nenorocirea"; acestea sunt prezente și în *Codex Alexandrinus*.

5,22 Primul stih în TM: „De silnicie și de foamete vei râde."

5,23 TM are la început un stih în plus: „Căci cu pietrele câmpului ai legământ"; acest stih este prezent în manuscrisul *Alexandrinus*.

5,24 „cele de trebuință": *cf.* nota la 8,6. Varianta lui Ioan Gură de Aur prezintă o diferență majoră: „Și vei ști că locuința ta [este] în pace, la fel și ocrotirea demnității tale, și nu vei [mai] greși."

5,25 „mulți [vor fi] urmașii tăi": *litt.* „multă va fi sămânța ta".

5,26 În TM: „Vei intra în mormânt la vârstă deplină."

ori ca grămada de pe arie strânsă la soroc.
27 Iată, acestea aşa le-am cercetat,
acestea sunt cele pe care le-am auzit;
iar tu cunoaşte-te în sinea ta de-ai săvârşit ceva!"

6

1 Atunci Iov a răspuns şi a zis:
2 „O, de mi-[ar putea] cineva cântări mânia,
de mi-ar lua chinurile [şi mi le-ar pune] laolaltă pe cântar,
3 cu adevărat vor fi mai grele decât nisipul de pe ţărm;
dar, pe cât se pare, proaste îmi sunt vorbele.
4 Căci săgeţile Domnului sunt în trupul meu,
mânia lor îmi soarbe [tot] sângele;
de câte ori încep să vorbesc, ele mă împung.
5 Cum? Oare-n zadar zbiară măgarul sălbatic şi nu căutându-şi hrană?
Mugeşte oare boul lângă ieslea cu nutreţ?
6 Ori se mănâncă pâinea fără sare,
şi vorbele goale au [vreun] gust?
7 Căci sufletul meu nu-şi poate afla odihnă,
mâncarea-mi miroase urât, ca duhoarea de leu.
8 O, de mi-ar da, şi de-ar ajunge rugăciunea mea,

5,27 „le-am cercetat": *litt.* „am mers pe urmele lor, le-am adulmecat urmele". ♦ „cunoaşte-te în sinea ta": gr. γνῶθι σεαυτῷ. ♦ Ultimele stihuri în TM: „Şi aşa este: tu ascultă şi trage folos."

6,2 „cântări": *litt.* „cântărind să-mi cântărească" (semitism).

6,4 Al doilea şi al treilea stih în TM: „Duhul meu le soarbe otrava; spaimele lui Dumnezeu s-au rânduit împotriva mea."

6,6 „pâinea": TM are „ceea ce n-are gust". ♦ „vorbele goale": TM are aici o expresie care ar desemna sucul unor ierburi; Targumul interpretează „albuş de ou".

6,7 În *Codex Vaticanus* şi în *Codex Sinaiticus* apare „mânia" în loc de „sufletul". ♦ „îmi miroase urât": *litt.* „văd ca miros urât"; gr. βρόμος, „sunet, zgomot" (cu conotaţie negativă), ajunge să se refere şi la miros – *cf.* T. Muraoka, *Hebrew Hapax Legomena in Septuagint Lexicography* (în C.E. Cox, ed., *Seventh Congress of the IOSCS*, Leuwen, 1989, SCS 31, Atlanta, 1991), pp. 205-222 (207). Alţii (de ex., traducătorii comentariului lui Ioan Gură de Aur) consideră că e vorba aici de un omonim care înseamnă „ovăz sălbatic". ♦ În TM: „Gâtlejul meu nu vrea să le atingă, sunt ca o mâncare stricată."

6,8 „de-ar ajunge": *litt.* „de mi-ar da şi ar ajunge", semitism.

şi nădejdea de mi-ar da-o Domnul!
9 De a început Domnul, să mă rănească,
dar să nu mă nimicească până la capăt!
10 De mi-ar fi mormânt oraşul meu, pe zidurile căruia zburdam: nu m-aş
da înapoi;
căci n-am dat de minciună cuvintele sfinte ale Dumnezeului meu.
11 Ce putere [mă ţine], de îndur,
ori cât timp mai am [de trăit], de nu-mi dau încă sufletul?
12 E oare tăria pietrelor tăria mea?
E oare de aramă carnea mea?
13 Oare nu în El mi-am pus încrederea?
Dar ajutorul e departe de mine.
14 M-a lepădat milostivirea
şi cercetarea Domnului m-a ocolit.
15 Cei apropiaţi mie nu s-au uitat la mine; ca un şuvoi ce seacă
sau ca un val, [aşa] au trecut pe lângă mine.
16 Cei care-mi arătau cinstire acum s-au repezit asupră-mi,
precum zăpada ori gheaţa întărită:
17 precum, când se topeşte la căldură, nu se mai cunoaşte ce era,
18 la fel şi eu, părăsit de toţi,
am pierit şi am ajuns fără adăpost.

6,9 Al doilea stih în TM: „Să-şi sloboadă mâna şi să mă rupă" (imaginea ţesătorului care, terminând, dă drumul suveicii şi taie firul).

6,10 În TM: „Aceasta mi-ar fi totuşi mângâiere, ba chiar m-aş bucura în chinul necruţător, căci n-am dat la o parte cuvintelui Celui Sfânt."

6,11 „de nu-mi dau încă sufletul": *litt.* „că îmi ţin sufletul".

6,12 „carne": plural în greacă.

6,13 Primul stih în TM: „Oare nu m-a părăsit orice ajutor care este în mine?"

6,14 În TM textul e ambiguu. Unii înţeleg: „Cel deznădăjduit are [dreptul la] iubirea unui prieten, chiar dacă leapădă frica de Cel Puternic"; alţii, „Să refuzi iubirea pentru un prieten înseamnă să lepezi frica de Cel Puternic"; iar alţii, „Cel deznădăjduit trebuie să aibă iubirea prietenului său, căci altfel va părăsi frica de Cel Puternic".

6,16-17 În TM se continuă descrierea şuvoiului care sporeşte la topirea gheţurilor şi a zăpezii şi seacă atunci când vine arşiţa.

6,18 „fără adăpost": gr. ἔξοικος, „fără casă": Iov a ajuns un paria, un individ indezirabil.

6,18-19 În TM: „[18] Călătorii se abat din drumul lor, suie în loc neumblat şi pier. [19] Călătorii din *Tēmā'* se uită după ele (*i.e.* şuvoaie – n.t.), caravanele din *Šᵉbha'* le nădăjduiesc."

19 Priviţi drumurile thaimaniţilor,
cărările sabeenilor, [voi], care priviţi pătrunzător!
20 Vor plăti cu ruşinea
cei care se încred în cetăţi ori în avuţie.
21 Dar şi voi m-aţi călcat în picioare fără milă,
astfel, văzându-mi rana, să vă înspăimântaţi!
22 De ce? V-am cerut eu ceva?
Sau îmi trebuie [oare] putere de la voi
23 ca să mă scape de duşmani
ori să mă izbăvească din mâna celor puternici?
24 Învăţaţi-mă! Iar eu voi tăcea.
Dacă am rătăcit în vreun fel, arătaţi-mi!
25 Dar, după cum se pare, vorbele unui [om] sincer n-au nici un preţ.
Căci nu de la voi cer putere.
26 Nici învinuirea voastră nu-mi va opri vorbele
şi nici nu voi mai răbda larma vorbăriei voastre.
27 Dar [voi] vă năpustiţi peste un [biet] orfan,
săriţi la prietenul vostru.
28 Însă acum, că v-am privit în faţă, nu voi minţi.
29 Aşezaţi-vă şi să nu fie nedreptate,
şi adunaţi-vă iarăşi laolaltă cu cel drept!
30 Căci pe limba mea nu-i nici o strâmbătate.
Oare gâtlejul meu nu caută să priceapă?"

6,20 Ioan Gură de Aur are: „Înroşiţi-vă de ruşine, voi care vedeţi! Vor fi datornici cei care îşi pun încrederea în oraşe şi în averi." ♦ În TM: „Sunt dezamăgiţi pentru că s-au încrezut, ajungând acolo sunt daţi de ruşine."

6,21 În TM: „Aşa aţi ajuns şi voi pentru mine, aţi văzut nenorocirea şi v-aţi îngrozit."

6,25 „n-au nici un preţ": TM are „sunt oare dureroase?". ♦ Al doilea stih în TM: „Ce mustră oare mustrarea voastră?"

6,26 În TM: „Aveţi de gând să mustraţi nişte cuvinte, când vorbele deznădăjduitului sunt vânt?"

6,27 „vă năpustiţi peste": TM are „aruncaţi sorţii [pe moştenirea]". ♦ „săriţi": TM are „puneţi la mezat".

6,29 La Ioan Gură de Aur primul stih este: „Să nu fie nedreptate în judecată."

6,30 „nu caută să priceapă": *litt.* „nu se îngrijeşte de pricepere". TM are „nu mai ştie să deosebească nenorocirea".

7

1 „Oare nu-i o-ncercare viaţa omului pe pământ?
Şi nu e ca [slujba] unui lucrător plătit cu ziua viaţa lui?
2 Sau ca o slugă ce se teme de stăpân şi a prins răgaz la umbră,
ori ca un simbriaş care-şi aşteaptă plata.
3 Astfel şi eu am aşteptat în van lună de lună,
dar [numai] nopţi de chinuri mi-au fost date.
4 Dacă mă culc îmi zic: «Când [vine] ziua?»
De mă trezesc, iarăşi [îmi zic]: «Când [vine] seara?»
De chinuri sunt plin din amurg până-n zori.
5 Trupul mi-e năclăit în putreziciunea viermilor,
mă topesc răzuindu-mi grunjii de ţărână de pe rană.
6 Viaţa-mi cântăreşte mai puţin ca o vorbă,
s-a isprăvit într-o nădejde goală.
7 Adu-Ţi aminte că viaţa mea-[i] suflare
şi ochiul meu nu se va mai întoarce să vadă binele.
8 *Nu mă va mai privi ochiul Celui ce mă vede;
* ochii Tăi sunt peste mine, dar eu nu mai sunt,
9 precum un nor măturat de pe cer.
Căci omul, o dată ce coboară în lăcaşul morţilor, nu se mai întoarce,
10 nici nu mai vine înapoi la casa lui,
nici propriu-i loc nu-l mai cunoaşte.
11 De aceea nici eu nu voi pune frâu gurii mele,
voi vorbi în necazul în care mă aflu;

7,1 „încercare": TM are „slujbă ostăşească".

7,2 Primul stih în TM: „Precum robul tânjeşte după umbră."

7,3 „în van lună de lună": *litt.* „luni deşarte/goale".

7,5 „de pe rană": *litt.* „de pe puroi", dar s-a propus emendarea lui ἰχῶρος în χρωτός „(de pe) piele", emendare susţinută şi de TM (*cf.* LEH, *s.u.* ἰχώρ). ♦ În TM: „Carnea mi-e îmbrăcată în viermi şi cruste de ţărână, iar pielea mi se crapă şi puroiază."

7,6 La Ioan Gură de Aur: „Viaţa mi-e mai uşoară, mai sprintenă decât un alergător." ♦ În TM: „Zilele mele au alergat mai repede decât suveica şi s-au sfârşit când a încetat firul/nădejdea."

7,7 Ioan Gură de Aur interpretează acest verset ca vădind necunoaşterea învăţăturii despre înviere.

7,8 Stihurile marcate cu asterisc în ediţiile Rahlfs şi Ziegler nu apar în manuscrisele LXX, ci doar în alte traduceri, mai ales în Theodotion şi în recensiunea origeniană.

îmi voi revărsa amărăciunea sufletului, fiind prins la strâmtoare.
12 Oare sunt eu marea sau balaurul,
de-ai rânduit peste mine păzitor?
13 [Mi]-am zis: «Patul îmi va aduce alinare,
voi grăi cu mine însumi, tainic, în culcuşul meu.»
14 Mă înspăimânţi cu vise şi mă îngrozeşti cu năluciri.
15 Îmi vei îndepărta sufletul de duhul meu,
iar oasele, de moarte.
16 Doar nu voi trăi în veac, ca să rabd îndelung.
Pleacă de lângă mine, căci viaţa mea-i deşartă!
17 Ce este omul, că l-ai preamărit
sau că l-ai luat în seamă,
18 sau [că] îl cercetezi încă din zori
şi până la ceasul odihnei îl judeci?
19 Până când n-o să mă laşi [în pace]
şi n-o să-mi dai drumul, cât să-mi înghit saliva în dureri?
20 Dacă eu am greşit, Ţie ce pot să-Ţi fac,
[Tu,] Care cunoşti cugetele oamenilor?
Pentru ce m-ai pus să Te învinuiesc –
sunt oare o povară pentru Tine?
21 Şi pentru ce nelegiuirea nu mi-o dai uitării

7,12 „marea sau balaurul": după credinţa babiloniană, marea (Tiamat) a fost învinsă de zeul Marduk, care i-a pus apoi păzitori. Israeliţii au transferat imaginea asupra lui Dumnezeu, stăpânul haosului primordial, şi mulţi psalmi exprimă admiraţia pentru puterea Lui de a ţine în frâu marea (*e.g.* Ps. 64,8; 74,13-14; 77,17).

7,15 La Ioan Gură de Aur: „Tu vei îndepărta viaţa mea de duhul meu, sufletul meu de trupul meu, oasele mele de moarte." ♦ În TM: „Aş vrea mai degrabă să fiu spânzurat, [mai bine] moartea decât oasele acestea!"

7,16 Ioan Gură de Aur interpretează astfel versetul: viaţa aceasta ajunge ca pedeapsă (*Comentariu la Iov, ad loc.*).

7,17 *Cf.* Ps. 8,5.

7,18 „până la ceasul odihnei": TM are „în fiece clipă".

7,20 „Ţie ce pot să-Ţi fac": TM are „ce-Ţi fac eu Ţie". ♦ „Care cunoşti cugetele oamenilor": TM are „păzitor al omului". ♦ Al treilea stih în TM: „De ce m-ai aşezat drept ţintă a Ta." ♦ „să Te învinuiesc" – Ioan Gură de Aur spune că nu Iov Îl acuză pe Dumnezeu, dar ceea ce se întâmplă cu Iov face să se nască o acuzaţie împotriva lui Dumnezeu (*ibid.*, VII,15).

7,21 Ultimul stih în TM: „Mă vei căuta în zori şi nu voi mai fi."

și nu mă cureți de păcatul meu?
Dar acum mă voi duce-n pământ,
în zorii zilei nu mai sunt!"

8

1 Baldad sauchitul a răspuns și a zis:
2 „Până când vei [mai] vorbi așa?
Suflarea gurii tale plină [e] de vorbe.
3 [Poate] cumva Domnul să judece strâmb?
Cel care le-a făcut pe toate va zdruncina oare dreptatea?
4 De-au păcătuit fiii tăi înaintea Lui,
El i-a dat pe mâna nelegiuirii lor.
5 Tu însă scoală-te dis-de-dimineață și roagă-te Domnului Atotputernic.
6 De ești curat și cinstit, îți va asculta rugăciunea,
El te va așeza iarăși în viețuirea dreaptă.
7 Cele dintâi ale tale vor fi puține,
dar cele de pe urmă, negrăit [de mari].
8 Întreabă generația dinainte,
cercetează la neamul părinților [noștri]!
9 Căci noi suntem de ieri și nu știm,
umbră este viața noastră pe pământ.
10 Oare nu-ți vor da ei învățătură și nu te vor lămuri,
cu vorbe scoase din inimă?
11 Oare trestia crește fără apă

8,2 „așa": *litt.* „acestea". ♦ Al doilea stih în TM: „Vânt de furtună sunt cuvintele gurii tale."

8,3 „[Poate] cumva Domnul să judece strâmb?": *litt.* „va fi Domnul nedrept când va judeca?".

8,4 Ioan Gură de Aur remarcă răutatea cu care prietenii îi amintesc lui Iov nenorocirea ce-i lovise familia găsindu-i vinovați pe fiii lui, deși Iov avusese atâta grijă pentru virtutea lor (VIII,2).

8,6 „viețuirea": gr. δίαιτα înseamnă *litt.* „trai, mod de viață" și, de aici, sunt posibile echivalări multiple: „dietă", „viețuire", chiar „locuință": *cf.* LSJ.

8,10 „cu vorbe scoase din inimă": *litt.* „și vor scoate vorbele d inimile [lor]". ♦ Ioan Gură de Aur prezintă o variantă ușor diferită, care apare și în *Codex Alexandrinus*: „Ei te vor învăța cu vorbe și îți vor vesti cunoașterea înțelepciunii, și te vor învăța cu vorbe [venite] din inimile [lor]."

sau rogozul se înalță fără umezeală?
12 Încă având rădăcină și fără a fi tăiată,
de nu bea [apă] orice iarbă se usucă.
13 Astfel vor fi, negreșit, cele de pe urmă ale tuturor acelora care uită de Domnul;
căci nădejdea nelegiuitului va pieri.
14 Nelocuită va fi casa lui
și pânză de păianjen îi va ajunge cortul.
15 De-și întărește casa, ea nu stă în picioare,
de [se-apucă] s-o dreagă, nu ține defel;
16 căci umezeală e sub soare
și de [atâta] putreziciune ramura lui se va trece.
17 Pe o adunătură de pietre se culcă
și printre dărâmături va viețui.
18 De va fi înghițit, locul acela îl va tăgădui:
n-ai mai văzut așa ceva.
19 Căci prăbușirea nelegiuitului e astfel;
dar din pământ altul va răsări.
20 Căci Domnul nu-l va lepăda pe cel nevinovat,
însă nici un dar de la nelegiuit nu va primi.
21 Gura celor cinstiți o va umple de râset,
iar buzele lor, de aducere de mulțumire.
22 Dușmanii lor însă se vor acoperi de rușine,
și lăcașul celui nelegiuit nu va [mai] fi."

8,12 „tăiată": *litt.* „recoltată". ♦ „de nu bea... se usucă": *litt.* „înainte/mai degrabă decât să bea, nici o iarbă nu se usucă". Traducătorii rezolvă de obicei interpretând interogativ.
8,13 „nelegiuitului": Hesychius îl definește pe „nelegiuit" ca pe „cel care nu-L slujește pe Dumnezeu așa cum vrea El să fie slujit" (*Omilii la Iov* XIV,11,20).
8,14 În TM: „Cutezanța lui va fi zdrobită și precum o pânză de păianjen, încrederea/siguranța lui."
8,16 La Ioan Gură de Aur: „Căci se face umezeală departe de soare." ♦ În TM: „Este el plin de sevă în fața soarelui și peste grădina sa își întinde ramurile."
8,17 În TM: „Rădăcinile lui se întrețes printre pietre, se întărește între stânci."
8,18 În TM: „Dar, dacă e smuls din locul său, [acesta] nu-l va mai recunoaște: «Nu te-am mai văzut!»."
8,19 Primul stih în TM (text neclar, traducere conjecturală): „Atât e bucuria căii lui."
8,20 Ultimul stih în TM: „Nu va da ajutor făcătorilor de rele."

9

1 Atunci Iov a răspuns şi a zis:
2 „Într-adevăr, ştiu că aşa este!
Cum ar [putea] fi drept un muritor în faţa Domnului?
3 Căci, de-ar voi să se judece cu El,
El nici nu va lua aminte
ca să-i răspundă la vreun cuvânt de-al lui dintre o mie.
4 Căci înţelept este în cuget, puternic şi mare;
cine, încăpăţânându-se împotrivă-I, I-a putut ţine piept?
5 El învecheşte munţii şi ei nu ştiu,
El îi răstoarnă cu mânie.
6 El zguduie din temelii [pământul] de sub cer,
iar stâlpii lui se clatină.
7 Porunceşte soarelui şi el nu se [mai] ridică,
şi asupra stelelor pune pecete.
8 El singur a întins cerul
şi se plimbă pe mare ca pe loc uscat.
9 El face Pleiadele, Luceafărul de seară, [steaua] Arcturus, precum şi
Cămările de miazăzi.

9,1 În prologul omiliei la cap. 9 din Iov, Hesychius îl descrie pe Iov ca fiind un luptător pentru lauda lui Dumnezeu, dar şi plin de zel pentru virtuţile pe care le practica. Iov era un model de virtuţi (*Omilii la Iov* XII,9,1).

9,2 „muritor": TM are „om".

9,3 Al doilea stih nu apare în TM şi lipseşte şi din Vulgata; acesta constituie un adaos în LXX; totuşi Rahlfs, spre deosebire de Ziegler, consideră că stihul face parte din textul original grecesc al LXX. ♦ „ca să-i răspundă la vreun cuvânt de-al lui dintre o mie": TM are „nu-i va răspunde la una din o mie"; omul pune o mie de întrebări, iar Dumnezeu nu-i răspunde la nici una. ♦ Ioan Gură de Aur înţelege astfel ultimul verset: Dumnezeu rosteşte o mie de cuvinte, iar omul nu-i poate răspunde nici măcar la unul singur.

9,4 „înţelept... mare": în TM atributele se pot referi aici fie la Dumnezeu, fie la om, care, oricât de înţelept sau puternic ar fi, nu se poate împotrivi lui Dumnezeu. ♦ „I-a putut ţine piept": *litt.* „a rămas/dăinuit/rezistat/răbdat". TM are „a rămas întreg".

9,5 „învecheşte": TM are „mută".

9,8 „El singur": Augustin spune că aceasta este o exprimare a unităţii Sfintei Treimi, pentru că toate au fost făcute prin Fiul şi în Duhul Sfânt (*Annotationes in Iob* 9). ♦ „pe mare ca pe loc uscat": TM are „pe valurile (*litt.* înălţimile) mării".

9,9 În TM constelaţiile sunt „Carul Mare, Orionul, Pleiadele şi Cămările de la miazăzi". Identificarea constelaţiilor e doar probabilă. „Cămările de miazăzi": constelaţie neidentificată.

10 El face lucruri mari şi de nepătruns,
minunate şi mărețe, fără de număr.
11 De trece pe deasupră-mi, eu nu-L văd,
de-mi trece pe alături, nici nu ştiu.
12 De Se îndepărtează, cine-L va întoarce
sau cine Îi va spune: «Ce-ai făcut?»
13 Căci El Însuşi Şi-a abătut mânia,
în fața Lui se pleacă balaurii de sub cer.
14 Chiar dacă mă ascultă, îmi va judeca vorbele.
15 Şi chiar de voi fi drept, nu-mi va da ascultare,
* [dar] eu voi cere judecata Lui!
16 Chiar dacă eu Îl chem şi mă aude,
nu cred că m-a şi luat în seamă.
17 Nu cumva mă va zdrobi cu întunecimea?
Dar multe răni mi le-a făcut degeaba.
18 Căci nu-mi îngăduie să-mi trag suflarea,
ci m-a umplut de amărăciune.
19 Într-adevăr, [El] stăpâneşte cu putere:
cine dar va sta împotrivă judecății Lui?
20 Chiar dacă voi fi drept, gura-mi va fi ticăloasă,
fără cusur de-aş fi, strâmb voi fi dovedit.
21 Căci, de-am fost nelegiuit, sufletul meu nu ştie

9,11-12 Pentru a explica faptul că Dumnezeu trece „deasupra" sau „pe lângă", adică scapă rațiunii omului, Hesychius dă ca exemple înălțarea lui Hristos la cer (*Omilii la Iov* XII,9,11-12).

9,13 „El Însuşi Şi-a abătut...": TM are „Dumnezeu nu Şi-a abătut...". Probabil, traducătorul a citit *LW*, „lui", în loc de *L'*, „nu". ♦ „balaurii": TM are „ajutoarele lui *Rahabh*". *Rahabh* este monstrul marin care simbolizează haosul primordial (*cf.* Ps. 89,11 TM), dar e folosit şi cu referire la trecerea Mării Roşii (*e.g.* Is. 51,9) şi ajunge să desemneze Egiptul (Is. 30,7).

9,14 „Chiar dacă mă ascultă, îmi va judeca vorbele": TM are: „Atunci cum să-I răspund, ce cuvinte să aleg?"

9,15 „nu-mi va da ascultare": TM are: „nu-I voi răspunde". ♦ Al doilea stih în TM: „Voi cere îndurarea Judecătorului meu!"

9,16 „nu cred că m-a şi luat în seamă": *litt.* „nu cred că m-a ascultat".

9,17 „întunecimea": TM are „furtuna". ♦ „degeaba": nu pentru că n-a păcătuit, ci pentru că pedeapsa nu schimbă cu nimic starea lui (*cf.* Ioan Gură de Aur, IX,11).

9,20 „gura-mi va fi ticăloasă": TM are „gura mea mă va osândi".

9,21 Al doilea stih în TM: „Şi să trăiesc mi-e silă."

– doar că viața mi se ia.
22 De-aceea am zis: pe cel mare şi puternic îl nimiceşte mânia,
23 căci netrebnicii [mor] de moarte cumplită,
dar cei drepţi au ajuns de batjocură,
24 căci sunt daţi pe mâinile unui nelegiuit.
* El pune văl peste faţa judecătorilor,
* şi dacă nu [este] El, atunci cine este?
25 Viaţa mea fuge mai iute decât un alergător,
[zilele] mi-au zburat şi n-au ştiut.
26 Dar corăbiile [lasă] oare urmă pe unde trec,
ori vulturul ce zboară căutându-şi prada?
27 Chiar dacă spun: «Voi da uitării vorba,
încovoindu-mă cu capu[-n piept] voi suspina.»
28 Tremur din toate mădularele,
căci ştiu că n-o să mă laşi nepedepsit.
29 Dar dacă sunt nelegiuit, de ce n-am fost dat morţii?

9,22 În TM: „E tot una. De aceea am zis: pe cel desăvârşit ca şi pe cel ticălos El îi nimiceşte."

9,23 „cumplită": gr. ἐξαίσιος desemnează tot ceea ce nu este predeterminat, deci nemaivăzut, neobişnuit etc. ♦ În TM: „Dacă o nenorocire aduce pe neaşteptate moarte, El râde de deznădejdea celor nevinovaţi." ♦ Hesychius face diferenţă între moartea celor necinstiţi şi moartea omului drept. Pentru necinstiţi, moartea este rea, iar pentru omul drept, moartea este odihnă (*Omilii la Iov* XII,9,22-24a).

9,24 Versetele 22-24 formează o structură concentrică, în care are loc o dezvoltare progresivă. Fiecare verset conţine ideea de acuzare şi totul culminează cu întrebarea retorică: dacă nu este El pricina, atunci cine este? Răspunsul evident este că nu poate fi altcineva în afară de Dumnezeu. Traducătorul grec se va fi speriat de această expresie a descumpănirii lui Iov – cum să raportezi toate la Dumnezeu, cauză unică, şi să explici totodată apariţia răului – şi a omis stihurile 24b-c.

9,25 „Viaţa mea fuge mai iute decât un alergător": Augustin îi numeşte fugari pe cei care s-au îndepărtat de sfinţenie, asemenea fiului rătăcitor care a plecat într-o ţară îndepărtată (*cf.* Lc. 15,13) (*Annotationes in Iob* 9). ♦ „şi n-au ştiut": TM are „şi n-au văzut binele".

9,26 Primul stih în TM: „Trec ca bărcile de papură."

9,27 TM are: „Şi dacă spun: să uit de plângerea mea, să-mi destind chipul şi să mă bucur."

9,27-28 Versetul 27 şi prima parte din 28 lipsesc din textul comentat de Ioan Gură de Aur. ♦ „Tremur din toate mădularele": pentru Augustin tremurul reprezintă teama care pregăteşte convertirea (*Annotationes in Iob* 9).

9,29 În TM: „Dacă trebuie să fiu aflat vinovat, la ce să mă mai ostenesc degeaba?"

30 Dacă m-aş spăla cu zăpadă
şi m-aş curăţi cu mâini neîntinate,
31 negreşit m-ai cufunda în mocirlă,
de s-ar scârbi de mine şi veşmântul meu.
32 Tu nu eşti om ca mine, cu care să mă cert,
încât să mergem amândoi la judecată.
33 O, de-ar fi între noi un mijlocitor şi unul care cercetează
şi unul care-i ascultă fără părtinire pe-amândoi;
34 să depărteze varga de la mine,
spaima de El să nu mă mai tulbure!
35 Atunci nu m-aş mai teme şi-aş vorbi;
căci nu mă ştiu astfel [vinovat]."

10

1 „Ostenit în sufletul meu,
suspinând voi revărsa spre [Domnul] cuvintele mele;
voi grăi împresurat de amarul sufletului meu
2 şi voi spune către Domnul: «Nu mă învăţa să ajung nelegiuit!
Şi pentru ce m-ai judecat astfel?

9,30 Al doilea stih în TM: „De mi-aş curăţi cu leşie palmele."

9,31 Cufundarea în mocirlă este, după Hesychius, consecinţa păcatului lui Adam. Dumnezeu însă nu a permis ca acest lucru să fie definitiv, ci a trimis pe Cineva care să ne purifice de mocirlă (*Omilii la Iov* XII,9.29-31).

9,33 „fără părtinire": *litt.* „de la mijloc". ♦ După „mijlocitor", TM are: „ca să-şi întindă mâna peste amândoi." ♦ Iov pare a-şi dori prezenţa tuturor factorilor unui proces: mijlocitor (avocat?), procuror şi judecător. ♦ Acest Mijlocitor este interpretat de Părinţi ca fiind Hristos, a cărui venire Iov o profeţeşte. Rugăciunea din acest verset proclamă misterul Mântuitorului şi al Mijlocitorului vieţii noastre. Hristos, Dumnezeu şi om, poate judeca în calitatea Sa de Dumnezeu şi poate fi judecat ca om. Mai mult decât atât, Hristos vrea să-l împace pe om cu Tatăl, pentru că este Dumnezeu şi pentru că S-a făcut om (*cf.*, de ex., Hesychius din Ierusalim, *Omilii la Iov* XII,9,33).

9,35 Versiunea folosită de Ioan Gură de Aur e mai explicită: „Nu ştiu să fi făcut vreo nedreptate." ♦ Al doilea stih în TM: „Pentru că nu este aşa, sunt eu cu mine însumi." TM insistă aici pe altă idee: singurătatea absolută a lui Iov.

10,2 „Nu mă învăţa să ajung nelegiuit!": TM are „nu mă socoti nelegiuit". ♦ După Augustin, Iov cere să nu fie încercat peste puterile sale şi să nu vină asupra lui ceea ce l-ar putea face nelegiuit (*Annotationes in Iob* 10).

3 Te-ar bucura de-aş călca dreptatea?
Lepădat-ai lucrările mâinilor Tale,
dar la sfatul celor nelegiuiţi ai luat seama.
4 Oare Te uiţi în jos aşa cum vede-un muritor?
* Sau precum vede omul priveşti Tu?
5 E oare omenească viaţa Ta
sau anii Tăi, [ca anii] unui om?
6 Căci ai scotocit după nelegiuirea mea
şi păcatele mele le-ai urmărit.
7 Tu ştii că n-am făcut nelegiuire;
dar cine [poate] izbăvi din mâinile Tale?
8 Mâinile Tale m-au plăsmuit şi m-au făcut,
apoi Te-ai răzgândit şi m-ai lovit.
9 Adu-Ţi aminte că din lut m-ai plăsmuit
şi că-n ţărână din nou Tu mă întorci.
10 Nu m-ai turnat Tu oare ca pe lapte
şi nu m-ai închegat ca pe un caş?
11 M-ai îmbrăcat în piele şi în carne,
şi m-ai ţesut din oase şi din vine;

10,3 Primul stih în TM: „Îţi pare lucru bun să asupreşti?"

10,4 În TM primul stih este: „Ai Tu cumva ochi de carne?" LXX face distincţie între acţiunea simplă de a vedea, proprie omului, şi privirea de sus, descendentă. Se manifestă din nou preocuparea traducătorului grec de a evita orice antropomorfizare a lui Dumnezeu şi de a exclude vocabularul şi imaginile care i se păreau nepotrivite cu ideea transcendenţei divine.

10,5 Primul stih în TM: „Sunt oare ca zilele omului zilele Tale?"

10,7 Aici textul lui Ioan Gură de Aur diferă: „Căci *ştiu* că sunt nevinovat."

10,8 „Mâinile Tale m-au plăsmuit şi m-au făcut": Hesychius vorbeşte aici despre o dublă creaţie: una exterioară, cea a plăsmuirii (omul exterior), şi una interioară, cea prin suflare (omul lăuntric). Pentru creaţia materială Dumnezeu a dat doar o poruncă: pentru crearea omului Dumnezeu a deliberat de două ori: când a plăsmuit şi când a creat. Această distincţie a dublei creaţii se găseşte şi la Origen. „Omul lăuntric" şi „omul exterior" sunt expresii din Rom. 7,22 (*cf. Omilii la Iov* XIII.10,8a). ♦ „Te-ai răzgândit": *litt.* „Te-ai întors", „Te-ai schimbat". Augustin spune că nu Dumnezeu, ci omul s-a răzgândit crezând că Dumnezeu se răzgândeşte, la rândul Său, asemenea ochilor obişnuiţi cu întunericul pentru care soarele pare să se fi schimbat (*Annotationes in Iob* 10). ♦ Al doilea stih în TM: „laolaltă, de jur-împrejur, şi m-ai înghiţit."

10,9 *Cf.* Gen. 2,7; 3,19.

10,10-11 *Cf.* Ps. 138,13; Înţ. 7,2.

[3] Te-ar bucura de-aş călca dreptatea?
Lepădat-ai lucrările mâinilor Tale,
dar la sfatul celor nelegiuiţi ai luat seama.
[4] Oare Te uiţi în jos aşa cum vede-un muritor?
* Sau precum vede omul priveşti Tu?
[5] E oare omenească viaţa Ta
sau anii Tăi, [ca anii] unui om?
[6] Căci ai scotocit după nelegiuirea mea
şi păcatele mele le-ai urmărit.
[7] Tu ştii că n-am făcut nelegiuire;
dar cine [poate] izbăvi din mâinile Tale?
[8] Mâinile Tale m-au plăsmuit şi m-au făcut,
apoi Te-ai răzgândit şi m-ai lovit.
[9] Adu-Ţi aminte că din lut m-ai plăsmuit
şi că-n ţărână din nou Tu mă întorci.
[10] Nu m-ai turnat Tu oare ca pe lapte
şi nu m-ai închegat ca pe un caş?
[11] M-ai îmbrăcat în piele şi în carne,
şi m-ai ţesut din oase şi din vine;

10,3 Primul stih în TM: „Îţi pare lucru bun să asupreşti?"

10,4 În TM primul stih este: „Ai Tu cumva ochi de carne?" LXX face distincţie între acţiunea simplă de a vedea, proprie omului, şi privirea de sus, descendentă. Se manifestă din nou preocuparea traducătorului grec de a evita orice antropomorfizare a lui Dumnezeu şi de a exclude vocabularul şi imaginile care i se păreau nepotrivite cu ideea transcendenţei divine.

10,5 Primul stih în TM: „Sunt oare ca zilele omului zilele Tale?"

10,7 Aici textul lui Ioan Gură de Aur diferă: „Căci *ştiu* că sunt nevinovat."

10,8 „Mâinile Tale m-au plăsmuit şi m-au făcut": Hesychius vorbeşte aici despre o dublă creaţie: una exterioară, cea a plăsmuirii (omul exterior), şi una interioară, cea prin suflare (omul lăuntric). Pentru creaţia materială Dumnezeu a dat doar o poruncă; pentru crearea omului Dumnezeu a deliberat de două ori: când a plăsmuit şi când a creat. Această distincţie a dublei creaţii se găseşte şi la Origen. „Omul lăuntric" şi „omul exterior" sunt expresii din Rom. 7,22 (*cf. Omilii la Iov* XIII,10,8a). ♦ „Te-ai răzgândit": *litt.* „Te-ai întors", „Te-ai schimbat". Augustin spune că nu Dumnezeu, ci omul s-a răzgândit crezând că Dumnezeu se răzgândeşte, la rândul Său, asemenea ochilor obişnuiţi cu întunericul pentru care soarele pare să se fi schimbat (*Annotationes in Iob* 10). ♦ Al doilea stih în TM: „laolaltă, de jur-împrejur, şi m-ai înghiţit."

10,9 *Cf.* Gen. 2,7; 3,19.

10,10-11 *Cf.* Ps. 138,13; Înţ. 7,2.

12 viață și milă pus-ai peste mine,
și grija Ta mi-a păstrat suflarea.
13 Având acestea în Tine Însuți știu că Tu poți toate
și că nimic nu-Ți e cu neputință.
14 Căci, de păcătuiesc, Tu mă păzești,
iar de fărădelege nu m-ai dezvinovățit.
15 De sunt nelegiuit [e] vai și-amar de mine,
și dacă sunt drept, nu mai pot scoate capul,
căci plin sunt de ocară.
16 Sunt hăituit ca leul spre-njunghiere,
și-apoi, întorcându-Te, mă dai pieirii groaznic
17 reînnoind asupră-mi cercetarea;
cu mânie mare m-ai copleșit
și-ai abătut asupra mea-ncercări.
18 De ce m-ai scos din sânul [maicii] și n-am murit,
iar ochiul nu m-ar [fi] văzut;
19 și aș fi fost ca și cum [nici] n-aș fi.
De ce n-am trecut din pântecele [mamei] în mormânt?
20 Oare nu-i scurt timpul vieții mele?
Îngăduie-mi să mă odihnesc puțin
21 înainte de-a pleca de unde nu mă voi întoarce,
în ținut întunecos și-nnegurat,
22 în ținut de întuneric veșnic, unde nu e lumină
și nici nu se vede viață de muritori.»"

10,13 Ioan Gură de Aur are: „Având acestea în mine însumi." ♦ Al doilea stih în TM: „știu că aceasta [era] la Tine."

10,16 În TM: „Dacă [îmi] ridic [capul], mă vânezi ca leul, Te întorci și săvârșești lucruri minunate asupra mea."

10,17 „cercetarea": TM are „asaltul". ♦ „încercări": gr. πειρατήριον poate însemna și „ceată de pirați ori de tâlhari". TM are „oștiri".

10,20 „să mă odihnesc": TM are „să mă veselesc".

10,21 „înnegurat": TM are „în umbra morții".

10,22 În TM: „Ținut de întuneric precum bezna însăși, umbra morții și neorânduială, [unde] și lumina e ca bezna." ♦ „și nici nu se vede viață de muritori": după Ioan Gură de Aur, este vorba despre imposibilitatea reîntoarcerii la viața muritoare (*Comentariu la Iov* X,12).

11

1 Răspunzând, Sophar mineul a zis:
2 „Cel ce vorbeşte multe să şi asculte la rându-i!
Oare vorbăreţul va crede că e drept?
Binecuvântat cel născut din femeie, cel care are viaţă scurtă.
3 Nu folosi cuvinte multe,
pentru că nu are cine să-ţi răspundă.
4 Nu spune: «Curat sunt eu în fapte
şi fără cusur dinaintea Lui.»
5 Dar cum ar vorbi Domnul către tine,
* Şi-ar deschide El buzele spre tine?!
6 Atunci ţi-ar vesti puterea înţelepciunii,
– căci ea va fi de două ori pe cât ai tu –
şi atunci vei şti că ţi-au venit de la Domnul cele cuvenite pentru ce-ai păcătuit.
7 Vei descoperi tu urma Domnului
sau ai ajuns tu până la capătul lucrărilor Celui Atotputernic?
8 Înalt este cerul; şi ce vei face tu?
Despre [cele] mai adânci decât lăcaşul morţilor ce [poţi] să ştii?

11,2 Al treilea stih nu apare în TM.

11,3 „nu are cine să-ţi răspundă": Ioan Gură de Aur interpretează astfel: nu e nimeni care să-ţi cunoască relele. ♦ TM are: „Vorbele tale goale îi amuţesc pe oameni şi îţi vei bate joc fără să fii ocărât?"

11,4 „fapte": TM are „învăţătură". ♦ „dinaintea Lui": TM are „în ochii Tăi".

11,5 „Şi-ar deschide El buzele spre tine": stih restabilit după TM, pe care iniţial traducătorul grec l-a omis. Primul stih al versetului grecesc reprezintă o contragere a celor două stihuri din ebraică; al doilea stih, marcat cu asterisc în Rahlfs – Aquila fiind la originea acestei notări –, redă o expresie retorică, o imagine îndrăzneaţă, a buzelor divine care se deschid; această imagine a fost simţită ca fiind redundantă şi chiar provocatoare; pentru a nu scandaliza s-a preferat iniţial ignorarea acestui gen de metaforă bazată pe imagini concrete referitoare la Dumnezeu (*cf.* Gorea, *ad loc.*).

11,6 „puterea": TM are „tainele". ♦ Dacă Dumnezeu i-ar vorbi, atunci Iov ar înţelege că suferinţa lui e pe bună dreptate. ♦ „de două ori pe cât ai tu": traducere conjecturală. ♦ Ultimul stih în TM: „Şi să ştii că Dumnezeu îţi face uitate [o parte] din păcatele tale!"

11,7 „urma": TM are „adâncimea" ♦ „capătul lucrărilor": TM are „capătul Celui Atotputernic".

11,8-9 „Înalt este cerul... ": la fel şi în TM. Vulgata interpretează: „E mai înalt decât cerul..."

[9] Sau mai lungi decât întinderea pământului
sau decât lărgimea mării?
[10] Dacă răstoarnă toate, cine-l va spune: «Ce-ai făcut?»
[11] Căci El cunoaşte faptele nelegiuiţilor,
văzând cele greşite nu le va trece cu vederea.
[12] Zadarnic omul înoată în cuvinte,
dar muritorul, născutul din femeie, [e] ca măgarul din pustiu.
[13] De ţi-ai făcut tu inima curată,
îţi întinzi mâinile spre El.
[14] De este vreo nelegiuire în mâinile tale,
îndepărteaz-o de la tine,
şi nedreptatea în sălaşul tău să n-aibă adăpost.
[15] Atunci va străluci iar faţa ta ca apa limpede,
vei da jos murdăria şi vei scăpa de spaimă;
[16] vei da uitării pătimirea ta
ca pe un val care-a trecut; şi nu-ţi va mai fi groază.
[17] Rugăciunea ta va fi precum steaua dimineţii
şi din miezul zilei va răsări viaţă pentru tine;
[18] încrezător vei fi pentru că ai nădejde,
după nelinişte şi grijă ţi se va arăta iar pacea.
[19] Căci te vei odihni şi nu va fi cine să te tulbure;
şi mulţi, schimbându-şi gândul, se vor ruga de tine.
[20] Dar izbăvirea îi va părăsi;
căci nădejdea lor [este] pieire,
iar ochii nelegiuiţilor se vor topi [de plâns]."

11,10 LXX păstrează forma distihului ebraic, dar al doilea stih în TM este: „Cine îl poate opri?" ♦ „Dacă răstoarnă": Ioan Gură de Aur are în plus „sau adună".

11,12 „măgarul din pustiu": Augustin comentează astfel acest pasaj: omul este ca măgarul din pustiu, dornic de libertate, nevrând să fie nici supus, nici domesticit. ♦ În TM, v. 12 e dificil, prilejuind traduceri foarte diferite; în mare, sensul e apropiat de cel din LXX.

11,14 „în sălaşul tău": *cf.* nota la 8,6.

11,15 „vei da jos murdăria": TM are „vei fi (ca metalul) turnat", pe care unii îl interpretează „vei fi tare", iar alţii, „vei fi curăţit de impurităţi".

11,16 Sophar insistă asupra ideii că nenorocirile lui Iov sunt din cauza păcatelor pe care le-a săvârşit, şi de aceea îl îndeamnă să se îndrepte. ♦ „şi nu-ţi va mai fi groază": nu apare în TM.

11,17 TM are: „Mai sus decât amiaza se va înălţa viaţa ta şi întunericul va fi ca zorii."

11,19 Al doilea stih în TM: „Şi mulţi [vor veni] să-ţi îmblânzească faţa."

12

1 Atunci Iov, răspunzând, a zis:
2 „Aşadar, [numai] voi sunteţi oameni;
fără-ndoială cu voi va pieri şi înţelepciunea!
3 Dar şi eu am o inimă la fel ca voi.
4 Căci omul drept şi fără pată ajuns-a de batjocură;
5 fusese rânduit ca la vremea [hotărâtă] să cadă sub alţii
şi casele să-i fie prădate de nelegiuiţi.
6 Totuşi nimeni să nu se încreadă că, rău fiind, rămâne fără vină
– aceia care-L mânie pe Domnul,
ca şi cum nu va fi o judecată şi pentru ei.
7 Ci întreabă dobitoacele, dacă-ţi vor spune,
şi păsările cerului, dacă-ţi vor da de ştire;
8 povesteşte pământului, de-ţi va vorbi,
* şi-ţi vor lămuri [toate] peştii mării.
9 * Cine nu a ştiut din toate acestea

12,3 „Inima" este, în Biblie, organul inteligenţei, al reflecţiei. ♦ TM are două stihuri în plus la sfârşit: „Cu nimic nu sunt mai prejos decât voi. Cine oare nu ştie acestea?"

12,4 „ajuns-a de batjocură": în gr. χλεύασμα; la Ioan Gură de Aur: χλασμόν. ♦ „omul drept": Iov se prezintă ca fiind drept, ştiind că nu a făcut rău nimănui. Pentru Augustin, acest „om drept" este Hristos (*Annotationes in Iob* 12). ♦ TM are două stihuri în plus la început: „De râs pentru tovarăşii săi e cel care strigă către Dumnezeu şi [odinioară] îi răspundea" – text dificil cu interpretări multiple.

12,5 „să cadă": la Ioan Gură de Aur, persoana I singular („să cad", „casele mele"). ♦ Ceea ce i s-a întâmplat aşa trebuia să fie, aşa a fost orânduit de sus. ♦ În TM: „Dispreţ pentru nenorocire e în gândul celui care o duce bine şi lovitură pentru cel căruia îi alunecă piciorul" – traducere conjecturală a unui text dificil, pentru care s-au propus multe interpretări.

12,6 În TM: „Sunt în pace corturile tâlharilor, sunt liniştiţi cei care-L înfruntă pe Dumnezeu şi chiar cel care crede că-L ţine pe Dumnezeu în mână."

12,7-8 Grigore cel Mare interpretează astfel aceste versete: „dobitoacele" simbolizează spiritele leneşe, păsările cerului, spiritele care au înţelepciunea lucrurilor cereşti, peştii simbolizează oamenii preocupaţi de această lume, pământul reprezintă spiritele care au înţelepciunea lucrurilor de pe pământ (*Moralia in Iob* XI,5). ♦ „dacă": TM are „şi".

12,9 „mâna Domnului": în TM e singurul loc din Cartea lui Iov în care apare *YHWH* în gura unui personaj, fapt care i-a determinat pe exegeţi să considere v. 9 un citat, eventual după Is. 41,20. Eroii fiind edomiţi, e firesc să folosească doar numele generice pentru divinitate, nu şi Numele revelat lui Moise (Ex. 3,14). ♦ Traducătorul LXX a perceput metafora „mâinii" ca fiind un element antropomorfic nepotrivit. Expresia se găseşte şi în

• că mâna Domnului le-a plăsmuit?
10 Oare nu în mâna Lui [e] viaţa oricărei făpturi
şi duhul fiecărui om?
11 Căci urechea deosebeşte cuvintele
iar cerul gurii gustă mâncarea.
12 În timp îndelungat [vine] înţelepciunea
şi după viaţă îndelungată, ştiinţa.
13 La El [se află] înţelepciunea şi puterea,
El [are] sfatul şi priceperea.
14 Dacă El surpă, cine va [mai] zidi?
De va închide câte-un om, cine va deschide?
15 De zăvorăşte apa, El va usca pământul;
dacă-i dă drumul, îl pustieşte răsturnându-l.

---

versetul 10, unde este însă tradusă literal. Atunci când expresia nu trimite la o asociere concretă, este de obicei păstrată de traducător.

12,11 „urechea": la Ioan Gură de Aur apare „mintea". ♦ „cerul gurii": *litt.* „gâtul". ♦ Vv. 11-12 ar putea constitui o expresie proverbială care se referă la capacitatea de discernere ce vine o dată cu vârsta. *Cf.* Sir. 36,19.

12,12 La Ioan Gură de Aur apare şi un verb, „se descoperă". ♦ Versetele 11-12 reprezintă proverbe. ♦ Dumnezeu posedă înţelepciunea deplină. Omul posedă şi el o oarecare înţelepciune, dar la el aceasta se formează în timp. *Cf.* Sir. 1,1: „Toată înţelepciunea este de la Domnul."

12,13 Hesychius spune că frumuseţea elementelor create manifestă înţelepciunea lui Dumnezeu şi puterea Sa cea mare. De la El vin înţelepciunea şi puterea, pentru că Hristos, după expresia Apostolului Pavel, e „înţelepciunea şi puterea lui Dumnezeu" (1Cor. 1,24), Fiul cel de o fiinţă cu Tatăl. De la El vin înţelepciunea şi puterea, de la El vine Duhul (*Omilii la Iov* XV,12,13). ♦ Grigore cel Mare aplică şi el aceste cuvinte Fiului lui Dumnezeu (XI,11).

12,14 Grigore cel Mare (XI,12) leagă prima parte a versetului de cuvintele psalmistului: „Dacă Domnul nu zideşte casa, în zadar vor fi trudit cei care o zidesc" (Ps. 126,1), precum şi de cuvintele din Ecleziast (7,13): „Căci cine va putea să-l îndrepte pe cel pe care Dumnezeu l-a strâmbat?"

12,15 „îl pustieşte": în gr. aorist („l-a pustiit"). ♦ Grigore cel Mare înţelege prin „apă" ştiinţa predicării şi face legătura cu versetul din Proverbe: „Apă adâncă este cuvântul în inima omului, un râu izvorăşte şi un izvor de viaţă" (Prov. 18,4). De asemenea, mai interpretează acest cuvânt ca referindu-se la harul Duhului Sfânt, apropiere posibilă prin intermediul versetului 7,38 din Ioan: „Cel care crede în mine, râuri de apă vie vor izvorî din sânul lui." Textul lui Grigore are *aquas*, plural care îl face să vorbească despre cele şapte daruri spirituale (XI,14). ♦ La Augustin, apa simbolizează înţelepciunea, iar pământul, pe om (*Annotationes in Iob* 12).

16 La El [este] tăria şi puterea,
El [are] ştiinţa şi priceperea.
17 Pe sfetnici îi duce în robie
iar judecătorilor ţării le ia minţile.
18 Pe regi îi aşază pe tronuri,
* cu cingătoare le încinge coapsele.
19 Pe preoţi îi trimite în robie,
pe mai-marii pământului i-a răsturnat.
20 El schimbă buzele celor credincioşi,
priceperea bătrânilor a cunoscut-o.

12,16 Al doilea stih în TM: „Şi cel rătăcit şi cel care duce în rătăcire sunt ai Săi."
12,17 „în robie": TM are „desculţi"; la fel şi la 12,19 *infra*. ♦ „le ia minţile": în gr. aorist („le-a luat minţile"). ♦ Pasajul 12,17-25 poate fi considerat o aluzie la un exil al populaţiei israelite, în special al tribului lui Iuda. Totuşi trimiterile sunt vagi şi pot fi aplicate şi altor situaţii.
12,18 Primul stih în TM: „Dezleagă cingătoarea (*mōser* citit în loc de *mūsār*, „mustrare", „îndreptare prin lovituri" – n.t.) regilor": a dezlega cingătoarea care ţine veşmintele ample orientale înseamnă a lipsi pe cineva de libertatea mişcărilor, a-l reduce la neputinţă. ♦ „cu cingătoare...": TM are „cu funie/şorţ": expresie metaforică pentru a desemna deportarea. În TM pasajul 12,14-25 prezintă o unitate de ansamblu atât în idee, cât şi în formă. Între TM şi LXX sunt diferenţe cantitative şi variante în alegerea cuvintelor, precum şi lipsuri care afectează dezvoltarea ideilor. Textul ebraic condamnă slăbiciunea celor puternici, pe când textul grec îi reaşază pe regi pe tronuri (12,18) şi menţine înţelepciunea celor în vârstă (12,20). ♦ În TM sensul primului stih este „a dezlega legăturile regilor", adică „a-i lipsi de putere". Nu este vorba de o repunere în drepturi, ci, din contră, de lipsirea de atributul regal; LXX a ignorat acest sens şi, într-o traducere aproximativă, exprimă contrariul: „îi reaşază pe regi pe tronuri." Ieronim a optat pentru o traducere care pune în paralel dezlegarea regilor de putere şi ducerea în sclavie: *Balteum regum disoluit/ et praecingit fune renes eorum* („Cingătoarea regilor a dezlegat-o/ şi a încins cu funie rărunchii lor"). Interpretarea conform căreia primul stih ar exprima o lipsire de putere e confirmată de 12,21 care oferă acelaşi sens: „El copleşeşte cu dispreţ pe căpetenii." Textul grec nu păstrează coerenţa textului ebraic. Ideea generală este aceea a unei răsturnări a diferitelor privilegii sociale şi chiar morale. Versetul 21 aduce acelaşi mesaj ca v. 18. Deşi v. 21 conţine termeni rari în ebraică (*mᵉzîaḥ* şi *'āphîq*), absenţa acestui verset din traducere se datorează mai degrabă unei omisiuni. Versetul 23 conţine în TM verbele *śāghāh*, „a mări, a preamări", şi *nāḥāh*, „a instala, a conduce la o destinaţie precisă; a abandona, a lăsa, a părăsi". În TM cele două stihuri ale versetului sunt dispuse în chiasm: măreţie – distrugere / risipire – instalare. Omisiunea unui stih din acest verset al textului LXX a fost opţiunea traducătorului (*cf.* Gorea, *ad loc.*).
12,20 „a cunoscut-o": TM are „o ia/răpeşte".

21 * El copleşeşte cu dispreţ pe căpetenii,
dar pe cei smeriţi i-a vindecat.
22 El dezvăluie cele afundate în întuneric
şi umbra morţii a scos-o la lumină.
23 * El rătăceşte neamuri şi le dă pieirii,
răstoarnă neamuri şi le călăuzeşte.
24 El schimbă inimile mai-marilor pământului,
i-a rătăcit pe-o cale pe care n-o ştiau [zicând]:
25 «Să pipăie [prin] bezna şi [să] nu [fie] lumină,
să rătăcească precum omul beat.»"

13

1 „Iată, [toate] acestea le-a văzut ochiul meu
şi urechea mea le-a auzit;
2 şi ştiu tot atâtea câte ştiţi şi voi,
şi nu sunt mai nepriceput ca voi.
3 Dar eu cu Domnul voi vorbi,
înaintea Lui îmi voi apăra dreptatea, de va vrea.
4 Iar voi sunteţi doctori nedrepţi
şi vindecători nepotriviţi, cu toţii.
5 O, dac-aţi fi muţi

12,21 Al doilea stih în TM: „Dezleagă brâul celor tari."

12,22 „umbra morţii": pentru Hesychius aceasta este păcatul. După cum umbra arată corpul de care aparţine, tot aşa păcatul este boldul morţii. Hristos, prin dezvăluirea misterului Său către neamul omenesc şi prin revelarea dreptăţii, a nimicit păcatul şi nu i-a permis să se ascundă (XV,12,22).

12,23 În TM: „Dă sporire neamurilor şi [apoi] le nimiceşte, dă întindere neamurilor şi [apoi] le călăuzeşte" (interpretat de traducători „le alungă").

13,2 Versiunea lui Ioan Gură de Aur are în plus: „desigur, sunt mai tânăr decât voi."

13,3 „îmi voi apăra dreptatea": gr. ἐλέγχω, „a interoga, a dovedi prin interogare sau prin probe". Iov preferă să se judece cu Dumnezeu şi nu să fie judecat de prietenii săi. ♦ „de va vrea": nu apare în TM.

13,4 „doctori nedrepţi": TM are „spoitori cu minciuni". ♦ „nepotriviţi": TM are „de nimic".

13,5 Ioan Gură de Aur comentează: decât să spună vorbe fără sens mai bine ar tăcea; tăcerea aduce mai multă înţelepciune decât vorba (*cf.* XIII,3). Grigore cel Mare citează Prov. 17,28: „Dacă nebunul ar tăcea, ar fi socotit înţelept" (XI, 35).

atunci vi s-ar întoarce spre înțelepciune.
6 Ascultați apărarea gurii mele
și la judecata buzelor mele luați aminte.
7 Oare nu înaintea Domnului grăiți?
Și nu înaintea Lui dați glas vicleniei?
8 Veți da voi oare înapoi?
Dar fiți voi înșivă judecători!
9 Bine ar fi dacă v-ar urmări pe voi;
chiar dacă în toate cele pe care le-ați făcut v-ați pus de partea Lui,
10 nu mai puțin vă va mustra;
și dacă într-ascuns sunteți părtinitori,
11 oare spaimele Lui nu vă vor răscoli
și groază de la El nu va cădea peste voi?
12 Iar fala voastră se va face precum cenușa
și trupul vostru, [precum] lutul.
13 Tăceți, ca să grăiesc și să-mi potolesc mânia,
14 luându-mi carnea în dinți,

13,7 TM are: „Oare pentru Dumnezeu vorbiți cu înșelăciune și pentru El grăiți amăgire?"

13,8 În TM: „Oare Îi luați apărarea (*litt.* Îi ridicați fața), oare pentru Dumnezeu grăiți?"

13,9 Al doilea stih în TM: „Vă puteți bate joc de El cum vă bateți joc de un om?"

13,10 „sunteți părtinitori": *litt.* „admirați fețele" – semitism.

13,11 „spaimele Lui": TM are „măreția Lui".

13,12 În TM: „Zicerile voastre memorabile sunt parabole de cenușă și ca o grămadă de lut argumentele voastre."

13,13 „să-mi potolesc mânia": TM are „orice mi s-ar întâmpla".

13,14 „luându-mi carnea în dinți": dinții înfipți în carnea proprie sunt o extraordinară imagine a suferinței; Hesychius (XVI,13,13-14a) vorbește despre un impuls al „teoforilor" atunci când îi văd pe păcătoși pălăvrăgind și atacându-i pe cei drepți, mai ales sub pretextul prieteniei. Iov „își ia carnea în dinți" cuprins de mânie din cauza cuvintelor supărătoare și false ale prietenilor săi și vrea să se liniștească. ♦ Pentru Grigore cel Mare (XI,45), „dinții" din acest verset pot avea două semnificații, pe care le desprinde din Sfânta Scriptură: pe de o parte pot fi sfinții predicatori, pe de altă parte, simțurile interioare. Pentru primul sens citează Cântarea Cântărilor, unde se spune: „Dinții tăi ca o turmă de oi tunse care ies din scăldătoare" (Cânt. 4,2). Cel de-al doilea sens este desprins din Plângeri 3,16: „A zdrobit de piatră dinții mei și m-a afundat în cenușă." ♦ „și viața (*litt.* sufletul) mi-o voi pune în mână": a-și pune sufletul în mâini înseamnă a pune în chip vădit în acțiune intenția inimii (Grigore cel Mare, *Moralia in Iob* XI,46). ♦ Versetul conține locuțiuni proverbiale a căror semnificație este că Iov își riscă viața, că dă totul pentru tot.

şi viaţa mi-o voi pune în mână.
15 Chiar dacă mâna Celui Puternic mă va dobori, de vreme ce a şi-nceput,
eu totuşi voi grăi şi mă voi apăra în ochii Lui.
16 Şi-aceasta mi se va întoarce spre mântuire,
căci înşelătoria nu va propăşi în faţa Lui.
17 Ascultaţi, ascultaţi cuvintele mele;
căci, de ascultaţi, vă voi vesti.
18 Iată, sunt aproape de judecata mea,
eu ştiu că, [negreşit], voi fi arătat drept.
19 Cine e cel ce se va judeca cu mine?
* Căci acum voi tăcea şi voi pieri.
20 Doar două lucruri să-mi îngădui;
* atunci de la faţa Ta nu mă voi ascunde:
21 ridică-Ţi mâna de pe mine
şi spaima Ta să nu mă [mai] izbească.
22 Apoi mă vei chema, iar eu Îţi voi da ascultare;
Tu vei vorbi, iar eu Îţi voi răspunde.
23 Câte sunt păcatele şi nelegiuirile mele?
Arată-mi care sunt!
24 De ce Te ascunzi de mine
şi mă socoteşti ca pe un potrivnic?

13,15 Iov nu doreşte înainte de toate să fie eliberat de suferinţe sau să-i fie redată averea, ci să păstreze intactă mărturia conştiinţei sale, să-i fie reabilitată onoarea înaintea oamenilor şi mai ales înaintea lui Dumnezeu. ♦ „de vreme ce a şi început": TM are „nu am nici o nădejde".

13,16 „înşelătoria": TM are „nelegiuitul".

13,18 Iov imaginează un proces în care are rolul de pârât, iar Dumnezeu, cel de adversar. Lipseşte însă un arbitru care să medieze între ei.

13,19 „voi tăcea şi voi pieri": reprezintă probabil o formă de jurământ folosită într-o procedură juridică: tăcerea confirmă jurământul, iar moartea este pedeapsa în caz de sperjur.

13,22 „Îţi voi da ascultare": TM are „Îţi voi răspunde". ♦ Al doilea stih în TM: „Sau eu voi vorbi şi Tu îmi vei da răspuns."

13,24 „De ce Te ascunzi de mine": TM are „de ce Îţi ascunzi faţa"; această expresie referitoare la Dumnezeu avea un sens ritual; cea mai veche formulare care exprima ideea aducerii unui cult lui Dumnezeu era „a-l vedea faţa" (Ex. 34,23). Din contră, Dumnezeu Îşi ascundea faţa când era nemulţumit. Acesta era un semn de dezonoare.

25 Oare vei lua seama ca la frunza purtată de vânt
sau mi Te vei împotrivi ca ierbii mişcate de o adiere?
26 Căci ţii catastif cu tot ce am greşit,
mă-nconjori cu rătăciri de tinereţe,
27 mi-ai prins piciorul în butuc
şi toate faptele mi le-ai pândit,
ai ajuns până la urmele paşilor mei;
28 [în vreme ce eu] mă învechesc ca un burduf [de piele]
sau ca un veşmânt ros de molii."

14

1 „Căci muritorul născut din femeie [are] viaţă scurtă şi plină de urgie,
2 ca floarea abia înflorită s-a şi veştejit,
fugit-a precum umbra şi nu dăinuie.

13,25 „vei lua seamă ca la frunza": *litt.* „te vei păzi de [unul] ca o frunză". Iov se consideră ca o frunză luată de vânt sau ca iarba mişcată de o adiere. Aceste imagini se regăsesc în poemele asiro-babiloniene. În limbajul biblic ele sugerează soarta celui rău. ♦ Grigore cel Mare spune: „Ce altceva este omul decât o frunză, el care în paradis a căzut, fiind desprins din pomul (vieţii)?" (XI,59-60).

13,26 Primul stih în TM: „Căci scrii lucruri amare împotriva mea." ♦ „rătăciri de tinereţe": Hesychius (XVI,13,26-28) explică doctrina despre păcatul originar pornind de la această expresie. Adam a greşit în tinereţe, când a mâncat hrană dăunătoare. De aceea, atât el, cât şi urmaşii lui au fost opriţi să mai mănânce din pomul vieţii aflat în paradis. Din cauza faptului că Adam a încălcat porunca lui Dumnezeu, tot neamul omenesc ieşit din el va fi pedepsit. Faptele rele vor atrage pedeapsa asupra noastră, aşa cum s-a întâmplat cu Adam, iar faptele bune ne vor salva de blestem şi ne vor elibera de pedeapsă, aşa cum s-a întâmplat cu noul Adam, prin mijlocirea căruia am obţinut îndepărtarea primei nenorociri.

13,27 „mi-ai prins piciorul în butuc": asemenea robilor; în gura lui Iov, poate fi o imagine a paraliziei sale. ♦ „urmele": *litt.* „rădăcinile": Dumnezeu ia amprenta paşilor lui Iov şi îl urmăreşte aşa cum un vânător ia o urmă.

13,28 Primul stih în TM: „Şi totuşi omul se spulberă ca putregaiul."

14,1 Pentru Ioan Gură de Aur în acest verset e vorba de descurajare, nu de tristeţe.

14,2 „nu dăinuie": *litt.* „nu se opreşte". ♦ Grigore cel Mare (XI,68) explică de ce viaţa omului este comparată cu umbra şi nu cu soarele, care şi el îşi urmează cursul fără sfârşit, fără a se fixa, fără a fi stabil: pentru că omul a pierdut iubirea faţă de Creatorul său, a pierdut şi căldura inimii sale şi a rămas în răceala răutăţii sale; fără căldura inimii, omul fuge ca o umbră.

3 Oare nu şi pe acesta l-ai luat la rost
şi nu l-ai adus la judecată înaintea Ta?
4 Cine va fi curat de murdărie? Nici măcar unul.
5 Chiar dacă [ar fi] numai de-o zi viaţa lui pe pământ,
sunt numărate lunile lui la Tine,
ai hotărât un timp, şi el nu va trece peste acesta.
6 Întoarce-Te de la el, ca să se liniştească
şi să se bucure de viaţă [măcar] ca un lucrător plătit.
7 Un copac, [şi tot] are nădejde,
de-i tăiat, el tot va înflori

14,3 Primul stih în TM: „Oare nu şi asupra acestuia Ţi-ai deschis ochii?" ♦ „l-ai adus": TM are „m-ai adus".

14,4 Acest verset afirmă impuritatea omului: omul este necurat şi slab înaintea lui Dumnezeu. Această impuritate radicală este prezentată ca o scuză, ca un fapt de care Dumnezeu ar trebui să ţină cont. Exegeza creştină a văzut în acest pasaj cel puţin o aluzie la păcatul originar; pasajul a fost folosit pentru a susţine doctrina privitoare la acesta împotriva pelagianismului. Această idee apare şi mai limpede dacă versetul următor este citit ca o continuare a ideii din v. 4. ♦ Hesychius afirmă că nici un om nu poate spune „Sunt curat!" cu excepţia lui Hristos, „care nu a săvârşit păcat şi nici vicleşug nu s-a aflat în gura Lui" (1Pt. 2,22). Nici măcar copilul de o zi nu e lipsit de murdărie, pentru că nu ştie să facă distincţia dintre bine şi rău şi pentru că are întinarea lui Adam. Harul noului Adam ne-a făcut să ne dezbrăcăm de vechiul Adam şi ne-a curăţat murdăria „prin baia renaşterii şi a reînnoirii" (Tit 3,5) (*cf.* Hesychius, XVII,14,4-5a). ♦ Vulg. are: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu, qui solus es?* („Cine poate curăţi ce e zămislit din sămânţă necurată? Oare nu Tu, singurul care eşti?"). Textul latinesc este astfel explicat de Grigore cel Mare: numai o fiinţă pură prin ea însăşi are privilegiul de a purifica necurăţia. Omul trăieşte într-un trup coruptibil şi poartă în el ispitele necurate. Plăcerile trupeşti sunt interpretate ca fiind necurăţie. Omul zămislit dintr-o fiinţă impură nu poate fi purificat decât de Cel pur prin Sine însuşi. Grigore cel Mare vede în acest pasaj o profeţie a lui Iov cu privire la Întruparea Mântuitorului, Cel care nu a fost zămislit dintr-un bărbat şi o femeie, ci Îşi are originea omenească de la Duhul Sfânt şi din Fecioara Maria (*cf.* XI,70).

14,5 „la Tine": Ioan Gură de Aur are „la El"; aşa apare şi în *Codex Alexandrinus*.

14,6 „de la el": Ioan Gură de Aur are persoana I singular în acest verset: „de la mine", „să mă odihnesc", „să mă bucur". ♦ Grigore cel Mare interpretează astfel: „întoarce-Te" înseamnă „îndepărtează de la el asprimea loviturii Tale!". Însă, dacă Dumnezeu se îndepărtează, cine se poate odihni, dat fiind că El este odihna şi, cu cât suntem mai departe de El, cu atât ne pierdem odihna? Primul vers, „întoarce-Te de la el, ca să se odihnească". înseamnă: „Opreşte loviturile vieţii şi arată-i bucuria odihnei veşnice" (*Moralia in Iob* XII,4).

iar lăstarul lui nu va lipsi.
8 Chiar dacă rădăcina lui ar îmbătrâni în pământ
şi trunchiul lui pe pietre s-ar usca,
9 de la mireasma apei va înflori
şi va da rod ca de curând sădit.
10 Dar omul, când s-a sfârşit, s-a dus,
o dată căzut, muritorul nu mai este.
11 Cu timpul se împuţinează însăşi marea,
iar râul lipsit de apă a secat;
12 omul o dată adormit nu se ridică,
până când cerul va rămâne necusut;
* şi nu se vor trezi din somnul lor.
13 [O,] dacă m-ai ţine în lăcaşul morţilor,
dacă m-ai ascunde până ce Ţi se va potoli mânia
şi mi-ai hotărî un timp în care să-Ţi aminteşti de mine!
14 Căci de-ar muri omul şi ar [mai] trăi

14,8 „s-ar usca": *litt.* „s-ar sfârşi", „ar muri".

14,10 „omul, când s-a sfârşit": Grigore cel Mare spune că omul care s-a sfârşit este omul păcătos, omul care încetează să ducă o viaţă de dreptate (*cf.* XII,12).

14,12 „adormit": Hesychius vede în acest cuvânt o aluzie la înviere (XVII,14,12). ♦ Grigore cel Mare spune că Iov vorbeşte aici despre omul adormit şi despre somn referindu-se la moartea trupească şi păstrând speranţa învierii (XII,12). ♦ „nu se ridică": Ioan Gură de Aur are în plus „şi nu se mai trezeşte". ♦ În LXX, stihul al treilea lipseşte. În TM, în ciuda semanticii clare a cuvintelor versetul rămâne obscur în structură: „Omul se culcă şi nu se va scula până când nu [vor mai fi] cerurile, nu se vor trezi, nici nu se vor scula din somnul lor." Forma de plural a verbelor din ultima parte face referire la om, în accepţiunea sa colectivă. Folosirea pluralului nu ţine de o inadvertenţă, ci de o intenţie precisă. Pluralul folosit în locul singularului este reprezentativ pentru un destin unic. Sfârşitul cerului este exprimat prin negaţia *bil'tî* care conţine ideea „uzurii" (*bālāh*, „a se uza"). O dată cu cerul este eliminată şi orice sursă de apă posibilă. Traducătorul grec a reţinut ideea de sfârşit şi s-a gândit la un timp când cerul va fi „recusut", închis; de aceea a omis sfârşitul versetului 12; ultima parte a versetului, marcată cu asterisc în Rahlfs, vine în contradicţie cu ideea de înviere, pe care LXX pare să o favorizeze (*cf.* Gorea, *ad loc.*).

14,13 Vulg. are: *Quis mihi tribuat ut in inferno protegas me?* („Cine-mi va da ca Tu să mă ocroteşti în lăcaşul morţilor?"). Comentând acest verset, Grigore cel Mare vorbeşte despre existenţa în lăcaşul morţilor a două zone: o zonă superioară, pentru odihna celui drept, şi una inferioară, pentru suferinţa celui nedrept. Iov cere ocrotire din partea Creatorului pentru ca atunci când va coborî în locuinţa morţilor să fie ferit de chinuri (XII,13).

14,14 Textul e foarte dificil. După punctuaţia ediţiei Rahlfs ar fi *litt.*: „Căci dacă va muri omul, va trăi după ce şi-a sfârşit zilele vieţii sale; voi aştepta...". Ioan Gură de Aur are un

și după ce și-a sfârșit zilele vieții sale,
aș aștepta până ce iar voi fi.
15 Apoi vei striga, iar eu Te voi asculta,
iar lucrarea mâinilor Tale să nu o lepezi!
16 Dar Tu mi-ai numărat faptele
și nu Ți-a scăpat nici unul din păcatele mele;
17 mi-ai pecetluit nelegiuirile într-o traistă
și-ai pus un semn, de fără vrere am greșit.
18 * Dar până și un munte ce cade se surpă
* și o stâncă se macină [și pleacă] de la locul ei.
19 * Apele rod pietrele,
* apele săpat-au mormanul de pământ;
* [și Tu] răbdarea omului ai nimicit-o.

---

text interogativ: „Dacă ar muri, va mai trăi oare...", soluție pe care o adoptă și unii traducători moderni. ♦ Vulg. are la stihul al treilea: *exspecto donec ueniat immutatio mea*, „aștept până va veni schimbarea mea". Grigore cel Mare interpretează așteptarea schimbării ca fiind o certitudine a învierii (XII,17). ♦ TM are: „Dacă omul/războinicul moare, oare va mai trăi? Toate zilele slujbei mele ostășești aș aștepta până mi-ar veni schimbul."

14,15 „Te voi asculta": TM are: „Ți-aș răspunde". ♦ Al doilea stih în TM: „După lucrarea mâinilor Tale ai tânji." În TM, acest dor al lui Dumnezeu după făptura Sa l-ar face să-l caute pe om și după moarte. Dacă Iov ar ști sigur că Dumnezeu îl va chema, ar aștepta fără nerăbdare sfârșitul „serviciului militar" (v. 14). Cererea de pe urmă a lui Iov nu este să trăiască la nesfârșit, ci să recâștige încrederea Dumnezeului său. În contrast cu supravegherea polițienească de acum, reînnoirea stării de iubire reciprocă dintre Creator și făptura Sa ar duce la iertarea păcatelor și curățirea deplină (v. 17) (*cf.* Terrien, nota *ad loc.*).

14,16 „faptele": gr. ἐπιτηδεύματα, *litt.* „înfăptuirile", „lucrurile întreprinse". În TM: „Acum îmi numeri pașii; nu iei seama la păcatul meu?" (Altă interpretare: „[În vreme ce] acum îmi numeri pașii, [atunci] nu ai mai lua seama la păcatul meu" – *cf.* Terrien). ♦ Dumnezeu ne numără „pașii", adică faptele, spre a le răsplăti sau pedepsi (Grigore cel Mare, XII,20).

14,17 Greșelile noastre sunt închise ca într-o „traistă" dacă acțiunile noastre exterioare nu sunt purificate cu ajutorul pocăinței (Grigore cel Mare, *Moralia in Iob* XII,20). ♦ Al doilea stih în TM: „și albești (*litt.* dai cu vopsea/var) greșeala mea."

14,18 „se surpă", „se macină": viitor în greacă, „se va surpa", „se va măcina".

14,19 Hesychius face o alegorie a pietrelor vorbind despre Adam și Eva, roși, descompuși de apele păcatului și scoși din paradis (XVII,14,18-20). ♦ Versetele 18 și 19 lipsesc din LXX. În TM v. 18 și stihul care urmează alcătuiesc o unitate metaforică, iar partea a doua din v. 19 se leagă de v. 20, căruia îi dă complementul de obiect. În economia cap. 14, vv. 18 și 19 constituie termeni de comparație pentru dezvoltarea din vv. 20-22 și sunt paralele cu vv. 11 și 12 (*cf.* Gorea, *ad loc.*).

20 L-ai alungat pân' la sfârşit şi el s-a dus,
Ţi-ai întors faţa împotriva lui şi l-ai trimis departe;
21 şi chiar dacă urmaşii lui sunt mulţi, nu ştie,
dacă-s puţini, nu află.
22 Doar dacă trupul l-a durut şi sufletu-i s-a tânguit."

15

1 Răspunzând, Eliphas thaimanitul a zis:
2 „[Oare] un înţelept dă răspuns de pricepere în vânt
şi-şi potoleşte astfel chinul pântecelui
3 mustrând cu vorbe ce nu se cuvin,
cu cuvinte ce n-au nici un folos?
4 [Oare] nu ţi-ai dat şi tu la o parte frica
şi ai dus la capăt astfel de vorbe înaintea Domnului?
5 Eşti vinovat prin vorbele gurii tale
şi nici n-ai desluşit vorbele celor puternici;
6 nu eu te osândesc, ci [însăşi] gura ta,
dau mărturie împotriva ta buzele tale.
7 Ce? Fost-ai tu cumva cel dintâi dintre oameni?
Sau fost-ai pus în lume pe când dealuri încă [nu erau]?
8 Ai ascultat cumva orânduirea Domnului,

14,20 „Ţi-ai întors": *litt.* „Ţi-ai fixat".

14,21 „mulţi... puţini": TM are „în cinste... înjosiţi".

14,22 „trupul": *litt.* „cărnurile".

15,2 „potoleşte": *litt.* „umple"; în greacă verbul este la aorist. ♦ Al doilea stih în TM: „Şi vântul de răsărit îi umple pântecele." ♦ Grigore cel Mare face următoarea comparaţie: Iov simbolizează Biserica universală, iar prietenii săi, pe eretici, care, sub pretextul că-L apără pe Domnul, vorbesc fără motiv şi aruncă vorbe de ocară împotriva celor drepţi (*cf.* XII,28).

15,4 „frica": e vorba de frica de Dumnezeu. ♦ Al doilea stih în TM: „Şi nimiceşti meditarea (ebr. *śīḥāh* = meditarea şi vorbirea despre cele sfinte – n.t.) în faţa lui Dumnezeu? "

15,5 Al doilea stih în TM: „Şi-ţi alegi limba celor vicleni." ♦ Ioan Gură de Aur comentează: nu ţi-ai dat seama că ai adoptat limbajul celor înfumuraţi?

15,7 Unii au văzut în acest verset o aluzie la motivul primului om (Adam, înainte de păcat, se bucura de o ştiinţă excepţională), iar expresia din stihul al doilea trimite la Înţelepciunea personificată din Prov. 8,25, cea care, la facerea lumii, a fost prezentă la sfatul lui Dumnezeu.

15,8 Primul stih în TM: „Ai [stat şi ai] ascultat cumva la sfatul lui Dumnezeu?"

ajuns-a-nțelepciunea [doar] la tine?
9 Ce știi tu oare ce nu știm noi?
Sau ce pricepi ce nu [pricepem] noi?
10 * Și printre noi e om bătrân și om cărunt,
* și mai îngreunat de zile decât tatăl tău.
11 Puțin ai fost bătut pentru cât ai păcătuit:
ai vorbit cu trufie [și] fără de măsură.
12 De ce a îndrăznit inima ta
sau pe ce ți-ai oprit ochii,
13 de-ai dat drumul mâniei înaintea Domnului
și ai slobozit din gură asemenea cuvinte?
14 Și cine oare, muritor fiind, va fi fără cusur,
cum va fi drept născutul din femeie,
15 dacă nici în sfinții [Săi Dumnezeu] nu se încrede
și nici cerul nu [e] curat în fața Lui?
16 Vai, cât de spurcat și de stricat
[e] omul care soarbe nelegiuirea precum apa!
17 Îți voi vesti, ascultă-mă:
ce am văzut îți voi vesti,
18 ceea ce vor spune înțelepții și n-au ascuns părinții lor
19 – căci numai lor le-a fost dat pământul
și [nici] un străin nu a venit peste ei.
20 Toată viața celui nelegiuit [se petrece] întru neliniște,
anii dați celui puternic sunt numărați,
21 frica este în urechile lui;
când i se pare că trăiește în pace

15,11 TM are: „Sunt prea neînsemnate pentru tine mângâierile lui Dumnezeu și cuvintele blânde care ți se spun?"

15,12 TM are: „Încotro te târăște inima ta și la ce clipesc ochii tăi?"

15,14 Vulgata a tradus: *Quid est homo, ut immaculatus sit?*(„Ce este omul, ca să fie neprihănit?"). ♦ Grigore cel Mare spune că termenul *om* evocă o ființă pământească și slabă; spune, de asemenea, că etimologia cuvântului *homo* este *humus* (*cf.* XII,37).

15,17-18 „am văzut": verbul ebraic echivalat astfel se referă la vederea extatică sau eshatologică a lui Dumnezeu. ♦ „ceea ce": plural în greacă, „cele ce". ♦ „părinții": acest substantiv este în acuzativ plural în LXX (*litt.* „de părinții..." – ceea ce nu are logică); la Ioan Gură de Aur este în nominativ plural, situație prezentă și în *Codex Alexandrinus* și în alte manuscrise.

va veni asupra lui nenorocirea.
22 Să nu se încreadă că va scăpa de întuneric,
căci e menit deja pentru tăişul sabiei,
23 căci însemnat a fost ca hrană pentru vulturi,
ştie în sinea lui că va rămâne leş
şi-o zi întunecată îl va învârteji,
24 necaz şi strâmtorare-l vor cuprinde
ca [pe] o căpetenie ce cade-n rându-ntâi.
25 Căci şi-a ridicat mâinile împotriva Domnului,
înaintea Domnului Atotputernic şi-a întărit cerbicea,
26 a alergat împotriva Lui cu obrăznicie
* la adăpostul scutului său gros,
27 * căci şi-a ascuns faţa în grăsime
* şi şi-a pus[-o] fâşie pe coapse.
28 Să locuiască în cetăţi pustii,
să intre în case nelocuite;
şi ceea ce ei au pregătit, alţii vor lua.
29 Nici să nu se îmbogăţească, nici să nu-i rămână lui avuţiile,
să nu-şi [mai] arunce umbra pe pământ,
30 nici să nu scape de întuneric;
lăstarul lui să-l ofilească vântul
şi să cadă floarea lui.
31 Să nu creadă că va dăinui,
căci deşertăciunea se va vădi partea lui;
32 lăstarul îi va pieri înainte de vreme,

15,22 „tăişul sabiei": *litt.* „mâinile fierului".
15,23 În TM: „El rătăceşte după hrană, dar unde? Ştie că îl aşteaptă ziua de-ntuneric."
15,25 „împotriva": *litt.* „înaintea".
15,25-26 Grigore cel Mare aplică aceste cuvinte Antihristului (*cf.* XII.48).
15,26 „obrăznicie": TM are „grumaz/cerbice", simbolul îndărătniciei. ♦ Primul stih din v. 26 este tradus în greacă cu aproximaţie, iar al doilea stih şi v. 27 sunt omise. ♦ Al doilea stih, *litt.* „în grosimea spatelui scutului său".
15,28 Stihul al treilea în TM: „sortite să ajungă grămezi / gata să se prăbuşească."
15,28-30 „Să locuiască... să intre... să nu se îmbogăţească" etc.: în TM verbele au o valoare declarativă (şi nu de imprecaţie ca în LXX). La fel şi verbele de la v. 33. Imaginile descriu, probabil, singurătatea tiranului.
15,29 „să nu-şi [mai] arunce umbra": TM are „nu se va întinde agoniseala sa".
15,31 Primul stih în TM: „Să nu se încreadă în deşertăciunea lui, care-l rătăceşte."

şi ramura lui nu va mai înflori;
33 să fie cules ca agurida înainte de vreme,
să cadă ca floarea de măslin.
34 Căci moartea dă mărturie despre cel nelegiuit,
iar focul va arde casele celor ce iau mită.
35 Va zămisli dureri,
deşertăciunea va fi partea lui,
iar pântecele-i va purta înşelăciune."

16

1 Atunci Iov, răspunzând, a zis:
2 „Am auzit eu multe ca acestea!
Mângâietori de nimic ce sunteţi, toţi!
3 Cum? «Este vreo rânduială în vorbele în vânt?
* Sau ce te va tulbura ca să răspunzi?»
4 Şi eu aş fi [în stare] să vorbesc aşa,
de-aţi fi voi în locul meu;
atunci aş sări la voi cu vorbe,
aş clătina din cap la voi;
5 de-ar fi putere în gura mea,
nu mi-aş cruţa mişcarea buzelor.
6 Căci, de vorbesc, nu mă [mai] doare rana,

15,34 Primul stih, *litt.* „mărturia nelegiuitului este moartea". TM are „căci adunarea celui nelegiuit e fără rod".

15,35 TM are: „Zămislesc necaz şi nasc răutate; pântecele [lor] pregăteşte înşelăciune." Acest verset constituie o expresie proverbială. Principiul va fi reluat în Noul Testament, cu o lărgire eshatologică (Gal. 6,8). ♦ Grigore cel Mare interpretează cuvintele lui Eliphas ca pe o acuză de ipocrizie pe care acesta i-o aduce lui Iov. Însă în comportamentul lui Iov nu a existat duplicitate, el având o inimă simplă şi dreaptă (*cf.* XII,64).

16,2 Al doilea stih, *litt.* „mângâietori de rele/ai celor răi sunteţi toţi".

16,3 În acest verset, Iov pare a reproduce ironic cuvintele prietenilor.

16,4 „Şi eu aş fi [în stare] să vorbesc aşa, de-aţi fi voi în locul meu": *litt.* „şi eu aş vorbi ca voi dacă sufletul vostru ar fi în locul [sufletului] meu". ♦ A clătina din cap reprezintă fie un gest de compasiune (Is. 51,19; Ier. 15,5), fie unul de dispreţ sau batjocură (Ps. 22,8; Ecl. 12,18). ♦ Dacă ar fi ei în locul lui Iov şi altcineva ar face ceea ce făceau ei, atunci şi-ar da seama că nu au nici un drept să facă pe înţelepţii în faţa nenorocirii altcuiva (Ioan Gură de Aur, XVI,2).

iar dacă tac, mă va împunge mai puţin?
7 Dar acum a făcut din mine un [om] istovit, nebun, sfârşit,
8 * şi m-ai înşfăcat, [de-]a ajuns mărturie;
* şi s-a ridicat minciuna mea asupră-mi,
* în faţa mea a dat răspuns potrivnic.
9 Întru urgie m-a trântit [la pământ],
a scrâşnit din dinţi asupra mea,
săgeţile tâlharilor lui au căzut peste mine.
10 Cu săgeţi în ochi s-a repezit la mine, cu ascuţişul mi-a lovit obrazul,
toţi împreună s-au năpustit la mine.
11 Căci Domnul m-a dat în mâinile celui nedrept,
la cei nelegiuiţi m-a aruncat;
12 pe când trăiam în pace, El m-a spulberat,
m-a luat de păr şi mi l-a smuls,
m-a pironit ca pe o ţintă.
13 M-au înconjurat cu lăncile
ţintindu-mi rărunchii fără să mă cruţe,

16,7 În TM versetul are două stihuri. Al doilea stih: „Tu i-ai risipit pe toţi cei din jurul meu."

16,8 În TM apare un procedeu folosit pe tot parcursul celui de-al cincilea discurs al lui Iov: este introdusă prezenţa lui Dumnezeu, interlocutor omniprezent. Monologul urmează o traiectorie întretăiată, se balansează între persoana a II-a plural (prietenii lui Iov), persoana a II-a şi a III-a singular (Dumnezeu) şi chiar persoana a III-a plural (un colectiv nedeterminat). Această oscilaţie de la o persoană la alta şi de la un număr la altul trebuie să-l fi derutat pe traducătorul LXX, ceea ce a dus la omiterea unor versete în traducere (*cf.* Gorea, *ad loc.*). ♦ În TM: „M-ai înşfăcat şi slăbiciunea mea a ajuns să se ridice ca martor şi-mi răspunde în faţă." Este una din interpretările posibile, vv. 7-8 fiind foarte dificile în ebraică. Unii au propus în loc de *kaḥaṣī*, „slăbiciunea mea", vocalizarea *keḥāṣī*, „mincinosul/calomniatorul meu".

16,9 „a scrâşnit din dinţi asupra mea": pentru Augustin, acest gest exprimă acoperirea cu reproşuri, iar dinţii reprezintă cuvintele (*Annotationes in Iob* 16). ♦ „tâlharilor": gr. πειρατῶν. *Codex Alexandrinus* are πειρατηρίων, care poate însemna şi „încercărilor". ♦ Al treilea stih în TM: „Vrăjmaşul meu îşi ascute ochii spre mine."

16,10 Primul stih în TM: „Şi-au deschis larg gura împotriva mea." ♦ „obrazul": în Vulgata şi în *Codex Sinaiticus* apare „genunchii". La fel şi la Ioan Gură de Aur.

16,12 „m-a luat de păr şi mi l-a smuls": Hesychius îi numeşte pe apostoli „părul lui Hristos" – împreună cu ei Hristos era în pace, dar, în momentul pătimirii, ei Îl părăsesc pe Hristos şi se împrăştie (*cf.* XIX.16,11-12b).

16,13 Ioan Gură de Aur are „viaţa" în loc de „fierea".

mi-au vărsat fierea pe pământ;
[14] ei m-au trântit, cădere după cădere,
s-au năpustit la mine cei puternici.
[15] Sac am cusut pe pielea mea,
puterea mea s-a stins în țărână.
[16] Pântecele mi s-a pârjolit de plâns,
iar pe pleoapele mele [e] umbră.
[17] Însă nimic nedrept nu era în mâinile mele
și rugăciunea mea este curată.
[18] Pământule, sângele trupului meu să nu-l acoperi
și vaietul meu să nu-și afle [sub tine] loc!
[19] Și-acum, iată, în ceruri este martorul meu,
apărătorul meu este în cele înalte.
[20] S-ajungă ruga mea la Domnul,
în fața Lui să picure lacrimi ochiul meu.
[21] [O,] de și-ar putea omul aduce dovezi în fața Domnului

16,15 „Sacul", veșmânt din stofă grosolană sau din păr, era purtat în semn de doliu sau de penitență. În loc să-l înnoade în jurul șalelor, Iov și l-a cusut pe piele și nu-l va mai scoate.

16,16 „Pântecele mi s-a pârjolit": TM are „fața mi s-a înroșit". ♦ „umbră": TM are „umbra morții".

16,17 „și rugăciunea mea [este] curată": Hesychius îl numește pe Iov „profet" și „teofor" pentru că el ne-a făcut să vedem pătimirea lui Hristos ca și cum s-ar fi desfășurat înaintea ochilor săi. Suferința descrisă în acest capitol îi este aplicată lui Hristos (*Omilii la Iov* XIX,16,16-17).

16,18 După o concepție străveche, sângele cere răzbunare de la Dumnezeu atât timp cât nu e acoperit de praf (Gen. 4,10; 37,26; Is. 26,21; Iez. 24,8). Iov se compară cu un om rănit de moarte și își dorește ca sângele său să atragă răzbunarea, iar strigătul rugăciunii sale să fie lângă Dumnezeu. Rugăciunea personificată apare ca martor și apărător al său.

16,19 „apărătorul": *litt.* „cel care știe împreună cu mine" – acesta poate fi „cel care mă știe bine" sau „martorul meu". ♦ Vulg. are: *Ecce enim in caelo testis meus et conscius meus in excelsis* („căci iată, e în cer martorul meu și părtașul meu în cele de sus"): Grigore cel Mare aplică aceste cuvinte lui Hristos și Îl numește pe Tatăl apărătorul din cer al Fiului (*cf.* XIII,27). Și Augustin consideră că aceste cuvinte se referă la Cel care încă nu coborâse pe pământ (*Annotationes in Iob* 16).

16,20 În TM: „Prietenii mei își râd de mine; spre Dumnezeu varsă lacrimi ochii mei."

16,21 „[O,] de și-ar putea omul... și fiul omului în fața semenului său": Augustin spune că, la venirea Domnului, omul va fi comparat cu El, așa cum Ioan Botezătorul a fost comparat cu Hristos. O astfel de comparație ar scoate în evidență diferența care există

* și fiul omului în fața semenului său!
22 Dar anii mei sunt numărați,
voi porni pe o cale de pe care nu mă voi [mai] întoarce."

17

1 „Pier purtat de vânt,
mă rog pentru-ngropare și n-o aflu.
2 Ostenit cerșesc, și ce-am făcut?
3 Ci străinii mi-au răpit avutul.

între un om perfect și Dumnezeu făcut om (*Annotationes in Iob* 16). ♦ „dovezi": TM are „aducător de dovezi".

16,22 „anii mei sunt numărați": *litt.* „anii numărați au sosit". ♦ Un text babilonian ilustrează foarte bine concepția ebraică despre Șeol: acesta este „casa întunericului, casa din care nu se mai poate ieși", „drumul fără întoarcere, unde praful este hrană, unde nu văd lumina, ci rămân în întuneric". Sunt posibile două interpretări: Iov speră să fie îndreptățit înainte de moarte și dorește ca Dumnezeu să-i audă strigătul sau consideră acest lucru iluzoriu și își așteaptă sfârșitul apropiat. ♦ Grigore cel Mare interpretează astfel: omul merge pe drumul morții, un drum fără întoarcere, nu pentru că nu se va întoarce la viață prin înviere, ci pentru că nu se va întoarce pentru a doua oară nici pentru a înfrunta greutățile vieții și nici pentru a căuta o răsplată în aceste încercări (*cf.* XIII,31). ♦ Pentru Augustin, calea fără de întoarcere este cea a renunțării la lume (*Annotationes in Iob* 16).

17,1 În TM: „Duhul mi s-a spulberat, zilele mi s-au stins, mormintele sunt pentru mine."

17,2 În TM: „Batjocoritorii nu sunt oare cu mine? Împunsăturile lor îmi stăruie în ochi."

17,3 „Să bată palma cu mine": *litt.* „să fie legat de mâna mea". Gestul de a bate palma cu cineva, gest care se face și pentru a paria, semnifica o garanție dată pentru o persoană aflată în dificultate. Augustin vorbește despre o legătură realizată de iubire (*Annotationes in Iob* 17). ♦ În TM: „Fii Tu chezășia mea la Tine! Cine va bate palma cu mine?" Stihurile notate cu asterisc în vv. 3-5 lipsesc din LXX. La acestea trebuie adăugat și primul stih din v. 17,3 care diferă de echivalentul lui teoretic din TM. De altfel și 17,2 prezintă un text diferit în greacă de cel în ebraică. Textele concordă începând cu versetul 4. Toate acestea constituie o dovadă pentru caracterul selectiv al traducerii și pentru omiterea voluntară a unor versete. LXX a diminuat textul inițial pornind de la unele elemente care existau în ebraică, ignorându-le pe cele pe care nu le putea înțelege, cum ar fi „a bate palma cu cineva (a lovi palma cuiva)" pentru a ratifica o înțelegere. ♦ Vulg. are: *Libera me et pone me iuxta te; et cuius uis manus pugnet contra me* („Eliberează-mă și pune-mă lângă tine; și mâna oricui să lupte împotriva mea"): versetul este interpretat în cheie hristologică de Grigore cel Mare. Hristos, care nu a păcătuit nici cu gândul, nici cu fapta, a rămas în amărăciune în timpul patimii, dar a fost eliberat prin înviere și așezat de-a dreapta lui Dumnezeu, după înălțarea la cer (*Moralia in Iob* XIII,35).

* Cine este acesta? Să bată palma cu mine!
4 * Căci le-ai ascuns inima de la înțelepciune,
* de aceea nicidecum nu-i vei înălța.
5 * Va vesti rele unora,
dar ochii mi s-au topit [de plâns] după fiii [mei].
6 M-ai făcut de poveste printre neamuri,
am ajuns de râsul lor;
7 căci ochii mei s-au încețoșat de urgie,
am fost împresurat foarte, de toți.
8 Mirare i-a cuprins pe cei adevărați pentru aceasta;
[o,] de s-ar ridica cel drept împotriva celui nelegiuit;
9 să se țină cel credincios de calea sa
și cel curat cu mâinile să prindă îndrăzneală.
10 Ci țineți-vă tari cu toții * și veniți încoace;
căci nu găsesc [nimic] adevărat în voi.
11 Zilele mele au trecut în urlet,
s-au sfâșiat baierile inimii mele.
12 * Noaptea au făcut-o zi,
* lumina e aproape la chip cu întunericul.
13 Căci, dacă mai aștept, lăcașul morților mi-e casă,

17,4 „ai ascuns": Ioan Gură de Aur are „au ascuns".

17,5 „unora": *litt.* „unei părți"; unii au înțeles „celor care sunt de partea lui". ♦ În TM versetul e obscur; cei mai mulți îl interpretează ca pe un proverb: „Pentru împărțeală își vestește prietenii, iar ochii copiilor lui se mistuie [de plâns]."

17,7 „urgie": TM are „supărare". ♦ Al doilea stih în TM: „Mădularele mele, ca umbra sunt toate."

17,8 La Ioan Gură de Aur al doilea stih este „căci cel fără de lege s-a ridicat împotriva celui drept", variantă reflectată și de *Codex Alexandrinus*.

17,10 „Ci țineți-vă tari cu toții și veniți încoace": ultima secvență a fost omisă; textul latinesc conține un îndemn la convertire (*Igitur omnes uos conuertimini et uenite*, „așadar voi toți convertiți-vă și veniți"). ♦ „[nimic] adevărat": TM are „nici un înțelept".

17,12 Acest verset lipsește din LXX. Sensul lui este obscur. ♦ Al doilea stih, *litt.* „lumina aproape de la fața întunericului". S-ar putea referi la cei care prin înșelăciune fac din lumină întuneric pentru că fac rău în loc de bine. Ar putea însemna și „lumina e aproape, departe de întuneric" (traducerea la Ioan Gură de Aur din SC). ♦ Vulg. are: *Et rursum post tenebras spero lucem*, „și iarăși după întuneric nădăjduiesc lumina": pentru Grigore cel Mare, după cum întunericul alternează cu lumina, la fel după noaptea vieții prezente vom cunoaște lumina veșnică, așa cum în lumea aceasta strâmtorarea și prosperitatea se succed (*cf.* XIII,48).

în beznă e întins culcuşul meu.
[14] Moartea am chemat-o să-mi fie tată,
iar mama mea şi sora [să fie] putrezirea.
[15] Unde mai e atunci nădejdea mea?
Cele bune ale mele oare le voi [mai] vedea?
[16] Cu mine în locuința morților vor coborî
* sau în mormânt vom coborî-mpreună?"

18

[1] Baldad sauchitul a răspuns şi a zis:
[2] „Până când nu te vei potoli?
Opreşte-te, ca să vorbim şi noi.
[3] De ce-am tăcut ca dobitoacele în fața ta?
[4] Mânia te-a cuprins.
Cum? Dacă vei muri, nelocuite vor fi cele de sub cer
sau munții se vor prăbuşi din temelii?
[5] Da, lumina nelegiuiților se va stinge
şi nu se va mai înălța flacăra lor;
[6] lumina [va fi] întuneric în lăcaşul [lui]
şi lampa de deasupra lui va fi stinsă.
[7] De-ar vâna cei din urmă [oameni] bunurile lui
şi de i s-ar nărui [tot] sfatul!
[8] Şi-a prins piciorul în capcană;

17,15 Al doilea stih în TM: „Şi nădejdea mea cine-o zăreşte?"

18,2 În TM: „Până când veți pune oprelişte cuvintelor? Cugetați şi apoi vorbiți!"

18,4 „te-a cuprins": *litt.* „te-a folosit". ♦ „munții": Ioan Gură de Aur are „pământul".

18,5-6 Lumina este simbolul vieții şi al fericirii. Canaanenii puneau lămpi votive în mormintele lor. Stingerea unei lămpi aşezate într-un cort era considerată semn nefast.

18,7 TM are: „Paşii lui puternici vor fi împiedicați şi va fi trântit de propriile-i urzeli." În întreg discursul, verbele sunt cu valoare declarativă în TM, descriind obiectiv chinurile păcătosului, chiar acolo unde greaca are deziderativul optativ. ♦ „sfatul": în sens de „plan".

18,8-10 Comportamentul moral a fost asemănat în Vechiul Testament cu mersul pe drumul vieții. Cel rău, lipsit de lumină, rămâne pradă capcanelor nopții. ♦ Versetele 8-10 formează o unitate centrată pe tema capcanei, dar a doua parte a acestui pasaj (9b-10) lipseşte din LXX. Vocabularul folosit este cinegetic. În privința unor astfel de termeni specializați, traducătorul LXX fie nu le-a cunoscut sensul, fie a tradus numai jumătate

în plasă de s-ar încurca!
9 Să vină peste el capcane;
* va întări-mpotriva lui oameni setoşi.
10 * Frânghia pentru el ascunsă e-n pământ
* şi cursa [ce-l va prinde e] pe cale.
11 De pretutindeni dureri să-l nimicească
şi mulţi să-i împresoare paşii cu foamete cumplită.
12 Cădere groaznică îi este pregătită.
13 Să-i fie roase degetele de la picioare
şi moartea să-i mistuie floarea vârstei.
14 Vindecarea să-i fie smulsă din casă,
să-l cuprindă silnicia din învinuire regească.
15 * Să locuiască-n cortul lui în noaptea lui,
* ce are el frumos să-i fie presărat cu pucioasă.

---

din ceea ce se referă la capcane, iar în v. 10 a reţinut numai ideea de capcană, exprimată la plural. Traducerea prezintă un caracter sintetic, o limitare lexicală, ceea ce dovedeşte faptul că aceste versete au fost omise în mod voit de traducător.

18,9 Ioan Gură de Aur are în plus „încercuindu-l". ♦ În TM: „Laţul îl va prinde de călcâi, se va strânge asupra lui capcana." În loc de *ŢMYM*, „capcană", traducătorul în greacă va fi citit *ŢM'YM*, „însetaţi".

18,10 „cale": plural în greacă, *litt.* „în drumurile [lui]".

18,11 Ioan Gură de Aur are: „Durerile să-l încercuiască şi să-l distrugă." ♦ „dureri": TM are „spaime". ♦ În TM, „cu foamete..." face parte din v. 12.

18,12 În TM: „Foamea îi macină tăria şi nenorocirea se aşază în coasta lui."

18,13 În TM: „Îi roade bucăţi de piele şi-i roade mădularele întâiul născut al morţii (= ciuma sau altă nenorocire – n.t.)." ♦ Vulg. are *Deuoret pulchritudinem cutis eius et consumat brachia illius primogenita mors*, „Să sfâşie frumuseţea pielii lui şi să-i mistuie braţele moartea întâi născută": Grigore cel Mare interpretează frumuseţea pielii ca desemnând gloria trecătoare (o strălucire aparentă a pielii). Moartea este păcatul, care desparte sufletul de viaţa interioară şi i-o distruge (*cf.* XIV,19).

18,14 „casă": *cf.* nota la 8,6. ♦ În TM: „Va fi smuls din cortul lui, din siguranţa lui şi târât spre regele spaimelor." „Regele spaimelor" este o personificare mitică, stăpânind asupra duhurilor rele, ca zeul sumerian şi akkadian Nergal, zeu al infernului, corespondent al zeului grec Pluto.

18,15-16 Verbele sunt toate la viitor, care însă poate avea şi sens de iusiv. ♦ „Să locuiască-n cortul lui în noaptea lui": Ioan Gură de Aur are: „Va locui în cortul lui, în trupul lui." ♦ „în noaptea lui" – TM are o vocalizare (*b*ᵉ*lî-lō*) care dă sensul „în locul lui", citită de traducătorul în greacă *b*ᵉ*-lēylō*, „în noaptea lui". Alţii, cu o uşoară modificare, au văzut aici numele demonului feminin Lilith din mitologia babiloniană, care va fi cunoscut şi în legendele ebraice (*cf.*, *e.g.*, Is. 34,14).

16 * Rădăcinile să i se usuce de jos,
* şi de sus recolta lui să cadă.
17 Amintirea să i se piardă pe pământ,
* şi numele lui – scos afară.
18 Să fie-mpins de la lumină la-ntuneric.
19 Nu va [mai] fi cunoscut în poporul său,
nici nu va fi păstrată casa lui sub cer,
ci-n ale sale alţii vor trăi.
20 Pentru el oftat-au cei din urmă,
pe cei dintâi uimirea i-a cuprins.
21 Acestea sunt casele nelegiuiţilor,
acesta e locul celor care nu-L cunosc pe Domnul."

19

1 Atunci Iov a răspuns şi a zis:
2 „Până când veţi osteni sufletul meu
şi mă veţi zdrobi cu vorbe?
3 Să ştiţi numai că Domnul mi-a făcut aşa;
voi vorbiţi împotriva mea şi, neruşinându-vă de mine, vă năpustiţi
asupră-mi.
4 Da, eu cu-adevărat am rătăcit
– la mine s-a sălăşluit rătăcirea –

18,16 „recolta lui să cadă": TM are „ramurile îi vor fi tăiate".
18,17 „numele lui – scos afară": *litt.* „se află pe faţa din afară". TM are „nu are nume pe faţa din afară (= în afara casei – n.t.)".
18,18 „Să fie-mpins": *litt.* „să-l împingă". ♦ TM are în plus: „şi din lume este alungat."
18,19 Stihul al treilea nu apare în TM.
18,20 Ioan Gură de Aur are: „Pentru el vor geme duşmanii, pe muritori i-a cuprins uimirea." ♦ În TM: „De soarta/pieirea/ziua lui se uimesc cei din apus şi cei din răsărit sunt cuprinşi de groază." Indicaţiile referitoare la punctele cardinale pot fi înţelese şi ca „cei dinainte", respectiv, „cei din urmă".
19,2 Prietenii săi nu numai că nu îl consolează pe Iov, ci chiar îi sporesc suferinţa prin vorbele lor (*cf.* Ioan Gură de Aur, XIX,1).
19,3 TM are „Iată, de zece ori m-aţi ocărât şi nu vă e ruşine să mă jigniţi".
19,4 TM are „Acum, [chiar dacă] într-adevăr am rătăcit, greşeala mea se sălăşluieşte [doar] la mine".

[4a] de-am spus o vorbă ce nu trebuia,
cuvintele mele greşesc şi sunt nepotrivite.
[5] Vai, însă, fiindcă vă trufiţi asupra mea
şi săriţi la mine cu ocară!
[6] Să ştiţi dar că Domnul e Cel care m-a răvăşit,
fortăreaţa împotriva mea Şi-a ridicat-o.
[7] Iată, râd de ocară şi nu voi [mai] vorbi;
voi striga, dar nicăieri [nu-i] judecată.
[8] Sunt înconjurat de un zid şi nicicum nu [pot] trece,
pe faţa mea El a pus întuneric.
[9] De slava mea m-a despuiat,
mi-a smuls cununa de pe creştet.
[10] M-a tras din toate părţile şi eu m-am dus,
nădejdea mi-a tăiat-o ca pe un copac.
[11] Mânia Lui se-nvăpăiază împotrivă-mi,
m-a socotit ca pe-un vrăjmaş al Său.
[12] Cetele Lui venit-au laolaltă peste mine pe drumurile mele,
m-au înconjurat şi stau la pândă.
[13] Şi fraţii mei s-au îndepărtat de la mine,
i-au cunoscut [mai degrabă] pe străini decât pe mine;

19,4a „sunt nepotrivite": *litt.* „nu [sunt] la vremea lor". Stihul nu apare în TM. ♦ Ioan Gură de Aur comentează versetul astfel: Iov face o concesie pentru a continua discuţia, ca şi cum ar zice: „Chiar dacă aş fi păcătos, voi n-ar trebui să mă insultaţi, ci să-mi respectaţi nenorocirea" (XIX,3).

19,6 „împotriva mea": Hesychius Îl vede în aceste cuvinte pe Hristos în suferinţă, a cărui imagine este Iov. Încercarea prin care trece Iov vine de la Dumnezeu, pentru că Iov prefigurează suferinţele Fiului îngăduite de Tatăl (*cf.* XIX, 19,6). ♦ Al doilea stih în TM: „În plasa Lui m-a învăluit."

19,7 „Iată, râd de ocară şi nu voi [mai] vorbi": Ioan Gură de Aur are „iată, voi vorbi în imagini". ♦ Primul stih în TM: „Iată, strig «Silnicie!» şi nu mi se răspunde."

19,8 Primul stih în TM: „Cărarea mi-a îngrădit-o."

19,9 Hainele de slavă precum şi coroana de pe creştet desemnează strălucirea exterioară care manifestă dreptatea şi prosperitatea unui om. Demnitatea şi respectabilitatea sunt cele care îi atrag consideraţia.

19,11 „Mânia Lui se-nvăpăiază împotrivă-mi": *litt.* „cu cruzime împotriva mea a folosit mânia".

19,13 „s-au îndepărtat": TM are „i-a îndepărtat". ♦ Stihul al treilea, „prietenii mei s-au făcut nemiloşi", nu apare în TM.

prietenii mei s-au făcut nemiloşi.
14 Apropiaţii mei nu m-au luat în seamă
şi cei care-mi ştiau numele m-au uitat.
15 [Cât despre] vecini şi slujnicele casei mele,
străin eram în faţa lor.
16 Pe slujitorul meu l-am chemat, dar nu mi-a răspuns;
şi gura mea l-a tot rugat.
17 Şi o rugam stăruitor pe nevasta mea
şi-i imploram cu linguşeli pe fiii ţiitoarelor mele;
18 dar ei pe veci m-au lepădat;
când mă ridic, ei împotriva mea grăiesc.
19 S-au scârbit de mine cei ce mă cunoşteau;
cei pe care i-am iubit s-au întors împotrivă-mi.
20 Sub piele mi-a putrezit carnea,
oasele mele sunt prinse între dinţi.
21 Fie-vă milă, fie-vă milă de mine, o, prieteni,
căci mâna Domnului m-a înşfăcat.
22 De ce mă hăituiţi la fel ca Domnul?
De carnea mea nu vă veţi sătura?

19,17 În TM: „Răsuflarea mea îi e străină nevestei mele şi nesuferit sunt pentru fiii pântecelui meu." Iov pare a afirma că mai are fii, dar la 1,19 se spune că au murit. S-au căutat diverse soluţii. Raşi interpretează: „Cei pe care i-am crescut în casa mea ca pe fiii mei." Mai mulţi interpretează „fiii născuţi din acelaşi pântece" şi înţeleg ca referindu-se la fraţii lui Iov. Traducătorul LXX a presupus nişte fii de la eventuale concubine. Exegeţi moderni preferă să înţeleagă literal textul, contradicţia părându-le nerelevantă din punct de vedere poetic. Iov îşi exprimă durerea prin imagini ce intră în tiparul firesc al lamentaţiei (*cf.*, de ex., Ravasi, *ad loc.*).

19,18 Primul stih în TM: „Până şi băietanii mă dispreţuiesc."

19,20 După Hesychius (XXII,19.20), cuvintele acestui verset se referă la misterul lui Hristos şi, mai precis, la misterul Euharistiei. Întreg neamul omenesc trebuie numit, pe drept cuvânt, „pielea" Sa, mai ales Bisericile şi adunările lor. În ele şi pentru ele, carnea lui Hristos nu putrezeşte, pentru că trupul Său nu a văzut putrezirea (*cf.* Ps. 15.10). Dar, prin coborârea Sa din ceruri în vederea pătimirii, a fost împărţit ca hrană oamenilor. ♦ Vulg. are *Pelli meae, consumptis carnibus, adhaesit os meum*, „De pielea mea, după ce mi s-a mistuit carnea, s-a lipit osul meu": pentru Grigore cel Mare (XIV,57) oasele desemnează forţa trupească, iar carnea, slăbiciunea. Hristos şi Biserica sunt una, de aceea oasele Îl reprezintă pe Domnul, iar carnea îi reprezintă pe ucenici, care în momentul pătimirii au avut o înţelepciune slăbită. Pielea reprezintă femeile sfinte care Îl slujeau pe Domnul în treburile exterioare.

23 [O, de]-ar fi scrise cuvintele mele,
[o, de]-ar fi puse într-o carte pentru totdeauna,
24 * cu un condei de fier şi plumb
de-ar fi săpate-n stâncă!
25 Căci ştiu că veşnic este Cel care mă va dezlega pe pământ.

19,23 „[O, de-]ar fi scrise": *litt.* „Cine mi-ar da să fie scrise".

19,25 „Cel care mă va dezlega": TM are „apărător" (ebr. *go'ēl*). Acesta este un termen tehnic din dreptul israelit, care desemnează o rudă, în general cea mai apropiată, căreia îi revin anumite obligaţii: este răzbunătorul sângelui (2Rg. 14,11; Deut. 19,6-12); îşi exercită dreptul de răscumpărare asupra bunurilor (Lev. 25,25; Rut 4,4-6); eliberează din sclavie (Lev. 25,48). Acest termen îi este aplicat lui Dumnezeu, care Îşi va elibera poporul din sclavia Egiptului (Ex. 6,6; 15,13) sau din exil (Is. 43,14; 44,6.24) şi care îl răzbună în virtutea legământului. Dumnezeu este *go'ēl*-ul persoanelor pe care le scapă de la moarte (Ps. 103,4), cărora le apără drepturile împotriva asupritorilor, este *go'ēl*-ul orfanilor (Prov. 23,10-11; Ier. 50,34). Acest termen l-a fost aplicat lui Mesia de către iudaismul rabinic.

19,25-27 În TM: „25 Eu ştiu că răscumpărătorul meu este viu şi cel de pe urmă peste ţărână se va ridica 26 şi după ce pielea mi se va destrăma (textul ebraic e aici neclar – n.t.), din trupul meu Îl voi privi pe Dumnezeu. 27 Eu însumi Îl voi privi şi ochii mei Îl vor vedea şi nu un străin / şi El nu va fi străin; rărunchii se mistuie înlăuntrul meu." ♦ Aceste versete reprezintă un text obscur care a constituit obiectul a numeroase interpretări. Exegeza Părinţilor Bisericii până la Ieronim se sprijină pe textul grecesc. Mai mulţi Părinţi folosesc pasajul într-un context în care vorbesc despre învierea trupurilor. Nu se poate determina dacă înţeleg textul în sens literal sau în sens spiritual. Versetul 26 conţine verbul grec ἀναστῆσαι (ἀνίστημι) care înseamnă în limbaj creştin „a învia", dar care îşi poate păstra şi sensul de „a ridica, a reface". Clement Romanul citează acest text alături de Ps. 3,6. Chiril al Ierusalimului îl alătură fragmentului Iov 14,7-10. Sunt însă Părinţi care înţeleg altfel acest text. Iustin, Irineu, Tertulian nu folosesc acest pasaj atunci când tratează despre înviere. Ioan Gură de Aur a avut o atitudine ezitantă din cauza dublei interpretări care se poate da cuvântului ἀνάστασις, „ridicare, înviere". El spune despre Iov că nu ar fi cunoscut doctrina învierii, pentru că se simte prea copleşit de nenorociri (*cf.* VII,5). Într-un alt loc afirmă că Iov cunoştea doctrina învierii trupurilor, pe care însă o înţelegea ca pe o eliberare de nenorociri (*cf.* XIX,12). Ieronim a redat astfel acest pasaj: *Scio enim quod redemptor meus uiuat et in nouissimo de terra surrecturus sim et rursum circumdabor pelle mea et in carne mea uidebo Deum quem uisurus sum ego ipse et oculi mei conspecturi sunt et non alius reposita est haec spes mea in sinu meo*, „Căci ştiu că răscumpărătorul meu e viu şi în [ziua] de pe urmă mă voi ridica din pământ şi iarăşi voi umbla în pielea mea şi în trupul meu Îl voi vedea pe Dumnezeu, pe care Îl voi vedea eu însumi şi ochii mei Îl vor privi şi nu altul: această nădejde e aşezată în sânul meu". Ieronim afirmă, pornind de la acest text, că Iov profeţeşte aici despre învierea trupurilor într-un mod cum nimeni nu a mai făcut-o vreodată. Exegeza

26 O, de-ar ridica pielea mea care a-ndurat acestea;
căci de la Domnul mi s-au săvârşit
27 şi le cunosc în mine însumi,
ochiul meu le-a văzut şi nu altul:
toate s-au împlinit în sân[ul meu].
28 Şi chiar dacă veţi spune: «Ce să zicem înaintea lui?
* Rădăcina vorbirii o vom găsi în el?»,
29 feriţi-vă şi voi de amăgire;
mânia va veni peste nelegiuiţi
şi-atunci vor şti unde-[i] plămada lor."

20

1 Răspunzând, Sophar mineul a zis:
2 „Nu mă gândeam că astfel vei răspunde la acestea,

---

sa fixată în Vulgata a dominat mult timp exegeza creştină. La Augustin se găseşte un alt text: *Scio enim quia aeternus est qui me resoluturus est. Quorum ego mihi conscius sum. Quae oculus meus uidit et non alius. Nemo scit quid agatur in homine, nisi spiritus qui in ipso est. Et omnia mihi consumata sunt in sinu*, „Căci ştiu că este veşnic Cel care mă va dezlega. Îmi dau seama de acestea. Ochiul meu le-a văzut şi nu altul. Nimeni nu ştie ce se petrece în om, decât duhul care este în el. Şi toate s-au mistuit în sânul meu". De aceea Augustin nu face referire la înviere. Spre deosebire de el, Grigore cel Mare, pornind de la textul Vulgatei, afirmă că Iov, spunând „Răscumpărător", se referă la Acela care, după ce a creat toate, vrând să ne elibereze din robia celui rău, a apărut printre noi întrupându-Se şi ne-a eliberat de moartea cea veşnică prin învierea Sa. Iov este martor al învierii proprii şi le promite tuturor că vor învia şi ei la rândul lor (*cf. Moralia in Iob* XIV,67-79). ♦ Şi Hesychius dă o interpretare hristologică acestor versete, considerând că sunt o profeţie a lui Iov despre Învierea Domnului. Trupul Său care a îndurat suferinţele pătimirii va învia (*cf.* XXIII, 19,25-26a). ♦ „în sân": pentru că apare fără adjectiv posesiv, unii interpretează „din sânul mamei".

19,28-29 În TM: „[28] Când veţi zice: «Cum să-l prigonim?» şi rădăcina pricinii se află în mine. [29] Temeţi-vă pentru voi de tăişul sabiei, căci mânia [aduce] pedepsele sabiei (trad. conj. – n.t.), ca să ştiţi că este o judecată" – text dificil, pentru care s-au propus numeroase interpretări şi emendări de amănunt, ideea generală rămânând însă aceeaşi.

19,29 „amăgire": gr. ἐπικάλυμμα, *litt.* „acoperământ", „văl". Ioan Gură de Aur are „judecată". ♦ „şi-atunci vor şti unde-[i] plămada lor": Ioan Gură de Aur are „şi atunci vor înţelege că puterea lor nu va mai fi". ♦ „plămada": *litt.* „substanţa".

20,2 „vei răspunde": *litt.* „vei combate". ♦ În TM: „Aşadar, neliniştile mele mă fac să-ţi răspund şi de aceea sunt nerăbdător." Începând cu primul verset al noului discurs al lui

nici voi nu înţelegeţi mai multe decât mine.
3 * Mustrare spre ruşinea mea voi asculta
* şi duh de pricepere îmi dă răspuns.
4 * Nu ai cunoscut acestea până acum
de când a fost pus omul pe pământ?
5 Că veselia nelegiuiţilor [este] prăbuşire groaznică,
iar bucuria celor fărădelege [este] pierzanie,
6 chiar dacă vor urca până la cer darurile lui
şi jertfa lui va atinge norii.
7 Şi când va crede că e de-acum statornicit,
atunci cu totul va pieri;
cei care l-au văzut vor spune: «Unde este?»
8 Ca un vis care s-a destrămat el nu se va [mai] afla,
ca o nălucă de noapte a zburat.
9 * Ochiul l-a privit, dar nu-l va mai vedea,
* nici locul său nu-l va mai cunoaşte.
10 Pe fiii lui să-i nimicească cei de pe urmă [oameni],
mâinile lui să aprindă chinuri.
11 * Oasele îi erau pline de tinereţe,
* iar [acum] ea va zace cu el în ţărână.
12 * De i-a fost dulce gurii sale răul,
* îl va ţine ascuns sub limba sa;
13 * nu-l va risipi şi nu-l va lăsa deoparte,
* şi-l va păstra în mijlocul gâtlejului său.

Sophar (20,2) textul LXX iar nu coincide cu TM. În textul ebraic, personajul se arată zbuciumat în interior şi nu mai poate rezista; în greacă, versul iniţial are rolul de a asigura legătura cu discursul precedent.

20,5 „prăbuşire groaznică": TM are „scurtă". ♦ „pierzanie": TM are „de o clipă".

20,6 „darurile lui...": începând cu acest verset, se trece la singular, vorbindu-se despre „nelegiuit" în mod generic. TM are „înălţimea lui". ♦ „jertfa": TM are „capul".

20,7 Primele două stihuri în TM: „Precum murdăria lui, pentru totdeauna se va nimici."

20,9 „nu-l va mai vedea": *litt.* „nu va mai adăuga/continua" – semitism.

20,10 În TM: „Fiii lui vor căuta bunăvoinţa celor săraci (sau, cu o altă nuanţă de sens a verbului, «îi vor despăgubi pe săraci» – n.t.) şi mâinile lui să dea înapoi avutul lui."

20,11 Din LXX lipsesc vv. 11-13 şi al doilea stih din v. 14. Probabil că traducătorul a considerat imaginile senzoriale, descrise în cele mai mici detalii, ca şi materializarea răului precum şi metafora gustativă aplicată acestei noţiuni abstracte ca fiind elemente obscure şi inutile (Gorea, *ad loc.*, p. 119).

14 Nu va putea să se ajute singur;
* venin de năpârcă e-n pântecele său.
15 Bunăstarea nedrept adunată o va vărsa din sine,
din casa lui un înger îl va târî afară.
16 Venin de balaur să sugă,
ucigă-l-ar limbă de şarpe!
17 N-ar mai vedea mulsoarea în păşuni,
nici grămezile strânse de miere şi de unt.
18 În zadar şi fără rost şi-a făurit cu trudă bunăstarea: nu va gusta din ea,
ca dintr-o carne tare ce nu se poate mesteca [şi] înghiţi.
19 Căci a zdrobit casele multor neputincioşi
şi a răpit sălaş pe care nu el l-a zidit.
20 Nu-i va [veni] izbăvirea din bunurile [sale],
* nici prin dorinţa lui nu va fi izbăvit.
21 * Nimic nu a rămas din hrana lui;
de aceea avutul nu-i va înflori.
22 Ci chiar când i se pare că şi-a împlinit [pofta] va veni strâmtorarea,
toată silnicia va veni asupră-i.
23 * [Şi] de şi-ar umple cumva pântecele său,
trimite-i-ar [Dumnezeu] asupră-i urgia mâniei,
reverse peste el dureri;
24 nicicum nu va fi izbăvit din mâna sabiei,
de l-ar străpunge arcul de aramă!

20,14 Primul stih în TM: „Hrana i se răscoleşte în măruntaie." ♦ Ioan Gură de Aur are în plus „şi suferinţă".

20,15 Ioan Gură de Aur are „un înger al morţii", variantă prezentă şi în *Codex Alexandrinus*. ♦ În TM: „A înghiţit avuţie şi o varsă, Dumnezeu îl va face s-o arunce din pântece."

20,16 „Venin": *litt.* „mânie". ♦ În TM, verbele de la vv. 16-17 au valoare declarativă, nu de imprecaţie; la fel şi de la vv. 23 la 28. Dacă în TM vorbitorul se mulţumeşte să enumere pedepsele păcătoşilor, în LXX el pare a le dori cu o anumită satisfacţie răutăcioasă.

20,17 În TM: „Nu va vedea pâraiele, râurile şi torenţii de miere şi de smântână."

20,18 În TM: „Va da înapoi ce a câştigat şi nu va [putea] înghiţi; de câştigul negoţului său nu se va bucura."

20,19 „neputincioşi": *Vaticanus* şi *Sinaiticus* au „puternici".

20,21 „avutul": *litt.* „bunurile". ♦ Primul stih în TM: „Nimic nu scăpa lăcomiei lui."

20,22 „va veni strâmtorarea": *litt.* „va fi strâmtorat". ♦ Al doilea stih în TM: „Mâna tuturor truditorilor va veni asupra lui."

20,24 În TM: „[Chiar dacă] fuge de armele de fier, îl va străpunge..."

25 De-ar trece prin trupul lui săgeată
și trăsnetele să-i brăzdeze casa;
* asupra lui [să vină] spaime!
26 Și toată bezna să-l aștepte;
să-l mistuie un foc nestins
și un străin să-i strice casa.
27 Cerul să-i dezvăluie fărădelegea,
să se ridice pământul împotriva lui.
28 Pieirea să-i tragă casa până-n capăt,
zi de mânie să vină peste el!
29 Aceasta este partea omului nelegiuit [dată] de Domnul
și agoniseala bunurilor lui de la Veghetorul [a toate]."

21

1 Atunci Iov a răspuns și a zis:
2 „Ascultați, ascultați cuvintele mele,
ca să nu-mi fie aceasta mângâierea de la voi!
3 Ridicați-mă, iar eu voi vorbi,
și apoi nu veți mai râde de mine.
4 Cum? Oare cu un om este cearta mea?
Sau pentru ce să nu-mi arăt mânia?
5 Privind la mine, minunați-vă
și mâna duceți-o la gură!
6 Numai când îmi aduc aminte, mă și tulbur

20,25 În TM: „El smulge [săgeata] și ea iese din spinarea lui, și un fulger din fierea lui, și vin peste el spaime."

20,26 „să-l mistuie": *litt.* „îl va mistui". ♦ În TM: „Toată bezna se ascunde în comorile lui, îl mistuie foc neaprins [de nimeni], nimicește ce a rămas în cortul lui."

20,27 În TM: „... dezvăluie.... se ridică..."

20,28 În TM: „Câștigul casei se va duce ca revărsările [apelor] în ziua mâniei Lui."

20,29 Al doilea stih în TM: „și partea hotărâtă lui de la Dumnezeu."

21,2 „să nu-mi fie": TM are „să-mi fie".

21,3 „Ridicați-mă": TM are „Răbdați-mă". ♦ Al doilea stih în TM: „Și după ce voi vorbi, bate-ți joc de mine!"

21,5 „la gură": *litt.* „la obraz".

21,6 „mă și tulbur": *litt.* „sunt agitat". ♦ „chinurile": TM are „cutremurare". ♦ Ioan Gură de Aur atrage atenția că Iov își scoate în evidență chinul ca să fie limpede că el e cauza cuvintelor cumplite care vor urma (*cf.* XXI,2).

şi chinurile îmi cuprind [tot] trupul.
7 De ce trăiesc nelegiuiţii
şi au îmbătrânit în bunăstare?
8 Seminţia le este după suflet
şi pe copii îi au în faţa ochilor.
9 Casele lor prosperă, frică – de nicăieri,
nuiaua Domnului nu-i pentru ei.
10 Vaca lor nu a pierdut viţelul,
şi cea care a luat în pântece a dus la bun sfârşit şi nu a lepădat.
11 Rămân ca o turmă nesfârşită
şi copiii lor se joacă-n preajmă,
12 luând harfa şi alăuta,
şi se bucură în glas de cântec.
13 Viaţa şi-au petrecut-o în bunăstare,
în odihna lăcaşului morţii s-au culcat.
14 Dar ei Îi spun Domnului: «Departe stai de mine,
căile Tale nu vrem să le cunoaştem.
15 * Ce este Cel Puternic ca să-I slujim Lui?
* Şi ce folos avem de ne vom apropia de El?»
16 Căci în mâinile lor erau cele bune,
iar [El] faptele nelegiuiţilor nu le priveşte.
17 Cu toate acestea, făclia nelegiuiţilor va fi şi ea stinsă

21,8 „după suflet": *i.e.* „după dorinţa sufletului".

21,10 Primul stih în TM: „Taurul lor nu risipeşte sămânţa."

21,11 Primul stih în TM: „Îşi lasă copiii să alerge ca iezii."

21,12 „harfa şi alăuta... cântec": TM are „tamburina şi harfa... fluier".

21,14 „nu vrem... cunoaştem": *litt.* „nu vreau... cunosc". În TM subiectul e tot la plural. ♦ Ioan Gură de Aur are: „spune nelegiuitul către Domnul."

21,15 „Cel Puternic": gr. ὁ ἱκανός traduce aici misteriosul nume divin din ebraică *Şaddāy*. Se presupune că traducătorul în greacă a citit *Ş-DI*, *litt.* „Cel care este suficient", în loc de *ŞDI* (*cf.* LEH – *s.u.* ἱκανός). ♦ Acest verset lipseşte din versiunea iniţială a LXX. Este o frază îndrăzneaţă, ce sună a blasfemie. Nelegiuiţii comit trei greşeli: minimalizează rolul lui Dumnezeu, Îi neagă utilitatea, pretind că demersul unei întâlniri cu Dumnezeu ar ţine de iniţiativa lor. LXX ignoră acest verset probabil pentru că traducătorul nu a vrut să redea aceste afirmaţii ireverenţioase la adresa lui Dumnezeu.

21,17-21 În TM sensul este diametral opus, întrucât cele spuse sunt sub formă de întrebare retorică. Textul grec oferă o lectură fără interogaţie. Ceea ce în ebraică era interogaţie cu răspuns implicit negativ devine în LXX afirmaţie efectivă: cei răi vor fi pedepsiţi.

și va veni peste ei nimicirea
și chinuri îi vor cuprinde din pricina mâniei.
18 Vor fi ca pleava înaintea vântului
sau precum praful pe care-l învolbură furtuna.
19 Să n-aibă parte fiii de bunurile lui;
* [Domnul] îi va plăti și [el] va ști.
20 Cu ochii lui să-și vadă nimicirea,
să nu aibă scăpare de la Domnul;
21 * Căci ce dorință-i [mai rămâne] în casă după el?
* Iar numărul lunilor lui e hotărât.
22 Oare nu Domnul [îl] învață [pe om] priceperea și știința?
Dar El va judeca omorurile.
23 * Unul va muri în puterea simplității lui,
* în bunăstare și mergându-i toate bine –
24 cu măruntaiele pline de grăsime,
iar măduva lui se revarsă.
25 Altul se sfârșește de amărăciunea sufletului,
fără să fi gustat vreun bine.
26 [Dar] laolaltă zac pe pământ,
putreziciunea i-a acoperit [pe amândoi].
27 Dar eu știu că voi mă apăsați cu-obrăznicie.
28 * Încât veți spune: «Unde este casa cârmuitorului?
* Și unde este învelitoarea corturilor celor nelegiuiți?»
29 * Întrebați-i pe cei care trec pe cale

Acest lucru produce modificări în continuarea discursului: v. 19 este scurtat, iar v. 21 este absent.

21,19 În TM: „[Voi ziceți] că Dumnezeu pune deoparte pentru copii pedeapsa [cuvenită tatălui]: să-i plătească lui, ca să știe!"

21,20 „nimicirea": *litt.* „înjunghierea, măcelărirea". ♦ Al doilea stih în TM: „și din mânia Celui Puternic să bea!"

21,21 „după el": varianta „cu el" apare în alte mss. și la Ioan Gură de Aur.

21,23 Ioan Gură de Aur are o altă variantă: „Acesta îi va judeca pe înțelepți. Acesta va muri în puterea nebuniei sale, iar altul fiind prosper și înfloritor." ♦ Vv. 23-26 aduc discursului argumentul antitezei, punând în opoziție sfârșitul vieții omului rău și sfârșitul vieții omului sărac: unul moare în belșug și copleșit de fericire, iar celălalt sfârșește în mizerie.

21,28-33 Acest segment lipsește din LXX, iar textul grec reprezintă o comprimare a șase versete.

* și semnele lor nu vă vor fi străine;
30 * căci pentru ziua nimicirii cel rău este cruțat,
* spre ziua mâniei Lui vor fi mânați.
31 * Cine-i va pune în față calea lui?
* Și [pentru ce] a săvârșit cine-i va plăti pe măsură?
32 * Și el a fost dus [în alai] la morminte,
* și peste năsălie a stat de veghe.
33 * Dulci au fost pentru el pietricelele din pârâu
* și-n urma lui se va porni tot omul,
* iar înaintea lui sunt fără număr.
34 Cum dar mă mângâiați zadarnic?
Și n-am răgaz de către voi defel!"

22

1 Răspunzând, Eliphas thaimanitul a zis:
2 „Oare nu Domnul îl învață [pe om] priceperea și știința?
3 Ce-I pasă Domnului că tu erai fără cusur în fapte?
* Sau care [Îi este Lui] folosul dacă tu îți desăvârșești calea?
4 Oare, luându-te în seamă, te va învinui
și va intra cu tine la judecată?
5 Oare nu-ți este multă răutatea
și fără număr sunt păcatele tale?
6 Îi luai zălog pe frații tăi fără de rost,

21,30 „Ziua nimicirii" și „ziua mâniei" sunt două expresii care desemnează judecata lui Dumnezeu. ♦ În TM: „Căci în ziua nenorocirii cel rău este cruțat, în ziua urgiilor sunt puși la adăpost."

21,32 „a stat de veghe": veghează de deasupra mormântului sub forma unei stele, a unei statui sau printr-o inscripție care-i amenință pe profanatori.

21,33 „pietricelele": TM are „bulgării [de țărână]". Imaginea este a unui alai funerar: ticălosul are parte de onoruri chiar și după moarte.

21,34 Al doilea stih în TM: „Din răspunsurile voastre rămâne doar falsitate." ♦ Ioan Gură de Aur are „nimic de la voi să nu mă inspire".

22,2 În TM: „Oare lui Dumnezeu Îi e de folos vreun om? Cel chibzuit își este de folos [doar] sieși."

22,3 Al doilea stih lipsește din LXX. Prima parte a v. 3 din greacă traduce primul stih din ebraică, iar a doua parte redă *ad sensum* stihul al doilea.

22,4 Primul stih în TM: „Oare pentru frica ta te va mustra?"

răpeai îmbrăcămintea celor goi;
7 nici apă celor însetaţi [tu] nu le-ai dat să bea,
ba şi celor flămânzi le-ai luat îmbucătura.
8 Ai căutat la faţa unora
şi le-ai dat sălaş pe pământ;
9 însă pe văduve le-ai alungat [cu mâinile] goale
şi pe orfani i-ai nedreptăţit.
10 De aceea te-au împresurat curse
şi te-a tulburat război îngrozitor;
11 lumina ţi s-a prefăcut în întuneric
şi apa te-a acoperit pe când dormeai.
12 Oare Cel care locuieşte-n înălţimi nu te vede,
pe cei mânaţi de-obrăznicie nu i-a smerit?
13 * Şi-ai spus: «Ce ştie Cel Puternic?
* Oare prin beznă El va judeca?
14 * Norii [sunt] ascunzişul Lui şi nu va fi văzut,
* [doar] crugul cerului îl va străbate.»
15 * Păzi-vei oare cărarea cea dintotdeauna,
* pe care au mers bărbaţii necinstiţi,
16 * care au fost luaţi înainte de vreme?
* Un râu ce se revarsă e temelia lor.
17 Cei care spun: «Ce ne va face Domnul?»

22,8 „Ai căutat la faţa...": *litt.* „te-ai minunat de faţa" – *i.e.* „ai fost părtinitor".

22,9 Al doilea stih în TM: „Şi braţele orfanilor au fost strivite."

22,10 „te-a tulburat" : gr. σπουδάζω, „a se zori", „a lua bine seama", „a tulbura, a deranja"; „a se îngrijora/înfricoşa". ♦ „război îngrozitor": TM are „spaime neaşteptate".

22,11 Apele au un simbolism paralel cu cel al întunericului. ♦ „pe când dormeai": nu apare în TM.

22,12 În TM: „Oare Dumnezeu nu e în înaltul cerului? Priveşte bolta de stele cât sunt de înalte!"

22,13-16 Aceste versete lipsesc din LXX, astfel încât vv. 12-17 ar trebui citite în continuitate. În ebraică nu există nimic comun între vv. 12 şi 17. În schimb, versiunea greacă este mai coerentă în trecerea de la v. 12 la 17.

22,14 „nu va fi văzut": TM are „nu va vedea".

22,15 „necinstiţi": Ioan Gură de Aur are „cinstiţi". Cuvântul apare astfel în cele mai multe manuscrise şi reprezintă o greşeală foarte veche.

22,16 Apele care se revarsă pot constitui o trimitere la potop, dar autorul se poate referi şi la alte dezvoltări ale acestei teme vechi în tradiţia populară.

22,17 Primul stih în TM: „Cei care-l spun lui Dumnezeu: «Întoarce-Te de la noi!»."

sau: «Ce va aduce împotriva noastră Cel Atotputernic?»
18 Iar El le-a umplut casele cu bunătăţi,
[dar] sfatul nelegiuiţilor e departe de El.
19 Văzând, cei cinstiţi au râs
şi cel nevinovat şi-a bătut joc.
20 * Cu-adevărat, temeiul lor s-a risipit
* şi foc va mistui ce-a [mai] rămas dintr-ale lor.
21 Fii tare, aşadar, dacă [poţi] îndura;
apoi rodul tău va fi îmbelşugat.
22 Primeşte din gura Lui dezvăluirea
şi păstrează cuvintele Lui în inima ta.
23 Dacă te-ai întoarce şi te-ai smeri înaintea Domnului,
ai îndepărta de lăcaşul tău nedreptatea.
24 * Vei aşeza grămadă în stâncă
* şi ca piatra din şuvoi, [aurul de] Ofir.
25 Astfel Cel Atotputernic va fi ajutorul tău [în faţa] duşmanilor

---

22,18 „bunătăţi": *litt.* „lucruri bune".

22,20 Acest verset, marcat cu asterisc în ediţia Rahlfs, reprezintă răspunsul la o întrebare care se pune anterior. Versetul 20 conţine motivul pentru care cei drepţi râd. Traducătorul LXX a omis acest verset probabil din cauza prezenţei colectivului *qimānū* greu de interpretat pentru mulţi exegeţi.

22,21 „îmbelşugat": *litt.* „în cele bune". ♦ Primul stih în TM: „Slujeşte-I, dar, şi vei avea pace."

22,22 „dezvăluirea": TM are *tōrāh*, „învăţătura".

22,24 „în stâncă": TM are *beţer*, „minereu de metal preţios", „lingou"; traducătorul a interpretat *BŢR* ca *băţţūr*, aşa cum este în stihul al doilea. ♦ Ofir – ţară celebră pentru aurul său într-atât încât numele a ajuns să fie sinonim cu aurul însuşi. Această ţară se afla, după unii, pe coasta de vest a Mării Roşii, în sudul Nubiei. Alţii o situează pe coasta occidentală a Arabiei. ♦ În TM: „Apoi aruncă în pulbere lingourile tale şi în stâncile şuvoiului, [aurul de] Ofir." Acest verset lipseşte în întregime din LXX, iar v. 25 se îndepărtează de TM. Traducătorul LXX a omis acest verset probabil din cauza termenului *beţer* plasat într-un context neclar.

22,25 În TM: „Cel Atotputernic va fi pentru tine ca lingourile de aur şi ca argintul în bucăţi." TM subliniază importanţa valorilor spirituale şi le consideră superioare celor materiale. Versetul reprezintă o formulare unică în Vechiul Testament. ♦ Vv. 25-28 conţin promisiunea restabilirii lui Iov după ce se va fi căit. TM conţine următoarea succesiune de gesturi: dorinţa vie după prezenţa divină; această dorinţă trebuie să depăşească propriile nevoi ale vieţii, inclusiv plăcerea; înălţarea feţei către Dumnezeu; înălţarea de rugăciuni; împlinirea făgăduinţelor; pronunţarea unui cuvânt care se va împlini; lumina.

şi te va face curat precum argintul trecut prin foc.
26 Atunci vei vorbi cu îndrăzneală înaintea Domnului
şi vei privi cu veselie cerul.
27 Când te vei ruga Lui te va asculta
şi-ţi va da să-ţi împlineşti făgăduinţele;
28 îţi va da iar un trai [plin] de dreptate
şi pe cărările tale va fi lumină.
29 * Şi, pentru că l-a smerit, vei spune: «S-a îngâmfat»,
* şi pe cel care-şi pleacă ochii îl va izbăvi.
30 * Îl va elibera pe cel nevinovat
* şi [tu] fii ocrotit prin mâinile-ţi curate."

23

1 Atunci Iov a răspuns şi a zis:
2 „Desigur, ştiu că apărarea nu mi-e la-ndemână
şi mâna Lui s-a-ngreunat peste suspinul meu.
3 Cine ar fi ştiut că L-aş putea găsi
şi c-aş putea ajunge la un capăt?
4 O, de mi-aş putea spune pricina în faţa Lui
şi gura de mi-aş umple-o de dovezi!
5 Aş şti cuvintele pe care mi le-ar spune
şi-aş înţelege ce mi-ar da de ştire.
6 Şi [chiar] dacă-ar veni asupră-mi cu putere mare,

22,26 În TM: „Atunci te vei desfăta întru Cel puternic şi vei ridica spre Dumnezeu faţa ta."
22,28 Primul stih în TM: „De iei o hotărâre, îţi va izbândi."
22,29 La Ioan Gură de Aur primul stih este: „Pentru că te-ai smerit vei spune: «M-am îngâmfat»", variantă prezentă şi în alte manuscrise (*Vaticanus*, *Sinaiticus*, *Alexandrinus*). ♦ În TM textul e la fel de neclar. Unii interpretează: „Pe cei trufaşi îi smereşte." ♦ Vv. 29-30 nu se găsesc în LXX. În TM aceste versete constituie încheierea unui discurs moralizator.
22,30 În TM, text dificil, pentru că are o negaţie. BJ interpretează: „Îl va elibera şi pe cel care nu e nevinovat şi el va fi izbăvit prin mâinile tale curate." Alţii înţeleg: „El îl va elibera pe cel nevinovat, iar tu vei fi izbăvit de curăţia mâinilor tale."
23,2 Primul stih în TM: „Şi azi plângerea mea e răzvrătire." ♦ „mâna Lui": TM are „mâna mea". Ioan Gură de Aur are: „Din mâinile mele îmi vine învinuirea şi mâna Lui mă [apasă] cu greutate, eu gem în sinea mea."
23,3 În TM: „O, dac-aş şti unde să-L găsesc, dac-aş putea ajunge la sălaşul Lui!"
23,6 Al doilea stih în TM: „Nu, ci mă va lua în seamă negreşit."

nu se va folosi de amenințare împotriva mea;
7 căci adevărul și mustrarea [sunt] de la El:
de-ar duce până la capăt pricina mea!
8 [De] mă voi îndrepta spre cele dintâi nu voi mai fi;
iar despre cele de pe urmă ce știu oare?
9 * De a lucrat la stânga, nu am luat seama,
* din dreapta de [mă] cuprinde, nu voi vedea.
10 Căci El știe deja calea mea
și precum aurul m-a încercat.
11 Voi merge după poruncile Lui;
căile Lui le-am păzit și nicicând nu mă voi abate.
12 Și de poruncile Lui nu mă voi depărta,
în sânul meu ascuns-am cuvintele Lui.
13 Dar, de vreme ce El a judecat astfel, cine-l poate grăi împotrivă?
Fiindcă ce-a voit a și făcut.
15 De-aceea m-am tulburat înaintea Lui;

23,7 „capăt": Ioan Gură de Aur interpretează gr. τέλος cu sensul de „moarte". Termenul mai înseamnă „sfârșit, scop". În textul biblic mai apare de câteva ori. Iov dorește să moară, dar nu se sinucide. Ioan Gură de Aur interpretează acest verset astfel: „Ceea ce voiam era să mor" (*cf.* XXIII,3). ♦ În TM: „Acolo, un [om] drept s-ar lămuri cu El, aș fi achitat pentru totdeauna de Judecătorul meu."

23,8 În TM: „Iată, merg înainte/spre răsărit (*cf.* nota la 18.20 – n.t.) și El nu este; și înapoi/spre apus și nu-L zăresc."

23,9 În TM: „La stânga/la miazănoapte, unde lucrează, și nu-L văd; se ascunde în dreapta/la miazăzi, și nu-L văd nici acolo." ♦ Acest verset lipsește din textul LXX, dar absența lui nu creează un vid în continuitatea ideilor din textul grecesc, care diferă în interpretare de TM începând cu v. 7. La v. 8 textul ebraic conținea repere spațiale: înainte–înapoi, care au fost interpretate de traducătorul grec în sens temporal. Din această cauză simetria dreapta-stânga nu prea avea sens în noul context al LXX. Absența v. 9 din LXX se datorează omisiunii voluntare a traducătorului (*cf.* Gorea, *ad loc.*).

23,10 Al doilea stih în TM: „Dacă m-ar încerca, aș fi aflat precum aurul."

23,11-12 Ioan Gură de Aur are: „Voi umbla întru poruncile Lui, căile Lui le-am păzit și nu mă voi îndepărta de poruncile Lui și nu le voi încălca, pentru a nu muri." ♦ Primul stih din v. 11 în TM: „Piciorul meu s-a prins de urma Lui."

23,13 „a judecat astfel": TM are „e dintr-o bucată".

23,15 Versetul 14 lipsește din LXX. Edițiile post-origeniene au perpetuat o greșeală de apreciere adăugând încă o dată v. 15, deja prezent, în locul versetului 14. Dubletul care rezultă (15a) nu rezolvă absența v. 14, ci doar restabilește un echilibru de ordin cantitativ. În TM v. 14 continuă o gradație de la general la specific, trecându-se de la un registru imprecis, nedeterminat (în v. 13), la un caz individual: „Căci El va executa sentința mea, ca și pe multe altele [care sunt] la El."

mustrat fiind, la El am luat aminte.
15a * Pentru aceasta să bag de seamă bine în fața Lui;
* voi cugeta și mă voi cutremura de El.
16 Dar Domnul a-nmuiat inima mea
și Cel Atotputernic m-a tulburat.
17 Căci n-am știut că va veni întuneric peste mine
și înaintea feței mele s-a lăsat negura."

24

1 „De ce s-au ascuns ceasurile de Domnul
2 iar nelegiuiții au încălcat hotarele
și au furat turma cu păstor cu tot?
3 Le-au luat orfanilor catârul
și boul văduvei l-au luat zălog.
4 I-au abătut pe cei neputincioși de la calea cea dreaptă,
* laolaltă s-au ascuns cei blânzi de pe pământ.
5 Ei s-au pornit precum asinii pe ogor,
s-au năpustit asupră-mi în făptuirea lor;
* și tinerilor lor le-a fost plăcută pâinea.
6 Ogor ce nu era al lor l-au treierat înainte de vreme,

23,17 Acest text sugerează aspectul spiritual al întunericului care îl apasă pe Iov. ♦ În TM versetul este la fel de obscur. Se poate înțelege că Iov regretă că nu a fost eliberat prin moarte înainte de ceasul cumplit al întunericului (*cf.* BJ, nota *ad loc.*).

24,1 Acest prim verset al capitolului este enigmatic și se leagă cu greu de următoarele. Al doilea stih din primul verset lipsește din LXX. ♦ În TM: „De ce unele vremuri nu sunt ascunse/puse deoparte de Cel Puternic și cei care-L cunosc nu-l văd zilele?" Dorința exprimată aici ar fi ca Dumnezeu să mai aibă o rezervă de zile după moartea omului pentru a-Și împlini dreptatea (*cf.* BJ, nota *ad loc.*). ♦ Ioan Gură de Aur are: „De ce, Doamne, oamenii nelegiuiți au scăpat de ceasul [lor]?"

24,2 „nelegiuiții": în TM subiectul e subînțeles.

24,3 „catârul": *litt.* „animalul de povară".

24,4 Al doilea stih lipsește din LXX. Traducătorul l-a omis pentru că s-ar fi produs o incoerență între acesta și primul stih.

24,5 „pe ogor": TM are „în sălbăticie/pustiu". ♦ Ultimele două stihuri în TM: „Ies la munca lor din zori, căutând hrană; în pustietate îi este pâinea pentru copii." ♦ Versetul reprezintă un exemplu de deviere de sens ca urmare a condensării cuvintelor. Pe lângă acest lucru, textul ebraic prezenta dificultăți cauzate de prezența singularului *lō* („îi").

24,6 În TM: „Își taie spice în câmp (sau cu o corectură: «spicuiesc în câmpul nelegiuitului» – n.t.), rup ciorchinii rămași în via celui rău."

cei neputincioşi au lucrat viile nelegiuiţilor fără plată şi pe nemâncate.
7 Pe mulţi i-au trimis să doarmă goi, fără veşminte,
învelitoarea vieţii lor le-au luat-o.
8 * De la ploile munţilor [sărmanii] s-au udat,
pentru că nu aveau adăpost s-au chircit lângă piatră.
9 L-au răpit pe orfan de la sân
şi pe cel căzut l-au umilit.
10 Goi i-au trimis să doarmă pe nedrept,
îmbucătura celor înfometaţi au luat-o.
11 În locuri strâmte au pus ticăloasă pândă,
calea cea dreaptă nu au cunoscut-o.
12 I-au alungat din cetate şi din casele lor,
deşi sufletul pruncilor a suspinat puternic –
dar El de ce n-a vegheat asupra lor?
13 Cât au fost pe pământurile lor, nici n-au luat seama,
calea dreptăţii nu au cunoscut-o,
nici pe cărările ei n-au umblat.
14 Dar, cunoscându-le faptele, i-a dat pradă beznei,
* şi în noapte va fi precum un hoţ.
15 * Şi ochiul desfrânatului a pândit întunericul

24,7 În TM: „Goi înnoptează, din lipsă de veşminte, şi n-au învelitoare când e frig."

24,8 Subiectul subînţeles se schimbă şi este vorba, evident, de victimele nelegiuiţilor. Variaţia de subiect intervine şi mai departe: de la v. 9 sunt din nou „nelegiuiţii". În TM, însă, de la 5 la 8 şi apoi în 10-11 e vorba de suferinţele celor săraci. Primul stih din v. 8 lipseşte din LXX, iar trecerea de la v. 7 la v. 8 se face firesc. Probabil că stihul a fost ignorat în traducere din cauza prezenţei în ebraică a unui cuvânt rar, *zerem*, „averse". ♦ „s-au chircit lângă piatră": *litt.* „au îmbrăţişat piatra".

24,10-11 În TM: „[10] Goi umblă, fără veşminte, şi, flămânzi, cară snopii. [11] În îngrăditura lor (= nelegiuiţilor – n.t.) storc untdelemn; calcă teascuri şi sunt însetaţi."

24,12-13 În TM: „[12] Din cetate gem muribunzii şi sufletul celor răniţi strigă după ajutor, iar Dumnezeu nu ia seama la mişelie. [13] Unii sunt răzvrătiţi împotriva luminii: calea ei nu au cunoscut-o..."

24,14 În TM: „O dată cu lumina se scoală ucigaşul şi-l omoară pe cel sărac şi lipsit, iar noaptea el devine hoţ."

24,14-18 Fragmentul de la stihul al doilea din v. 14 până la primul din v. 18 lipseşte din textul LXX. Primul stih din v. 14 nu corespunde textului ebraic („În zori se scoală ucigaşul şi îl ucide pe cel sărman şi sărac"). Conţine referinţa la fapte, cu ideea pedepsei divine, şi menţionează întunericul. Se pare că acest verset sintetizează fragmentul 24,14-17. Ideea pedepsei divine va fi sugerată de v. 19 şi de următoarele (*cf.* Gorea, *ad loc.*).

24,15 La Ioan Gură de Aur stihul al treilea este: „Şi a pus un văl pe faţa ta."

* zicând: «Ochi nu mă va bănui»,
* şi şi-a pus văl ca să-i ascundă faţa.
16 * A scotocit prin case pe-ntuneric,
* ziua s-au pus la adăpost,
* n-au cunoscut lumina;
17 * căci zorile [sunt] pentru ei deopotrivă umbra morţii,
* căci va cunoaşte [fiecare] tulburările umbrei morţii.
18 * [Se mişcă] uşor pe faţa apei;
blestemată partea lor pe pământ!
19 Semănăturile lor să se arate pe pământ ofilite,
căci snopii orfanilor i-au răpit.
20 [De] i se aminteşte apoi păcatul,
precum ceaţa de rouă se face nevăzut;
de i s-ar da plată pentru ce-a făcut,
de-ar fi zdrobit tot cel nelegiuit, ca lemnul putred!
21 Căci cu cea stearpă nu s-a purtat bine
şi nici de cea sărmană nu s-a miluit,
22 cu mânie i-a răsturnat pe cei neputincioşi,
de aceea, când se va ridica, nu se va simţi sigur de viaţa sa;
23 [de]-i vor slăbi [puterile], să nu nădăjduiască vindecare, căci va cădea
de boală.

24,16 „s-au pus la adăpost": *litt.* „s-au pecetluit".

24,18 „uşor pe faţa apei": Augustin aplică aceste cuvintele celor care mărturisesc credinţa prin primirea botezului (*Annotationes in Iob* 24).

24,18-24 Aceste versete pun probleme pentru că exprimă de fapt un punct de vedere apropiat de al prietenilor lui Iov şi pe care Iov îl contestă. Unii rezolvă subînţelegând: „Se spune/Voi spuneţi că", iar alţii le transferă după 27,23 reconstituind din ele un al treilea discurs al lui Sophar, care lipseşte. ♦ Vv. 18-20 în TM: „[18] Nimeni nu o ia pe calea viilor lui. [19] Seceta şi arşiţa usucă apa zăpezii; [le fel] Şeolul pe cei care au păcătuit. [20] Pântecele [mamei] îl va uita, viermele se va desfăta cu el; nimeni nu-şi mai aduce aminte de el şi nelegiuirea a fost sfărâmată ca un copac."

24,21 „nu s-a purtat bine": TM are „s-a însoţit", dar Targumul sprijină lecţiunea din LXX. ♦ „cea sărmană": TM are „văduvă".

24,22 TM are: „Îi trage şi pe cei tari cu puterea sa; se ridică şi nu se mai încrede în viaţa sa." Unii socotesc că subiectul este Dumnezeu, iar cel care nu se mai încrede în viaţa sa e „ticălosul". ♦ Al doilea stih, *litt.* „nu va avea siguranţă *pentru* propria viaţă": valoare particulară a prepoziţiei κατά care apare numai în Iov.

24,23-24 În TM: „[23] [Dumnezeu] îi dă siguranţă şi el se sprijină, dar ochii Lui sunt asupra căilor lor. [24] Sunt înălţaţi puţină vreme, apoi nu mai sunt, ca tot ce e secerat, şi ca vârful spicului se ofilesc."

24 Fiindcă trufia lui pe mulţi i-a chinuit;
dar s-a ofilit precum în arşiţă o nalbă
sau precum spicul care cade singur de pe pai.
25 Iar de nu, cine [poate] zice că eu spun minciuni
* şi cine va socoti de nimic cuvintele mele?"

25

1 Baldad sauchitul a răspuns şi a zis:
2 „Cu ce să încep decât cu frica [ce vine] de la El,
Cel care făureşte-ntregul în înalt?
3 Crede cineva oare că e răgaz pentru tâlhari?
Peste cine nu va veni capcană de la El?
4 Cum va fi drept vreun muritor în faţa Domnului?
Sau cum s-ar curăţi născutul din femeie?
5 De-i porunceşte lunii [Domnul], [ea] nu [mai] străluceşte,
iar stelele nu sunt curate dinaintea Lui.
6 Vai, omul [e] putreziciune
şi fiul omului, un vierme."

26

1 Atunci Iov a răspuns şi a zis:

25,2 TM are: „Cârmuirea şi spaima sunt la El; El face pace în înălţimile Sale." ♦ Primul stih, *lit.* „căci ce preambul/vorbire decât frică de la El".

25,3 TM are: „Îi poate număra cineva oştirile? Şi peste cine nu se ridică lumina Lui?"

25,5 Ioan Gură de Aur are în plus: „Cel care îi spune soarelui să nu se ridice şi el nu se ridică." ♦ În TM: „Iată, până şi luna nu străluceşte şi stelele nu sunt curate în ochii Lui."

25,6 Stihul al doilea este marcat cu asterisc în ediţia Ziegler. ♦ „Vai...": TM are: „Cu atât mai puţin..."

26,1 De la capitolul 26 până la 31 ţine discursul lui Iov, întrerupt de două momente de tăcere, la sfârşitul capitolelor 26 şi 28. Cele două opriri sunt marcate de o formulare care are menirea de a relansa discursul (27,1 şi 29,1): „Iov a mai adăugat la vorbirea sa şi a zis." Tăcerea apare de mai multe ori în cartea lui Iov. Mai întâi sunt cele şapte zile şi şapte nopţi de tăcere ţinute de cei trei prieteni în momentul întâlnirii (2,13). Apoi, trecerea de la un interlocutor la altul e marcată de momente de aşteptare, de ezitare, necesare pentru realizarea reciprocităţii. Elius, care vorbeşte din capitolul 32, are şi el trei momente de tăcere. Dumnezeu vorbeşte în capitolul 38 şi discursul Său este întrerupt de momente de tăcere. Domnul încetează să vorbească (39,30) şi îl invită pe Iov să-I răspundă (40,1).

2 „Cui te alături şi pe cine vrei s-ajuţi?
Oare nu pe Cel ce are multă putere şi braţ tare?
3 Pe cine ai sfătuit? Oare nu pe Cel ce [are] toată-nţelepciunea?
Sau pe cine vei urma? Oare nu pe Acela care [are] puterea cea mai mare?
4 Cui i-ai rostit cuvinte?
A cui este suflarea ce vine dinspre tine?
5 * Oare se vor naşte uriaşi
* în adâncul apei şi printre locuitorii ei?
6 * Descoperit este lăcaşul morţilor în faţa Lui
* şi nu are veşmânt pierzania.
7 * El, care-ntinde miazănoaptea deasupra nimicului
* şi atârnă pământul peste nimic;
8 * El leagă apa în norii Săi
* şi nu s-a frânt norul sub [greutatea] ei;
9 * Cel care ţine cu putere faţa tronului,
* Cel ce-Şi întinde norul peste el.
10 * A-nconjurat cu o poruncă faţa apei
* până la-ntâlnirea dintre lumină şi-ntuneric.
11 * Stâlpii cerului s-au împrăştiat
* uluiţi de certarea Lui.
12 Cu putere a potolit marea,
cu ştiinţa Lui a străpuns balaurul [din adâncuri],
13 zăvoarele cerului se tem de El,
cu o poruncă a dat morţii şarpele răzvrătit.
14 * Iată, acestea sunt frânturi din calea Lui,
* şi la un strop de cuvânt vom lua aminte la El;
dar puterea tunetului Său, cine ştie când va lucra?"

26,2-3 În TM : „[2] [Frumos] l-ai mai ajutat pe cel fără putere, ai izbăvit braţul cel fără tărie! [3] Cum l-ai mai sfătuit pe cel fără înţelepciune şi belşug de iscusinţă ai arătat!"

26,5-14 În TM fragmentul face parte din discursul lui Iov, dar unii comentatori (BJ, Ravasi, Terrien) consideră că s-a făcut o deplasare în text şi ar trebui aşezat la sfârşitul discursului lui Baldad de la cap. 25.

26,5 TM are: „Umbrele celor morţi (*r'phā'īm*) tremură sub ape şi sub locuitorii lor."

26,12 „balaurul [din adâncuri]": *litt.* „monstrul marin", „chitul".

26,13 TM are: „Suflarea Lui a limpezit cerurile, mâna Lui a străpuns şarpele fugar." Traducătorul LXX a evitat şi aici antropomorfismul.

26,14 Ultimele două stihuri în TM: „Şi ce murmur de cuvânt auzim noi la El? Dar tunetul faptelor Lui de putere cine îl va înţelege?"

27

1 Iov a mai adăugat la vorbirea sa şi a zis:
2 „Viu este Domnul, care astfel m-a judecat,
Cel Atotputernic, care mi-a amărât sufletul:
3 cu adevărat, cât timp suflarea se mai află-n mine
şi duh de la Dumnezeu îmi va mai străbate prin nări,
4 nu vor rosti buzele mele nelegiuiri,
nici sufletul meu nu va chibzui nedreptăţi.
5 Departe de mine să vă dau dreptate, până ce voi muri;
căci nu mă voi despărţi de nevinovăţia mea.
6 Ci, ţinându-mă de dreptate, nu-i voi da drumul;
căci nu ştiu în sinea mea să fi făcut lucru nepotrivit.
7 Ci, mai degrabă, de s-ar prăbuşi duşmanii mei precum nelegiuiţii,
şi cei care se ridică împotriva mea, precum cei fără de lege.
8 Căci ce nădejde este pentru nelegiuit de se ţine [de ea]?
S-a încrezut el oare în Domnul [şi] va fi mântuit?
9 Ruga lui o va asculta oare Domnul?
Sau, când vine peste el necazul,
10 are cumva îndrăzneală înaintea Lui?
Iar dacă-L va chema, El îl va [şi] asculta?
11 Dar acum vă voi vesti ce este-n mâna Domnului;
despre cele ce sunt la Atotputernicul nu voi minţi.
12 Iată, acum toţi ştiţi că adăugaţi deşertăciuni peste deşertăciuni.

27,1 „vorbirea": gr. προοίμιον, *litt.* „introducere", „preambul", dar şi „poem scurt". Traduce aici (şi la 29,1) ebr. *māşāl*, „proverb", „parabolă", „zicere". Ioan Gură de Aur (XXIX,1) spune că acest cuvânt sugerează că Iov o ia de la capăt.

27,2 „astfel m-a judecat": TM are „îmi refuză judecata".

27,4 „sufletul meu nu va chibzui": TM are „limba mea nu va murmura".

27,5 Iov nu-şi va aduce sieşi acuzaţii şi nici nu-şi va schimba părerea (*cf.* Ioan Gură de Aur, XXVII,2).

27,6 Cel nedrept nu are libertatea de a-şi exprima opinia şi nici nu poate să spună ceea ce spune Iov (*cf.* Ioan Gură de Aur, XXVII,3).

27,7 „de s-ar prăbuşi... nelegiuiţii": *litt.* „de-ar fi duşmanii mei ca prăbuşirea nelegiuiţilor". Aceeaşi structură la stihul următor.

27,8 În TM: „Căci ce nădejde [are] cel nelegiuit, căci îi retează, îi alungă Eloah sufletul?"

27,10 În TM: „Oare în Cel Puternic îşi va afla bucuria? Îl va striga pe Dumnezeu în orice clipă?"

27,12 „că adăugaţi...": TM are „atunci de ce adăugaţi...".

[13] Aceasta este partea omului nelegiuit de la Domnul,
agoniseala stăpânitorilor va veni de la Cel Atotputernic asupra lor.
[14] De va avea mulţi fii, vor fi spre-njunghiere;
şi dac-ajung cumva bărbaţi, ei vor cerşi.
[15] Iar cei ce vor rămâne după el se vor sfârşi în moarte,
de văduvele lor nimeni nu va avea milă.
[16] De-ar aduna argintul ca ţărâna,
de-ar pregăti aur la fel ca lutul,
[17] pe toate vor pune mâna drepţii,
şi bunurile aceluia cei cinstiţi le vor stăpâni.
[18] Şi casa lui s-a dus ca moliile şi ca o pânză de păianjen.
[19] Bogat de s-a culcat, el nu va mai rămâne,
* ochii şi i-a deschis şi [iată] nu [mai] este.
[20] Au venit asupra lui, ca apa, suferinţele;
în noapte l-a luat de acolo bezna;
[21] * şi vânt arzător îl va cuprinde, şi el va pleca,
* şi-l va vântura de la locul lui.
[22] * Va trage asupra lui fără cruţare

27,13 „agoniseala": variantă în *Alexandrinus*, „mânia". ♦ Ioan Gură de Aur are „mânia conducătorilor".

27,13-23 Aceste versete par a reflecta mai degrabă părerea prietenilor lui Iov. Unii comentatori presupun că Iov vrea să le arate prietenilor că ştie şi el „teoria", iar alţii refac din acest pasaj urmat de 24,18-24 un al treilea discurs al lui Sophar, dat fiind că în Cartea lui Iov este prezent un ritm ternar. Cei trei prieteni ai lui Iov pronunţă trei discursuri, şi fiecărui discurs al lor îi corespunde un răspuns al lui Iov. Însă din text lipseşte al treilea discurs al lui Sophar.

27,13 Al doilea stih în TM: „Partea pe care asupritorii o vor primi de la Cel Puternic."

27,14 „înjunghiere": *litt.* „ucidere". ♦ Al doilea stih în TM: „Şi urmaşii lui nu vor avea pâine pe săturate."

27,15 „se vor sfârşi în moarte": *litt.* „cu moarte vor muri". ♦ Al doilea stih în TM: „Şi văduvele lor nu-i vor plânge."

27,16 „de-ar pregăti aur": TM are „de-ar îngrămădi veşminte".

27,18 În TM: „Şi-a construit casa precum molia, a făcut-o ca o colibă de pândar."

27,19 Stihul al doilea din v. 19 şi vv. 21-23 lipsesc din LXX. Din punct de vedere al sensului, cele şapte stihuri nu sunt obligatorii pentru desfăşurarea povestirii, şi ar putea să fie rezultatul unei glose ulterioare, dar la fel de bine ar putea fi vorba de o suprimare din partea traducătorului (*cf.* Gorea, *ad loc.*).

27,20 „suferinţele" : TM are „spaimele". ♦ „bezna": TM are „un vârtej".

27,22 „va fugi năprasnic": *litt.* „va fugi cu fugă" – semitism. ♦ La acest verset şi la următorul, subiectul pare a fi tot vântul, dar verbele de pers. a III-a ar putea avea şi valoare de impersonal.

* și de mâna lui va fugi năprasnic,
23 * va bate din palme împotriva lui
* și îl va huidui din locul lui."

28

1 „Este un loc de unde vine argintul
și loc de unde [se scoate] aurul spre a fi lămurit.
2 Căci fierul vine din pământ,
iar arama precum piatra e tăiată [din stâncă].
3 S-a pus rânduială întunericului
* și orice hotar cu de-amănuntul se cercetează:
* piatră, întuneric și umbra morții.
4 * Pârâul are-o cale-ngustă prin nisip;
iar muritorii care au uitat de calea dreaptă s-au istovit.
5 * Pământul, din care iese pâinea,
* pe dedesubt răscolit a fost ca de foc.
6 * Locul safirului [e în] pietrele lui
* și pulberea lui are aur.
7 * Cărarea [într-acolo] nu a cunoscut-o pasărea,
nici ochiul vulturului n-a privit-o;
8 * nu au călcat-o fiii celor făloși
* și nici n-a străbătut-o leul.

27,23 „va huidui": *litt.* „va fluiera".

28 Acest capitol cuprinde un elogiu al înțelepciunii. În general se consideră că a fost inserat ulterior ca un interludiu (eventual în secolul al IV-lea î.H.).

28,2 Al doilea stih în TM: „Și piatra e topită pentru [a da la iveală] arama."

28,3 Verbele sunt la pers. a III-a sing. cu valoare impersonală, descriind eforturile omului de a cunoaște și stăpâni natura. Dar, pentru Ioan Gură de Aur, subiectul este Dumnezeu; el are în plus: „Limita anotimpului El a fixat-o." Dumnezeu a fixat o rânduială cu privire la realitățile naturii, dar și în ceea ce privește realitățile omenești. Dumnezeu se îngrijește de toate și nimic nu are loc la întâmplare (*cf.* XXVIII,1). ♦ Capitolul 28 din LXX este mai scurt decât TM pentru jumătate din versete (lipsesc stihurile marcate cu asterisc). În TM subiectul subînțeles în vv. 3-4 și 9-11 este omul, care caută o cale de a ajunge la rădăcina munților. În LXX subiectul subînțeles în vv. 9-11 pare a fi Dumnezeu.

28,4 În TM: „Se sapă puț în râpi pustii (traducere conjecturală – n.t.), uitați de trecători, se clatină atârnați departe de oameni" – deși textul e greu de înțeles în toate amănuntele, e limpede că descrie munca minerilor.

28,8 „celor făloși": TM are „fiarelor nobile": ebr. *šāḥāṭ* are ambele sensuri.

9 * Şi-a întins mâna asupra cremenei
şi-a smuls din rădăcină munţii;
10 vârtejurile râurilor le-a-mprăştiat
şi tot ce e de preţ a văzut ochiul meu;
11 adâncimile râurilor le-a dezvelit,
şi-a arătat puterea la lumină.
12 Dar înţelepciunea unde s-a aflat?
Şi ce fel este locul ştiinţei?
13 Nu ştie muritorul calea ei,
nici nu a fost aflată printre oameni.
14 * Adâncul zis-a: «Nu este în mine!»;
* şi marea zis-a: «Nu este cu mine!»
15 * Nu se va da aur curat în locul ei,
* nici nu se va cântări argint în schimbul ei.
17 * Nu va fi pusă-alături cu aurul de Ofir,
* nici cu onixul cel de preţ, nici cu safirul.
* Nu se vor măsura cu ea nici aurul, nici sticla,
* şi nici schimba pe-un vas de aur.
18 * Înălţimile şi cleştarul nici nu vor [mai] fi pomenite,
* ci scoate-nţelepciune peste cele mai adânci!
19 * Nu se va asemăna cu ea topazul din Etiopia,
* cu aurul curat nu va fi pusă-alături.
20 Dar înţelepciunea unde s-a aflat?

28,10 TM are: „În stânci se străpung canale şi tot ce e de preţ vede ochiul lui (= omului – n.t.)."

28,11 TM are: „Opreşte curgerea râurilor şi lucrul ascuns îl scoate la lumină."

28,13 „calea": TM are „rostul/preţul".

28,15 „aur curat": gr. συγκλεισμός, *litt.* „loc închis", interpretat aici de exegeţi ca „filon masiv (de aur)".

28,17 „un vas de aur": plural în greacă. ♦ Sticla ornamentală, fabricată în Egipt încă din mileniul al IV-lea î.H. şi apoi în Fenicia, e documentată arheologic numai începând cu 1200 î.H.; era rară şi preţioasă în Antichitate (*cf.* Ravasi, *ad loc.*).

28,18 „Înălţimile": gr. μετέωρα, *litt.* „(lucruri) aflate în înălţime", „înălţimi", nu are sens aici; de aceea termenul a fost explicat printr-o lectură greşită din ebraică (*RWM* în loc de *R'MWT*, „coral, mărgean", cum este în TM) – *cf.* Brenton, *ad loc.* şi LEH, *s.u.* ♦ „cleştarul": LXX are *gabis*, care transliterează ebr. *gābhīš*, „cristal". ♦ „peste cele mai adânci": TM are „mai degrabă decât mărgăritarele".

28,20 „Dar înţelepciunea unde s-a aflat?": Augustin dă următorul răspuns – omul nu o poate găsi decât cu ajutorul harului; de aceea inima sa trebuie să se întoarcă spre Dumnezeu (*Annotationes in Iob* 28).

Şi ce fel este locul priceperii?
21 Ascunsă e de orice om
* şi de păsările cerului e tăinuită;
22 * pierzania şi moartea spus-au:
«Am auzit de faima ei.»
23 Dumnezeu a rânduit bine calea ei
şi El Însuşi îi cunoaşte locul;
24 căci El priveşte toate de sub cer
ştiind toate cele de pe pământ, căci le-a făcut,
25 cât cântăreşte vântul şi măsurile apei;
26 când le-a făcut astfel, a socotit şi [picăturile] de ploaie
* şi a făcut o cale pentru bubuitul tunetelor;
27 * atunci a văzut-o şi a tâlcuit-o,
după ce-a pregătit-o, a măsurat-o.
28 Şi i-a spus omului: «Iată, cinstirea lui Dumnezeu este înţelepciunea,
şi a se feri de rele este ştiinţa.»"

29

1 Iov a mai adăugat la vorbirea sa şi a zis:
2 „Cine m-ar [putea] întoarce în vreo lună din zilele de odinioară când
Dumnezeu veghea asupra mea?
3 Când strălucea candela Lui deasupra capului meu,

28,24 „căci le-a făcut": nu apare în TM.

28,25 „cât cântăreşte": gr. σταθμός, „balanţă", „greutate de cântar". Ar putea însemna însă şi „popas". ♦ „vântul": *litt.* „vânturile".

28,26 Al doilea stih, *litt.* „şi cale în zguduire[,] glasuri".

28,27 „a măsurat-o": TM are „a cercetat-o".

28,28 „cinstirea lui Dumnezeu": gr. θεοσέβεια, „cinstirea/adorarea lui Dumnezeu", „evlavia faţă de Dumnezeu"; uneori e tradus şi „frică de Dumnezeu" – fiind, evident, vorba de frica sacră, dar am preferat să păstrăm deosebirea faţă de φόβος Θεοῦ. TM are „frica de Domnul (*'Adhonāy*)". ♦ Acest tip de înţelepciune este unic. Ea constituie bunul cel mai de preţ. A-L cinsti pe Dumnezeu reprezintă înţelepciunea supremă (*cf.* Ioan Gură de Aur, XXVIII,3).

29,1 *Cf.* nota la 27,1.

29,2 Ioan Gură de Aur are: „Cine mi-ar putea da o lună ca o lună de zile dinainte." ♦ Iov îşi doreşte să retrăiască o lună din fericirea de altădată, pentru a le arăta prietenilor cum era el atunci (*cf.* Ioan Gură de Aur, XXIX,1).

29,3 Simbolismul lămpii/candelei şi al luminii se aplică unei vieţi fericite, dar şi unei vieţi drepte.

când la lumina Lui umblam [şi] în beznă;
4 când păşeam apăsat pe cale,
când Dumnezeu stătea de veghe peste casa mea;
5 pe când eram [un om] foarte avut
şi-n jurul meu [erau] copiii;
6 când drumurile mele musteau de unt,
când dealurile mele şiroiau de lapte;
7 când ieşeam dis-de-dimineaţă în cetate,
în pieţe era aşezat jilţul meu.
8 Când mă vedeau tinerii, se dădeau deoparte,
bătrânii toţi se ridicau;
9 mai-marii se opreau din cuvântat
şi degetu-şi puneau la gură.
10 Cei care [m]-ascultau mă ferıceau
* şi limba li se lipea de gâtlej;
11 * căci urechea m-a auzit şi m-a fericit
şi ochiul, văzându-mă, s-a plecat.
12 Căci l-am izbăvit pe cel sărac din mâna celui puternic
şi pe orfanul fără de ajutor l-am ajutat.
13 * Binecuvântarea celui ce trage să moară asupra mea să vină,
iar gura văduvei m-a binecuvântat.
14 Eu în dreptate m-am înveşmântat,
în judecată m-am învăluit ca într-o mantie.

29,4 „pe cale": plural în greacă. ♦ Primul stih în TM: „Când eram în zilele toamnei mele." În ebraică „toamna" sugerează nu declinul vieţii, ci plinătatea rodniciei. ♦ „stătea de veghe": ar putea să însemne şi „cerceta".

29,5 Primul stih în TM: „Când Cel Puternic era încă cu mine." ♦ Fericirea sa de odinioară este o dovadă a providenţei divine (*cf.* Ioan Gură de Aur, XXIX,2).

29,6 „drumurile mele musteau de unt": TM are „îmi scăldam paşii în unt/smântână". ♦ „lapte": TM are „untdelemn". Termeni hiperbolici curenţi.

29,7 Iov vorbeşte despre greutatea pe care o avea cuvântul său, despre respectul care i se arăta altădată. Ioan Gură de Aur vorbeşte şi aici de παρρησία, „îndrăzneala în vorbire" a lui Iov – însuşire specifică celui drept (XXIX,4).

29,10 Primul stih în TM: „Glasurile cârmuitorilor se ascundeau."

29,11 „s-a plecat": *litt.* „a privit în lături" – nu îndrăznea să privească.

29,13 „să vină": TM are „venea".

29,14 „mantie": *litt.* „mantie dublă". ♦ Dreptatea este frecvent comparată cu un veşmânt: Iov 19,9; Ps. 132,9.16.18.

15 Orbului îi eram ochi,
ologului picioare.
16 Părintele neputincioşilor eram,
pricina pe care nu o cunoşteam am cercetat-o;
17 zdrobit-am colţii celor nedrepţi
smulgându-le din dinţi tot ce prădaseră.
18 Şi-am zis: «Voi înainta în vârstă până la bătrâneţe,
ca trunchiul de palmier voi trăi multă vreme;
19 * rădăcina mea a dat de apă
* şi roua se va aşeza pe secerişul meu;
20 * iar slava mea, proaspătă cu mine
* şi arcul meu va propăşi în mâna Lui.»
21 Când m-ascultau, ei luau aminte
şi tăceau la sfatul meu;
22 la cuvântul meu nu mai adăugau,
preabucuroşi erau când le grăiam;
23 precum pământul însetat primeşte ploaia
aşa [primeau] şi ei vorbirea mea.
24 Când le zâmbeam, nu [le venea] să creadă

29,15 „Orbului": plural în greacă. ♦ „picioare": singular în greacă.

29,16 „pricina pe care nu o cunoşteam": din TM se poate înţelege şi „pricina celui pe care nu-l cunoşteam", adică a unui necunoscut lipsit de apărare.

29,17 „colţii": *litt.* „măselele". Este reluată o imagine sapienţială care îi asimilează pe cei nedrepţi cu fiarele sălbatice.

29,18 „Voi înainta în vârstă până la bătrîneţe": *litt.* „vârsta mea va îmbătrâni". ♦ În TM, cuvintele lui Iov sunt: „Mă voi sfârşi în cuibul meu, ca nisipul se vor înmulţi zilele mele."

29,19 „a dat de apă": *litt.* „s-a deschis la apă". Imaginea rădăcinii care caută apă se regăseşte în Iezechiel şi se referă la pomul vieţii, arborele cosmic. ♦ „secerişul": ebr. *qāṣîr* înseamnă şi „seceriş", şi „rămuriş", acesta din urmă fiind sensul preferat de traducători. ♦ Versetele 19-20 lipsesc din LXX. Traducătorul a făcut o traducere parţială şi sintetică, ţinând cont de aceste versete, dar fără să le traducă în întregime.

29,20 „va propăşi în mâna Lui": TM are „se va reînnoi în mâna mea".

29,21-25 În capitolul 29, unii editori transpun vv. 21-25 între vv. 10 şi 11. Structura capitolului ar fi 1-10, 21-25, 11-20.

29,22 „la cuvântul meu nu mai adăugau": Augustin vede aici o referire la perfecţiunea Evangheliei (*Annotationes in Iob* 29).

29,22 Al doilea stih în TM : „Peste ei picurau rostirile mele."

29,24 „zâmbeam": *litt.* „râdeam". ♦ Stihul al doilea din versetul 24 şi v. 25 lipsesc din LXX. Versetul 25 a fost perceput ca fiind dificil. În acest verset se poate face o identificare

* și lumina feței mele nu se îndepărta [de la ei].
25 * Am ales calea pentru ei și am șezut căpetenie,
* și locuiam precum un rege-ntre oșteni, ca un alinător al celor suferinzi."

30

1 „Iar acum au râs de mine,
cei de pe urmă dintre ei mă ocărăsc pe rând,
* pe-ai căror părinți îi disprețuiam
și nu-i socoteam vrednici [să stea alături] de câinii de la turmele mele.
2 * De fapt, tăria brațelor lor la ce mi-ar fi folosit?
* Ce-au împlinit pierit-a peste ei
3 * în lipsă și în foame, [ajunși] sterpi;
* cei care ieri fugeau de loc fără de apă, de chin și de nenorocire,
4 * care dădeau târcoale sărăturilor pe [țărmul] zgomotos
și ierburile sărate erau mâncarea lor,
neluați în seamă și disprețuiți, lipsiți de orice bine,
și care au mestecat, de foame cruntă, și rădăcini de copac.
5 S-au ridicat împotriva mea [ca] hoții,
6 [ei] ale căror case erau scobituri în stânci;
7 * în mijlocul [pietrelor] răsunătoare vor striga

între rege, Iov și un consolator. Din acest șir de identificări rezultă o suprapunere a funcției regelui peste cea de consolator. Însă regele are mai degrabă funcție războinică. Ieronim a simțit această contradicție și a introdus *tamen*, care restrânge afirmația: *Si uoluissem ire ad eos sedebam primus cumque sederem quasi rex circumstante exercitu eram tamen maerentium consolator*, „Dacă voiam să merg la ei, ședeam cel dintâi, iar când ședeam, [eram] ca un rege înconjurat de oaste; *totuși* eram mângâietorul celor întristați."

29,25 „oșteni": *litt.* „oameni ușor înarmați", „gărzi".

30,1 „cei de pe urmă": *litt.* „cei mai mici" – s-ar putea înțelege și „cei mai tineri"; aceleași sensuri le are și ebr. *ṣa'ir*.

30,2 „la ce mi-ar fi folosit": *litt.* „pentru ce mie".

30,3 „sterpi": la singular în text. ♦ „de loc fără de apă, de chin": sau „de chin pustiitor".

30,4 „sărăturilor... ierburile sărate": în gr., același cuvânt, ἅλιμα, care înseamnă „locuri sărate de pe țărmul mării", dar și „plante sărate care cresc pe țărm", „lobodă de mare" – plantă ce crește pe țărmurile Mării Moarte – *cf.* Biblia Anania, nota *ad loc.*

30,5 În TM: „Din mijlocul [oamenilor] sunt alungați: [aceștia] strigă împotriva lor ca la hoț."

30,7 „răsunătoare": *litt.* „bine sunătoare". Referirea la pietre aparține traducătorilor lui Ioan Gură de Aur din SC pentru a da un sens. TM are *śîyḥîm*; *śîyaḥ*, „tufă", are un omofon cu sensul de „melodie de jale". ♦ Versetele 7, 5 și 6 sunt incomplete.

cei care viețuiau sub tufe sălbatice,
8 fii de nebuni, cu nume fără cinstire
și cu slava ștearsă de pe pământ.
9 Acum eu sunt alăuta lor
și ei mă țin ca bătaia lor de joc;
10 m-au ocărât, ținându-se departe,
iar de la fața mea nu și-au cruțat scuipatul.
11 Deschizându-Și tolba cu săgeți, [El] m-a rănit,
* iar ei din fața mea au dat deoparte orice frâu.
12 *Din dreapta vlăstarului [meu] s-au ridicat,
* și-au întins picioarele, au netezit peste mine cărările pieirii lor.
13 * Cărările mele le-au șters,
căci [El] mi-a smuls veșmântul;
14 cu săgețile Lui m-a străpuns,
S-a purtat cu mine cum a vrut, în dureri am fost cufundat.
15 Se întorc peste mine durerile,
s-a dus nădejdea mea ca vântul
și ca norul mântuirea mea.
16 * Și acum din mine se va scurge viața
și zilele de chinuri mă cuprind;
17 noaptea oasele îmi ard
și vinele mi se împrăștie.
18 Cu multă putere m-a prins de veșmânt,

30,8 „slava": *litt.* „cinstea". ♦ Al doilea stih în TM: „Alungați cu biciul de pe pământ."

30,11 Primul stih în TM: „Fiindcă [El] coarda mea a slăbit-o" – comentatorii înțeleg că Dumnezeu este cel care a slăbit coarda de la arcul lui Iov. Rolul Satanei nu mai este amintit nicăieri în dialog. ♦ Textul LXX nu conține al doilea stih din v. 11, v. 12 și primul stih din v. următor. Totuși continuitatea este asigurată între vv. 11 și 13 și nici o contradicție nu se face simțită.

30,12 „vlăstarului [meu]": am adăugat „meu" ca în textul comentat de Ioan Gură de Aur.

30,13 Al doilea stih în TM: „Trag folos de nimicirea mea fără să-i ajute (corectat în «oprească» – n.t.) nimeni."

30,14 În TM: „Ca printr-o spărtură largă năvălesc, se năpustesc sub dărâmături."

30,16 „Și acum din mine se va scurge viața": *litt.* „și acum sufletul meu se va revărsa peste mine" – calc după expresia ebraică ce descrie măcelărirea cuiva. ♦ Din v. 16 lipsește în LXX primul stih; nu se poate stabili dacă traducătorul l-a omis intenționat. Al doilea stih redă întocmai TM.

30,18 Din al doilea stih al v. 18 nu există nici o urmă în versiunea LXX. Traducătorul grec va fi renunțat să traducă al doilea stih din cauza sintaxei defectuoase, precum și a caracterului obscur al versetului.

* m-a strâns de gât ca gulerul tunicii.
19 M-ai socotit asemeni cu noroiul,
în pământ şi în cenuşă e partea mea;
20 strigat-am către Tine şi Tu nu m-asculţi,
* [dar ei] au stat şi m-au pândit.
21 Ai venit asupra mea fără milă,
cu braţ puternic Tu m-ai biciuit;
22 mi-ai rânduit dureri
* şi m-ai aruncat departe de izbăvire.
23 Căci ştiu că moartea mă va zdrobi:
cu adevărat, casa oricărui muritor este pământul.
24 [O,] de-aş putea să ridic mâna asupră-mi
sau să mă rog de altul s-o facă pentru mine!
25 Dar eu pentru fiecare [om] neputincios am plâns,
am suspinat când am văzut om la strâmtoare.
26 Pe când mă aşteptam la cele bune,
iată, mi-au ieşit în cale mai mult zile rele.
27 * Îmi fierbe pântecele fără de răgaz,
* m-au înşfăcat zilele de sărăcie.
28 Gemând, umblat-am fără de oprelişte,
în adunare m-am ridicat ţipând.
29 M-am făcut frate cu şacalii,

30,19 Primul stih în TM: „M-ai aruncat în noroi."

30,20 Stihul al doilea în TM: „Stau în picioare şi Tu mă priveşti."

30,22 „mi-ai rânduit dureri": *litt.* „m-ai rânduit printre dureri". ♦ Al doilea stih în TM: „şi mă spulberi." Versetul 22 din LXX este scurt şi redă cu aproximaţie numai primul stih ebraic.

30,24 În TM textul e dificil. Unii înţeleg: „Dar cel ce se prăbuşeşte nu-şi întinde mâinile? Cel în nenorocire nu cere ajutor?" (RSV, Cornilescu, Ravasi). ♦ Ioan Gură de Aur comentează: „«[O,] de-ş putea» nu înseamnă că nu are puterea necesară, ci că îi este interzis să facă acest lucru" (*cf.* XXX,4).

30,26 TM are în plus: „Aşteptam lumină şi a venit întuneric."

30,27 „fără de răgaz": *litt.* „nu va tăcea".

30,28 „fără de oprelişte": *litt.* „fără botniţă/zăbală". ♦ Primul stih în TM: „Întunecat umblat-am şi fără soare."

30,29 „şacalii": gr. σειρῆνες nu denumeşte aici legendarele sirene din mare, ci „stafii ale pustiului", echivalând de obicei cuvinte ebraice mai concrete: „struţi", „bufniţe" sau „şacali" (*cf.* şi Is. 13,23; 34,13). Ioan Gură de Aur vede aici o pasăre, din cauza

şi tovarăş cu struţii.
30 Pielea mi s-a întunecat tare,
şi oasele mele [ard] de fierbinţeală.
31 Mi s-a întors în jale alăuta mea,
şi cântul meu, în plâns."

31

1 * „Legământ am făcut cu ochii mei
* să nu-i ridic spre vreo fecioară.
2 * Dar ce parte a dat Dumnezeu de sus
* şi ce moştenire [a dat] Cel Puternic din înălţimi?
3 * Oare nu năpasta pentru cel nedrept
* şi urgisire pentru cei ce fac fărădelege?
4 * Nu va vedea El Însuşi calea mea
* şi paşii nu-mi vor fi număraţi cu toţii?
5 Dar de-aş fi mers cu cei batjocoritori
şi de s-ar fi grăbit piciorul meu spre viclenie,
6 atunci să mă aşeze pe cântarul drept,
[căci] ştie Domnul nevinovăţia mea.
7 Dacă s-a abătut piciorul meu din cale,
dacă inima mea a urmat ochiul meu,
de m-am atins cu mâinile de daruri,

---

prezenţei în text mai departe a termenului „struţi". În ebraică e vorba de şacali şi struţi – vieţuitoare care simbolizează duhurile rele ce bântuie pustiul.

30,31 „cântul": *litt.* „psalmul"; TM are „fluierul".

31,1 În cap. 31, Iov face un examen de conştiinţă, care îmbracă forma unui jurământ de imprecaţie împotriva propriei persoane. În acest protest de nevinovăţie, morala Vechiului Testament atinge cea mai mare puritate. Iov începe cu greşelile cele mai tainice, dorinţele rele provocate de privire. Primul stih are o importanţă generală: Iov şi-a interzis şi greşelile lăuntrice. ♦ Primele patru versete din capitolul 31 lipsesc total din textul LXX. În TM vv. 1-4 constituie o introducere la lista de jurăminte care urmează.

31,3 „năpasta": *litt.* „distrugerea".

31,5 Articolele din examenul de conştiinţă al lui Iov au o formă stereotipă: „Dacă am făcut aceasta... să mi se întâmple aceasta." Această construcţie sintactică este specifică articolelor de lege din vechile coduri (Codul lui Hamurabi, Codul Legământului). Apodoza unui jurământ începe în general cu „dacă", de unde rezultă şi fraze precum cele din vv. 16 şi 17 unde nici o pedeapsă eventuală nu este exprimată. Iov jură că este nevinovat.

[8] atunci să semăn și alții să mănânce,
lipsit de rădăcină să ajung pe pământ.
[9] De-a mers inima mea după femeia altui bărbat
și de-am șezut s-aștept la ușa ei,
[10] să placă atunci și femeia mea altuia
și pruncii mei să fie înjosiți;
[11] căci urgia poftei e nestăvilită
de a pângări femeia [altui] bărbat;
[12] căci este foc ce arde din toate părțile
și, oriunde ajunge, a nimicit din rădăcini.
[13] Și de-am strâmbat pricina unui slujitor de-al meu sau pe a unei slujnice
când ei s-au judecat cu mine,
[14] ce voi face de îmi va cere socoteală Domnul,
și de mă va cerceta, cum Îi voi da răspuns?
[15] Oare nu și eu am fost plămădit în pântece, la fel ca ei?
Am fost [plămădiți] în același sân.
[16] Dar cei neputincioși, de orice au avut nevoie, n-au dus lipsă,
iar ochiul văduvei nu l-am umplut de lacrimi.
[17] Și dacă îmbucătura mi-am mâncat-o singur
și cu orfanul nu am împărțit-o
[18] * – căci din tinerețe [i]-am hrănit ca un tată

31,8 Al doilea stih în TM: „Și vlăstarele mele să fie smulse din rădăcini."

31,9 Iov nu a păcătuit nici cu ochii, și cu atât mai puțin cu inima. El nu a permis ca vreun lucru să-i perverteascǎ mintea și nici trupului său nu i-a îngăduit să greșească. Ioan Gură de Aur (*cf.* XXXI,5) leagă acest verset de avertismentul lui Hristos: „Oricine privește o femeie dorind-o a și săvârșit adulter cu ea în inima sa" (Mt. 5,28).

31,10 „să placă... altuia": TM are „să macine... pentru altul". ♦ Al doilea stih în TM: „Și deasupra ei să se aplece alții."

31,11 „urgia poftei": gr. θυμὸς ὀργῆς – sintagma apare de obicei referitor la Dumnezeu („urgia mâniei"). ♦ În TM: „Căci aceasta este o ticăloșie și o fărădelege [pedepsită de] judecători."

31,15 În TM: „Cel care m-a făcut pe mine în sân[ul mamei], oare nu i-a făcut și pe ei? Și Cel care ne-a plămădit în pântece[le ei] e unul și același."

31,16 „umplut de lacrimi": gr. ἐκτήκω, *litt.* „a face să se topească".

31,18 Versetul 18 lipsește din LXX. La o primă lectură v. 18 se dovedește a fi neclar. Absența versetului din textul LXX îi pune la îndoială autenticitatea. Este greu de stabilit dacă acest verset reprezintă o glosă ulterioară sau este textul original. ♦ „i-am călăuzit": TM are: „am călăuzit-o [pe văduvă]."

* și din sânul mamei mele i-am călăuzit –
19 și dacă l-am văzut pe cel gol pierind și nu l-am îmbrăcat,
20 și cei neputincioși de nu m-au binecuvântat,
și cu lâna mieilor mei de n-am încălzit umerii lor,
21 de-am ridicat mâna împotriva vreunui orfan
încrezător că am mult sprijin împrejur,
22 să-mi cadă atunci umărul din încheietură
și brațul de la cot să mi se frângă.
23 Căci frica de Domnul mă stăpânea
* și din pricina poverii Lui nu voi [mai putea] îndura.
24 * Dacă mi-am pus în aur tăria mea
și dacă în giuvaer mi-am pus încrederea,
25 și dacă m-am bucurat când bogăție multă mi s-a adunat,
și de-mi pusesem mâna pe lucruri fără număr,
26 oare nu văd soarele strălucitor cum dispare
și luna cum pălește? Căci nu le stă-n putere.
27 * Și de-a fost amăgită pe-ascuns inima mea
și dacă mâna punându-mi-o pe gură am sărutat-o,

31,23 Al doilea stih în TM: „Și măreția Lui nu o puteam [îndura]."

31,26 „nu văd": Ioan Gură de Aur are persoana I plural, „nu vedem". ♦ Pentru Ioan Gură de Aur (XXXI,11), e o referire la caracterul pieritor al lumii pământești. Dacă ce e folositor și necesar dispare, cu atât mai mult ceea ce e superfluu – bogăția. ♦ TM are: „Dacă am văzut lumina cum strălucește și luna cum înaintează în splendoare." Versetul se leagă de următorul și se referă la închinarea la aștri.

31,27 „și dacă mâna punându-mi-o pe gură am sărutat-o": sau „și dacă ducându-mi mâna la gură am trimis o sărutare": Ioan Gură de Aur are o interpretare interesantă cu privire la vv. 27-28. Unii comentatori consideră că aceste versete fac trimitere la idolatrie. Ioan Gură de Aur este de părere că versetele descriu ceea ce fac cei care sunt cuprinși de pasiune, atunci când obiectul pasiunii lipsește. Acest obicei pare ciudat, pentru că se trimit sărutări celor care se îndepărtează, care pleacă. ♦ Textul LXX traduce numai al doilea stih din versetul ebraic, fără a păstra indicii despre prima parte. În TM v. 27 constituie corp comun cu versetul dinainte, referindu-se la cultele astrale idolatre, iar grupul format din vv. 26-28 se constituie într-o entitate de sens independentă de vv. 24-25. LXX face din v. 26 o interogație concluzivă la vv. 24-25. Ultima parte a v. 26 nu corespunde TM. În LXX v. 27 este izolat de restul textului. În TM este vorba despre o inimă sedusă de astre și de un gest care concretizează această trădare în fața lui Dumnezeu. În LXX, dispariția oricărei referințe la cultele astrale face din gestul sărutării mâinii, rămas fără determinant, o vină care nu poate fi înțeleasă.

28 această nelegiuire să-mi fie socotită cea mai mare,
că am mințit înaintea Domnului Preaînalt.
29 Și dacă m-am bucurat la căderea dușmanilor mei
și inima mea a spus: «[Ce] bine!»,
30 să audă urechea mea blestemul împotriva mea,
să ajung de pomină în popor, întru nenorocirea mea.
31 Și dacă adesea au zis slujnicele mele:
«Cine ne va da să ne săturăm din cărnurile lui?»
– deși eram eu foarte bun;
32 afară nu a înnoptat străinul,
căci ușa mi-era deschisă oricui venea.
33 Și dacă, păcătuind fără să vreau, mi-am ascuns păcatul
34 – căci nu m-am sfiit de mulțime numeroasă ca să mărturisesc înaintea lor –
și dacă l-am lăsat pe cel neputincios să plece de la ușa mea cu poala goală,
35 * cine-mi va da pe cineva să mă asculte?

31,28 TM are: „Și aceasta ar fi păcat [vrednic de] osândă (*litt.* judecător – n.t.), căci L-aș fi renegat pe Dumnezeul de sus."

31,30 TM are: „N-am dat spre păcat cerul gurii mele, ca să ceară sufletul [dușmanului] printr-un blestem."

31,31 Stihul al treilea nu apare în TM.

31,33 TM are: „Dacă mi-am acoperit precum Adam răzvrătirea, ca să-mi ascund în sân greșeala."

31,34 „să mărturisesc": *litt.* „să divulg". ♦ „căci nu m-am sfiit...": în TM se continuă seria întrebărilor retorice: „De m-am sfiit..." ♦ TM are în plus: „Ținându-mă deoparte și necutezând să trec de prag."

31,35 Întrebarea retorică cu care începe v. 35 în TM lipsește din LXX. Versiunea origeniană a restituit-o după textul lui Theodotion, dar această interpolare nu clarifică textul, pentru că traducătorul a introdus un text independent de modelul ebraic, din care reține doar cuvintele și nu sensul. Partea a doua din primul stih nu se găsește în LXX pentru că traducătorul a înlocuit discursul provocator cu o frază neutră. Versetele 33-37 sunt mai degrabă rescrise decât traduse.

31,35-37 În TM, începând de la stihul al doilea din v. 35: „Acesta e *taw*-ul meu: Cel puternic să-mi răspundă. [36] Cât despre învinuirea scrisă de dușmanul meu, o voi purta pe umăr și mi-o voi așeza ca o cunună. [37] Îi voi da socoteală de pașii mei și-i voi ieși în cale ca un prinț." ♦ *Taw* este ultima literă din alfabetul ebraic. Acest verset a fost tradus în diferite moduri. Asemenea literei Ω din alfabetul grec, *taw* are și semnificația de „concluzie", iar expresia înseamnă „acesta este ultimul meu cuvânt". Unii exegeți, pornind

De mâna Domnului dacă nu m-am înfricoşat
şi [dacă] înscrisul pe care l-am avut împotriva cuiva
36 punându-mi[-l] pe umeri cunună l-am citit,
37 şi dacă nu l-am rupt, şi nu l-am dat înapoi
fără să iau nimic de la datornic,
38 dacă pământul a gemut vreodată împotriva mea
şi dacă brazdele lui au plâns împreună,
39 şi dacă rodul lui l-am mâncat singur fără a plăti,
şi dacă sufletul stăpânului pământului l-am întristat luând de la el,
40 atunci, în loc de grâu, urzică să-mi răsară,
şi pălămidă-n loc de orz."
Şi a încetat Iov să mai vorbească.

32

1 Au tăcut şi cei trei prieteni şi nu i-au mai răspuns lui Iov,
căci Iov era drept înaintea lor.
2 S-a mâniat însă Elius, fiul lui Barachiel Buzitul,

---

de la forma literei *taw* din alfabetul fenician, unde este asemenea crucii sfântului Andrei, spun că Iov face o cruce în loc de semnătură. ♦ În TM este vorba de o imagine împrumutată din uzul juridic, şi anume de sulul care conţine actul de acuzare sau rechizitoriul. Iov îl poartă ca pe un însemn de onoare. Documentul rechizitoriu a devenit în greacă un document administrativ care conţinea datoriile.

31,39 „rodul": *litt.* „puterea". ♦ „fără a plăti": *litt.* „fără preţ". ♦ „luând de la el": *litt.* „aruncându-l".

31,40 Ultimul stih poate fi notiţa unui redactor, analogă celei din Ps. 72,20 şi din Ier. 51,64. Ea nu marchează sfârşitul cărţii, ci sfârşitul poemelor atribuite lui Iov.

32,2 Discursurile lui Elius au un caracter de adăugire care este recunoscut de majoritatea exegeţilor. Aceste discursuri sunt precedate de o scurtă introducere în proză: era necesară o prezentare pentru că noul personaj nu a apărut până acum. Spre deosebire de celelalte personaje, cărora autorul nu le dă numele patronimice, Elius e prezentat ca fiul lui Barachiel Buzitul din familia lui Ram. Elius a tăcut până acum pentru că este mai tânăr decât ceilalţi interlocutori, dar, când ceilalţi nu mai au nimic de spus, mânia îl face să rupă tăcerea. Discursul lui Elius (cap. 32-37) se distinge de restul poemului şi se articulează greu cu acesta, fiind diferit prin vocabular, stil şi conţinut. Cele mai multe critici sunt de ordin lingvistic. Puţinele trăsături care apropie acest segment de restul cărţii se datorează doar familiarităţii autorului cu textul pe care vrea astfel să-l completeze. Se pare că discursurile lui Elius au fost adăugate înainte de traducerea în greacă. Discursul lui Elius este greoi, lung şi se lansează cu întârziere. Aceasta este o

din familia lui Ram, din ţinutul Ausitis,
s-a mâniat pe Iov foarte,
pentru că acesta se declarase drept înaintea Domnului;
3 şi împotriva celor trei prieteni s-a mâniat foarte,
pentru că nu au putut da răspuns împotriva lui Iov
şi îl făcuseră nelegiuit.
4 Elius zăbovise înainte de a-i da răspuns lui Iov,
* pentru că [ceilalţi] erau mai bătrâni în zile decât el.
5 * Dar a văzut Elius că nu era răspuns
* în gura celor trei bărbaţi
* şi i s-a stârnit mânia.
6 Răspunzând Elius, fiul lui Barachiel Buzitul, a zis:
„Sunt mai tânăr ca vârstă, voi sunteţi mai bătrâni;
de aceea am tăcut, temându-mă
să vă arăt ştiinţa mea;

---

caracteristică a unui discurs de tinereţe, impetuos, neexperimentat şi încă neiniţiat în regulile unei retorici reţinute şi sobre. Autorul cărţii lui Iov practică realismul literar şi este capabil să-şi diversifice stilul, să-şi facă personajele să vorbească diferenţiat, în funcţie de vârstă şi de condiţia socială, culturală sau geografică, folosind ironia sau ridiculizând.

32,2 „Elius... Barachiel Buzitul": în ebr. *'Elīhū'... Barakh'ēl Būzī.* ♦ „din ţinutul Ausitis" – nu apare în TM. ♦ „înaintea Domnului": TM are „mai mult decât Dumnezeu".

32,3 „şi îl făcuseră nelegiuit": *i.e.* au afirmat că este nelegiuit, l-au făcut să fie nelegiuit, contrazicându-l. Comentariul lui Ioan Gură de Aur: nelegiuirea ar fi fost să se creadă mai drept decât Dumnezeu; or, Iov nu spusese aşa ceva, ci doar că Dumnezeu este răspunzător de suferinţele lui. Elius îi deformează cuvintele, înţelegând că Iov îi reproşează lui Dumnezeu că e nedrept faţă de el. ♦ Al treilea stih în TM, *litt.* „şi îl osândeau pe Iov" – ceea ce nu e logic în context. Unii traducători corectează: „deşi îl osândeau..."; mulţi comentatori însă consideră că scribul (de perioadă târzie) a considerat de neconceput să scrie „Îl osândeau pe Dumnezeu" şi a operat înlocuirea cu „Iov".

32,4-5 Stihul al doilea şi v. 5 lipsesc din LXX. Absenţa lor creează o inadecvare între anunţul făcut în primul stih din v. 4, unde Elius se pregăteşte să-i răspundă lui Iov, şi continuarea adresată celor trei personaje. Omiterea se datorează cel mai probabil unei repetiţii aparente, ale cărei diferenţe nu au fost înţelese (*cf.* Gorea, *ad loc.*). În TM aceste versete constituie introducerea în scenă a noului personaj. În v. 4 personajul este prezentat retrospectiv, ca asistând la dezbatere, aşteptând sfârşitul replicii lui Iov şi este precizat şi raportul de vârstă cu alţi trei participanţi. Elius se întoarce spre Iov numai începând cu 33,1 pentru a-i vorbi de-a lungul acestui capitol. Primul stih din 32,4 este tradus în greacă cu o nuanţă apropiată de TM.

7 căci [mi-]am zis: «Timpul e cel care grăiește,
în mulți ani [ajung] să cunoască înțelepciunea.»
8 Ci este un duh în muritori,
suflarea Celui Atotputernic [ne] învață.
9 Nu cei cu ani mulți sunt înțelepți
și nu cei vârstnici știu să osebească.
10 De-aceea am zis: «Ascultați-mă,
și vă voi vesti ceea ce știu»;
11 plecați urechea la cuvintele mele; căci vă voi spune, dacă ascultați,
* până când veți fi cântărit cuvintele.
12 * Și voi înțelege cât și voi;
* și iată n-a fost cine să-l înfrunte pe Iov,
* cine să răspundă la cuvintele lui, dintre voi,
13 ca nu cumva să spuneți: «Am găsit înțelepciunea luând partea Domnului»;
14 ci i-ați îngăduit unui om să grăiască astfel de vorbe.
15 * S-au înspăimântat, n-au mai răspuns,
* vorbele lor le-au socotit îmbătrânite.
16 * Am așteptat căci ei n-au [mai] grăit;
* ci s-au oprit și n-au mai dat răspuns."

32,7 *Codex Vaticanus* și *Codex Sinaiticus* au aici negație: „Nu timpul este cel care grăiește", în consonanță cu ceea ce urmează. TM are „zilele (= vârsta – n.t.) vor vorbi". ♦ Al doilea stih în TM: „Anii mulți vor face cunoscută înțelepciunea."

32,9 La final, TM are în plus „judecata/ce este drept".

32,11 „până când veți fi cântărit cuvintele": Ioan Gură de Aur prezintă o altă versiune: „Iată, am ascultat cuvintele voastre. Am luat aminte până unde [se întinde] înțelegerea voastră, până unde ați cercetat prin cuvintele voastre și până unde v-am înțeles" – mult mai aproape de TM. ♦ Al doilea stih din v. 11 și versetul 12 în întregime lipsesc din LXX. Contextul nu face în nici un fel trimitere la ceea ce lipsește.

32,12 Primul stih în TM: „Am luat seama la voi."

32,13 „luând partea Domnului": se poate înțelege și „adăugând Domnului" (*cf.* Brenton, *ad loc.*) – Elius le-ar reproșa și trufia. ♦ În TM: „Ca nu cumva să spuneți: «Am găsit înțelepciunea: Dumnezeu îl poate înfrânge, nu un om.»"

32,14 TM are: „Nu către mine a grăit, și nu cu cuvintele voastre îi voi răspunde."

32,15-17 Acest pasaj lipsește din LXX. Edițiile postorigeniene semnalează cu asterisc doar vv. 15-16. Însă nici v. 17 nu este tradus, iar ceea ce apare în locul lui nu face ecou la nimic din TM, ci constituie o reluare convențională menită să faciliteze trecerea de la v. 14 la v. 18.

17 Vorbind iarăşi, Elius zice:
18 „Din nou voi vorbi, căci plin sunt de cuvinte şi mă nimiceşte duhul din pântecele meu;
19 căci pântecele îmi e ca un burduf cu must ce dă în fiert legat [la gură] sau ca foalele arămarului care plesnesc.
20 Voi grăi ca să aflu linişte, deschizând buzele;
21 căci de om nu mă voi ruşina,
ba dimpotrivă, nu voi avea îngăduinţă cu nici un muritor;
22 căci nu ştiu să linguşesc pe cineva;
iar de nu, mă vor mânca moliile şi pe mine."

33

1 „Ci ascultă doar, o, Iov, cuvintele mele
şi la vorbirea mea pleacă-ţi urechea;
2 căci iată, gura mi-am deschis-o
şi a grăit limba mea.
3 Curată mi-e inima întru cuvinte
şi priceperea buzelor mele va cugeta cele curate.
4 Duhul dumnezeiesc [e] cel ce m-a făcut
şi suflarea Celui Atotputernic mă învaţă.
5 Dacă poţi, dă-mi un răspuns la acestea;
aşteaptă, stai în faţa mea şi eu în faţa ta.
6 Din lut eşti tu alcătuit, la fel ca mine,
dintru acelaşi am fost alcătuiţi.
7 Frica de mine nu te va învolbura,
nici mâna mea nu va fi grea asupra ta.
8 * Doar c-ai vorbit în urechile mele,
glasul cuvintelor tale l-am auzit;
9 pentru că spui: «Curat sunt eu, nu am păcătuit,
nevinovat sunt, căci legea n-am călcat-o;

32,17 TM are: „Eu voi răspunde, e partea mea, voi spune şi eu ce ştiu."
32,22 „să linguşesc": *litt.* „să admir faţa". ♦ Al doilea stih în TM: „Că îndată m-ar îndepărta Făcătorul meu."
33,3 „va cugeta cele curate": se poate înţelege şi „va fi curată prin cugetare".
33,4 „mă învaţă": TM are „îmi dă viaţă".
33,5 Al doilea stih în TM: „În faţa mea ia poziţie!"

10 dar [El] a găsit pricină împotriva mea
şi ca pe un duşman m-a socotit;
11 mi-a prins piciorul în butuc
şi toate căile mi le-a pândit.»
12 Cum spui dar: «Drept sunt, şi nu m-a ascultat»?
Căci veşnic este Cel de peste muritori.
13 Dar spui: «De ce n-a ascultat nici un cuvânt al dreptăţii mele?»
14 Când Domnul grăieşte o dată,
a doua oară [vorbeşte] în vis
15 sau în cugetare de noapte
– ca atunci când cade spaimă cumplită peste oameni,
când aţipesc în pat;
16 atunci El dezvăluie mintea oamenilor;
cu astfel de vedenii de spaimă i-a înfricoşat,
17 ca să-l întoarcă pe om de la nedreptate,
iar trupul lui de prăbuşire să îl scape.
18 I-a cruţat sufletul de moarte
şi de cădere în război.
19 Apoi iar l-a mustrat în patul lui prin neputinţă
* şi mulţimea oaselor lui le-a-nţepenit,
20 el nu va putea să ia nici o fărâmă de mâncare,
* iar sufletul lui va tânji după hrană,
21 până îi va putrezi carnea

33,12 TM are: „Iată, în aceasta nu ai dreptate, îţi spun, căci Dumnezeu e mai presus de om."

33,13 TM are: „De ce Îi cauţi pricină? Căci de cuvintele/faptele Lui El nu dă socoteală."

33,14 TM are: „Dumnezeu vorbeşte într-un fel, apoi în altul, dar [oamenii] nu iau seama."

33,15 „cugetare": gr. μελέτη, „grijă, îngrijorare", „meditare". ♦ „spaimă cumplită": TM are „somn adânc/toropeală".

33,16 „dezvăluie mintea": se poate înţelege şi „dă o dezvăluire minţii". ♦ TM are: „Atunci El deschide urechea oamenilor şi le întipăreşte mustrările Lui."

33,17 Al doilea stih în TM: „Şi să-l ferească de trufie." ♦ „să îl scape": *litt.* „l-a scăpat".

33,19 „l-a mustrat... prin neputinţă": Ioan Gură de Aur comentează: rostul bolii nu este moartea omului, ci să-l facă pe om mai bun (*cf.* XXXIII,3-4). Rolul purificator al suferinţei este o idee nouă pe care o introduce discursul lui Elius.

33,20 TM are: „Nici [nu va avea] poftă de hrană aleasă." ♦ V. 20 din LXX este o comprimare a două stihuri ebraice într-unul singur. Absenţa celui de-al doilea stih face v. 20 incomplet şi îl reduce la un enunţ prozaic.

33,21 „carnea": plural în greacă.

și oasele i se vor dezgoli;
22 i s-a apropiat de moarte sufletul
și viața lui, de sălașul morților.
23 Dacă ar fi o mie de îngeri aducători de moarte,
nici unul dintre ei nu-l va răni,
de-ar cugeta în inima [lui] să se întoarcă la Domnul,
și [dacă] i-ar spune unui om vinovăția lui,
și nebunia lui ar arăta-o,
24 El îl va sprijini să nu cadă în moarte,
îi va înnoi trupul ca zugrăveala pe un zid,
oasele i le va umple cu măduvă;
25 îi va face trupul fraged ca al unui prunc,
îl va face la loc bărbat între oameni.
26 Și se va ruga Domnului și [rugile]-i vor fi primite,
va intra cu fața curată spre rostire;
va da înapoi oamenilor dreptatea.
27 Și atunci se va învinovăți omul zicând:
«Astfel de lucruri am făcut și nu m-a pedepsit
cât am fost vrednic pentru câte am păcătuit.
28 * Izbăvește sufletul meu ca să nu meargă în putreziciune
* și viața mea va vedea lumina.»

33,22 „sălașul morților": TM are „dătătorii de moarte".

33,23-25 În TM: „[23] Dacă se găsește pentru un înger un mijlocitor dintr-o mie, care să-i dezvăluie omului ce este drept pentru el [să facă] [24] și care să se milostivească și să spună: «Izbăvește-l ca să nu cadă în groapă: am găsit un preț de răscumpărare pentru el», [25] carnea i se va împrospăta ca a unui tânăr, se va întoarce la zilele tinereții." ♦ TM vorbește despre medierea unui înger. Rolul acestuia este de a-i arăta semnificația suferinței care l-a cuprins, de a-i deschide ochii asupra greșelilor sale (v. 27) și de a mijloci pentru el la Dumnezeu (v. 24). Această concepție apare în mai multe locuri în Vechiul Testament: mijlocirea oamenilor drepți (*cf.* 42,8), ispășirea pentru altul (Is. 53,10), mijlocirea îngerilor în revelațiile profetice (Iezechiel și Zaharia), intervenția lor pentru a îndepărta pericolele care amenință omul (Ps. 91,11-13) sau pentru a-i transmite rugăciunile (Tob. 12,12). Mijlocirea lor a fost presupusă de Eliphas (5,1), iar literatura evreiască apocrifă va ilustra această temă.

33,26-27 Ultimele două stihuri din v. 26 și primele două din v. 27 în TM: „Și el Îi va vedea fața cu strigăt de bucurie și El îl întoarce pe om la dreptatea lui (= îl face pe om iarăși drept – n.t.). [27] Atunci va cânta în fața oamenilor zicând:..."

33,27 „nu m-a pedepsit": *litt.* „nu m-a cercetat".

33,28 „Izbăvește": TM are „El a răscumpărat".

29 * Iată, toate acestea le lucrează Cel Puternic
* pe trei căi cu omul.
30 Ci a izbăvit sufletul meu din moarte,
ca viaţa mea să-L laude în lumină.
31 Pleacă-ţi urechea, Iov, şi mă ascultă;
* taci, şi eu voi fi acela care voi grăi.
32 * De ai cuvinte, dă-mi răspuns!
* Grăieşte, căci eu vreau să-ţi dau dreptate!
33 * De nu, tu să m-asculţi pe mine!
* Taci, şi te voi învăţa înţelepciunea!"

34

1 Vorbind iarăşi, Elius zice:
2 „Ascultaţi-mă, înţelepţilor!
Voi, ştiutorilor, plecaţi-vă urechea la ce[-i] bine!
3 * Pentru că urechea pune la încercare cuvintele
* şi cerul gurii gustă mâncarea.
4 * Să alegem o judecată pentru noi înşine,
* să cunoaştem între noi ce este bine.
5 Căci Iov a zis: «Drept sunt,
Domnul a dat deoparte pricina mea,
6 m-a înşelat în judecarea mea,
* aprigă e săgeata [ce mă loveşte], [deşi mă ştiu] fără strâmbătate.»
7 * Cine [mai] este ca Iov,
* care bea batjocura ca apa:

33,29 Ioan Gură de Aur are în plus „ca să-i schimbe sufletul". ♦ „pe trei căi": TM are „de două ori, de trei ori".

33,30 TM are: „Ca să izbăvească sufletul din moarte, să-l luminezc cu lumina celor vii."

33,31 „eu voi fi acela care voi grăi": gr. ἐγώ εἰμι traduce ebr. *'anokhī* – pronume de pers. I singular care apare în textele târzii şi sugerează o anume solemnitate.

34,2 „bine": gr. καλόν, „bine", „frumos". ♦ „la ce[-i] bine": TM are „la mine".

34,3-7 Versetele 3 şi 4 lipsesc din textul LXX, versetul următor este tradus literal, versetul 6 reprezintă o traducere parţială şi liberă, iar versetul 7 este omis.

34,5 „a dat deoparte pricina mea": *litt.* „a îndepărtat de la mine judecata mea".

34,6 „m-a înşelat": *litt.* „a minţit". ♦ Primul stih în TM: „Cu privire la dreptatea mea sunt [socotit] mincinos." ♦ „săgeata [ce mă loveşte]": *litt.* „săgeata mea".

34,7 „Cine [mai] este ca Iov": *litt.* „cine e om ca Iov".

8 n-a păcătuit, nici n-a săvârşit nelegiuire,
n-a împărţit calea cu cei ce fac fărădelegi
mergând cu cei nelegiuiţi?
9 Să nu spui: «Nu va fi cercetare a omului»;
ci este cercetare asupra lui de la Domnul.
10 De aceea, voi cei pricepuţi cu inima, ascultaţi-mă!
Departe de mine să fac vreo nelegiuire înaintea Domnului
şi înaintea Celui Atotputernic să tulbur dreptatea!
11 Dar El plăteşte omului după ce făptuieşte fiecare,
* şi în cărarea omului îl va găsi [pe el Domnul].
12 Crezi tu că Domnul va face lucruri nepotrivite
sau că Atotputernicul va tulbura dreapta judecată?
13 [El,] care a făcut pământul.
Cine e Cel care face [lumea] de sub cer şi toate câte sunt acolo?
14 Căci dacă ar vrea să oprească
şi să[-Şi] ţină duhul la El,
15 se va sfârşi tot trupul deopotrivă
şi orice muritor s-ar întoarce în pământ, de unde a şi fost plăsmuit.
16 De n-ai luat aminte, ascultă acestea,
pleacă-ţi urechea la glasul cuvintelor.
17 Vezi-L pe Cel care urăşte fărădelegile,
pe Cel care îi pierde pe cei răi,
fiind El veşnic drept.
18 Nelegiuit e cel care îi spune unui rege: «Încalci legea!»
* şi «Preanelegiuitule!» unor cârmuitori;

34,8-9 În TM: „[8] Umblă în tovărăşie cu făptuitorii fărădelegii şi merge alături de oamenii ticăloşi. [9] Căci a spus: «Nu-i e de folos omului să-şi afle desfătarea în Dumnezeu!»"

34,10 „Departe de mine": *litt.* „să nu-mi fie mie". ♦ Stihurile al doilea şi al treilea în TM: „Departe e de Dumnezeu răutatea! Departe e de Cel Puternic nedreptatea!"

34,11 Din acest verset e tradus în LXX numai primul stih. Versetul din LXX fără adaosul lui Theodotion apare ca o sinteză a celor două stihuri. ♦ Al doilea stih în TM: „Îl răsplăteşte pe om după căile lui."

34,13 TM are: „Cine I-a încredinţat pământul şi cine L-a pus peste lumea întreagă?"

34,13 „câte sunt acolo": *litt.* „cele care sunt înlăuntru".

34,16 „De n-ai luat aminte": TM are „dacă ai înţelegere".

34,17 În TM: „Oare cine urăşte dreptatea [poate] cârmui? Oare pe Cel drept şi mare Îl socoteşti ticălos?"

34,18 Primul stih în TM: „Oare i se spune unui rege: «Nelegiuitule!»?"

19 cel care nu s-a ruşinat în faţa unui om de vază,
nici n-a ştiut s-aducă cinste celor puternici
şi nici să caute la faţa lor.
20 Dar fără folos se va dovedi strigarea lor şi rugămintea către om;
căci s-au purtat nelegiuit, cei neajutoraţi fiind daţi la o parte.
21 Căci El veghează peste faptele oamenilor,
nimic din ce fac ei nu-l scapă,
22 nici nu vor afla loc să se ascundă cei care săvârşesc fărădelegi;
23 * căci nu se va opri asupra unui om,
ci Domnul pe toţi îi priveşte,
24 Cel care cuprinde lucruri de nepătruns,
minunate şi mărețe, care nu au număr;
25 Cel care cunoaşte faptele lor
* va întoarce noaptea şi îi va smeri.
26 I-a nimicit pe cei nelegiuiţi,
ei erau văzuţi dinaintea Lui,
27 căci s-au întors de la legea lui Dumnezeu,
şi faptele Lui de dreptate nu le-au cunoscut,
28 * ca să aducă înaintea Lui strigătul săracului,

34,19 „nici n-a ştiut s-aducă cinste celor puternici": la Ioan Gură de Aur. „cel care nu a dat cinstire oamenilor". ♦ „să caute la": *litt.* „să se minuneze de". ♦ TM are: „Cel care nu caută la faţa căpeteniilor şi nu-i dă întâietate bogatului faţă de sărac, căci mâna Lui i-a făcut pe toţi."

34,20 TM are: „Într-o clipă mor şi în toiul nopţii poporul se răzvrăteşte şi trece, şi sunt îndepărtaţi tiranii, dar nu de mână [de om]" (text neclar, traducere conjecturală).

34,23 Versetul 23 este reprezentat în ediţiile hexaplare ca având primul stih adăugat după Theodotion, dar versetul prezent în vechea LXX constituie singur o sinteză a celor două stihuri din TM, care are: „Căci nu-i stabileşte omului un termen (?) să meargă la Dumnezeu la judecată."

34,24 În TM: „Îi zdrobeşte pe cei puternici fără să-i mai cerceteze şi-i aşază pe alţii în locul lor."

34,25 Versetul e reprezentat în LXX de primul stih; cel de-al doilea lipseşte din cauza modificărilor din versetele precedente.

34,26 TM are: „Ca pe nişte ticăloşi îi loveşte în văzul tuturor."

34,28-33 Aceste versete lipsesc din textul LXX. Absenţa lor este coerentă cu modificările operate înainte. ♦ Traducătorul LXX face ca personajul Elius să fie de nerecunoscut în LXX: dintr-un tânăr radical în indignarea sa moralistă, aşa cum apare în TM, devine în textul grec un apărător al celor privilegiaţi şi apologet convins al regelui. Elius din TM demontează mecanismele imposturii şi dejoacă suprastructurile care ascund interese

* și strigătul celor sărmani îl va asculta.
[29] * El va da liniște, și cine va osândi?
* Își va ascunde fața, și cine-L va vedea?
* Și împotriva unui neam și împotriva unui om, laolaltă,
[30] * punând să domnească un om fățarnic din pricina nemulțumirii poporului.
[31] * Fiindcă cineva Îi spune Celui Puternic: «Am luat, nu voi ține zălog;
[32] * din afară voi privi, arată-mi;
* dacă am săvârșit nedreptatea, nu o voi mai face.»
[33] * Nu cumva de la Tine va primi plată pentru ea?
* Pentru că vei alunga, pentru că Tu vei alege și nu eu;
și ceea ce știai grăiește!
[34] Așadar, cei înțelepți cu inima vor spune acestea
și bărbatul înțelept ascultă cuvântul meu.
[35] Dar Iov nu a grăit cu pricepere,
cuvintele lui n-[au arătat] știință.
[36] Totuși, ia învățătură, o, Iov,
să nu mai dai răspuns precum nebunii,
[37] ca să nu sporim păcatele noastre:
nelegiuirea ne va fi pusă la socoteală nouă
[dacă] rostim cuvinte multe înaintea Domnului."

---

sordide. Același Elius, în textul LXX, se indignează împotriva celor care nu se înclină înaintea autorității. Unul pune în opoziție dreptatea divină cu nedreptatea celor puternici, denunță exploatarea, celălalt folosește elogii hiperbolice și încurajează conformismul politic și social.

34,29-30 TM are: „[29] Dar dacă El nu face nimic (*litt.* stă liniștit – n.t.), cine osândește? Și dacă El Își învăluie fața, cine Îl poate zări? Dar El veghează asupra neamurilor și asupra oamenilor laolaltă, [30] ca să nu domnească un om necredincios și să nu se întindă curse poporului."

34,31-33 Textul e corupt și greu de înțeles și în ebraică, și în greacă. O interpretare posibilă, bazată pe unele emendări ale TM, ar fi: „[31] Dacă cineva Îi spune lui Dumnezeu: «Am fost amăgit, nu voi mai face răul; [32] ca să văd, învață-mă! Dacă am săvârșit nelegiuire, n-o voi mai face», [33] Dumnezeu ar trebui oare să pedepsească, după judecata ta? Dar ție nu-ți pasă. Așa ai hotărât tu, dar nu eu! Ceea ce știi, grăiește!"

34,32 „din afară": *litt.* „fără mine/afară de mine".

34,37 TM are: „Dar el adaugă la păcatul său răzvrătirea, face zarvă (*litt.* bate din palme – n.t.) printre noi și-și sporește vorbele împotriva lui Dumnezeu."

35

1 Vorbind mai departe, Elius zice:
2 „Ce te-ai gândit [s-aduci] la judecată?
Cine eşti tu, de-ai spus: «Drept sunt înaintea Domnului»?
3 Sau vei spune: «Ce[-I] voi face dacă păcătuiesc?»
4 Eu îţi voi da răspuns ţie
şi celor trei prieteni ai tăi.
5 Priveşte spre cer şi vezi,
uită-te bine la nori cât sunt de sus faţă de tine.
6 Dacă ai păcătuit, ce[-I] vei face?
Dacă ai săvârşit multe fărădelegi, ce poţi să[-I] faci?
7 Iar dacă eşti drept, ce-I vei da Lui?
* Sau ce va primi El din mâna ta?
8 * [E pe potriva] unui om asemenea ţie nelegiuirea ta
* şi fiului omului, dreptatea ta.
9 * Cei învinuiţi pe nedrept de mulţime vor striga,
* vor ţipa din pricina braţului multora.
10 * Dar nu a spus [nimeni]: «Unde este Dumnezeu Cel care m-a făcut,
Cel care rânduieşte străjile de noapte,
11 Cel care m-a deosebit de dobitoacele pământului
şi de păsările cerului?»

---

35 Ioan Gură de Aur comentează: „Vezi cu cât e Dumnezeu mai presus de tine! El nu pierde nimic dacă tu păcătuieşti şi nu câştigă nimic dacă tu eşti drept. Nu-L putem lăuda pe Dumnezeu după cum merită, dar este important să-L lăudăm pentru purtarea Lui faţă de noi" (*cf.* XXXV,1-4).

35,3 TM are: „Căci ai zis «Ce-ţi pasă? Ce folos am de-am păcătuit sau nu?»"

35,6 „ce[-I] vei face... să[-I] faci": TM are „ce-I faci Lui... ce-I vei face".

35,7-10.12 Absenţa din LXX a stihurilor marcate cu asterisc în vv. 7-10 duce la o lectură în continuitate a primului stih din v. 7 şi ultimului din v. 10. O astfel de lectură lasă fragmentul de la stihul al doilea din v. 10 până la primul stih din v. 12 fără predicat. E vorba de o omitere voluntară a acestui grup de versete (7b-10a). Motivele acestei suprimări sunt probabil de ordin teologic pentru 7b, diplomatic pentru v. 9. Dacă v. 9 a fost suprimat, a devenit necesară şi suprimarea continuării acestuia, astfel încât v. 10 este tradus numai în partea a doua. Pentru că în felul acesta v. 12 devenea de neînţeles, traducătorul a hotărât să renunţe şi la primul stih din v. 12.

35,10 „rânduieşte străjile": TM are „inspiră cântece".

35,11 TM are: „Ne învaţă mai mult decât pe dobitoace şi mai mult decât pe păsările cerului ne-a înţeleptit."

[12] * Acolo vor striga cei răi şi nu-i va asculta
din pricina trufiei lor.
[13] Căci Domnul nu vrea să vadă lucruri fără noimă;
El Însuşi, Cel Atotputernic cercetează
[14] pe cei ce săvârşesc fărădelegi şi mă va izbăvi.
Judecă-te înaintea Lui, de poţi să-L lauzi aşa cum este.
[15] * Şi acum, pentru că nu stă să ia seama la mânia Sa
* şi nu-I pasă prea mult de greşeală,
[16] * Iov degeaba îşi deschide gura,
* întru neştiinţă îşi îngreunează vorbele."

36

[1] Vorbind mai departe, Elius a mai spus:
[2] „Îngăduie-mă încă puţin, ca să te-nvăţ;
căci încă mai am [multe] de spus.
[3] Aducându-mi de departe ştiinţa,
din faptele mele voi spune lucruri drepte
[4] după adevăr, iar nu vorbe nedrepte;
[dar] tu pricepi greşit.
[5] Să ştii că Domnul nu-l va lepăda pe cel nevinovat.
* Puternic în tăria inimii,
[6] * celui nelegiuit nu-i va da nicicând viaţă,
* dar celor săraci le va face dreptate.

35,13 „cercetează": *litt.* „e privitorul/cercetătorul".

35,13-14 De la al doilea stih din v. 13, TM are: „Şi Cel puternic nu ia seama [14] nici când tu zici că nu-L vezi, procesul e în faţa Lui şi tu aştepţi."

35,15-16 Aceste versete lipsesc din LXX fără să lase vreo urmă care să indice faptul că ar fi existat în textul original. În versetul 15 apare un *hapax* biblic, *paş*, „nebunie, răzvrătire", care complică sensul v. 15. În TM acesta este: „Şi acum, dacă mânia Lui nu mustră şi nu ia seama la răzvrătire..."

36,2 „încă mai am [multe] de spus": *litt.* „încă mai e vorbire în mine". TM are în plus „pentru/în favoarea lui Dumnezeu".

36,3 Al doilea stih în TM: „Şi Celui care m-a făcut să-I dau dreptate."

36,4 Al doilea stih în TM: „Ci unul cu ştiinţă desăvârşită este lângă tine."

36,5 Al doilea stih în TM: „Iată, Dumnezeu este puternic şi nu alungă [pe nimeni], puternic în tăria inimii."

36,6 „le va face dreptate": *litt.* „le va da hotărâre/sentinţă".

7 * De la cel drept nu-Şi va întoarce ochii;
* şi îi va aşeza cu regii pe tron,
* şi spre izbândă, şi vor fi înălţaţi.
8 * Şi dacă vor fi legaţi cu cătuşe
* [şi] vor fi înfăşuraţi în funiile sărăciei,
9 * le va face cunoscute faptele lor
* şi greşelile lor, pentru că s-au [crezut] puternici.
10 Dar pe cel drept îl va asculta;
* şi a zis să se întoarcă de la nedreptate.
11 * Dacă vor asculta şi Îi vor sluji,
* îşi vor sfârşi zilele în bunăstare
* şi anii lor în strălucire.
12 Dar pe nelegiuiţi nu-i izbăveşte fiindcă nu vor să-L cunoască pe
Domnul şi, dojeniţi fiind, nu s-au supus.
13 * Şi cei cu inima făţarnică vor rândui mânie;
* nu vor striga [după ajutor], că i-a legat.
14 Să piară deci din tinereţe sufletul lor
şi viaţa lor [să fie] străpunsă de îngeri,
15 pentru că l-au strâmtorat pe cel slab şi neputincios;
dar [El] va scoate la iveală judecata celor blânzi.
16 * Şi, pe lângă aceasta, te-a ademenit din gura duşmanului;

36,9 „s-au [crezut] puternici": textul gr. are viitorul, redare automată a formei de „imperfect" din ebraică.

36,10 Primul stih în TM: „Şi le deschide urechile la mustrare."

36,10-11 Din LXX mai lipsesc al doilea stih din v. 10 şi v. 11 în întregime. În acest capitol traducătorul a operat o simplificare a textului, atenuând virulenţa unor afirmaţii şi rămânând într-un cadru general.

36,11 „bunăstare": plural în greacă; *litt.* „bunuri". ♦ „strălucire": gr. εὐπρέπεια, „demnitate", „maiestate", „bună cuviinţă" (traducerea tradiţională este „mare cuviinţă").

36,12 TM are: „Iar dacă nu ascultă, vor pieri străpunşi de suliţă şi vor muri fără să ştie."

36,14 „Să piară": TM are „piere". ♦ „[să fie] străpunsă de îngeri": TM are „şi viaţa lor, printre desfrânaţi" – aluzie la idolatrie şi la prostituţia „sacră" ce se practica pe lângă templele păgâne.

36,15 TM are: „Dar El îl izbăveşte pe sărac prin [însăşi] sărăcia lui şi prin suferinţă îi deschide urechea."

36,16 TM are: „Şi pe tine vrea să te tragă afară din gura strâmtorării, la loc larg fără oprelişti, iar masa ta [să fie] plină de tot belşugul (*litt.* grăsime – n.t.)." ♦ „învolburare": gr. κατάχυσις este o interpretare greşită a ebr. *mûṣāq* („constrângere", „strâmtorare"). ♦ „îmbelşugată": *litt.* „plină de grăsime". ♦ Versetul 16 lipseşte din LXX. Începând cu

* adâncul – învolburare-i dedesubtul lui;
* şi s-a prăbuşit masa ta îmbelşugată.
17 Nu va lipsi judecata de la cei drepţi,
18 dar peste nelegiuiţi va fi mânie
* din pricina darurilor nelegiuite, pe care le-au primit pentru nedreptăţi.
19 Să nu te abată de bunăvoie mintea
de la cererea celor neputincioşi care sunt în nevoie,
* şi [nici] pe toţi cei care-şi întăresc puterea.
20 * Să nu întinzi de noapte
* ca să urce popoarele în locul lor.
21 Ci ai grijă să nu săvârşeşti lucruri fără noimă;
* căci prin aceasta te-ai eliberat de sărăcie.
22 * Iată, Cel Puternic va fi tare în puterea Sa;
căci cine stăpâneşte ca El?
23 Cine este cel care cercetează faptele Lui
sau cine a spus: «A săvârşit strâmbătăţi»?
24 Aminteşte-ţi că [mai] mari sunt lucrările Lui
* decât cele [peste] care stăpânesc oamenii.
25 * Tot omul a văzut în sinea sa
câţi muritori au fost străpunşi.
26 * Iată, Cel Puternic e mare şi nu-[L] vom cunoaşte;
* numărul anilor Lui este şi el fără sfârşit.

---

versetul 16 discursul direct reapare în textul ebraic şi, o dată cu el, o oarecare dezordine în expunerea acestui personaj emoţionat de propria lui înflăcărare. Traducătorul reacţionează cu întârziere ca şi cum ar avea nevoie de un timp de acomodare pentru schimbarea de persoană. El face acest lucru abia în v. 19 şi în alt context decât cel din modelul ebraic.

36,17-18 În TM textul e dificil. Una din interpretările posibile: „[17] Atunci tu vei face judecată celor răi şi mâinile tale vor împărţi dreptatea. [18] Dar ia seama ca bogăţia să nu te ademenească şi vreun dar bogat să nu te corupă!" (Terrien).

36,19-21 Şi în TM textul e la fel de neinteligibil; fiecare traducător propune diferite emendări pentru a-i da cât de cât un sens. ♦ Versetul 20 nu e reprezentat în textul LXX şi e greu de înţeles în continuarea v. 19. Traducătorul a omis voluntar acest verset. Al doilea stih al versetului 21 n-a lăsat nici o urmă în textul LXX.

36,22 „cine stăpâneşte ca El": *litt.* „cine este stăpân ca El". ♦ Versetul 22 marchează începutul ultimei secţiuni din discursul lui Elius, rezervat atotputerniciei divine.

36,24 „lucrările": TM are „lucrarea". ♦ Al doilea stih în TM este: „pe care au cântat-o oamenii."

36,25 Al doilea stih în TM este: „omul o priveşte de departe."

27 Sunt numărate la El și picăturile de ploaie,
* și vor fi revărsate din ploaie într-un nor.
28 Cele îmbătrânite se vor scurge,
iar norii au umbrit nenumărați muritori.
28a * A rânduit o vreme pentru vite,
și [ele] știu rânduiala culcușului.
28b De toatea acestea nu este uimită mintea ta
[și] nu ți se îndepărtează inima de trup?
29 * Și de-nțelege cineva împrăștierile norului,
* măsurile cortului lui,
30 * iată, întinde peste el nenorocirea
* și adâncimile mării le-a acoperit.
31 * Căci prin ei va judeca popoare,
* va da hrană celui ce e puternic.
32 * În mâini a ascuns lumina
* și i-a poruncit [să meargă] către țintă;
33 * îl va vesti despre aceasta pe prietenul Său;
* [dar e] agoniseală și pentru nedreptate."

37

1 * „Și la aceasta s-a tulburat inima mea
* și a alunecat de la locul ei.
2 * Ascultă o vestire în urgia mâniei Domnului
* și o vorbire din gura Lui va ieși.
3 * Sub întregul cer [e] stăpânirea Lui

36,28 „norii": singular în greacă. ♦ „nenumărați": *litt.* „negrăiți". ♦ TM are: „Iar norii o revarsă și o picură deasupra multor oameni." ♦ Versetele 28a și 28b sunt plusuri LXX.

36,29 „măsurile": singular în greacă; *litt.* „egalitatea". TM are „tunetele".

36,30 „nenorocirea": în text ηδω – transliterare aproximativă a unui ebraic *'IDW*, „nenorocirea lui"; TM are *WRW*, „lumina lui" (*cf.* LEH, *s.u.*).

36,31 „celui ce e puternic": TM „din belșug" (*litt.* „spre a înmulți").

36,32 „către țintă": *litt.* „spre ce/cine îi iese în cale".

36,33 TM are: „Tunetul (cuvântul are un omograf care înseamnă «prieten» – n.t.) Său vestește despre El, chiar și turmele [Îi simt] venirea." Stihul al doilea este neclar și s-au propus și alte emendări.

37,3 „lumina Lui": TM are „fulgerul Lui". Se considera că pământul este plat ca un disc, astfel încât fulgerul putea să-i atingă marginile. ♦ „marginile": *litt.* „aripile".

* şi lumina Lui până la marginile pământului.
4 * În spatele Lui va striga un glas,
* va tuna cu glasul măreţiei Sale
* şi nu-i va schimba, căci se va auzi glasul Lui.
5 * Va tuna Cel Puternic cu glasul Său lucruri minunate;
căci a făcut lucruri mari, pe care noi nu le ştiam,
6 poruncind zăpezii: «Du-te peste pământ!»
* şi vijelia [de] ploaie – vijelia ploilor puterii Lui.
7 * Pe mâna fiecărui om pune pecete,
pentru ca fiecare om să-şi cunoască slăbiciunea.
8 Au intrat fiarele la adăpost,
s-au odihnit în culcuş.
9 Din cămările lor vin vijeliile,
din vârful munţilor, frigul.
10 * Şi din suflarea Celui Puternic va da îngheţ
şi duce apa pe unde vrea;
11 * şi [dacă] un nor se aşază peste cel ales,
* lumina Lui va risipi norul.
12 * Şi el va răsuci în vârtej [norii]
* călăuzindu-i spre lucrările lor;
* toate câte le-a poruncit lor,
toate au fost rânduite de El pe pământ,
13 * fie spre mustrare, fie spre pământul Lui,
* fie [vrednic de] îndurare îl va găsi.
14 Pleacă-ţi urechea la acestea, Iov;
stai şi ia seama la puterea Domnului.
15 Ştim că Dumnezeu Şi-a orânduit lucrările,
lumină făcând din întuneric.

37,4 „măreţiei": gr. ὕβρις, *litt.* „trufie, orgoliu, obrăznicie".

37,10 Stihul al doilea în TM: „şi întinderile de apă se întăresc."

37,11 TM are: „El încarcă cu umezeală norii, împrăştie norul fulgerul Lui" (?).

37,12 „călăuzindu-i": textul are θεεβουλαθω, care reprezintă transliterarea ebraicului *taḫ^ebūlatō*, „călăuzirea Lui".

37,15-18 TM are: „[15] Ştii tu oare planul lui Dumnezeu asupra lor şi cum face să strălucească fulgerul în norii Săi? [16] Cunoşti tu clătinarea norilor, minunăţii ale unei ştiinţe desăvârşite? [17] Când hainele tale sunt fierbinţi şi pământul e nemişcat sub vântul de miazăzi, [18] ai întărit tu împreună cu El norii ca pe o oglindă de metal turnat?"

16 El știe împărțirea norilor
și căderile uluitoare ale celor răi.
17 Dar veșmântul tău [este] cald;
totuși [este] liniște pe pământ.
18 * Vei întări împreună cu El cele învechite,
* [vor fi] puternice precum priveliștea unei revărsări.
19 De ce? Învață-mă ce-I vom spune
și să încetăm a mai vorbi multe.
20 Oare o carte sau un cărturar mi-a stat alături
ca, stând în picioare, să amuțesc pe cineva?
21 Nu toți pot vedea lumina,
* departe strălucind în cele învechite, așa cum [este] de la El pe nori.
22 De la miazănoapte [vin] norii ce strălucesc ca aurul;
peste acestea mare [este] slava și cinstea Celui Atotputernic.
23 Și nu găsim pe nimeni asemenea Lui în putere;
Cel care judecă cele drepte, nu crezi că-i dă ascultare?
24 De aceea se vor teme de El oamenii,
se vor teme de El și cei înțelepți cu inima."

38

1 După ce s-a oprit Elius din vorbire, i-a vorbit Domnul lui Iov prin
vijelie și prin nori:
2 „Cine [este] acesta care-și ascunde sfatul de Mine,
care își ține cuvintele în inimă și crede că le tăinuiește de Mine?

37,19 TM are în plus „din pricina întunericului".

37,20 În TM textul e foarte neclar.

37,21-22 În TM versetul continuă descrierea furtunii de vară: „[21] Deodată nu se mai vede lumina strălucitoare, [ascunsă] de nori, apoi vântul trece și îi mătură. [22] De la miazănoapte vine [lucire de] aur; în jurul lui Dumnezeu, măreție înfricoșătoare."

37,23 „nu crezi că-i dă ascultare?": TM are „El nu înjosește".

38,1 TM are: „I-a răspuns *YHWH* lui Iov din mijlocul furtunii." ♦ Augustin aseamănă acest răspuns pe care Dumnezeu i-l dă lui Iov cu teofania manifestată lui Moise sau cu schimbarea la față a Domnului în fața celor trei ucenici pe munte (*Annotationes in Iob* 38).

38,2 În TM (*litt.*): „Cine e acesta care întunecă sfatul cu vorbele sale lipsite de cunoaștere?" ♦ Augustin interpretează astfel acest verset: nimeni nu trebuie să considere că suferința care îl lovește nu este pe merit, căci omul păcătuiește cu fapta, cu vorba, cu gândul; de asemenea, suferința este folositoare (*Annotationes in Iob* 38).

[3] Încinge-ţi coapsele ca un bărbat,
Eu te voi întreba iar tu-Mi vei da răspuns.
[4] Unde erai când Eu îi aşezam pământului temelie?
Spune-mi, dacă eşti înzestrat cu pricepere!
[5] Cine i-a hotărât măsurile, dacă ştii?
Sau cine a întins frânghia peste el?
[6] În ce au fost înfipte inelele lui?
Cine i-a pus piatra unghiulară?
[7] Când stelele au fost făcute
toţi îngerii Mei M-au lăudat cu glas puternic.
[8] Am ferecat marea cu porţi,
când tremura de neastâmpăr ieşind din sânul maicii sale,
[9] şi i-am făcut din nor veşmânt,
în ceaţă am înfăşat-o;
[10] i-am pus hotare
înconjurând-o cu încuietori şi porţi;
[11] i-am zis: «Pân-aici vei veni şi nu vei trece mai departe,
ci în tine însăţi se vor zdrobi valurile tale.»
[12] Oare în vremea ta am rânduit lucirea zorilor,
iar luceafărul văzut-a unde îi este locul,

38,3 „Îmi vei da răspuns": TM are „Îmi vei aduce la cunoştinţă". ♦ „Încinge-ţi coapsele ca un bărbat": pentru Augustin, aceste cuvinte reprezintă un îndemn la adresa slujitorilor lui Dumnezeu ca ei să suporte încercările grele, supărările amare cu scopul de a se detaşa de plăcerile senzuale şi de a se îndepărta de la rătăciri (*Annotationes in Iob* 38).

38,5 „frânghia": e vorba de funia de măsurat.

38,6 „înfipte inelele" : TM are „afundate temeliile".

38,7 TM are: „Pe când stelele dimineţii aclamau laolaltă şi înălţau strigăt de bucurie toţi fiii lui Dumnezeu." ♦ „toţi îngerii Mei": aceştia sunt, pentru Augustin, predicatorii Evangheliei (*Annotationes in Iob* 38). ♦ Pentru Ioan Gură de Aur, aceste cuvinte constituie dovada că îngerii sunt primele făpturi din univers (*cf.* XXXVIII,7).

38,11 „nu vei trece mai departe": *litt.* „nu vei depăşi". ♦ Dumnezeu a stabilit nişte limite pentru suferinţele provocate de diavol lui Iov şi, de asemenea, a spus valurilor mării (= dezbinărilor şi războaielor) până unde pot ameninţa corabia Bisericii (Augustin, *Annotationes in Iob* 38).

38,12 „în vremea ta": se mai poate înţelege şi „în faţa ta" sau „deasupra ta". ♦ TM are: „Oare în zilele tale ai poruncit dimineţii şi le-ai arătat zorilor locul lor." ♦ Pentru Augustin, lucirea zorilor este ziua învierii. Hristos este întâiul născut dintre cei morţi, capul Bisericii, pe care cei care formează trupul Lui trebuie să-L urmeze în învierea viitoare a sfinţilor (*Annotationes in Iob* 38).

13 ca să cuprindă marginile pământului,
să-i scuture pe nelegiuiţi de pe el?
14 Sau tu, luând tină, ai plămădit o fiinţă vie
şi, înzestrând-o cu vorbire, ai aşezat-o pe pământ?
15 Ai îndepărtat de la nelegiuiţi lumina,
braţul celor trufaşi l-ai frânt?
16 Ajuns-ai până la izvorul mării
şi pe cărările adâncului ai păşit?
17 Ţi se deschid de teamă porţile morţii,
străjerii lăcaşului morţilor, văzându-te, s-au tupilat?
18 Ţi s-a dat de ştire lărgimea de sub cer?
Hai, spune-mi câtă este!
19 În ce ţinut îşi are sălaş lumina,
şi întunericului, cum îi este locul?
20 Putea-vei oare să Mă duci la hotarele lor,
şi ştii cumva cărările lor?
21 De bună seamă ştiu că pe atunci erai născut
şi numărul anilor tăi este mare.
22 Ajuns-ai la vistieriile zăpezii
şi vistieriile grindinei le-ai văzut.
23 Îţi sunt puse deoparte pentru ceasul [când vin] duşmanii,
pentru ziua de bătălie şi de război.

38,13 „marginile": *litt.* „aripile". Imaginea este aceea a scuturării unei pături.

38,14 TM are: „El se preschimbă ca argila de pecete (= devine roşu – n.t.) şi stă ca un veşmânt." Imagine a răsăritului ce colorează pământul şi-i arată contururile ferme.

38,15 TM are: „Iar cei răi sunt lipsiţi de lumina lor şi braţul ce se ridica se frânge."

38,17 „Ţi se deschid de teamă": TM are „ţi s-au arătat". ♦ Al doilea stih în TM: „Şi porţile umbrei morţii le-ai văzut?" ♦ Dumnezeu deţine puterea asupra vieţii şi asupra morţii; lăcaşul morţilor este o închisoare peste care e stăpân (*cf.* Ioan Gură de Aur, XXXVIII,17).

38,18 „câtă este": TM are „dacă o ştii pe toată".

38,19 Augustin comentează: cuvintele Domnului sunt lumină şi dau pricepere copiilor. Întunericul se află în noi atunci când refuzăm să fim ca pruncii. Cei care s-au despărţit de Dumnezeu, cei care nu L-au preamărit au o inimă întunecată şi de aceea ei înşişi au devenit lăcaşul întunericului. Întunericul poate fi şi locul în care vor ajunge păcătoşii îndârjiţi (*cf. Annotationes in Iob* 38).

38,20 „să Mă duci": TM are „să le duci".

38,21 „ştiu că": TM are „tu ştii pentru că".

38,23 „Îţi sunt puse deoparte": TM are „Eu le-am pus deoparte".

24 De unde purcede înghețul
sau se împrăștie vântul de miazăzi peste tot ce e sub cer?
25 Cine a pregătit făgaș pentru ropotul de ploaie,
o cale pentru vijelie?
26 * Ca să plouă pe pământul pe care nu se află om,
* în pustiu, unde nu-i nimeni,
27 * ca să hrănească [loc] necălcat și nelocuit
* și să-l facă să odrăslească verdeață?
28 Cine este părintele ploii?
Și cine zămislit-a stropii de rouă?
29 Din pântecele cui iese gheața,
chiciura în cer cine-a născut-o,
30 care coboară precum apa care curge?
Fața adâncului cine-a-ntărit-o?
31 Ai priceput [tu cum e] legătura Pleiadelor
și îngrădirea Orionului [tu] ai deschis-o?
32 * Sau vei deschide [constelația] Mazurot la timpul ei

38,24 Vântul de miazăzi, Notos, este vântul cald care aduce ploaia. ♦ „înghețul": TM are „lumina".

38,26-27 Aceste versete nu apar în textul LXX. În contextul TM, cele două versete constituie o dezvoltare a v. 25. Probabil că traducătorul grec a suprimat cele două versete și nu a reținut din ele decât ideea concretă a ploii, renunțând să redea pasajul despre un pământ pustiu, arid și nelocuit, dezvoltare care, după părerea sa, se îndepărta de mesajul de bază.

38,27 „să hrănească": gr. χορτάζω, *litt.* „a hrăni animalele, a furaja".

38,29 Pentru Ioan Gură de Aur, imaginile de zămislire și naștere trimit la Cel care este cauza primă și unică și evidențiază că făpturile erau modelate chiar înainte de a fi realizate pe deplin (*cf.* XXXVIII,22).

38,30 „Fața adâncului cine-a-ntărit-o": Ioan Gură de Aur are „fața celui nelegiuit cine a înmuiat-o", variantă prezentă și în *Codex Alexandrinus*. ♦ Primul stih în TM: „când se prefac (*litt.* ascund – n.t.) apele în piatră."

38,31 TM are: „Ești tu în stare să înnozi legăturile Pleiadelor și funiile Orionului să le desfaci?"

38,32 „luceafărul de seară, cu pletele lui": TM are „Ursa [mare] cu fiii ei".

38,32-34 Aceste versete lipsesc din comentariul lui Ioan Gură de Aur. ♦ V. 32 este semnalat în edițiile post-origeniene ca lipsind din textul LXX. Este vorba despre o omitere voluntară din partea traducătorului grec; v. 33 nu traduce literal v. corespunzător din textul ebraic, chiar dacă îi confirmă mesajul; traducătorul grec a suprimat v. 32 reținând ideea schimbării direcției astrelor; este posibil ca traducătorul grec să se fi aflat în

* și luceafărul de seară, cu pletele lui: le vei mâna tu?
33 Știi tu schimbările cerului
sau cele care se petrec o dată [cu ele] sub cer?
34 Vei chema norul cu glasul,
și [el], tremurând în ropot de ploaie, te va asculta?
35 Vei trimite fulgerele și [ele] se vor duce?
Îți vor spune oare: «Ce-i?»
36 Cine a dat femeilor priceperea de-a țese
sau știința de-a broda?
37 Cine [e] cel ce numără norii cu înțelepciune
și a înclinat cerul spre pământ?
38 S-a revărsat pulberea ca țărâna,
dar am lipit-o făcând-o cub de piatră.
39 Vâna-vei oare pentru lei mâncare,
poftele șerpilor le vei sătura?
40 Căci plini sunt ei de teamă-n culcușurile lor
și stau în păduri tupilați la pândă.
41 Cine i-a pregătit corbului mâncare?
Căci puii lui au strigat la Domnul
pe când rătăceau căutându-și hrană."

---

imposibilitatea de a traduce termeni astronomici cărora nu le putea găsi un echivalent precis în greacă, cum ar fi de exemplu *mazzārōth*.

38,34 „te va asculta": TM are „te va acoperi".

38,35 „Ce-i?": TM are „Iată-ne!".

38,36 TM are: „Cine a așezat în *ṭuḥōth* înțelepciune și a pus în *śekh'wī* înțelegere?" Apar aici două cuvinte enigmatice. Primul, *ṭuḥōth*, a fost interpretat ca „lăuntrul omului" (inima), sau ca „nor", sau, făcându-se legătura cu zeul Thot, ca pasărea egipteană ibis (în paralel cu sensul „cocoș" pentru celălalt cuvânt, *śekh'wī*). Cel de-al doilea termen, *śekh'wī*, poate însemna și „apariție cerească, fenomen".

38,37 „cu înțelepciune": Ioan Gură de Aur are „de înțelepciune", ceea ce dă o frumoasă expresie poetică, „nori [plini] de înțelepciune" (XXXVIII,28). ♦ Al doilea stih în TM: „Și burdufurile cerului le apleacă."

38,38 TM are: „Pentru ca pulberea să se adune grămadă, iar bulgării să se lipească între ei."

38,39 „poftele": gr. ψυχή, „sufletul", ca sediu al dorințelor. ♦ „șerpilor": TM are „puilor de lei".

38,39-41 Ioan Gură de Aur apropie pasajul de Mt. 6,26-30 („Priviți păsările cerului... iarba câmpului"): faptul că Dumnezeu Se îngrijește și de sălbăticiuni arată belșugul providenței Lui (*cf.* XXXVIII,33).

38,40 „plini sunt ei de teamă": TM are „tupilați". ♦ Al doilea stih în TM: „Stau la pândă în tufișuri."

39

1 * „Ai cunoscut tu oare vremea când fată capra sălbatică de stâncă,
păzit-ai tu chinurile naşterii la căprioare?
2 Ai numărat [câte] luni întregi [au] până la fătare
şi de durerile lor le-ai dezlegat?
3 Le-ai hrănit tu puii fără teamă?
* Durerile lor le vei îndepărta?
4 * Se vor despărţi [de ele] puii lor, se vor înmulţi prin urmaşi
* [ce] vor pleca şi nu se vor [mai] întoarce la ele.
5 Cine i-a dat drumul în libertate măgarului sălbatic,
legăturile lui cine le-a dezlegat?
6 Eu i-am dat spre locuire pustiul
* şi sărătura [drept] sălaş:
7 el râde de mulţimile din cetate
şi mustrarea strângătorului de biruri n-o aude.
8 * Va cerceta munţii pentru păşunea sa
* şi după orice verdeaţă e în căutare.
9 Oare va vrea unicornul să te slujească
sau să se culce la ieslea ta?
10 Vei lega în chingi jugul lui
sau va trage brazde pentru tine în câmpie?
11 Te-ai încrezut oare în el, căci multă-i e puterea,
şi-i vei lăsa lui treburile tale?
12 Te vei încrede că-ţi va aduce înapoi recolta
şi că o va căra la aria ta?

39,3 TM are: „Ele îngenunchează, îşi nasc puii şi scapă de dureri."

39,5-8 Aceste versete în textul ebraic se opresc asupra măgarului sălbatic. Din pasajul respectiv LXX a reţinut numai vv. 5, 6 (doar primul stih) şi 7. Pentru partea absentă din v. 6 se poate presupune fie că reprezintă o glosă ulterioară, fie că traducătorul grec a omis-o de bunăvoie. Se poate, de asemenea, presupune că traducătorul a considerat acest al doilea stih ca o repetare a primului şi că l-a omis din motive de economie poetică. V. 8 este mai puţin repetitiv şi pare a dezminţi informaţiile din v. 6. În v. 6 măgarul sălbatic se găsea în deşert şi în terenurile sărate. În v. 8 este plasat în munţi. Această aparentă incoerenţă poate sugera instabilitatea şi insaţietatea animalului (*cf.* Gorea, *ad loc.*).

39,6 „locuire": gr. διαίτα, *litt.* „fel de trai" şi de aici „locuinţă". *Cf.* nota 8,6.

39,7 „strângătorului de biruri": TM are „celui ce mână [măgarii]".

39,9 „unicornul": TM are „taurul sălbatic".

[13] * Aripă a celor ce se desfată [are] struțul,
* de vor avea pui barza și șoimul...;
[14] * căci își va lăsa pe pământ ouăle
* și în țărână le va încălzi,
[15] * și a uitat că piciorul le [poate] împrăștia
* și că fiarele câmpului le [pot] zdrobi;
[16] * se poartă aspru cu puii ca să nu mai fie ai săi,
* în zadar a trudit fără teamă;
[17] * căci Dumnezeu i-a amuțit înțelepciunea
* și nu i-a făcut parte de pricepere.
[18] * [Dar,] când [vine] vremea, se va ridica pe sus
* și va râde de cal și de călărețul lui.
[19] Oare tu ai înveșmântat calul cu putere
și i-ai înfășurat grumazul cu spaimă?
[20] I-ai pus de jur-împrejur armură
și slava pieptului lui [i-ai făcut-o] din cutezanță?
[21] Lovind cu copitele se înalță mândru în câmpie,
pornește pe câmpie cu putere;
[22] când îi iese în cale săgeata, el râde

39,13 Text neclar în TM: traducătorii recurg la conjecturi pe baza Targumului. S-ar putea înțelege: „Struțul bate vioi din aripi, de parcă ar avea pene ca barza." Barza e numită *ḥasīdhāh*, „credincioasa/iubitoarea", și e pusă în opoziție cu struțul, care nu are grijă de ouă.

39,13-18 Pasajul cu privire la struț (vv. 13-18) este absent din textul LXX. În LXX se trece de la descrierea unicornului (vv. 9-12) la cea a calului (vv. 19-25). Se poate presupune că pasajul a fost omis din textul LXX de către traducător sau că reprezintă un adaos târziu în textul ebraic.

39,13 Primul stih, *litt.* „aripă a celor ce se desfată *neelasa*": traducătorul grec a transliterat ebr. *ne'elāsāh*, „fâlfâie". TM are: „Aripa păsărilor cu strigăt pătrunzător (= struți) fâlfâie." ♦ „barza și șoimul": în textul grecesc ασιδα... νεσσα, care transliterează aproximativ ebr. *hasīdāh*, „barză", și *noṣāh*, „penaj". TM are: „cum ar fi aripa de barză și penele [de șoim?]."

39,19 „ai înveșmântat calul cu putere": Augustin vede aici portretul martirului, martor înflăcărat al credinței, a cărui putere nu vine de la el, ci de la Domnul (*Annotationes in Iob* 39). ♦ „spaimă": TM are „freamăt", interpretat de mulți traducători „coamă".

39,20 TM are: „Tu i-ai dat să sară precum lăcusta; măreția nechezatului lui e spaimă."

39,21 „pe câmpie": TM are „împotriva armelor".

39,22 „sabiei": *litt.* „fierului". ♦ Primul stih în TM: „Își bate joc de spaimă și nu e descumpănit."

și nu se dă înapoi din fața sabiei;
23 pe el se fălesc arcul și sabia
24 și cu mânie va-nghiți pământul,
și nu se va încrede, până nu-i va da semn trâmbița;
25 dar când dă semn trâmbița, el spune: «Hai!»,
și de departe adulmecă războiul, sărind și nechezând.
26 Oare prin știința ta s-a oprit șoimul
desfăcându-și aripile nemișcat, privind către miazăzi?
27 Sau la porunca ta se-nalță acvila,
și vulturul, așezându-se peste pui, rămâne să-nnopteze
28 * pe piscul stâncii și-n ascuns?
29 De acolo își caută hrană,
* de departe ochii lui cercetează;
30 iar puii lui se murdăresc cu sânge
și oriunde sunt stârvuri, pe dată sunt aflați [și ei acolo]."

40

1 * Și i-a răspuns Domnul Dumnezeu lui Iov și i-a zis:

39,23 TM are: „Pe el zăngăne tolba cu săgeți, fulger de lance și de suliță."

39,24 „cu mânie": TM are „cu freamăt și nerăbdare". ♦ „nu se va încrede, până...": TM are „nu poate fi ținut în loc când...".

39,25 „Hai!": *litt.* „bine!", gr. εὖγε. În TM *he'āḥ*, onomatopee ce exprimă bucuria.

39,26 „s-a oprit": TM are „se înalță în zbor". ♦ „către miazăzi": cei vechi considerau că șoimul își desface aripile către vântul din sud pentru ca penele să i se regenereze mai ușor datorită căldurii. Această observație a fost confirmată și în Evul Mediu (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

39,28-29 V. 28 și al doilea stih din v. 29 lipsesc din LXX. Traducătorul a comprimat elementele găsite în v. 28, subordonându-le dublei interogații din v. 27. Din al doilea stih al v. 29 nu rămâne în textul scurt al LXX nici o urmă. Se poate ca traducătorul grec care a omis prin concizie v. 28 să fi renunțat și la a doua parte a versetului următor, pe care probabil l-a considerat redundant (*cf.* Gorea, *ad loc.*).

39,30 „se murdăresc cu sânge": TM are „beau sânge". ♦ „și oriunde sunt stârvuri, pe dată sunt aflați [și ei acolo]": locuțiune proverbială. ♦ Înțelepciunea și providența divină se manifestă în toate făpturile, chiar și în cele care sunt socotite inutile (*cf.* Ioan Gură de Aur, XXXIX,5).

40,1-2 Aceste versete lipsesc din textul LXX, care îl punea pe Iov să răspundă în vv. 3-5, fără ca mai înainte să existe o intervenție divină corespunzătoare primelor două versete ale textului ebraic. În urma confruntării răspunsului dat de Iov în ebraică și în

2 * „Se dă oare în lături de la judecată cu Cel Puternic,
* cel care-L mustră pe Dumnezeu nu-i va răspunde?"
3 Iar Iov I-a răspuns Domnului şi a spus:
4 „De ce să mă mai judec, de vreme ce am fost dojenit chiar când Îl mustram pe Domnul,
de vreme ce am auzit acestea, [eu] care sunt nimic?
Eu ce răspuns să dau la acestea?
Mâna mi-o voi pune peste gură;
5 o dată am grăit, dar a doua oară n-o voi [mai] face."
6 Răspunzând iarăşi, Domnul i-a zis lui Iov din nor:
7 „Nu, ci încinge-ţi coapsele ca un bărbat,
Eu te voi întreba, iar tu răspunde-Mi!
8 Nu da deoparte judecata Mea!
Crezi că m-am purtat cu tine [aşa] cu alt scop decât pentru ca tu să te arăţi drept?
9 Ai [tu] un braţ ca al Domnului
sau glasul îţi tună ca al Lui?
10 Îmbracă-te atunci cu măreţie şi putere,
cu slavă şi cu cinste înveşmântează-te;
11 trimite soli întru mânie
şi pe tot îngâmfatul smereşte-l,

---

greacă se remarcă faptul că traducerea greacă pare să compenseze prin lungimea v. 4 absenţa primelor două versete ale capitolului. Versetul 4 din LXX apare ca un răspuns la interpelarea divină din v. 2 ebraic (*cf.* Gorea, *ad loc.*).

40,2 „cel care-L mustră pe Dumnezeu nu-i va răspunde?": pentru Augustin, Dumnezeu îi adresează lui Iov aceste cuvinte datorită rolului deosebit pe care Iov îl are, acela de a prefigura trupul lui Hristos, Biserica (*Annotationes in Iob* 39).

40,4 Este o dezvoltare a primului stih din TM: „Iată, m-am pripit: ce să-Ţi răspund?"

40,5 „n-o voi [mai] face": *litt.* „nu voi [mai] continua/adăuga".

40,6 „din nor": TM are „din mijlocul furtunii".

40,7 „răspunde-Mi": *cf.* nota la 38,3.

40,8 „Crezi că m-am purtat cu tine [aşa] cu alt scop decât pentru ca tu să te arăţi drept": Ioan Gură de Aur consideră că poate fi vorba de răspunsul pe care Dumnezeu i-l dă în sfârşit lui Iov sau de o explicaţie pentru suferinţele cu care a îngăduit să fie încercat. Scopul nu este de a-l osândi pe Iov, ci de a-i scoate la lumină dreptatea, pentru ca el să-i poată învăţa şi pe alţii (*cf.* XL,3). ♦ Al doilea stih în TM: „Mă arăţi pe Mine rău, ca tu să te arăţi drept?"

40,11 Primul stih în TM: „Revarsă urgia mâniei Tale."

[12] pe cel trufaș stinge-l,
mistuie-i pe cei nelegiuiți pe dată!
[13] Ascunde-i afară laolaltă, în pământ,
iar fețele lor umple-le de necinste!
[14] Atunci voi da mărturie că dreapta ta poate să mântuiască.
[15] Dar acum, privește fiara de lângă tine:
mănâncă iarbă ca și boii.
[16] Iată, puterea-i este în coapse,
tăria, în buricul pântecelui;
[17] și-a ridicat coada precum chiparosul,
iar vinele îi sunt împletite;
[18] coastele-i sunt coaste de aramă,
iar șira spinării, fier turnat.
[19] Acesta este începutul plăsmuirii Domnului,
făcută pentru joaca îngerilor Lui.
[20] Când s-a suit pe muntele abrupt
a adus veselie dobitoacelor din Tartar;
[21] sub copaci de tot soiul se întinde
lângă papură, lângă trestie și lângă rogoz;
[22] stau la umbra lui copaci mari

40,13 Al doilea stih în TM: „Fețele lor leagă-le în loc ascuns!"
40,15 „fiara": θηρία (pl.) în greacă pentru ebr. *bᵉhemōth*. Termenul ebraic reprezintă o formă de plural a unui cuvânt care înseamnă „vită". Această formă poate avea un înțeles intensiv și poate desemna „fiara" prin excelență. „Behemot" este emblema insensibilității bestiale și masive. El a mai fost identificat uneori cu elefantul, dar aici descrierea pare a se aplica hipopotamului. ♦ „de lângă tine": TM are „pe care l-am făcut ca pe tine".
40,16 „buricul": TM are „mușchii".
40,19 Al doilea stih în TM: „[Doar] Făcătorul lui Își poate apropia sabia [de el]."
40,20 TM are: „Căci munții îi aduc rod (cu o ușoară emendare, unii înțeleg: «[Dumnezeu] îl ține departe de munți» – n.t.), unde se joacă toate animalele sălbatice (*litt.* vietuitoare le câmpului)." ♦ „Tartar": TM are „câmpie". ♦ Despre aceste fiare, Ioan Gură de Aur comentează: „Unii cred că e vorba de diavol; dar trebuie să fim atenți în primul rând la sensul literal al textului și abia apoi, dacă este de folos pentru ascultător, să ne gândim și la unul anagogic (= spiritual – n.t.)." El consideră acești monștri ființe reale, unul care trăiește în mare, iar celălalt în pustiu (*cf.* XL,5). Nu știm care este rostul tainic al acestor animale uriașe, dar ele ne duc la o mai bună cunoaștere a lui Dumnezeu (*cf.* XL,6).
40,22 „salcie": *Vaticanus* și *Sinaiticus* au „câmpie". ♦ TM are: „Lotușii îl acoperă cu umbra lor și îl ascund sălciile de lângă râu." LXX, folosind aici verbul la medio-pasiv, are o hiperbolă de tip oriental.

cu crengile [lor precum] şi ramurile de salcie.
23 De vine potop, nu va băga de seamă,
* încrezător că Iordanul se va năpusti în gura lui.
24 * Oare-l va prinde [cineva] privindu-l ţintă,
* îl va răsturna şi îi va găuri nasul?
25 Vei aduce tu balaurul cu undiţa
şi-i vei pune căpăstru în jurul nasului?
26 * Sau îi vei lega belciug în nări
şi-i vei străpunge buza cu verigă?
27 Va rosti spre tine rugă,
implorându-te cu blândeţe?
28 Va face legământ cu tine,
îl vei lua ca rob pe veci?
29 Te vei juca cu el cum [te joci] cu o pasăre?
Sau ca pe o vrabie îl vei lega pentru un copil?
30 Oare se hrănesc din el neamuri,
şi-l împart seminţiile fenicienilor?
31 Toate corăbiile adunate nu vor putea duce nici măcar pielea cozii lui,

---

40,23-24 A doua parte a v. 23 şi scurta evocare finală a vânării fiarei, din v. 24, lipsesc din versiunea LXX. În LXX, secţiunile care conţin descrierea fiarei şi cea a şarpelui nu sunt clar diferenţiate. Primul stih din v. 23 din LXX oferă o lectură uşor diferită de cea a TM. Se poate presupune că traducătorul a suprimat vv. 23b-24, găsind o expresie mai concisă pentru tehnicitatea sa.

40,24 „privindu-l ţintă": *litt.* „în ochiul său".

40,25 „balaurul": în greacă δράκων pentru ebr. *liw'yāthān*. Leviatanul din ebraică descrie un monstru haotic care trăia în mare. Leviatanul simbolizează duritatea şi cruzimea feroce. Descrierea s-ar putea aplica aici crocodilului, ebraica neavând un termen propriu pentru a desemna acest animal, pe care Iezechiel îl numeşte *tannīm*, monstrul marin (Iez. 29,3). Ca şi hipopotamul, crocodilul era un animal caracteristic Egiptului antic.

40,26 TM are „belciug" şi „trestie". ♦ Primul stih al v. 26 lipseşte, textul LXX traducând strict în acest loc al doilea stih din textul ebraic. Traducătorul LXX a simplificat totul, descriind o tehnică de capturare mai puţin spectaculoasă decât cea descrisă în textul ebraic (*cf.* Gorea, *ad loc.*).

40,27 Al doilea stih în TM: „Îţi va grăi drăgălăşenii?"

40,29 Al doilea stih în TM: „Îl vei ţine legat pentru fetele tale?"

40,30 TM are: „Se vor târgui pentru el bresle [de pescari], îl vor împărţi între ei negustorii/canaanenii?" (ebr. *k'nā'anīm* are ambele sensuri).

40,31 „Toate corăbiile adunate": singular în greacă. ♦ TM are: „Îi vei străpunge tu pielea cu săgeţi şi capul cu căngi de pescuit?"

* nici bărcile pescarilor capul lui.
32 Ci-ţi vei pune mâna peste el
amintindu-ţi lupta care se duce cu trupul lui,
şi [gândindu-te] să nu mai fie!"

41

1 „Nu l-ai văzut
şi nici cele spuse [despre el] nu te-au uimit?
2 Nu te înspăimânţi că acesta a fost pregătit de Mine?
Căci cine Îmi stă împotrivă?
3 Sau cine Mi se va împotrivi şi va rămâne [în viaţă],
dacă tot ce-i sub cer este al Meu?
4 * Nu voi tăcea din pricina lui,
* şi cuvânt de putere se va milui de cel asemenea lui.
5 Cine va dezveli faţa veşmântului lui?
În cutele platoşei lui cine-ar putea pătrunde?
6 Porţile feţei lui cine le va deschide?
În jurul dinţilor lui [e] spaimă.
7 Măruntaiele lui, scuturi de aramă,
pielea lui, ca piatra de şmirghel;
8 * [solzii lui,] lipiţi unul de altul
şi vântul nicidecum nu-l va pătrunde;
9 * [ca] un om cu fratele lui [aşa] sunt uniţi,
* se ţin laolaltă şi nu se vor despărţi.
10 La strănutul lui străluceşte lumina,
iar ochii lui, arătarea luceafărului de dimineaţă.
11 Din gură-i ies făclii arzânde

40,32 Al doilea stih în TM: „Amintindu-ţi de luptă, n-o vei mai face!"

41 Capitolul nu apare deloc în comentariul lui Ioan Gură de Aur.

41,1-2 TM are: „[1] Iată, încrederea în faţa lui e zadarnică: până şi la vederea lui vei fi doborât. [2] Nu-i oare prea fioros ca să-l stârneşti? Cine va îndrăzni să Mă înfrunte (*litt.* va sta în faţa Mea)?" – corectură teologică: Dumnezeu e singurul pe care nimeni nu-L poate înfrunta (*cf.* BJ, nota *ad loc.*).

41,4 TM are: „Nu voi trece sub tăcere mădularele lui şi cuvântul [despre] puterile lui şi frumuseţea alcătuirii lui" (trad. conjecturală).

41,7 „Măruntaiele": *litt.* „interiorul". TM are *litt.* „trufia lui". ♦ „pielea": *litt.* „legăturile". ♦ Al doilea stih în TM: „închis cu sigiliu strâns."

și scapără cărbuni aprinși;
12 din nările lui iese fum,
cuptor ce arde cu foc de cărbuni;
13 răsuflarea lui – cărbuni,
flacără-i iese din gură.
14 În grumazul lui sălășluiește puterea,
înaintea lui aleargă nimicirea.
15 Carnea din trupul lui se ține bine,
* se revarsă peste el, nu se va zdruncina.
16 Inima lui e tare ca stânca
și stă ca o nicovală nelovită de ciocan.
17 Când se întoarce, spaimă-i pentru fiarele cu patru labe
ce saltă pe pământ.
18 Când vin asupră-i sulițe, nimic nu-i fac,
* suliță ridicată și platoșă.
19 Căci el socotește fierul ca pleava
și arama ca lemnul putred;
20 nu-l va străpunge arcul de aramă,
ca iarba socotește catapulta;
21 ca paiul s-au socotit ciocanele,
el râde de zvâcnirea aruncătorului de flăcări.
22 Culcușul lui, din vârfuri ascuțite,
tot aurul mării [stă] sub el ca negrăit noroi.
23 Face să clocotească adâncul ca o căldare,
el socotește marea ca un vas cu alifii,
24 iar Tartarul adâncului, ca pe un prizonier;

41,12 Al doilea stih în TM: „Ca o căldare ce clocotește pe foc."

41,13 „răsuflarea": *litt.* „sufletul".

41,15 „Carnea": plural în greacă. ♦ „se ține bine": *litt.* „este unită".

41,16 Al doilea stih în TM: „E tare ca piatra de moară de dedesubt."

41,17 „fiarele cu patru labe": TM are *'elīm*, „dumnezei", folosit în poezie pentru a desemna fie „oameni de seamă", fie „îngeri", fie „zeii" popoarelor păgâne. ♦ Al doilea stih în TM, *litt.*: „Se pierd cu firea din pricina zdrobirilor."

41,18 Din acest verset, LXX traduce doar primul stih, care însă este o sinteză a celor două stihuri din TM.

41,21 „ciocanele": TM are „măciucile". ♦ „aruncătorului de flăcări": TM are „suliței".

41,22 În TM: „Sub el, cioburi ascuțite: ca o grapă se întinde peste mâl."

41,24 TM are: „Lasă în urmă dâră de lumină și abisul se face cărunt."

* a socotit adâncul ca loc de plimbare.
[25] Nu-i nimic pe pământ asemenea lui,
făcut pentru joaca îngerilor Mei.
[26] Priveşte [în faţă] tot ce este înalt,
şi el e rege peste toate câte sunt în ape."

42

[1] Atunci Iov I-a răspuns Domnului şi a zis:
[2] „Ştiu că Tu poţi toate
şi nimic nu-Ţi e cu neputinţă.
[3] Cine-şi [poate] ascunde de Tine sfatul?
Care [om], înfrânându-şi cuvintele, crede că le ascunde şi de Tine?
Cine îmi va spune lucruri pe care nu le ştiam,
lucruri mari şi minunate pe care nu le cunoşteam?
[4] Ascultă-mă, Doamne, ca să vorbesc şi eu!
Te voi întreba, iar Tu învaţă-mă!
[5] Cu urechea auzisem despre Tine mai înainte,
dar acum ochiul meu Te-a văzut;
[6] de aceea mă dispreţuiesc şi mă topesc,
şi mă socotesc praf şi cenuşă."
[7] După ce a vorbit Domnul toate aceste cuvinte către Iov, a spus Domnul lui Eliphas thaimanitul:
„Ai păcătuit tu şi cei doi prieteni ai tăi;
căci nu aţi grăit înaintea Mea nimic adevărat

41,25 „joaca îngerilor Mei": TM are „a fost făcut să fie neînfricat".

41,26 „toate câte sunt în ape": TM are „toţi fiii trufiei".

42,3 TM are: „Cine e cel care ascunde sfatul/planul [lui Dumnezeu] fără [a avea] ştiinţă? Am vorbit fără să pricep despre fapte prea minunate pentru mine şi nu ştiam."

42,5 „Cu urechea auzisem": *litt.* „cu auzul urechii auzisem" – semitism cu valoare intensivă.

42,6 „mă dispreţuiesc şi mă topesc": *litt.* „m-am dispreţuit şi m-am scurs". ♦ Al doilea stih în TM: „în praf şi cenuşă": expresie clasică pentru a sugera jalea şi pocăinţa (*cf.* 2,8 şi Mich. 1,10; Ier. 6,26).

42,7-17 Începând cu v. 7 relatarea este în proză, deşi ediţia Rahlfs continuă dispunerea în versete.

42,7 „Ai păcătuit": TM are „mânia Mea arde împotriva ta". ♦ „nimic adevărat": TM are „cu dreptate".

aşa cum [a făcut] slujitorul Meu Iov.
8 Acum luaţi şapte viţei şi şapte berbeci
şi mergeţi la slujitorul Meu Iov,
şi el va aduce ofrandă pentru voi;
Iov, slujitorul Meu, se va ruga pentru voi,
* pentru că numai pe el îl voi primi;
căci, de nu era el, v-aş fi nimicit;
fiindcă nu aţi grăit adevăr [în cele ce aţi spus] împotriva slujitorului Meu Iov."
9 Au plecat Eliphas thaimanitul şi Baldad sauchitul şi Sophar mineul
şi au făcut după cum le-a orânduit lor Domnul,
şi i-a dezlegat de păcatul lor prin Iov.
10 Iar Domnul i-a dat lui Iov sporire:
când s-a rugat pentru prietenii lui, le-a iertat lor păcatul;
i-a dat Domnul lui Iov de două ori mai mult decât avea înainte,
astfel încât [a primit] îndoit.
11 Au auzit toţi fraţii şi surorile lui
toate câte i se întâmplaseră
şi au venit la el
şi toţi cei care îl ştiau dinainte;
au mâncat şi au băut la el şi l-au mângâiat,
şi s-au minunat de toate câte-i adusese asupra lui Domnul;

42,8 Iov apare ca mijlocitor asemenea lui Avraam (Gen. 18,22-32; 20,7), Moise (Num. 21,7), Samuel (1Rg. 7,5; 12,9), Amos (7,2-6), Ieremia (11,14; 37,3). ♦ „ofrandă": TM are „ardere de tot". ♦ „pentru că numai pe el îl voi primi": nu apare în TM. ♦ „v-aş fi nimicit": TM are „nu voi pedepsi nebunia voastră". ♦ „adevăr [în cele ce aţi spus] împotriva slujitorului...": TM are „adevăr precum slujitorul...". Traducătorul grec nu afirmă că Iov ar fi spus ceva drept despre Dumnezeu. ♦ Pentru Ioan Gură de Aur, oficiul pe care îl îndeplineşte Iov de a aduce jertfe presupune faptul că nu exista încă Legea. Iov devine preot şi, aşa cum oferea jertfe pentru copiii săi, o face acum pentru prietenii săi (*cf.* XLII,5). Autorul observă şi că Iov nu păstrează mânie împotriva lor.

42,9 „şi i-a dezlegat de păcatul lor prin Iov": TM are „şi *YHWH* a luat seama la Iov".

42,10 „le-a iertat lor păcatul": nu apare în TM. ♦ „astfel încât [a primit] îndoit": plus LXX.

42,11 „l-au mângâiat şi s-au minunat de toate câte-i adusese asupra lui Domnul": TM are „l-au plâns şi l-au mângâiat pentru toată nenorocirea pe care o trimisese *YHWH* peste el". ♦ În TM fiecare îi dăruieşte lui Iov „o *q^eśîṭāh* şi un inel de aur". Termenul *q^eśîṭāh* desemnează o monedă veche de pe vremea patriarhilor, a cărei valoare nu este cunoscută (Gen. 33,19; Iis. Nav. 24,32).

şi fiecare i-a dăruit câte o mioară şi o bucată de aur de patru drahme
nepecetluită.
12 Iar Domnul a binecuvântat cele de pe urmă ale lui Iov [mai mult]
decât cele dintâi;
vitele lui erau: paisprezece mii de oi,
şase mii de cămile,
o mie de perechi de boi,
o mie de măgăriţe la păşune.
13 I s-au născut şapte fii şi trei fiice;
14 şi a numit-o pe cea dintâi Ziua,
pe cea de-a doua, Casia,
şi pe cea de-a treia, Cornul Amaltheei;
15 şi nu s-au găsit [fete] mai frumoase decât fiicele lui Iov pe [tot
pământul] de sub cer;
şi le-a dat tatăl lor moştenire între fraţi.
16 A trăit Iov după nenorocire o sută şaptezeci de ani,
cu totul a trăit două sute patruzeci şi opt de ani;
* şi a văzut Iov pe fiii săi şi pe fiii fiilor săi până la a patra generaţie.

42,13 În apocrifa *Testamentul lui Iov* (I) sunt numiţi şi fiii lui Iov. Numele fiicelor lui Iov sunt aceleaşi ca în LXX.

42,14 Numele fiicelor lui Iov în ebraică sunt: *Yᵉmīmāh* („porumbiţa"), *Qᵉṣī'āh* („aromă", „mireasmă de răşină"), *Qeren Happukh* („cutiuţa cu farduri"). Numele lor în greacă sunt: Ἡμέρα (Ziua), Κασία (Scorţişoară), Ἀμαλθείας Κέρας (Cornul Amaltheei).

42,15 De obicei, fiicele nu aveau drept de moştenire decât dacă nu existau fii (*cf.* Num. 27,1-11). Faptul că Iov le face părtaşe la moştenire vădeşte bogăţia lui excepţională, precum şi spiritul lui luminat. ♦ În apocrifa *Testamentul lui Iov*, Iov îşi împarte averea între fii, fetele neprimind nimic (XLVI). Fetelor le dă trei sfori colorate, cu care acestea se leagă peste piept ca să le poarte noroc (XLVI-XLVIII).

42,16 „după nenorocire o sută şaptezeci...": TM are „după aceasta o sută patruzeci...". ♦ Al doilea stih nu apare în TM. În acest verset asistăm la o succedare a generaţiilor, ca şi cum timpul povestirii s-ar accelera pentru ultima oară înainte de a se termina prin moartea lui Iov, făcând să coincidă finalul poemului cu sfârşitul personajului. Textul LXX e diferit de TM în mai multe privinţe. În primul rând nu face nici o aluzie la fiii şi fiii fiilor, apoi amplifică vârsta lui Iov şi încheie nu cu evocarea morţii, ci cu cea a numărului anilor lui Iov. ♦ În TM se spune despre Iov că a trăit 140 de ani. Astfel, el a depăşit cu 20 de ani ceea ce se socotea ca fiind limita extremă impusă de *YHWH* pentru viaţa umană şi a dublat durata ce apare normală (*cf.* Ps. 89,10) – 70 de ani. În acest mod, anii lui Iov s-au dublat ca şi restul bunurilor. Despre patriarhi se spune că Isaac a trăit 180 de ani, Avraam 175, Iacob 130, Iosif 127. Vârsta lui Iov reprezintă o viaţă patriarhală medie.

17 Şi s-a sfârşit Iov bătrân şi plin de zile.
17a Este scris că se va ridica din nou împreună cu cei pe care îi ridică Domnul.

* * *

17b [Despre] acesta se tălmăceşte în cartea siriacă [astfel]:
el a locuit în pământul Ausitis în ţinuturile Idumeei şi Arabiei,
şi înainte a avut numele Iovav;
17c luându-şi femeie din Arabia, a avut un fiu pe nume Enon;
tatăl lui era Zare, unul din fiii lui Esau, iar mama lui, Bosora,
aşa încât era al cincilea de la Avraam.
17d Şi aceştia [sunt] regii care au domnit în Edom, ţinut peste care a domnit şi el:
mai întâi Balac, fiul lui Beor, şi numele cetăţii lui, Dennaba;
după Balac, Iovav, cel numit [şi] Iov;
după acesta, Asom, care era cârmuitor al ţinutului Thaimanis;
după acesta, Adad, fiul lui Barad, care l-a spintecat pe Madian în câmpia Moab, şi numele cetăţii lui, Gethaim.
17e Iar prietenii care au venit la el [sunt]:
Eliphas, din fiii lui Esau, regele thaimanilor,
Baldad, cârmuitorul saucheilor,
Sophar, regele mineilor.

42,17 „plin": traduce ebr. *şobha'*, „îndestulat". Formula „îndestulării de zile" face parte dintr-o binecuvântare străveche (*cf.* Gen. 25,8; 35,29). ♦ În *Testamentul lui Iov*, acesta moare având viziunea carului însoţit de îngeri care vin să-i ia sufletul (LII).

42,17a-e Textul LXX are două adaosuri: unul care arată credinţa în învierea morţilor (17a), iar celălalt (17b-e) e o colecţie de informaţii despre Iov şi familia sa, luate dintr-o apocrifă aramaică desemnată doar sub titlul „Cartea siriacă".

42,17e În încheierea comentariului său, Ioan Gură de Aur îi evocă pentru ultima oară pe cei doi eroi antagonişti ai dramei: Iov, pe care îl numeşte „al generos", şi diavolul, „viclean şi pervers". Ioan Gură de Aur îi îndeamnă pe toţi să imite răbdarea şi bunăvoinţa lui Iov şi să evite capcanele diavolului, pentru a dobândi bunurile făgăduite celor care Îl iubesc pe Dumnezeu (*cf.* XLII,9).

ÎNȚELEPCIUNEA LUI SOLOMON

Traducere din limba greacă de SMARANDA BĂDILIȚĂ

Introducere și note de IOANA COSTA

Introducere

1. *Sophia – sapientia*

Cartea Înțelepciunii lui Solomon este una dintre scrierile apocrife (sau deuterocanonice) care se plasează într-o zonă de intersectare a domeniilor de interes, fără a ridica însă bariere rigide de interpretare: limpede structurată, cu dimensiuni ce o fac ușor de mânuit (nouăsprezece capitole), se deschide cercetării, în egală măsură, pentru un studios al Vechiului Testament, al Noului Testament și pentru un elenist; cadrul general este constituit de etică și de teologie, cu o inerentă componentă filozofică. Cartea are o compoziție unitară, concentrată asupra relației dintre comportamentul omenesc și justiția divină: relația stă sub semnul înțelepciunii, care îi deschide omului calea ce duce la nemurire.

„Înțelepciunea" (gr. σοφία, lat. *sapientia*) era un termen fundamental în vocabularul filozofic. La Platon, în *Republica* 4,6.428b-429a, înțelepciunea (σοφία) și inteligența politică (φρόνησις) se identifică, iar această ἓν τῶν τεττάρων („una dintre cele patru [virtuți]") se definește prin dimensiunea morală și include în sine arta de a guverna. La Aristotel, înțelepciunea era identificată cu filozofia abstractă și cunoașterea principiilor în opoziție cu practica. În *Etica Nicomahică* 6,7.1141b, înțelepciunea este descompusă în planurile și elementele ce o alcătuiesc: planul universalului, reprezentat de legislație (norme morale și legi ale cetății), și planul particularului, reprezentat de înțelepciunea individuală (ce ține de individ), de economie (ce ține de viața de familie) și de politică (manifestată prin înțelepciunea deliberativă, ce ține de adunarea deliberativă, și prin înțelepciunea judiciară, ce ține de adunarea judiciară). Asocierea înțelepciunii cu morala le este însă proprie stoicilor. Ei sunt cei care au legat *sophia* și *sapientia* de figura ideală a înțeleptului, a cărui virtute nu poate fi tulburată de nimic: înțeleptul este un adevărat rege între muritori, care se lasă condus de cereasca înțelepciune (Horațiu, *Epist.* 1,3.27: *Quodsi / frigida curarum fomenta relinquere*

posses, / quo te caelestis sapientia duceret, ires[1]). Înțeleptul se află la un pas de divinitate[2] tocmai prin această trăsătură a sa, care îl face să se împărtășească din aceeași virtute: *Inter bonos uiros ac deos amicitia est, conciliante uirtute: amicitiam dico? immo etiam necessitudo et similitudo...* (Seneca, *De prouidentia* 1,5[3]).

2. Autorul

Cartea se definește singură – prin titlul său grecesc (Σοφία Σαλωμῶνος) și prin pasaje explicite din capitolele 7–9 – ca operă a regelui Solomon. Chiar dacă atribuirea nu trebuie luată *ad litteram*, ea este explicabilă din mai multe unghiuri ale abordării. Cadrul general este dat de cele patru mari expresii ale inspirației divine în scrierile veterotestamentare[4]: expresia legislativă îl are ca maestru pe Moise, căruia îi sunt atribuite legile; inspirației profetice îi dau glas mai mulți profeți în literatura ebraică, dar tradiția tinde să-i atribuie profeția prin excelență lui Isaia, cel mai de seamă dintre toți (de altfel, cartea care îi poartă numele reunește prorocirile lui Isaia, din secolul al VIII-lea î.H., și prorocirile unui alt mare profet care a trăit în vremea exilului, la care se adaugă cele ale unui al treilea profet din perioada postexilică). Inspirația poetică, psalmică, pare să se afle într-o situație similară: David este cel care a scris primii psalmi, iar pentru tradiție el rămâne autorul Psalmilor – cu toate acestea, compunerea lor acoperă mai multe secole. În fine, inspirația sapiențială îi este atribuită global lui Solomon[5].

---

1. „Dar, dacă-ai lăsa cu totul grijile clocotitoare, / Rațiunea cea divină pe-al ei drum te-ar însoți." (Horatius, *Opera omnia*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și indici de Mihai Nichita, București, Editura Univers, 1980)

2. *Vide* A. Banateanu, *La théorie stoïcienne de l'amitié. Essai de reconstruction*, Editions Universitaires Fribourg, Editions du Cerf, Paris, 2001, pp. 193 *sqq.*

3. *Cf. Epistulae ad Lucilium* 53,11-12: *Omnes mortales multo antecedes, non multo te dii antecedent. Quaeris quid inter te et illos interfuturum sit? diutius erunt. At mehercules magni artificis est clusisse totum in exiguo; tantum sapienti sua quantum deo omnis aetas patet. Est aliquid quo sapiens antecedat deum: ille naturae beneficio non timet, suo sapiens. Ecce res magna, habere inbecillitatem hominis, securitatem dei.*

4. *Vide* D. Barsotti, *Le livre de la Sagesse*, Paris, 1978, p. 19.

5. Divo Barsotti (pp. 29-30) interpretează originea regală a acestei cărți prin prisma Genezei: omul este rege prin natura sa, el nu își împlinește vocația de om decât în măsura în care guvernează, de vreme ce Dumnezeu l-a creat pentru a fi rege peste întreaga creație. Solomon este așadar tipul de om care a răspuns propriei sale vocații.

Problema autorului real (strâns legată, inevitabil, de cea a datării) are o istorie ce începe în Antichitate şi cuprinde multe ipoteze şi multe nume[6]. Lista cronologică începe cu marele preot Onias al III-lea, asasinat pe la 171 î.H.; cartea ar conţine, în această atribuire, ecouri ale tulburărilor resimţite în ajunul revoltei macabeice: comunitatea este divizată, numărul renegaţilor creşte (*vide* 1Mac. 1), iar cei drepţi sunt persecutaţi de mai-mari. Cartea ar fi rămas neterminată din cauza morţii tragice a lui Onias.

Un alt autor prezumat este Aristobul, scriitor care pare să fi trăit şi să fi scris într-o epocă ceva mai blândă pentru iudaismul alexandrin. Unele fragmente păstrate din opera lui atestă grija de a explica în termeni filozofici pasajele dificile ale Legii; cartea Înţelepciunii însă se referă mai degrabă la ansamblul cărţilor biblice.

În opera lui Augustin au existat ecouri (retractate mai apoi, *vide infra*) ale unei opinii ce circula în epocă şi care atribuia această carte lui Sirah. Punctele de contact între Sir. şi Înţ. sunt numeroase. C. Romaniuk[7] a propus ca ambele cărţi să fie considerate opera aceluiaşi autor, oferind un vocabular comparat care pune în valoare specificul lexical al acestora, în contrast cu restul Septuagintei (cuvinte frecvente în Înţ. şi Sir., dar rare în LXX, cuvinte frecvente în LXX, dar rare în Înţ. şi Sir.); acestora li se adaugă unele similitudini de structură literară.

Lui Philon, cartea i-a fost atribuită încă din Antichitate, după cum o atestă canonul *Muratorianus*, cunoscut îndeobşte sub denumirea de „Lista lui Muratori" (*vide infra*). Atribuirea aceasta este atestată mai târziu de un Prolog al lui Ieronim (PL 28, 1242), iar prin reluarea frecventă a acestei trimiteri, opinia se aureolează cu autoritatea lui Ieronim, făcând ca, de-a lungul întregului Ev Mediu, numele lui Philon să fie legat de Înţelepciunea

---

Din acest punct de vedere, Înţelepciunea lui Solomon, chiar dacă este în parte o exegeză spirituală a istoriei patriarhilor şi a Exodului, reia mai presus de toate temele fundamentale ale Genezei: tema omului creat pentru a exercita suveranitatea asupra păsărilor aerului şi animalelor pământului; tema omului creat pentru viaţa veşnică, viaţa nemuritoare; tema omului unit cu femeia, pentru că „nu este bine ca bărbatul să fie singur" (Gen. 2,18). Cartea Înţelepciunii spune că omul nu trebuie să fie singur, dar că el trebuie să caute înţelepciunea şi să trăiască laolaltă cu ea. Toate temele primelor două capitole ale Genezei sunt în centrul acestei meditaţii religioase.

6. *Vide* C. Larcher, vol. 1, pp. 132-139.

7. „Le traducteur grec du livre de Jésus Ben Sira n'est-il pas l'auteur du livre de la Sagesse?", în *Rivista Biblica*, XV, 2 (1967), pp. 163-170.

lui Solomon. Luther s-a înscris în curentul tradițional și a presupus că Philon ar fi compus Înț. la întoarcerea din ambasada la Caligula.

Apollos este un alt nume de care a fost legată compunerea acestei cărți; el ar fi scris Înțelepciunea lui Solomon după persecuțiile lui Caligula (14,17 ar reprezenta, în acest caz, o trimitere precisă).

O altă identificare propune un esenian sau un „terapeut", tentativă care se încadrează într-o atribuire mai precautǎ, de vreme ce nu țintește către o persoană anume, ci către un grup; propunerea este cu atât mai plauzibilă cu cât este vorba de grupuri faimoase pentru abundența scrierilor lor. Numele de θεραπευτής, căruia Philon însuși îi dă înțelesul fundamental de „slujitor al divinității", nu apare însă defel în cartea Înțelepciunii.

În fine, o altă atribuire este suficient de cuprinzătoare pentru a fi acceptată: un evreu alexandrin, pentru care nu se încearcă nici un fel de identificare precisă.

3. Unde și când

În Înțelepciunea lui Solomon se fac simțite ecouri din Septuaginta (Pentateuh, Profeți), poate și din *1Enoh* 1–36 și 91–108. Este o carte prețuită în creștinismul timpuriu, dar lipsesc din ea aluziile creștine. În sec. al II-lea d.H. cartea îi era cunoscută lui Irineu, după cum observă Eusebiu (*Historia ecclesiastica* 5,8,8) și era indicată, cu comentariu, în „lista lui Muratori"; a beneficiat și de o traducere latinească, încorporată mai târziu de Ieronim în Vulgata. Putea fi așadar citită, cel mai târziu, pe la începutul primului secol al erei creștine.

A fost adesea sugerată plasarea scrierii ei în timpul sau în preajma principatului lui Caligula (37-41 d.H.) – în linia vechii atribuiri lui Philon, pe care o indică Ieronim. Datarea ar fi în armonie cu adresarea către regii pământului (6,1), cu descrierea persecuțiilor (cap. 1–6) și cu opoziția la cultul domnitorului și la idolatrie (cap. 13–15) – acestea fiind temele pe care le susține Philon în apărarea evreilor alexandrini din timpul lui Caligula. Această datare însă ar lăsa un interval prea îngust pentru ca opera să-și câștige prețuirea de care s-a bucurat prin folosirea ei de către creștini. Pare de preferat o altă sugestie de datare: primul secol î.H. Adresarea către regi și condamnarea cultului păgân se potrivesc la fel de bine perioadei grecești din istoria evreilor ca și celei romane.

În privința locului în care a fost compusă Înțelepciunea lui Solomon, părerile sunt mai unitare, concentrându-se asupra mediului iudeo-alexandrin.

Alexandria reprezenta centrul iudaismului elenistic; comunitatea evreiască era adunată în zona răsăriteană a orașului, dar locurile de închinare se aflau pretutindeni (*vide* Philon, *Legatio ad Gaium* 132); între ele se număra o sinagogă, faimoasă deopotrivă prin decorațiile sale și prin dimensiunile impunătoare, marcă a acestei comunități. Alexandria a fost locul în care iudaismul s-a întâlnit cu lumea greacă în condițiile cele mai favorabile.

4. Limba

Ipoteza că Înțelepciunea lui Solomon ar fi fost o carte scrisă la origine în ebraică a fost avansată pentru prima dată în secolul al XVIII-lea de către C.F. Houbigant[8], care considera că primele nouă capitole îi aparțineau lui Solomon (fiind așadar compuse în ebraică), restul cărții fiind opera unui autor grec. William Horbury, autorul articolului „The Wisdom of Solomon" din *Oxford Bible Commentary* (John Barton, John Muddiman [ed.], Oxford University Press, 2001), admite că este cu putință ca Înț. 1–10 să fie traducerea unui text folosit și în ebraică și aramaică[9]. Dincolo de această posibilitate teoretică însă, mărturiile sunt numai în favoarea textului grecesc: Înțelepciunea lui Solomon a ajuns până la noi odată cu manuscrisele Septuagintei, la care se adaugă *Vetus Latina*, traducere a unui text grecesc. Cartea nu a fost descoperită printre manuscrisele de la Marea Moartă și nu există nici măcar un fragment din ea în ebraică sau aramaică.

5. Specia literară, unitatea

În manuscrisele unciale din secolele al IV-lea și al V-lea, textul prezintă continuitate grafică și este dispus în două (*Alexandrinus*), trei (*Vaticanus*) sau patru (*Sinaiticus*) coloane, din motive practice sau estetice. Nu se poate deduce așadar din aspectul grafic al codicelor dacă autorul a avut intenția de a oferi un text în proză sau în versuri[10]. Argumentele care susțin forma

---

8. În prefața la cărțile Înț. și Sir. din volumul al treilea din *Biblia Hebraica cum notis criticis et uersione latina*, Paris, 1753. Prolegomenele, prefețele și notele critice ale acestei ediții (în patru volume *in folio*) au fost imprimate din nou la Frankfurt în 1777 sub titlul *C.F. Houbigantii... notae criticae in uniuersos V.T. libros.*

9. *Ibid.*, p. 652.

10. *Vide* și Armin Schmitt, *Das Buch der Weisheit*, pp. 13-19.

poetică originară se întemeiază fie pe structura generală a cărții, fie pe structura ei metrică ori strofică. Teoriile privitoare la acest subiect se află inventariate în partea introductivă a amplului studiu în trei volume al lui C. Larcher (vol. 1, pp. 84-89); ele ar putea fi reduse la câteva repere. A.G. Wright a încercat să identifice un raționament matematic care ar sta la baza ansamblului și părților și care ar conduce la concluzia că această carte are o structură poetică ce i se datorează autorului însuși; această structură are ca unitate versetul, nu stihul, reprezentând versuri specifice poeziei ebraice, alcătuite în general din două sau trei stihuri (uneori dintr-unul singur). Numărul versetelor în secțiunile mari ale cărții ar tinde către o raportare proporțională intenționată, reflectare a proporției divine, a numărului de aur pe care îl regăsim în matematică, artă, arhitectură, estetică. Un alt reper al acestei abordări îl reprezintă încercările lui H. Bois[11] și H.St.J. Thackeray[12] de a defini textul Înțelepciunii în termenii metricii grecești, în care se pot detecta formule ritmice paralele între stihurile aceluiași verset. Urme ale unei structuri strofice a identificat și L. Mariès[13], care a elaborat teoria diviziunii cărții în strofe regulate, în interiorul cărora textul curge ritmat și într-o formă poetică. Pe această structură, L. Mariès a găsit în Înț. 1-9 trei mari poeme: unul de șaizeci și cinci de versuri (1,1-3,12) repartizate în opt strofe, pe tema nemuririi, al doilea, pe tema judecății (3,13-6,11), cu același număr de versuri și de strofe, și al treilea, pe tema înțelepciunii (6,12-9,17), alcătuit din nouăzeci de versuri, dar în același număr de strofe (opt). În această triadă de poeme, primele două ar juca rolul de strofă și antistrofă, iar al treilea ar fi strofa finală, unică. În fine, un al patrulea reper este cel manifestat editorial în tratarea cărții ca proză, în accepțiunea unei proze ritmate. Din acest punct de vedere, F. Focke[14] s-a plasat pe o poziție fermă, distingând trei secțiuni: 1-5 (în care *parallelismus membrorurm* se verifică de la un capăt la altul); 6,1-12,18 (unde intervin pasaje în proză: 8,19-21; 10,1-4; 10,8-10; 11,6-9; 11,15-16; 12,5-8; 12,15); 12,19-19,22 (în întregime în proză, cu cazuri izolate de paralelism). Diferențele își găsesc explicația (în această interpretare), în influențele diferite exercitate asupra

11. H. Bois, *Essai sur les origines de la philosophie judéo-alexandrine*, pp. 212-213.
12. H.St.J. Thackeray, „Rhythm in the Book of Wisdom", în *Journal of Theological Studies*, VI (1905), pp. 232-237.
13. L. Mariès, „Remarques sur la forme poétique du Livre de la Sagesse", pp. 251-257.
14. F. Focke, *Die Entstehung der Weisheit Salomons. Ein Beitrag zur Geschichte des jüdischen Hellenismus*, pp. 53-54.

autorului: traducând 1–5 din ebraică, autorul cărții s-ar fi lăsat influențat de modelul ebraic, pe care s-ar fi străduit să-l imite, trecând însă treptat la proză; începând cu 12,19, autorul ar fi renunțat la imitarea ritmului poetic ebraic, optând deliberat pentru proză.

Abordările diferite sunt legitime, de vreme ce cartea însăși are o natură duală, fiind rodul unei culturi complexe. Chiar dacă nu se impune ipoteza unei traduceri din ebraică, autorul a voit cu certitudine să imite poezia biblică (cu precădere cea a cărților sapiențiale). Imitația a mers, în același timp, și înspre poezia grecească, autorul lăsându-se prins de armonia alternanțelor de silabe lungi și scurte; aceste reminiscențe din lecturile poetice s-au îmbinat cu influența exercitată de proza retorică a epocii, care a tins să devină predominantă în această carte.

Genul literar în care se încadrează această carte a provocat numeroase dispute. Paolo Bizzeti prezintă un tablou general al acestor abordări diferite, în primul capitol al lucrării sale (*Il Libro della Sapienza*), intitulat *Status quaestionis*. Dincolo de examinarea ipotezelor diverse, rămâne alternativa ultimă (*ibid.*, p. 41): cartea Înțelepciunii este o exhortație didactică[15], λόγος προτρεπτικός, sau un elogiu[16], ἐγκώμιον? Această ezitare poate fi anulată (*vide* Bizzeti) prin etichetarea cărții drept *Fürstenspiegel*, *Miroir des Rois*[17]; genul literar poate fi plasat în seria tratatului *De clementia* al lui Seneca.

Problema unității literare a operei a fost de mai multe ori pusă în discuție în secolele al XIX-lea și XX. Mai mulți critici au crezut că identifică într-unul sau altul dintre indiciile literare, stilistice sau lexicale urmele unei redactări la mai multe mâini, ba chiar ale unei încorporări de fragmente ebraice în textul grecesc: segmentul Înț. 1–5 (sau 1–10) ar fi fost scris în ebraică și, mai mult chiar, cap. 11–19 ar fi aparținut unui autor diferit, care se adresa unor adversari diferiți de cei din cap. 1–10. Studiile recente se concentrează cu precădere asupra stilului și caracteristicilor literare ale operei (Reese, Gilbert): ele demonstrează unitatea remarcabilă a acestei cărți. Chiar dacă, în mod vădit, Înțelepciunea lui Solomon conține o mare

15. *Vide* J.M. Reese, *Hellenistic Influence on the Book of Wisdom and its Consequences*, Roma, 1970, p. 117; M. Delcor (în Cazelles, H., *Introduction critique à l'Ancien Testament*, Paris, 1973, pp. 721-722).

16. *Vide* P. Beauchamp, *De libro Sapientiae Salomonis*, Roma, 1963; M. Gilbert, *Introduction au Livre de la Sagesse*, Roma, 1976.

17. L. Delatte, *Les traités de la royauté d'Ecphante, Diotogène et Sthénidas*, Lièges-Paris, 1942, *apud* Bizzeti (p. 41) și Scarpat (vol. 1, p. 13, nota 2).

diversitate de stiluri și de teme, ea pare să se subordoneze totuși unui singur autor (eventual, cu o redactare desfășurată de-a lungul mai multor ani).

Unitatea literară și tematică a Înțelepciunii lui Solomon este susținută de trăsăturile ce-i sunt specifice[18]. În primul rând, stilul și limbajul dezvăluie, pe de o parte, o excelentă stăpânire a limbii grecești, pe de alta, o bună cunoaștere a culturii și a literaturii elenistice. Autorul cunoaște poezia ebraică și se inspiră îmbelșugat din ea (sentențe scurte, paralelisme), dar dominantă este retorica greacă (procedeele de contrast și comparație, *e. g.* soarta nelegiuiților *vs* soarta celor drepți, rodnicie *vs* sterilitate); aluziile, asonanțele, aliterațiile; prefigurările de teme). Nu în ultimul rând, cărții îi este propriu un vocabular căutat, cu termeni noi, cu cuvinte compuse.

Opera aparține în mod explicit genului sapiențial, dar nu se mulțumește să juxtapună enunțurile (*vide* Proverbele, Siracidul), ci atestă, dimpotrivă, un veritabil efort literar și compozițional, care se inspiră cu precădere din modelele literaturii grecești. Din acest punct de vedere, mai mulți critici au apropiat unul sau altul din pasajele Înț. de genuri sau elemente literare cum ar fi diatriba (cap. 2, 5 și 11), aporia (cap. 6–10), soritele (Înț. 6,17-20) și *synkrisis* (mai ales cap. 11–19). J.M. Reese a identificat Înțelepciunea lui Solomon ca gen al discursului protreptic (tip de introducere filozofică, stimulatoare și persuasivă, menită să-l instruiască pe tânărul discipol), iar M. Gilbert apropie cartea de genul discursului epidictic, mai precis de *encomium* („elogiu”).

Unitatea cărții și calitățile literare incontestabile fac din ea o operă sapiențială de mare originalitate. Opera este totuși supusă unor influențe diferite. Trimiterile (de conținut, stil și frazeologie) la cărțile canonice ale Vechiului Testament sunt constante, chiar dacă acestea nu sunt citate explicit (Geneza, Isaia, Proverbe, Psalmi, precum și literatura sapiențială în general). În a treia secțiune a operei, tema Exodului și a plăgilor Egiptului este inspirată vădit din relatările corespunzătoare din cărțile Exodul și Numerii; Psalmii 78 și 105–107 reprezintă de asemenea o sursă certă. Motivele eshatologice anunțate pe parcursul operei nu sunt fără legătură cu cele ale literaturii eseniene și ale unor apocrife. Prima carte a lui Enoh[19]

18. *Vide* T. Legrand, p. 659.

19. În perioada intertestamentară, Enoh (numit într-un pasaj interesant din Gen. 5,24, *vide infra*) a devenit un personaj popular. Legenda lui Enoh pare să se fi adaptat modelului mesopotamian al înțelepților antediluvieni: Enoh a devenit în felul acesta inventatorul artei scrisului și primul înțelept căruia i-au fost dezvăluite secretele universului,

prezintă paralele interesante cu Înț. (mai ales *1Enoh* 1–5 și finalul *1Enoh* 91–105.108). Scrierile sapiențiale de la Qumran (*e. g.* 5Q415-420; 4Q424 și 4Q525, dar și 11QPs[a]) pot fi în egală măsură apropiate de Înț.

În Înțelepciunea lui Solomon, cele trei secțiuni ale cărții permit conturarea a trei abordări importante: etică, filozofică și teologică[20]. Abordarea etică este limpede în primele secțiuni, care tratează justiția divină și soarta rezervată nelegiuiților și celor drepți (Înț. 1–5). Viața omului este scurtă; el se poate hotărî să se îndrepte către desfătare (2,6-9) și asuprirea celorlalți (2,10.19-20), dar această purtare nu duce decât la neant și la moarte (3,11-12). Scrierea face aici distincția, explicit și aproape caricatural, între comportamentul nelegiuiților (cei lipsiți de respect, nedrepții, necredincioșii) și cel al drepților. Personajul Enoh, dreptul desăvârșit ridicat de Dumnezeu (*vide* Gen. 5,24), pare să se afle pe fundalul descrierii celui drept în Înț. 4,7-20; acesta este singurul dintre patriarhi (al șaptelea în lista înregistrată de capitolul al 5-lea al Genezei, care trasează descendența de la Adam la Noe) despre care nu se spune că „a murit" (ἀπέθανεν), ci că „n-a mai fost găsit, pentru că Dumnezeu l-a strămutat" (οὐχ ηὑρίσκετο, ὅτι μετέθεκεν αὐτὸν ὁ θεός), fiindcă „Enoh a plăcut lui Dumnezeu" (*vide* nota *ad locum*). Înțelepciunea lui Solomon este o exhortație prin exemple: singura cale a vieții (1,12-15), singura cale a salvării (14,4; 16,6-7) și a speranței (3,4; 12,19) este să urmezi Înțelepciunea și să împlinești voința lui Dumnezeu (9,17). Rezultatul acestora este nemurirea (3,4; 4,1; 8,17; 15,3) și nestricăciunea, ἀφθαρσία (2,23; 6,18-19), pentru cel ce se alipește de Înțelepciunea divină.

Abordarea filozofică a operei se conturează în ansamblul enunțurilor care prezintă înțelepciunea și natura ei specifică. Chiar dacă termenul

---

transmise de el în scris generațiilor care i-au urmat. El și-a dobândit cunoștințele științifice (ce țin de astronomie, cosmografie și meteorologie) în călătoriile sale celeste, însoțit de îngeri călăuzitori. Calendarul solar de la Qumran este pus în legătură cu această moștenire științifică. Tradiția de mai târziu (sec. al II-lea î.H.) se concentrează asupra învățăturii lui etice și asupra revelațiilor apocaliptice. *1Enoh* („Enoh etiopian") este una dintre scrierile intertestamentare cele mai însemnate; textul ei complet s-a păstrat numai în etiopiană, dar fragmentar există și în greacă și in aramaică (fragmente importante au fost descoperite printre manuscrisele de la Qumran). Cele mai vechi manuscrise de la Qumran cu textul cărții *Enoh* datează de la începutul secolului al II-lea î.H. Manuscrisul unui segment qumranic din această carte, cunoscut sub numele de *Comparații* (*1Enoh* 37–71), este de dată creștină; importanța i-a fost probabil sporită de identificarea lui Enoh cu Fiul mesianic al omului (71,14-17).

20. *Vide* T. Legrand, pp. 661 *sq.*

„înțelepciune" apare mai ales în prima jumătate a cărții (cu precădere cap. 6–8 și rugăciunea din cap. 9), tema înțelepciunii domină ansamblul cărții. Descrierile înțelepciunii nu sunt fără legătură cu cele din Proverbe (4; 8) și Sirah (24), dar opera insistă, într-o manieră originală, asupra unor elemente perfect integrate în această carte. Înțelepciunea – divină, personificată (7,22) și legată intim de Dumnezeu (8,3-4; 7,15.25; 9,2) – apare foarte puțin deosebită de Duhul lui Dumnezeu (1,4-7; 7,22-23; 9,17); este un fel de efluviu, o emanație (7,25) a puterii divine, cu care împarte și tronul (9,4). Prezentă și activă în momentul creației (9,2.9), Înțelepciunea continuă să joace un rol activ în conservarea universului (7,27; 8,14) și salvarea oamenilor (9,11.18; 10,4). Ca și Dumnezeu (13,1), ea este reprezentată în calitate de „artizan" (τεχνῖτις) al universului (7,21; 8,6; 14,2). Înțelepciunea le este cu totul la îndemână celor demni de ea (1,4-5; 6,15-16) și celor care o caută (7,12-14). Rugăciunea este un mijloc necesar pentru obținerea ei (7,7-8; 8,21 și cap. 9). Înțelepciunea este legată de viață, îi este călăuză (3,11), este sursa tuturor cunoștințelor (7,15-21) și binefacerilor de pe pământ (7,11-12; 8,18). Înțelepciunea pare o reflectare a luminii eterne (7,26), întrece orice limpezime (7,29-30): ea călăuzește poporul ales (10,17).

Abordarea teologică fundamentală din Înțelepciunea lui Solomon țintește către rolul lui Dumnezeu în univers și de-a lungul istoriei (*cf.* rugăciunea din cap. 9). Chiar atunci când tema înțelepciunii se află în prim plan, este folosită doar pentru a-l ilustra autoritatea în istoria oamenilor. Dumnezeu din alianța cu Moise este deopotrivă Dumnezeu al Înțelepciunii eterne, Dumnezeu care Își salvează poporul (*vide* Înț. 19,22) și le oferă celor drepți izbăvirea (3,7), oricând și oriunde.

6. Istoricul textului

Textul Înțelepciunii lui Solomon ne-a fost transmis printr-un număr mare de manuscrise grecești, scrise atât cu majuscule, cât și cu minuscule, și care datează dintr-o epocă ce începe cu secolul al IV-lea d.H. O cronologie ceva mai îndepărtată este garantată de existența câtorva papiri, rari și aflați în stare fragmentară. Pe de altă parte, Înț. este citată abundent în literatura patristică, iar aceste citate constituie o serie paralelă de mărturii. În sfârșit, în secolul al II-lea d.H., Înț. a fost tradusă în diverse limbi, iar aceste traduceri vechi, ce ne sunt cunoscute fie prin manuscrise, fie prin numeroase citări, sunt considerate mărturii indirecte ale textului.

În codicele cu majuscule, cartea Înţelepciunii este plasată diferit în raport cu cărţile profetice sau istorice. Astfel, în *Codex Sinaiticus* (sec. al IV-lea), Înţ. se află după cărţile profetice, în succesiunea: Ps., Prov., Ecl., Cânt., Înţ., Sir., Iov. Textul Înţ. a fost scris de un singur scrib, căruia îi aparţin numeroase particularităţi ortografice şi erori fonetice. În *Codex Vaticanus* (sec. al IV-lea), Înţ. este aşezată după cărţile istorice, în succesiunea: Ps., Prov., Ecl., Cânt., Iov, Înţ., Sir. În *Codex Alexandrinus* (sec. al V-lea), Înţ. se află în partea finală a VT, în succesiunea: Ps., Iov, Prov., Ecl., Cânt., Înţ., Sir., Ps. Sol. În Codicele *Ephrem* (sec. al V-lea, numit astfel pentru că un scrib din Evul Mediu l-a transformat în palimpsest pentru a copia un tratat al Sf. Efrem), sunt numai fragmente din cartea Înţelepciunii: 5,5-12,10; 14,19-17,18c; 18,24–19,22; nu poate fi determinat locul pe care îl ocupa această carte în raport cu celelalte[21].

Autorul cărţii Înţelepciunii, care, printr-un consens al comentatorilor, a trăit în epoca elenistică şi a scris în greacă, recurgând la un expedient literar simplu şi foarte des folosit în scrierile iudaice, i-a atribuit lui Solomon sfaturi adresate regilor şi judecătorilor pământului, fără a-i numi, dar dând indicaţii ce sunt limpezi pentru un cunoscător al istoriei ebraice (Înţ. 9,8). De aici provine şi diferenţa de titlu: Σοφία Σαλωμῶνος în codicele greceşti, în vreme ce Vulgata impune un titlu mai simplu: *Liber Sapientiae*; Ieronim notează în prefaţă (*Praefatio in libros Salomonis*): *Fertur et alius pseudepigraphus qui Sapientia Salomonis inscribitur... apud Hebraeos nusquam est, quin et ipse stylus Graecam eloquentiam redolet et nonnulli scriptorum ueterum hunc esse Iudaei Philonis affirmant.* În sec. al IV-lea, Athanasius[22] pune Înţ. pe primul loc între acele cărţi care, spune el, nu sunt canonice, dar erau aprobate de Părinţi pentru a le fi citite catehumenilor.

Relaţia lui Augustin cu această carte a cunoscut o evoluţie în timp (*vide* A.-M. La Bonnardière, pp.17-18, precum şi capitolele: *I. Les premiers contacts d'Augustin avec le Livre de la Sagesse*, pp. 19-34; *II. Augustin prend position sur l'auteur et la canonicité du Livre de la Sagesse*, pp. 35-44; *IV. Le Livre de la Sagesse dans les controverses d'Augustin*, pp. 85-108). El citează pentru prima dată această carte la Roma, în iarna 387-388, într-un document ce pare să fie o profesiune de credinţă trinitară.

---

21. *Codex Venetianus* (sec. al VIII-lea), clasat de Holmes şi Parsons printre minuscule, este de fapt (*vide* C. Larcher, vol. 1, p. 55; A. Rahlfs, *Verzeichnis der griechischen Handschriften des A.T.*, Berlin, 1914, pp. 271 *sq.* şi 306) partea a doua a codicelui *Vaticanus gr.* 2106.

22. *Vide* W. Horbury (*Oxford Bible Commentary*), p. 651.

Augustin trăiește într-o epocă în care se fixează canonul cărților sfinte și în care se pun încă probleme legate de caracterul canonic al anumitor cărți, precum și de autorul lor: în aceste condiții, Augustin se află în situația de a lua poziție față de cartea Înțelepciunii, aflată într-o situație delicată. Devenit cleric, Augustin meditează, pe parcursul anului liturgic, asupra unor pasaje fundamentale din cartea Înțelepciunii, pe care le comentează pentru enoriașii săi. Controversele cu heterodocșii îl obligă să cunoască textele sapiențiale contestate. Unele culegeri de documente biblice îi aduc dinainte mai multe pericope ale Înțelepciunii lui Solomon; în același timp, unele teme majore ale teologiei biblice, care erau deja tradiționale în Biserică, îl pun în contact cu texte deosebit de bogate în semnificații. Simplificând raportarea lui Augustin la autorul acestei scrieri[23], se poate spune că, după ce vreme îndelungată Augustin a considerat că acesta era Sirah, autorul Ecleziasticului, în cele din urmă lasă chestiunea fără nici un răspuns: *Quilibet auctor fuerit libri huius, bene quia auctoritatem ipsius non respuis* (*Opus imperf. in Iulianum*, 4,123, PL 45,1420)[24].

O altă mărturie antică este *Codex Muratorianus*, unde Înțelepciunea lui Solomon este enumerată între cărțile Noului Testament[25]. *Codex Muratorianus*[26], considerat ca datând din secolul al doilea[27], ar reprezenta în felul

---

23. *Vide* R.B. Motzo, pp. 460-461.

24. În *De doctrina Christiana* (II, 8, PL 34,41) Augustin scrisese: *Nam illi duo libri unus qui* Sapientia *et alius qui* Ecclesiaticus *inscribitur de quadam similitudine Salomonis esse dicuntur: nam Iesus Sirach eos conscripsisse constantissime perhibetur*. În *De ciuitate Dei*, PL 41,554: *Alii uero duo, quorum unus* Sapientia, *alter* Ecclesiasticus *dicitur propter eloquii nonnullam similitudinem ut Salomonis dicantur obtinuit consuetudo: non autem esse ipsius non dubitant doctiores*. În *Speculum de script. sacra*, PL 34,946: *Sed non sunt omittendi et hi quos quidem ante Saluatoris aduentum constat esse conscriptos, sed eos non receptos a Iudaeis recipit tamen eiusdem Saluatoris Ecclesia, in iis sunt duo qui Salomonis appellantur, propter quandam, sicut existimo, eloquii similituidinem: nam Salomonis non esse nihil dubitant quique doctiores, nec tamen eius qui* Sapientiae *dicitur quisnam sit auctor apparet*. În *Retractationes*, II 4, PL 32,631: *In secundo sane libro* (De doctr. christ.) *de auctore libri quem plures uocant Sapientiam Salomonis quod etiam ipsum sicut Ecclesiasticum Iesus Sirach scripserit, non ita constare sicut a me dictum est postea didici, et omnino probabilius comperi non esse hunc eius libri auctorem*.

25. *Vide* R.B. Motzo, p. 461; B.F. Westcott, *A General Survey of the History of the canon of the New Testament*, ed. 6, Cambridge: Macmillan, 1898, retipărit: Grand Rapids, Mich.; Baker, 1980.

26. *Vide* G.M. Hahneman, *The Muratorian Fragment and the Origins of the New Testament Canon*, în McDonalds, L.M.; Sanders, A.S. (ed.), *The Canon Debate*, pp. 407-408.

acesta cea mai veche listă ajunsă până la noi a textelor cuprinse în Noul Testament. Indiferent de datarea canonului *Muratorianus* (Hahneman, *ibid.*, susține ferm sec. al IV-lea sau chiar începutul sec. al V-lea, o perioadă care coincide în mare cu codicele majore ale Septuagintei, *Vaticanus*, *Sinaiticus*, *Alexandrinus*), inserarea cărții Înțelepciunii în Noul Testament, *inter apostolos*, și nu în Vechiul Testament, *inter prophetas*, este neclară: ea stă sub semnul unei posibile citiri greșite a unei vocale, într-un text scris în latină, cu destule ezitări grafice de altfel, ce sunt puse în seama unui copist neglijent (*epistula sane iude et superscriptio iohanis duas in catholica habentur et* [*ut*] *sapientia ab amicis salomonis in honorem ipsius scripta*). Raimondo B. Motzo (*ibid.*, p. 462) extrage din această frază latinească greu inteligibilă un original grecesc plauzibil și incitant: καὶ ἡ σοφία Σαλωμῶνος ὑπὸ Φίλωνος εἰς δόξαν αὐτοῦ γεγραμμένη, din care s-ar deduce că autorul canonului plasează Înțelepciunea lui Solomon între scrierile Noului Testament pentru că socotea această carte opera lui Philon din Alexandria, pe care o veche tradiție (Eusebiu, *Historia ecclesiastica* 2,17,1; Ieronim, *De uiris illustribus* 11) îl așeza în preajma apostolului Petru, convertit la creștinism și exaltând virtuțile primilor creștini în cartea *De uita contemplatiua*, unde, sub numele „terapeuților", i-ar fi descris pe discipolii apostolului Marcu în Alexandria. Comentatorii zilelor noastre nu mai susțin în nici un fel atribuirea cărții lui Philon.

Dintre mărturiile indirecte oferite de traducerile antice, un loc privilegiat îl ocupă *Vetus Latina*, care transpune textul Înțelepciunii lui Solomon în limba latină cu atâta fidelitate, încât permite reconstituirea originalului grecesc până către jumătatea celui de-al doilea secol al erei creștine. Giuseppe Scarpat editează în întregime textul latinesc al Înțelepciunii, la finele fiecăruia din cele trei volume pe care se întinde comentariul versetelor grecești. Traducerea latinească pare să fie (*vide* G. Scarpat, vol. 1, pp.401-402) opera unui scriitor african din a doua jumătate a secolului al II-lea d.H. Chiar dacă și *Vetus Latina* ne-a parvenit tot printr-o succesiune de cópii, suferind așadar toate transformările inevitabile aduse de transcrierile succesive de-a lungul secolelor, este un text ținut la mare preț de editorii Septuagintei, mai cu seamă pentru că nu a fost supus revizuirii lui Ieronim[28] și nici nu a avut

27. Pe baza unei referiri la *Păstorul lui Hermas*: *Pastorem uero nuperrime, temporibus nostris, in urbe Roma Herma conscripsit, sedente cathedra urbis Romae ecclesiae Pio episcopo fratre eius* (cca 154 d.H.), *apud* R.B. Motzo, p. 498.

28. Ieronim declară, în prefața la cărțile lui Solomon după LXX (PL 29, 403-404), că „și-a strunit pana" (*calamo temperaui*) mai cu seamă când a ajuns la cărțile Înțelepciunii

versiuni concurente în Africa, în Spania sau pe continent. Traducătorul avea de bună seama dinaintea sa un codice în care împărțirea în stihuri era fie absentă, fie diferită de cea ajunsă până la noi pentru textul grecesc. Edițiile *Iuxta Vulgatam Clementinam* oferă textul acestei cărți în varianta în proză[29]. *Vetus Latina*, chiar dacă a avut parte de vreo revizuire sporadică ori de o încercare de emendare, a ajuns până la noi[30] cu erorile sale specifice, cu cuvintele sale rare, cu formulările sale obscure, cu africanismele sale, cu lipsa sa de finețe în perceperea textului grecesc. Dincolo de tezaurul latinesc pe care îl conține, traducerea aceasta reprezintă însă un sprijin neprețuit pentru textul grecesc, conservând indirect, în limba latină, cea mai veche redactare grecească.

Cartea Înțelepciunii lui Solomon[31] rămâne predominant enigmatică, în pofida cercetărilor atente și specializate la care a fost supusă. Retorica sa filozofică, adeseori întunecată de ambiguități, și caracterul aluziv al celor mai multe dintre referirile pe care le conține îngreunează simțitor detectarea înțelesului acestei cărți. Schimbările rapide de stil, de metru și de temă au opus rezistență la toate strădaniile cercetărilor care au încercat să-i pună în lumină unitatea. Numeroși cercetători au fost, de aceea, tentați să o subdividă în unități independente, pe care să le atribuie mai apoi unor autori independenți. J.C.C. Nachtigal[32] reprezintă în această privință un punct de vedere extrem: consideră cartea un mozaic la care au contribuit șaptezeci și nouă de înțelepți (ceilalți cercetători nu au trecut de un total de patru autori

---

și Siracidului; în prologul la traducerea din ebraică a cărților lui Samuel și ale Regilor (prolog care datează din preajma anului 391), Ieronim enumeră cele douăzeci și două de cărți sacre ale Vechiului Testament, insistând asupra numărului care corespunde literelor alfabetului ebraic, așezându-le pe toate celelalte între apocrife: *Vt scire ualeamus quidquid extra hos est, inter* ἀπόκρυφα *esse ponnedum. Igitur Sapientia, quae uulgo Salomonis inscribitur, et Iesu filii Sirach liber, et Iudith et Tobias et Pastor, non sunt in Canone. Machabaeorum primum, hebraicum reperi. Secundus, Graecus est: quod ex ipsa quoque* φράσει *probari potest. Vide* C. Larcher, *Études*, p. 57.

29. De Bruyne (p. 104; *apud* G. Scarpat) recomandă editarea Înțelepciunii lui Solomon în proză, pentru a respecta forma pe care cartea pare să o fi avut la origine în greacă și, cu siguranță, în latină.

30. *Vide* G. Scarpat, vol. I, p. 402.

31. D. Winston, „Un secolo di ricerca sul Libro della Sapienza", în: Bellia, Giuseppe; Passaro, Angelo (ed.), *Il Libro della Sapienza. Tradizione, redazione, teologia*, Roma, Città Nuova Editrice, 2004, pp. 13-31.

32. J.C.C. Nachtigal, *Das Buch der Weisheit* (Die Versammlungen der Weisen 2), Halle, Gebauer, 1799.

posibili ai cărții). Titlul însuși, dincolo de problema fundamentală de atribuire pe care o pune, a fost, o vreme, considerat adecvat numai pentru partea a doua a cărții (capitolele 6–10), reprezentând nucleul originar al cărții, căruia i-au fost alipite o „carte a eshatologiei" (1–5) și un *midraș* elenistic asupra Exodului (11–19)[33].

Istoricul recent al Înțelepciunii lui Solomon este dominat de cele două exegeze fundamentale, fiecare în câte trei volume, apărute în ultimele două decenii ale secolului abia încheiat. Opera lui Chrysostome Larcher, *Le Livre de la Sagesse ou La sagesse de Salomon*, apărută într-o succesiune strânsă de volume (1983-1984-1985), fusese precedată de *Études sur le Livre de la Sagesse* (1969). Ediția comentată a lui Giuseppe Scarpat datează din aceeași perioadă, chiar dacă a apărut în formă finală abia în 1989-1996-1999[34].

Ioana Costa

33. *Vide* A. Kahana (ed.), *Ha-Sefarim Ha-Hitsonim*, vol. 1, partea a 2-a, Tel-Aviv, Masadah, 1936, pp. 464, 468-470; *apud* D. Winston, p. 13.

34. Dialogul dintre cei doi savanți se simte adesea în subtextul comentariului, iar uneori irumpe în pasaje pătimașe, ca în cazul (G. Scarpat, vol. 1, p. 14) reluării argumentului κράτησις (Înț. 6,3) folosit (cu citarea sursei Scarpat) de C. Larcher în vol. 1, p. 144 și notele 31 și 32: ulterior însă, observă Scarpat, „si dimentica di chi per primo aveva invocato quel termine [...], tanto che al lettore può apparire che il riferimento decisivo alla κράτησις sia del Larcher, mentre di suo non c'è nemmeno una delle citazioni ai testi d'appoggio [...] le quali sono tutte nel mio articolo".

Înțelepciunea lui Solomon

1 [1] Iubiți dreptatea, [voi,] cei ce judecați pământul,

Înțelepciunea lui Solomon: Titlul grecesc (Σοφία Σαλωμῶνος, Înțelepciunea lui Solomon) arată că această carte a fost atribuită regelui Solomon; pentru înțelepciunea legendară a acestui personaj, *vide*: 3Rg. 3; 5,9-14; 2Par. 1; 2Mac. 2,9. Chiar dacă în capitolele 7–9 (cu precădere 7,7-8 și 8,13-14) regele Solomon apare explicit ca personaj al cărții, atribuirea este convențională; ca și alte opere sapiențiale (Proverbele, Cântarea Cântărilor, Ecleziastul), Înțelepciunea lui Solomon a fost plasată sub autoritatea acestei figuri de seamă a lumii biblice. Traducerea latinească oferă o simplificare a titlului, care indică o rezervă prudentă în privința autorului: *Liber sapientiae* (Cartea înțelepciunii). ♦ Manuscrisele majore ale Septuagintei transmit textul dispus în stihuri. Prima secțiune a cărții (cap. 1–5) prezintă în paralel soarta nelegiuiților (ἀσεβεῖς) și a celor drepți (δίκαιοι).

1,1 „Iubiți dreptatea", gr. ἀγαπήσατε δικαιοσύνην, este primul din cele trei îndemnuri ale acestui verset de deschidere; amintește de Ps. 44,8; *vide* și Sir. 4,12 (ὁ ἀγαπῶν αὐτήν, *scil.* σοφίαν). Verbul de față, însoțit de un nume de obiect ori de calitate, are adesea în greaca profană înțelesul de „a prețui", „a prefera", „a căuta", „a dori", iar în greaca biblică primește o încărcătură afectivă: „a se atașa/dedica". „Dreptatea", în limbaj biblic, desemnează concordanța gândurilor și faptelor omului cu voința lui Dumnezeu așa cum este ea exprimată în Lege și sugerată de îndemnurile conștiinței (*cf.* BJ, nota *ad loc.*). ♦ „Iubiți... cugetați... căutați...": omul trebuie să aprecieze valorile incluse în noțiunea de „dreptate" și să tindă spre ele; să reflecteze cu atenție și bunăvoință la ceea ce se spune despre Domnul; în sfârșit, să se deschidă cu generozitate efectivă față de cerințele Lui (*cf.* Larcher, *ad loc.*). Căutarea lui Dumnezeu este un îndemn constant la profeți, la Amos fiind echivalentă cu convertirea mântuitoare. ♦ „[voi,] cei ce judecați pământul", gr. οἱ κρίνοντες τὴν γῆν: pare să fie o trimitere la cei care au autoritate, care guvernează, de vreme ce verbul κρίνειν („a judeca"), ce echivalează de obicei ebr. *šāphaṭ*, își lărgește înțelesul în această direcție (*cf.* Mich. 4,14; Dan. 9,12); extinderea de sens nu este însă atestată în greaca profană. Chiar dacă primul verset li se adresează acestora, dezvoltarea ulterioară a textului arată că adresabilitatea este generală (spre deosebire de 6,1-10). ♦ „pământul", gr. τὴν γῆν: poate indica fie o țară anume (a lui Solomon, de vreme ce lui i se atribuie cartea), fie întregul pământ, *vide infra* 6,1. Posibilitatea multiplei traduceri a substantivului γῆ prin „țară/ținut" sau „pământ/glie" este una dintre dificultățile constante ale textului grecesc. ♦ „cugetați... întru bunătate": ținând seama de multiplele nuanțe de sens ale gr. ἀγαθός, expresia ar putea însemna „să aveți despre Dumnezeu gânduri bune/corecte/drepte". Philon folosește termenul ἀγαθότης cu

cugetați la Domnul întru bunătate
și în simplitatea inimii căutați-L.
2 Căci El Se lasă găsit de cei care nu-L pun la încercare,
li se arată celor care nu sunt neîncrezători față de El.
3 Într-adevăr, gândurile strâmbe îndepărtează de Dumnezeu
și, pusă la încercare, Puterea îi mustră pe nechibzuiți.
4 Căci în sufletul urzitor de rele nu va intra înțelepciunea,

---

referire la râul Edenului, din care provin cele patru virtuți: φρόνησις „chibzuință", σωφροσύνη „cumpătare", ἀνδρεία „bărbăție", δικαιοσύνη „dreptate"; alături de „putere/autoritate" (ἐξουσία), „bunătatea" este unul dintre atributele supreme ale lui Dumnezeu. ♦ Celălalt termen al perechii (ἁπλότης, „simplitate") este utilizat în 1Mac. 2,37 (ἐν ἁπλότητι ἡμῶν) pentru a indica o „neîmpărțire" lăuntrică, ce conferă tăria de a alege moartea în locul unui act de nesupunere față de Lege; ambele pasaje, cel de față și cel din 1Mac., se sprijină pe 3Rg. 9,4, unde sunt folosiți termeni echivalenți: ἐν ὁσιότητι καρδίας καὶ ἐν εὐθύτητι, traduși în Vulgata prin: *in simplicitate cordis et in aequitate*.

1,2 Versetul este construit într-o simetrie transparentă cu cel dinainte, „căutării" răspunzându-i „găsirea", iar „simplității inimii" – „nepunerea la încercare" a lui Dumnezeu. Legătura este făcută prin „căci" (gr. ὅτι), cu o valoare cauzală foarte slabă, mai apropiat de ebr. *kî* decât de clasicul ὅτι și utilizat pentru a sublinia o afirmație ori pentru a sugera o ușoară opoziție. Versetul următor începe cu o particulă care introduce o justificare (gr. γάρ). ♦ „Se lasă găsit": *cf.* Is. 65,1; Ier. 36 LXX (= 29 TM),13-14; Prov. 8,17. ♦ „li se arată": gr. ἐμφανίζεται; verbul este folosit în această carte în mai multe rânduri (16,21; 17,4; 18,18). Nu este vorba aici de o vedenie și nici de o revelație interioară ieșită din comun, ci de un dar oferit oricui: o iluminare lăuntrică, de sorginte dumnezeiască, ce dă naștere unei convingeri statornice (*cf.* Larcher, *ad loc.*).

1,3 „strâmbe": gr. σκολιός, „oblic", „răsucit", „îndoit", „pieziș"; *cf.* 13,13; 16,5 („îmbârligați/încâlciți"); i se asociază adesea o valoare morală, făcând referire nu la o simplă eroare, ci la o pervertire. ♦ „Puterea", gr. ἡ δύναμις, indică aici „puterea" lui Dumnezeu, care Îl reprezintă pe Dumnezeu Însuși, după cum reiese din paralelismul cu finalul stihului precedent (ἀπὸ θεοῦ). Larcher (p. 172) subliniază că termenul nu este un substitut al numelui divin și nici un simplu atribut al divinității, ci mai degrabă o energie divină în acțiune, care nu coincide nici cu forța dreptății și nici cu atotputernicia lui Dumnezeu: este o entitate complexă, ce se poate identifica pe rând cu Duhul sau cu Înțelepciunea. Concluzia lui Larcher este că autorul a vrut să pună în evidență o noțiune agreată de mediul helenic: principiul divin era văzut mai degrabă ca o forță decât ca o rațiune. Se sprijină pe conexiunile stabilite în textele biblice între δύναμις (ἰσχύς) și πνεῦμα, pe de o parte, și πνεῦμα și σοφία, pe de altă parte.

1,4 Prin „înțelepciune" (σοφία) se înțelege aici înțelepciunea divină, paralelă cu δικαιοσύνη din primul verset și cu ἅγιον πνεῦμα din versetul următor. ♦ „în trupul supus păcatului": gr. ἐν σώματι κατάχρεῳ ἁμαρτίας; adjectivul κατάχρεος este un *hapax* în LXX; înțelesul exact este „apăsat de datorii", dar suprapunerea metaforică

nici nu va sălășlui în trupul supus păcatului.
5 Sfântul duh al învățăturii va fugi de viclenie
și va sta departe de gândurile nesăbuite
și va fi făcut de ocară când vine nedreptatea.
6 Căci duh iubitor de oameni este înțelepciunea

---

păcătos-datornic este răspândită în VT și NT (cum se vede și din „Tatăl nostru": *vide* Mt. 6,12: τὰ ὀφειλήματα, dar Lc. 11,4: τὰς ἁμαρτίας).

1,5 „Sfântul duh": gr. ἅγιον ... πνεῦμα (fără articol). Substantivul apare frecvent în LXX, iar în această carte are uneori înțelesul de „principiu vital", în vreme ce în alte pasaje i se opune lui σῶμα, identificându-se cu σοφία (*vide* Scarpat, vol. I, p. 116); sensurile multiple provin pe de o parte din tradiția biblică (izvor de viață, Gen. 2,7; cel care îi pune în acțiune pe eroii eliberatori, Jud. 3,10; 6,34; inspirator al profeților, Iez. 3,24; cel care odihnește peste Mesia, 11,2; călăuza lui Israel în trecut, Neh. 9,20; Is. 63,10-11; forță lăuntrică, Ps. 50,13, uneori cvasi-echivalent cu Înțelepciunea, *cf.* Înț. 1,6; 7,22; 9,17), iar pe de altă parte din doctrinele curente în Alexandria acelei vremi, cu precădere stoicismul. ♦ „al învățăturii": παιδείας; *Codex Alexandrinus* atestă aici σοφίας, care ar putea fi o glosă antică pentru παιδείας, susținut și de varianta latină (*sanctus enim spiritus disciplinae*) și citat ca atare de Origen (*Contra Celsum* 7,8 *e.a.*). ♦ „va fi făcut de ocară": verbul ἐλεγχθήσεται – la forma pasivă, urmat de un genitiv absolut – a provocat comentarii multiple; Larcher citează (pp. 176 *sq.*) o frază din J. Bauermeister, *Comm. in Sap. Salomonis*, 1828, remarcând că situația nu s-a schimbat defel o dată cu trecerea timpului: *Quot sunt interpretes, tot fere interpretationes, quarum una altera infelicior* („Câți comentatori, atâtea comentarii, unul mai neinspirat decât altul"). Cum stihul începe cu conjuncția copulativă καί, subiectul ar trebui să fie cel al verbului precedent (πνεῦμα) – sensul pare însă să se opună acestei citiri sintactice; H. Bois (*Essais sur les origines de la philosophie judéo-alexandrine*, Paris, 1890, pp. 378-379, citat de Larcher, p. 176 și de Scarpat, vol. I, pp. 116 *sq.*) anulează dificultatea printr-o transpoziție: mută stihul între v. 8 și v. 9.

1,6 „iubitor de oameni": gr. φιλάνθρωπον; adjectivul mai apare în LXX, în afară de Înț. 7,23 și 12,19, în 1Ezr. 8,10; 2Mac. 4,11 și 4Mac. 5,12, adică în cărțile scrise direct în greacă; și în greaca profană φιλάνθρωπος este un atribut al zeilor (*cf.* Platon, *Symposion*, 189c). ♦ Între primele două stihuri ale versetului pare să existe o opoziție, însă ele sunt legate prin καί copulativ. Ideea, coerentă cu versetul precedent, ar fi că pedeapsa educativă este o formă de manifestare a iubirii de oameni. ♦ „defăimător": gr. βλάσφημος înseamnă cel mai des „hulitor", cel care-L defăimează pe Dumnezeu, dar se poate referi uneori și la vorbirea defăimătoare împotriva oamenilor. ♦ „Rărunchii" (gr. νεφροί) sunt adesea asociați cu inima în textele ebraice, metaforizând împreună interioritatea omului – pulsiunile afective, respectiv mintea, voința și afectele superioare (*vide* P. Paul Dhorme, *L'Emploi métaphorique des noms de parties du corps en hébreu et en akkadien*. Extrait de la *Revue Biblique*, 1920-1923. Librairie Victor Lecoffre, Paris, 1923, pp. 131-133); au în comun faptul că sunt părți ascunse ale corpului, accesibile doar privirii lui Dumnezeu.

și nu-l va lăsa nepedepsit pentru vorbele lui pe defăimător.
Dumnezeu este martorul rărunchilor lui
și veghetor adevărat al inimii lui
și al limbii ascultător.
7 Duhul Domnului a umplut lumea [întreagă]
și El, Care ține toate laolaltă, cunoaște orice glas.
8 De aceea, nimeni care rostește vorbe nedrepte nu se poate ascunde,
dreptatea cea pedepsitoare nu-l lasă să-i scape.
9 Căci vor fi cercetate uneltirile nelegiuitului,

Pentru pasaje în care termenii sunt asociați, *vide e.g.*: Ier. 11,20; 17,10; Ps. 7,10; 25,2. Contradicția semnalată uneori între gură și inimă se regăsește între gură și rinichi. Avertismentele pe care le primește conștiința pot ajunge la „rinichi", chiar la vreme de noapte (Ps. 15,7). Se produce uneori o confuzie cu șalele și coapsele. Rinichii, văzuți ca zona de centură a trupului, sunt sediul vigorii fizice. *Vide* Iov 38,3; 40,7. Grăsimea care se adună în jurul mijlocului (*id est* al rinichilor), inertă, sugerează prostia (*vide* Ecl. 7,25). ♦ „martor... veghetor... ascultător": gr. μάρτυς... ἐπίσκοπος... ἀκουστής: primul termen din serie, chiar dacă este explicit pus aici în relație cu Dumnezeu, are sensul juridic general de cunoaștere nemijlocită a faptelor; cel de-al doilea, de asemenea atașat frecvent divinității, are și sensul de „supraveghetor", desemnându-l pe cel care veghează la bunul mers al faptelor omenești; cel de-al treilea, un *hapax* în LXX, rar chiar în textele profane grecești (unde are sensul de „discipol", similar lat. *auditor*), este folosit aici în sens etimologic, pentru a încheia seria.

1,7 Verbul „a umple" (πληρόω), referitor la atotprezența lui Dumnezeu, este caracteristic pentru textul biblic, *vide* Ier. 23,24. Pe de altă parte, verbul următor, „a ține laolaltă" (συνέχω), este un termen strict stoic, ce se referă nu la un receptacul, ci la puterea divină, λόγος σπερματικός, care îmbrățișează totul, pătrunde în toate, ajungând până la marginile creației (*cf.* și Scarpat, vol. 1, p. 120). *Vide* și Seneca, *De uita beata* 8,4: *Mundus quoque cuncta complectens rectorque uniuersi deus in exteriora tendit, sed tamen introrsum undique in se redit* („De fapt, și universul, care îmbrățișează totul, și zeul care guvernează lumea tind către exterior, revenind totuși în interior"). Forma participială neutră a verbului este determinată de acordul cu (τὸ) πνεῦμα de mai înainte; traducerea latină glisează acordul, păstrând neutrul acolo unde se impunea masculinul (*hic*, *id est*: *spiritus*): *hoc quod continet omnia*. ♦ „glas": gr. φωνή. Înțelesul termenului este conturat de versetele învecinate: este precedat de τῆς γλώσσης și urmat de φθεγγόμενος (care este o reluare a lui βλάσφημον, „hulitor", „care rostește o blasfemie", din v. 6).

1,8 „dreptatea cea pedepsitoare": gr. ἐλέγχουσα ἡ δίκη; dreptatea apare personificată și în Platon, *Leges* 9,872e, fiind încă de la Hesiod (*Theogonia* 901) o divinitate care guvernează lumea prin forța sa punitivă.

1,9 „răsunetul": gr. ἀκοή. Termenul indică în egală măsură simțul auzului, organul, precum și ceea ce este ascultat, apropiindu-se din acest punct de vedere de ἀγγελία sau κήρυγμα, „ceea ce este spus/anunțat".

răsunetul cuvintelor sale va ajunge până la Domnul
spre pedepsirea nelegiuirilor sale.
10 O ureche geloasă ascultă toate,
nu rămâne ascuns nici murmurul șoaptelor.
11 Păziți-vă, așadar, de murmurul zadarnic
și feriți-vă limba de clevetire,
căci vorba ascunsă nu va umbla în gol,
iar gura preamincinoasă nimicește sufletul.
12 Să nu râvniți moartea prin rătăcirea vieții voastre,
să nu vă atrageți pieirea prin lucrările mâinilor voastre.
13 Căci Dumnezeu nu a făcut moartea,

1,10 „ureche geloasă": gr. οὖς ζηλώσεος, *litt.* „ureche a geloziei (râvnei) [lui Dumnezeu]". Textul biblic face constant referire la gelozia, râvna lui Dumnezeu, *e.g.* Ex. 20,5 - *vide* și nota; 34,14 (θεὸς ζηλοτής); Iez. 16,38.42; 36,6; 38.19. ♦ „murmurul șoaptelor": *litt.* „șoapta murmurelor". Gr. θροῦς „zgomot ușor", „bâzâit", „bolboroseală" apare în textul biblic numai în versetul de față și în 1Mac. 9,39: pare să fi fost ales aici și datorită asonanței cu οὖς din stihul precedent. În greacă este un termen poetic la origine (atestat, de pildă, la Homer și Pindar), folosit pentru a indica sunetele difuze ale unei mulțimi (*e.g.* Tucidide, 4,66; 8,79). Gr. γογγυσμός, „murmur", „bombăneală" (numai aici la plural în LXX), este folosit, *e.g.* în Ex. 16,7-12, cu referire la cârtelile poporului mustrat de Moise, funcționând în paralelism cu βλασφημία.
1,11 „clevetire": gr. καταλαλία. Termenul este un *hapax*, atât în LXX, cât și în textele profane grecești. Însă în LXX este frecvent folosit verbul corespunzător, καταλαλεῖν, care indică în primul rând cârteala împotriva lui Dumnezeu (*e.g.* Num. 21,5). În NT substantivul este reluat de două ori, la plural: 2Cor. 12,20 și 1Pt. 2,1; fiind parte componentă a unei liste de păcate, termenul apare frecvent la Părinți. ♦ „vorba": gr. φθέγμα apare numai aici și în Iov 6,26; este un termen cu pronunțată încărcătură poetică, după cum o indică atestarea lui în Pindar sau tragici; nu apare în NT și nici în literatura creștină timpurie. Aici pare să se refere la cuvinte rare, căutate. Înțelesul segmentului nu este transparent; Scarpat interpretează participiul ca având valoare concesivă ([καίπερ] λαθραῖον), „(vorba,) [chiar] spusă în secret", corelându-l cu κένον, „gol", „deșert", „fără urmări" („nu va ieși [din gură] fără urmări"). ♦ „nimicește sufletul": se introduce tema morții, care, pentru autor, nu este cea fizică, ci de ordin spiritual; deja prezentă în viața nelegiuitului, ea devine definitivă o dată cu moartea fizică (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).
1,12 „Pieirea" (ὄλεθρος), termen folosit în paralel cu θάνατος („moartea"), indica încă din epopeile homerice starea de distrugere a vieții (*e.g.* *Iliada* 22,235: ψυχῆς ὤκιστος ὄλεθρον, „sfârșitul grabnic al vieții"), iar în NT se referă la „moartea" provocată de păcat. ♦ „prin lucrările", gr. ἐν ἔργοις: se încheie aici menționarea sumară a păcatelor: cu gândul, cu vorba și cu fapta.
1,13 În Gen. 2–3 se arată cum Dumnezeu l-a creat pe om pentru nemurire, iar fapturile, spre a-i fi de folos acestuia. Moartea fizică, urmare a păcatului (*cf.* v. 16), este o temă dezvoltată de Pavel în Rom. 5,12-21. *Cf.* și Iez. 18,23; 33,11.

nici nu se bucură de pierzania celor vii.
14 El a creat toate ca ele să fie,
și mântuitoare [sunt] făpturile lumii,
și în ele nu se află otravă de pieire,
nici împărăția iadului nu se află pe pământ.
15 Căci dreptatea este nemuritoare.

1,14 „a creat... să fie": gr. ἔκτισεν... εἰς τὸ εἶναι. Textul este reluat de *Păstorul lui Hermas* și de Origen, *Comm. Ioannis* 20,27. Verbul ἔκτισεν trimite cu precizie la doctrina biblică a creației; „toate" (τὰ πάντα) poate fi subordonat acestui verb, fără ca sintaxa să anuleze legătura neutrului cu verbul εἶναι: „le-a creat pe toate spre a fi". Dumnezeu, „Cel care este" (Ex. 3,14), este creatorul vieții și nu se bucură de distrugere și de moarte. În egală măsură, τὰ πάντα reprezintă ansamblul care dăinuie, lumea rânduită (*vide infra* ὁ κόσμος, „lumea", „cosmosul"), dincolo de dispariția individuală. ♦ „mântuitoare": gr. σωτήριοι, „binefăcătoare", „salutare" – se poate înțelege în sensul biblic (celelalte făpturi au fost create spre a-l ajuta pe om să ajungă la desăvârșire) sau în sensul filozofiei grecești, unde σωτηρία este mai apropiată de strădaniile omenești și de bunurile trecătoare. ♦ „făpturile": gr. γενέσεις; termenul este în general interpretat în patru sensuri (*vide* Larcher, vol. 1, pp. 201-202): origini (lat. *origines, initia*), generații succesive (dar și forțe care generează), genuri/specii și, în fine, individualități, creaturi. Scarpat (vol. 1, p. 130) respinge înțelesul „tip, gen" (echivalat aproximativ de lat. *natio*, în *Vetus Latina*: *[sanabiles] nationes*), preferând interpretarea care se sprijină pe un verset din cap. 16 (v. 26): „felurite roade", αἱ γενέσεις τῶν καρπῶν, *litt.* „nașterile fructelor". Ieronim a tradus în același spirit: (*salutares*) *generationes*. ♦ „otravă de pieire": gr. φάρμακον ὀλέθρου; φάρμακον este un termen ambivalent, care denumește o substanță cu efecte benefice ori malefice, fiind „leac" sau „otravă". ♦ „împărăția iadului", gr. ᾅδου βασίλειον: prin ᾅδης, „Hades", termen specific grecesc, este indicat constant în LXX tărâmul morților, al umbrelor, fără a implica în vreun fel noțiunea unei pedepse veșnice. Aici expresia este o personificare a puterii morții.
1,15 Versetul acesta poate fi văzut ca o concluzie, răspunzând celui care deschide capitolul și care conține același termen (δικαιοσύνη); încă de la C.L. Grimm (*Das Buch der Weisheit*, Leipzig, 1860; *apud* Scarpat, vol. 1, pp. 130 *sq.*) a fost interpretat metonimic, ca o referire la „cei drepți" care își dobândesc tocmai prin această calitate nemurirea (*vide infra* 2,22-23; 3,4-9; 5,15). ♦ În *Vetus Latina* a fost inserat aici un stih: *iniustitia autem mortis est adquisitio*, „dar nedreptatea este dobândirea morții". (Scarpat îl editează în varianta Abației San Girolamo din Roma, marcată de o trunchiere prin haplografie la copiere: *iustitia* pentru *iniustitia*; îl comentează însă în forma netrunchiată.) D. de Bruyne, „Étude sur le texte latin de la Sagesse", în *Revue bénédictine de critique, d'histoire et de littérature religieuse* 41 (1929, pp. 101-133), p. 133 (*apud* Scarpat), pornind de la traducerea latină și de la transmiterea ei, face observații pertinente: dacă acest stih aparținea tradiției latine din sec. al II-lea, atunci se poate deduce de aici că el exista în textul grecesc și aceasta îi era traducerea; dacă, dimpotrivă, se

16 Dar nelegiuiții au chemat [moartea] cu mâinile și cu vorbele [lor];
socotind-o prietenă, [s-]au topit
și au încheiat legământ cu ea,
căci vrednici sunt de a-i fi părtași.

2 1 Căci și-au spus cugetând strâmb în sinea lor:
„Scurtă și tristă e viața noastră
și nu este leac pentru sfârșitul omului,

---

presupune că nu exista în redactarea primitivă grecească și, implicit, nici în traducere, atunci este greu de înțeles cum un traducător inabil ar fi tradus în versetul următor αὐτόν (masculin) prin *illam* (feminin), dacă nu ar fi avut imediat deasupra θανάτου (masculin), redat prin (feminin) *mortis*. Asupra versetului 15 din *Vetus Latina* planează însă îndoiala, iar absența celui de-al doilea stih din majoritatea manuscriselor este fie folosită ca argument pentru a susține că lipsea cu adevărat din textul grecesc, fie interpretată ca adăugire, cu atât mai mult cu cât traducerea latină este încărcată de glose și dublete pe care copiștii le-au integrat în text.

1,16 Stihul al treilea: *cf.* Is. 28,15. ♦ Așa cum o indică reluarea în v. 15 a termenului δικαιοσύνη din 1,1, se poate considera că primul capitol se încheie, de fapt, înainte de 1,16. Aici se deschide un subiect nou, al „nelegiuiților" (ἀσεβεῖς), care ocupă întregul capitol secund. David Winston, în volumul dedicat Înțelepciunii lui Solomon din *Anchor Bible* (dar și alți editori și comentatori, *e.g.* Thierry Legrand, în *Introduction à l'Ancien Testament*, Thomas Römer, Jean-Daniel Macchi, Cristophe Nihan [ed.], 2004, p. 656), tratează ca pe un capitol unitar segmentul 1,16–2,24. ♦ „[s-]au topit": gr. ἐτάκησαν. Comentatorii au privit cu suspiciune termenul, presupunând că textul a fost corupt prin copiere: ἱκέτευσαν „au implorat", ἐκράτησαν „au pus stăpânire" sunt propuneri de emendare (*vide* Scarpat, vol. 1, p. 132); verbul de față este însă relativ frecvent în Înț. (6,23: 16,22.27.29). ♦ „au încheiat legământ": συνθήκην ἔθεντο; numai autorul Înțelepciunii folosește această îmbinare de termeni; în rest, este preferat verbul clasic ποιεῖν (ποιεῖσθαι) împreună cu συνθήκην (-ας). ♦ Acțiunile nelegiuiților din acest verset se pot referi la moarte sau la iad (Hades).

2,1 David Winston (*Anchor Bible*) consideră cu totul neconvingătoare încercarea lui Dupont-Sommer (1935, pp. 90-109) de a-i identifica pe „nelegiuiții" din acest capitol cu epicureicii (*vide* Weisengoff, 1949, pp. 40-65). ♦ „nu este leac": gr. οὐκ ἔστιν ἴασις (*vide* și Prov. 29,1). *Vetus Latina* traduce ἴασις, „vindecare", „leac", prin *refrigerium* „răcorire", sugerând astfel că nelegiuiții nu au putința de a găsi o consolare după moarte (*vide* A. Parrot, *Le „Refrigerium" dans l'au-delà*, Paris, 1937). Termenul ἴασις face trimiterea la imaginea biblică a Creatorului care vindecă, fie direct, fie prin preoți sau profeți. *Vide infra* 16,12: mai mult decât orice plantă de leac, pe om îl tămăduiește cuvântul Domnului. ♦ „care să se fi întors din": se poate înțelege și „care să se elibereze de". ♦ „iad": *vide supra* nota la 1,14.

și nu se cunoaște nimeni care să se fi întors din iad.
2 Fiindcă pe nepregătite am fost zămisliți
și după aceea vom fi ca și cum n-am fi existat:
căci fum e răsuflarea în nările noastre
iar gândul – scânteie din mișcarea inimii noastre.
3 Când se va stinge, cenușă se va face trupul,
iar duhul se va destrăma precum o firavă adiere.
4 Și, cu vremea, numele nostru va fi dat uitării
și nimeni nu-și va mai aduce aminte de faptele noastre;
iar viața noastră va trece ca urma unui nor
și precum ceața se va risipi,
alungată de razele soarelui
și copleșită de arșița lui.
5 Fiindcă trecerea unei umbre este vremea noastră

2,2 În concepția „nelegiuiților", viața omului se datorează hazardului, iar interioritatea lui este interpretată materialist, ca un produs fiziologic. ♦ „pe nepregătite": gr. αὐτοσχεδίως. Adverbul este un *hapax* în LXX; ca termen cu un puternic conținut tehnic, este atestat la Dionysos din Halicarnas, la Pausanias (6,24,3): sensul său este limpezit de adjectivul pe care s-a format, atestat încă de la Homer, și de verb, care se referă la o acțiune împlinită în grabă, improvizată, nepregătită (*e.g.* un discurs improvizat; un obiect confecționat rudimentar și care nu durează; cadențe ritmice spontane). Majoritatea traducătorilor echivalează aici „din întâmplare". ♦ „răsuflarea": gr. ἡ πνοή. Termenul – nelalocul lui în acest discurs al nelegiuiților – este chiar cel care în Gen. 2,7 desemnează răsuflarea divină, care-l însuflețește pe om (ὁ θεὸς... ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς). ♦ „gândul": gr. λόγος ar însemna în acest context mai degrabă „gândire, rațiune", căci numai cu acest sens s-ar potrivi „scânteia" – gr. σπινθήρ (*cf.* Larcher, *ad loc.*). ♦ „din mișcarea inimii": gr. ἐν κινήσει καρδίας: *Vetus Latina*: *ad commouendum cor*, „spre a mișca inima". Pentru stoici, rațiunea era un suflu cald, ce-și avea originea în inimă (É. Bréhier, *Chryssipe et l'Ancien Stoïcisme*, Paris, 1951[2], pp. 164 *sq.*); *vide* și Seneca, *De otio*, 5,5.

2,3 „cenușă": gr. τέφρα este *hapax* în Înț., iar în restul LXX mai apare numai în Tob. 6,17; 8,2. Scarpat (vol. I, p. 175) observă că discursul nelegiuitului are un conținut materialist, dar îmbrăcat în cuvinte poetice, în evidentă legătură cu textul biblic (*e.g.* Gen. 3,19 și 18,27, în care γῆ și σποδός sunt corespondente ale termenului τέφρα de aici).

2,4 *Vide* Iov 14,1-2 ; Ecl. 2,16; 9,5.

2,5 „vremea": gr. καιρός. Multe codice au aici βίος, considerat ca *lectio facilior*; în varianta de față, sintagma ὁ βίος ἡμῶν fusese folosită în două versete precedente, 1 și 4. Termenul καιρός desemnează în limba clasică ocazia, timpul bine delimitat, de unde evoluția de sens înspre „durată", „durata vieții" și, în greaca târzie, „timpul" în general.

și nu este întoarcere din sfârșitul nostru,
căci a fost pecetluit și nimeni nu vine înapoi.
6 Haideți, așadar, să ne bucurăm de bunurile de acum
și să ne folosim de făpturi ca în tinerețe, cu avânt;
7 de vin scump și de miresme să ne umplem,
și să nu treacă de noi floarea primăverii;
8 să ne încununăm cu boboci de trandafiri, înainte să se ofilească!
9 Nici unul dintre noi să nu lipsească de la petrecerea noastră,

---

Greaca biblică, mai ales a NT, păstrează (sau reînvie) sensul clasic. ♦ „întoarcere": gr. ἀναποδισμός este un *hapax* absolut în greacă (reluat abia în epoca bizantină); în schimb, verbul (ἀναποδίζειν) este îndeajuns de frecvent folosit pentru a-și dezvălui fără echivoc înțelesul, transparent de altfel și prin prisma etimologiei: „a se întoarce pe urmele propriilor săi pași". ♦ „nimeni nu vine înapoi": se poate înțelege și „nimeni nu-l întoarce îndărăt".

2,6 „bunurile de acum": gr. τῶν ὄντων ἀγαθῶν; sintagma a fost interpretată fie ca o referire la bunurile materiale (în opoziție cu cele proclamate de înțelepți), fie ca „bunuri prezente", aflate la îndemână; această a doua direcție de interpretare se află în consonanță cu o bogată literatură, pusă sub semnul horațianului *carpe diem* (*Carmina* I,11,8). ♦ „făpturi": gr. κτίσει; aceasta este varianta acceptată de Rahlfs și susținută de comentatori; ei i se opune varianta din *Alexandrinus* (cu o singură vocală diferită): κτήσει („dobândire"), care apare citată în unele surse antice, dar care își găsește cu greu sensul în acest verset.

2,7 Scarpat sugerează (vol. I, pp. 180 *sq.*) interpretarea secvenței οἴνου.... μύρων ca o hendiadă: „cu vin.... cu miresme", practică menționată în Is. 5,22 și cu o bună atestare în Antichitatea greco-romană, *vide* Pliniu 14,92 (cu trimiteri la Plaut și alte surse): *uina... murrae odore condita*. ♦ „floarea primăverii": gr. ἄνθος ἔαρος; aceasta este lecțiunea autorilor moderni (Rahlfs, Ziegler), împotriva codicelor *Vaticanus* și *Sinaiticus*; *Vetus Latina* traduce aici: *flos temporis*, „floarea timpului".

2,8 Obiceiul de a se încununa cu flori la ospețe le era propriu grecilor și romanilor; în mediul ebraic, obiceiul era evitat pentru că putea fi pus în legătură cu cultul idolilor (*vide* Flavius Iosephus, *Antiquitates Iudaicae* 19,358). ♦ „boboci de trandafiri": gr. ῥόδων κάλυψιν; probabil că aici nu este o exprimare poetică redundantă, ci chiar o referire precisă la bobocii aleși anume pentru cununi, de vreme ce florile deschise își pierd grabnic petalele. În poezia alexandrină, florile, trandafirii, cununile de flori apar frecvent.

2,9 „Nici unul dintre noi": traducerea latină are: *nullum pratum*, „nici o pajiște". Codicele grecești nu păstrează nimic din această variantă, care este însă susținută de un glosar ce înregistrează între cuvintele din Înț. și λειμών (lat. *pratum*), față de care codicele importante au fie ἡμῶν („dintre noi"), fie ὑμῶν („dintre voi"). ♦ „petrecerea": gr. ἀγερωχία; termenul apare prima dată la Polibiu (10.35.8), dar adjectivul corespunzător

pretutindeni să lăsăm în urmă semne ale veseliei,
căci aceasta ne [e] partea și aceasta soarta.
10 Să-l asuprim pe săracul cel drept,
să n-o cruțăm pe văduvă,
nici de părul cărunt, împovărat de ani, al bătrânului să nu ne pese.
11 Forța noastră să fie legea dreptății
căci ce e slab se vădește a fi fără de folos;
12 să-i întindem o cursă celui drept, fiindcă ne stingherește
și se împotrivește faptelor noastre,
ne ocărăște pentru păcatele împotriva Legii
și ne învinuiește de păcate față de învățătura noastră.
13 Se fălește că are cunoașterea lui Dumnezeu
și se numește pe sine copil al Domnului.
14 Ajuns-a pentru noi osândă a gândurilor noastre:
ne vine greu și să-l privim,
15 fiindcă nu [e] asemenea cu a altora viața lui

---

este de dată homerică: ἀγέρωχος, „nobil", „glorios" (*Iliada*, 3,36 *e.a.*), iar cu sens negativ apare la Archiloch (v. 219). Substantivul (prezent în acest verset), ca și adverbul corespunzător au numai valoare negativă – „orgie provocatoare"; în LXX mai apare de două ori, în 2Mac. 9,7 și 3Mac. 2,3. ♦ „partea... soarta": gr. μερίς... κλῆρος; cei doi termeni apar împreună și în Ier. 13,25 și Is. 57,6, precum și în Fp. 8,21.

2,10 Verbul καταδυναστεύω („a asupri", „a împila") este verbul specializat pentru a indica exercitarea forței de sus în jos, de la superior la inferior, de la cel puternic la cel slab – *vide* Iez. 18,12; 22,7 și Ier. 7,6; 22,3.

2,11 În opoziție cu Legea dată de Dumnezeu, care îl apără pe cel slab (*cf.*, de ex., Lev. 25,35-37; 19,32), între oameni domnește dreptul celui mai tare. Unele teorii grecești îl justificau pe acesta din urmă ca fiind o lege naturală.

2,12 Textul prezintă o opoziție constantă între δίκαιος, „cel drept", și ἀσεβής, „nelegiuit". ♦ „Lege": gr. νόμος; termenul, folosit absolut, se referă în general la Legea lui Moise. ♦ „învățătura noastră": adică felul în care am fost educați în Legea lui Moise. ♦ Versetele acestea (și mai departe) au fost considerate de Augustin ca o vestire a patimilor lui Hristos: vezi *De ciuitate Dei* 17,20,1: *In uno, qui appellatur Sapientia Salomonis, passio Christi apertissime prophetatur.*

2,13 „Se fălește": *litt.* „declară", „pretinde". ♦ „copil": gr. παῖς; termenul are în LXX cel mai adesea sensul de „sclav", „slujitor". Aici însă, versetele 16 și 18 susțin mai degrabă înțelesul de „copil", „fiu". *Cf.* Lc. 22,70; In. 19,7.

2,15 „nu [e] asemenea": gr. ἀνόμοιος. Termenul apare numai aici în Înț. și este absent în restul LXX. ♦ „neobișnuite": reproș adresat de obicei de către păgâni evreilor fiindcă trăiesc altfel decât ceilalți oameni.

și neobișnuite [sunt] căile lui.
16 Soi amestecat am fost socotiți de el
și se ferește de căile noastre ca de lucruri necurate;
fericește cele de pe urmă ale drepților
și se laudă că[-L are] pe Dumnezeu drept tată.
17 Să vedem dacă vorbele lui [sunt] adevărate
și să iscodim ce va fi cu sfârșitul lui.
18 Căci, dacă dreptul este fiu al lui Dumnezeu,
[Acesta] îi va veni în ajutor
și-l va scăpa din mâna potrivnicilor.
19 Prin batjocură și prin caznă să-l cercetăm,
ca să-i cunoaștem blândețea
și să-i punem la încercare răbdarea.
20 La moarte rușinoasă să-l osândim
căci, după spusele lui, va fi vegheat."

2,16 „Soi amestecat": adjectivul κίβδελος, *litt.* „fals", „calp", este folosit în greaca profană pentru a indica metalele în care aliajul nu respectă proporțiile, ca în monedele falsificate, iar în alte pasaje din LXX, și pentru a indica țesăturile făcute din două materiale, reprobate de Lege. În greaca târzie înseamnă și „hibrid, bastard". În versetul de față, formularea are o notă abstractă: εἰς κίβδηλον..., „[am fost socotiți de el] drept un lucru calp".

2,17 „să iscodim": *litt.* „să experimentăm".

2,18 *Cf.* Ps. 21,9; Mt. 27,43. ♦ „fiu al lui Dumnezeu": gr. υἱὸς θεοῦ; termenul folosit aici precizează sensul lui παῖς din v. 13. ♦ *Vetus Latina* pare să se sprijine pe un text grecesc ușor diferit (sau citit diferit): *si enim est uere* („dacă este într-adevăr", modificat apoi în *uerus*, „adevăratul") *filius Dei* („fiul lui Dumnezeu"), traducere care s-ar explica prin gr. δικαίως („pe drept", „cu adevărat") în loc de ὁ δίκαιος („cel drept").

2,20 „moarte rușinoasă": gr. θανάτῳ ἀσχήμονι. Adjectivul este rar în LXX (în Înț. apare numai aici). Traducerea latină recurge la termenul *turpissima*, care nu se referă atât la tipul condamnării (uciderea unui sclav, de pildă), cât la motivarea ei; accentul este pus aici pe nimicirea morală, recurgându-se așadar la o condamnare la moarte pentru motive nedemne. Acesta este sensul adjectivului grecesc, așa cum reiese el din Deut. 24,1 (unde se spune că bărbatul poate întocmi o scrisoare de repudiere a soției dacă ea s-a făcut vinovată de un act rușinos, ἄσχημον πρᾶγμα); *vide* și Gen. 34,7 (episodul Dina--Sichem). ♦ „va fi vegheat": gr. ἔσται... ἐπισκοπή. În greaca profană termenul are înțelesul de „vizită", „cercetare" (*vide* Lucian, *Dialogi deorum* 20,6). În LXX este folosit pentru a traduce ebr. *pāqadh*, acoperind toate sensurile verbului ἐπισκέπτομαι. Poate însemna și „anchetă", „judecată", dar aici are înțelesul de „intervenție divină salvatoare".

21 Acestea le-au gândit și s-au înșelat
căci i-a orbit răutatea lor
22 și nu au cunoscut tainele lui Dumnezeu,
nici nu au nădăjduit la o plată a evlaviei,
nici n-au prețuit răsplata sufletelor fără de prihană.
23 Căci Dumnezeu l-a creat pe om pentru nestricăciune
și l-a făcut chip al propriei Sale veșnicii.
24 Dar prin invidia diavolului moartea a intrat în lume
și o încearcă cei care sunt de partea lui.

3 1 Sufletele drepților sunt însă în mâna lui Dumnezeu
și nici un chin nu-i va atinge.

2,22 „tainele": gr. μυστήρια sunt planurile ascunse ale Domnului pentru cei ce sunt credincioși, *vide* 3Mac. 3,10. Termenul era în mod natural pus în legătură cu „misterele", la care se face explicit referire în 6,22 și 14,15.23; este folosit în restul LXX numai în scrierile din perioada elenistică (Tobit, Iudit, Sirah, Daniel).

2,23 „nestricăciune": gr. ἀφθαρσία – în greacă termenul este în mod curent antonimul coruptibilității inerente devenirii și schimbării, aplicându-se așadar la tot ce e considerat nepieritor (divinitatea, sufletul). Aici este vorba de modalitatea nemuririi sufletului, dar, întrucât în context se afirmă intenția primară a Creatorului, s-ar putea referi la condiția omului în paradisul pământesc, eventual redobândită de cei drepți după moartea fizică (*cf.* și Larcher, *ad loc.*). ♦ „chip": gr. εἰκών, *litt.* „imagine". ♦ „veșnicii": gr. ἀϊδιότητος – lecțiune prezentă în unele manuscrise, adoptată de Rahlfs. Manuscrisele mari au ἰδιότητος, „proprietate caracteristică", „particularitate" (la genitiv). Oricum, pasajul trimite la Gen. 1,26-27 („după chipul și asemănarea").

2,24 „diavolului": gr. διαβόλου; este un *hapax* în Înț. Prin διάβολος, în Septuaginta este numit Satana, *vide* Iov 1,6.12; 2,1; 1Par. 21,1; Zah. 3,2; neînsoțit de articol, apare și în 1Pt. 5,8 și Fp. 13,10.

3 Opoziția față de capitolul precedent este marcată prin particula (slab-)adversativă δέ. Versetele 1-12 ale acestui capitol pun alături, într-un contrast sever, soarta nelegiuiților și a celor drepți.

3,1 „Sufletele drepților": gr. δικαίων ψυχαί, *vide* Dan. 3,86 (εὐλογεῖτε, πνεύματα καὶ ψυχαὶ δικαίων, τὸν κύριον, „binecuvântați, duhuri și suflete ale drepților, pe Domnul"), unde sensul termenului ψυχαί este diferit: în uzul biblic, ψυχή îl desemnează pe om ca ființă vie în întregul lui; de aceea poate fi uneori echivalat cu un simplu pronume. Considerarea omului ca ființă compusă din trup și suflet este de origine grecească, iar în VT o găsim numai în cartea Înțelepciunii. Evoluția grecească ulterioară a dihotomiei suflet-trup se fixează asupra acestui termen, nu asupra lui πνεῦμα. ♦ „în mâna lui Dumnezeu": expresia implică dependență față de Dumnezeu și, totodată, ocrotire din partea Lui. Fiind vorba de sufletele drepților care au murit, este sugerată aici nemurirea fericită.

[2] În ochii nechibzuiților au părut că sunt morți
și a fost socotită o nenorocire ieșirea lor,
[3] și plecarea de la noi – prăbușire,
dar ei sunt în pace.
[4] Și chiar dacă în ochii oamenilor au fost pedepsiți,
nădejdea lor [e] plină de nemurire;
[5] Și, după ce au fost puțin pedepsiți, mari binefaceri vor primi,
pentru că Dumnezeu i-a pus la încercare
și i-a găsit vrednici de El;
[6] ca aurul în cuptor i-a încercat
și ca pe o jertfă de ardere de tot i-a primit.

3,3 „în pace": în Biblie, ebr. *šālôm* (gr. εἰρήνη) semnifică o stare de siguranță și de împlinire sub ocrotirea lui Dumnezeu.

3,4 „plină de nemurire": gr. ἀθανασίας πλήρης. Termenul ἀθανασία este unul dintre cei folosiți pentru a plasa cronologic cartea Înțelepciunii: necunoscut în restul Septuagintei, el figurează de cinci ori în Înț. și de două ori în 4Mac. (așadar, numai în cărțile scrise direct în limba greacă). Termenul în sine nu corespunde unei noțiuni care s-ar defini prin negarea morții: adjectivul ἀθάνατος se referă la divinitate și indică absența morții, nu negarea ei, iar prin extensie devine un atribut al întregii sfere a divinului, în opoziție cu θνητός, *litt.* „muritor", dar folosit cel mai adesea în sensul general de „omenesc", colorat poetic. În contextul iudaismului elenistic, Flavius Iosephus, *AI* 18,18, afirmă că esenienii socoteau că sufletele sunt nemuritoare (ἀθανατίζουσι δὲ τὰς ψυχάς), iar fariseii (18,4) aveau credința că sufletele dețin o forță nemuritoare (ἀθάνατον ἰσχὺν ταῖς ψυχαῖς πίστιν αὐτοῖς εἶναι).

3,4-5 Verbul παιδεύω, în sensul de „a pedepsi", „a corija", conturează clar imaginea Tatălui care Își educă fiii printr-un dozaj echilibrat de pedepsire și răsplată, imagine pusă în lumină de opoziția ὀλίγα-μεγάλα (adverbe provenite din adjective la neutru plural, forme ce sugerează o suită de acțiuni), unei pedepse ușoare corespunzându-i o răsplată uriașă.

3,6 Focul nu are numai darul de a dovedi calitatea aurului, el îl și curăță de impurități. Această idee apare bine atestată și în literatura profană: la stoici – la Seneca în mod deosebit – se întâlnește o concepție ce poate fi alăturată celei iudaice târzii, și anume că cei buni sunt supuși încercărilor pentru a nu se lăsa ademeniți de bunuri calpe, cum sunt bogăția, puterea, plăcerea (*vide e.g.* Seneca, *De prouidentia* 5-6: 5,9 conține chiar o referire la aurul pe care focul îl face mai bun). Scarpat (vol. I, p. 218) observă că, în vreme ce conținutul pedagogic are paralele în literatura păgână, concepția punerii la încercare este în totalitate iudaică; între episoadele de punere la încercare, unul dintre cele mai faimoase este cel din Gen. 22,1, ale cărui ecouri se regăsesc în Sir. 44,20 (ἐν πειρασμῷ εὑρέθη πιστός, „[fiind pus] la încercare, a fost găsit credincios", vezi episodul Avraam din Gen.: ὁ θεὸς ἐπείραζεν τὸν Αβρααμ, „Dumnezeu l-a pus la încercare pe Avraam").

[7] Iar la ceasul cercetării lor vor străluci
și vor fi ca scânteile ce aleargă prin miriște.
[8] Vor judeca neamurile și vor fi stăpâni peste popoare,
și va împărăți peste ei Domnul în veci.
[9] Cei care și-au pus încrederea într-Însul vor înțelege adevărul,
cei credincioși vor rămâne lângă El în iubire;
căci harul și îndurarea [sunt] pentru aleșii Săi.
[10] Dar nelegiuiții, după cum au cugetat, [astfel] vor [și] primi pedeapsă,
[ei,] cei nepăsători față de dreptate și care de Domnul s-au îndepărtat.
[11] Căci cei care socotesc drept nimic înțelepciunea și învățătura sunt
nenorociți:

3,7 „la ceasul cercetării": ἐν καιρῷ ἐπισκοπῆς, *vide supra* notele la 2,5 și 2,20. Aici, intervenția binefăcătoare a lui Dumnezeu poate presupune o judecată universală, urmată de glorificarea celor drepți – „vor străluci": expresia se aplică în alte locuri celor înviați (Dan. 12,3; Mt. 13,43). Învățătura despre învierea trupurilor, prezentă în Daniel și în Macabei, este amintită doar aluziv în Înț., unde accentul se pune pe nemurirea sufletului, idee de influență grecească, dar armonizată cu spiritualitatea biblică. ♦ „ca scânteile...": gr. ὡς σπινθῆρες; *cf.* 11,18. Imaginea are o bună tradiție biblică, cu referire la incendiul care urma să nimicească neamurile; *vide e.g.* Abd. 18 și Zah. 12,6: nimicirea vrăjmașilor lui Dumnezeu de către un Israel purificat. Unii comentatori transferă imaginea pe plan transcendent înțelegând-o fie ca pe o biruință morală a drepților asupra păcatului sau asupra celor fără de lege, fie ca o participare a drepților la judecata de pe urmă: ei vor alerga în toate direcțiile precum scânteile unui foc dumnezeiesc. După o altă interpretare, metafora ar evoca direct slava cerească în care au ajuns cei drepți.

3,8 Drepții vor fi asociați stăpânirii veșnice a lui Dumnezeu peste toate popoarele pământului – *cf.* Dan. 7,18.22.27.

3,9 „harul și îndurarea": gr. χάρις καὶ ἔλεος; sunt termenii tradiționali ai binecuvântării iudaice, *cf.* Tob. 7,12.

3,10 „nelegiuiții": gr. ἀσεβεῖς sunt aici în primul rând iudeii care s-au îndepărtat de Lege, apostații. ♦ „pedeapsă": gr. ἐπιτιμίαν; este un *hapax* în VT, iar în NT este folosit o singură dată în 2Cor. 2,6, cu sensul de cenzură exercitată de comunitate (Vulg.: *obiurgatio*); verbul corespunzător (ἐπιτιμᾶν) este însă frecvent folosit, atât cu sensul de „a pedepsi", „a reproșa", cât și cu cel de „a amenința", „a porunci". În greaca profană, ἐπιτιμία este un termen tehnic al vocabularului juridic, cu un sens diferit de cel biblic: la Demostene sau Eschine indică exercitarea drepturilor civile; sensul de „pedeapsă" era acoperit de un termen înrudit etimologic: τὸ ἐπιτίμιον și, mai cu seamă, de pluralul lui: τὰ ἐπιτίμια (denumind o pedeapsă pronunțată de un tribunal). ♦ „dreptate": se poate înțelege și „cel drept". ♦ „s-au îndepărtat", gr. ἀποστάντες (de [illegible] „apostat"): se referă aici la cei care s-au lepădat de Dumnezeul lui Israel.

3,11 „cei care socotesc... nenorociți": în gr. la singular, trecerea la plural făcându-se în stihul următor. ♦ „înțelepciunea și învățătura": pereche de termeni care se întâlnește

deșartă [e] nădejdea lor, iar trudele lor – zadarnice
și fără de folos lucrările lor.
12 Femeile lor – nechibzuite
și răi copiii lor,
blestemată seminția lor.
13 Căci fericită-i [femeia] stearpă care-i fără de prihană,
care nu a cunoscut împreunare în păcat;
ea va avea rod la cercetarea sufletelor.
14 [Fericit] și eunucul a cărui mână nu a săvârșit nelegiuiri
și care nu a cugetat rele împotriva Domnului,
căci i se va da lui, pentru credință, har ales
și loc de cinste în Templul Domnului.
15 Căci slăvit e rodul bunelor osteneli
și nepieritoare rădăcina chibzuinței.

într-un context similar și în Prov. 1,7: primul termen desemnează cunoașterea care îl luminează pe om asupra sensului vieții lui, spre a și-o călăuzi după voința lui Dumnezeu, iar cel de-al doilea trimite la disciplina de viață dobândită prin educarea în Legea lui Dumnezeu. ♦ „nenorociți": *litt.* „nenorocit", gr. ταλαίπωρος – cuvânt poetic, ce mai apare și la 13,10.

3,12 „blestemată": gr. ἐπικατάρατος. Termenul, frecvent în LXX (corespunzând ebr. *'ārūr*, „lovit de blestem" divin), apare în Înț. numai aici și în 14,8; în NT este atestat de două ori, dar într-un citat din Deut. 27,26. Deissman (pp. 74-75) îl consideră un termen de dată târzie (dubla prefixare sugerează acest stadiu lingvistic); din greaca biblică, el trece în literatura creștină. Și în scrierile de la Qumran renegații au parte de un blestem pe vecie. Scrierile rabinice recurg frecvent la termenul *'ārūr* pentru cei care încalcă Tora. ♦ „seminția": gr. γένεσις, „generație/generare", „vlăstar".

3,13 Cu acest verset începe elogiul virtuții, desfășurat până la 4,6. ♦ În opoziție cu concepția tradițională simplistă după care fertilitatea este totdeauna semnul binecuvântării lui Dumnezeu, iar sterilitatea este întotdeauna pedeapsă divină, autorul pune în opoziție aici și în cap. 4 un eventual comportament virtuos al unei femei sterile cu unul nelegiuit al unei femei fie ea și rodnică. La fel, mai jos (3,17-18; 4,7 și urm.), va demonta prejudecata că viața lungă este neapărat semn de binecuvântare, iar moartea timpurie – un blestem. ♦ „în păcat": aluzie în primul rând la căsătoriile cu femei păgâne, care pot fi prilej de cădere în idolatrie, dar și la adulter (*cf. infra* 3,16; 4,3.6).

3,14 „eunucul": considerat nevrednic de a participa la cultul oficial (Deut. 23,2), este „reabilitat" în profeți (Is. 56,4-5 spune că eunucului, dacă e credincios, Dumnezeu îi va da loc de cinste în Templul mesianic), iar aici glorificarea lui este transferată în viața de dincolo, în Templul ceresc. ♦ „pentru credință": majoritatea comentatorilor interpretează astfel genitivul din greacă.

16 Iar copiii desfrânaților vor fi neîmpliniți
și sămânța din pat nelegiuit va fi nimicită.
17 Chiar dacă vor avea viață îndelungată, vor fi socotiți de nimic
și fără cinstire va fi, la sfârșit, bătrânețea lor.
18 Iar dacă vor sfârși devreme
nu vor avea speranță,
nici mângâiere în ziua judecății,
19 căci amarnic e sfârșitul stirpei nedrepte.

4 1 Mai bine fără copii, [dar] cu virtute,
căci nemurire este în amintirea ei,
fiindcă și de Dumnezeu e cunoscută, și de oameni.
2 Când e de față, [aceștia] o imită
și, de s-a îndepărtat, tânjesc după ea;
și în veac purtând cunună, merge triumfătoare,
[căci] a biruit în lupta cu răsplăți nepângărite.
3 Iar puzderia de odrasle ale nelegiuiților nu va fi de folos

---

3,16-19 În retorica discursului, autorul folosește expresiile tradiționale privitoare la pedepsirea părinților în copiii lor, deși deja de la Iezechiel se afirmă hotărât responsabilitatea individuală a fiecăruia (Iez. 18,14-20). ♦ Desfrânații menționați aici (μοιχοί) sunt, probabil, cei ce nu-și păstrează credința față de Lege, cei care încheie căsătorii cu păgânii. Imaginea sugerată este cea a Israelului necredincios față de Dumnezeu, *vide* și Ierusalimul-mireasă desfrânată din Iez. 16,3 *sq*. ♦ *Vide* Philon, *De confusione linguarum* 27.

3,18 „judecății": gr. διάγνωσις, *litt*. „discernere", „decizie".

4,1 Capitolul începe solemn: κρείσσων ἀτεκνία (*Vetus Latina*: *melior est enim <in>generatio*; alături de aceasta, există lecțiunea unei părți importante a manuscriselor latinești, în formă exclamativă, socotită de unii comentatori ca reprezentând forma primitivă a traducerii: *o quam pulchra est casta generatio cum claritate*, „o, cât e de frumos neamul cast cu strălucire"). Totuși, alții consideră că ar putea să fie o interpretare secundară, datorată tendinței de a găsi aici un elogiu al castității, al fecioriei, așa cum îl interpretează și o veche tradiție patristică. ♦ Nemurirea ca dăinuire în amintirea oamenilor devine o nemurire personală în Dumnezeu (*cf*. și BJ *ad loc*.).

4,2 „tânjesc": gr. ποθοῦσιν; autorul acestei cărți pare să aibă o predilecție pentru verbul ποθεῖν, care apare de cinci ori (6,11; 8,8; 15,5.6); în restul LXX este atestat de două ori, la care se adaugă un pasaj în 4Mac. ♦ „lupta": gr. ἀγῶν este folosit și în 4Mac. 17,11-16 într-o imagine a vieții ca „întrecere sportivă", reluată apoi în NT (1Cor. 9,24 *sq*., Flp. 3,13; 1Tim. 6,12; 2Tim. 2,3 *sq*.; 4,7; Evr. 12,1).

4,3 „puzderia": gr. πολύγονον... πλῆθος, *litt*. „mulțimea mult-născătoare"; πολύγονος este un *hapax* în Înț., atestat o singură dată (la comparativ) în 4Mac. 15,5. Are o nuanță

și, [ieșită] din mlădițe sălbatice, nu va da rădăcini adânci
și nu va așeza temelie neclintită.
4 Și, chiar dacă o vreme ar da ramuri verzi,
fără temei crescând, va fi clătinată de vânt
și de tăria vânturilor smulsă din rădăcină.
5 Mlădițele abia crescute se vor zdrobi,
iar rodul lor va fi fără folos, [prea] necopt pentru a fi mâncat și bun de nimic.
6 Căci copiii născuți din somnuri nelegiuite
sunt martori ai stricăciunii părinților, la cercetarea lor.
7 Însă cel drept, chiar dacă va muri înainte de vreme, va fi în odihnă.
8 Căci bătrânețea vrednică de cinste nu e cea îndelungată,
nici nu se măsoară în numărul anilor.
9 Chibzuința, la oameni, ține loc de cărunțețe
și vârsta bătrâneții este viața fără pată.
10 Ajuns plăcut lui Dumnezeu, a fost iubit
și, cum trăia printre păcătoși, a fost strămutat.
11 A fost răpit, pentru ca răutatea să nu-i strâmbe chibzuința
iar viclenia să nu-i amăgească sufletul.
12 Căci vraja netrebniciei întunecă ce este bun
și zbuciumul poftei slăbește mintea lipsită de răutate.

---

ușor depreciativă, în greaca profană fiind un termen folosit numai pentru animale. ♦ „mlădițe": *litt.* „butași". ♦ „sălbatice": *litt.* „bastarde".

4,7 După punerea în contrast a virtuții cu nelegiuirea (3,13–4.6), este abordată aici (până la sfârșitul capitolului) o altă temă crucială: comparația între viața lungă și viața împlinită. Împotriva opiniei tradiționale după care lungimea vieții este semn al binecuvântării lui Dumnezeu, iar moartea timpurie este o pedeapsă, se afirmă aici că importantă este calitatea vieții, trăirea ei după voința lui Dumnezeu.

4,10 Consolarea „l-a iubit Dumnezeu" pentru moartea unui tânăr virtuos apare aici pentru prima dată în Biblie. Aceeași idee apare și în literatura greacă, în cunoscutul vers al lui Menandru devenit proverbial: „Acela pe care-l iubesc zeii moare de tânăr." În Biblie însă scopul e ferirea tânărului de suferința trăirii printre păcătoși și de riscul contaminării cu purtarea acestora (v. 11). ♦ „a fost strămutat": același verb apare și în Gen. 5,24 cu privire la Enoh.

4,12 „vraja": gr. βασκανία; un *hapax* în Înț., este atestat de două ori în 4Mac. (1,26 și 2,15). Termenul denumește influența cu efecte negative, fascinația (*vide* și βάσκανος: „cel care vrăjește", „care deoache"). ♦ „slăbește": *litt.* „subminează".

13 Atingând desăvârșirea în puțină vreme, el a împlinit vremuri îndelungate:
14 căci sufletul lui era plăcut lui Dumnezeu;
de aceea s-a grăbit să plece din mijlocul stricăciunii,
iar popoarele au văzut și n-au priceput
și nici nu le-a trecut prin minte una ca aceasta,
15 că harul și îndurarea [sunt] pentru aleșii Lui
și veghere[-I] – asupra credincioșilor Lui.
16 Iar dreptul care a murit îi osândește pe nelegiuiții care trăiesc
și tinerețea timpuriu sfârșită [osândește] bătrânețea încărcată de ani a celui nedrept.
17 Căci vor privi sfârșitul înțeleptului
și nu vor înțelege ce a plănuit Domnul pentru el
și de ce l-a pus la adăpost.
18 Vor vedea și vor disprețui,
însă de ei va râde Domnul.
19 Și vor fi după aceea un stârv disprețuit
și [spre] batjocură printre morți pentru vecie,
căci îi va sfărâma [trântindu-i] muți cu capul înainte
și îi va zgudui din temelii,
și până la sfârșit vor fi sterpi și uscați
și vor fi [pradă] durerii,
iar amintirea lor va pieri.

4,13 „a împlinit vremuri îndelungate": pluralul fie sugerează diferitele faze ale vieții, fie are valoare intensivă; s-ar putea parafraza: „a atins plinătatea unei vieți îndelungate" (*cf.* Larcher, *ad loc.*).

4,15 „harul și îndurarea": *vide supra* 3,9.

4,18 „va râde": gr. ἐκγελάσεται (*litt.* „a râde în hohote"); în Înț. apare numai în acest verset; verbul în sine – ca și această imagine antropomorfă a divinității – își are originea în Psalmi (2,4; 36,13; 58,9). ♦ Larcher (p. 339) propune o ordine diferită a versetelor 14-16: 14ab-16-17-15-14cd-18 (unde a, b, c și d notează stihurile din v. 14).

4,19 *Cf.* Is. 14,18-19. ♦ „stârv": gr. πτῶμα; Scarpat (vol. 1, pp. 292-293) preferă traducerea it. *rovina* („ruinare, prăbușire"), insistând asupra înțelesului etimologic de „cădere" și sprijinindu-se pe prezența în stihul următor a termenului νεκροί („morți"), care ar dezechilibra acest început de verset dacă pentru πτῶμα ar fi acceptată traducerea tradițională, „cadavru"; *Vetus Latina*: *decidentes*. ♦ „până la sfârșit": se poate înțelege și „până la unul" = „cu toții". ♦ „sterpi și uscați": gr. χερσόομαι, „a ajunge/rămâne uscat și sterp".

[20] Vor veni la numărătoarea păcatelor lor cu spaimă,
și-i vor învinui în față nelegiuirile lor.

5 [1] Atunci dreptul va sta cu multă îndrăzneală
în fața celor care l-au asuprit
și care i-au tăgăduit strădaniile.
[2] Văzându-l, vor fi tulburați de spaimă grozavă
și vor încremeni [în fața] neașteptatei [sale] izbăviri.
[3] Își vor spune între ei, căindu-se,
și vor geme, cu răsuflarea-ntretăiată și vor spune:
[4] „Acesta era cel pe care l-am luat în râs odinioară
și drept țintă a ocării, nechibzuiții de noi;
viața lui am socotit-o nebunie,
iar sfârșitul lui, de disprețuit.

4,20 „în față": gr. ἐξεναντίας desemnează partea adversă într-un proces. Scenă de judecare a păcătoșilor, în care acuzatorii sunt chiar păcatele lor.

5 Capitolul acesta încheie comparația dintre cei drepți și cei nelegiuiți, într-un crescendo care atinge punctul maxim în 5,23, o dată cu nimicirea nelegiuirii de pe întregul pământ (πᾶσαν τὴν γῆν, *vide supra* nota la 1,1).

5,1 „Atunci": gr. τότε; pasajul este adesea apropiat de Mt. 13,43 („Atunci drepții vor străluci ca soarele..."). ♦ „îndrăzneală": gr. παρρησία, *litt.* „vorbire slobodă" (*cf.* și Prov. 13,5; Iov 27,10), va fi mult folosit în NT referitor la îndrăzneala creștinului în fața dușmanilor, dar și la libertatea de fiu în fața lui Dumnezeu (*cf.*, de ex., 2Cor. 3,12; 7,4; 1Tim. 3,13; Evr. 4,16). ♦ „au tăgăduit": gr. ἀθετούντων; verbul ἀθετεῖν este frecvent folosit, în greaca profană, în perioada elenistică, fiind bine atestat la Polibiu, Diodor, Plutarh, în inscripții și în papiri. Are înțelesul „a invalida", „a infirma", „a elimina" – în contexte juridice (legi, dispoziții testamentare etc.), în limba comună având sensul general de „a da deoparte, a respinge" (așa cum apare într-un citat liber al versetului Is. 29,14 în 1Cor. 1,19, unde ἀθετήσω este folosit în paralelism cu ἀπολῶ, „a nimici". În Înț. apare numai în acest verset; în restul LXX este însă frecvent.

5,4-13 Mărturisirea păcătoșilor contrastează cu vorbele lor nesăbuite de odinioară (2,1-20).

5,4 „drept țintă": gr. εἰς παραβολήν, *litt.* „comparație" (*vide* verbul παραβάλλειν, „a pune alături/unul lângă altul", pentru a confrunta). Termenul evoluează la un sens diluat, de la „comparație" la „subiect de povestire", „povestire", devenind o „pildă" (echivalent al ebr. *māšāl*). *Vetus Latina* traduce aici prin *in similitudine* (Scarpat, vol. 1, p. 459, observă că παραβολή în Vulgata NT este cel mai adesea lăsat netradus, ca un grecism consacrat, *parabola*; este însă frecventă și echivalarea lui prin *similitudo*, care reprezenta traducerea tradițională a termenului tehnic de retorică).

5 Cum de-a fost socotit printre fiii lui Dumnezeu
și partea lui este printre sfinți?
6 Așadar am rătăcit de la calea adevărului
și lumina dreptății n-a strălucit pentru noi,
și soarele n-a răsărit pentru noi.
7 Ne-am îndestulat pe cărările nelegiuirii și ale pierzaniei
și am străbătut pustiuri neumblate,
dar calea Domnului nu am cunoscut-o.
8 La ce ne-a folosit trufia
și ce ne-au adus nouă bogăția și înfumurarea?
9 S-au dus toate acestea ca o umbră
și ca o veste ce-i rostită-n fugă,
10 precum corabia care străbate apa [mării]-nvolburată
fără ca urma trecerii ei să poată fi descoperită,
nici dâra [lăsată] de chilă în valuri,
11 sau precum o pasăre ce străbate în zbor văzduhul
fără să poți descoperi vreo dovadă a trecerii ei:
doar aerul ușor, biciuit de bătaia aripilor
și despicat de avânt puternic,

5,5 „printre sfinți": gr. ἐν ἁγίοις. În limbaj biblic, ἅγιος se referă esențialmente la Dumnezeu, desemnându-l alteritatea, transcendența (traducând ebr. *qadhôș*); cu referire la om și la obiecte, desemnează „punerea deoparte", faptul de a-I aparține nemijlocit lui Dumnezeu. Adjectivul apare numai aici substantivat, părând să se refere la acei ἡγιασμένοι, care se împărtășesc din moștenire (κληρονομία), laolaltă cu îngerii, *vide* Deut. 33,2-3; sunt cei care se tem de Dumnezeu și care alcătuiesc poporul Lui ales (Ps. 33,10); *cf.* Fp. 20,27.

5,6 *Cf.* Is. 58,8-10; 59,9-10.

5,7 „Ne-am îndestulat": poate fi înțeles în sensul „ne-a mers bine" sau în sensul „ne-am săturat de", „ne-am scârbit" – însă primul pare mai potrivit în context.

5,8 „trufia": gr. ὑπερηφανία, *litt.* „mândrie excesivă", „orgoliu", cu o evoluție de sens înspre „aroganță întemeiată pe bogăție"; *vide* și Sir. 10,12.13. Teofrast (*Caracterele* 24,1) definește termenul ca „dispreț față de toți în afară de sine". Fără a fi la origine un sentiment legat de planul religios, ajunge să fie considerat un viciu, de vreme ce trufia ține de deșertăciune, de iluzoriu. În LXX, termenul e mult mai accentuat și ține de sfera religiosului, căci aroganța duce la nedreptățirea aproapelui și la disprețuirea exigențelor lui Dumnezeu.

5,9 „ce-i rostită-n fugă": *litt.* „ce trece pe lângă".

5,10-12 „precum": introduce prima dintre comparații. În Prov. 30,19 imaginile acestea sunt citate ca *adynata*.

e străbătut de mişcarea aripilor sale,
iar apoi nu se mai află semn al înaintării ei.
12 Sau precum săgeata azvârlită către țintă:
aerul despicat se-ntoarce pe dată la loc,
astfel că nu se ştie pe unde a trecut.
13 Aşa şi noi: abia născuți, am şi pierit
şi nu am avut de arătat nici un semn de virtute,
ci în răutatea noastră am fost mistuiți."
14 Căci nădejdea nelegiuitului e ca pulberea dusă de vânt
şi precum chiciura subțire mânată de furtună:
s-a risipit precum fumul în vânt
şi a trecut ca amintirea unui oaspete de-o zi.
15 Iar drepții vor trăi în veci
şi la Domnul [se află] răsplata lor,
şi Cel Preaînalt îi are în grija Sa.
16 De aceea vor primi însemnul regesc al nobleței
şi cununa frumuseții din mâna Domnului,
căci cu dreapta [Sa] îi va acoperi
şi cu brațul [Său] îi va ocroti.
17 Va lua drept armură râvna Sa
şi-Şi va înarma zidirea spre apărare de duşmani.
18 Va îmbrăca dreptatea ca platoşă
şi coif Îşi va pune judecata nefățarnică.
19 Va lua ca pavăză sfințenia nebiruită,
20 Îşi va ascuți aspra mânie drept sabie
şi universul va porni război împreună cu El împotriva celor smintiți.

5,14 „chiciura", gr. πάχνη: aceasta este forma editată de Rahlfs, întemeiată pe lecțiunea codicelor de autoritate; Scarpat susține însă lecțiunea ἄχνη, „spumă", care are de partea sa un singur codice, dar şi traducerea latinească *spuma* şi versiunea siriacă.

5,16 *Cf.* Dan. 7,18; Is. 62,3. ♦ „îi va ocroti": *litt.* „îi va acoperi ca un scut". Termen foarte frecvent în Psalmi.

5,17-20 Imaginile războinice par inspirate din Is. 59,16-17; *cf.* şi Ps. 7,11.

5,20 „smintiți": în finalul versetului apare un termen rar: adjectivul παράφρων aproape că nu se întâlneşte în proză, iar în poezie este puțin atestat. Acest calificativ se aplică oamenilor care şi-au pierdut mințile şi au ajuns într-o stare de năuceală provocată de spaimă. Un pasaj din Grigore cel Mare comentează pe larg acest stih (*Hom.* 35 *in Ev.*, PL 76, 1260).

21 [Atunci] vor porni, bine țintite, săgețile fulgerelor
și ca dintr-un arc bine întins al norilor vor țâșni către țintă
22 și din praștie, plin de mânie, va fi azvârlit noian de grindină;
se va dezlănțui împotriva lor apa mării,
iar râurile se vor revărsa fără cruțare;
23 va sta împotriva lor duhul Puterii
și ca vijelia îi va risipi;
și [astfel] nelegiuirea va fi pustiit întreg pământul,
și facerea de rău va fi răsturnat tronurile celor puternici.

6 1 Ascultați, așadar, regi și înțelegeți!
Învățați, [voi] cei ce împărțiți dreptatea până la marginile pământului,
2 deschideți-vă urechile, voi, cei ce stăpâniți peste mulțimi
și vă făliți cu puzderie de popoare:
3 căci de la Domnul v-a fost dată stăpânirea
și puterea, de la Cel Preaînalt,

5,22 „noian de grindină": gr. χάλαζαι, *litt.* „grindini"; *vide infra* 16,16. Forma de plural este folosită în concordanță cu normele clasice grecești (*cf.* Platon, *Symposion* 188b, *Republica* 397a etc.). În Septuaginta este folosit însă numai singularul, iar pentru redarea pluralului se recurge la sintagma λίθοι χαλάζης, „pietre de grindină" (*cf.* Iis. Nav. 10,11; Iez. 38,22 etc.).

5,23 „duhul Puterii": gr. πνεῦμα δυνάμεως. Versetul acesta încheie imaginea judecății din urmă a celor nelegiuiți, pentru care sfârșitul este adus de o vijelie puternică, semn al forței divine. ♦ Ultimele două stihuri: după descrierea judecății finale în termeni care țin de apocalipsă, cu numeroase aluzii la textele profetice ale „mâniei lui Dumnezeu", autorul subliniază că nu Dumnezeu e cauza nenorocirilor, ci răutatea și nelegiuirea oamenilor sunt cele care aduc pieirea; *cf.* și Is. 24,4-6.

6 Aici începe partea a doua a acestei cărți, un elogiu al înțelepciunii. Revenirea la tema din 1,1 este marcată prin οὖν („așadar"). Primele versete (1-11) sunt un îndemn la responsabilitate adresat celor puternici și, deopotrivă, un avertisment; vv. 12-21 reprezintă elogiul propriu-zis al înțelepciunii și al binefacerilor ei; ultimele versete ale capitolului (22-25) constituie un prolog la discursul lui Solomon.

6,1 *Cf.* Ps. 2,10. ♦ „regi": βασιλεῖς; βασιλεύς se poate referi, în terminologia elenistică, la diverse categorii și ranguri, având ca trăsătură distinctivă prezența unui personaj de vază înconjurat de persoane care îi sunt într-un fel sau altul subordonate: un magistrat eponim, un prefect, un tiran, un rege etc.

6,2 „puzderie de popoare": posibilă aluzie la stăpânirea romană.

6,3 Puterea e încredințată de Dumnezeu: *cf.* și Prov. 8,15-16; Dan. 2,21; 4,14; Rom. 13,1.

care va cerceta faptele voastre și va scruta planurile voastre;
4 fiindcă, slujitori fiind ai împărăției Sale, nu ați judecat drept,
nici nu ați păzit legea,
nici nu ați urmat voia lui Dumnezeu.
5 Cumplit și pe neașteptate se va năpusti asupra voastră,
căci judecată aspră îi așteaptă pe cei sus-puși.
6 Într-adevăr, cel mic poate fi iertat, din milă,
dar cei puternici, puternic vor fi cercetați,
7 căci de nimeni nu se va sfii Cel Stăpân peste toate
și nu va ține seama de nici o mărire,
fiindcă El l-a făcut și pe cel mic, și pe cel mare,
și în același fel se îngrijește de toți;
8 dar celor puternici grea cercetare le este pregătită.
9 Pentru voi, cârmuitorilor, [sunt] vorbele mele,
ca să învățați înțelepciunea și să nu cădeți în greșeală;
10 căci cei care vor fi păzit cu sfințenie cele sfinte vor fi sfințiți
și cei care le vor fi învățat vor găsi apărare.
11 Doriți, așadar, vorbele mele,
râvniți-le și veți fi [bine] învățați.

6,4 „legea": întrucât adresarea este universală, e vorba în primul rând de legea naturală, apoi, de bună seamă, de diferitele reglementări care o precizează și pe care regii, fie și păgâni, trebuie să le respecte pentru a-și îndeplini menirea.

6,5 „Cumplit": gr. φρικτῶς; adverbul este un *hapax* în LXX, dar și în ansamblul atestărilor grecești; adjectivul corespunzător (φρικτός) revine însă mai jos, în 8,15, ca determinant pentru τύραννοι; etimologia este transparentă: verbul φρίσσω, „a se înfiora, a tremura".

6,6 „cel mic": superlativul în greacă.

6,7 *Cf.* Deut. 1,17 și Iov 34,17-19. ♦ „nu se va sfii": *litt.* „nu-Și va da înapoi fața" – semitism. ♦ „pe cel mic, și pe cel mare... toți": se poate înțelege și neutru: „ce e mic și ce e mare... toate", dar din context ar rezulta mai degrabă că e vorba de persoane.

6,10 „cei care... cu sfințenie cele sfinte vor fi sfințiți": gr. ὁσίως τὰ ὅσια ὁσιωθήσονται. Larcher (pp. 414-415) comentează amănunțit componentele acestui segment de frază. Adverbul ὁσίως indică respectarea scrupuloasă a preceptelor divine sau, mai ales, sentimentele de pietate cu care se împlinesc voile lui Dumnezeu (τὰ ὅσια). Verbul denumește la rândul său o acțiune de purificare și de consacrare ori, în mod excepțional, acțiunea de a se păstra în stare de curăție (*vide* Ps. 17,26; 2Rg. 22,26). Sensul celor trei cuvinte din aceeași rădăcină este aici așadar mai apropiat de sfera lui ἅγιος (*cf.* nota 5,5) și de aceea l-am echivalat ca atare.

[12] Strălucitoare și [pururi] neveștejită este înțelepciunea
și lesne e privită de cei care o iubesc,
și e găsită de cei care o caută,
[13] le iese în cale acelor ce-o doresc
făcându-li-se cunoscută dinainte.
[14] Cel care pleacă-n zori spre ea nu se va osteni,
căci o va găsi așezată la poarta lui.
[15] Dorirea ei adâncă [este] desăvârșirea chibzuinței
și cel care a vegheat pentru ea va fi curând lipsit de grijă;
[16] căci ea însăși umblă în căutarea celor vrednici de ea
și pe cărările lor li se arată cu bunăvoință,
și în fiece gând le iese-n întâmpinare.
[17] Căci preaadevăratul ei început e dorința de învățătură,
iar grija pentru învățătură [este] dragoste,
[18] iar dragostea [este] păzirea legilor ei,
iar luarea aminte la legi este chezășia nestricăciunii,
[19] iar nestricăciunea așază aproape de Dumnezeu:
[20] astfel dorința de înțelepciune duce la starea împărătească.
[21] Iar dacă [vouă], cârmuitori de popoare, vă plac tronurile și sceptrele,

---

6,12-16 Aici înțelepciunea nu este doar o învățătură sau o atitudine, ci, personificată, e Înțelepciunea divină care îl cheamă pe om și-i iese în întâmpinare.

6,14 Ilustrare metaforică a relației tainice dintre lucrarea lui Dumnezeu și răspunsul omului.

6,16 „în fiece gând": gr. ἐν πάσῃ ἐπινοίᾳ; termenul nu se referă la un gând oarecare, ci la o reflecție a cărei sursă se află chiar în Creator. Înțelepciunea este în felul acesta oricând la îndemâna celor ce o caută, ieșindu-le în întâmpinare (ὑπαντᾷ).

6,17-20 E imitat aici, liber, un procedeu grecesc de argumentare – soritul (suită de propoziții de tipul „a este b, b este c, c este d, concluzia fiind că a este c": penultimul atribut, „aproape de Dumnezeu", reluat de „starea împărătească") – pentru a arăta că dorința după înțelepciune e primul pas decisiv spre regalitatea cerească de care îl face părtaș pe om.

6,21-25 Terminologia trimite la religiile de mistere și la doctrinele ezoterice, dar arată că, spre deosebire de acestea, înțelepciunea ce vine de la Dumnezeu se dezvăluie tuturor celor care vor să o primească.

6,21 „cinstiți înțelepciunea": gr. τιμήσατε σοφίαν. Verbul τιμᾶν, pe lângă înțelesurile sale comune, indică și cinstirea rezervată divinității (*vide infra* 14,15). Acest verset are în *Vetus Latina* un stih în plus: *Diligite lumen sapientiae omnes qui praeestis populis* („Iubiți lumina înțelepciunii, voi toți care stați în fruntea popoarelor"), în mod evident o

cinstiți înțelepciunea, ca să domniți pe veci.
22 Ce este înțelepciunea și cum a luat ființă vă voi dezvălui
și nu vă voi ascunde tainele,
ci o voi urmări de la începutul ei
și voi aduce la lumină cunoașterea ei,
și nu voi ocoli adevărul.
23 Nici nu voi umbla împreună cu invidia care mistuie,
căci ea nu are nimic de-a face cu înțelepciunea.
24 Dar mulțimea înțelepților e mântuirea lumii,
și un rege chibzuit – bunăstarea unui popor.
25 De aceea, învățați din cuvintele mele și veți trage folos.

7 1 Și eu sunt om muritor la fel cu toți
și coborâtor din cel dintâi plămădit din pământ;
și în pântecele unei mame [ca] trup de carne fost-am dăltuit
2 timp de zece luni, închegat în sânge,

---

adăugire care avea rolul de a formula o concluzie pentru stihul de început: *Diligite iustitiam qui iudicatis terram.*

6,24 „mulțimea înțelepților": gr. πλῆθος δὲ σοφῶν; Larcher (p. 439) explică înțelesul special al lui πλῆθος aici, ca „multiplicare" (*id est*: mântuirea se produce dacă înțelepții devin mai numeroși).

7 Prima parte a capitolului (1-14) reprezintă definirea autobiografică a regelui Solomon, ca justificare a căutării înțelepciunii.

7,1 Începutul capitolului este polemic față de mediul grecesc, unde regii se declarau descendenți ai unei divinități. Persoana întâi este indicată emfatic, prin sublinierea adverbială κἀγώ, dar și prin plasarea particulei μέν între verb și pronume: εἰμὶ μὲν κἀγώ. ♦ Moyna McGlynn (*Divine Judgement and Divine Benevolence in the Book of Wisdom*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2001, p. 20, nota 78) observă cu bun temei că autorul acestei cărți leagă segmentele între ele, pregătind minuțios trecerile de la unul la altul. Procedeul este folosit în mod explicit la începutul și finalul elogiului înțelepciunii: anunțat *expressis uerbis* în 6,22, dar presupus deja din 6,9.11, își are cu adevărat începutul abia în 7,1. ♦ „din cel dintâi plămădit": omul cel dintâi plămădit este Adam, desemnat aici prin epitetul care îi este propriu: πρωτόπλαστος. ♦ *Vide* Philon, *De nobilitate* 3, 439.

7,2 „zece luni": Antichitatea greco-romană considera normală gestația de zece luni, iar modernii explică aceasta fie prin calculul inclusiv (care, în versetul de față, a făcut să se treacă de la exprimarea printr-un numeral ordinal la una mai puțin nuanțată, cu numeral cardinal: „luna a zecea" a devenit astfel „zece luni"), fie prin raportare la luna lunară, de douăzeci și opt de zile; *vide* Herodot 6,63; Ovidiu, *Fastele* 1,33; Vergiliu, *Bucolice* 4,61

din sămânța unui bărbat și din plăcerea ce-nsoțește somnul.
3 Și eu, o dată născut, am sorbit aerul obștesc
și am căzut pe pământul unde toți suferă la fel,
primul [meu] strigăt – ca la toți [ceilalți] – a fost un plânset.
4 În scutece am fost crescut, și cu griji.
5 Căci nici un rege nu a avut un alt început de viață.
6 Intrarea-n viață [este] una pentru toți și, la fel, ieșirea.
7 De aceea m-am rugat și mi-a fost dată chibzuința,
am chemat și a venit la mine duhul înțelepciunii.
8 Am pus-o mai presus de sceptre și de tronuri
și am socotit bogăția nimic pe lângă ea;
9 n-am asemuit-o c-o piatră nestemată,
căci, la vederea ei, tot aurul [e]-un fir de nisip
și ca noroiul ar fi socotit argintul în fața ei;

(pasajul l-a incomodat și pe Servius, care comenta: *mares decimo nascuntur mense, feminae nono*, „cei de parte bărbătească se nasc în luna a zecea, iar cele de parte femeiască, într-a noua"). Carcopino, în *Virgile et le mystère de la IVe Eglogue*, pp. 96 *sq.*, atribuie influenței pitagoreice calculul celor două tipuri de gestație, una minoră, de șapte luni, și una majoră, de zece luni. Scarpat (vol. 2, p. 22), făcând o trimitere la un articol al lui N.I. Herescu din 1955 (*Les „decem menses" et les calculs chronologiques des Romains*), observă că în textul biblic nu lipsesc referirile la o gestație de nouă luni, *vide* 2Mac. 7,27, pasaj din care pare să fi fost inspirat 4Mac. 16,7. Aulus Gellius are un întreg capitol dedicat acestui subiect, subliniind apăsat că este vorba de zece luni împlinite: *decem menses non inceptos, sed exactos*, „zece luni nu începute, ci împlinite" (3,16,1). ♦ *Vide* Philon, *De uita Mosis* 2,5.

7,3 „Și eu": καὶ ἐγώ, exprimare emfatică, *vide supra* nota la 7,1.

7,7 „m-am rugat": aluzie la visul lui Solomon la Gabaon – *cf.* 3Rg. 3,4-14. ♦ „chibzuința": gr. φρόνησις desemnează înțelepciunea practică, mai ales capacitatea de discernământ – *cf.* și nota la Prov. 1,2. ♦ „a venit la mine duhul înțelepciunii": ἦλθέν μοι πνεῦμα σοφίας; Larcher (pp. 451 *sq.*) traduce „la Sagesse sous forme d'esprit est venue à moi" și comentează că modernii au insistat fie asupra imaginii unei înțelepciuni care devine în om un principiu dinamic, director, fie asupra naturii spirituale a înțelepciunii, fie asupra ideii că înțelepciunea împărtășită omului ține de Înțelepciunea care este Duhul. Toate aceste interpretări își află argumentația în textul Înț. și sunt plauzibile. Merită subliniat însă paralelismul dintre „a venit la mine", ἦλθέν μοι, și „mi-a fost dată" (din stihul precedent), ἐδόθη μοι.

7,8 „pe lângă ea": *litt.* „în comparație cu ea".

7,9 „(n-am) asemuit-o": gr. ὡμοίωσα; verbul ὁμοιοῦν apare frecvent în NT, unde ia sensurile conținute de substantivul ὁμοίωμα, *similitudo*, într-o întrebuințare tehnică. ♦ „nisip": gr. ψάμμος este un *hapax* în LXX.

[10] mai presus de sănătate și de frumusețe am iubit-o,
și am ales s-o am pe ea mai mult decât lumina,
căci neostenită e strălucirea ei.
[11] Dar împreună cu ea mi-au venit și toate bunurile-odată
și bogăție nemăsurată în mâinile ei;
[12] și m-am bucurat de toate, căci înțelepciunea e cârmuitoarea lor,
dar nu știam că le e și născătoare.
[13] Fără vicleșug am învățat-o și fără zgârcenie o împărtășesc,
bogăția ei n-o țin ascunsă pentru mine:
[14] comoară nesfârșită este pentru oameni,
cei care au dobândit-o au ajuns la prietenia cu Dumnezeu
după ce I-au fost înfățișați de darurile creșterii alese.
[15] Dar fie ca Dumnezeu să-mi dea rostire după gând
și în cugetări să fiu vrednic de darurile primite,
căci El Însuși este și călăuza înțelepciunii,
și îndreptătorul înțelepților.
[16] În mâna Lui [suntem] și noi, și cuvintele noastre,
precum și toată chibzuința, și tot meșteșugul.
[17] Căci El mi-a dăruit cunoașterea neînșelătoare a celor care sunt,
pentru a pricepe alcătuirea lumii și lucrarea stihiilor,

7,11 *Cf.* 3Rg. 3,11-13; Mt. 6,33; Lc. 12,31.

7,12 „cârmuitoarea": gr. ἡγεῖται; verbul are aici sensurile de „a dirija, a controla" sau „a conduce, a domina", întâlnite în contexte asemănătoare la autori greci (*e.g.* Platon, pentru care bogăția, sănătatea și frumusețea sunt utile omului doar dacă în fruntea lor se află cunoașterea, înțelepciunea: ἐπιστήμη... ἡγουμένη, *Euthydemos* 280b-281e). ♦ „născătoare": despre înțelepciunea creatoare, *cf.* și 7,22; 8,5-6.

7,14 „au dobândit-o": gr. κτησάμενοι – aceasta este forma editată de Rahlfs, care respinge varianta codicelor *Vaticanus* și *Sinaiticus*, unde apare χρησάμενοι („...s-au folosit"). ♦ „înfățișați": gr. συσταθέντες, *litt.* „recomandați" – imaginea este a unui înalt personaj a cărui bunăvoință se câștigă cu daruri. Ideea este că Dumnezeu dă înțelepciunea oricui o dorește, dar omul trebuie să aibă anumite dispoziții morale pentru a o primi. „Creșterea aleasă" (παιδεία) este buna educație primită spre a împlini voia lui Dumnezeu.

7,15-21 Invocare a lui Dumnezeu, la care se află întreaga cunoaștere, ce poate fi atinsă numai datorită înțelepciunii. Reluând actualizat 3Rg. 5,9-14, știința dorită de Solomon este cea la care aspira omul civilizației elenistice, o componentă de seamă fiind științele naturii; și acestea vin de la Dumnezeu.

7,16 „meșteșugul": gr. ἐπιστήμη τῶν ἐργατείων, *litt.* „știința lucrărilor practice".

7,17 „stihiilor": gr. τὰ στοιχεῖα, „elementele componente" – aici, ale universului.

18 începutul, sfârșitul și mijlocul timpurilor,
întoarcerile solstițiilor și schimbările anotimpurilor,
19 ciclurile anului și orânduirile stelelor,
20 firile animalelor și năravurile fiarelor,
pornirile năvalnice ale duhurilor și cugetările oamenilor,
soiurile de plante și puterile rădăcinilor.
21 Și pe cele ascunse, și pe cele vădite le-am cunoscut;
căci m-a învățat înțelepciunea, cea care meșteșugește toate.
22 Cu adevărat se află în ea duh cugetător, sfânt,
unic, cu multe laturi, subtil,
sprinten, pătrunzător, nepângărit,
limpede, neschimbător, iubitor de bine, ager,
23 de neoprit, binefăcător, iubitor de oameni,
temeinic, de neclintit, lipsit de griji,

7,18 „întoarcerile solstițiilor": gr. τροπῶν ἀλλαγάς (ἀλλαγή, *litt.* „schimbare", „succesiune"); *vide* Philon, *De somniis* 1,20 („ciclul anului", gr. ὁ ἐνιαυτοῦ κύκλος).

7,20 Primul stih al versetului se sprijină pe distincția comună între „animale" (gr. ζῷα), care sunt toate viețuitoarele, și „fiare" (θηρία), care au instincte violente (aici: θυμός, *litt.* „suflu [vital]", „curaj", „impuls", „mânie"). ♦ „pornirile năvalnice": gr. βία, „violență", „impuls violent". ♦ „duhurilor": termenul ar putea să se refere la forțe tainice care lucrează în univers sau în om (*cf.* TOB, *ad loc.*).

7,22-8,1 Acest elogiu al înțelepciunii personificate se aseamănă cu cele din Prov. 8,22-31 și Sir. 24. Aici autorul precizează natura și originea înțelepciunii, enumerând întâi caracteristicile duhului divin care este în ea (22-24); apoi determină relația înțelepciunii cu Dumnezeu (25-26) prin imagini care arată proveniență, dar și participare intimă; folosind o terminologie filozofică grecească, autorul subliniază, în sfârșit, diferite caracteristici ale înțelepciunii, identificând-o în final cu Providența divină. Acest elogiu al înțelepciunii prefigurează o teologie a Duhului, dar mai ales hristologia scrierilor ioanice și pauline, precum și a Epistolei către evrei (*cf.* BJ, nota *ad loc.*).

7,22-23 Codicele grecești concordă în general în privința numărului acestor atribute ale înțelepciunii: ele sunt douăzeci și unu, număr evident simbolic, rezultat din înmulțirea a două numere sacre, trei și șapte. ♦ „cugetător": gr. νοερόν; „sfânt": gr. ἅγιον; „unic": gr. μονογενές; „cu multe laturi": gr. πολυμερές; „subtil": gr. λεπτόν; „sprinten": gr. εὐκίνητον; „pătrunzător": gr. τρανόν; „nepângărit": gr. ἀμόλυντον; „limpede": gr. σαφές; „neschimbător": gr. ἀπήμαντον; „iubitor de bine": gr. φιλάγαθον; „ager": gr. ὀξύ; „de neoprit": gr. ἀκώλυτον; „binefăcător": gr. εὐεργετικόν; „iubitor de oameni": gr. φιλάνθρωπον; „temeinic": gr. βέβαιον; „de neclintit": gr. ἀσφαλές (sinonim al precedentului, dar în varianta sa negată); „lipsit de griji": gr. ἀμέριμνον; „atotputernic": gr. παντοδύναμον; „atotveghetor": gr. πανεπίσκοπον; „pătrunzând": gr. χωροῦν.

atotputernic, atotveghetor
și pătrunzând prin toate duhurile
cugetătoare, curate, cele mai subtile.
24 Căci înțelepciunea se mișcă mai repede decât orice mișcare,
străbate și pătrunde toate prin curăția ei;
25 căci este suflarea puterii lui Dumnezeu
și revărsarea limpede a slavei Celui Atotputernic:
de aceea nimic pângărit nu se strecoară-n ea.
26 Căci [ea] e rază a luminii nepieritoare
și oglindă fără pată a lucrării lui Dumnezeu
și icoană a bunătății Lui.
27 Una fiind, toate le poate
și, rămânând în sine, toate le reînnoiește,
și, din neam în neam, strămutându-se în sufletele sfinte,
făurește prieteni ai lui Dumnezeu și profeți;
28 căci Dumnezeu îl iubește doar pe acela care locuiește laolaltă cu înțelepciunea.
29 Într-adevăr, ea e mai frumoasă decât soarele
și mai presus decât toată rânduirea stelelor.
Asemuită cu lumina, este aflată mai presus:
30 căci lumina e urmată de noapte,
dar înțelepciunea nu e biruită de rău.

8 1 Ea se întinde puternic de la un capăt la altul [al lumii]
și cu bunătate cârmuiește toate.
2 Pe ea am îndrăgit-o și-am căutat-o din tinerețea mea

7,26 *Cf.* Evr. 1,3; In. 1,9; 1In. 1,5; Col. 1,15. ♦ *Vide* Philon. *De confusione linguarum* 28.
7,27 „din neam în neam": *litt.* „pe generații".
7,28 „Dumnezeu îl iubește doar pe acela": *litt.* „nimic nu iubește Dumnezeu decât pe acela".
7,30 „lumina": *litt.* „aceasta". ♦ *Vide* Philon, *De uita Mosis* 1,27.
8,1 Înțelepciunea este mai mult decât forța care susține și ține laolaltă universul: ea este identificată chiar cu providența. Capitolul este dedicat căutării înțelepciunii, care este esența cunoașterii și a autorității (vv. 2-16) și care poate fi atinsă prin rugăciune (vv. 17-21). Versetul de început al capitolului este de fapt o încheiere a seriei de atribute ale înțelepciunii.
8,2 Termenii (aici și în versetele următoare) țin de sfera iubirii conjugale. Verbul φιλεῖν indică o iubire aflată sub semnul pasiunii, spre deosebire de verbul ἀγαπᾶν; verbul

și m-am străduit să mi-o fac mireasă,
și m-am îndrăgostit de frumusețea ei.
3 Își preamărește obârșia aleasă împărtășind viața lui Dumnezeu
și Stăpânul a toate a iubit-o.
4 Căci este inițiată în știința lui Dumnezeu
și ea alege lucrările Lui.
5 Iar dacă bogăția e un bun de râvnit în viață,
ce-i mai bogat decât înțelepciunea, care pe toate le înfăptuiește?
6 Și, chibzuința de-i înfăptuitoare,
cine e, mai mult decât [înțelepciunea], făuritoarea ființelor?
7 Și, dacă cineva iubește dreptatea,
străduniile ei sunt virtuțile,
căci ea [ne] învață cumpătarea și chibzuința,
dreptatea și bărbăția:
nimic nu le e mai folositor în viață oamenilor decât acestea
8 și, dacă cineva își dorește o mare pricepere,
[ea] știe cele de demult și prevede cele viitoare,
cunoaște întorsăturile vorbelor și dezlegările enigmelor,
semnele și minunile le deslușește dinainte,
precum și ce se petrece în clipe și în vremuri.
9 Am hotărât, așadar, să mi-o iau tovarășă de viață,
știind că-mi va fi sfătuitoare-n bine

φιλεῖν nu este niciodată folosit în textele sacre pentru a indica iubirea omului față de Dumnezeu (*cf.* Scarpat, vol. 2, p. 184).

8,6 „chibzuința": gr. φρόνησις. Majoritatea traducătorilor o interpretează în sensul obișnuit, de „cugetare", „inteligență", „înțelegere". Sensul ar fi: dacă inteligența omului este eficientă, cu atât mai eficientă este Înțelepciunea, care a făurit ca un meșter tot ce există. Larcher însă consideră că φρόνησις ar desemna aici o înțelepciune practică, a meșterului sau a artistului. Cu atât mai mult, Înțelepciunea divină posedă această „competență care prezidează creațiile artistice sau tehnice". Dezvoltând cele spuse în v. 5, nu e vorba numai de înțelepciunea creatoare, ci și de faptul că ei i se datorează tot ce este frumos și armonios în creație (*cf.* Larcher, *ad loc.*)

8,7 Sunt enumerate aici cele patru mari virtuți de care vorbesc filozofii greci și care vor fi numite, în etica creștină, „virtuțile cardinale".

8,8 „mare pricepere": gr. πολυπειρία, „experiență îndelungată/largă". ♦ „dezlegările enigmelor": s-a spus despre Solomon că excela în aceasta (*cf.* 3Rg. 5,12; 10,1-3; Ecl. 12,9; Sir. 47,15-17). ♦ „semnele și minunile... în clipe și în vremuri": expresiile par a fi aluzii la Dan. 4,37 LXX și 2,21 LXX; 7,12 LXX.

și mângâiere la griji și la mâhnire.
10 Voi avea, datorită ei, slavă printre mulțimi
și cinstire din partea celor vârstnici eu, un tânăr;
11 mă vor găsi ager la judecată
și în fața cârmuitorilor voi fi privit cu uimire.
12 Dacă voi tăcea, mă vor aștepta și, dacă voi da glas, vor fi cu luare-aminte
și, dacă voi cuvânta mai mult, mâna și-o vor pune la gură.
13 Voi avea, datorită ei, nemurirea
și voi lăsa amintire veșnică celor de după mine.
14 Voi cârmui popoare și neamuri îmi voi supune;
15 tirani temuți, auzind, se vor înfricoșa de mine,
[iar] cu mulțimea mă voi arăta bun și, la război, viteaz.
16 Intrând în casă, mă voi odihni alături de ea;
căci în preajma ei nu este-amărăciune,
nici tristețe în viețuirea cu ea,
ci veselie și bucurie.
17 Gândind acestea în mine însumi
și cugetând în inima mea
că nemurirea se află în înrudirea cu înțelepciunea
18 și în prietenia cu ea – nobilă desfătare,
și în trudele mâinilor ei – bogăție fără de sfârșit,
și în traiul împreună cu ea – chibzuința,
și faima în împărtășirea cuvintelor ei,
rătăceam, căutând cum să o iau pentru mine.
19 Eram copil cu fire fericită

8,12 „mâna și-o vor pune la gură": gest de respect și admirație – *cf.* Iov 29,9.

8,13 „amintire veșnică": *cf.* Ps. 111,6.

8,14 Aluzie probabilă la 3Rg. 5,1; motiv reinterpretat mesianic (*cf.* Ps. 2,8; 17,48; 46,4 etc.).

8,18 „în prietenia cu ea": gr. ἐν φιλίᾳ αὐτῆς; *Vetus Latina*: *amicitia illius*. Termenul poate avea aici o încărcătură suplimentară, de vreme ce se referă la sentimente plasate într-un cadru conjugal; gr. τέρψις, „desfătare", termen care apare în LXX ca echivalent al ebr. *rinnah*, „strigăt de bucurie", susține această nuanță.

8,19 *Vide* Philon, *De confusione linguarum* 17.

8,19-20 *Vide* Philon, *Legum Allegoriae* 12. ♦ V. 20 e un fel de reformulare a lui 19, din care s-ar fi putut înțelege că autorul echivalează eul personal cu trupul, care „primește"

și am avut parte de un suflet bun
20 sau, mai degrabă, bun fiind, am intrat într-un trup neîntinat.
21 Dar, știind că n-o voi putea dobândi altfel decât dacă Dumnezeu mi-o dă
– și acesta era [semn de] chibzuință: a ști de la cine vine o binefacere –,
m-am îndreptat către Domnul și m-am rugat Lui
și-am spus din toată inima mea:

9 1 Dumnezeule al părinților [noștri] și Doamne al îndurării,
care ai făcut toate prin cuvântul Tău
2 și cu înțelepciunea Ta l-ai alcătuit pe om,
ca să stăpânească asupra făpturilor create de Tine
3 și să rânduiască lumea în sfințenie și dreptate,
și cu suflet nepărtinitor să facă judecată,
4 dă-mi înțelepciunea care șade alături de Tine pe tron
și nu mă alunga dintre copiii Tăi.
5 Căci robul Tău sunt eu și fiul slujnicei Tale,
om plăpând și cu viață scurtă,
puțin destoinic să înțeleg judecăți și legi;
6 și chiar dacă vreunul dintre fiii oamenilor ar fi desăvârșit,
de-i va lipsi înțelepciunea de la Tine, ca un nimic va fi socotit.
7 Tu m-ai ales rege al poporului Tău
și judecător al fiilor și fiicelor Tale.
8 Ai poruncit să se clădească un templu pe muntele Tău sfânt

---

un suflet; cum formularea i-ar fi șocat pe cititorii greci obișnuiți să identifice eul cu sufletul, autorul insistă asupra preeminenței sufletului. Unii au interpretat expresia chiar în sensul unei preexistențe a sufletului.

8,21 Paranteza (savantă) din al doilea stih a provocat tulburări în tradiția manuscrisă; autenticitatea ei este însă susținută prin opțiunile editorilor.

9 Această rugăciune a lui Solomon are în alcătuirea sa elemente provenite din pasaje istorice legate de Solomon (3Rg. 3,6-9), idei a căror prezență este difuză în toată literatura sapiențială, și reflecții ale autorului însuși, îndeosebi în versetele 13-18.

9,1 Invocația de deschidere (gr. Θεὲ πατέρων; *Vetus Latina*: *Deus parentum*) se încadrează într-un tipar uzual al rugăciunii; *e.g.* 1Par. 29,18; 2Par. 6,14.42. „Părinții" sunt toți strămoșii poporului israelit.

9,8 „cortul sfânt": gr. σκηνὴ ἁγία; sintagma este folosită pentru a denumi lăcașul ceresc al lui Dumnezeu, adevăratul sanctuar, așezat acolo de Dumnezeu, nu de om (*vide* Evr. 8,1-2: τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς), și model pentru cel pământesc (*cf.* Ex. 25,9). ♦ *Vide* Philon, *Quis rerum diuinarum heres est* 23.

și în cetatea sălășluirii Tale, un altar
aidoma cortului sfânt pe care l-ai pregătit dintru început.
9 Iar împreună cu Tine [este] înțelepciunea,
care cunoaște lucrările Tale
și [era] de față când ai făcut lumea,
și știe ce este plăcut în ochii Tăi
și ce este drept după poruncile Tale.
10 Coboar-o din cerurile sfinte,
de la tronul slavei Tale trimite-o,
ca să-mi stea alături și să trudească [împreună] cu mine
și să cunosc ce este plăcut înaintea Ta.
11 Fiindcă ea știe și înțelege toate,
și mă va povățui în faptele mele cu chibzuință,
și mă va păzi în slava ei;
12 și lucrările mele vor fi bine primite,
și drept voi judeca poporul Tău,
și voi fi vrednic de tronul tatălui meu.
13 Căci ce om [va putea] cunoaște voința lui Dumnezeu
sau cine va putea înțelege ce vrea Domnul?
14 Cugetările muritorilor [sunt] șovăielnice
și nestatornice sunt gândurile noastre;
15 căci trupul pieritor îngreuiază sufletul
și lăcașul pământesc împovărează mintea plină de griji.
16 Cu greu ne închipuim cele de pe pământ,
chiar și pe cele care ne sunt la îndemână le găsim cu trudă;
dar celor din ceruri, cine le-a dat de urmă?
17 Iar voia Ta, cine ar fi cunoscut-o, dacă Tu n-ai fi dăruit înțelepciunea
și n-ai fi trimis duhul Tău sfânt dintru cele de sus?
18 Astfel au fost îndreptate cărările celor de pe pământ

9,9 *Cf.* Prov. 8,22-31; In. 1,3.

9,10 „Coboar-o... trimite-o": am încercat să redăm diferența dintre ἐξαπόστειλον și πέμψον.

9,13 Cele două interogații sunt ordonate progresiv: γνώσεται... ἐνθυμηθήσεται.

9,15 Opoziția între trupul pieritor și sufletul care se simte împovărat de acesta este de sorginte greacă (*vide* Platon, *Phaidon* 66B-67B; 81 B-C; *Phaidros* 247B; Philon, *De proemiis et poenis* 20).

9,18 „Îndreptarea cărărilor" (pe care merg oamenii și de la care sunt mereu înclinați să se abată și să rătăcească) este o constantă a textelor biblice. Viața văzută ca un drum ce

și oamenii au primit învățătura despre cele plăcute Ție,
și prin înțelepciune au fost mântuiți.

10 [1] Ea însăși, pe cel dintâi plămădit ca părinte al lumii,
[pe când era] numai el creat, l-a păzit cu grijă
și l-a smuls din propria-i greșeală,
[2] și i-a dat puterea de a stăpâni peste toate.
[3] Dar, abătându-se de la ea, un [om] nedrept, în mânia sa
a fost nimicit de furia ucigașă de frate.
[4] Și când, din pricina lui, pământul a fost acoperit de apă, înțelepciunea
l-a mântuit încă o dată,
cârmuindu-l pe cel drept cu ajutorul unui unei biete bucăți de lemn.
[5] [Și tot] ea, când neamurile unite-n cuget rău au fost amestecate,

trebuie străbătut este o imagine curentă și în literatura greacă profană. ♦ „celor de pe pământ": gr. τῶν ἐπὶ γῆς; sintagma nu este o simplă variantă pentru a denumi „oamenii", ci este o modalitate de a sublinia contrapunerea om-cer, locul din care vine Înțelepciunea. ♦ Finalul este solemn (gr. ἐσώθησαν; *Vetus Latina*: *sanati sunt*) și face trecerea către capitolul următor.

10 Capitolul este construit pe o temă ce va fi urmărită și mai departe, până la sfârșitul cărții: înțelepciunea guvernează istoria începând de la primul om.

10,1 „cel dintâi plămădit": epitetul propriu lui Adam, gr. πρωτόπλαστος (*vide supra* nota la 7,1), revine aici, pentru a anunța desfășurarea unei istorii care începe de la facerea lumii. ♦ Desfășurarea istorică începe în 10,1, dar este anunțată în 9,18; *vide supra* nota la 7,1. Moyna McGlynn (p. 20, nota 78) afirmă că structurile concentrice care se pot detecta în această carte pot da mărturie pentru unitatea ei originară, de vreme ce concluzia fiecărui segment duce mai departe formularea lui introductivă, într-o înaintare treptată. ♦ „cu grijă": am încercat să redăm astfel plusul de sens adus de preverbul διά. ♦ „greșeală": *litt.* „cădere pe alături", „încălcare", „transgresiune".

10,1-2 Tema căinței și ridicării lui Adam, idee prezentă în iudaism și reluată de Părinții Bisericii, este pusă aici în relație cu lucrarea înduratoare a înțelepciunii, care-i îngăduie lui Adam să-și păstreze și după cădere stăpânirea asupra lumii (Gen. 1,26-28; Înț. 9,2), dându-i și puterea să o exercite (*cf.* BJ, nota *ad loc.*).

10,3 *Cf.* Gen. 4,8-13. Cain se îndepărtează de înțelepciune prin dezlănțuirea sa „ucigașă de frate" (ἀδελφοκτόνοις... θυμοῖς).

10,4 „din pricina lui": păcatul lui Cain pare a fi cauza îndepărtată a decăderii neamului omenesc ce și-a atras asupră-și pedeapsa potopului. ♦ Referirea la episodul Noe (Gen. 6,5-9,17) este marcată de termenul tehnic κυβερνήσασα: înțelepciunea îl cârmuiește pe omul cel drept, folosindu-se de o bucată de lemn. ♦ „cel drept": e vorba de Noe (Gen. 6,9).

10,5 *Cf.* Gen. 11,9 (turnul Babel). ♦ „cel drept": Avraam (*cf.* Gen. 22). ♦ „milei": gr. σπλάγχνα, *litt.* „măruntaie", în limbaj biblic traduce ebr. *raḥamīm*, *litt.* „uter", văzut ca sediul afectelor necondiționate, cum este dragostea maternă.

l-a cunoscut pe cel drept și l-a păzit fără prihană în fața lui Dumnezeu,
și l-a păstrat puternic, în ciuda milei [acestuia] pentru copilul [lui].
6 Ea l-a izbăvit pe cel drept, în vreme ce nelegiuiții piereau,
când el a fugit de focul coborât peste cele Cinci Cetăți.
7 Drept mărturie a răutății [acelora]
stă încă ținutul sterp ce fumegă
și pomii purtători de roade ce nu apucă vremea coacerii,
[iar] un stâlp de sare stă înălțat, amintire a unui suflet necredincios.
8 Căci cei care au disprețuit înțelepciunea
nu numai că au fost împiedicați să deosebească binele,
ci au lăsat lumii o amintire a neghiobiei lor,
ca să nu poată fi uitați în ce-au greșit.
9 Înțelepciunea însă i-a izbăvit din necazuri pe cei care-o slujesc.
10 Ea, pe dreptul care fugea de mânia fratelui [său], l-a călăuzit pe cărări drepte;
i-a arătat împărăția lui Dumnezeu

10,6 Aluzie la Gen. 19: episodul Lot; el este numit cu același calificativ ca și Noe, „cel drept" (δίκαιος). ♦ Termenul „cele Cinci Cetăți" (gr. Πεντάπολις) este puțin folosit în general (Herodot 1,144; Strabon 6,2,4); aici este o trimitere la Gen. 14,2.8.

10,7 *Cf.* Gen. 19,17.26. Larcher (p. 624) remarcă efectul pe care îl produce apropierea termenilor contrastanți καρποφοροῦντα și ἀτελέσιν (pomii ce-și poartă roadele, dar care nu-și duc rodul până la capăt). Tacit (*Historiae* 5,7) comentează o informație preluată din surse grecești, referitoare la așa-numitul „măr de Sodoma", care crește în regiunea Ierihonului: un fruct frumos, dar care, luat în mână, se face pulbere (*cf.* F.M. Abel, *Une croisière autour de la Mer Morte*, Paris, 1911, p. 64, *apud* C. Larcher, *ibid.*). A se vedea în același sens și Flavius Iosephus, *De Bello Iudaico* 4,484 și Tertulian, *Apologeticum* 40,7. ♦ *Vide* Gen. 19,17.26. ♦ *Vide* Philon, *De Abrahamo* 21.

10,8 „lumii": gr. τῷ βίῳ; întâlnim cuvântul cu același sens la Philon, *De posteritate Caini* 2.

10,10 Versetele următoare (10-21) schițează, cu trimiteri transparente, lucrarea Înțelepciunii divine în istoriile lui Iacob, Iosif și Moise. ♦ „dreptul": *cf.* Gen. 27,43. ♦ „i-a arătat împărăția": *cf.* Gen. 28,10-22. ♦ „împărăția (lui Dumnezeu)": gr. βασιλεία înseamnă deopotrivă „regalitate/putere regală", „regat" și „măreție regală". După unii, este vorba aici despre regalitatea cerească a lui Dumnezeu; alții, făcând legătura cu Gen. 28,13 LXX („Domnul stătea sprijinit de scară"), referă expresia la cârmuirea providențială pe care Dumnezeu o exercită din cer prin îngeri: pentru alții e vorba de o perifrază ce desemnează maiestatea divină sau pe Dumnezeu Însuși și, în sfârșit, după alții, cel ocrotit de Înțelepciune a fost învrednicit să vadă împărăția viitoare a lui Dumnezeu (*cf.* Larcher, *ad loc.*).

și i-a dat cunoașterea celor sfinte;
i-a dat bunăstare în mijlocul ostenelilor lui
și a dat împlinire trudelor lui,
11 i-a stat alături împotriva lăcomiei asupritorilor lui
și l-a îmbogățit;
12 l-a apărat de dușmani
și l-a ferit de cei care-i întindeau curse
și i-a dat biruință într-o luptă aprigă,
ca să știe că evlavia este mai puternică decât orice.
13 Ea nu l-a părăsit [nici] pe dreptul care fusese vândut,
ci l-a izbăvit de păcat,
14 a coborât cu el în groapă
și, când era în lanțuri, ea nu l-a părăsit
până ce i-a adus sceptrul regesc
și puterea peste cei care-l stăpâneau;
și [astfel] i-a arătat mincinoși pe cei care îl învinuiseră,
și i-a dăruit slavă pe vecie.
15 Ea a smuls poporul sfânt și seminția neprihănită
dintr-un neam de asupritori;
16 a pătruns în sufletul unui slujitor al Domnului
și [acesta] a înfruntat regi de temut, prin minuni și semne.
17 Le-a dat credincioșilor răsplata ostenelilor lor,
i-a călăuzit pe cale minunată
și le-a fost adăpost ziua
și făclie de stele noaptea.

10,11 *Cf.* Gen. 22–33.

10,12 *Cf.* Gen. 32,25-31; Os. 12,4-5; 1Tim. 4,8. Așadar, în „lupta sa cu Dumnezeu", Iacob a ieșit învingător nu prin forța fizică, ci prin puterea evlaviei sale. Numai aceasta îl poate „constrânge" pe Dumnezeu să-i dea binecuvântarea. Episodul este interpretat deci ca o experiență spirituală (*cf.* BJ, nota *ad loc.*).

10,13 *Cf.* Gen. 37; 39–41, istoria lui Iosif.

10,15 În toată referirea la Exod, autorul idealizează trecutul pentru a ilustra soarta diferită a celor drepți și a păcătoșilor și pentru a pune în lumină superioritatea religioasă a iudaismului.

10,16 „slujitor al Domnului": titlu de glorie acordat cu precădere lui Moise (*cf.*, de ex., Deut. 34,5; Iis. Nav. 1,1-2). ♦ „prin minuni și semne": hiperbolă referitoare la înfruntarea cu Faraon – *cf.* Ex. 7–12.

10,17 „făclie... noaptea": Ex. 13,21-22. ♦ *Vide* Philon, *De uita Mosis* 1,25.

[18] I-a trecut prin Marea Roșie
și i-a călăuzit prin noian de ape;
[19] iar pe dușmanii lor i-a scufundat
și din adâncul hău i-a azvârlit înapoi.
[20] Astfel drepții i-au despuiat pe nelegiuiți
și au cântat, Doamne, sfânt numele Tău,
și mâna Ta răzbunătoare au lăudat-o într-un cuget;
[21] căci înțelepciunea a deschis gura celor muți
și limbile pruncilor le-a făcut limpede grăitoare.

11 [1] Le-a dat izbândă în lucrările lor printr-un sfânt profet.
[2] Au străbătut un pustiu de nelocuit
și și-au înfipt corturile în locuri nemaiumblate;
[3] au ținut piept vrăjmașilor și i-au alungat pe dușmani.
[4] Au fost însetați și Te-au chemat

10,18-19 *Cf.* Ex. 14.

10,20 „au lăudat": ὕμνησαν (*litt.* „au celebrat prin cânt"), termen rar întâlnit în LXX (*e.g.* Jud. 16,13; Is. 12,5; 25,1). Este o referire la cântul din Ex. 15,1-21.

10,21 „a deschis gura celor muți": Dumnezeu, care îi dăduse elocvență lui Moise (Ex. 4,10; 6,12), acum, conform unei tradiții iudaice, le-a dat glas tuturor evreilor eliberați pentru a-I cânta laudă împreună (*cf.* BJ, *ad loc.*). ♦ „și limbile pruncilor...": *cf.* Ps. 8,3; Mt. 21,16.

11,1 Versetele 1-14 se înscriu în abordarea înțelepciunii ca prezență constantă de-a lungul istoriei și reprezintă o demonstrație a unui principiu de seamă al acțiunii divine: același element poate aduce salvarea sau poate aduce distrugerea (miracolul apei în deșert și al apelor Nilului transformate în sânge). ♦ „printr-un": *litt.* „prin mâna unui...", gr. ἐν χειρί...; ebraism folosit frecvent în LXX pentru a indica instrumentul (în varianta sa animată), intermedierea. ♦ „sfânt profet": Moise este socotit de Dumnezeu mai mult decât un profet obișnuit (*cf.* Num. 12,6-8); deși după el vor mai fi mulți profeți, el rămâne socotit cel mai mare (*cf.* Deut. 34,10); singurul despre care se spune că-l va depăși este cel a cărui venire e prevestită de Moise însuși, identificat ulterior cu Mesia (*cf.* Deut. 18,15.18-19).

11,2 Lunga călătorie prin pustiu este rezumată în câteva fraze, pentru a deschide o meditație asupra evenimentelor în care autorul se adresează direct lui Dumnezeu. Tema principală este opoziția între felul în care a fost ocrotit poporul lui Israel („poporul sfânt" – 10,15) și chinurile egiptenilor, care ajung să simbolizeze împietrirea celor nelegiuiți. Sursele biblice anterioare sunt tratate foarte liber, modul amplificat în care sunt istorisite și evaluate evenimentele fiind înrudit cu *midrașul* sau comentariul rabinic la Scriptură (*cf.* BJ, nota la 11,3).

11,4 „stâncă tăioasă": gr. ἀκρότομος, *litt.* „tăiat să fie ascuțit" și, de aici, „abrupt"; expresia trimite la Deut. 8,15 și Ps. 113,8, unde traduce ebr. *ṣūr haḥallāmīš*, „stânca de

și li s-a dat apă din stâncă tăioasă,
și leac de sete, din piatră tare.
[5] Prin ce au fost pedepsiți dușmanii lor,
prin aceea ei, aflați în impas, au primit binefacere.
[6] În locul șuvoiului pururi curgător al fluviului
tulburat [atunci] cu mâl însângerat
[7] ca mustrare pentru porunca ucigătoare de prunci,
le-ai dat lor în chip nesperat apă din belșug,
[8] după ce [le]-ai arătat, prin setea de atunci,
cum i-ai pedepsit pe potrivnici.
[9] Într-adevăr, când au fost puși la încercare,
chiar dacă au fost mustrați cu milă,
au înțeles în ce chip, judecați cu mânie, au fost chinuiți nelegiuiții:
[10] pe ei i-ai încercat ca un tată care dojenește,
iar pe ceilalți i-ai supus la chinuri ca un rege aspru care osândește.
[11] Și cei de aproape, și cei de departe la fel se chinuiau:
[12] căci i-a cuprins o îndoită mâhnire
și geamăt amintindu-și de cele trecute;
[13] când au auzit că tocmai ce-i pedepsea pe ei era pentru ceilalți
binefacere,
și au simțit că este Domnul.
[14] De acela pe care odinioară l-au lepădat aruncându-l [pe apă], [apoi]
l-au îndepărtat cu batjocură,
la capătul celor întâmplate s-au minunat,
după ce au suferit de sete, nu precum cei drepți.
[15] Iar pentru gândurile nesăbuite [venite din] nelegiuirea lor,
ce le-au adus rătăcirea, [făcându-i] să se închine la târâtoare
necugetătoare și la jivine de nimic,

---

cremene". Pentru „apa din stâncă", *vide* Ex. 17,1-7; Num. 20,2-13. ♦ *Vide* Philon, *De uita Mosis* 1,38.

11,6 *Cf.* Ex. 7,14-25.

11,7 *Cf.* Ex. 1,15 și urm.

11,14 *Cf.* Ex. 1,22 (Moise pus pe apele Nilului) și 5,2-5 etc. (Moise respins de Faraon).

11,15-16 Versetele acestea se concentrează asupra unei teme diferite de cea din 1-14, trimițând la un alt principiu al acțiunii divine: omul este pedepsit chiar prin păcatul pe care l-a săvârșit.

11,15 *Cf.* Rom. 1,21. ♦ Zoolatria era o caracteristică importantă a religiei egiptene în epoca Ptolemeilor. ♦ Pentru ultimul stih, *cf.* Ex. 8,1-2.13-14.20; 10,12-15.

ai trimis asupra lor mulțime de animale necugetătoare, în chip de pedeapsă dreaptă,
16 pentru ca ei să știe că [omul] este pedepsit prin ceea ce păcătuiește.
17 Căci atotputernica Ta mână, care a creat lumea din materie informă, nu ar fi fost împiedicată să trimită asupra lor mulțime de urși și de lei năprasnici
18 sau monștri nou creați și necunoscuți, plini de turbare,
scoțând suflare-nflăcărată,
sau împrăștiind fum plin de duhoare,
sau scăpărând din ochi înfricoșătoare scântei:
19 nu numai forța răufăcătoare a acestora i-ar fi putut nimici pe dată,
ci și înfățișarea lor [ar fi fost îndeajuns] ca ei să piară de spaimă.
20 Ba chiar și fără acestea ar fi putut cădea la o singură suflare

---

11,17 Aici începe un excurs amplu (11,17–12,22) asupra naturii acțiunii divine: puternică și moderată în același timp, definită prin componenta pedagogică și prin dorința ca omul să se convertească. ♦ „materie informă": gr. ἄμορφος ὕλη – expresie filozofică de sorginte platoniciană (*cf. Timaios* 51A) devenită curentă pentru a desemna o stare nediferențiată a materiei, presupusă veșnică. Autorul biblic nu vrea să spună prin aceasta că materia nu a fost creată de Dumnezeu, ci face aluzie la haosul primordial (Gen. 1,1) din care Dumnezeu realizează orânduirea lumii (*cf.* BJ, nota *ad loc.*).

11,18 Philon, *De uita Mosis* 1,19.

11,20 „măsură, socoteală și cumpănire": gr. μέτρῳ... ἀριθμῷ... σταθμῷ. Scarpat comentează (vol. 2, pp. 381 *sq.*) pasajul urmărind o bibliografie strict specializată: E. Genzmer, „Pondere, numero et mensura", în *Archive d'histoire du droit*, s.n. (1952), pp. 469-494; Éd. des Places, „Un emprunt de la *Sagesse* aux *Lois* de Platon", în *Biblica* 40 (1959), pp. 1016-1017; D. Pesce, „Numero, peso e misura (Da Platone alla Sap. Sal.)", în *Paideia* 43 (1988), pp. 202-209. Philon, în *De somniis* 2,192-193, folosește trei termeni similari, referindu-se la gloata reprezentată de Sodoma, oarbă, neînstare să facă vreun bine, crezând însă că poate să măsoare, să cântărească și să numere după propria sa măsură (μετρεῖν καὶ σταθμᾶσθαι καὶ ἀριθμεῖν πάντα καθ' αὑτούς). ♦ Augustin (*vide* A.-M. La Bonnardière, *Biblia Augustiniana*, pp. 90 *sq.*) citează acest verset din Înț. (*Omnia in mensura et numero et pondere disposuisti*) de treizeci și una de ori; varianta în care citează Augustin versetul prezintă o diferență față de Vulgata, unde lipsește prepoziția (*omnia mensura...*). Augustin recurge la acest verset din Înț. pentru a explica diverse pasaje dificile din Gen. (1,6-8; 1,24-25), din Psalmi (Ps. 146,5 stihul al doilea; 146,11), pentru pasajul din Exod referitor la cea de-a treia nenorocire abătută asupra Egiptului, când magii lui Faraon – pentru prima dată – nu au putut rivaliza cu Moise (*De Trinitate* 3,9), un verset din cartea lui Iov (28,25). Versetul acesta din Înț. ocupă așadar un loc important în felul în care Augustin concepe structura lumii: Dumnezeu este *artifex mundi* și El Și-a înzestrat creația cu trei caracteristici: măsură, număr, greutate.

urmăriți de Dreptate
și risipiți de duhul puterii Tale.
Dar ai rânduit toate cu măsură, socoteală și cumpănire.
21 Fiindcă Îți e mereu la îndemână [să arăți] putere măreață
și cine ar putea ține piept tăriei brațului Tău?
22 Ca un fir de praf care apleacă talerul cumpenei este lumea întreagă
înaintea Ta
și precum un strop de rouă din zori ce coboară pe pământ.
23 De toate ai milă, căci Tu poți toate
și treci cu vederea păcatele oamenilor, spre pocăință.
24 Într-adevăr, Tu iubești toate câte sunt
și nu Ți-e silă de nimic din ce ai făcut:
căci, de ai fi urât ceva, nu l-ai fi plămădit.
25 Cum ar fi dăinuit ceva dacă nu ai fi voit Tu
sau cum ar fi putut rămâne în viață
și ceea ce n-ar fi fost chemat de Tine, cum s-ar fi păstrat?
26 Dar Tu le cruți pe toate, căci ale Tale sunt, Stăpâne iubitor de viață:

12 1 căci duhul Tău nepieritor este în toate.
2 Astfel, îi mustri câte puțin pe cei ce cad
și-i dojenești, aducându-le aminte prin ce păcătuiesc,
pentru ca, îndepărtându-se de răutate, să creadă în Tine, Doamne.

11,22 „strop de rouă": gr. ῥανὶς δρόσου; termenul ῥανίς apare numai aici în LXX; este un cuvânt poetic; *cf. Anthologia Palatina* 10,45. Termeni cu înțeles similar sunt în general folosiți pentru a sugera dimensiunile mărunte, nesemnificative, ale omului în fața divinității, precum și lipsa de consistență, *vide* Os. 6,4 (și, la fel, 13,3): ὡς νεφέλη πρωινή („ca norul în zori"); ὡς δρόσος ὀρθρινὴ πορευομένη („ca roua ce se duce o dată cu dimineața"). ♦ *Cf.* Is. 40,15.

11,23-26 Atotputernicia lui Dumnezeu manifestată în milostivire universală este o temă frecventă în Biblie (*cf. e.g.* Gen. 1,31; Ps. 144,9; Os. 11,9; Sir. 18,12; Rom. 2,4; 3.25), dar nicăieri nu e exprimată atât de clar, în forma unui raționament.

11,26 „căci ale Tale sunt": gr. ὅτι σά ἐστιν; formula amintește de Ps. 118,91 (ὅτι τὰ σύμπαντα δοῦλα σά) și Ex. 18,4; ideea de posesie este implicită și în adresarea finală: δέσποτα, „Stăpâne". ♦ „iubitor de viață": gr. φιλόψυχος; ψυχή, „suflet", „sinele" (uneori = „persoană"); „suflare de viață", „viață".

12,1 Versetul de început al acestui capitol este o explicație (introdusă prin γάρ) a termenului din finalul capitolului precedent.

3 Și pe vechii locuitori ai pământului Tău sfânt
4 [ai prins] a-i urî pentru faptele lor ticăloase:
lucrări vrăjitorești și ritualuri nelegiuite,
5 uciderì nemiloase de copii
și ospețe cu măruntaie, cărnuri și sânge de om;
pe [acești] inițiați în mistere, în mijlocul orgiei [lor],
6 și pe părinții ucigași de suflete fără apărare
ai vrut să-i nimicești prin mâinile străbunilor noștri,
7 pentru ca [acest] pământ ce Ți-e mai de preț decât toate
să primească, drept vrednici locuitori, pe copiii lui Dumnezeu.
8 Însă chiar și pe aceștia, pentru că [erau] oameni, i-ai cruțat

---

12,3 „pământul sfânt": ἡ ἁγία γῆ; sintagma (familiară, începând cu Evul Mediu, ca denumire a Palestinei) este folosită doar de două ori în VT și lipsește în NT. În Zah. 2,16, adjectivul este pus în valoare prin repetarea articolului: ἐπὶ τὴν γῆν τὴν ἁγίαν. Philon recurge la expresia sinonimică ἱερὰ χώρα, *e.g. Legatio ad Gaium*. 202 și 205.

12,4 „faptele lor ticăloase": autorul amplifică în cele ce urmează datele biblice despre nelegiuirile canaanenilor (*cf.* Deut. 12,31; 18,9-12; Ps. 105,36-38 etc.). ♦ „ritualuri": gr. τελετή se folosește pentru a desemna ritualuri de inițiere în religiile de mistere.

12,5 „ospețe cu măruntaie": *litt.* „ospețe mâncătoare de măruntaie". Autorul pare a-i acuza pe canaaneni de canibalism, în continuarea acuzației de infanticid. Dacă omorurile rituale de copii practicate de canaaneni sunt bine atestate în Biblie (3Rg. 16,34; 4Rg. 3,27; 16,3; Is. 57,5; Ier. 7,31-32 etc.) și dovedite arheologic, pentru acuzația de canibalism nu există nici o dovadă. Autorul va fi atribuit canaanenilor practici ale unor grupări magice sau inițiatice grecești așa cum apăreau ele în ochii opiniei populare (*cf.* Dio Cassius, XXXVII,30,3). Autorul îi „modernizează" pe canaaneni, asimilându-i adepților unor culte păgâne contemporane (*cf.* Larcher, p. 708). ♦ „orgiei": gr. θίασος, *litt.* „ceată de adepți" (mai ales ai zeului Bachus) ale cărei manifestări caracteristice erau ospețele sau alaiurile orgiastice.

12,6 *Cf.* Num. 33,51-56; Deut. 20,16-18. ♦ „părinții": gr. γονεῖς, *litt.* „cei care dau naștere". ♦ „ucigași": gr. αὐθέντες – termen literar și poetic cu sensul de bază „care acționează din proprie inițiativă", „cel care domină", polarizat negativ „asasin". ♦ „străbunilor": gr. πατέρες, tradus de obicei cu „părinți" în sens de „înaintași, străbuni".

12,7 „drept vrednici locuitori, pe copiii lui Dumnezeu": *litt.* „colonia vrednică a copiilor lui Dumnezeu".

12,8 „pentru că [erau] oameni": gr. ὡς ἀνθρώπων, expresie ce atestă o influență stoică prin insistența asupra demnității funciare a omului. VT subliniază înalta demnitate a omului, pentru că e creat după chipul lui Dumnezeu (Gen. 1,26-27; Ps. 8,5-7), dar justifică de obicei îndurarea divină față de om prin slăbiciunea și nestatornicia acestuia. Autorul îmbină deci influențele biblice și grecești pentru a-l arăta pe om ca pe o ființă privilegiată (9,2-3), chemată la nemurire (2,23), făptură iubită de Dumnezeu (11,24), în

și ai trimis drept înaintași ai oastei Tale viespi,
ca să-i nimicească încetul cu încetul.
9 Nu Ți-ar fi fost cu neputință, într-o bătălie, să-i dai pe nelegiuiți pe mâinile drepților
ori să-i zdrobești dintr-odată prin fiare cumplite sau printr-un cuvânt tăios,
10 dar, judecându-i încetul cu încetul, le lăsai răgaz de pocăință,
deși știai că spița lor era ticăloasă
și înnăscută răutatea lor
și că felul lor de a gândi nu li s-ar schimba în veci.
11 Într-adevăr, sămânța le era blestemată dintru început.
Și nu din teamă față de cineva
îi lăsai nepedepsiți pentru păcatele lor,
12 fiindcă cine [ar îndrăzni] să spună: „Ce-ai făcut?",
sau cine se va împotrivi hotărârii Tale,
cine Te va învinui pentru nimicirile de neamuri pe care le-ai făptuit?
Sau cine se va înfățișa ca să ia partea unor oameni nedrepți împotriva Ta?
13 Căci nu este Dumnezeu afară de Tine care să se îngrijească de toate,
ca [să trebuiască] să-i dovedești că nu ai judecat nedrept,
14 nici rege sau stăpânitor care să Te poată înfrunta pentru cei pe care i-ai pedepsit.
15 Ci, drept fiind, pe toate drept le orânduiești,
socotind că e străin de puterea Ta
să-l osândești pe cel ce nu e vrednic de pedeapsă.
16 Căci tăria Ta este izvorul dreptății
și, fiind stăpân peste toate, ești îngăduitor față de toți.

---

care nici o prihană nu poate șterge cu totul reflexul dumnezeirii (*cf.* Larcher, *ad loc.*). ♦ „viespi": în Ex. 23,28-30 trimiterea viespilor explică înaintarea înceată în cucerirea Canaanului și este un gest al lui Dumnezeu făcut de dragul evreilor (*cf.* și Deut. 7,20; Iis. Nav. 24,12). Aici constituie un gest de îngăduință față de canaaneni, căci li se lasă răgaz de convertire. ♦ *Vide* Philon, *De proemiis et poenis* 16.

12,11 „îi lăsai nepedepsiți": gr. ἄδειαν ἐδίδους; ἄδεια înseamnă „libertatea de a face sau de a spune ceva" încă de la Herodot (9,42); sensul se lărgește în direcția: „imunitate" (calitatea de a fi la adăpost de pedeapsă), „toleranță".

12,12 Formula „cine... să spună" (gr. τίς γὰρ ἐρεῖ) reia aproape fidel Iov 9,12 (gr. ἢ τίς ἐρεῖ αὐτῷ). ♦ „Te va învinui": *litt.* „Te va chema la judecată".

12,16 Tocmai pentru că e atotputernic, Dumnezeu Își exercită dreptatea în totală imparțialitate și libertate.

17 Tăria și-o arată cel care nu e crezut [că are] plinătatea puterii
și chiar pe aceia care [o] recunosc îi mustră pentru [orice] îndrăzneală;
18 dar Tu, care ești stăpânul tăriei, judeci cu blândețe
și ne cârmuiești cu multă îngăduință,
căci puterea Îți stă la îndemână oricând voiești.
19 Iar prin astfel de lucrări Ți-ai învățat poporul
că dreptul trebuie să fie iubitor de oameni,
iar fiilor Tăi le-ai dat nădejde bună
că, după ce au păcătuit, le dăruiești pocăință.
20 Căci, dacă pe dușmanii copiilor Tăi și pe cei vrednici de moarte
i-ai pedepsit cu atâta cumpănire și îngăduință,
dându-le și răgazul și prilejul de a se lepăda de răutate,
21 cu câtă grijă nu i-ai judecat Tu pe fiii Tăi,
cu ai căror părinți ai încheiat juruințe și legăminte cu minunate făgăduințe!
22 Așadar, spre a ne îndrepta pe noi îi biciuiești pe dușmani cu măsură,
pentru ca, atunci când judecăm noi înșine, să avem în gând bunătatea Ta
și, când suntem judecați, să ne așteptăm la îndurare.

12,17 *Vetus Latina*: *Virtutem enim ostendis tu qui non crederis esse in uirtute consummatus / et hos qui sciunt audaciam traducis* („Tăria ți-o arăți tu care... și... îi mustri"); recurgerea la pronumele *tu* presupune prezența în textul grecesc a articolului (ὁ ἀπιστούμενος), așa cum atestă, de altfel, *Codex Sinaiticus*. Totuși, în acest context persoana a II-a pare a avea o valoare impersonală, în opoziție cu „dar Tu..." de la începutul v. 18: am tradus cu persoana a III-a pentru a nu crea echivoc.

12,19 „dreptul trebuie să fie iubitor de oameni": acest universalism își va afla dezvoltarea ultimă în NT (*cf.* Mt. 5,43-48).

12,20 „copiilor": παίδων; cu toate că cel mai adesea termenul are în textul biblic înțelesul de „slujitor", aici apropierea de „fiii Tăi" (τοὺς υἱούς σου) impune traducerea prin „copii"; *vide supra* nota la 2,13. ♦ Ideea că Dumnezeu caută să-Și aducă poporul la convertire folosind chiar și încercări și pedepse (*cf.* Amos 4,6) este extinsă aici la toți oamenii păcătoși (*cf.* și Iov 33,14-22; 34,29-32; Iona 3–4).

12,21 *Cf.* Gen. 12,7; Ex. 19 și 24; Ier. 31,31-34; Iez. 36,24-28 etc.

12,22 Larcher (p. 736) comentează timpul prezent al verbului παιδεύων ca subliniere a actualității acestei acțiuni. ♦ „cu măsură", gr. ἐν μετριότητι: ediția Rahlfs are ἐν μυριότητι, „de zece mii de ori". Pedeapsa exemplară la care sunt supuși dușmanii este biciuirea (verbul μαστίζειν, care revine mai jos – 16,16 – cu același înțeles: „a pedepsi") repetată (ἐν μυριότητι, termen pe care *Vetus Latina* îl traduce prin *multipliciter*). Termenul este un *hapax* absolut și a provocat tentative de emendare (μετριότητι, „cu măsură"), cu atât mai mult cu cât nu pare potrivit în context: până acum se insista că Dumnezeu i-a pedepsit pe dușmani cu moderație, iar această atitudine va fi apoi dată de exemplu pentru credincioși.

23 De aceea și pe cei care, în nechibzuința vieții, au trăit în nedreptate
i-ai chinuit prin propriile lor spurcăciuni;
24 căci se rătăciseră [chiar] dincolo de căile rătăcirii,
luând drept dumnezei pe cele care erau de nimic chiar și printre
viețuitoarele scârboase,
lăsându-se înșelați ca pruncii fără minte.
25 Astfel, precum copiilor lipsiți de judecată,
le-ai trimis pedeapsă, în bătaie de joc.
26 Dar cei care nu au fost puși pe gânduri de o ceartă ca un joc de copii
vor trece printr-o [bine]meritată judecată a lui Dumnezeu.
27 Astfel, înfuriați pe [animalele] din pricina cărora sufereau,
fiind pedepsiți [tocmai] prin acestea pe care le considerau zei,
L-au văzut și L-au recunoscut pe Dumnezeul cel adevărat, pe care mai
înainte refuzau să-L cunoască:
de aceea osânda cea mai mare s-a abătut asupra lor.

13 1 Deșerți sunt din fire toți oamenii la care sălășluiește necunoașterea
lui Dumnezeu

12,23 Segmentul vv. 23-27 este o reluare a concluziei asupra sorții egiptenilor, prin care s-a manifestat dreptatea divină. ♦ „spurcăciuni": gr. βδελύγματα se aplică adesea în Biblie zeităților păgâne, idolilor.

12,26 „[bine]meritată judecată a lui Dumnezeu": se poate înțelege și „judecată vrednică de Dumnezeu".

12,27 Versetul (care are o structură sintactică sinuoasă, ce face traducerea literală greoaie) reia într-o oarecare măsură ideea din 11,13. Verbele ἐπέγνωσαν („au recunoscut") și εἰδέναι („au cunoscut", „au știut") reprezintă aici termeni tehnici; sintagma εἰδέναι θεούς, „a-i cunoaște pe zei", nu este atestată înainte de epoca elenistică (*vide* A. Henrichs, „The Atheism of Prodicus", în *Cronache Ercolanesi* 6, Napoli, 1976, pp. 18-19; pentru θεοὺς γιγνώσκειν, *vide* E. Norden, *Agnostos Theos*, Leipzig-Berlin, 1913, pp. 87 *sq.*). Scarpat (vol. 2, p. 487) observă că în Înț. (și, în general, în literatura biblică) interpretarea suferinței ca modalitate pedagogică nu are o orientare antropocentrică, etică, filozofică, ci una soteriologică, religioasă, teologică, nefiind – ca în tragedii – o reflecție a omului asupra propriei sale existențe.

13–15 Trei capitole întregi sunt dedicate primejdiilor pe care le aduce cultul idolilor sub diferite forme: divinizarea unor forțe sau elemente din natură (13,1-9), adorarea unor artefacte (13,10 – 15,17), zoolatria (15,18-19). Clasificări analoage se găsesc și în alte lucrări iudeo-elenistice, mai ales la Philon, dar dezvoltarea ideilor rămâne originală.

13,1 „Deșerți": gr. μάταιοι; este atributul folosit în Septuaginta referitor la idolatrie. Termenul este folosit în Eclesiast pentru a denumi iluzoriul, aparentul, deșertăciunea

şi n-au fost în stare, [pornind] de la bunurile văzute, să-L cunoască pe Cel care este
şi nici, luând aminte la lucrări, nu L-au recunoscut pe făuritorul [lor],
2 ci au socotit drept zei focul, vântul, aerul sprinten,
sau crugul stelelor, sau apa năvalnică,
sau luminătorii cerului, diriguitori ai lumii.
3 Dacă, fermecaţi de frumuseţea acestora, le-au luat drept zei,
să ştie cu cât mai presus e Stăpânul lor,
căci Însuşi începătorul frumuseţii le-a creat.
4 Dacă au fost uimiţi de puterea şi de lucrarea lor,
să-şi dea seama, de la ele, cu cât mai puternic e Cel care le-a făcut.
5 Căci din măreţia şi frumuseţea făpturilor
[poate] fi privit prin analogie Cel care le-a făurit.
6 Totuşi, aceştia nu pot fi învinuiţi prea mult: şi poate că ei se rătăcesc
[tocmai] căutându-L pe Dumnezeu şi voind să-L găsească.
7 Îndeletnicindu-se cu lucrările Lui, ei le cercetează cu sârg
şi dau crezare văzului, căci frumoase sunt cele văzute.
8 Dar nici ei, la rândul lor, nu sunt de iertat

(*vide* nota la Ecl. 1,2). ♦ „din fire": unii comentatori şi traducători îl leagă de „oameni" („Deşerţi sunt cei care, oameni fiind din fire..."), socotind că interpretarea lui ca atribut al lui „deşerţi" ar manifesta o concepţie pesimistă asupra naturii umane (*cf.* Larcher, *ad loc.*, TOB, nota *ad loc.*). ♦ „şi n-au fost în stare...": *cf.* Ex. 3,14 („Cel care este"); Rom. 1,19-20 reia ideea că omul, contemplând natura, poate ajunge la cunoaşterea existenţei Creatorului. ♦ Opoziţia dintre „bunurile văzute", τῶν ὁρωμένων ἀγαθῶν, şi „Cel care este" (τὸν ὄντα) este cu atât mai pregnantă cu cât ὁ ὤν apare numai aici în Înţ.; Scarpat (vol. 3, p. 76) remarcă acurateţea stilistică a acestor două stihuri, în care εἰδέναι τὸν ὄντα din stihul al doilea corespunde perfect formulei precedente, θεοῦ ἀγνωσία, „necunoaşterea lui Dumnezeu". ♦ „făuritorul": gr. τὸν τεχνίτην, *litt.* „meşteşugarul/artizanul". Termenul este frecvent folosit de Philon, *e.g.* *Legum allegoriae* 1,18 (οὐ τεχνίτης μόνον ἀλλὰ καὶ πατὴρ ὢν τῶν γιγνομένων, „fiind nu numai artizanul, ci şi părintele celor ce există"), *De plantatione* 30 (ὁ ἀγένητος τεχνίτης, „artizanul nenăscut").

13,2 Pentru θεοὺς ἐνόμισαν, „au socotit drept zei", *vide* W. Fahr, *Theous nomizein. Zum Problem des Atheismus bei den Griechen*, New York, 1969; *vide supra* nota la 12,27, pentru sintagmele similare. ♦ „luminătorii": *cf.* Gen. 1,14-16.

13,3 În VT sunt lăudate adesea măreţia şi puterea lui Dumnezeu, manifestate în creaţie. Aici apare şi ideea, de influenţă grecească, a frumuseţii universului ca o oglindire a frumuseţii Creatorului.

13,8 Versetul, monostih, se opune slab celui precedent, aducând de fapt o precizare; πάλιν are înţelesul clasic „dimpotrivă", „la rândul său"; neobişnuită este doar alăturarea particulei δέ aici.

9 căci, dacă au fost în stare de o cunoaştere atât de mare
încât să poată pricepe mersul lumii,
pe Stăpânul acestora cum de nu L-au aflat mai degrabă?
10 Dar nefericiți sunt, şi în cele moarte sunt nădejdile lor,
cei care au numit zei lucrări [ieşite] din mâinile oamenilor,
aur şi argint lucrat cu meşteşug
şi înfăţişând fiinţe vii
sau piatră nefolositoare, lucrare a unei mâini de odinioară.
11 Un meşter lemnar, după ce-a tăiat un copăcel mlădios,
l-a descojit cu dibăcie de toată scoarța
şi, lucrându-l cu meşteşug,
a făcut o unealtă de folos pentru nevoile vieții,
12 iar rămăşiţele lucrării lui
le-a folosit pentru pregătirea hranei [şi] s-a îndestulat;
13 iar rămăşiţa acestora, bună de nimic,
un lemn strâmb şi crescut cu noduri,
s-a apucat să o sculpteze ca să-şi umple vremea
şi, cu priceperea iscusinţei lui, l-a cioplit,
i-a dat chip de om
14 sau l-a făcut asemenea vreunui animal de nimic:

13,9 „pricepe mersul": gr. στοχάζομαι, *litt.* „a ținti spre", „a-şi da seama", „a ghici", „a presupune", „a conjectura". ♦ „lumii": *litt.* „veacului", în sens de „realitatea supusă timpului şi spaţiului".

13,10 „piatră nefolositoare": gr. λίθον ἄχρηστον; sintagma aminteşte de *inutile lignum*, „lemnul fără rost" din Horațiu (*Sermones* I,8,1), similitudine pe care Scarpat (vol. 3, pp. 69-71) o plasează în contextul idolatriei populare, care, în culturi diferite (iudaică şi greco-romană), este ironizată prin aceleaşi imagini. (În pasajul horațian, un meşter – sau un țăran oarecare – *faber*, ezită dinaintea unei bucăți de lemn, *inutile lignum*, întrebându-se dacă să facă din ea o laviță sau un Priap; acest *deus*, pe care acel *faber* decide în cele din urmă să îl facă, are menirea umilă de a speria păsările şi tâlharii; divinitatea romană are toate caracteristicile zeului elenistic care veghea asupra navigației, asupra rodniciei câmpului şi a animalelor, ocrotea culturile şi păzea curățenia izvoarelor.) *Vide infra* 13,13: „lemn strâmb" (gr. ξύλον σκολιόν). ♦ Interdicția închinării la idoli e prezentă în toată Biblia: formulată în Ex. 20,4-5 şi Deut. 4,15-18 etc., e o temă importantă la profeți, unde apare efortul de a demonstra non-existența idolilor prin reducerea lor la materialul din care sunt făcuți (*cf.* Is. 40,18-20; 41,6-7; 44,9-20; Ier. 10,1-15; Bar. 6,25-27 etc.).

13,13 Ultimul stih al versetului şi cel care îi urmează sunt în general considerate a forma propoziția principală a lungii fraze începute în v. 11.

l-a dat cu piatră roşie şi i-a rumenit pielea cu suliman purpuriu,
acoperindu-i astfel orice meteahnă
15 şi, după ce i-a pregătit lăcaş potrivit,
l-a aşezat în perete prinzându-l cu fier.
16 Aşadar, ca să nu cadă, s-a îngrijit mai dinainte de el,
ştiind că acela nu e în stare să se-ajute.
Căci nu-i decât un chip şi are nevoie de ajutor.
17 Dar când se roagă pentru bunurile sale, pentru căsnicii şi copii,
nu se ruşinează să-i grăiască unui [lucru] neînsufleţit;
şi pentru sănătate cheamă în ajutor ce e neputincios,
18 pentru viaţă se roagă la ce e mort,
pentru ajutor imploră ce e mai nepriceput,
pentru călătorie, ceea ce nu e-n stare să facă un pas,
19 pentru cele de trebuinţă traiului şi pentru munca lui şi pentru izbânda mâinilor lui
cere putere de la ceea ce nu are nici o vlagă în mâini.

14 1 Sau iarăşi, unul ce se pregăteşte de-o călătorie pe mare şi e gata să străbată sălbaticele valuri
strigă-n ajutor un lemn mai prăpădit decât corabia ce-l poartă.
2 Căci pe aceasta a născocit-o dorinţa de câştig
şi iscusinţa meşteră a făurit-o;
3 dar Pronia Ta, Părinte, stă la cârmă

13,15 „lăcaş": gr. οἴκημα; este un *hapax* în Înţ., apare de două ori în restul LXX (Tob. 2,4; Iez. 16.24); în Herodot 8,144 are înţelesul de „templu", dar într-un alt pasaj (7,119) denumeşte o „încăpere", „cameră", „îngrăditură pentru animale". Aici pare să aibă sensul de „nişă".

14,1 Exemplul următor este introdus prin πάλιν, *vide supra* nota la 13,8. ♦ „strigă-n ajutor un lemn": corăbiile aveau la proră efigia unei divinităţi ocrotitoare (*cf.* şi Fp. 28,11).

14,2 „iscusinţa": gr. σοφία, aici ca dar al Înţelepciunii divine, care îi călăuzeşte pe oameni şi în acţiunile lor meşteşugăreşti; *vide* 7,21, unde σοφία este definită prin calificativul τεχνῖτις. ♦ „aceasta": *i.e.* corabia.

14,3 Se întrerupe tonul polemic pentru a face loc unui ton de rugăciune. Dumnezeu este invocat ca πάτερ, „Tată!". ♦ „Pronia": gr. πρόνοια, *vide* 6,7 verbul προνοεῖ („se îngrijeşte"). Termenul apare pentru prima dată aici în LXX. La Platon şi la stoici, el se referă la preocuparea binevoitoare şi statornică a divinităţii pentru binele oamenilor. Autorul îl încarcă cu concepţia biblică despre un Dumnezeu liber şi transcendent, care a creat toate şi le păstrează cu iubire. ♦ „stă la cârmă": gr. διακυβερνᾷ; este un *hapax* în Înţ., iar în

căci Tu ai deschis drum și pe mare
și cărare sigură prin valuri,
4 arătând că poți să mântuiești din orice [primejdie],
așa încât se poate îmbarca și unul fără pricepere.
5 Dar vrei ca lucrările înțelepciunii Tale să nu rămână sterpe:
de aceea oamenii își încredințează viețile [chiar] și celei mai mici [bucăți] de lemn
și, străbătând talazul pe o plută, au ajuns teferi.
6 Căci, și la început, pe când piereau uriașii cei trufași,
nădejdea lumii și-a aflat scăpare pe o plută
și a lăsat veacului sământă de urmași, cârmuită fiind de mâna Ta.
7 Căci binecuvântat e lemnul prin care vine dreptatea!
8 Dar [idolul] făcut de mână blestemat [e], el și cel care l-a făcut:
acesta pentru că l-a făurit, iar acela pentru că, deși lucru pieritor, a fost socotit drept Dumnezeu.
9 Căci deopotrivă Îi sunt urâte lui Dumnezeu și nelegiuitul și nelegiuirea lui
10 și lucrarea va fi pedepsită laolaltă cu acela care a făcut-o.
11 De aceea va fi o cercetare și împotriva idolilor neamurilor,

---

restul LXX mai apare numai în 3Mac.6,2. Termenul de bază este însă unul fundamental în vocabularul tehnic grecesc, parte a domeniului navigației: κυβερνήτης, datorită abilității marinărești a grecilor, a pătruns în limba latină în formatul său fonetic grecesc, aproape fără alterare: *gubernator* și *gubernare*. ♦ Stihurile al doilea și al treilea reiau cvasi-literal Is. 43,16 și Ps. 76,20 (despre trecerea Mării Roșii) pentru a ilustra puternica ocrotire divină asupra celor ce călătoresc pe mare.

14,5 „lucrările... sterpe": joc de cuvinte între ἔργα, „lucrări", și ἀργά, *litt.* „leneș", „nelucrat", „sterp".

14,6 „uriașii": *vide* Gen. 6,4; Sir. 16,7; Bar. 3,26. ♦ „nădejdea lumii", gr. ἡ ἐλπὶς τοῦ κόσμου: sintagma îl desemnează pe Noe cu toți ai săi, familia și, deopotrivă, animalele aflate pe corabie (*cf.* 10,4). „Lumea" este așadar aici lumea viețuitoarelor, fie ele oameni ori animale.

14,7 „lemnul": gr. ξύλον; metonimia lemn-corabie este impusă de contrastul cu idolul făcut din lemn, *vide infra*. Opoziția este desfășurată în trei segmente: lemnul cel bun și cel rău, binecuvântarea și blestemul (εὐλόγηται și ἐπικατάρατον; *vide* Rom. 12,14: εὐλογεῖτε καὶ μὴ καταρᾶσθε) și, în fine, instrumentul: corabia este un instrument al dreptății, în vreme ce idolul este spre pieirea omului. ♦ Versetul a fost aplicat de Părinți și lemnului crucii (Ambrozie, *Exp. In Ps. CXVIII* 8,23 – CSEL 62, p. 164; Pseudo--Hrisostom, PG 61, 839; Gherman al Constantinopolului, *Sermo in uiuific. Crucis*, PG 98, 237; Theodor Studitul, PG 99, 693).

14,11 *Cf.* Is. 2,18.20; Ier. 10,11.15; Zah. 13,2.

pentru că, în creația lui Dumnezeu, au ajuns spurcăciune
și piatră de poticnire pentru sufletele oamenilor
și capcană pentru picioarele nechibzuiților.
12 Într-adevăr, începutul desfrânării a fost gândul plăsmuirii idolilor;
iar născocirea lor – stricarea vieții,
13 căci nu erau de la început și nu vor fi în veac.
14 Prin cugetarea găunoasă a oamenilor au intrat în lume
și de aceea a fost hotărât sfârșitul lor grabnic.
15 Un tată îndurerat de o moarte venită înainte de vreme
a făurit un chip al copilului său răpit năprasnic:
pe cel care atunci era un om mort, ca pe un zeu a început acum să-l cinstească
și le-a lăsat alor săi mistere și rituri;
16 apoi, întărit cu vremea, nelegiuitul obicei a fost păzit ca o lege.
17 Tot astfel, din poruncile stăpânitorilor, au început să se închine înaintea chipurilor cioplite:
oameni care, locuind departe, nu puteau să-i cinstească în față,
închipuindu-le înfățișarea de departe,
și-au făcut un chip văzut al regelui, pe care îl cinsteau,
ca să-l lingușească râvnic pe cel absent, ca și cum ar fi fost de față.
18 Mai mult, ambiția meșterului i-a îmboldit și pe cei ce nu-l cunoșteau [pe stăpânitor]
să dea avânt închinării.
19 Într-adevăr, meșterul, voind, de bună seamă, să-i fie pe plac stăpânului,
a împins prin meșteșug asemănarea spre mai frumos,
20 iar mulțimea, atrasă de farmecul lucrării,
pe cel ce fusese cu puțin înainte cinstit ca un om a început să-l socotească vrednic de închinare.

14,12 Premisele (vv. 12-21) și consecințele (vv. 21-31) idolatriei o indică drept principala sursă a răului, *vide* formularea explicită din v. 27. ♦ „desfrânării": gr. πορνεία apare mai ales la profeți cu referire la idolatrie ca infidelitate față de legământul cu Dumnezeu (*cf.* Os. 1,2 etc.); idolatria a dus însă și la coruperea moravurilor (*cf.* Rom. 1,24-32; Ef. 4,17-19).

14,13 Cartea Genezei presupune existența unui monoteism primitiv; fazele decadenței religioase progresive nu sunt precis marcate (*e.g.* Gen. 6,3.5-7; 11,1-9).

14,15 Acest prim exemplu cu privire la originea idolatriei se referă la obiceiul grecesc de a-i ridica pe copiii morți la rangul de „eroi protectori".

[21] Și aceasta i-a fost vieții capcană,
căci oamenii, înrobiți fie nenorocirii, fie stăpânirii,
au dat pietrelor și lemnelor Numele cu care nimeni altul nu poate fi chemat.
[22] Apoi nu le-a fost deajuns să rătăcească în cunoașterea lui Dumnezeu,
ci, deși trăiau în mare război din pricina necunoașterii,
unor asemenea rele le dau numele de „pace".
[23] Înfăptuind rituri ucigătoare de copii, sau ceremonii ascunse,
sau alaiuri dezlănțuite, după ciudate datini,
[24] nu-și mai păstrează curate nici viețile, nici căsniciile,
ci unul îl ucide pe altul mișelește sau îl chinuie, pângărindu-i patul.
[25] Toate sunt de-a valma: sânge și omor, furt și-nșelăciune,
stricăciune, infidelitate, zarvă, sperjur,
[26] tulburarea celor buni, uitarea facerii de bine,
pângărirea sufletelor, răsturnarea celor firești,
neorânduiala în căsnicii, preacurvia și desfrânarea.
[27] Într-adevăr, închinarea la idoli nevrednici de un nume
este începutul, pricina și culmea oricărui rău:
[28] fie sunt cuprinși de nebunie când se veselesc, fie prorocesc minciuni,
fie trăiesc în nelegiuire, sau își încalcă ușor jurămintele,
[29] căci, crezând în idoli neînsuflețiți,
când jură strâmb, nu se așteaptă la vreun rău.
[30] Dar pedeapsa dreaptă îi va ajunge îndoit:
pentru că au cugetat rău despre Dumnezeu, alipindu-se de idoli,

---

14,21 „Numele... chemat": gr. ἀκοινώνητον ὄνομα, *litt.* „numele incomunicabil" = numele generic de „Dumnezeu" sau chiar Numele revelat (*YHWH*/Κύριος).

14,22 „Marele război" poate fi cel lăuntric, dar și cel provocat în societate de pasiunile dezlănțuite.

14,26 „tulburarea celor buni": se poate înțelege și „tulburarea celor bune", adică „răsturnarea valorilor", după cum ἀγαθῶν e interpretat ca masculin sau ca neutru. ♦ „răsturnarea celor firești": *litt.* „inversarea/pervertirea actului sexual".

14,27 „nevrednici de un nume": gr. ἀνωνύμων; termenul este un *hapax* în LXX. Este înțeles nu atât ca o absență a denumirii, cât o lipsă de esență; *vide* Gal. 4,8 (οἱ φύσει μὴ ὄντες, „cei care din fire nu există").

14,28 „cuprinși... veselesc": e vorba de cultele orgiastice (*vide supra* nota la 12,5). ♦ „prorocesc minciuni": reminiscență din Ieremia, care a avut mult de suferit din pricina profeților falși (*vide* 14,14-15; 23,26 etc.).

14,30 „pedeapsa dreaptă": *litt.* „cele drepte".

și pentru că au jurat strâmb cu viclenie, disprețuind sfințenia.
31 Căci nu puterea celor pe care s-au jurat,
ci dreptatea [menită] celor păcătoși
urmărește pururi încălcarea [săvârșită] de nelegiuiți.

15 1 Dar Tu, Dumnezeul nostru, [ești] bun și adevărat,
îndelung-răbdător și cu milostivire cârmuiești toate.
2 Și, chiar de păcătuim, ai Tăi suntem, cunoscându-Ți puterea;
dar nu vom păcătui, căci ne știm socotiți printre ai Tăi.
3 A Te cunoaște pe Tine e dreptate desăvârșită
iar a-Ți recunoaște puterea e rădăcina nemuririi.
4 Căci nu ne-a dus la rătăcire născocirea de către oameni a unui
meșteșug strâmb,
nici truda nerodnică a zugravilor de umbre:
chip mâzgălit în culori pestrițe,
5 a cărui vedere trezește pofta celor necugetați
încât ei râvnesc la forma fără suflare a unui chip mort.
6 Iubitori de rele, vrednici de astfel de nădejdi
[sunt] și cei ce-l făuresc, și cei ce îl râvnesc, și cei ce se închină la el.

15,1 Rugăciunea cu care se deschide acest capitol este deopotrivă un imn de recunoștință și de slavă, și o profesiune de credință. Primul dintre atributele lui Dumnezeu (față de care adresarea este emfatică: ὁ θεὸς ἡμῶν, cu articol și cu o referire la legământul cu poporul ales), χρηστός, un termen foarte des întâlnit în Septuaginta (în Psalmi), unde alternează cu ἀγαθός ca echivalente ale ebr. *ṭôbh*, înseamnă la origine „folositor", deci „de bună calitate"; se aplică unor persoane cu nuanțele de „vrednic", „cumsecade", „binevoitor"; ca epitet regal sau divin, este „mărinimos", „binefăcător". Al doilea atribut este ἀληθής, „adevărat", „autentic", dar și „vrednic de încredere, sigur, fidel", având în fundal ebr. *'MN* (de unde și *'amēn*) – *vide* Ex. 34,6; Num. 14,18, Ps. 85,15.

15,3 Această cunoaștere nu e pur intelectuală, ci, conform concepției biblice, ea impregnează întregul mod de a trăi. Pentru relația dintre cunoaștere și nemurire, *cf.* 1,15; dar și In. 17,3 („Aceasta este viața veșnică: să Te cunoască pe Tine...").

15,4 „zugravilor de umbre": gr. σκιαγράφων. Larcher (p. 855) comentează că pentru autorul Înț. s-ar părea că numai sculptura fusese folosită la începuturile idolatriei (*vide* 13,10; 14,1.15-21). Utilizarea termenului σκιάγραφος aici poate sugera că pictura este cu mult mai recentă. În greaca profană, adjectivul acesta se întâlnește numai în două texte târzii, referitoare la pictorul atenian Apollodoros (care și-a avut perioada de maturitate pe la 405 î.H.): Hesychios spune că acesta fusese supranumit σκιάγραφος, iar Photios echivalează termenul cu σκηνόγραφος, „pictor de decoruri".

7 Olarul, frământând cu trudă pământul moale,
plăsmuiește spre folosul nostru felurite vase,
dar din același lut a plăsmuit, una după alta,
și oalele folositoare la treburi curate,
și pe cele dimpotrivă, pe toate la fel.
Dar, dintre ele, care-i rostul fiecăreia
cel ce lucrează lutul hotărăște.
8 Iar cu nelegiuită trudă, din același lut plăsmuiește o zeitate deșartă,
el care, fiind făcut din pământ puțin mai înainte,
în scurtă vreme se va întoarce de unde-a fost luat,
când i se va cere înapoi sufletul cu care e dator.
9 Dar grija lui nu e că trebuie să moară,
nici că are o viață scurtă,
ci să se ia la întrecere cu aurarii și argintarii
și să-i imite pe arămari,
și ia drept fală plăsmuirea de minciuni.
10 Cenușă este inima lui și mai de nimic decât țărâna nădejdea lui,
iar viața lui, mai fără de cinstire decât glodul,
11 căci nu L-a cunoscut pe Cel care l-a plăsmuit
și care i-a inspirat un suflet lucrător,
și i-a insuflat duh dătător de viață,
12 ci a socotit că viața noastră e o joacă,
iar traiul nostru – petrecere aducătoare de câștig;

15,7 „Olarul", gr. κεραμεύς, este simbolul meșteșugarului care lucrează cu un material ușor de modelat. Este reluat aici un motiv biblic ce sugerează libertatea creatorului (*cf.* Is. 29,16; 45,9; Ier. 18,2-6; Rom. 9,21). În finalul versetului este folosit un sinonim: πηλουργός. ♦ „felurite vase": *litt.* „unul fiecare".

15,8 „se va întoarce de unde-a fost luat": *cf.* Gen. 3,19. Pentru finalul versetului, *vide e.g.* Cicero, *Tusculanae Disputationes* 1,93: *Dedit usuram uitae, tamquam pecuniae nulla praestituta die* („Ne-a dat viața împrumut, ca pe niște bani, fără să fixeze ziua scadenței").

15,10 „Cenușă este inima lui": *cf.* Is. 44,20.

15,11 *Cf.* Gen. 2,7; Deut. 32,15. ♦ Al doilea și al treilea stih au secvențe similare ca sens și sintaxă: τὸν ἐμπνεύσαντα... ψυχήν, „cel care i-a inspirat un suflet" și ἐμφυσήσαντα πνεῦμα, „care i-a insuflat spirit/duh".

15,12 „a socotit": Rahlfs adoptă lecțiunea cu verbul la plural, care s-ar referi la idolatri în general. Totuși, lecțiunea cu singularul e atestată în manuscrise și e mai coerentă în context.

căci trebuie – spune el – să scoți profit din orice, chiar și din rău.
13 Într-adevăr, acesta, mai mult decât oricine, știe că păcătuiește,
el care [tot] din pământ făurește și vase ce se sparg ușor, și idoli.
14 Dar cum nu se poate mai neghiobi și mai neajutorați decât un suflet de copil [sunt] toți,
dușmanii poporului Tău, cei care l-au asuprit,
15 căci pe toți idolii neamurilor i-au socotit drept zei,
[deși] nu-și pot folosi ochii pentru a vedea,
nici nările ca să respire aerul,
nici urechile ca să audă,
nici degetele mâinilor la pipăit,
iar picioarele lor nu [sunt] de folos la mers.
16 Într-adevăr, un om le-a făcut
și unul cu duh de împrumut le-a plăsmuit.
Căci nici unui om nu-i stă-n putere să plăsmuiască un zeu asemenea cu el:
17 fiindcă, muritor fiind, făurește ceva mort, cu mâini nelegiuite,
în vreme ce el e mai de preț decât cele la care se închină:
el a primit viață, dar ele – niciodată.
18 Ei se închină dobitoacelor celor mai urâcioase:
dacă le iei după prostie, sunt mai rele decât celelalte;
19 și nici cât îți poate plăcea vreun animal nu sunt frumoase,
ci, dimpotrivă, sunt în afară de lauda și binecuvântarea lui Dumnezeu.

15,13 „pământ": *litt.* „materie pământească". ♦ „idoli": gr. γλυπτά, *litt.* „[chipuri] cioplite"; ajunge în LXX un termen generic pentru statuile idolilor.

15,14 „suflet de copil": imaginea celui ușor de amăgit. ♦ „dușmanii poporului Tău": autorul se întoarce la egipteni, care i-au asuprit pe israeliți înainte de Exod, dar și, poate, sub Ptolemei. Imaginea olarului care fabrică zei după plac îl duce cu gândul pe autor la sincretismul religios care îi caracteriza pe egipteni în acea epocă (*cf.* versetele următoare).

15,18 Versetul aduce imaginea unui alt tip de idolatrie, zoolatria, plasată într-o progresie a neghiobiei omenești.

15,19 „sunt în afară de...": pentru că au fost zeificate și li s-a adus cult.

16 1 De aceea au fost pe drept pedepsiți prin [făpturi] asemănătoare
și prin mulțime de jivine au fost chinuiți.
2 În loc de astfel de pedeapsă, ai fost binefăcător față de poporul Tău:
când l-a apucat pofta să guste [ceva] neobișnuit,
i-ai pregătit drept hrană prepelițe,
3 pentru ca aceia, deși râvneau aprig la hrană,
din pricina urâciunii [jivinelor] trimise împotriva lor,
să-și piardă până și pofta firească,
pe când aceștia, aflați puțină vreme la nevoie,
au avut chiar parte de o hrană neobișnuită.
4 Căci se cuvenea ca asupra acelora, asupritori fiind, să se abată o lipsă neiertătoare,
în vreme ce acestora doar să li se arate cum le sunt chinuiți dușmanii.
5 Și, chiar și atunci când s-a abătut asupra lor furia cumplită a fiarelor
și piereau de mușcăturile șerpilor îmbârligați,
mânia Ta n-a stăruit până la capăt;
6 spre luare-aminte, au fost tulburați doar puțină vreme,

---

16 Capitolul continuă seria episoadelor paralele, care începuse cu 11,1 (*vide supra*): în vv. 1-4, prepelițelor care au fost hrană pentru poporul lui Dumnezeu le sunt contrapuse jivinele prin care au fost pedepsiți cei ce se închinau la animale; în vv. 5-14, episodul cu șarpele de aramă este opus plăgii mușcăturilor mortale de insecte; vv. 15-29 conturează a patra paralelă: din cer vin deopotrivă pedepsele pentru egipteni și mana, binefacerea dăruită de Dumnezeu poporului Său. Seria episoadelor paralele continuă până la 19,9, *vide infra*.

16,1 Termenul prin care sunt indicate jivinele este κνώδαλα, folosit și în 11,15. Episodul s-ar referi la plaga broaștelor: *cf.* Ex. 7,26–8,10).

16,2 *Cf.* Ex. 16,9-13; Num. 11,10-32. ♦ „prepelițe": gr. ὀρτυγομήτραν, *litt.* „mama prepelițelor" (vezi și *infra*, 19,12); termenul este glosat de Hesychios ca ὄρτυξ ὑπερμεγέθης, iar de Photios ca ὄρτυξ μέγας, așadar se referă la o pasăre mare. Precizarea ar putea sugera că este vorba de o pasăre diferită de ὄρτυξ, „prepeliță"; Aristotel (*Historia animalium* 597b16) este singurul care o amintește, plasând-o între păsările migratoare. *Vetus Latina* o echivalează prin *coturnix*. Din Ex. 16,13, este termenul prin care se redă în mod tradițional ebr. *śelāw*. Pentru traducerea printr-un plural, *vide infra* nota la 19,10.

16,3 „aceia": gr. ἐκεῖνοι μέν, *id est* egiptenii, în opoziție cu αὐτοὶ δέ din stihul 4.

16,5 *Cf.* Num. 21,4-9. ♦ *Vide* Philon, *De agricultura* 22.

16,6-7 „semn": σύμβολον; *vide supra* 2,9. Autorul interpretează în sens spiritual episodul șarpelui de aramă, acesta semnificând planul universal de mântuire al lui Dumnezeu (temă majoră la profeți: *cf.* Is. 45,14 etc.; Ier. 12,15-16; Soph. 3,9-10; Zah.

având un semn al mântuirii pentru a-și aminti de porunca Legii Tale;
7 fiindcă acela care se întorcea era mântuit nu prin ce vedea,
ci prin Tine, mântuitorul tuturor.
8 Și astfel le-ai dovedit dușmanilor noștri
că Tu ești Acela care izbăvești de orice rău.
9 Pe aceia i-au omorât înțepăturile lăcustelor și muștelor,
și nu s-a găsit leac [pentru a le scăpa] viața,
căci meritau să fie pedepsiți de asemenea [lighioane];
10 dar pe fiii Tăi nu i-au învins nici dinții șerpilor aruncători de venin,
căci milostivirea Ta le-a venit în ajutor și i-a tămăduit.
11 Spre a-și aminti de rostirile Tale erau îmboldiți
și numaidecât vindecați,
ca nu cumva, căzând în adâncă uitare,
să nu ajungă nepăsători față de binefacerea Ta.
12 Căci nici iarbă, nici alifie nu i-au vindecat,
ci cuvântul Tău, Doamne, cel ce pe toate le tămăduiește.
13 Tu ai putere asupra vieții și a morții
și duci la porțile iadului, și aduci înapoi.
14 Omul ucide, în răutatea lui,
dar nu poate aduce înapoi duhul care a ieșit,
nici dezlega sufletul cules [de moarte].
15 Nu e cu putință să scape [cineva] de mâna Ta:
16 astfel, nelegiuiții, ce nu vroiau să Te cunoască,
au fost biciuiți de tăria brațului Tău,
urmăriți de ploi neobișnuite, de grindini și de furtuni neiertătoare,
și cu totul mistuiți de foc.

2,15; etc.). Interpretarea este continuată în In. 3,14-17 (șarpele ridicat pe stâlp ca prefigurare a răstignirii lui Hristos aducătoare de mântuire).

16,9 Amplificare dramatică a unor episoade combinate din Exod: 10,4-15 (lăcustele), 8,16-20 (tăunii/muștele), 8,12-15 (țânțarii). O transpunere apocaliptică în Apoc. 9,3-12.

16,11 Ultimul stih se poate înțelege și „să nu fie îndepărtați de la binefacerea Ta".

16,12 Pentru ierburile (de leac), *vide* Philon, *De sacrificiis Abelis et Caini* 70. ♦ Cuvântul lui Dumnezeu atotvindecător: *cf.* Ps. 106,20; Is. 55,10-11.

16,13 *Cf.* 1Rg. 2,6 (cântarea Annei). ♦ Puterea lui Dumnezeu asupra morții este exprimată in termeni care sugerează învierea de apoi.

16,16 Episodul grindinei (Ex. 9,13-35) este prelucrat în manieră midrașică, prin adăugarea unor amănunte care țin și de înclinația elenistică spre miraculos.

[17] Cel mai ciudat [era că], în apa ce stinge toate,
focul avea mai mare putere,
căci firea-ntreagă e apărătoarea celor drepți.
[18] Din când în când flacăra se domolea,
ca să nu ardă jivinele trimise asupra nelegiuiților,
iar ei, văzând [aceasta], să știe că sunt urmăriți de judecata lui Dumnezeu;
[19] alteori, chiar în mijlocul apei, ea arde, mai presus de puterea focului,
ca să nimicească roadele unui pământ nelegiuit.
[20] În schimb, poporului Tău i-ai dat să mănânce din hrana îngerilor
și din cer le-ai dăruit, fără osteneală, pâine gata-făcută,
în stare [să aducă] orice desfătare și [fiind] pe gustul tuturor.
[21] Căci substanța Ta Îți vădea dulceața față de copiii [Tăi]:
supunându-se dorinței celui ce o lua,
se preschimba în ce voia fiecare.
[22] Zăpadă și gheață [fiind], ținea piept focului și nu se topea,
ca să se știe că roadele dușmanilor
le nimicea focul ce ardea în grindină
și străfulgera printre ploi;
[23] și iarăși același [foc], pentru ca drepții să se hrănească,
își uita puterea.
[24] Căci făptura, supunându-se Ție, Creatorului ei,
se încordează pentru a-i pedepsi pe cei nedrepți
și se domolește binefăcătoare pentru cei care-și pun credința în Tine.
[25] De aceea, și atunci când se schimba în orice [chip],

16,17 „Cel mai ciudat": gr. τὸ... παραδοξότατον; *vide* P. Doble, *The Paradox of Salvation*, Cambridge, 1996, pp. 31 *sq.* ♦ „firea-ntreagă": gr. ὁ κόσμος.

16,18 Philon, *De uita Mosis* 1,20; 2,99.

16,20 Pentru episodul manei, *cf.* Exod 16. ♦ „hrana îngerilor": gr. ἀγγέλων τροφήν; *vide* Ps. 77,25, unde mana este numită „pâinea celor puternici" (*leḥem 'abbīrīm*), sintagmă tradusă în greacă prin ἄρτος ἀγγέλων, „pâinea îngerilor".

16,21 „substanța": gr. ὑπόστασις. În Exod 16,31 mana are gust de „turtă cu miere"; aici, în consonanță cu exegeza iudaică târzie, ea poate lua orice gust, împlinind orice dorință, și simbolizează „dulceața" lui Dumnezeu. Liturgia creștină raportează această dezvoltare la Euharistie.

16,22 „Zăpadă și gheață": mana este comparată în Ex. 16,14 cu roua, iar în Num. 11,7 LXX cu gheața. Ea rezista focului, când era gătită, dar se topea la soare dacă nu era culeasă în zori.

slujea darului Tău atothrănitor
după vrerea celor care îl cereau,
26 ca să afle fiii Tăi, pe care îi iubești, Doamne,
că nu [numai] feluritele roade îl hrănesc pe om,
ci cuvântul Tău îi ține în viață pe cei ce se încred în Tine.
27 Căci ceea ce nu era nimicit de foc,
încălzit numai de o rază ușoară de soare, se topea,
28 ca să se știe că [oamenii] trebuie să o ia înaintea soarelui, ca să-Ți aducă mulțumire
și să-Ți înalțe rugi în revărsatul zorilor.
29 Fiindcă nădejdea celui nerecunoscător se va topi precum chiciura iernii
și se va scurge ca apa fără de folos.

17 1 Mari sunt judecățile Tale și greu de lămurit,
de aceea sufletele neînvățate s-au rătăcit.
2 Când nelegiuiții și-au pus în gând să asuprească un neam sfânt,
[au ajuns] robi ai întunericului și, înlănțuiți în lungă noapte,
zăceau zăvorâți sub acoperișurile [lor], fugind dinaintea Proniei veșnice.
3 Pentru că socoteau că vor rămâne neștiuți cu păcatele lor ascunse
sub vălul întunecat al uitării,
au fost risipiți, cuprinși de spaimă cumplită și bântuiți de năluci,
4 fiindcă nici ungherul cel mai ascuns care-i adăpostea nu-i apăra de frică,
ci zgomote înspăimântătoare năvăleau de jur-împrejurul lor
și năluci posomorâte cu chipuri posace li se arătau.
5 Și nici un foc nu era în stare să lumineze,

---

17 A cincea prezentare în paralel a unor episoade istorice ocupă vv. 17,1–18,4: întunericului ce îi învăluie pe egipteni i se contrapune strălucirea luminoasă a stâlpului de foc care îi conduce pe cei „sfinți" (ὅσιοι; *vide supra* nota la 6,10). În descrierea plăgii întunericului, ca și pentru celelalte plăgi, de altfel, autorul amplifică detaliile înfricoșătoare, folosind, poate, unele legende iudaice pe care le regăsim la Philon și în tradiția rabinică. Se remarcă și atmosfera apocaliptică.

17,1 „greu de lămurit": δυσδιήγετοι; termenul este un *hapax* absolut (în toate textele grecești) până în această epocă, devenind frecvent însă la autorii creștini; înțelesul este transparent, fiind un compus negativ (δυσ-) al substantivului διήγησις, „interpretare".

17,2 „întunericului": *cf.* Ex. 10,21-23.

17,5 „cumplită": acest calificativ al nopții (στύγνην) apare numai aici în Înț. În LXX este folosit de două ori în relație cu persoane („furios", chiar „odios"); în tragedia greacă este frecvent folosit, *vide e.g.* Eschil, *Agamemnon* 639. ♦ Scarpat (vol. 3, p. 234)

nici licăririle sclipitoare ale stelelor
nu izbuteau să lumineze de sus acea noapte cumplită.
6 Le apărea doar
un rug [ce se-aprindea] de la sine, umplându-i de groază;
înfricoșați, când vedenia nu se mai arăta privirii lor,
gândeau că ceea ce văzuseră era încă și mai rău.
7 Scamatoriile meșteșugului vrăjitoresc [se vădeau] neputincioase,
iar mult lăudata lor pricepere era făcută de ocară:
8 cei care făgăduiau să alunge temerile și tulburările din sufletul bolnav
erau [ei înșiși] bolnavi de o caraghioasă-ngrijorare.
9 Chiar dacă nimic tulburător nu mai [era] să-i înfricoșeze,
înspăimântați de trecerea jivinelor, de șuierăturile șerpilor,
piereau tremurând
și nici nu [mai] vroiau să privească văzduhul de care nu se putea fugi nicăieri.
10 Căci lașă e ticăloșia, osândită de propria-i mărturie,
și, apăsată de conștiință, își închipuie mult mai mari primejdiile.
11 Căci frica nu e altceva decât lepădarea ajutoarelor pe care le dă cugetarea:
12 cu cât aștepți mai puțin [de la ele] în sinea ta,
cu atât necunoașterea pricinii ce aduce suferința e mai apăsătoare.
13 Dar ei, în noaptea cu adevărat neputincioasă,
ieșită din adâncurile iadului neputincios,

---

remarcă solemnitatea termenilor din acest pasaj, care ar putea aminti de finalul tragediei lui Eschil, *Prometeu înlănțuit*.

17,7-8 Aluzia la magicienii Faraonului (Ex. 7,11.22; 8.14; 9,11) ar putea fi și un atac la adresa unor personaje din vremea autorului: filozofi ambulanți, ghicitori, exorciști etc.

17,9 În edițiile vechi precum și în ed. Ziegler, urmată de traducerile importante (TOB, BJ, Larcher, NETS – M. Knibb etc.) ultimele două stihuri formează versetul 10. Decalajul de o unitate se păstrează până la sfârșitul capitolului.

17,10 „conștiință": deși Biblia a avut mereu ideea interiorității omului în care răsună glasul lui Dumnezeu ajutându-l să discearnă între bine și rău, ea nu a specializat un termen pentru această noțiune decât în urma contactului cu lumea greacă. Συνείδησις nu apare în LXX decât în Ecl. 10,20 (în sensul de „for lăuntric"), în Sir. 42,18 (doar în *Sinaiticus*) și aici; conceptul va fi dezvoltat în NT: Fp. 23,1 și, cu insistență, în epistolele pauline (1Cor. 4,4; 2Cor. 1,12; 1Tim. 1,5.19; 3,9; 2Tim. 1,3). *Cf.* și nota la Ecl. 10,20.

17,12 „e mai apăsătoare": *litt.* „e socotită mai mult". Fraza e ambiguă; unii înțeleg: „e preferat".

cufundați în același somn,
[14] erau când hărțuiți de arătări monstruoase,
când încremeniți, fiindcă sufletul lor nu mai voia să lupte,
căci o spaimă năprasnică și neașteptată se revărsase peste ei.
[15] Și tot astfel, oricine, căzând acolo unde se afla,
era ținut închis într-o temniță fără zăvoare;
[16] fie că era țăran, fie păstor,
sau lucrător la munci grele în pustie,
luat pe neașteptate, era supus strâmtorării fără scăpare,
căci toți au fost legați cu același lanț al beznei.
[17] Fie că era șuierul vântului,
ori cântul melodios al păsărilor printre ramurile stufoase,
sau ropotul apei în curgere năvalnică,
sau zgomotul spart al pietrelor în prăvălire,
[18] sau fuga nevăzută a unor animale săltărețe,
sau răgetele unor fiare cumplite,
sau ecoul ce răsună din căușul munților,
[totul] îi încremenea, îngrozindu-i.
[19] Căci lumea-ntreagă era luminată de o lumină strălucitoare
și se îndeletnicea în voie cu treburile [sale];
[20] numai asupra acelora se întinsese noapte grea,
chip al beznei care urma să-i primească,
dar ei își erau loruși povară mai grea decât bezna.

18 [1] Pentru sfinții Tăi, dimpotrivă, era o lumină foarte mare;
auzindu-le glasul, dar nevăzându-le înfățișarea,
[ceilalți] îi fericeau că nu suferiseră și ei,

17,14 Stihul al doilea, *litt.* „când încremeniți de capitularea sufletului lor".

17,15 „fără zăvoare": *litt.* „fără fier", gr. ἀσίδηρον; termenul este *hapax* în LXX; în greaca profană este folosit la plural. Temnița fără fier (zăvoare, gratii) este o temniță simbolică.

17,20 „noapte grea": βαρεῖα νύξ; apăsarea este semn al pedepsei divine, *vide* Iov 23,2 (ἡ χεὶρ αὐτοῦ βαρεῖα γέγονεν, „mâna Lui s-a îngreunat"); 33,7.

18,1-4 Se continuă antiteza începută în 17,2 prin descrierea luminii: cea care îi cuprindea pe „sfinți", stâlpul de foc (v. 3) și lumina Legii (v. 4).

18,1 Capitolul se deschide cu o opoziție (indicată prin particula δέ) față de textul precedent, marcat de sentimentul terifiant de spaimă al egiptenilor.

2 le mulțumeau că, după ce au fost nedreptățiți, nu fac rău [la rândul lor]
și îi rugau să binevoiască să se îndepărteze de ei.
3 În loc de [întuneric] le-ai dat stâlp arzător de foc,
călăuzitor în călătoria necunoscută,
și soare nevătămător pentru slăvita [lor] pribegie.
4 Dar aceia meritau să fie lipsiți de lumină și ferecați în beznă,
ei care îi țineau închiși, sub pază, pe fiii Tăi,
prin care avea să fie dată lumii nestricăcioasa lumină a Legii.
5 Fiindcă hotărâseră să-i omoare pe pruncii credincioșilor
și un singur copil a scăpat, după ce a fost lăsat [să plutească pe ape],
drept pedeapsă, le-ai luat mulțime de copii
și i-ai dat pieirii laolaltă în apă năvalnică.
6 Acea noapte a fost cunoscută mai dinainte de Părinții noștri
pentru ca, știind ei bine în ce jurăminte crezuseră, să se umple de
bucurie.
7 A fost așteptată de poporul Tău
mântuirea drepților, dar și pieirea dușmanilor,
8 prin ceea ce i-ai pedepsit pe vrăjmași,
tot prin aceea chemându-ne ne-ai umplut pe noi de slavă,

18,2 *Cf.* Ex. 10,24; 11,8; 12,33. S-ar mai putea înțelege însă și: „și le cereau îndurare pentru că fuseseră dușmănoși față de ei."

18,3 „stâlp arzător de foc": *cf.* Ex. 13,21-22; 14,24; Num. 14,14; Ps. 77,14. ♦ „călătoria necunoscută": gr. ἀγνώστου ὁδοιπορίας. Substantivul ὁδοιπορία este cel pe care îl folosește și Philon pentru a numi trecerea Mării Roșii și călătoria prin deșert (ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις, *De uita Mosis* 2,1). Adjectivul ἄγνωστος în greacă nu înseamnă doar „necunoscut", ci „imposibil de cunoscut" (*vide* E. Norden, *Agnostos Theos*, pp. 56 *sq.*). Sintagma folosită în acest verset ar echivala așadar cu „un drum ce nu a fost străbătut, necunoscut și de neștiut". ♦ „slăvita [lor] pribegie": gr. φιλοτίμου ξενιτείας; adjectivul (*litt.* „iubitor de onoruri", „generos") are aici un sens neobișnuit în greaca profană, propriu însă cărții Înț.; substantivul, la rândul său, este un *hapax* în LXX.

18,5 A șasea paralelă (vv. 5-25) este compusă din nimicirea egiptenilor (moartea primilor născuți, cu unele aluzii și la dezastrul de la Marea Roșie, care va constitui elementul de paralelism din cap. 19), pe de o parte, și punerea la adăpost, cu slavă, a poporului lui Dumnezeu, pe de altă parte. ♦ „lăsat [să plutească pe ape]: *litt.* „expus". *Cf.* Ex. 1,22-2,10. ♦ „drept pedeapsă...": *cf.* Ex. 4,22-23: 11; 12,29-30.

18,6 „Părinții noștri" = patriarhii, cărora Dumnezeu le făgăduise să le elibereze urmașii din robia Egiptului (Gen. 15,13-14; 46,3-4), dar și israeliții din timpul Exodului (Ex. 11,4-7).

9 căci copiii cucernici ai celor buni jertfeau în taină
și au statornicit într-un gând dumnezeiasca lege
ca sfinții să împartă deopotrivă
cele bune și primejdiile;
[și] cântau încă de pe atunci cântările Părinților.
10 Le răspundea strigătul neorânduit al dușmanilor
și se răspândea glasul de jale al celor ce-și boceau copiii:
11 de aceeași pedeapsă slugă și stăpân [erau] deopotrivă loviți,
iar omul de rând pătimea ca și regele,
12 toți deodată, prin același fel de moarte,
aveau leșuri nenumărate;
iar cei vii nu erau în stare nici să-i îngroape,
căci într-o singură clipă odrasla lor cea mai de preț fusese nimicită.
13 Cei care fuseseră necredincioși în toate, din pricina vrăjitoriilor,
când le-au pierit primii născuți, au recunoscut că poporul [acela] e fiul lui Dumnezeu.
14 Pe când tăcere netulburată învăluia totul
și noaptea ajunsese la mijlocul alergării sale,
15 cuvântul Tău atotputernic a pornit din ceruri, de pe tronul împărătesc,
războinic aprig spre mijlocul pământului sortit pieirii,
purtând, drept sabie tăioasă, porunca Ta neschimbătoare
16 și, oprindu-se, a umplut totul de moarte:
ajungea până la cer, dar pășea pe pământ.
17 Îndată, vedenii din vise cumplite i-au tulburat
și spaime năprasnice au venit asupra lor
18 și fiecare, azvârlit ici și colo, pe jumătate mort,
vădea pricina din care murea,

18,9 „cântările Părinților": autorul suprapune peste noaptea pascală din Exod imaginea celebrărilor ulterioare ale Paștelui, când se cânta *Hallel*-ul (Ps. 112–117).

18,10 *Vide* Ex. 11,6; 12,30; Philon, *De uita Mosis* I,136-137.

18,13 Egiptenii speraseră că vrăjitorii lor vor putea să-l biruie pe Moise, pe care-l socoteau un fel de magician (*cf.* Ex. 7,11-13; 8,3.14; 9,11). Acum se confruntă direct cu acțiunea lui Dumnezeu.

18,15 „tronul împărătesc": la plural în greacă, interpretat de Larcher și de mulți alți traducători ca plural al maiestății. ♦ În această evocare dramatică, autorul se inspiră (pentru stihul al doilea) din 1Par. 21,15-27 și, poate, și din Homer (*Iliada* IV,443). Ansamblul capătă o semnificație apocaliptică, unde Cuvântul lui Dumnezeu apare sub înfățișarea de temut de la a doua venire (*cf.* 1Tes. 5,2-4; Apoc. 19,11-21) – *cf.* BJ, nota la 18,15.

19 căci visele care i-au tulburat le-o arătaseră dinainte,
ca să nu piară fără să știe de ce se chinuiesc.
20 Și pe cei drepți i-a ajuns încercarea morții,
și mulțime a fost lovită în pustie,
dar mânia nu a ținut multă vreme;
21 căci un bărbat fără pată s-a grăbit să-i apere
aducând arma propriei sale slujiri,
rugăciunea și [jertfa de] împăcare cu tămâiere;
a ținut piept urgiei și a pus stavilă nenorocirii
arătând că este slujitorul Tău.
22 A biruit amarul mâniei nu prin tăria trupului,
nici prin lucrarea armelor,
ci prin cuvânt L-a înduplecat pe Cel ce pedepsea,
aducând[u-I] aminte de jurămintele [făcute] Părinților și de legăminte.
23 Pe când morții erau deja căzuți grămadă unii peste alții,
stând în mijloc, a oprit mânia
și i-a tăiat calea spre cei vii.
24 Căci pe veșmântul său lung până la pământ [era] înfățișat întreg universul
și slăvitele [nume] ale Părinților erau înscrise pe cele patru rânduri de nestemate,
iar măreția Ta – pe diadema de pe capul său.
25 Din fața acestora a dat înapoi nimicitorul și de acestea s-a înspăimântat:
căci fie și numai încercarea mâniei era de-ajuns.

19 1 Dar asupra nelegiuiților a stăruit până la capăt mânie neiertătoare;

18,20 *Cf.* Num. 17,6-15.

18,21 „bărbat fără pată": *id est* Aaron. ♦ „ împăcare cu tămâiere": gr. θυμιάματος ἐξιλασμόν; este o referire la Num. 17,12 (episodul sacrificiului adus de Aaron); *vide* și Lev. 16,12 *sq*.

18,24 Descrierea veșmântului Marelui Preot: Ex. 26,6 *sq*.; 28,17-21.29.36; 39,2 *sq*. Simbolismul cosmic al elementelor lui este accentuat în iudaismul elenistic (Philon, Flavius Iosephus).

18,25 „nimicitorul": gr. ὁ ὀλεθρεύων (*Vetus Latina*: *qui exterminabat*), *id est* îngerul nimicirii (personificare a morții), *vide* Ex. 12,23; Evr. 11,28; 1Cor. 10,10.

19,1 Versetele 1-9 conțin ultima paralelă (a șaptea): înverșunarea egiptenilor îi duce la moarte, în vreme ce pentru poporul lui Dumnezeu trecerea Mării Roșii este semnul unui nou început. ♦ „Nelegiuiții" (ἀσεβεῖς) sunt aici egiptenii, ca în 10,20; termenul fusese folosit în 3,10 pentru a-i indica pe evreii ce se îndepărtaseră de Lege, pe renegați.

căci El știa dinainte ce-aveau ei să facă:
2 cum, după ce ei înșiși i-au lăsat să plece
și cu grabă i-au alungat,
răzgândindu-se, aveau să pornească pe urma lor.
3 Într-adevăr, deși erau cuprinși încă de jale
și plângeau pe mormintele celor morți,
au scornit un alt gând, nesăbuit,
și pe cei pe care cu rugăminți îi scoseseră [din țară], pe aceia au prins a-i urmări ca pe fugari.
4 Spre acest sfârșit îi împingea o soartă binemeritată
și arunca uitarea peste cele întâmplate,
ca ei să-și mai primească și chinurile care le mai lipseau din pedeapsă,
5 iar poporul Tău să aibă parte astfel de o călătorie minunată,
pe când ceilalți să afle o moarte neobișnuită.
6 Căci întreaga făptură, în însăși firea ei, primea, ca la-nceput, o nouă alcătuire,
supunându-se poruncilor Tale,
ca să fie păziți nevătămați copiii Tăi.
7 S-a văzut norul umbrindu-le tabăra
și, de unde mai înainte era apă, răsărind pământ uscat,
din Marea Roșie – drum fără opreliști,
din vârtejul năvalnic – câmpie înverzită;
8 prin ea a trecut un întreg popor, cei ocrotiți de mâna Ta,
după ce au privit semne minunate.
9 Precum caii au fost duși la pășune
și precum mieii au zburdat,
lăudându-Te pe Tine, Doamne, Cel care i-ai izbăvit.
10 Căci își aduceau încă aminte de cele [petrecute] în pribegia lor
[în țară străină],

19,4 „soartă": gr. ἀνάγκη, *litt.* „constrângere", „necesitate". Autorul folosește un termen grecesc pentru a descrie încăpățânarea în rău a lui Faraon (Ex. 14,4.8). ♦ Stihul al treilea, *litt.* „ca ei să-și mai primească și pedeapsa ce lipsea din chinuri".

19,7 „câmpie înverzită": midrașul palestinian vorbește nu numai despre o iarbă bogată, ci și de pomi fructiferi care împodobeau calea deschisă astfel în Marea Roșie (*cf.* **BJ**, nota *ad loc.*).

19,9 *Cf.* Is. 63,13-14; Mal. 3,20. ♦ „lăudându-Te pe Tine...": *cf.* Ex. 15.

19,10 Aproape de încheierea cărții (vv. 10-21), într-o sinteză finală, sunt amintite câteva episoade emblematice. ♦ „țânțari": gr. σκνίψ denumește „țânțarul" sau o insectă dăunătoare;

cum pământul, în loc să nască animale, a scos la iveală țânțari,
iar râul, în loc de viețuitoare de apă, a vărsat mulțime de broaște.
11 Dar, mai târziu, au văzut o nouă ivire de păsări,
când, împinși de poftă, au cerut mâncăruri alese
12 și, spre alinarea lor, din mare le-au ieșit prepelițe.
13 Însă pedepsele nu s-au abătut asupra păcătoșilor
fără a fi prevestite de semne, prin tunete puternice,
și ei pe drept au fost pedepsiți pentru răutățile lor,
căci arătaseră o ură prea amarnică față de străini.
14 Alții nu i-au primit pe necunoscuții care tocmai sosiseră;
dar aceștia i-au înrobit pe oaspeții binefăcători.
15 Și nu numai atât, ci va fi o cercetare pentru aceia,
pentru că îi primeau cu dușmănie pe străini;
16 dar [egiptenii], după ce i-au primit sărbătorește
pe cei care deja aveau parte de aceleași drepturi,
i-au copleșit cu trude cumplite.
17 Au fost loviți și cu orbire
precum aceia, la porțile dreptului,
când, învăluiți în întuneric beznă,
căutau, fiecare, drumul către ușa sa.

---

termenul grecesc este un singular cu valoare de colectiv (așa cum este mai jos, ὀρτυγομήτρα, v. 12; *vide supra* 16,2). Termen folosit în Ex. (*e.g.* 8,12), precum și în Ps. 104,31 (tot o aluzie la plaga abătută asupra Egiptului).

19,12 *Cf.* Ex. 16,13; Num. 11,31.

19,13 „au fost pedepsiți": gr. ἔπασχον, *litt.* „sufereau", aici în sens juridic.

19,14 „Alții" sunt locuitorii Sodomei (comentatorii sunt de acord asupra acestei chestiuni), dar Înț. omite sistematic numele proprii. „Necunoscuții" pe care sodomiții nu i-au primit sunt cei doi îngeri din Gen. 19,1-3. ♦ „dar aceștia...": se referă la egipteni; oprimarea evreilor de către aceștia e socotită de autor ca o încălcare a legilor ospitalității, mai gravă decât cea săvârșită de marii păcătoși ai Sodomei. ♦ Finalul versetului este probabil o aluzie la povestea lui Iosif, Gen. 39-47. ♦ „oaspeții binefăcători": egiptenii sunt mai vinovați chiar și decât locuitorii străvechii Sodome, căci nu și-au mai adus aminte nici de binefacerile lui Iosif (Gen. 39–47; Ex. 1,8-22).

19,16 „aceleași drepturi": se crede că este o aluzie la o revendicare a evreilor din Egipt în vremea autorului.

19,17 Aluzie probabil la plaga întunericului care îi lovește pe egipteni (Ex. 10,21-23), comparată cu orbirea care îi lovește pe cei din Sodoma la poarta lui Lot (Gen. 19,11).

18 Într-adevăr, stihiile își schimbau între ele însușirile,
așa cum la o harfă notele schimbă felul ritmului,
în vreme ce fiecare își păstrează sunetul,
ceea ce se vădește limpede privind cele întâmplate:
19 căci vietăți de uscat se preschimbau în vietăți de apă
și cele ce înoată mergeau pe pământ;
20 focul în apă își întărea puterea,
iar apa își uita însușirea de a stinge;
21 în schimb flăcările nu au mistuit
carnea animalelor ușor pieritoare ce se preumblau printre ele,
nici nu topeau hrana cerească, cea aidoma gheții ce ușor se topește.
22 În toate, Doamne, ai înălțat poporul Tău și l-ai slăvit
și în toată vremea și în tot locul n-ai încetat să-i stai alături.

19,18 „își schimbau între ele însușirile": gr. μεθαρμοζόμενα; termenul este un *hapax* în LXX; sensul verbului conține și ideea unei schimbări în mai bine. ♦ Scrierile grecești ilustrează adesea printr-o comparație muzicală relația dintre elementele universului. Autorul aplică imaginea la minunile Exodului, încercând să le explice printr-o schimbare de ritm a elementelor (16,24) sau printr-o reașezare a însușirilor lor. Creația apare astfel ca remodelată (*cf.* v. 6 *supra*), ca o lume nouă aflată în slujba poporului lui Dumnezeu (*cf.* BJ și TOB, notele *ad loc.*).

19,19 „vietăți de uscat se preschimbau...": e vorba de turmele israeliților la trecerea Mării Roșii. ♦ „cele ce înoată mergeau...": e vorba de plaga broaștelor – Ex. 8,2. ♦ *Vide* Philon, *De uita Mosis* 1,20; 2,99.

19,21 „hrana cerească": gr. ἀμβροσία τροφή, *litt.* „hrana nemuritoare". Adjectivul se folosește, poetic, în greaca clasică pentru tot ce se referă la zei. Aici este o aluzie la mană.

19,22 Cartea se încheie cu o constatare încurajatoare: Dumnezeu nu Și-a părăsit niciodată (κατὰ πάντα) poporul; așadar nu îl va părăsi nici în dificultățile prezentului (la care face adesea aluzie autorul cărții) și nici în cele pe care le va aduce viitorul. Desfășurarea istoriei a avut rostul de a face ca poporul lui Dumnezeu să iasă învingător din toate încercările și, mai presus de toate, de a-l face să înțeleagă că Dumnezeu nu-l uită niciodată.

ÎNȚELEPCIUNEA LUI IISUS SIRAH

Traducere din limba greacă, introducere şi note de
EUGEN MUNTEANU

Introducere

1. Autorul scrierii, traducătorul şi contextul cultural-istoric al elaborării operei

Nu spunem o noutate afirmând că fiecare dintre cărţile Septuagintei şi-a avut propriul destin istoric, dobândind un profil propriu. Cartea Înţelepciunii lui Iisus Sirah este singura dintre cărţile Vechiului Testament al cărei autor este cunoscut cu certitudine, graţie informaţiilor pe care traducătorul său în greceşte ni le oferă în prolog. Autorul evreu însuşi îşi semnează opera în v. 50,27 cu numele complet „Iisus fiul lui Sirah [al lui] Eleazar din Ierusalim" (gr. Ἰησοῦς υἱὸς Σιραχ Ελεαζαρ ὁ Ἱεροσολυμίτης). Titlul ebraic originar al cărţii, reţinut de tradiţie, este „Cartea înţelepciunii lui Ieşua, fiul lui Eleazar, fiul lui Sira" (ebr. *hokmat Yēšūa' ben 'El'azar ben Sīrā'*)[1]. Majoritatea manuscriselor greceşti ale LXX şi cele latineşti ale Vulgatei poartă ca titlu inscripţia „Înţelepciunea lui Iisus, fiul lui Sirah" (gr. Σοφία Ἰησοῦ, υἱοῦ Σιραχ, lat. *Sapientia Iesu Filii Sirach*).

Aluziile sau trimiterile autobiografice de pe parcursul desfăşurării discursului ne permit să-i conturăm autorului un portret mulţumitor. Sirah trebuie să fi fost un notabil care a trăit la Ierusalim în ultima jumătate a secolului al III-lea î.H. şi primele decenii ale celui următor (cca 250 î.H. – cca 175 î.H.). Era un reprezentant al elitei vremii sale, cărturar, bărbat erudit (ebr. *sōphēr*, gr. γραμματεύς), cunoscător adânc al tradiţiei iudaice, dar bine orientat şi în cultura elenistică, dominantă în epocă. Nu ştim dacă a fost preot, dar putem presupune că a îndeplinit funcţii importante în cadrul comunităţii (*cf.* 39,4). El menţionează însă explicit (51,13) că încă din tinereţe a luat decizia să cultive înţelepciunea. A călătorit în afara Palestinei

1. Numele cel mai des întrebuinţat în exegeza de specialitate şi în diferitele versiuni biblice porneşte de la formele greacă sau latină (germ., engl. *Jesus Sirach*). Francezii folosesc curent denumirea *Siracide* (după genitivul patronimic grecesc), mulţi filologi, în special anglo-saxoni, preferând forma ebraică *Ben Sira*.

de câteva ori, probabil cu însărcinări oficiale (*cf.* 34,9-11 și 39,4), înfruntând și câteva situații limită, în care încrederea în Dumnezeu i-a fost pusă la încercare (*cf.* 34,12 și 51,1-7). Experiența acumulată prin studiu și meditație i-a îngăduit să înființeze o școală („casa înțelepciunii", *cf.* 51,23), permițându-i să-și atribuie titlul de „înțelept" (ebr. *hākhām*, gr. σοφός).

După o viață relativ liniștită, înconjurat de o familie cu mulți copii, organizată potrivit prescripțiilor tradiționale (*cf.* 30,7-13 și 42,5), la bătrânețe s-a hotărât să-și compună opera, cu scopul mărturisit de a-și instrui conaționalii, ajutându-i să trăiască potrivit Legii și tradițiilor poporului ales.

Cât despre autorul versiunii grecești a cărții, el însuși afirmă în Prolog că purta același nume ca și autorul textului original, bunicul său, adăugând că a venit în Egipt în al treizeci și optulea an al domniei regelui Evergetes („Binefăcătorul"). Numai doi regi ai Egiptului elenistic au purtat acest nume. Primul dintre ei, Ptolemeu al III-lea Evergetes (246-222 î.H.), a domnit doar 25 de ani și nu se pune deci problema să fi fost personajul amintit. Regele la care se face referire nu poate fi decât Ptolemeu al VII-lea Evergetes, supranumit și Physkon („Pântecosul"), care a domnit în Egipt între 170-117 î.H. Al 38-lea an al domniei acestui rege, data sosirii în Egipt a lui Sirah-nepotul, ar fi așadar anul 132 î.H. Realizarea versiunii grecești a Înțelepciunii trebuie situată câțiva ani buni după această dată, eventual către ultimii ani ai domniei lui Ptolemeu al VII-lea sau imediat după aceea (117-116 î.H.)[2]. Rezultă deci că, alături de alte importante componente ale Scripturii (Pentateuhul, Înțelepciunea lui Solomon), Înțelepciunea lui Iisus Sirah face parte din cărțile traduse în grecește la Alexandria, de un evreu palestinian. Dincolo de literalismul transpunerii, normal în epocă, textul nostru vădește tipul de opțiuni proprii „școlii de traducere alexandrine", ai cărei reprezentanți au preluat unele trăsături stilistice din proza istorică greacă, spre deosebire de traducătorii din „școala asiatico-palestiniană", care practicau un literalism mult mai riguros (*cf.* Harl, Dorival, Munnich, p. 105).

Pentru a înțelege mai bine semnificațiile demersului cărturarului Sirah și ale nepotului său omonim, traducătorul textului în limba greacă, este nevoie să amintim câteva date istorice suplimentare despre epoca în care au trăit.

Cucerind, între anii 334-324 î.H., întregul Orient și înglobându-l într-un imens imperiu, Alexandru Macedon a inițiat un proces de expansiune a culturii

2. După Jobes, Silva, p. 34, nota 8, traducerea s-ar fi efectuat chiar în anul sosirii traducătorului în Egipt (132 î.H.), ceea ce pare puțin probabil, dar nu imposibil.

grecești care va continua și în secolul următor, sfârșind prin a impune popoarelor cucerite modul de viață elenic, cultura, mentalitățile, valorile și limba greacă. La împărțirea imperiului între diadohi („locotenenții" lui Alexandru Macedon), timp de mai bine de un secol, Palestina a intrat sub autoritatea politică a Egiptului elenistic al dinastiei Ptolemeilor. În anul 198 î.H., Palestina trece sub autoritatea dinastiei Seleucizilor, domnitoare în Siria. Doi dintre regii Seleucizi, Antiochos al III-lea (223-187 î.H.) și Seleucos al IV-lea (187-175 d.H.), s-au arătat favorabili poporului lui Israel, acordându-le evreilor chiar unele privilegii și îngăduindu-le să restaureze marele templu din Ierusalim, o dată cu restabilirea cultului mozaic în plenitudinea sa. Datorate în mare parte talentului diplomatic al marelui preot Simon al II-lea (196-174 î.H.), aceste succese politice și confesionale ale Israelului sunt menționate cu satisfacție și entuziasm de Sirah însuși, care face un elogiu personajului menționat (50,1 și urm.).

Succesorul lui Seleucos al IV-lea, regele Antiochos al IV-lea Epiphanes (175-164 î.H.), se va manifesta însă ca un îndârjit persecutor al evreilor. În anul 174 î.H. regele elenist îl revocă din funcție pe marele preot al Israelului, Onias al III-lea, fiul și succesorul lui Simon, înlocuindu-l cu fratele său, Iason sau Iosua (174-171 î.H.). Ambițios și oportunist, lipsit de patriotismul tatălui și al fratelui său, Iason sprijină politica de elenizare accelerată a regelui Antiochos al IV-lea, acceptând nu doar plata de către Israel a unei sume considerabile (360 de talanți de argint), ci și construirea unui gimnaziu grecesc la Ierusalim. Aceste măsuri inaugurează o epocă dramatică, de intense confruntări, care vor culmina cu răscoala armată a Macabeilor din anul 167 î.H. Faptul că în textul nostru nu există nici o referire directă la asemenea frământări majore este un indiciu că Sirah și-a scris opera aproximativ între anii 187 î.H. (începutul domniei lui Seleucos al IV-lea, sprijinitor al marelui preot Simon al II-lea) și 175 î.H. (începutul domniei regelui persecutor Antiochos al IV-lea Epiphanes). Aluziile la vârsta înaintată a autorului cuprinse în textul cărții ne-ar permite să riscăm o datare încă și mai precisă, cu doar câțiva ani înainte de a muri, așadar prin 179-176 î.H.[3]

În aceste condiții vitrege pentru urmașii lui David, asaltul culturii elenistice asupra valorilor tradiționale iudaice, asalt întâmpinat pozitiv de o anumită parte a populației, putea fi resimțit ca o primejdie vitală. Ceea ce

3. *Cf.* Jobes, Silva, p. 34, nota 8: „The original Hebrew of this book was written by Joshua ben Sira cca 180."

specialiștii au numit civilizația sau cultura elenistică prezintă un set de trăsături caracteristice, între care trebuie menționate următoarele: sincretismul religios (politeiști, grecii acceptau cu relativă ușurință în panteonul lor divinități noi), care permitea o relativă toleranță față de religii diferite, un antropocentrism care favoriza gândirea liberă și elogiul omului și al umanității și, mai presus de toate, tendința spre universalism care conducea la atenuarea diferențelor culturale și religioase dintre popoare diferite. Dacă aceste valori elenistice au reușit să se impună sau să fie acceptate de unele dintre vechile culturi ale Orientului Apropiat (inclusiv cea egipteană), ele intrau în violentă contradicție cu exigențele monoteismului mozaic. În jurul anului 200 î.H., societatea iudaică din diaspora, dar și cea din Palestina se găseau în plin proces de „aculturare" în raport cu cultura elenistică. Limba greacă devenise deja limba de comunicare curentă pentru evreii din diaspora, iar în Palestina greaca ajunsese să concureze puternic în uzul public aramaica. Asumarea unora dintre mentalitățile, normele comportamentale și moravurile elenistice de către mulți evrei putea părea inacceptabilă multor spirite rigoriste, impregnate de mesianismul constitutiv al poporului ales. La fel de periculoase pentru menținerea identității naționale și religioase a iudeilor erau și concesiile făcute elenismului, chiar la Ierusalim, de unii din membrii înaltului cler și ai aristocrației. În acest context, opera lui Sirah poate fi văzută ca un gest de apărare și de conservare a valorilor tradiționale.

2. Concepția și finalitatea cărții

Bătrânul înțelept iudeu ne apare din scrierea sa ca un spirit conservator, preocupat de păstrarea identității poporului său. Punând în centrul discursului său motivul înțelepciunii ca valoare umană supremă, autorul încearcă o deschidere către universul elenistic, dat fiind că și în concepția stoică, larg răspândită în mediile elenistice cultivate, bunul suprem al vieții umane era înțelepciunea (ebr. *hokhmāh*, gr. σοφία). Sirah-traducătorul este unul dintre autorii evrei ai epocii elenistice care, adoptând elemente importante ale terminologiei filozofice grecești, au „importat" în universul conceptual-semantic iudaic valori și nuanțe care nu îi erau proprii. Grecescul σοφία este poate cazul cel mai expresiv. Ca și la filozofii greci, înțelepciunea este pentru Siracid un atribut difuzat în întregul univers prin voința divină; dar ea este în același timp și o valoare istorică, personificată ca model de comportament și instanță etică. La confluența între cele două culturi, atât autorul,

cât și traducătorul se arată, pe de altă parte, conștienți de dificultatea în care se afla poporul lui Israel de a-și apăra particularismul, de „popor ales", în fața provocărilor universaliste ale elenismului și, deopotrivă, de dificultatea propriului lor demers de a realiza o sinteză convenabilă a tradiției, un fel de „manual" de comportament, la îndemâna, în special, a acelora dintre conaționali mai expuși alterării identității. Scopul ultim al cărții este de a-i convinge pe conaționali că *înțelepciunea autentică nu poate fi găsită decât în Legea revelată de Dumnezeu lui Moise*. Pornind de la propria experiență de viață, cei doi cărturari iudei, autorul și traducătorul său, elogiază cu înflăcărare și convingere valoarea patrimoniului național, arătând că principiile mozaice împreună cu întregul tezaur de cutume și norme morale al tradiției nu sunt cu nimic mai prejos decât gândirea și cultura elenistică; mai mult, ele sunt suficiente în sine pentru a asigura resursele necesare apărării identității poporului ales în fața asaltului tentațiilor păgâne și slăbiciunilor interne.

Nucleului concepției elenistice, imaginii omului văzut ca cetățean liber al universului, Sirah îi contrapune o concepție tipic iudaică. El recomandă separarea poporului ales de lumea păgână, a celor „necurați" (*cf.* 11,33; 12,14; 13,17), întrucât înțelepciunea autentică, ce vine de la Dumnezeu, și-a ales „locuința" în sânul Israelului (*cf.* 24,1 și urm.). Prin raportarea la înțelepciune, oamenii se împart în oameni buni, adică înțelepți și instruiți, și oameni răi, adică proști și neinstruiți (*cf.* 21,11 și urm). Cultivarea înțelepciunii și instrucția este prezentată astfel ca singura cale posibilă de umanizare și de salvare.

3. Principalele teme ale doctrinei lui Iisus Sirah

După cum se poate observa din prezentarea sinoptică de mai jos, conținutul cărții este foarte bogat, bătrânul înțelept tratând cele mai diverse aspecte ale vieții, de la educația copiilor la atitudinea față de boli, de la semnificațiile milosteniei până la regulile de comportament la ospețe. Din insistența asupra lor și din ponderea în economia de ansamblu a doctrinei, se desprind totuși câteva teme majore, pe care vom încerca să le circumscriem sumar în cele ce urmează.

Tema înțelepciunii ca valoare supremă ocupă locul central deopotrivă în economia discursivă a cărții, cât și în concepția teologico-filozofică a autorului. Glorificarea înțelepciunii și ridicarea ei la rangul de valoare umană supremă este un *topos* biblic pe care îl întâlnim și în alte cărți sapiențiale ale

Vechiului Testament, de exemplu în Proverbe, Cartea lui Iov, Înțelepciunea lui Solomon. O nuanță originală la Siracid o reprezintă identificarea înțelepciunii cu însăși Legea lui Moise și, implicit, a „omului înțelept" cu „omul drept", trăind potrivit prescripțiilor divine. În acest chip, accentul este mutat către un înțeles al înțelepciunii divine implicate decisiv în destinul poporului ales. Spre această interpretare ne conduce mai ales prosopopeea înțelepciunii din cap. 24. Omul înțelept se teme de Domnul, iar frica de Domnul (gr. φόβος κυρίου) este principiul înțelepciunii (*cf.* 1,14), garanția unei vieți fericite, certitudinea ocrotirii și răsplătirii divine (*cf.* 1,11 și urm., 2,7 și urm.). Manifestându-se ca evlavie personală și supunere necondiționată față de un Dumnezeu bun și îngăduitor, frica de Domnul implică respectul față de Lege în toate articulațiile ei, căci Legea scrisă reprezintă voința Domnului (*cf.* 1,26 și 6,37). Siracidul o spune în moduri felurite și în repetate rânduri: înțelepciunea, frica de Domnul și împlinirea Legii nu pot fi separate una de alta, căci alcătuiesc un întreg: „Orice înțelepciune e frică de Domnul și în orice înțelepciune se află înfăptuirea Legii" – Πᾶσα σοφία φόβος κυρίου, καὶ ἐν πάσῃ σοφίᾳ ποίησις νόμου (19,20).

Pentru a putea fi respectate întocmai, prescripțiile Legii trebuie cunoscute ca atare, de unde datoria vitală a omului înțelept de a studia în permanență Scriptura și de a-i împărtăși conținutul celor care îl înconjoară. De aici, indisolubila legătură, permanent subliniată, între înțelepciune și „învățătură" (ebr. *mūsār*, gr. παιδεία). Cele două cuvinte apar, nu întâmplător, de mai multe ori împreună. Cultivarea înțelepciunii prin studiul permanent al Legii va deveni în tradiția rabinică scopul suprem al vieții umane, Siracidul fiind probabil, după cum s-a observat[4], primul care a afirmat necesitatea cultivării Legii și a înțelepciunii ca regulă de viață.

În privința relației dintre om și Dumnezeu, Sirah poate fi considerat un tradiționalist, fiindcă teologia lui este nu una speculativ-teoretică, ci una bazată pe sinceritate absolută, evlavie și dăruire totală. Dumnezeu este pentru el Creatorul perfect al unui univers perfect (*cf.* 42,21), Ființa unică și veșnică (*cf.* 18,1; 36,4; 42,21), Cel care are știință de tot ce se întâmplă în sânul Creației (*cf.* 42,18 și urm.), Cel care cârmuiește lumea cu dreptate și cu prevedere (*cf.* 16,17-23). Dumnezeu este Tatăl tuturor oamenilor (*cf.* 17,17 și 24,12) și al fiecăruia în parte (*cf.* 31,1). Îndurător și iertător, Dumnezeu cere supunere și încredere totală. Sirah afirmă astfel o teologie optimistă,

4. *Introduction au Livre du Siracide*, în TOB, p. 2138.

bazată pe încrederea totală în Dumnezeu: în 30,21 și urm., se recomandă seninătatea și optimismul ca garanție a unei „vieți îndelungate". Tradițională este și rezolvarea pe care Sirah o propune problemei raportului între păcat și libertatea omului, problemă intens dezbătută în epocă în spațiul elenistic. Dacă pentru stoicii greci existența unei divinități bune și persistența în lume a răului se prezentau ca elemente ale unei ecuații mai degrabă paradoxale, pentru Sirah soluția dilemei se găsește în însăși persoana umană. El afirmă că omul nu are dreptul să-L învinuiască pe Dumnezeu pentru propriile sale rătăciri (*cf.* 15,11 și urm.), întrucât Dumnezeu l-a creat pe om dintru început ca pe o ființă liberă și l-a lăsat în seama propriei sale judecăți (*cf.* 15,14). Semn al Satanei, păcatul se află în inima nelegiuitului prin propria lui decizie de a-l primi (*cf.* 21,27). Libertatea de opțiune a omului în raport cu păcatul este încă și mai clar explicitată în afirmația că fericit cu adevărat este acela care, putând încălca poruncile divine, nu o face totuși (*cf.* 30,10).

Un alt element important al teodiceei mozaice tradiționale, asumat și de Sirah, îl constituie problema răsplății divine, dăruită de Dumnezeu omului drept și înțelept, păzitor cu strictețe al prescripțiilor Legii. Răsplata destinată de Dumnezeu omului drept este concretă și imediată. Ea constă din menținerea unui bun renume, sănătate și bunăstare, o viață îndelungată în mijlocul unei familii numeroase, cu copii ascultători și temători de Dumnezeu. Răsplata divină reprezintă o certitudine pentru omul care se încrede în Domnul (*cf.* 2,8), ea este acordată omului evlavios (*cf.* 11,22) și este prilej de mare bucurie (*cf.* 2,9). Răsplata divină este întotdeauna corespunzătoare căilor pe care le urmează în viață fiecare persoană (*cf.* 11,26) și Dumnezeu răsplătește mai cu seamă pentru binele făcut semenilor (*cf.* 12,2). Pentru nelegiuiți, răsplata nu poate fi decât pedeapsa divină (12,5), pedeapsă care este „focul și viermii" (7,17). Moartea nu poate fi oricum evitată (*cf.* 8,7): asemenea unui veșmânt, orice trup uman se învechește și este sortit pieirii (*cf.* 14,17). Moartea se dovedește chiar o binecuvântare pentru omul ajuns la nevoie sau la adânci bătrâneți (*cf.* 42,2), dar gândul morții nu trebuie să ne ducă la deznădejde, ci, dimpotrivă, să ne determine o dată în plus să împlinim poruncile Domnului (*cf.* 28,6).

Cât privește acum componenta mesianică a iudaismului, prezentă în Psalmi sau la marii profeți, majoritatea interpreților se declară de acord că aceasta este slab reprezentată în discursul Siracidului. Singurele accente mesianice ar putea fi recunoscute, la rigoare, în rugăciunea inserată în 36,1-17,

unde, în invocarea atotputerniciei divine, în afirmarea necesității ca toate neamurile să recunoască unicitatea lui Dumnezeu și în imaginea apoteotică a Sionului, recunoaștem note comune cu lirismul psalmic. Față de celelalte neamuri („păgânii" prin raportare la poporul lui Israel), Sirah manifestă atitudinea conservatoare tradițională, înscriindu-se, din acest punct de vedere, în tendința de consolidare a particularismului poporului ales, de afirmare perpetuă a Legământului cu Dumnezeu prin respectarea riguroasă a prescripțiilor Legii (circumcizia, observarea sabatului, regulile alimentare, interdicțiile rituale etc.). Sunt însă reperabile și unele pasaje în care se fac simțite semnele unei noi sensibilități, ale unei atitudini mai deschise față de cei din afara poporului ales. În 28,1 și urm., de exemplu, bătrânul înțelept îndeamnă la iertare față de aproapele care ți-a greșit, ca o condiție a iertării propriilor tale păcate. Respectarea riguroasă a Legământului cu Domnul nu te poate împiedica să ierți neștiința celuilalt. Ranchiuna și resentimentul sunt piedici serioase în calea curățirii de propriile păcate. Anunțat deja în Lev. 19,18, imperativul iubirii față de „aproapele" și față de „semen" este reafirmat și de înțeleptul Sirah (*cf.* 28,4-5).

În rigorismul ei tradiționalist, atitudinea față de femeie a lui Sirah conține puncte de vedere inacceptabile pentru sensibilitatea modernă. Prezentând femeia ca principiu al păcatului și principala cauză a morții (*cf.* 25,24) sau ca pe un rău necesar (36,21-25), Sirah insistă într-o notă sumbră asupra defectelor femeii ca soție, mamă, fiică sau prostituată. Puținele nuanțe apreciative la adresa femeii le întâlnim atunci când bătrânul înțelept face referire la obligația fiilor de a-și cinsti mamele (3,2-6), la cadrul legal al căsătoriei (40,23), la faptul că, fiind foarte rară, o femeie înțeleaptă nu trebuie să fie repudiată (7,19), sau când se apreciază că o femeie fără prihană este un bun de mare preț, mai valoros chiar decât întemeierea unei cetăți sau norocul de a avea mulți fii (40,19). În rest, cel mai adesea, autorul reiterează prevederile și cutumele tradiționale privitoare la femeia prostituată (19,2-4), la repudierea soției necorespunzătoare (7,24-26), amintind de soarta aspră care o așteaptă pe femeia adulteră și pe copiii ei nelegitimi (23,22-26). Nașterea unei fiice este socotită o pagubă pentru părintele ei (22,3-5), ea fiind pricină de mari griji și motiv de bârfă în cetate (42,9-14). De aceea, părinților li se recomandă să se poarte cu mare asprime față de fetele lor (7,24-26). O femeie neobrăzată își face de rușine și tatăl și soțul (22,3-5). Un bărbat trebuie să aibă mare grijă și să nu permită ca femeia să aibă vreun ascendent asupra lui (33,20), întrucât curiozitatea femeii este

fără margini (42,6). Un rechizitoriu radical și o trecere în revistă a tuturor ispitelor și a curselor pe care farmecul și frumusețea femeii le pot întinde unui bărbat întâlnim în secvența 9,1-9.

Între comentatori s-a impus, cu privire la această temă, o diferență majoră de interpretare. Cei mai mulți sunt de părere că, adresându-se unei societăți de tip patriarhal, cum era societatea iudaică tradițională, mai mult, adresându-se exclusiv unor cititori bărbați, Sirah nu putea depăși cadrele misoginismului tradițional și al mefienței față de femeie, codificată de altfel și în alte locuri din Vechiul Testament[5]. Sunt însă și autori care, precum W.C. Trenchard, susțin că „Ben Sira a scris despre femei așa cum a făcut-o fiindcă a fost motivat de o pornire personală negativă împotriva lor" (Trenchard, p. 7) și că afirmațiile sale despre femei ar fi „printre cele mai obscene și mai negative din întreaga literatură veche" (*ibidem*, p. 172). Cazul iudaic nu este unul izolat. Atât în Grecia antică, cât și la Roma femeia avea un statut mult inferior față de cel al bărbaților, iar literatura greco-latină abundă în aprecieri extrem de nefavorabile la adresa femeilor[6].

4. Compoziția și conținutul cărții

Un anumit plan al cărții, proiectat dinainte și urmat cu strictețe, este greu de perceput în structura textului. La fel ca la predecesorii săi, autori de cărți sapiențiale, Siracidul prezintă un discurs purtând o pronunțată marcă a oralității. Succesiunea temelor, atât cât poate fi recunoscută, este întreruptă de numeroase digresiuni, reveniri și reluări. Tonalitatea didactico-apodictică este uneori brusc întreruptă de secvențe lirice sau imnice, meditația filozofică și teologică se îmbină cu formulări conținând prescripții ale Legii sau ecouri din Profeți. Se adaugă, mai ales în partea ultimă a cărții, largi pasaje narative

---

5. Vezi, de exemplu, aprecierile lui Alexander A. Di Lella (în AB, p. 90): „ În societatea patriarhală în care a trăit, asemenea remarci nu puteau declanșa o poziție critică serioasă, întrucât femeile erau privite doar în rolurile lor validate și legitimate social, *i.e.* în relația lor față de bărbați, și niciodată ca indivizi autonomi sau ca egali ai bărbaților. În plus, Ben Sira și-a scris cartea doar în scopul instruirii și orientării unui tânăr, într-o societate orientată către bărbați și dominată de bărbați: de aceea, vocabularul lui prezintă o orientare masculină. Nu a stat în vederile sale să instruiască femei. Dacă avem în vedere acești factori, putem înțelege de ce Ben Sira vorbește despre femei așa cum o face, chiar dacă astăzi am putea fi în dezacord cu multe din cele pe care le spune și cu felul în care o spune."

6. Vezi bogata antologie tematică realizată de Lefkowitz, Fant, *passim*.

sau encomiastice. Exegeții moderni (de exemplu autorii TOB și BJ) au încercat să identifice o anumită ordine a desfășurării discursului, cei mai mulți fiind de acord că ar putea fi distinse două mari părți, segmentate, la rândul lor, în câteva alte secțiuni relativ bine conturate. Împreună cu temele tratate succesiv, un tablou sinoptic al Cărții Înțelepciunii lui Iisus Sirah ar putea arăta după cum urmează:

PROLOGUL I

PROLOGUL AL II-LEA

PARTEA I: O amplă culegere de precepte sapiențiale de natură diversă, organizate constant în jurul temei centrale a înțelepciunii divine (1–42,15).

Secțiunea A (1,1–16, 23):

Despre originea divină a înțelepciunii (1,1-10)
Despre frica de Domnul (1,11-21)
Despre răbdare și despre stăpânirea de sine (1,22-24)
Despre înțelepciune și despre dreptate (1,25-30)
Despre frica de Domnul când te afli la strâmtoare (2,1-18)
Despre îndatoririle față de părinți (3,1-16)
Despre smerenie (3,16-25)
Despre trufie (3,26-29)
Despre milostenia față de săraci (3,30–4,10)
Despre înțelepciune și educație (4,11-19)
Despre rușine și despre respectul față de ceilalți (4,20-31)
Despre înfumurarea celui bogat și păcătos (5,1-8)
Despre stăpânirea de sine a omului înțelept (5,9–6,5)
Despre prietenie (6,5-17)
Despre dobândirea înțelepciunii (6,18-37)
Diferite sfaturi (7,1-17)
Despre prieteni, slugi și copii (7,18-26)
Despre părinți (7,27-28)
Despre preoți (7,29-31)
Despre săraci și despre cei aflați în nevoie (7,32-36)
Despre chibzuință și reținere (8,1-7)
Despre tradiție și respectul față de înaintași (8,8-9)

Despre prudență în raporturile cu oamenii agresivi sau nechibzuiți (8,10-19)
Despre femei (9,1-10)
Despre relațiile între oameni (9,10-18)
Despre cârmuire și despre cârmuitori (10,1-5)
Despre primejdiile trufiei (10,6-18)
Despre neamurile demne de cinstire (10,19-25)
Despre smerenie și despre adevăr (10,26-31)
Să nu ne încredem în aparențe (11,1-6)
Să cugetăm temeinic înainte de a acuza pe cineva (11,7-11)
Doar în Dumnezeu se cuvine să avem încredere (11,12-22)
Despre însemnătatea morții (11,23-28)
Să ne ferim de omul viclean (11,29-34)
Despre binefaceri (12,1-7)
Despre prietenii adevărați și despre cei falși (12,8-18)
Despre primejdiile omului trufaș (13,1-8)
Despre reținere în raporturile cu cei bogați și puternici (13,9-13)
Despre contrastele dintre bogați și săraci (13,15-26)
Despre adevărata fericire (14,1-2)
Despre invidie și despre avariție (14,3-10)
Despre buna întrebuințare a bogăției (14,11-19)
Despre fericirea omului înțelept (14,20-27)
Despre răsplata omului drept (15,1-10)
Despre libertatea omului (15,11-20)
Despre pedepsirea celor nelegiuiți (16,1-16)
Răsplata divină este sigură (16,17-23)

Secțiunea B (16,24–23,27):

Despre înțelepciunea divină din sânul creației (16,25–17,10)
Despre Legământ și despre Lege (17,11-14)
Despre atotputernicia lui Dumnezeu (17,15-24)
Chemare la pocăință (17,25-32)
Despre măreția lui Dumnezeu (18,1-7)
Despre nimicnicia omului (18,8-14)
Despre cum să facem daruri (18,15-18)
Despre virtutea chibzuinței și a prevederii (18,19-29)
Despre stăpânirea de sine (18,30–19,3)

Despre primejdiile ușurătății și ale pălăvrăgelii (19,4-12)
Despre nevoia de a-i corecta pe prieteni verificând ceea ce se spune (19,13-17)
Despre înțelepciunea adevărată și despre cea falsă (19,18-30)
Despre mustrarea îndreptățită (20,1-4)
Despre știința de a vorbi sau tăcea când se cuvine (20,5-8)
Despre câteva împrejurări paradoxale (20,9-17)
Despre necuviința în vorbire (20,18-23)
Despre minciună (20,24-26)
Despre avantajele și îndatoririle omului înțelept (20,27-31)
Despre datoria de a se feri de păcat (21,1-10)
Despre deosebirile dintre omul înțelept și omul prost (21,11-28)
Despre omul leneș (22,1-2)
Despre copiii prost crescuți (22,3-8)
Despre neajunsurile prostiei (22,9-18)
Despre fidelitatea față de prieteni (22,19-26)
Să Îl rugăm pe Dumnezeu să ne ferească de păcate (22,27–23,6)
Despre jurăminte (23,7-11)
Despre vorbirea grosolană (23,12-15)
Despre oamenii desfrânați (23,16-21)
Despre femeia adulteră (23,22-27)

Secțiunea C (24,1–32,13):

Elogiul înțelepciunii (24,1-22)
Despre înțelepciune și despre Lege (24,23-34)
Despre soțul bun și despre cel rău (25,1-2)
Despre bătrâni (25,3-6)
Despre nouă lucruri bune în familie (25,7-12)
Despre femeia rea (25,13-26)
Despre fericirea bărbatului căsătorit (26,1-4)
Din nou despre femeia rea (26,5-12)
Despre femeia care este o bună soție (26,13-27)
Despre trei lucruri triste și nedrepte (26,28)
Despre primejdiile și ispitele negustoriei (26,29–27,3)
Despre cum se oglindește omul în vorbirea sa (27,4-7)
Despre dreptate (27,8-15)
Despre secrete (27,16-21)
Despre ipocrizie (27,22-29)

Despre resentiment și despre iertarea aproapelui (27,30–28,7)
Despre certuri (28,8-11)
Despre bârfă și calomnie (28,13-26)
Despre împrumut (29,1-8)
Despre milostenie (29,8-13)
Despre garanțiile bănești (29,14-20)
Despre ospitalitate (29,21-28)
Despre educație (30,1-13)
Despre sănătate (30,14-20)
Despre bucurie (30,21-25)
Despre bogății (31,1-11)
Despre ospețe (31,12-24)
Despre vin (31,25-31)
Despre cum să ne comportăm la ospețe (32,1-13)

Secțiunea D (32,14–42, 14):

Despre frica de Domnul (32,14–33,6)
Despre inegalitatea dintre oameni (33,7-18)
Despre buna gospodărire a casei și a bunurilor proprii (33,19-24)
Despre robi și slujitori (33,25-33)
Despre deșertăciunea viselor (34,1-8)
Despre folosul călătoriilor (34,9-13)
Din nou despre frica de Domnul (34,14-20)
Despre credința adevărată (34,21-31)
Despre Lege și despre jertfe (35,1-13)
Despre dreptatea lui Dumnezeu (35,14-26)
Rugăciune pentru dezrobirea poporului lui Israel (36,1-17)
Despre discernământ (36,18-20)
Despre alegerea unei soții (36,21-26)
Despre falșii prieteni (37,1-6)
Despre bunii sfătuitori și despre cei răi (37,7-15)
Despre înțelepciunea adevărată și despre falsa înțelepciune (37,16-26)
Despre cumpătare (37,27-31)
Despre boli și despre medici (38,1-15)
Despre doliu (38,16-24)
Despre meseriile manuale (38,25-34)
Despre cel care cugetă la lucrurile divine (38,34–39,11)
Cântare de slavă către Dumnezeu (39,12-35)

Despre soarta nefericită a oamenilor (40,1-11)
Despre bunurile adevărate și despre cele false (40,12-17)
Despre frica de Domnul ca bun suprem (40,18-27)
Despre cerșetorie (40,28-30)
Despre moarte (41,1-4)
Despre pedepsirea celor nelegiuiți (40,5-10)
Despre un bun renume (41,11-13)
Despre rușine (41,14–42, 8)
Despre grijile unui părinte pentru fiica sa (42,9-11)
Despre răutatea femeilor (42,12-14)

PARTEA A II-A: O meditație asupra prezenței lui Dumnezeu în sânul creației și în viața oamenilor (42,15–50,29).

Secțiunea E (42,15–50,24):

Despre slava lui Dumnezeu în sânul creației (42,15-25)
Despre soare (43,1-5)
Despre lună (43,6-8)
Despre stele (43,9-10)
Despre curcubeu (43,11-12)
Despre minunile naturii (44,13-33)
Laudă înaintașilor (44,1-15)
Despre Enoh (44,16)
Despre Noe (44,17-18)
Despre Avraam (44,19-21)
Despre Isaac (44,22)
Despre Iacob (44,23)
Despre Moise (44,23-45,5)
Despre Aaron (45,6-22)
Despre Phinees (45,23-26)
Despre Iisus Nave (46,1-6)
Despre Chaleb (46,6-10)
Despre judecători (46,11-12)
Despre Samuel (46,13-20)
Despre Natan (47,1)
Despre David (47,2-11)
Despre Solomon (47,12-22)
Despre Roboam (47,23)

Despre Ieroboam (47,23-25)
Despre Ilie (48,1-11)
Despre Elisei (48,12-16)
Despre Ezekia (48,17-21)
Despre Isaia (48,22-25)
Despre Iosia (49,1-3)
Despre ultimii regi din Iuda (49,4-6)
Despre Ieremia (49,6-7)
Despre Iezechiel (49,8-9)
Despre cei doisprezece proroci mici (49,10)
Despre Zorobabel și despre Iisus, fiul lui Iosedec (49,11-12)
Despre Neemia (49,13)
Despre Enoh (49,14)
Despre Iosif (49,15)
Despre Sem și Set (49,16)
Despre marele preot Simon (50,1-21)
Îndemn la slăvirea lui Dumnezeu (50,22-24)
Despre cele două neamuri urâte (50,25-26)
Concluzia autorului, Iisus Sirah (50,27-29)
Apendici (51,1–51,30)
Cântare de slavă către Dumnezeu (51,1-12)
Despre căutarea înțelepciunii (51,13-30)

5. Conținutul și semnificația Prologurilor

Prologul I

Cele mai multe manuscrise grecești ale Înțelepciunii lui Iisus Sirah, ca și transpunerile în alte limbi care au la bază Septuaginta (latină, etiopiană, armeană, slavonă etc.) sunt precedate de un prolog scris la persoana I de autorul versiunii grecești, Iisus Sirah (ebr. *Ben Sira'*), nepotul autorului omonim al originalului ebraic. Autenticitatea acestui text nu poate fi pusă la îndoială, el prezentând structura și aspectul stilistic obișnuite în epoca elenistică. Autorul se dovedește un foarte bun cunoscător al variantei aulice a limbii grecești comune, căci prologul corespunde regulilor stricte ale genului: o sintaxă elaborată și arborescentă (originalul prezintă trei perioade, corespunzătoare celor trei paragrafe din edițiile moderne), ritmicitate în succesiunea secvențelor, proprietate și precizie a termenilor. Forma acestui prolog este mult mai „grecească" decât textul propriu-zis al traducerii, care

se prezintă foarte adesea îndatorat originalului. Literalismul practicat de nepot în transpunerea în greceşte a operei înaintaşului său este responsabil pentru numeroasele turnúri de frază ebraice şi pentru semitismele frazeologice şi lexicale. Cele trei perioade ale textului au, fiecare, un conținut foarte clar conturat: a) expunerea motivelor care l-au determinat pe Iisus Sirah-bunicul să elaboreze această culegere de înțelepciune, b) un apel al traducătorului către cititor, rugat să privească cu indulgență eventualele erori sau neîmpliniri ale traducerii din ebraică în greacă şi c) câteva date autobiografice ale traducătorului, Iisus Sirah-nepotul, împreună cu formularea scopului inițiativei sale.

Informațiile cele mai prețioase furnizate în Prolog privesc raporturile (confesionale şi politice) dintre evreii din diaspora egipteană, cărora li se adresează traducerea în greceşte, şi cei rămaşi în Palestina (în sânul cărora fusese produs textul original). Venind din Palestina la Alexandria, Iisus Sirah constată că evreii de aici ar avea nevoie de această carte în limba curentă (greaca), pentru a putea înțelege mesajul scriptural şi a trăi în conformitate cu cerințele tradiției şi ale Legii. El se adresează direct coreligionarilor săi elenizați din Alexandria şi din celelalte cetăți egiptene, cu dorința de a-i întări în convingerea că tradiția culturală iudaică nu este în nici o privință inferioară culturii elenistice dominante. Elogiul la adresa bunicului Ben Sira, portretizat ca un înțelept trăind după preceptele tradiționale ale poporului lui Israel, are el însuşi o semnificație educativă, evreii elenizați fiind implicit îndemnați să constate că principiile înțelepciunii greceşti nu le contrazic pe cele ale tradiției iudaice.

Deosebit de interesante sunt observațiile pe care traducătorul le face cu privire la dificultățile şi riscurile traducerii, în special insistența asupra ideii că, transpuse în altă limbă decât ebraica originală, preceptele şi normele înțelepciunii ebraice îşi pot modifica înțelesurile. Traducerea este astfel văzută ca un rău necesar, dată fiind necesitatea urgentă pentru iudeii egipteni de a se racorda la tradiția strămoşilor lor. Destinatarii versiunii greceşti nu sunt cărturarii, oricum capabili să înțeleagă textul original („cei care sunt în stare să citească" – τοὺς ἀναγινώσκοντας), ci membrii obişnuiți ai comunității, elenizați până la limita uitării limbii strămoşeşti. Aceştia din urmă sunt desemnați prin expresia „cei din afară" (τοῖς ἐκτός)[7].

7. Aceasta este interpretarea cea mai probabilă a expresiei citate. „Cei din afară" ar mai putea fi evreii din diaspora în general (vizați către final şi prin cuvintele „cei care trăiesc în străinătate" – τοῖς ἐν τῇ παροικίᾳ) sau chiar străinii, cei care nu aparțin neamului lui Israel.

Prologul al II-lea

În ediția noastră de referință (LXX-Rahlfs), apare exclusiv prologul de mai sus, care începe cu cuvintele Πολλῶν καὶ μεγάλων. Ziegler, p. 66 și urm., ne informează că unele vechi manuscrise ale Septuagintei (care au ca prototip ms. 248) mai cuprind un al doilea prolog, începând cu cuvintele Ἰησοῦς οὗτος Σιράχ. Considerat apocrif, acest al doilea prolog a fost inclus totuși în unele ediții moderne, între care și *Complutensa* (Alcala, 1514). Ziegler însuși tipărește acest prolog secund, la p. 127 a ediției sale. Întrucât reținem în traducerea noastră și secvențele care apar doar în unele manuscrise ale LXX, dar sunt incluse de Ziegler în ediția sa, se impunea să traducem și cel de-al doilea prolog, redându-l în caractere italice. Urmând izvorului lor principal, ediția protestantă de la Frankfurt din 1597 (Frankf.), primii traducători români au inclus în versiunea lor și acest al doilea prolog. Sub titlul „Cuvânt înainte den afară băgat, nearătat de cine e făcut", în Bibl. 1688, găsim următorul text:

„Iisus acesta al lui Sirah era fecioru și nepotu al lui Iisus, tizului lui. Acesta dară în anii de jos au fost, după robie și înturnare și după toț prorocii. Deci moșul lui Iisus, în ce chip și el mărturisește, om iubitoriu de osteneală au fost între jidovi și preaînțelept, carele nu numai ceale ale altora celor mai nainte de el înțelepți bărbați răspunsuri au adunat, ce și el ale sale oarecarele au răspunsu, de multă înțăleagere și înțelepciune fiindu pline. Deci, de vreame ce cartea aceasta cel dentâiu Iisus mai adunată lăsându-o dentru oameni s-au dus, Sirah acesta după el luându, iarăș la Iisus, fiiul lui, au lăsat, care, de aceasta apucându-se, la orânduială cu bună tocmeală toată înțelepciunea au adunat, și pre al lui și al tătâne-său și încă pre al moșu-său nume numindu-o. Dentru acest nume al înțelepciunii mai vârtos cu dragoste să aibă pre ascultătoriul cătră a aceștii cărți cercetare trăgându, cuvinte dară de înțelepciune, gâcitori și pilde cuprinde, și o samă oarecare vechi iubite de Dumnezău istorii pentru bărbații cei ce bine au plăcut lui Dumnezău, și ruga și lauda lui, și încă de facerile de bine care au învrednicit Dumnezău pre norodul lui și de răutățile care au ispitit pre vrăjmașii lor. Ucenic lui Solomon acesta Iisus au fost, nemică mai puțin decât acela, prejur înțelepciune și învățătură binevrând, mult învățat cu adevărat și fiind, și numindu-se."[8]

8. Transcriere de Florentina Zgraon, în ediția jubiliară din 1988 a Bibliei de la București („ediția Patriarhiei").

Revizorul Bibliei de la București, Samuil Micu, în monumentala sa ediție din 1795, a renunțat la ambele prologuri originare, pe care le-a înlocuit cu un „Cuvânt înainte", care are următorul conținut[9]:

„Cartea aceasta să zice «Înțălepciunea lui Iisus, fiiul lui Sirah», carea nepotul scriitoriului de pre limba jidovească o au tălmăcit pre limba grecească, numele lui în cap 8, stih 29, așa să spune: «Învățătura înțălepciunei și a științii am scris întru această carte Iisus, fiul lui Sirah, Ierusalimneanul.» Pre ce vreame s-au scris această carte de aici putem sămui, că întru același cap pre Simon, mai aproape de vreamea sa, întră bărbații cei luminați îl laudă. Acesta era feciorul lui Onie al doilea și arhiereu mare, și în multe locuri pomenească greale năcazuri, care au răbdat jidovii de la păgâni și de la împărați. Iară doi arhierei au fost, carii cu numele Simon s-au chemat, unul carele au fost feciorul lui Onie, a celui dintâiu, și a lui Oniia, al doilea tată. Altul, fiiul lui Onie al doilea, și al lui Oniia, al treilea tată, pre vreamea Macaveilor vestit. În vreamea lui Oniia, celui dintâiu, jidovii în liniște au fost și ceale ce să cuprind în capul 36 a cărții aceștiia nu să pot aduce la vreamea aceaea, și ceale ce le pomenește scriitoriul despre sine în capul 34 să cuvin vremii lui Oniia al treilea, supt Antioh Epifan, cătră începutul goanei, că precum să pare încă nu era omorât Oniia al treilea când s-au scris aceastea, că și pomenirea lui între bărbații cei luminați o ar fi pus.

Tălmăcirea cărții în Eghipt s-au făcut în anul 38 al lui Ptolomeiu Everghet, adecă în anul 38 a vârstei celui ce au tălmăcit această carte. Doi au fost Ptolomei, cel de pre urmă, carele s-au zis și Fiscon și carele și-au adaos șie poriclă Everghet, care lucru din scrisorile banilor să culeage.

Scriitoriul cărții aceștiia, în vremile goanei, în multe țeri au umblat și mai pre urmă în Eghipt s-au așezat, unde mai blânzi domni avea jidovii. Acolo, această carte jidovește o au scris, carea limbă jidovilor nu era destul cunoscută, pentru că atunci jidovii grecește vorbiia. Pentru aceaea, nepotul lui o au tălmăcit pre limba grecească, scrisoarea cea jidovească, după aceaea s-au pierdut. Însă Ieronim, în epistola 115, mărturisește că o au văzut.

Toată învățătura obiceaiurilor o împarte și o cuprinde în capete și să nevoiaște să se roage pentru năcazul neamului său. Țeremoniile ceale legiuite și drepturile preoției le laudă. Orighen, cartea 6 împrotiva lui Chels, Augustin, în multe locuri, Casian aduc mărturii din cartea aceasta, cu care să întărească

---

9. Preluat întocmai și de episcopul Filotei, în Biblia de la Buzău, 1854.

dogmele credinții. Încă și însuși Sirah, ca un însuflat cu duh prorocesc, așea grăiaște în capul 39 și aiurea, în mai multe locuri, ca și cei ce în sine simțesc pre Dumnezeu."[10]

6. Despre canonicitatea cărții

În ciuda prețuirii de care s-a bucurat în comentariile rabinice, Cartea Înțelepciunii lui Iisus Sirah nu aparține canonului ebraic al cărților sfinte și, în consecință, nici celui acceptat de protestanți care, începând cu Luther, au luat drept bază a tradiției lor scripturale Biblia evreiască. După cum atestă însă prezența constantă a acestei cărți în cele mai vechi manuscrise ale Septuagintei, ca și în Vulgata, textul face parte din lista restrânsă a cărților biblice moștenite de creștini de la evreii epocii elenistice. Calificând-o (alături de alte importante texte precum Cărțile Macabeilor sau Înțelepciunea lui Solomon) drept deuterocanonică („aparținând unei canonicități mai recente") și incluzând-o în versiunile și edițiile lor, catolicii și ortodocșii o scot astfel din rândul mulțimii de texte „apocrife".

Textul de care ne ocupăm este de o importanță capitală, întrucât cuvintele introductive ale Siracidului ne spun foarte multe despre constituirea însăși a canonului biblic în tradiția iudaică. În Prolog avem prima referire clară la cele trei componente distincte ale tradiției sacre: *Legea* (ebr. *tōrāh*, gr. νόμος), *Profeții* (ebr. *n^ebhī'īm*, gr. προφῆται) și „aceia care i-au urmat" (gr. τῶν ἄλλων τῶν κατ'αὐτοὺς ἠκολουθηκότων), „celelalte cărți ale strămoșilor" (τῶν ἄλλων πατρίων βιβλίων) sau „celelalte cărți" (τὰ λοιπὰ τῶν βιβλίων). Dacă primele două denumiri trimit fără echivoc la Pentateuh și la cărțile profetice, a treia categorie de texte este denumită prin perifrazele ocazionale menționate, care anticipă termenul ce va deveni ulterior standard, și anume *Scrierile* (ebr. *k^ethūbhīm*, gr. βιβλία); aceasta înseamnă că, la data scrierii Prologului, canonul ebraic nu era definitivat, Siracidul putând spera ca și opera bunicului său să fie inclusă în canon, alături de alte „scrieri" aflate în circulație. Această speranță atestă realitatea că lista textelor susceptibile de a fi incluse printre „Scrieri" nu era încă încheiată, dar ea nu s-a împlinit, căci textul său, în ciuda dimensiunilor, a calității intrinseci și a conformității stricte cu tradiția mozaică, nu a fost reținut de tradiția

10. Transcriere de colectivul de filologi coordonat de Ioan Chindriș, în ediția jubiliară (Roma, 2000) a Bibliei lui Samuil Micu.

rabinică. Harl, Dorival, Munnich, p. 112, sintetizează cercetările mai recente privitoare la această temă, arătând că evreii din Alexandria și-au constituit încă de timpuriu o listă canonică a cărților Vechiului Testament mai amplă decât conaționalii lor de la Ierusalim; în această listă, opera Siracidului era acceptată alături de alte texte „deuterocanonice", precum 1Ezdra, Macabei, Tobit, Iudit, Înțelepciunea lui Solomon și Psalmii lui Solomon. Tocmai acest canon alexandrin a fost moștenit de creștini. Începând de la o dată ulterioară și până astăzi, evreii denumesc Vechiul Testament, văzut ca un întreg, prin expresia *tanakh*, rezultată ca un acronim, prin îmbinarea vocalizată a consoanelor cu care începe numele fiecăreia din cele trei diviziuni tradiționale ale canonului; or, acest canon nu include opera Siracidului[11].

Mult mai fericită a fost soarta cărții în tradiția creștină. Cel puțin din vremea Sfântului Ciprian al Cartaginei (sec. al III-lea d.H.), cartea a fost denumită *Ecleziasticul* (gr. ἐκκλησιαστικός, „cartea Bisericii"), ceea ce indică importanța care era acordată textului în comunitățile creștinismului primar, nu numai în calitate de carte „bună de citit", dar și ca un fel de manual de morală pentru instruirea neofiților.

7. Transmiterea textului

Că varianta primară a textului este cea ebraică este un fapt mai presus de orice îndoială. În primele secole după Hristos, la o dată neprecizată[12], textul ebraic a dispărut, probabil și din cauza neincluderii sale în canonul iudaic. Până în epoca modernă, din versiunea originală se cunoșteau doar fragmentele citate în Talmud și în alte texte de literatură rabinică. Versiunea grecească a Septuagintei și cea siriacă erau singurele versiuni integrale, servind de-a lungul secolelor ca bază pentru comentarii și pentru traducerea în alte limbi. În anul 1896, S. Schlechter, ebraist la Universitatea din Cambridge, a descoperit într-un manuscris provenind din depozitul unei sinagogi din Cairo ample pasaje de text ebraic, pe care le-a recunoscut imediat ca aparținând

11. În sânul iudaismului antic au fost manifestate multe dubii cu privire la caracterul inspirat al cărții Siracidului, ea fiind în cele din urmă exclusă dintre cărțile sfinte de către rabinii întruniți la Iamnia între anii 90-110 d.H. Totuși, în tradiția rabinică medievală se constată obiceiul de a cita din Cartea Înțelepciunii lui Sirah ca și cum ar fi aparținut Scripturii (*cf.* Harl, Dorival, Munnich, p. 88).

12. Ieronim declară în sec. al IV-lea că a avut în mână un exemplar al Înțelepciunii lui Iisus Sirah.

lui Ben Sira (cca două treimi din ansamblul atestat de versiunea grecească). Ceea ce s-a păstrat din versiunea ebraică a textului nostru a fost editat de câteva ori, cele mai importante ediții fiind cele realizate de Lévi, Smend și Segal[13].

Ulterior, alți învățați au descoperit și publicat diferite alte fragmente ale textului ebraic, cele mai semnificative fiind găsite în grotele de la Qumran și în ruinele fortăreței Masada. Ca urmare, textul ebraic originar a putut fi reconstituit aproape în întregime, cu unele lacune și prezentând notabile diferențe de succesiune a capitolelor față de LXX, astfel: 1,19-20; 3,6–16,26; 18,31–19,2; 20,5-7.13; 25,8.13.17-24; 26,1-3.13-17; 27,5-6.16; 30,11–34,1; 35,11–38,27; 39,15–51,30.

O particularitate a Cărții Înțelepciunii lui Iisus Sirah constă în aceea că, după cum au dovedit cercetări mai recente, forma finală a textului ebraic „nu era gata în momentul în care a apărut versiunea sa grecească; ambele texte s-au dezvoltat în continuare" (Siegert, p. 71). Acest fapt a făcut ca sarcina editorilor să fie enorm de grea. Examinarea atentă a ansamblului acestor manuscrise a permis învățaților (C. Kearns, J. Ziegler ș.a.) să distingă două redacțiuni diferite, separate între ele de câteva secole. Este vorba: a) de varianta primară, care a servit lui Sirah-nepotul ca bază a traducerii sale în grecește pe la 117 î.H. (denumită convențional Grec I) și b) de o variantă ulterioară, provenind din mediile rabinatului fariseu și redactată între anii 50-150 d.H., și care a fost întrebuințată, între anii 130-215 d.H., ca bază pentru revizuirea vechii versiuni grecești a Septuagintei (convențional: Grec II).

Cele două prototipuri grecești sensibil diferite (G I și G II) ne-au fost transmise, separat sau cu contaminări diferite, de majoritatea manuscriselor medievale ale LXX. A fost sarcina filologiei moderne să ducă la bun sfârșit dificila operațiune a comparării și colaționării manuscriselor, a eliminării erorilor, în scopul restaurării unui text cât mai convenabil. Se apreciază că cel mai acurat text grecesc de care dispunem la ora actuală este cel cuprins în ediția publicată de J. Ziegler cu titlul *Sapientia Iesu Filii Sirach* (Göttingen, 1965). Reputatul învățat german este de părere că bogata terminologie întrebuințată arată că traducătorul (sau traducătorii!) în grecește al textului era un foarte bun cunoscător al cărților canonice ale Bibliei iudaice, de care s-a servit ca de un dicționar (Ziegler, *Syll.*, p. 455).

Versiunea latinească din Vulgata a Cărții Înțelepciunii lui Sirah are și ea o istorie interesantă. Textul Siracidului nu a fost tradus din nou din ebraică

13. Accesibilă ne-a fost ediția din 1968 de F. Vattioni (sigla noastră: Hebr.).

de Ieronim, ci a fost preluat ca atare din tradiția textuală anterioară. De aceea, cartea se prezintă drept cea mai plină de interpolări, dublete, variante și glose dintre cărțile Vechiului Testament latin. Traducerea a fost realizată probabil prin sec. al II-lea d.H., pornindu-se de la versiunea grecească revizuită (G II). Aceeași bază textuală (G II), la care se adaugă, suplimentar, probabil și o veche variantă latină, a avut-o și traducerea în limba siriacă a cărții, realizată pe la începutul secolului al IV-lea d.H. de către ebioniți (creștini iudaizanți) și revizuită la sfârșitul aceluiași secol de creștini, care i-au dat forma actuală[14].

8. Cartea Înțelepciunii lui Sirah în tradiția românească

Cuprins în prima versiune românească integrală a Bibliei cu titlul „Înțelepciunea lui Iisus, fiul lui Sirah" (Bibl. 1688, pp. 663-690), textul nostru a fost consecvent inclus în sumarul majorității edițiilor succesive în limba română (Micu, Bibl. 1819, Filotei, Şaguna, Bibl. 1914, Bibl. 1936, Radu-Gal., Bibl. 1968, Anania etc.), cu excepția edițiilor de orientare neoprotestantă (Bibl. 1874, Bibl. 1921, Corn.). Numele și preceptele Siracidului erau însă cunoscute cărturarilor români și anterior datei primei tipăriri integrale a cărții. În vechile texte românești de literatură sapiențială, omiletică, teologică sau chiar istorică, în traduceri sau în opere originale, cuvintele Siracidului sunt frecvent menționate, citate sau comentate. Oferim în cele ce urmează un succint florilegiu din literatura română veche, așa încât cititorul interesat să poată urmări, comparând eventual cu versiunea noastră, dinamica „stilizării citatului biblic"[15] la câțiva dintre autorii mai reprezentativi.

Începem cu cea mai veche versiune românească, din sec. al XVI-lea, a *Florii darurilor*[16]:

- „Isus Sirah dzise: «Viiața omului iaste bucuriia inemiei. Și cine se bucură fără măsură de lucru ce nu se cade, aceaia nu iaste bucurie, ce iaste păcat»" (p. 483ᵛ, ed. cit., p. 205);

---

14. Am preluat aceste date din amplul studiu introductiv al lui Alexander A. Di Lella la ediția AB, pp. 56-57.

15. *Cf.* Dragoș Moldovanu, „Stilizarea citatului biblic în *Divanul* lui Dimitrie Cantemir", în *Anuar de lingvistică și istorie literară*, Iași, XX (1969), pp. 49-68.

16. După ediția: Pandele Olteanu, *Floarea darurilor sau Fiore di virtù*, studiu, ediție critică pe versiuni, după manuscrise, traducere și glosar în context comparat, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1992.

- „Isus Sirah dzise: «Pântru nemila: Nu fii ca leul ce n-are niciodată milă, nici spre o gadină ce sînt suptu el»" (p. 499ʳ, ed. cit., p. 212);
- „Isus Sirah dzise: «Un lucru ce verî să dăruieşte să fie cu bucurie obrazului tău şi cu cuvânt dulce, că mai bunu este cuvântu cela bunu decât mare dar»" (p. 503ᵛ, ed. cit., p. 214);
- „Isus Sirah dzise: «Ado-ţi amente de sărăcie în vremea când eşti eftin şi rămăşiţele-ţi lasă să-ţi fie în vremea de sărăcie, că vreamea se schimbă de demăneaţa pânî seara»" (p. 506ʳ, ed. cit., p. 214);
- „Isus Sirah dzise: «Nu-l lua întru necredinţă cuvântul adeverit oare derep ce lucru»" (p. 555ᵛ, ed. cit., p. 234).

Din *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*[17]:

- Sirah 19,1: „Cum nu să va îmbogăţi lucrătoriul beţiv, aşa şi sufletele care iubescu beţiia nu vor înmulţi bunătăţile, ce şi cele ce vor avea le vor piiarde" (ed. cit., p. 261);
- Sirah 31,29: „Fătul mieu, «deaca bei vin, nu te lăuda nici te face bărbat, că pre mulţi au pierdut vinul» şi multe răutăţi au făcut" (ed. cit., p. 272);
- Sirah 33,24: „Că şi Sfânta Scriptură mărturiseşte şi zice: «Niciodată cinstea şi venitul să nu-l dai altuia»" (*ibidem*).

Din Varlaam, *Cartea care să cheamă Răspunsul împotriva catihismusului calvinesc, făcută de părintele Varlaam, mitropolitul Sucevei şi Arhiepiscopul Ţărâi Moldovei. Tipărită v leato bytia mira 7153, sp(s)eniaže mira 1645*[18]:

- „Să cercăm şi foarte cu deadins să socotim, aducându-ne amente şi de cuvântul înţeleptului ce grăiaşte: «Înnaintea omului iaste şi viaţa şi moartea» (Sirah 15), deci pentru să nu aleagem moarte în loc de viaţă" (1ᵛ, ed. cit., pp. 190-191).

Din Cantemir, *Divanul*[19]:

- „Eclisiasticul, gl. 10, sh. 11: «Tot putémicul, scurt»" (47ʳ, ed. cit., p. 201);
- „Ecli. gl. 7, sh. 2 (=1): «Mai bine-i numele bun decât mirurile scumpe»" (p. 48ʳ, ed. cit., p. 201);

---

17. După ediţia *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*. Text ales şi stabilit de Florica Moisil şi Dan Zamfirescu. Cu o nouă traducere a originalului slavon de G. Mihăilă. Studiu introductiv de Dan Zamfirescu şi G. Mihăilă, Minerva, Bucureşti, 1970.
18. După ediţia: Varlaam, *Opere. Răspuns împotriva catihismusului calvinesc*. Ediţie critică, studiu filologic şi studiu lingvistic de Mirela Teodorescu, Minerva, Bucureşti, 1984.
19. Dimitrie Cantemir, *Divanul*. Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi comentarii de Virgil Cândea. Text grecesc de Maria Marinescu-Himu, Editura Academiei, Bucureşti, 1974.

- „«Cine să va atinge de păcură, ima-să-va de ea» Eclisiiasticul, gl. 13, sh. 1" (60^v, ed. cit., p. 225);
- „Precum Eclisiiasticul au cunoscut, împotriva binelui, rău iaste, și împotriva vieții, moarte (gl. 33, sh. 15)" (65^r, ed. cit., p. 233);
- „Pentru carea adeveréște Eclisiiasticul: «Puțintel osteniiu și multă odihnă aflaiu» (gl. 51, sh. 35)" (79^v, ed. cit., p. 257);
- „După aceasta: «Împotriva binelui, răul, iară împotriva vieții, moartea iaste», dzice Eclisiiasticul, gl. 33, sh. 15. (...) Și iarăși acela dzice: «În minte să-ți fie că moartea nu va zăbăvi» (Eclisiiasticul, gl. 14, sh. 12)" (85^v, ed. cit., p. 271);
- „Nice să dzici: mila lui Dumnădzău iaste mare și toate păcatele méle nu va pomeni, căci: «Mila și mâniia de la dânsul de sirg să apropie» (Eclisiiasticul, gl. 13, sh. 13)" (86^r, ed. cit., p. 271).

Din Antim Ivireanul, *Didahii*[20]:

- „«Sărac trufaș au urât sufletul mieu»" zice Domnul la 25 capete ale lui Sirah" (147^r, ed. cit., p. 160);
- „«Cu tot sufletul tău téme-te de Domnul (poruncéște Sfântul Duh la al 7 cap a lui Sirah) și pe preoții laudă.» Și iarăș: «Teme-te de Domnul și preoții laudă»" (155^r, ed. cit., p. 169).

La cronicarul Ion Neculce[21], într-una din formulările sale moralizatoare, găsim următoarea parafrază:

- „Că lacrămile săracilor nice soareli, nice vântul nu le poate usca. După cum dzice și Isus Sirah, că ruga smeritului nuori în cer pătrunde" (ed. cit., p. 194).

Marele predicator care a fost Petru Maior[22] pare să fi avut o predilecție specială pentru Siracid; câteva exemple:

Din *Propovedanii*:

- „«O, moarte, bună iaste judecata ta.» Isus Sirah, cap 41, stih 3" (ed. cit., p. 45).

---

20. În ediția: Antim Ivireanul, *Opere*. Ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, Editura Minerva, București, 1972.

21. Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*. Ediție îngrijită, cu glosar, indice și o introducere de Iorgu Iordan, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1955.

22. Petru Maior, *Scrieri*, I, *Procanon, Propovedanii, Didahii. Istoria pentru începutul românilor în Dachia*. Ediție critică alcătuită de Florea Fugariu, prefață și tabel cronologic de Maria Protase, Minerva, București, 1976.

Din *Didahii*:

- „Feciori ai, zice Sirah, cap 7, stih 24, învață-i pre ei. Nu zice: îmbogățește-i pre ei, înalță-i pre ei, ci învață-i pre ei. (...) Pentru că aceasta trăbue să fie toată nevoința voastră: ca să faceți pre fiii voștri oameni buni, cetățeni buni, creștini buni" (ed. cit, p. 71);
- „Cui va fi bine de descântătoriul mușcat de șarpe? Sirah, cap 12, stih 17" (ed. cit., p. 73);
- „Spre fata cea nerușinoasă întărește paza, ca nu cumva să te faci bucurie vrăjmașilor. Sirah, cap 42, stih 5" (ed. cit., p. 79);
- „Muiarea bună, parte bună, parte se va da celor ce se tem de Domnul. Sirah, cap 26, stih 3" (ed. cit., p. 85);
- „La Sirah, cap 26, stih 8, zice Dumnezeu că acela ce ia de mână vro muiare iaste asemenea celui ce ia scorpie în mână: «Cel ce o ține pre ia, ca și cel ce prinde scorpie.» Și vrea cu un graiu ca acesta să ne arate câtă primejdie iaste în glumele acestea, de a rămânea omul înveninat la suflet de otrava păcatului. În capul 9, stih 10, pășește mai înainte și oprește Dumnezeu nu numai să nu prindă în mână tinărul vro muiare, și nici să șeadă lângă ia, și așa zice: «Cu muiarea măritată nicidecum să nu șezi.» (...) Ce e mai mult? Nu vrea nici să te uiți la ia. «Întoarce-ți ochiul tău de la muiarea frumoasă și nu te uita la frumseța striină.» Sirah, cap 9, stih 8. Și spune pricina pentru ce, că cu frumseța muierii mulți s-au înșelat. Și pentru că «de la iubirea, ca și focul se aprinde». Și pentru ca să nu socotească oarecarele că aici se grăiaște numai de muierile sau cele măritate sau cele rele, ascultați cum arată Dumnezeu la același, cap 9, stih 5: «La fată nu te uita, ca să nu te smintești întru podoaba ei.»" (ed. cit., p. 87);
- „Deci eu vreau să sfârșesc cu deadins dojenind pre părinți cu acele cuvinte ale Duhului Sfânt: «Nu băga pre tot omul în casa ta, că multe sînt meșteșugurile celui viclean.» Sirah, cap 11, stih 31" (ed. cit., p. 91).

9. Notă asupra versiunii de față

Potrivit principiului convenit la realizarea prezentei ediții, în traducere am urmărit îndeaproape textul grecesc al Septuagintei în ediția Rahlfs. Întrucât, pentru Cartea Înțelepciunii lui Iisus Sirah, multe din vechile manuscrise includ glose ale traducătorului în grecește ori ale altor copiști sau comentatori ulteriori, unii dintre editorii moderni au socotit că aceste glose sunt

parte integrantă din tradiția textului. Vechimea și conformitatea cu ansamblul discursului le conferă suficientă legitimitate. În consecință, am inclus și noi aceste fragmente în discursul principal, preluându-le după ediția lui Ziegler. Aceste pasaje, pe care Rahlfs și alți editori le dau în aparatul critic de subsol, sunt introduse de Ziegler (care le notează cu un corp de literă mai mic), în fluxul principal. Am procedat la fel, marcându-le în versiunea noastră prin caractere italice. Am urmărit îndeaproape textul grecesc, preluând ca atare inclusiv aproximațiile sau formulările nefericite în raport cu originalul ebraic. În unele cazuri, pe care le-am semnalat și explicat în note, a trebuit să amendăm textul grecesc mult prea obscur cu ajutorul corespondentului ebraic, siriac sau latinesc[23].

În secțiunea de note și comentarii am avut în vedere următoarele: lămurirea textului grecesc atunci când acest lucru se impunea, explicații lexicale sau conceptuale, informații și disocieri de natură istorică, filologică, culturală și, în limitele competenței noastre, teologice. De fiecare dată am citat sursele de informare, considerând o elementară datorie de onestitate de a menționa, în permanență, „ostenelile altora".

10. Concluzii

Prin conținutul și prin orientarea sa teologică și religioasă, ca și prin calitățile sale literare, Cartea Înțelepciunii lui Iisus Sirah reprezintă o mărturie de prim rang asupra unei epoci de o importanță crucială pentru configurarea profilului cultural și confesional al spațiului mediteraneean la sfârșitul Antichității. Din confruntarea cu elenismul, iudaismul s-a văzut nevoit să încerce să-și reformuleze exigențele, acceptând în interiorul său un anumit grad de diversitate polimorfică, impusă, între altele, și de creșterea treptată a ponderii diasporei față de comunitatea palestiniană. Pe acest teren fertil, la impactul cu evenimentele istorice tragice care se vor succeda între secolele I î.H. și I d.H., vor răsări deopotrivă creștinismul și iudaismul rabinic al Evului Mediu. Opera lui Sirah a fost unul dintre ultimele texte acceptabile de către toți cei care se revendicau de la tradiția lui Moise.

23. Pentru comparația textului LXX cu fragmentele în ebraică descoperite la Cairo, Qumran și Massada din Cartea Înțelepciunii lui Iisus Sirah am întrebuințat ediția din 1968 a lui Vattioni (= Hebr.); tot de aici am preluat și referințele la *Peshitta*.

Componenta tradiționalist-conservatoare a discursului lui Sirah va asigura textului un loc privilegiat în preferințele de lectură ale evreilor, după cum atestă frecventa sa citare în Talmud și în marea culegere de texte sapiențiale, *Zicerile părinților*. Chiar dacă nu a fost reținut în cele din urmă între textele canonului iudaic (probabil din cauza ultra-rigorismului de sorginte fariseeană care s-a impus după anul 70 d.H.), prețuirea de care opera lui Ben Sira s-a bucurat în mod constant printre evrei este dovedită de ecourile clare pe care le-a lăsat în texte liturgice importante precum cele rostite la Yom Kippur sau în cunoscuta rugăciune a celor Optsprezece Binecuvântări. Cât despre tradiția creștină, chiar dacă în privința canonicității s-a menținut o ezitare din pricina redactării sale tardive, opera Siracidului s-a bucurat constant de prețuire, dacă ar fi să menționăm doar, pe lângă subtitlul „Ecleziasticul", includerea sa constantă în manuscrisele LXX și după ce colecția alexandrină își pierduse creditul printre evrei.

Prin preluarea, ca text „deuterocanonic", în aproape toate edițiile moderne ale Bibliei, indiferent de orientarea confesională a editorilor (mai puțin de către neoprotestanți), Cartea Înțelepciunii lui Iisus Sirah ocupă un loc proeminent în literatura sapiențială universală.

Eugen Munteanu

Prolog

1 Fiindu-ne date [lucruri] multe și mărețe prin Lege și prin Profeți
2 și prin ceilalți care le-au urmat,
3 [fapt] pentru care se cuvine să aducem laude lui Israel, pentru
învățătura și înțelepciunea [lui],
4 și întrucât trebuie ca nu numai cei care citesc să dobândească știință,
5 ci și [aceștia], ca iubitori de învățătură [ce sunt], să le poată fi de folos
și celor din afară,
6 atât prin viu grai, cât și prin scris,
7 bunicul meu Iisus, care s-a dedicat mai presus de orice
8 citirii Legii
9 și Profeților
10 și a celorlalte cărți ale strămoșilor
11 întru care și-a câștigat o îndestulătoare iscusință,
12 s-a îndemnat și el să scrie ceva despre cele care duc la învățătură și
înțelepciune,
13 pentru ca iubitorii de învățătură, obișnuindu-se ei înșiși cu acestea,
14 să poată înainta cu mult mai mult în trăirea potrivit Legii.
15 Sunteți așadar rugați
16 să citiți acestea

Prolog. Redactat, probabil, direct în limba greacă, de traducătorul textului, Prologul prezintă o importanță capitală pentru lămurirea a numeroase probleme nu doar ale cărții Înțelepciunii lui Iisus Sirah, ci ale Septuagintei înseși. Despre toate implicațiile privitoare la istoria textului, persoana autorului și a traducătorului, locul său în configurarea canonului biblic etc., am tratat mai pe larg în Introducere, § 5.

4 Sintagma „cei care citesc", „cititorii" (gr. τοὺς ἀναγινώσκοντας) se referă aici la oamenii învățați, cărturari sau scribi, care pot înțelege textele sacre în limbile originare și le pot împărtăși conținutul și celorlalți. Unul dintre acești învățați este Ben Sirah însuși. Dar termenul are sensul general de „cititori".

5 Pentru înțelesul expresiei „cei din afară" (gr. τοῖς ἐκτὸς), vezi *supra*, Introducere, § 5.

15 Destinatarii traducerii sunt, mai ales, evreii din diaspora egipteană, care nu mai erau în stare să citească textele sacre în limba ebraică.

17 cu bunăvoință și cu luare-aminte
18 și să arătați îngăduință
19 dacă vi se pare că,
20 în ciuda străduințelor noastre, am dat greș la tălmăcirea anumitor cuvinte;
21 căci lucrurile spuse în aceste cărți în ebraică
22 nu au același înțeles când sunt transpuse în altă limbă;
23 de altfel, nu doar aceste scrieri,
24 ci însăși Legea și Profeții
25 și celelalte cărți
26 se deosebesc destul de mult atunci când sunt citite în limba cea dintâi.
27 Ajungând în Egipt în al treizeci și optulea an al domniei regelui Evergetes,
28 în timpul șederii mele acolo,
29 am găsit un exemplar al acestei învățături de mare însemnătate.

20-26 Aprecierile sceptice cu privire la exactitatea textului transpus în grecește în comparație cu originalul ebraic atestă faptul că nici versiunile realizate anterior (Pentateuhul) nu se bucurau încă de o reputație fermă. Abia ulterior colecția va dobândi un prestigiu propriu, intrinsec, începând să fie considerată la fel de „inspirată" ca originalul ebraic (în epoca lui Philon din Alexandria). Actul traducerii (gr. ἑρμηνεία, în v. 20, gr. μεθερμηνεῦσαι, în v. 30) este privit ca o operație riscantă, de aceea apelul la îngăduința cititorului nu este o simplă figură retorică.

29 Secvență obscură în Bibl. 1688, datorată transpunerii literaliste: „aflaiu nu de mică învățătură asămănare." Cuvântul grecesc ἀφόμοιον, „exemplar", „copie", a pus serioase probleme de echivalare traducătorilor, căci în greaca comună este atestat doar ca adjectiv (ἀφόμοιος) cu înțelesul de bază „neasemănător". Pornind de la această valoare adjectivală a cuvântului, unii interpreți au presupus că am avea în context o referire la tipul de viață, nivelul de instrucție sau de cunoaștere a Legii etc. al evreilor din Alexandria, în comparație cu cei din Palestina. De aici echivalări contradictorii precum: *j'y découvris une vie conforme à une haute sagesse* (BJ), „am găsit o mare scădere de învățătură față de cea din Iudeea" (Radu-Gal.), „am aflat o viață întru nimic mai prejos decât a noastră" (Anania). Trecând peste o serioasă dificultate de ordin gramatical (absența în manuscrise a articolului τὸ, care ar fi fost marca sigură a substantivizării), cei mai mulți specialiști sunt de părere că ἀφόμοιον trebuie totuși socotit un substantiv, sinonim cu gr. ἀφομοίωμα, atestat la Platon cu sensul de „copie" (vezi, în special, Auvray). Sensul de „copie (a unei cărți); exemplar" este înregistrat *s.u.* ἀφόμοιος și de AB, cu trimitere precisă la pasajul nostru. De aceea, opțiunea noastră merge în această direcție, întărită și de alți interpreți: *j'ai trouvé un exemplaire de cette importante instruction* (TOB), *I came across the*

30 Am socotit că este foarte de folos să mă îngrijesc eu însumi, cu simţul datoriei şi cu toată silinţa, de transpunerea acestei cărţi şi,
31 cu multă ştiinţă şi după multe ceasuri de veghe
32 petrecute în răstimpul [necesar]
33 spre a o duce la bun sfârşit, să o dau la lumină
34 [mai ales] celor care, trăind în străinătate, vor dori să fie iubitori de învăţătură şi,
35 şlefuindu-şi obiceiurile,
36 să trăiască potrivit Legii.

---

reproduction of a good deal that is instructive (AB), *j'ai découvert un démarquage d'instruction qui n'est pas médiocre* (Harl, Dorival, Munnich, p. 87).

33 „să o dau la lumină": *litt.* „să o public".

Prologul al II-lea

[1] *Acest Iisus era fiul lui Sirah și nepotul lui Iisus, tizul său. El a trăit în anii care au urmat robiei și întoarcerii* [*din Babilon*] *și după toți prorocii. După cum mărturisește el însuși, bunicul său Iisus a fost între evrei un om sârguincios și foarte chibzuit, care nu numai că a adunat preceptele celorlalți bărbați înțelepți care l-au precedat, dar a și alcătuit unele proprii, pline de înțeles și de înțelepciune.*

[2] *Așadar, deoarece primul Iisus a lăsat în urma sa această carte și a plecat dintre oameni, acel Sirah, la rându-i, a lăsat-o și el fiului său Iisus,*

Prologul al II-lea. Vezi *supra*, Introducerea. Pentru fragmentele în caractere italice, vezi „Nota asupra versiunii de față", din Introducere.

1 După un obicei larg răspândit la popoarele antice, nepotul purta adesea numele bunicului său. Gr. ὁμώνυμος, *litt.* „care poartă același nume", nu mai apare în alt loc în LXX; prin „tizul său" am menținut opțiunea din Bibl. 1688. ♦ Gr. αἰχμαλωσία este termenul frecvent întrebuințat în LXX pentru a desemna noțiunea de „sclavie" (*cf.*, de exemplu, Deut. 21.13; 28,41 etc.). În context se face referire clară la exilul babilonian. ♦ Gr. ἀνάκλησις, derivatul postverbal de la ἀνακαλέω, „a chema" (întrebuințat în primul verset din Levitic pentru a desemna „chemarea" lui Moise de către Dumnezeu), nu mai apare în alt loc din LXX. Unul din sensurile cuvântului este cel de „chemarea spre retragere a unei trupe", ceea ce ar justifica opțiunea noastră. Căci „chemarea" la care se face trimitere este, după cum reiese de altfel și din context, ieșirea din exilul babilonian și întoarcerea poporului în Palestina. ♦ Gr. φιλόπονος înseamnă literal „care iubește efortul" și desemnează calitatea de a fi activ, harnic, laborios; faptul că acest cuvânt, ca și alte câteva cuvinte din Prologul secund, nu mai apare în alt loc din LXX poate fi interpretat ca o dovadă a redactării mult mai târzii a acestui text. ♦ Gr. φρόνιμος, termen pe care l-am echivalat, în funcție de context, prin „chibzuit", „priceput" sau „cuminte", este un cuvânt-cheie din seria terminologică sapiențială, apărând frecvent în LXX, mai ales în Prov.; sinonim parțial al lui σοφός, desemnează o serie de calități fundamentale ale omului înțelept: prudența, stăpânirea de sine, simțul răspunderii, respectarea Legii divine etc. ♦ Gr. ἀπόφθεγμα, „precept", „zicere înțeleaptă", este un termen curent în greaca comună și mai apare în LXX în Deut. 32,2 și Iez. 13,19. ♦ Pentru termenii sapiențiali σύνεσις și σοφία, echivalați aici prin „înțeles" și „înțelepciune", vezi mai jos notele de la 1,18 și 3,29.

2 Prin expresia „operă bine întocmită" am redat sintetic gr. ἐναρμόνιον σύνταγμα, *litt.*: „alcătuire armonioasă". Expresia „orânduială cu bună tocmeală", forjată de autorii Bibl. 1688, este obscură prin literalismul ei excesiv.

care, ocupându-se de ea, a adunat toată înțelepciunea într-o operă bine întocmită, denumind-o atât cu numele său și al tatălui său, cât și cu cel al bunicului, și urmărind ca, prin numele înțelepciunii, să îndemne, cu dragoste, pe ascultător spre cercetarea acestei cărți.

3 *A strâns așadar laolaltă cuvinte de înțelepciune, alegorii și parabole, câteva vechi povestiri iubite de Dumnezeu despre bărbați plăcuți lui Dumnezeu, precum și rugăciuni și cântări de laudă; [a mai strâns] de asemenea [relatări despre] binefacerile pe care Dumnezeu le-a dăruit poporului Său și despre răutățile prin care i-a pus la încercare pe dușmanii lor. Acest Iisus a fost un urmaș al lui Solomon, cu nimic mai prejos decât acela, doritor de înțelepciune și de învățătură, fiind și numindu-se pe bună dreptate un erudit.*

3 Expresia „cuvinte de înțelepciune" (gr. λόγοι φρονήσεως) denumește generic toate formele de enunț apodictic, sapiențial, între care în text sunt menționate imediat două, „alegoria" și „parabola". ♦ Am tradus prin „alegorie" gr. αἴνιγμα, cuvânt care mai apare în LXX la Num. 12,8 (echivalat neologistic de Mihai Moraru prin „enigmă") și în Deut. 28,37 (loc în care Ioana Costa a preferat, prin opțiunea „cimilitură", să se mențină în tradiție, *cf.* Bibl. 1688: „gâcitură"). ♦ Pentru gr. παραβολή, care apare în LXX mult mai frecvent (*cf.* Num. 23,7.18; 24,3. 15; Deut. 28,37; Prov. 1,6; Ecl. 1,17 etc.) și echivalat în mod tradițional prin „pildă" (*cf.* Bibl. 1688), am preferat transpunerea directă prin „parabolă", care are avantajul preciziei. ♦ Tot de dragul preciziei am transpus gr. ἱστορία, „relatare verbală sau scrisă", prin „povestire", căci echivalentul „istorie" din Bibl. 1688 a dobândit în timp, în limba română, o denotație principală care îl face ambiguu în contextul nostru. ♦ Prin „urmaș al lui Solomon" am redat în context conținutul sintagmei gr. ὀπαδὸς τοῦ Σολομῶντος, căci formula „ucenic lui Solomon" din Bibl. 1688 ar sugera o neadecvată contemporaneitate a celor două personaje. Variantă a lui ὀπηδός, cuvântul nu mai apare la LXX și înseamnă în greaca comună „însoțitor", „companion". Se înțelege de la sine că, trăitor în secolul al II-lea î.H., Iisus Sirah nu putea fi un „însoțitor" al regelui Solomon, ci doar un urmaș în sens larg. ♦ Inexistent în LXX, gr. πολυμαθής, „erudit", adjectiv clasic în greacă, a fost transpus literal în Bibl. 1688 prin sintagma-calc „mult învățat".

Înțelepciunea lui Iisus Sirah

1 [1] Toată înțelepciunea este de la Domnul
și cu El rămâne ea pentru veșnicie.
[2] Nisipul mărilor, picăturile ploii
și zilele veșniciei cine le va număra?
[3] Înălțimea cerului, lărgimea pământului,
genunea și înțelepciunea cine le va cerceta?
[4] Înainte de toate a fost creată înțelepciunea,

1,1 Prima parte a cărții poate fi socotită un veritabil poem închinat înțelepciunii. Imagine centrală în discursul Siracidului, *înțelepciunea* (ebr. *hokhᶜmāh*, gr. σοφία) este un atribut al Dumnezeului transcendent și un dar făcut de Acesta oamenilor. Adesea personificată, înțelepciunea este revărsată de Dumnezeu cu dărnicie asupra întregii creații. Ocupând un loc de prim rang în sânul creației, înțelepciunea nu se identifică niciodată în discursul Siracidului cu Dumnezeu Însuși. În corelație cu pasajul similar din Prov. 8,22-31, conținutul vv. 4-5 a fost în repetate rânduri interpretat ca o referință hristologică majoră în cărțile VT. Încă din primele secole creștine, Părinți ai Bisericii precum Origen sau Tertulian au asociat imaginea Înțelepciunii divine cu persoana lui Iisus Hristos, în cadrul efortului de limpezire a naturii Fiului în raport cu Tatăl în cadrul Treimii. Identificarea Înțelepciunii cu Logosul despre care se vorbește în Evanghelia după Ioan 1,1 a contribuit la stabilirea dogmei despre caracterul increat și consubstanțial al Fiului (= Înțelepciunea/Cuvântul) în raport cu Tatăl. Această interpretare s-a impus la Conciliul de la Niceea (325 d.H.), împotriva interpretării ariene, potrivit căreia pasajul în cauză ar fi un argument în favoarea naturii create a Fiului. Pentru detalii privind semnificațiile teologice ale înțelepciunii la Ben Sirah, vezi Marböck, pp. 17-34, Pelikan, I, pp. 191-210 și Jobes, Silva, p. 25. Vezi, de asemenea, *supra*, Introducerea, § 2. ♦ Teonimul cel mai des folosit de Siracid este „Domnul" (gr. κύριος), și mai rar „Dumnezeu" (gr. θεός). Am păstrat constant în traducere această diferențiere.

1,2 Acest verset este preluat ca atare în *Cartea tainelor lui Enoh*, 47,5.

1,4 Tema primordialității înțelepciunii în universul creat este un *topos* al textelor biblice sapiențiale, *cf.* Prov. 8,22 și urm., Iov 28,12 și urm. ♦ „înțelegerea chibzuinței": gr. σύνεσις φρονήσεως, *cf.* „înțeleagerea minții" (Bibl. 1688, Micu); sintagma combină doi termeni importanți din repertoriul sapiențial, care apar frecvent singuri. Alte soluții de traducere: *intellectus prudentiae* (Vulg.), *intelligence prudente* (TOB, BJ), *prudent*

iar înțelegerea chibzuinței e din veac.
5 *Izvorul înțelepciunii este cuvântul lui Dumnezeu în înălțimi,*
iar căile ei sunt porunci veșnice.
6 Rădăcina înțelepciunii cui i-a fost descoperită?
Și subtilitățile ei cine le-a cunoscut?
7 *Știința înțelepciunii cui i s-a dezvăluit*
și marea ei experiență a vieții cine a cunoscut-o?
8 Unul singur este înțelept, cu adevărat de temut,
așezat pe tronul Său.
9 Domnul Însuși a creat-o
și a văzut-o, și a măsurat-o,
și a revărsat-o peste toate lucrările Sale,
10 peste orice ființă, potrivit dărniciei Sale,

---

understanding (AB). În Luther se preferă reprezentarea separată a celor două elemente: *sein Verstand und seine Einsicht*.

1,6 Este exprimată ideea că natura profundă a înțelepciunii nu poate fi pătrunsă de mintea omenească, doar Dumnezeu stăpânind-o pe deplin. Prin „subtilități" am redat sensul central al gr. τὰ πανουργεύματα, care corespunde ebr. *ma'arūmēyhā*, „viclenie", *cf.* AB: *subtleties*. Alte opțiuni: *astutias illius* (Vulg.), *ses accomplissements* (TOB), *ses ressources* (BJ), *ihre geheimen Gedanken* (Luther). După AB, *s.u.*, gr. πανούργευμα are la forma de plural conotații pozitive. Soluția „meșteșugurile" (Bibl. 1688, păstrată la Micu și Bibl. 1914) este exactă, dată fiind semnificația în epocă a cuvântului ales. Acceptabilă și explicită apare formularea „tainicile ei puneri la cale" (Radu-Gal.). Cuvântul mai apare încă o dată, la 42,18.

1,7 Expresia „știința înțelepciunii", gr. ἐπιστήμη σοφίας, *cf. disciplina sapientiae* (Vulg.), *la science de la sagesse* (TOB, BJ) reprezintă o altă îmbinare de termeni-cheie ai repertoriului sapiențial. ♦ Gr. πολυπειρία, „experiență bogată" (*cf.* AB, *s.u.*), este un compus care mai apare în 25,6. *Cf.* „bogăția mijloacelor ei" (Radu-Gal.), *la richesse de ses voies* (BJ), *grande expérience* (TOB), *resourcefulness* (AB).

1,8 Imaginea Dumnezeului atotputernic, așezat pe tronul de slavă, reapare mai jos (43,29), ca și în alte locuri din VT (Is. 6,1; Ps. 9,5; 47,9).

1,10 Prin „orice ființă" am echivalat în mod explicit ebraismul grecesc πάσης σαρκός (*cf.* și AB: *every living thing*), tradus de unii interpreți în mod literal: *toute chair* (TOB, BJ). Această expresie se referă la toți oamenii, ideea fiind că Dumnezeu a „revărsat" (ἐξέχεεν) înțelepciunea peste toți oamenii (*cf.* Luther: *über alle Menschen*), dar „a rezervat-o" sau „a împărțit-o" (ἐχορήγησεν) în special „celor care Îl iubesc" (τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν), adică membrilor poporului lui Israel, care trăiesc potrivit Legii. ♦ Am interpretat secvența gr. κατὰ τὴν δόσιν αὐτοῦ în sensul, impus de context, „potrivit dărniciei lui (Dumnezeu)"; *cf.* și „după măsura dărniciei sale" (Radu-Gal.), *selon sa largesse* (TOB, BJ), *according to his bounty* (AB), *nach seinem Gefallen* (Luther).

și a împărțit-o celor care Îl iubesc.
Iubirea Domnului este înțelepciune slăvită,
El o împarte celor care Îl privesc.
11 Frica de Domnul e mărire și mândrie,
și bucurie, și cunună de veselie.
12 Frica de Domnul va înveseli inima
și va dărui bucurie, desfătare și viață îndelungată.
Frica de Domnul este un dar de la Domnul
și ea ne așază pe căile iubirii.
13 Celui care se teme de Domnul îi va fi bine la sfârșit,

1,11 „Frica de Domnul" (gr. φόβος κυρίου) reprezintă, alături de înțelepciune, cu care este indisolubil legată, nucleul teologiei lui Ben Sirah, care este în fond atitudinea veterotestamentară de bază față de Dumnezeu (*cf.* Deut. 4,9-10; 8,5-6; Prov. 1,7; 9,10; Iov 28,28 etc.). Aceasta nu mai înseamnă spaimă fizică, ci pietate, supunere totală și iubire față de Creator, iar conținutul complex al conceptului este nuanțat, într-o succesiune imnică, în cele ce urmează, unde frica de Domnul este descrisă drept „mărire, mândrie, bucurie și cunună de veselie" (v. 11), „început al înțelepciunii" (v. 14), „plinătate a înțelepciunii" (v. 16), „cunună a înțelepciunii" (v. 18), „rădăcină a înțelepciunii" (v. 20) sau pur și simplu „înțelepciune și învățătură" (v. 27). Seria de atribute metaforice se va regăsi mai jos, 6,18 și urm., în cadrul unei exhortații către căutarea înțelepciunii. „Mărirea" sau „slava" (ebr. *kābhôdh*, gr. δόξα) și „cunună de veselie" (ebr. *'atereth tipᶜ'ereth*, gr. στέφανος ἀγαλλιάματος) trimit la natura divină a înțelepciunii. ♦ „bucurie", gr. εὐφροσύνη: desemnând în greaca homerică noțiunea de „banchet" și fiind deopotrivă numele uneia dintre grații, cuvântul este foarte frecvent întrebuințat în LXX (după Concord., peste 100 de recurențe doar în cărțile canonice), unde a ajuns să semnifice un complex moral-sapiențial conținând notele semantice de bunăstare spirituală, seninătate și fericire rezultând dintr-o viață morală și de supunere față de Dumnezeu.

1,12 „Viață îndelungată" redă compusul gr. μακροημέρευσις, atestat doar în acest loc din Sir. Conținutul cuvântului este redat perifrastic de interpreți: *longue vie* (TOB, BJ), *langes Leben* (Luther), *longitudinem dierum* (Vulg.). Vechii interpreți români au creat prin calchiere sintagma „îndelungare de viață" (Bibl. 1688), modificată de Micu în „lungime de zile"; această ultimă formulă s-a perpetuat neîntrerupt, până astăzi, la Filotei, Șaguna, Bibl. 1819. Bibl. 1936, Radu-Gal., Bibl. 1968, Anania. Mai frecvent apare în LXX verbul corespondent, gr. μακροημερεύω, ca de exemplu aici, în v. 20 sau mai jos, 3,6. Autorii versiunii siriace au în acest loc expresia „viață veșnică", ceea ce reprezintă o interpretare creștină.

1,13 Secvența 1,11-13 pune în temă două componente esențiale ale iudaismului: a) strânsa legătură între religie și comportamentul moral, în măsura în care virtutea este văzută ca rod al fricii de Domnul, și b) motivația utilitaristă a comportamentului moral, în măsura în care traiul virtuos aduce cu sine o recompensă imediată (vezi Spicq, p. 565). Trimiterea

iar în ziua sa de pe urmă el va fi binecuvântat.
[14] Începutul înțelepciunii este să te temi de Domnul
și, pentru cei credincioși, a fost creată în pântecul mamei.
[15] Între oameni și-a făcut cuib pe temelie veșnică,
urmașilor lor ea va rămâne credincioasă.
[16] Plinătatea înțelepciunii înseamnă să te temi de Domnul,
ea îi îmbată [pe oameni] cu roadele sale.
[17] Toată casa lor o va umple cu ceea ce doresc
și hambarele lor cu ce rodește ea.
[18] Cununa înțelepciunii este frica de Domnul,
cea care face să înflorească pacea și sănătatea.

---

la binecuvântarea pe care omul virtuos și cu frică de Dumnezeu o va primi la sfârșitul vieții este o conotație din LXX care lipsește din originalul ebraic: față de textul ebraic, traducerea greacă pare a manifesta în mai multe locuri credința într-o răsplată/pedeapsă după moarte (*cf.* de ex. 7,17; 21,10).

1,14 Ideea că frica de Domnul este indisolubil legată de înțelepciune este unul din motivele centrale ale doctrinei sapiențiale a Siracidului (vezi și Introducerea, § 3). ♦ „Începutul": gr. ἀρχή, cu sensul literal „început", are în LXX următoarele trei valori semantice principale (existente de altfel și în greaca comună): 1) „punct de pornire; origine" (*cf.* mai jos, 15,14 sau 39,25); 2) „partea cea mai importantă a unui lucru; temei" (*cf.* mai jos, 29,21); 3) „esență sau principiu al unui lucru" (*cf.* mai jos, 10,21 și 11,3). În versetul de față, cele trei sensuri apar toate simultan și indistinct.

1,16 „Plinătatea": gr. πλησμονή ar putea sugera aici, ca și în Lev. 25,19; 26,5, starea de sațietate alimentară, *cf.* „sațiu" (Bibl. 1688, Micu, Bibl. 1914). Cuvântul poate fi înțeles și în sensul de „belșug" (ca în Gen. 41,30). Unii interpreți renunță la conotațiile alimentare și optează pentru sensul „deplinătate" (*cf.* Radu-Gal.: „deplinătate", TOB și BJ: *plénitude*, Luther: *Fühle*). ♦ Imaginea unui Dumnezeu care „îi îmbată" (gr. μεθύσκει) pe oamenii credincioși cu roadele înțelepciunii se încadrează firesc în contextul metaforic. ♦ Pentru metafora „roadele înțelepciunii", *cf.* Prov. 8,19; 11,30.

1,17 Întregul verset pare o parafrază după Prov. 9,1-6.

1,18 Imaginea „cununii" (gr. στέφανος) ca reprezentare simbolică a ideii de „superlativ" sau „excelență" este un *topos* formal în cărțile sapiențiale ale LXX, *cf.*, de exemplu, mai jos, 25,6, dar și Prov. 17,6; 12,4; 16,31. ♦ Echivalarea tradițională prin „pace" a ebr. *šālōm*, gr. εἰρήνη, corespunde unui complex conceptual care conotează ideile de bunăstare, prosperitate, mulțumire, siguranță, seninătate, împăcare cu Dumnezeu și cu semenii. Unii interpreți încearcă să expliciteze câte ceva din aceste nuanțe: „fericirea" (Radu-Gal.), *bien-être* (BJ). ♦ Prin „sănătate" am echivalat (asemenea majorității interpreților, cf. Luther: *Heil*, BJ: *santé*, TOB: *bonne santé*) expresia grecească (puțin tautologică) ὑγίειαν ἰάσεως, *litt.* „sănătatea vindecării" (Bibl. 1688), dar, tautologic: „vindecare de însănătoșare" (Micu, Bibl. 1914).

Amândouă sunt daruri de la Domnul întru pace,
iar mândria celor care Îl iubesc pe El sporește.
19 [Domnul] a văzut-o și a măsurat-o.
Ea a revărsat știință și cunoaștere înțelegătoare
și a înălțat slava celor care o stăpânesc.
20 Rădăcina înțelepciunii este să te temi de Domnul
și ramurile ei – viață îndelungată.
21 *Frica de Domnul alungă păcatele,*
rămânând lângă noi ea abate mânia [Domnului].
22 O furie nedreaptă nu va putea fi îndreptățită,
căci pornirea spre furie a cuiva înseamnă prăbușirea lui.
23 Omul îndelung-răbdător își va păstra cumpătul până la vremea potrivită
și apoi îi va fi redată bucuria.
24 Până la vremea potrivită își va ascunde gândurile,
și buzele multora vor povesti despre priceperea lui.
25 Printre comorile înțelepciunii se află pilde ale științei,

---

1,19 Ca și σοφία, termenii ἐπιστήμη, „știință", γνῶσις, „cunoaștere" și σύνεσις, „înțelegere", „inteligență" sau „intelect", „pricepere", „iscusință" au fost moșteniți în repertoriul terminologic sapiențial al LXX din lexicul filosofic grecesc clasic. Frecvent, acești termeni-cheie apar împreună, uneori, ca aici, în combinații sintagmatice precum γνῶσις συνέσεως, *litt.* „cunoașterea înțelegerii", *cf.* BJ: *connaissance intelligente*. O dezambiguizare a expresiei la Luther: *macht die Leute verständig und klug.*

1,20 Imaginea înțelepciunii ca arbore reapare în 24,13-14.16-17, unde apar cedrul, palmierul sau vița de vie.

1,22 Primejdiile majore cauzate de iritare, de „furia nedreaptă" (gr. θυμὸς ἄδικος) sau de „pornirea spre furie" (ῥοπὴ τοῦ θυμοῦ) sunt amintite și mai jos, 27,30, ca și în alte texte sapiențiale (Prov. 10,18; 12,16; 14,29 etc.).

1,23 „îndelung-răbdător": compusul gr. μακρόθυμος, „care îndură multe", apare relativ frecvent în LXX (*cf.* Ex. 34,6; Ps. 7,12; Prov. 14,29 etc.) și este calchiat în Bibl. 1688: „cel îndelung răbdătoriu", expresie tradițională în Bibliile românești. Corespondentul ebr. este secvența *'erekh 'appayim, litt.* „lung la nări"; nasul era în imaginarul iudaic sediul mâniei. Echilibrul, cumpătul, reținerea și tăcerea omului înțelept sunt frecvent menționate ca valori comportamentale nu doar în VT, ci și în literatura sapiențială a egiptenilor (*cf.* Duesberg, I, pp. 113-119).

1,25 „frica de Dumnezeu": gr. θεοσέβεια, termen rar în LXX, un compus interpretat de lexicografi ca „slujire a lui Dumnezeu", sau „frică de Dumnezeu; religiozitate" (AB), sau „cult al divinității, pietate" (Bailly), *cf. piété* (BJ, TOB), *fear of the Lord* (AB). Am optat în context pentru soluția „frica de Dumnezeu", aceeași ca în Gen. 20,11 (unde

dar celui păcătos frica de Dumnezeu îi pare urâciune.
26 Dacă doreşti înțelepciune, împlineşte poruncile
şi Domnul ți-o va dărui.
27 Căci înțelepciunea şi învățătura înseamnă frica de Domnul,
credința şi blândețea sunt încântarea Lui.
28 Să nu fii nesupus față de frica de Domnul
şi nu te apropia de ea cu inimă împărțită.
29 Să nu fii fățarnic cu oamenii
şi să-ți înfrânezi buzele.
30 Să nu te înalți pe tine însuți,
ca să nu te prăbuşeşti şi să aduci asupra sufletului tău necinstire;
căci Domnul va da pe față cele ascunse ale tale
şi te va doborî în mijlocul adunării,

θεοσέβεια corespunde ebr. *yir'ath 'Elohīm*, „frica de Dumnezeu"). Termenul mai apare încă o dată în Iov 28,28, unde corespunde ebr. *yir'ath 'Adhōnay*.

1,26-27 Avem aici unul din locurile în care ecuația „înțelepciunea – împlinirea Legii – învățătura – frica de Domnul" apare formulată cu cea mai mare claritate. ♦ Am tradus prin „încântare" gr. εὐδοκία, cuvânt care înseamnă în greacă (referitor la Dumnezeu) „bunăvoință" (ca mai jos, 2,16), dar şi „mulțumire; încântare" şi chiar „împlinire, satisfacție" (ca mai jos, 18,31). Alte opțiuni de traducere: *ce qu'il aime* (BJ), *son bon plaisir* (TOB). *delight* (AB). ♦ „Credința şi blândețea" (ebr. *'emūnāh* şi *'anāwāh*, gr. πίστις şi πραότης, *cf. la fidélité et la douceur* – BJ şi TOB, *trust and humility* – AB) mai apar împreună, ca atribute ale omului înțelept, în 45,4.

1,28 Expresia „cu inimă împărțită" corespunde gr. ἐν καρδίᾳ δισσῇ, *litt.* „cu inima în două părți", *cf. avec un coeur double* (BJ, TOB), *with duplicity of heart* (AB), *mit falschem Herzen* (Luther). Ca desemnare metaforică a ipocriziei şi minciunii, imaginea inimii scindate apare în Ps. 12/11,3, fiind lexicalizată în ebr. prin *lēbh wālēbh*, *litt.* „inimă şi inimă". Ideea dedublării ca sursă a ipocriziei este exprimată şi prin gr. δίγλωσσος, *litt.* „cu limba în două părți", care apare ca epitet al omului ipocrit mai jos (5,9; 6,1; 12,3). S-a arătat că, în imaginarul veterotestamentar, inima apare ca sediu al interiorității, al inteligenței şi voinței libere a omului, iar limba este văzută ca simbol al omului exterior, al deciziilor şi acțiunilor acestuia. În consecință, ipocrizia, dedublarea, fie a inimii, fie a limbii, reprezintă o gravă alterare a personalității umane, un păcat major (*cf.* Hadot, pp. 177-192).

1,29 Rom. „fățarnic" este echivalarea tradițională a gr. ὑποκριτής. ♦ „cu oamenii": *litt.* „în gurile oamenilor".

1,30 Pedeapsa divină pentru trufie este dezvăluirea în fața „adunării" (gr. συναγωγή) a „celor ascunse", *id est* faptele şi gândurile ascunse şi inavuabile pe care le are omul rău (gr. τὰ κρυπτά σου). Ideea din acest dicton reapare frecvent în VT, ca şi în NT, *cf.* Iez. 17,24; Iov 22,29; Prov. 11,2; 16,18; Mt. 18,4; 23,12; Lc. 1,52; 14,11.

deoarece nu te-ai apropiat de frica de Domnul
și inima ta este plină de viclenie.

2 1 Fiule, dacă năzuiești să-l slujești Domnului,
pregătește-ți sufletul pentru încercare.
2 Îndreaptă-ți inima, fii neclintit
și nu te tulbura în clipa de restriște.
3 Alipește-te de El și nu te depărta,
ca să fii mărit la sfârșitul zilelor tale.
4 Tot ce ți se întâmplă, primește,

---

2 Îndemnurile fierbinți pe care, în acest capitol, Siracidul le adresează conaționalilor săi pentru a-i întări în credința față de Dumnezeul lui Israel pot fi privite și ca încurajări și referiri concrete la vitregia epocii (despre persecuțiile regilor elenistici la adresa evreilor vezi *supra*, Introducerea, § 1). Prezentându-se ca un poem despre mărinimia divină, capitolul poartă în unele manuscrise titlul „Despre răbdare".

2,1-2 Apelativul „fiule" (gr. τέκνον), adesea la plural, „fiilor" (gr. τέκνα), este un *topos* formal al literaturii sapiențiale (*cf.* mai jos, 3,1; 4,1; 6,32 etc., dar și Prov. 2,1; 3,1 etc.), reluând formula ebraică uzuală de adresare a învățătorului către discipolii săi; expresia a fost moștenită de creștini pentru a marca raportul între preot și mirean. ♦ Ideea că, pentru a răspunde bunăvoinței divine, omul evlavios și virtuos trebuie să înfrunte diferite „ispite" sau „încercări" (gr. πειρασμόν), pregătindu-și sufletul pentru clipa de restriște (gr. ἐπαγωγή), este un element central al doctrinei deuteronomice despre răsplată (*cf.* Rankin, pp. 77 și urm.); sublinierea necesității de a accepta încercările vieții și de a vedea în ele un semn al bunăvoinței divine apare formulată și mai jos, 4,17; 6,7; 44,20. V. și Mt. 6,13 și Lc. 11,14. ♦ Verbul gr. καρτερέω, „a fi tare, neclintit" și „a îndura cu răbdare", întrebuințat aici la imperativ, definește starea de fermitate morală, *cf.* *sois résolu* (TOB), *arme-toi de courage* (BJ), *be... steadfast* (AB). Apare rar în LXX, dar încă o dată mai jos, 12,15. ♦ „nu te tulbura": gr. σπεύδω, „a se grăbi", „a se zori", „a se agita".

2,3 „Alipește-te": gr. κολλάω are în greacă sensul primar (despre metale) „a lipi, a suda"; ca și aici, este întrebuințat în LXX pentru a sugera indisolubila legătură între om și Dumnezeu (*cf.* Deut. 6,13; 10,20 etc.; Ps. 21,16; 24,21 etc.). *Cf.* Radu-Gal.: „lipește-te de Domnul", TOB, BJ: *attache-toi à lui*, AB: *cling to him*. ♦ Secvența gr. ἵνα αὐξηθῇς ἐπ' ἐσχάτων σου din LXX este pasibilă de interpretări, după cum verbului gr. αὐξάνω, „a crește, a mări", i se conferă o conotație concret-materială sau una spirituală. Am optat pentru o soluție neutră, dar vezi și alte soluții: „ca să crești întru cele de apoi ale tale" (Bibl. 1914), „ca să crești mereu până la sfârșitul tău" (Radu-Gal.), *tu finiras tes jours dans la prospérité* (TOB), *afin d'être exalté à ton dernier jour* (BJ), *thus will your future be great* (AB).

2,4 Prin sintagma „în necazurile umilirii tale" am încercat o reproducere cât mai exactă a gr. ἐν ἀλλάγμασιν ταπεινώσεώς σου. Dacă, în genere, gr. ἄλλαγμα înseamnă în LXX

și în necazurile umilirii tale fii îndelung-răbdător!
5 Căci prin foc se pune aurul la încercare,
iar oamenii plăcuți [lui Dumnezeu], în cuptorul smereniei.
În boli și în sărăcie, păstrează-ți încrederea în El!
6 Încrede-te în [Domnul] și El îți va veni în ajutor,
îndreaptă-ți căile și nădăjduiește în El!
7 Voi, cei care vă temeți de Domnul, așteptați cu răbdare îndurarea Lui,
nu vă abateți din drum, ca să nu vă prăbușiți.
8 Voi, cei care vă temeți de Domnul, încredeți-vă în El,
și nu va lipsi răsplata voastră.
9 Voi, cei care vă temeți de Domnul, nădăjduiți cele bune,
bucuria veșnică și îndurarea;
căci răsplata Lui este un dar veșnic și plin de bucurie.
10 Priviți la generațiile trecute și vedeți:
cine și-a pus nădejdea în Domnul și a fost dat de rușine?
Sau cine a rămas neclintit în frica [de Domnul] și a fost părăsit?
Sau cine L-a strigat și a rămas nebăgat în seamă?
11 Căci milostiv și îndurător este Domnul

„preț" (*cf.* Lev. 27,10.33), aici are sensul de „vicisitudine, necaz", *cf. les vicissitudes* (BJ), *les revers* (TOB). ♦ „A fi îndelung-răbdător" este semnificația exactă a gr. μακροτυμεῖν, *cf. montre-toi patient* (BJ), *sois patient* (TOB), *be patient* (AB).

2,5 Complexul metaforic cu conținut „metalurgic" este un *topos* biblic; vezi și Is. 48,10; Prov. 17,3; 27,21; Ps. 66,10; Înțel. 3,6.

2,7 Vb. gr. ἀναμένω apare în LXX cu sensul original „a aștepta cu răbdare; a se bizui pe...", *cf. sustinete misericordiam eius* (Vulg.), *comptez sur sa miséricorde* (TOB, BJ). ♦ Prin „îndurare" am echivalat gr. ἔλεος, lat. *misericordia*, încercând o „actualizare" terminologică în raport cu tradiționalul „milă" (Bibl. 1688, Micu etc.).

2,8 Gr. πταίσῃ prezintă dificultăți de echivalare; am optat pentru „a lipsi", dar *cf.* și *votre récompense ne saurait faillir* (BJ), *votre récompense ne vous fera pas défaut* (TOB), *your reward will not be lost* (AB).

2,9 Pluralul din formula εἰς ἀγαθὰ trimite la bunurile terestre, *cf.* „ceale bune" (Bibl. 1688), *good things* (AB), *prospérité* (TOB). O interpretare mai nuanțată: *ses bienfaits* (BJ). Sintagma gr. εἰς εὐφροσύνην αἰῶνος, *litt.* „spre veselia veacului" (Bibl. 1688), *cf. la joie perpétuelle* (TOB), *la joie éternelle* (BJ), trimite însă spre o componentă spiritual-eshatologică. ♦ Ultima parte a versetului, existentă doar în unele manuscrise, pare o glosă târzie, prin care se explicitează și se subliniază conținutul răsplății divine: viața veșnică.

2,11 Pentru Dumnezeu atributele „compasiunii" (gr. οἰκτίρμων) și „îndurării" (gr. ἐλεήμων) sunt centrale, *cf.* Ex. 34,6; Ps. 86,5; 103,8; Iov 4,6-7 etc.

și iartă păcatele și ne mântuiește în clipa de restriște.
12 Vai de inimile fricoase și de mâinile neputincioase,
vai de păcătosul care umblă pe două cărări!
13 Vai de inima slabă, deoarece nu are încredere
și de aceea nu va găsi ocrotire!
14 Vai de voi, cei care v-ați pierdut răbdarea!
Și ce veți face când vă va cerceta Domnul?
15 Cei care se tem de Domnul nu vor fi nesupuși față de cuvintele Lui
și cei care Îl iubesc vor păzi căile Lui.
16 Cei care se tem de Domnul caută bunăvoința Lui
și cei care Îl iubesc se îndestulează din Lege[a Lui].
17 Cei care se tem de Domnul își pregătesc inimile
și în fața Lui își smeresc sufletele.
18 Să cădem în mâinile Domnului
și nu în mâinile oamenilor,
căci pe cât e măreția Lui
tot atât este și îndurarea Lui.

2,12 Pentru conotațiile negative ale duplicității (aici: „pe două cărări" = gr. ἐπὶ δύο τρίβους), vezi *supra*, nota 1,28. „A umbla pe două cărări" poate semnifica și lipsă de fermitate în credința față de Domnul.

2,14 Redat de noi prin „răbdare" (*cf.* Luther: *Geduld*), gr. ὑπομονή are și conotațiile de „rezistență, persistență, îndrăzneală, perseverență", *cf.* *l'endurance* (BJ), *persévérance* (TOB), și chiar „speranță", *cf.* *hope* (AB). ♦ Redat în mod tradițional în română prin „a cerceta" (Anania) sau „a cerca" (Bibl. 1688), vb. gr. ἐπισκέπτομαι a căpătat în LXX un sens relativ precis, desemnând cel mai adesea „vizita" pe care Dumnezeu o face poporului ales, pentru a constata respectarea prescripțiilor Legii (*cf.*, de ex., Gen. 21,1; 50, 24; Ex. 30,16 etc.), dar și pentru a-i veni în ajutor (*cf.* Ex. 4,31; Soph. 2,7).

2,15-16 Iubirea față de Domnul ca act de credință este un element comun iudaismului și creștinismului. ♦ Pentru valorile semantice ale gr. εὐδοκία, tradus aici prin „bunăvoință", vezi *supra*, nota 1,27. Pentru sensul în context *cf.* și *cherchent à lui plaire* (BJ), *recherchent son bon plaisir* (TOB), *seek to please him* (AB). ♦ Autorul identifică aici frica și ascultarea de Dumnezeu cu iubirea dezinteresată față de El, idee comună apoi iudaismului și creștinismului.

2,17 „Umilința" sau „smerenia" (subst. gr. ταπείνωσις, adj. ταπεινός sau vb. ταπεινόω apar de zeci de ori în LXX) este una din componentele imperative ale atitudinii omului față de Dumnezeu, valoare comună iudaismului și creștinismului.

2,18 Gr. μεγαλωσύνη apare pentru prima dată în LXX și desemnează ideea de „majestate, grandoare, măreție", fiind folosit mai ales cu referire la gloria divină (*cf.* Deut. 32,2; 2Rg. 7,21 etc.). Alte opțiuni: *magnitudinem eius* (Vulg.), *sa majesté* (BJ), *sa grandeur* (TOB), *his majesty* (AB).

3 [1] Fiilor, ascultați-mă pe mine, tatăl vostru,
și faceți astfel, ca să fiți mântuiți!
[2] Căci Domnul îl preamărește pe tată în fața copiilor
și întărește judecata mamei asupra fiilor ei.
[3] Cel care-și cinstește tatăl își ispășește păcatele,
[4] și este asemenea celui ce strânge comori cel care-și preamărește mama.
[5] Cel care-și cinstește tatăl își va găsi bucuria în copiii săi
și-n ziua rugăciunii sale va fi ascultat.
[6] Cel care-și preamărește tatăl va avea viață îndelungată
și cel care se supune Domnului va dărui odihnă mamei sale.
[7] *Cel care se teme de Domnul își cinstește tatăl*
și ca pe niște stăpâni va sluji pe părinții săi.
[8] În faptă și în cuvânt cinstește-l pe tatăl tău,
ca să vină asupra ta binecuvântarea lui;

3,1 Ziegler propune, în loc de gr. ἐμοῦ, „pe mine", lectura ἐλεγμὸν, „mustrare, îndrumare, poruncă", astfel încât, reconstituit, începutul versetului apare astfel: ἐλεγμὸν πατρὸς ἀκούσατε, τέκνα, „îndrumarea părintelui să o ascultați, fiilor", ceea ce se potrivește și interpretării din Vulg.: *iudicium patris audite, filii*, ca și celei din Hexapla, unde, în loc de gr. ἐλεγμὸν, „îndrumare" , apare gr. κρῖμα, „judecată" (după ebr. *miš'pāth*). Conjectura a fost acceptată în AB: *children, pay heed to a father's right*. ♦ Respectul și supunerea totală față de părinți reprezintă unul dintre fundamentele eticii veterotestamentare, *cf.* Ex. 21,17, Lev. 20,9, Deut. 5,16 etc. ♦ Prezența în context a gr. σωθῆτε, „să fiți mântuiți", este considerată de unii comentatori drept rezultat al unei interpolări creștine, căci în versiunea siriacă (*Peshitta*) apare aici verbul „a trăi". De regulă însă, vb. gr. σωθῆναι, „a fi salvat, mântuit", din LXX corespunde ebr. *liḥyōth*, „pentru a trăi".

3,2 „în fața copiilor": se poate înțelege și „asupra copiilor" sau „în copii". ♦ „judecata": în sens de „autoritatea".

3,4 Vb. gr. ἀποθησαυρίζω, „a strânge comori", apare doar aici în LXX și reapare în NT la 1Tim. 6,19.

3,6 Pentru conținutul expresiei „a avea viață îndelungată" (gr. μακροημερεύω), *cf. supra*, nota 1,12. O viață îndelungată era privită de un evreu pios ca semn al bunăvoinței divine. ♦ „va dărui odihnă": gr. ἀναπαύω are nuanța odihnei care împrospătează.

3,7 Cuvintele „stăpân" (gr. δεσπότης) și „a sluji" (gr. δουλεύειν), întrebuințate de regulă cu privire la raporturile dintre stăpân și sclav sau dintre Dumnezeu și oameni, i-au făcut pe unii să dea o interpretare juridică secvenței, ca referire la dreptul absolut al părinților asupra copiilor.

3,8 Începând din acest punct și până la 16,24, se desfășoară unul dintre cele mai ample pasaje din manuscrisele originalului ebraic, găsite la Cairo în 1896 (vezi Introducerea, § 7). ♦ Supravalorizarea binecuvântării părinților (gr. εὐλογία) este încă una dintre pietrele unghiulare ale eticii veterotestamentare, *cf.* Gen. 9,27; 28,1 etc.

9 căci binecuvântarea tatălui întăreşte casele fiilor,
iar blestemul mamei le smulge din temelii.
10 Să nu cauţi mărire în necinstirea tatălui tău,
căci necinstirea tatălui tău nu este pentru tine mărire.
11 Într-adevăr, mărirea unui om [vine] din cinstirea tatălui său,
iar o mamă dispreţuită [înseamnă] ruşine pentru copiii ei.
12 Fiule, să fii sprijin tatălui tău la bătrâneţe
şi să nu-l mâhneşti în timpul vieţii lui.
13 Chiar dacă-şi va pierde înţelegerea, să fii îngăduitor cu el
şi să nu-l batjocoreşti pentru că tu eşti plin de vigoare.
14 Căci milostenia către tată nu va fi dată uitării
şi-n locul păcatelor tale ţi se va înălţa casă nouă.
15 În ziua ta de restrişte [Domnul] Îşi va aduce aminte de tine:
ca gheaţa pe vreme frumoasă, aşa se vor topi păcatele tale.
16 Asemenea unui hulitor e cel care-şi părăseşte tatăl
şi este blestemat de Domnul cel care-şi necăjeşte mama.
17 Fiule, săvârşeşte cu blândeţe faptele tale,

3,9 Metafora arhitectural-urbană din acest verset reprezintă o adaptare a traducătorului în greceşte a textului, căci în originalul ebraic avem o metaforă de tip botanic-agricol: „Căci binecuvântarea tatălui înrădăcinează [familia], iar blestemul mamei dezrădăcinează ce este sădit."

3,10-11 Pasajul conţine ideea solidarităţii între tată şi fiu în privinţa reputaţiei, idee pe care o regăsim şi în tragedia clasică, de exemplu în *Antigona* lui Sofocle (703-704).

3,14 „Milostenia" sau darul cu virtuţi expiatorii (gr. ἐλεημοσύνη) corespunde în Hebr. subst. *ṣdhâqāh*, *litt.* „dreptate"; în sensul VT aceasta desemnează poziţionarea corectă a omului faţă de Dumnezeu, păzirea poruncilor. ♦ Ultima parte a versetului (Bibl. 1688, *litt.*: „în locul păcatelor, să va zidi lângă tine") este obscură, în special din cauza vb. gr. προσανοικοδομέομαι, un *hapax legomenon* în LXX, glosat de lexicografi prin definiţii precum: *rebâtir auprès, édifier à côté* (Bailly, *s.u.*) sau *to be added for edification* (LSJ, *s.u.*). Corespondentul ebraic este mai explicit: „ea va fi pentru tine ca o jertfă pentru păcat" (*cf.* AB: *it will serve as a sin offering*). Alte soluţii: „în locul păcatelor se va zidi casa ta" (Bibl. 1914), „în pofida păcatelor, casei tale îi va merge bine" (Radu-Gal.), *à la place de tes péchés, elle sera pour toi une maison nouvelle* (TOB), *et, pour tes péchés, elle te vaudra réparation* (BJ).

3,16 Interpretarea neglijenţei faţă de părinţi drept o blasfemie şi un mare păcat este puternic subliniată în creştinism. *cf.* Mt. 15,4-6, Mc. 7,10-13.

3,17 Gr. πραΰτης, „blândeţe, îngăduinţă", corespunde ebr. *'anāwāh*, care înseamnă, pe lângă „blândeţe", şi „modestie, smerenie". Desemnată de regulă în LXX prin gr. ταπείνωσις, smerenia este în tradiţia veterotestamentară un concept etic central. La Sirah, smerenia presupune în primul rând supunere totală faţă de Dumnezeu şi respectul scrupulos faţă

și vei fi iubit de omul plăcut [lui Dumnezeu].
[18] Cu cât ești mai mare, cu atât mai mult să te smerești
și vei găsi har înaintea Domnului.
[19] *Mulți sunt oamenii semeți și preamăriți,*
dar celor smeriți le dezvăluie El tainele Sale.
[20] Căci mare este puterea Domnului
și El este preamărit de cei smeriți.
[21] Cele prea grele pentru tine nu le cerceta
și nu scruta cele ce sunt peste puterile tale.
[22] La cele ce ți-au fost poruncite, la acelea gândește-te,
căci nu ai nevoie de cele ascunse.
[23] Nu-ți da silința în lucruri care-ți sunt de prisos,
oricum ți s-a arătat mai mult decât poate cuprinde înțelegerea oamenilor.
[24] Căci mulți au fost duși în rătăcire de o părere greșită

---

de prescripțiile Legii, dar implică și dimensiuni precum respectul față de sine și față de ceilalți (mai ales față de părinți), îngăduința pentru cei slabi sau nevoiași, răbdare, modestie, toleranță. ♦ În Hebr. formularea este diferită: „Fiule, să te porți cu smerenie în zilele tale de bunăstare, și vei fi mai iubit decât cel care face daruri."

3,18 Ideea că cei puternici și bogați sunt cu atât mai datori să se umilească în fața lui Dumnezeu și a oamenilor a fost asumată și de creștini. *cf.*, între altele, Mt. 23,12 și 1Pt. 5,5-6.

3,20 În Hebr. formularea este diferită: „Căci mare este îndurarea lui Dumnezeu, iar taina Sa El o dezvăluie celor smeriți."

3,21-24 Pasaj extrem de important pentru înțelegerea nuanțată a raporturilor între valorile iudaice tradiționale și mentalitățile și comportamentul intelectual elenistic. Spicq, p. 581, atrage atenția că avertismentul formulat de Sirah cu privire la primejdiile ogoliului intelectual și ale curiozității excesive nu este întâmplător. În epocă, speculațiile cosmogonice și teologice erau larg răspândite printre grecii păgâni, exercitând o redutabilă forță de atracție asupra multor evrei. Sirah se arată îngrijorat de riscul alterării purității doctrinare la impactul cu universul conceptual al filosofiei și științei grecești. De aceea, în context, este încă o dată subliniată supremația valorilor tradiționale: înțelepciunea, smerenia, credința, respectul față de Lege și frica de Domnul.

3,22 Expresia „cele ascunse" (gr. τὰ κρυπτά) trimite fie la structura aporetică a unora dintre raționamentele filozofiei grecești, fie la componenta inițiatică a unora dintre curentele gnostice din gândirea elenistică.

3,24 În Hebr. conotațiile polemice la adresa elenismului sunt mai puțin intense: „căci numeroase sunt părerile fiilor oamenilor." ♦ Prin „părere greșită" am tradus gr. ὑπόληψις (*cf.* TOB: *spéculations*, AB: *speculations*), iar prin „presupunere rea" am încercat să reproducem conținutul gr. ὑπόνοια πονηρά (*cf.* TOB: *imagination perverse*, AB: *misleading fancies*), ambele expresii grecești, puternic conotate negativ, desemnând ipostaze perverse ale gândirii speculative.

și o presupunere rea le-a abătut gândirea.
25 *Cine nu are pupile este lipsit de lumină,*
iar cine nu are parte de cunoaștere să nu susțină [că ar avea-o].
26 Inima împietrită va sfârși rău până la urmă,
iar cel care iubește primejdia va pieri în ea.
27 Inima împietrită va fi împovărată de suferințe
și păcătosul va aduna păcate peste păcate.
28 Pentru nenorocirea celui trufaș nu este leac,
căci buruiana răutății a prins în el rădăcină.
29 Inima celui care înțelege cugetă asupra unei pilde
și o ureche ce ascultă este dorința înțeleptului.
30 Focul întețit îl stinge apa,
iar milostenia șterge păcatele.
31 Cine răspunde prin binefacere se gândește la cele viitoare
și în clipa prăbușirii va găsi sprijin.

3,26 Reluată și în v. următor, expresia „inimă împietrită", după gr. καρδία σκληρά corespunde ebr. *lēbh kābhēdh*, literal: „inimă grea", care apare și în Ex. 7,14 și 8,28, unde desemnează starea psihică a Faraonului, insensibil la cererea poporului ales de a fi eliberat; aici semnifică autosuficiența orgoliului intelectual în opoziție cu smerenia și supunerea față de Dumnezeu, denumită prin expresia „inimă ascultătoare" (ebr. *lēbh șōmēa'*). ♦ Al doilea stih în ebr.: „Cel care iubește plăcerile va fi târât de ele."

3,28 Potrivit teologiei deuteronomice, păcătosul își primește pedeapsa în această viață. Omul orgolios sau obraznic (gr. ὑπερήφανος, ebr. *lēț*, „batjocoritor; arogant, trufaș") este grav afectat în integritatea persoanei sale, ca și cum ar fi un bolnav incurabil; *cf.* și mai jos, 8,11 și 13,1. Componenta maladivă a orgoliului este mai clar exprimată în Hebr.: „Să nu încerci să vindeci boala celui obraznic, pentru el nu există vindecare, căci suferința lui este pricinuită de o plantă rea."

3,29 „inima": *cf.* nota la 1,28. ♦ Adj. gr. συνετός, „inteligent", „care înțelege", „priceput", „iscusit", termen important al repertoriului sapiențial, în corelație cu subst. σύνεσις, „înțelegere", „inteligență", „iscusință", este redat în tradiția românească de text prin „înțelegător", respectiv „înțelegere". ♦ Gr. διανοηθήσεται (pe care l-am echivalat prin „cugetă") reflectă cu aproximație conținutul ebr. *yābīn*, „discerne, „apreciază": omul inteligent știe să prețuiască o „pildă" subtilă (gr. παραβολή). ♦ „o ureche ce ascultă": se referă la un auditoriu avizat.

3,30 Pentru înțelesurile milosteniei, *cf. supra*, nota la 3,14.

3,31 În Hebr. formularea este mai directă: „cel care face binele îl va regăsi în calea sa." ♦ Am optat pentru „binefacere" pentru a echivala gr. χάρις, orientându-ne după context (*cf.* și BJ și TOB: *bienfaits*), cu toate că acest concept complex are și conotațiile de „blândețe, bunătate; farmec". În alte locuri, χάρις poate însemna chiar „recunoștință", „mulțumire" (ca în 8,19; 12,1) sau „plecăciune, compliment" (ca în 20,13).

4 [1] Fiule, să nu-l lipsești pe omul sărac de mijloace de trai
și să nu faci să tânjească ochii celui nevoiaș.
[2] Să nu-l mâhnești pe cel flămând
și să nu-l superi pe om în strâmtorarea lui.
[3] Inima supărată să nu o mai tulburi [și tu]
și să nu-l faci să tânjească pe cel nevoiaș după darul [tău].
[4] Să nu-l alungi pe cel care te roagă la nevoie
și să nu-ți întorci fața de la cel sărac.
[5] De la cel nevoiaș să nu-ți întorci privirea
și să nu-i dai prilej omului să te blesteme.
[6] Căci, dacă acesta te blestemă în amărăciunea sufletului său,
rugăciunea îi va fi ascultată de Cel care l-a creat.
[7] Fă-te iubit în adunare

4,2 „cel flămând": gr. ψυχὴ πεινῶσα, *litt.* „suflet flămând", echivalează conținutul ebr. *nepheș hațērāh*, „suflet aflat în nevoie". Despre sensul „persoană, cineva" al ebr. *nepheș*, „suflet", *cf.* Lev. 2,1 (nota). Transpunerea mecanică a ebr. *nepheș* prin gr. ψυχή este unul dintre cele mai expresive exemple de transfer semantic din ebraică în greaca Septuagintei. Într-adevăr, ebr. *nepheș*, pe lângă sensul generic „suflet" și cel, foarte frecvent, de „cineva", „persoană", mai apare în VT și cu alte valori semantice lexicale precum „viețuitoare" (*cf.* Gen. 2,7), „viață" (Ex. 21,23), „conștiința interioară a unei persoane" (Ps. 42,5), „sediu al pasiunilor" (Is. 58,10), „patimă; dorință" (ca mai jos, 6,4) sau pronominale: „eu" (Gen. 49,6), „tu" (Is. 43,14), „el" (Ps. 25,13), „noi" (Ps. 124,7), „ei" (Is. 46,2) sau chiar „tu însuți" (mai jos, 10,28).

4,4 Formulări asemănătoare găsim în Prov. 19,17, dar și la Mt. 5,42, căci datoria de solidaritate față de cei săraci este o componentă centrală atât a eticii iudaice, cât și a celei creștine. Subliniind în mod repetat datoria celor înstăriți de a-i ajuta și proteja pe cei săraci, Sirah nu condamnă bogăția în sine, ci doar avariția, insensibilitatea și nepăsarea. În comparație cu această codificare a solidarității comunitare la evrei, Spicq, p. 588, constată că grecii considerau sărăcia ca o pedeapsă divină, mentalitatea lor fiind atât de diferită de cea iudaică, încât, după cum menționează Platon în *Legile*, II, un atenian a propus la un moment dat aprobarea unei legi prin care săracii să fie condamnați la exil.

4,6 În Prov. 14,31 oprimarea celui sărac este prezentată ca o blasfemie la adresa Creatorului. ♦ Pentru desemnarea teonimului „Creatorul" (aici, gr. ὁ ποιήσας, „Cel care l-a creat") termenul tradițional românesc este cel de „Ziditor".

4,7 „Adunarea" (gr. συναγωγή, ebr. *'ēdhāh*) reprezintă totalitatea membrilor comunității. ♦ Expresia gr. προσφιλῆ... σεαυτὸν ποίει, „fă-te iubit", reapare în 20,13. ♦ „Cel mai mare" (gr. μεγιστάν) este întrebuințat generic pentru noțiunea de „șef, căpetenie". În Hebr. și în cele mai multe manuscrise ale LXX, cuvântul apare aici la singular, fapt care ar trimite către membrii aristocrației evreiești, văzuți ca indivizi. Unele manuscrise

și înaintea celui mai mare smerește-ți capul.
8 Apleacă-ți urechea către cel sărac
și întoarce-i cu blândețe cuvintele de întâmpinare.
9 Scoate-l pe cel prigonit din mâinile prigonitorului
și nu fi lipsit de curaj când vei împărți dreptatea.
10 Fii ca un tată pentru orfani
și ca un soț pentru mama lor;
vei fi astfel ca un fiu al Celui Preaînalt
și El te va iubi mai mult decât mama ta.
11 Înțelepciunea îi înalță pe fiii săi
și are grijă de cei care o caută.
12 Cine o iubește iubește viața,
cei care se trezesc în zori pentru ea se vor umple de bucurie.

---

grecești, ca și *Peshitta*, au însă pluralul, așa încât a fost formulată părerea că „la Ierusalim nu exista un singur conducător, ci o *gerousia* sau adunarea notabilităților, care va deveni cunoscută mai târziu cu numele Sanhedrin" (Box, Oesterly, p. 328).

4,8-10 Aici, ca și *infra*, 35,15-22, sunt menționați împreună membrii vitregiți de soartă ai comunității (săracii, oprimații, văduvele, orfanii), care se bucurau de protecția specială a Legii (*cf.* Deut. 24,17-22; Lev. 19,9-10; 23,22 etc.).

4,8 Cu semnificația „a fi sensibil la...", expresia „Apleacă-ți urechea", gr. κλίνον τὸ οὖς σου, este un ebraism biblic, preluat ca atare în tradiția românească: „pleacă-ți la sărac ureachea" (Bibl. 1688). ♦ Formulând ἀποκρίθητι αὐτῷ εἰρηνικὰ ἐν πραΰτητι, traducătorul grec a redat literal Hebr.: *hașībhēhū șālōm*, ca și cum ar fi ignorat faptul că *șālōm*, „pace", era în ebraică formula uzuală de salut. Literalismul grevează cele mai vechi versiuni românești: „răspunde lui de pace cu liniște" (Bibl. 1688).

4,9 Prin „a fi lipsit de curaj" am reprodus compusul gr. ὀλιγοψυχέω, „a fi laș", *litt.* „a avea suflet mic", *cf.* Bibl. 1688: „să nu fii slab de inimă".

4,10 „mama lor": Hebr. are: „văduve". În etica veterotestamentară, văduva și orfanul se aflau sub protecția directă și nemijlocită a lui Dumnezeu (*cf.* Ex. 22,21-23; Deut. 24,17). ♦ „vei fi... ca un fiu al Celui Preaînalt": Hebr. are „Dumnezeu te va numi fiu". Traducătorul LXX atenuează din scrupul teologic. Prezentarea lui Dumnezeu ca Tată este un *topos* biblic central în NT, dar se întâlnește și în VT, ca Părinte al poporului, iar în textele târzii, chiar al omului credincios (*cf.* și 23,1. 4; 51,10, dar și Deut. 32,6; Prov. 3,12 etc.). ♦ Teonimul gr. ὕψιστος, un superlativ (*cf.* Vulg.: *Altissimus*), redat în mod tradițional în românește prin „cel Preaînalt" (*cf.* Bibl. 1688: „cel Preaînălțat"), apare foarte frecvent în LXX: Gen. 14,18; Num. 24,16; Deut. 32,8 etc.

4,11 În LXX, vb. ἀνύψωσεν, „înalță", are conotația de „elevare spirituală, înnobilare"; Hebr. are „educă". ♦ Definirea metaforică a oamenilor înțelepți drept „fii" (ebr. *bānēyhā*, gr. υἱοί) ai înțelepciunii reapare la Lc. 7,35; expresia pare să fie un ecou din limba egipteană (*cf.* Couroyer, 1975, *passim*).

13 Cine o stăpânește va moșteni mărire
și oriunde se va duce, Domnul îl va binecuvânta.
14 Închinătorii ei Îi slujesc Celui sfânt
și Domnul îi iubește pe cei care o iubesc.
15 Cine ascultă de ea va judeca neamuri
și cine se apropie de ea va locui în siguranță.
16 Dacă se încrede în ea, o va moșteni pe de-a-ntregul,
iar urmașii săi o vor stăpâni mereu.
17 Căci, la început, va merge cu el pe căi întortocheate,
frică și cutremur va aduce asupra lui;
și-l va chinui cu mustrarea ei
până când va căpăta încredere în sufletul lui;
și-l va pune la încercare prin îndreptările ei.
18 Și iarăși se va întoarce la el pe cale dreaptă, îl va bucura
și-i va dezvălui cele ascunse ale ei.
19 Dacă însă el va rătăci, îl va părăsi

4,14 Avem aici o nouă formulare a identității între înțelepciune și frica de Domnul (*cf. supra*, 1,11). ♦ În LXX, sunt folosite două verbe, λατρεύω, „a adora", și λειτουργέω, „a sluji", pentru a reda în context sensul vb. *ŠWT*, „a sluji", verb cu accentuate conotații ritualice (*cf.* Deut. 10,8; 17,12; 21,5).

4,15 În Hebr. înțelepciunea personificată vorbește de aici și până în v. 19 la pers. I. ♦ „va judeca neamuri": Hebr. are „va judeca cu dreptate". Imaginea omului înțelept și drept ca judecător al popoarelor se regăsește în Înț. 3,8, dar și în NT, de ex. la 1Cor. 6,2 și Apoc. 3,21; 20,4.

4,16 Acest verset lipsește din Hebr.

4,17 Formularea din Hebr. este mai simplă și mai precisă: „Căci voi merge alături de el ca o străină, și mai întâi îl voi supune la încercări, până când mintea lui va fi plină de mine." Ideea că Dumnezeu îi pune la încercare pe cei aleși apare frecvent în VT, *cf.*, de ex., Gen. 22,1; Ex. 15,25; Deut. 8,2 etc. Este însă straniu că sunt folosite aici, cu referire la raporturile între înțelepciune și omul ales de ea, aceleași două cuvinte întrebuințate în Ex. 15,16 pentru a sugera sentimentul de teroare pe care trebuia să îl aibă canaanenii la apariția poporului ales: „spaimă și cutremur" (gr. φόβον καὶ δειλίαν, *cf.* BJ: *crainte et tremblement*, BJ: *la crainte et l'effroi*). ♦ „mustrarea": gr. παιδεία înseamnă „educație", „(bună) creștere dată cuiva", dar și „dojană" și chiar „pedeapsă educativă".

4,18 „cele ascunse": ideea că înțelepciunea deține „taine" (ebr. *mis'tārīm*, gr. τὰ κρυπτὰ) pe care le dezvăluie doar celor aleși este un *topos* al literaturii sapiențiale (*cf.* mai jos, 39,2-3, dar și Iov 11,6 și Dan. 2,20-22).

4,19 În Hebr. formularea este diferită: „Dacă se depărtează de mine, îl voi părăsi și îl voi lăsa pe seama tâlharilor." Pasajul originar se lămurește printr-o secvență din Ier. 49,7-11,

şi-l va lăsa în seama prăbuşirii lui.
[20] Ia seama la vremea potrivită, păzeşte-te de rău
şi nu te ruşina de tine însuţi.
[21] Pentru că este o ruşine care duce în păcat
şi este o ruşine [care înseamnă] mărire şi har.
[22] Să nu fii părtinitor cu tine însuţi
şi să nu te ruşinezi, spre prăbuşirea ta.
[23] Să nu-ţi înfrânezi vorbirea atunci când e nevoie de ea,
şi să nu-ţi ascunzi înţelepciunea,
[24] căci prin vorbire se face cunoscută înţelepciunea,

---

unde cei care şi-au pierdut înţelepciunea sunt pedepsiţi de Domnul prin trimiterea unor jefuitori. ♦ „în seama": *litt.* „în mâinile" – semitism.

4,20 „Ia seama la vremea potrivită": gr. συντήρεσον καιρὸν, *litt.* „respectă termenul", după ebr. *'ēt ş^emōr*, *cf.* Anania: „urmăreşte prilejul cel bun". Alţi interpreţi preferă o explicitare a sensului, *cf.* BJ: *tiens compte des circonstances*, TOB: *observe les circonstances*. ♦ Paza de „ceea ce este rău" (ebr. *ra'*, gr. ἀπὸ πονηροῦ) este o trimitere transparentă la răul moral reprezentat de compromisurile pe care mulţi evrei le făceau în epoca elenismului (vezi Introducerea). ♦ „nu te ruşina de tine însuţi": *litt.* „de sufletul tău"; „ruşinea de sine" reprezintă o aluzie probabilă la tentaţia unor evrei cultivaţi de a-şi ascunde sau disimula specificitatea iudaică în mediile elenistice unde trăiau ca minoritari.

4,21 „Ruşinea care duce în păcat" este ruşinea de propria identitate iudaică, iar ruşinea care aduce „mărire şi har" este pocăinţa, recunoaşterea păcatelor proprii. În 41,16-22, Sirah oferă o lungă listă cu lucrurile de care un evreu credincios ar trebui să se ruşineze: desfrâul, minciuna, infamia, nedreptatea, furtul, grosolănia, indiscreţia etc.

4,22 În LXX, versetul este obscur, transpus literal prin „Să nu iai obraz asupra sufletului tău şi să nu te ruşinezi de cădeare" (Bibl. 1688). De aici diversitatea interpretărilor: BJ: *Ne sois pas trop sévère pour toi-même et ne rougis pas pour ta perte*; TOB: *Ne fais pas mauvais visage à toi-même, n'aie pas honte au point de tomber*; AB: *Show no favoritism to your own discredit; let no one intimidate you to your own downfall.* Cauza neînţelegerii este confuzia între sensul literal „a lua faţa" al ebr. *NS' pānîm* şi sensul real, contextual, al acestei expresii, acela de „a fi părtinitor". Această expresie calchiată de LXX după Hebr. o regăsim în Lev. 19,15, dar şi mai jos, 35,13 şi 42,1. ♦ „Prăbuşirea" (gr. πτῶσις) la care se face trimitere în ultima parte a versetului este păcatul de a-ţi ascunde identitatea iudaică în mediul elenistic ostil, v. *supra*, 4,21.

4,23-24 Îndemn tranşant spre afirmarea cu curaj a credinţei iudaice în faţa străinilor. „Înţelepciunea" şi „învăţătura" cuprind elementele Legii şi ale tradiţiei, care trebuie apărate public „când este nevoie" (gr. ἐν καιρῷ χρείας), adică atunci când aceste valori sunt contestate, depreciate sau chiar ameninţate, cum se întâmpla în epocă, prin persecuţiile regilor seleucizi. ♦ „(când este) nevoie": gr. χρείας; unele manuscrise au σωτηρίας, „(când e spre) izbăvire".

iar învățătura prin cuvântul limbii.
25 Să nu vorbești împotriva adevărului,
dar să te rușinezi de lipsa ta de învățătură.
26 Să nu-ți fie rușine să-ți mărturisești păcatele
și nu te împotrivi curgerii râului.
27 Să nu te înjosești în fața omului nebun
și nu fi părtinitor cu cel puternic.
28 Până la moarte să te lupți pentru adevăr
și Domnul Dumnezeu se va lupta pentru tine.
29 Să nu fii îndrăzneț în vorbă,
dar leneș și delăsător în fapte.
30 Să nu fii ca un leu în casa ta
și [nici] bănuitor față de slujitorii tăi.
31 Mâna ta să nu fie deschisă la luat
și strânsă când e vorba de dat înapoi.

5 1 Să nu te bizui pe averile tale
și să nu spui: „Acestea îmi sunt de ajuns!"

4,25 „A vorbi împotriva adevărului" înseamnă a contrazice prescripțiile Legii. Adevărul este în tradiția iudaică sinonim cu Dumnezeu (Box, Oesterly, p. 330, citează un pasaj din Talmud în care se spune că „Adevărul este numele lui Dumnezeu"). Vezi și spusele Mântuitorului la In. 14.6: „Eu sunt calea, adevărul și viața."

4,27 În Hebr. formularea diferă: „Să nu stai alături de un judecător nedrept, căci vei judeca împreună cu el după bunul lui plac." ♦ „Omul nebun" (ebr. *nābhal*, gr. μωρός) este aici apostatul de la Legea lui Moise.

4,28 În Hebr., fraza continuă cu secvența: „nu te arăta fățarnic și nu cleveti cu limba ta."

4,30 Verset obscur atât în Hebr., cât și în LXX. Gr. φαντασιοκοπῶν, pe care l-am tradus prin „bănuitor", este un participiu al vb. φαντασιοκοπέω, un *hapax legomenon* atestat doar în acest loc din Sirah și aproximat semantic de lexicografi prin „a se lăsa pradă fanteziilor, himerelor" (*cf. se frapper d'imagination, se tourmenter de chimères, se repaître d'illusions* – Bailly, *s.u.*). Alte interpretări: *Ne sois pas un lion dans ta maison et un poltron parmi tes serviteurs* (TOB); *Ne sois pas un lion à la maison et un poltron avec tes serviteurs* (BJ); *Be not a lion at home, nor sly and suspicious with your servants* (AB).

5,1 Nocivitatea orgoliului bazat pe avere este denunțată și în Deut. 8,17-18, ca și în Ps. 62/61,11-12. De asemenea, la Lc. 12,15 și urm. și la 1Tim. 6,17. ♦ Noțiunea de „suficiență" este redată în LXX prin adj. gr. αὐτάρκης, *litt.* „care își este suficient sieși"; este deci vorba nu de faptul de a te mulțumi cu bunurile pe care le ai, ci de a face din avere un scop în sine.

2 Să nu te lași târât de sufletul și de vigoarea ta,
ca să urmezi poftele inimii tale;
3 și să nu spui: „Cine va avea putere asupra mea?",
căci Domnul te va pedepsi negreșit.
4 Să nu spui: „Am păcătuit! Și ce mi s-a întâmplat?",
căci Domnul este îndelung-răbdător.
5 În privința iertării, să nu fii lipsit de teamă
așa încât să îngrămădești păcat peste păcat.
6 Să nu spui: „Mare este îngăduința Lui,
de mulțimea păcatelor mele mă va ierta!"
Căci și îndurarea, și urgia se află la El,
și deasupra păcătoșilor se va opri mânia Lui.
7 Nu întârzia să te întorci la Domnul

5,2 „Să nu te lași târât de sufletul...": gr. μὴ ἐξακολούθει τῇ ψυχῇ σου, *litt.* în Bibl. 1688: „nu urma sufletului tău". Pentru sensurile „sufletului" în gr. și în ebr. *cf.* nota la 4,2. ♦ „să urmezi poftele": *litt.* „să umbli în pofte le" – semitism.

5,3 Orgoliul suprem al celui care se crede mai presus de voința lui Dumnezeu este aspru sancționat în VT (*cf.*, de ex., Ps. 11). Un exemplu dramatic al sancțiunii divine apare în Dan. 4,25-30, unde se relatează despre prăbușirea regelui Nabucodonosor ca efect al nemăsuratului său orgoliu. ♦ „te va pedepsi negreșit": *litt.* „pedepsindu-te te va pedepsi".

5,4 Ideea este că judecata divină va veni în chip implacabil, oricât de îngăduitor îi poate părea Dumnezeu păcătosului prezumțios. ♦ Pentru gr. μακρόθυμος, „îndelung-răbdător", v. *supra*, nota 1,23.

5,5 Prin „iertare" am tradus gr. ἐξιλασμός, cuvânt care desemnează în Ex. 30,10 și Lev. 23,27-28 „jertfa de împăcare". Aici corespunde ebr. *s'līḥāh*, *litt.*: „iertare". și desemnează iertarea divină, consecință a pocăinței omului.

5,6 Punct central al teologiei veterotestamentare: Dumnezeu este deopotrivă „Domn al îndurărilor" și „Domn al mâniei"; păcătosul pocăit poate spera la milostivirea divină, pe când cel care persistă în păcat poate fi sigur că, mai devreme sau mai târziu, pedeapsa divină va veni asupa lui. A te baza pe generozitatea divină pentru a păcătui în continuare nu este doar un calcul greșit, ci și un păcat major. Pasajul e considerat de unii exegeți drept un veritabil „compendiu de teodicee" (Prato, p. 367). ♦ „Îngăduința" (gr. οἰκτιρμός) și „îndurarea" (gr. ἔλεος) sunt atribute divine opuse „urgiei" (gr. ὀργή) și „mâniei" (gr. θυμός).

5,7 „A te întoarce la Domnul" reprezintă actul convertirii și al pocăinței. ♦ „Urgia Domnului" (gr. ὀργὴ κυρίου) corespunde ebr. *zo'am*, *litt.* „indignare; supărare". ♦ Caracterul imprevizibil al pedepsei divine („pe neașteptate", gr. ἐξάπινα) este evocat, cu același cuvânt, în Lev. 2,14, Num. 4,20, ca și în Mc. 9,8. ♦ Expresia „în clipa răzbunării" (gr. ἐν καιρῷ ἐκδικήσεως) reapare în Is. 34,8; 61,2; 63,4 și Prov. 6,34, desemnând peste tot momentul judecății divine.

și nu amâna de la o zi la alta,
pentru că urgia Domnului va izbucni pe neașteptate
și-n clipa răzbunării te va nimici.
8 Să nu te bizui pe averi nedrepte,
căci ele nu-ți vor folosi la nimic în ziua nenorocirii.
9 Să nu vânturi în orice vânt
și să nu pornești pe orice cărare;
așa este păcătosul cu limba în două părți.
10 Rămâi neclintit în cugetul tău
și să nu ai decât un singur cuvânt.
11 Fii grabnic la ascultare,
dar cu îndelungă-răbdare să dai răspuns.
12 Dacă ai o părere, răspunde-i aproapelui tău,

5,8 Expresia gr. ἐπὶ χρήμασιν ἀδίκοις, *litt.* „pe averi nedrepte", poate fi înțeleasă în chipuri diferite: fie în sensul de „averi înșelătoare", cum ne sugerează Hebr. (unde avem formula „averi ale minciunii"), fie în sensul de „averi dobândite în chip fraudulos" (*cf.* BJ: *richesses mal acquises*, TOB: *richesses injustement acquises*).

5,9 De aici și până la sfârșitul capitolului avem o succesiune de prescripții referitoare la buna întrebuințare a vorbirii, temă recurentă în literatura sapiențială orientală. Mai jos, între cap. 20–28, tema este reluată. ♦ Dubla imagine a „vânturatului în orice vânt" și a indiferenței în alegerea unei căi exprimă lipsa de fermitate în propriile convingeri și înclinația spre compromisuri inacceptabile în chestiunile de credință și în cele morale. ♦ Pentru „limba în două părți", v. *supra*, 1,28.

5,10 Sublinierea fermității în convingeri a bărbatului înțelept; gr. σύνεσις, „înțelegere, cuget", trebuie aici înțeles în sensul de „convingere". ♦ „A avea un singur cuvânt" (ebr. *dābhār*, gr. λόγος), în sensul „a susține un singur adevăr"; din nou condamnare a duplicității și a relei credințe.

5,11 Conținutul acestui precept apare și în Prov. 18,13 și este reluat, aproape cuvânt cu cuvânt, în Iac. 1,19. Exegeții au identificat formule paralele în literatura sapiențială egipteană: „A fi liniștit (...) este ceva mai frumos decât floarea Teftef: să vorbești doar dacă știi cum să rezolvi dilema" (*apud* Duesberg, Fransen, p. 113). „Fiule, să-ți ții cărarea și cuvântul cum se cuvine: să asculți și să nu te grăbești când dai răspunsul" (*apud* Spicq, p. 595).

5,12 Aici, gr. σύνεσις, „înțelegere; cuget" (*cf.* Bibl. 1688: „de iaste la tine înțeleagerea") are sensul contextual „părere"; omul înțelept se exprimă doar atunci când este competent cu privire la ceea ce se vorbește. ♦ Expresia „a-și pune mâna la gură" este un ebraism și semnifică tăcerea în multiple ipostaze: ca semn al prudenței și reținerii, precum aici, ca semn al regretului de a fi rostit o prostie (*cf.* Prov. 30,32) sau ca semn al respectului pentru cel care vorbește (*cf.* Iov 21,5; 29,9; Înț. 8,12 etc.). Pentru amănunte, v. Couroyer, 1960, *passim*.

iar dacă nu ai, pune-ți mâna la gură.
13 Slava [omului] și necinstea [stau] în vorbire,
iar limba omului – prăbușirea lui.
14 Să nu-ți faci nume de bârfitor
și cu limba ta să nu pui capcane,
căci asupra hoțului cade rușinea
și grea osândă asupra [omului] fățarnic.
15 Nu fi neștiutor nici în cele mari, nici în cele mici;
și să nu te faci din prieten dușman;
căci numele rău poartă cu sine rușine și ocară;
așa este și păcătosul cu limba în două părți.

6 2 Să nu te semețești în sfatul sufletului tău,

5,13 „Slava": statutul social al unui om, buna sau reaua sa reputație, depind de discursul său. În consecință, gr. δόξα ar putea fi echivalat și prin „bunul nume", actualizând un sens secundar, referitor la oameni, al acestui termen, întrebuințat în LXX și NT, de regulă, cu sensul (despre Dumnezeu) „mărire, slavă"; prin „necinste" am tradus gr. ἀτιμία. Asupra posibilelor abuzuri ale vorbirii (gr. λαλία) sau ale limbii (gr. γλῶσσα) Sirah revine mai jos, în 14,1; 19,6-17; 20,16-20; 22,27 și urm.; 25,8; 28,12-26. *Cf.* și Prov. 12,18; Mt. 12,37; Iac. 3,3-10.

5,14 „bârfitor": gr. ψίθυρος, *litt.* „care șușotește", desemnează, figurat, pe omul bârfitor (*cf.* BJ, TOB: *médisant*); *cf.* și expresia în Hebr. *ba'al-š^eṯāyim*, *litt.* „deținător a două limbi", echivalată, de regulă, chiar în acest verset, ca și mai sus (v. 9) și mai jos (6,1), prin gr. δίγλωσσος, „cu limba în două părți". Pentru evitarea monotoniei, am tradus uneori gr. δίγλωσσος, *litt.* „cu două limbi"/„cu limbă dublă", prin „om fățarnic". În comparație cu simplitatea formulării din Hebr. („Să nu fii numit fățarnic și să nu îți folosești limba la calomnii; căci rușinea a fost creată pentru hoț, iar disprețul aproapelui pentru fățarnic"), traducătorul în grecește s-a exprimat încâlcit și redundant. Vezi și supra 1,28.

5,15 „Nu fi neștiutor", gr. μὴ ἀγνόει: Hebr. are „să nu păcătuiești". ♦ Pentru „cu limba în două părți", v. 1,28 și 6,14.

6 Ediția Rahlfs începe cap. 6 direct cu v. 2, menționând în notă: „6,1: *cf.* 5,15". Traducătorii moderni atribuie v. 6,1 o parte din 5,15.

6,2 LXX condamnă aici orgoliul, pe când formularea din Hebr. trimite mai degrabă către lipsa de cumpăt: „Să nu cazi în puterea dorinței tale." *Cf.* TOB: *Ne t'exalte pas toi-même dans le dessein de ton âme*; BJ: *Ne t'exalte pas dans ta passion*; AB: *Fall not into the grip of desire.* ♦ Pentru semnificațiile complexe ale „sufletului", v. *supra*, 4,2 și 5,2. ♦ Comparația cu taurul (absentă din Hebr.) face obscur enunțul din LXX; traducătorul a vrut, probabil, să spună că sufletul celui care se lasă purtat de impulsuri pasionale va fi sfâșiat asemenea taurului tranșat la sacrificare. Ieronim pare să fi contaminat versiunea grecească cu cea ebraică, ajungând la formula: *Non te extollas in cogitatione animae*

pentru ca sufletul tău să nu fie făcut bucăți ca un taur.
3 Frunzele ți le vei mânca pe de-a-ntregul și roadele ți le vei nimici,
și vei rămâne doar un lemn uscat.
4 Sufletul rău duce la pierzanie pe cel stăpânit de el
și-l face de râsul dușmanilor.
5 Vorba dulce va înmulți prietenii
și limba rostind lucruri bune sporește [salutările] binevoitoare.
6 Cei care-ți dau binețe să fie mulți,
dar sfetnici ai tăi, doar unul dintr-o mie.
7 Când dobândești un prieten, să-l dobândești punându-l la încercare
și să nu ai încredere în el prea curând.
8 Căci e [câte] unul care ți-e prieten când îi vine lui bine,
dar nu rămâne lângă tine în ziua nenorocirii tale.
9 Și mai este [câte] un prieten care se preschimbă în dușman
și care va da pe față cearta voastră, spre ocara ta.

---

tuae uelut taurus, ne forte elidatur uirtus tua per stultitiam (Vulg.). În secvența finală a versetului (ὡς ταῦρος ἡ ψυχή σου), Ziegler înlocuiește ἡ ψυχή, „sufletul", prin ἡ ἰσχύς „putere", inspirat probabil de Vulg. *uirtus*.

6,3 *Topos* stilistic în VT: definirea metaforică a omului mistuit de patimi drept un „lemn uscat" (ebr. *'ēṣ yābēš*, gr. ξύλον ξηρόν) reapare la Is. 56,3, Am. 2,9. În Dan. 4,7-14, visul premonitor al lui Nabucodonosor are în centru imaginea unui arbore falnic, doborât în cele din urmă de un înger.

6,4 „Sufletul rău" redă gr. ψυχὴ πονηρά, după Hebr. *nepheš 'azzāh*, *litt.* „suflet violent"; este vorba despre pasiunile carnale.

6,5 „vorba dulce", gr. λάρυγξ γλυκύς: transpunere literală după ebr. *ḥēk 'ārēbh*, „gâtlej dulce" (Bibl. 1688: „gâtlejul dulce"). ♦ Adj. gr. εὔλαλος, „care rostește lucruri bune", ca atribut pentru „limbă", poate fi tradus și prin „amabil; afabil". ♦ Prin „[salutări] binevoitoare" am tradus compusul gr. εὐπροσήγορα (*cf.* Bibl. 1688: „bunele închinăciuni").

6,6 Gr. οἱ εἰρηνεύοντές σοι (transpus literal prin „cei ce au pace cu tine" în Bibl. 1688) reprezintă la rândul său un calc după ebr. *'anᵉšēy šᵉlōmᵉkā*, *litt.* „oamenii păcii tale", prin care se desemnează persoanele cu care te saluți, simplele cunoștințe (vezi nota anterioară). Expresia mai reapare în Ier. 20,10; 38,22. ♦ „Sfetnici" (denumire tradițională, după Bibl. 1688) corespunde gr. σύμβουλοί σου; coresp. ebr. *ba'al sōdᵉkā*, *litt.* „cel care deține sfatul tău", și desemnează pe prietenul intim, confidentul sau omul de încredere al cuiva. Ideea prudenței și a discreției în păstrarea secretelor personale reapare în 8,17-19.

6,7 *Cf. supra*, 4,17, contextul în care înțelepciunea îl pune la încercare pe înțelept spre a se convinge de sinceritatea trăirilor lui.

6,8 Avem în acest adagiu un prototip probabil al proverbelor de tipul „prietenul la nevoie se cunoaște", existente în mai toate limbile moderne.

10 Şi mai e câte un prieten care-ți este tovarăș de ospețe,
dar care nu rămâne lângă tine în ziua nenorocirii tale.
11 Cât te afli în bunăstare, el va fi ca tine
şi va vorbi cu îndrăzneală slugilor tale.
12 Dacă însă vei fi umilit, va fi împotriva ta
şi se va ascunde de la fața ta.
13 De duşmanii tăi depărtează-te
şi cu prietenii tăi fii cu luare aminte.
14 Prietenul credincios este adăpost sigur
şi cel care l-a găsit a găsit o comoară.
15 Prietenul credincios nu poate fi dat la schimb
şi nici o balanță nu-i poate cântări vrednicia.
16 Prietenul credincios este leac de viață
şi cei care se tem de Domnul îl vor găsi.
17 Cel care se teme de Domnul își alege bine prietenii,
căci după cum este el însuşi aşa este şi aproapele său.
18 Fiule, alege învățătura încă din tinerețea ta,
şi [astfel], până când vei încărunți, vei găsi înțelepciunea.

6,10-12 Gr. κοινωνὸς τραπεζῶν apare tradus literal „obştitoriu de mease" în Bibl. 1688. Reluată mai jos (12,8 şi urm.; 13,21; 22,25) şi întâlnită şi în alte locuri din VT (*cf.* Iov 19,19-22; Prov. 14,20; 19,4 etc.), ideea că prietenii care roiesc în jurul nostru cât suntem bogați ne părăsesc când ne aflăm la nevoie constituie nucleul unui motiv literar larg răspândit în literatura universală, dacă ar fi să menționăm doar scenariul dramatic din *Timon din Atena* de Shakespeare, cunoscutul distih ovidian: *Donec eris felix, multos numerabis amicos./ Tempora si fuerint nubila solus eris* – „Cât timp vei fi fericit vei număra mulți prieteni./ Dacă vremurile vor fi înnorate, singur vei fi" (*Tristia*, I, 9, 5) sau cunoscutul dicton latin, atribuit lui Quintus Ennius: *Amicus certus in re incerta cernitur* – „Prietenul sigur se vede într-o împrejurare nesigură".

6,15 Prin transpunere literală, sensul este obscur în Bibl. 1688: „Priatenul credincios nu iaste schimbare şi nu iaste cumpănitură bunătăților lui." Desemnarea metaforică a prietenului drept o comoară este un *topos* stilistic în cărțile sapiențiale (*cf.* Prov. 1,13; 3,9; 6,31; 10,15 etc.). De aici elementele simbolice legate de schimb (gr. ἀντάλλαγμα, „obiect oferit ca marfă") şi balanță (gr. σταθμός).

6,16 Doar cei care se tem de Domnul vor putea găsi un prieten adevărat, descris de aceea drept „leac de viață" (gr. φάρμακον ζωῆς). În literatura patristică siriacă Iisus Hristos este deseori prezentat drept „leac de viață" (*cf.* Di Lella, p. 189).

6,17 O interpretare a celui de-al doilea stih este „El își iubeşte prietenul ca pe sine însuşi", iar alta, „prietenul său va fi ca şi el, cu frica lui Dumnezeu" (*cf.* BJ, *ad loc.*).

19 Asemenea plugarului și semănătorului apropie-te de ea
și așteaptă roadele ei cele bune;
căci puțin te vei osteni cu lucratul ei,
dar curând vei mânca din rodirile ei.
20 Cât de împovărătoare este ea pentru cei neînvățați,
iar cel fără minte nu va stărui în ea!
21 Grea ca un bolovan de încercare va fi pentru el
și nu va întârzia să o lase jos.
22 Căci înțelepciunea este așa după cum o arată numele
și nu se arată multora.
23 Ascultă, fiule, primește gândul meu
și nu lepăda povața mea!
24 Pune-ți picioarele în obezile ei
și în lanțul ei, grumazul.

6,19 Echivalența metaforică între cultivarea înțelepciunii și răsplata roadelor muncii plugarului apare și în Iac. 5,7. Imagistica agricolă este de altfel abundentă în VT. *cf.* Is. 5,2-7; 45,8; Iov 4,8; Prov. 22,8; In. 15,1; Mt. 16,7; Mc. 4,26-29 etc.

6,20 Prin „fără minte" am tradus gr. ἀκάρδιος, *litt.* „fără inimă", care echivalează literal ebr. *hasar lēbh*, „care nu are inimă"; expresia reapare în Prov. 6,32; 7,7; 10,13 etc. Despre sensurile speciale în ebraică ale „inimii", v. *supra*, 1,28; 3,29; 5,2.

6,21 „bolovan de încercare", gr. λίθος δοκιμασίας (ebr. *'ebhen ma'amāsāh*, „piatră de povară"): reprezintă o piatră grea întrebuințată la concursuri, menționată și în Zah. 12,3. Ideea este că prostul consideră înțelepciunea nu un privilegiu, ci un chin și o încercare imposibil de trecut. Imaginea reapare la Mt. 11,30.

6,22 Înțelepciunea este depărtată, inaccesibilă. În Hebr., în loc de „înțelepciune" apare „învățătură", așa încât semnificația se lămurește prin aceea că versetul originar conține un joc de cuvinte între subst. ebr. *mūsār*, „învățătură, disciplină", și *mūsār*, participiu al verbului *sūr*, „a îndepărta".

6,23-24 Aceste versete lipsesc din Hebr. Indicația conținută aici este identică cu cea din Prov. 19,20 și dă glas convingerii cărturarului că doar învățătura asigură omului o bună situare în viață.

6,24-27 Avem aici o succesiune de imagini din domeniile vânătorii și înjugării animalelor, menite să sugereze angajamentul total presupus de dobândirea înțelepciunii și învățăturii. Acumularea de cuvinte și sintagme precum „obezile" (gr. τὰς πέδας), „lanțul" (gr. τὸν κλοιὸν), „apleacă-ți umărul" (gr. ὑπόθες τὸν ὦμόν σου), „legăturile" (δεσμοῖς), „urmărește-o" (gr. ἐξίχνευσον), „când o vei prinde, nu o mai lăsa să-ți scape" (gr. ἐγκρατὴς γενόμενος μὴ ἀφῇς αὐτήν) fac apel la imaginarul tradițional al unui popor nomad, chemat să acceadă la valorile supreme ale înțelepciunii. Elemente metaforice similare (jugul, povara) găsim în discursul Mântuitorului, în descrierea apostolatului creștin (*cf.* Mt. 11,28-30). ♦ V. 26 lipsește din Hebr.

25 Apleacă-ți umărul și poart-o [în spate]
și nu fi supărat din pricina legăturilor ei.
26 Cu tot sufletul tău apropie-te de ea
și cu toată puterea ta păzește căile ei.
27 Urmărește-o îndeaproape și cercetează-o, iar ea ți se va face cunoscută;
și atunci când o vei prinde, nu o mai lăsa să-ți scape.
28 Căci în cele din urmă îți vei găsi în ea odihna
și ea se va preschimba pentru tine în bucurie.
29 Atunci obezile ei îți vor fi adăpost trainic
și lanțurile ei, veșmânt de slavă.
30 Podoabă de aur poartă pe ea,
iar legăturile ei sunt din fir de iacint.
31 [Ca pe] un veșmânt de slavă o vei îmbrăca
și ca pe o cunună de mare bucurie ți-o vei pune pe cap.
32 Dacă vrei, fiule, vei ajunge învățat

6,28 Concluzie a „vânătorii" imaginare prezentate anterior: răsplata succesului în dobândirea înțelepciunii sunt odihna (gr. ἀνάπαυσις) și bucuria (gr. εὐφροσύνη); pentru înțelesurile gr. εὐφροσύνη, v. *supra*, 1,12.

6,29 Departe de a implica servitute, dobândirea înțelepciunii înseamnă libertate personală; de aici, transformarea simbolurilor înlănțuirii (obezi, lanțuri) în semne ale securității personale („adăpost trainic", gr. εἰς σκέπην ἰσχύος; „veșmânt de slavă", gr. εἰς στολὴν δόξης). Imagistica înveșmântării ca metaforă a asumării valorilor morale este recurentă atât în VT (*cf.* Ps. 131,9; Iov 19,9; 29,14), cât și în NT (*cf.* 1Pt. 5,5; Apoc. 7,9; 19,8).

6,30 „pe ea", gr. ἐπ᾽αὐτῆς: literal, secvența sună: „Pentru că podoabă de aur iaste pre ea și legăturile ei – răsucitură de iachinth" (Bibl. 1688). Vulg. se inspiră după LXX, formulând secvența astfel: *decor enim uitae est in illa*. Interpreții moderni corectează după Hebr.: *son joug sera un ornement d'or* (TOB), *son joug est une parure d'or* (BJ), „jugul ei, o găteală de aur" (Anania), *her yoke will be your gold adornment* (AB). Înțelepciunea este un „jug" nu în sensul de povară și muncă înrobitoare, ci în cel al certitudinii îndrumării pe drumul cel drept. De aceea jugul (*cf. supra*, 6,25) este „podoabă de aur" (gr. κόσμος χρύσεος), iar legăturile ei „panglici purpurii" (gr. κλῶσμα ὑακίνθινον, *litt.* „fir de iacint"). Panglicile purpurii sunt menționate în Num. 15,38-40 ca elemente ritual-decorative, care trebuie să-i amintească lui Israel îndatoririle sale față de Domnul. Evocând acest element în contextul de aici, Siracidul își îndeamnă o dată în plus conaționalii să reziste ispitelor elenistice și să rămână fideli tradiției mozaice.

6,31 Înțelepciunea este prezentată în continuare ca un „veșmânt de slavă" și ca o „cunună de mare bucurie". Aurul și purpura, coroana ca simboluri ale demnității preoțești și regale, toate sunt reprezentări simbolice ale splendorii și gloriei, sugerând că înțeleptul se bucură de privilegii similare preotului și regelui.

6,32 De aici până la sfârșitul capitolului sunt descrise căile concrete de dobândire a înțelepciunii și învățăturii, cu indicații interesante privitoare la „sistemul de învățământ"

și, dacă îți vei da silința, vei fi iscusit.
[33] De-ți va plăcea să asculți, vei primi [învățătură]
și, dacă-ți vei pleca urechea, vei fi înțelept.
[34] Stai aproape de adunarea celor bătrâni;
și de cine este înțelept alipește-te.
[35] Orice istorisire dumnezeiască ascult-o cu dragă inimă
și nu lăsa să-ți scape nici una din pildele înțelepte.
[36] Dacă vezi un om care înțelege, aleargă la el dis-de-dimineață

---

iudaic: ascultarea atentă a discursurilor oamenilor bătrâni și înțelepți, concentrarea atenției, găsirea unui mentor etc. ♦ Restricția condițională „dacă vrei" (gr. ἐὰν θέλῃς) corespunde ebr. *tāšīm libb'kā, litt.* „dacă îți pui inima" (ca sediu al voinței și rațiunii), prin care se subliniază ideea că premisa dobândirii înțelepciunii este voința personală a individului. ♦ Prin „dacă îți vei da silința" (*cf.* BJ și TOB: *si tu le veux*) am echivalat contextual gr. ἐὰν ἐπιδῷς τὴν ψυχήν σου, ebraism frazeologic în LXX, transpus literal în Bibl. 1688: „de vei da sufletul tău". Pentru polisemia lui „suflet", *cf.* și 4,2; 5,2; 6,4. ♦ Redat tradițional prin rom. „iscusit", gr. πανοῦργος desemnează un complex de calități care țin mai mult de abilitate, ingeniozitate, dexteritate.

6,33 Gr. παιδευθήσῃ, „vei primi învățătură/deveni învățat", corespunde vb. ebr. *tiwwāsēr*, aparținând aceluiași radical cu subst. *mūsār*, „învățătură, disciplină", redat de regulă de LXX prin παιδεία. ♦ „A pleca urechea" (gr. κλίνῃς τὸ οὖς σου) subliniază importanța atenției încordate a discipolului ca premisă a succesului instruirii; *cf.* Prov. 8,32-33.

6,34 Referința la bătrâni (gr. πρεσβύτεροι) ca depozitari ai înțelepciunii revine mai jos, 8,9, 25,4 și 32,3. Ideea reapare în Iov 25,4. ♦ Prin „adunare" am redat gr. πλῆθος, *litt.* „mulțime" (Bibl. 1688); referire la întrunirile informale ale oamenilor bătrâni ai comunității, dedicate unor dezbateri doctrinare sau pe teme de interes colectiv. ♦ Al doilea stih, *litt.* „Și cine este înțelept? De acela alipește-te!".

6,35 Sintagma „istorisire dumnezeiască" (*cf.* Bibl. 1688: „poveastea dumnezăiască"), după gr. διήγησιν θείαν, desemnează textele sacre, cu conținut revelat, *cf. discours divin* (TOB), *toute parole qui vient de Dieu* (BJ). ♦ Prin „pildele înțelepte" am echivalat expresia gr. παροιμίαι συνέσεως, *cf.*, literal: „pildele înțeleagerii" (Bibl. 1688), un ebraism frazeologic reproducând ebr. *m'šāl bīnāh, litt.* „zicere a înțelegerii", *cf. sage proverbe* (TOB), *les proverbes subtils* (BJ); este vorba despre unitatea discursivă tipică a literaturii sapiențiale, enunțul apodictic prin care, în cuvinte puține, adesea prin mijloace metaforice sau simbolice, se afirmă un adevăr de ordin general sau un precept moral, așa cum sunt chiar versetele scrierii Siracidului. Forma apodictică și concentrată a celor mai multe dintre enunțurile literaturii sapiențiale se explică prin faptul că și la evrei, ca la majoritatea marilor culturi antice, experiența de viață a comunității a fost transmisă pe cale orală, înainte de a fi fost scrisă.

6,36 Avem aici o succesiune de imagini puternice, sugerând hotărârea care trebuie să-l caracterizeze pe cel aflat în căutarea înțelepciunii. Dacă ai norocul să cunoști un om inteligent (gr. συνετός, ebr. *yābhīn*, „care discerne, pricepe") nu trebuie să eziți să te

și piciorul tău să tocească treptele porților lui.
37 Cugetă la hotărârile Domnului
și la poruncile Lui gândește-te fără răgaz.
El Însuși îți va întări inima
și dorința de înțelepciune îți va fi împlinită.

7 1 Să nu faci lucruri rele și nici un rău nu te va ajunge.
2 Stai departe de nedreptate și se va abate de la tine.
3 Fiule, să nu semeni în brazdele nedreptății,
ca nu cumva să seceri de pe ele de șapte ori mai mult.
4 Să nu ceri de la Domnul stăpânire asupra altora,
nici de la rege, scaun de mărire.
5 Să nu faci pe dreptul în fața Domnului,

---

scoli foarte devreme (gr. ὄρθριζε πρὸς αὐτόν, Bibl. 1688: „mâinecă cătră el") pentru a-l putea asculta, așa încât „piciorul tău să tocească treptele porților lui" (gr. βαθμοὺς θυρῶν αὐτοῦ ἐκτριβέτω ὁ πούς σου).

6,37 Ultimul verset al capitolului conține o revenire la esența înțelepciunii: frica de Domnul (în Hebr. formularea diferă tocmai în acest sens: „ai grijă să cunoști frica de Cel Preaînalt") și respectarea cu strictețe a Legii; „hotărâre" (gr. πρόσταγμα sau προστάγματος) și „poruncă" (gr. ἐντολή) desemnează frecvent, ca termeni tehnici, comandamentele divine.

7,1 Pluralul grecesc κακά, *litt.* „lucruri rele", corespunde ebr. *ra'*, la singular.

7,2-3 „nedreptate": echivalat ambiguu prin gr. ἄδικος, *litt.* „ceea ce este nedrept", subst. ebr. *'āwōn* apare de două ori succesiv, cu cele două sensuri ale sale: „nedreptate; ticăloșie" și „vinovăție; pedeapsă pentru o nedreptate".

7,3 Pentru imagistica agricolă, *cf. supra*, 6,8. ♦ Siracidul este conștient de efectele sociale dezastruoase ale nedreptății (ebr. *'āwel*, gr. ἀδικία). ♦ Ideea „înșeptirii" efectelor unei acțiuni sau a intensității unei calități este un *topos* formal frecvent atât în VT (*cf.* mai jos. 20,12; 35,10; 40,8, dar și Gen. 4,15; Prov. 6,31 etc.), cât și în NT (*cf.* Mt. 18,22, Lc. 17,4 etc.).

7,4 Reticența înțeleptului față de puterea politică, fie ea acordată de Domnul (ebr. *mem'šālāh*, gr. ἡγεμονία), fie acordată de rege (ebr. *mōšābh kābhōdh*, gr. καθέδρα δόξης), era justificată în societatea elenistică, în care, precum la curțile Seleucizilor și ale Ptolemeilor, corupția funcționarilor era recunoscută (*cf.* 2Mac. 3,4-13; 4,7-16).

7,5 Ideea că nimeni nu poate să se pretindă nevinovat în fața Domnului este un reper ferm al teologiei veterotestamentare (*cf.* Iov 9,2; 3Rg. 8.46), dar și al celei neotestamentare (*cf.* Lc. 18,9 și urm; 1Cor. 4,4). ♦ A trezi invidia celor puternici prin calitățile tale este un act riscant, după cum ni se atrage atenția și în Prov. 25,6-7. Acest precept poate fi pus în legătură cu Lc. 14,7 și urm., încheiat cu cuvintele: „Oricine se înalță pe sine se va smeri, iar cel ce se smerește pe sine se va înălța."

nici pe înțeleptul în fața regelui.
[6] Nu căuta să te faci judecător,
ca nu cumva să nu fii în stare să înlături nedreptățile
și ca nu cumva să dai înapoi în fața principelui
și să cazi într-o cursă ce-ți va știrbi nepărtinirea.
[7] Să nu greșești în fața adunării cetății
și să nu te înjosești în fața gloatei.
[8] Să nu adaugi un păcat peste altul,
căci încă de prima dată nu vei rămâne nevinovat.
[9] Să nu spui: „Mulțimea darurilor mele o va lua în seamă
și, când le voi înfățișa înaintea Dumnezeului celui Preaînalt, Acesta le
va primi."

7,6 Profunda experiență de viață a lui Sirah îi permite să recunoască riscurile enorme la care se expunea un judecător. Rectitudinea și integritatea morală a unui judecător (gr. εὐθύτης) erau periclitate deopotrivă de posibilitatea de a lăsa nepedepsite nedreptățile, dar și de părtinirea indusă de presiunile celui puternic. Ambele cazuri reprezintă o „daună" majoră (*cf.* AB: *mar*), un „risc" sau o „compromitere" (*cf.* TOB: *compromettre*, BJ: *risque*). Cuvântul întrebuințat de LXX este gr. σκάνδαλον, al cărui înțeles primar este cel de „capcană, cursă; piedică, impediment" (*cf.* Iov 23,13, 3Rg. 18,21 etc. și Rom. 11,9, 1Pt. 2,8 etc.). O interpretare antropologică a acestui important termen biblic, la Girard (cap. „Le scandale du christianisme", în special pp. 138 și urm.), pentru care, între altele, *skandalon* și răul absolut (Satan) sunt unul și același lucru. Deciziile greșite ale judecătorilor sunt frecvent și aspru condamnate în VT, *cf.* Ex. 20,16; Lev. 19,15; Deut. 1,17; Prov. 18,5 etc. ♦ În Bibl. 1688 pasajul este marcat de literalism: „Nu ceare a te face judecător, ca nu cumva nu vei putea a rădica strâmbătețile, ca nu cândai te vei sfii în fața silnicului și vei pune piadecă întru direptatea ta."

7,7 Distingând între „adunarea cetății" (gr. πλῆθος πόλεως) și „mulțime, gloată" (gr. ὄχλος), LXX pare să se refere pe de o parte la consiliul notabilităților, numit mai jos, v. 14, „adunarea bătrânilor", și, pe de altă parte, la poporul în ansamblul său, adunat în piața publică. În Hebr. este vorba exclusiv de adunarea bătrânilor. ♦ „Greșelile" compromițătoare la care se face trimitere sunt de natură juridică: acuzații nedrepte, mărturii false, răstălmăcirea probelor etc.

7,8 În Bibl. 1688: „să nu legi de doao ori păcatul", literal după LXX: μὴ καταδεσμεύσῃς δὶς ἁμαρτίαν. Ideea este că o infracțiune repetată este dublu pedepsită.

7,9 Condamnarea formalismului în îndeplinirea îndatoririlor ritualice și a credinței multor israeliți că vor împăca pe Dumnezeu prin înmulțirea jertfelor este foarte adesea formulată de profeți, *cf.* Is. 1,10-16; Am. 5,21-24; Mich. 6,6-8, Ier. 6,19-20. *Cf.*, de asemenea, Prov. 21,27 etc. Jertfele sunt legitime și plăcute Domnului doar atunci când vin din dragoste pentru Dumnezeu (Deut. 6,5) și pentru aproapele (Lev. 19,18). Mai jos, în cap. 51,1 și urm. sunt prezentate pe larg semnificațiile autentice ale ritualului de prezentare a jertfei. ♦ Pentru „Preaînalt", v. *supra*, 4,10.

10 Să nu fii șovăielnic în rugăciunea ta
și să nu pregeți să faci milostenie.
11 Să nu râzi de omul cu sufletul amărât,
căci este Cineva care smerește și înalță.
12 Să nu făurești vreo minciună împotriva fratelui tău,
nici împotriva prietenului tău să nu faci așa ceva.
13 Ferește-te să spui vreo minciună:
stăruința în minciună nu duce la nimic bun.
14 Să nu pălăvrăgești în adunarea bătrânilor
și să nu repeți cuvinte în rugăciunea ta.
15 Să nu urăști munca cea grea,
nici lucrarea pământului, rânduită de Cel Preaînalt.

7,10 Compusul gr. ὀλιγοψυχέω, „a fi laș", care mai apare și *supra*, 4,9, este din nou calchiat în Bibl. 1688, de data aceasta prin formula „să nu fii puțin la suflet". *Cf.* Vulg. *pusillanimis*; TOB *pusillanime*. ♦ Pentru „milostenie", v. *supra*, 3,14. ♦ Ideea este că, pentru a fi credibilă și bine primită de Domnul, rugăciunea nu trebuie făcută în grabă și trebuie însoțită întotdeauna de milostenii; *cf. supra*, 3,30 și urm.

7,11 Turnura din LXX este literal reprodusă în Bibl. 1688: „nu batjocori pe om fiind în amărăciunea sufletului lui"; aluzie probabilă la nefericirea celui care, potrivit doctrinei retribuirii din Deuteronom, este pedepsit pentru un păcat comis sau este pus la încercare de Dumnezeu. ♦ Pentru a doua parte a versetului, *cf.* I.c. 1,52: doar Dumnezeu decide când și pe cine să umilească și pe cine să înalțe, iar hotărârile Sale nu pot fi cuprinse cu mintea omenească. Versetul poate fi privit și ca un avertisment privitor la fragilitatea destinului uman.

7,12 Luat în înțelesul „minciună" și echivalat prin gr. ψεῦδος (*cf.* și Vulg: *mendacium*), ebr. ḥāmās înseamnă deopotrivă și „ticăloșie", și „violență". ♦ Ambiguu formulată în LXX, ultima parte a versetului (μηδὲ φίλῳ τὸ ὅμοιον ποίει) poate fi înțeleasă și altfel: „Să nu faci prietenului același [lucru rău pe care ți l-a făcut el]."

7,13 Minciuna și mărturia falsă sunt viguros și explicit condamnate atât în VT (*cf.* Ex. 20,16; Lev. 19,11-12; Ier. 9,3 și urm. etc.), cât și în NT (Iac. 3,14; Col. 3,9).

7,14 Disprețuită în sine, pălăvrăgeala (gr. ἀδολεσχία) era cu atât mai condamnabilă în prezența bătrânilor (*cf.* și 32,9). ♦ Pentru „adunarea bătrânilor" (numită aici explicit πλῆθος πρεσβυτέρων), v. *supra*. 4,7 și 7,7.

7,15 Prețuirea muncii grele (gr. ἐπίπονος ἐργασία) și în special a muncilor agrare (gr. γεωργία) are un temei doctrinar, căci ele au fost date de Dumnezeu lui Adam de la început, pentru cultivarea Edenului (Gen. 2,15) iar apoi, după cădere, pentru a-și câștiga pâinea zilnică (Gen. 3,17-19). Aprecierea muncilor manuale poate avea la Sirah și un subtext conjunctural-istoric, dacă ținem seama că în epoca elenistică tot mai mulți evrei renunțau la activitățile agrar-pastorale tradiționale pentru a îngroșa rândurile plebei urbane, mult mai expusă păcatelor de tot felul (*cf.* mai jos, 26,29 și urm.). ♦ Pentru „Cel Preaînalt", v. 4,10.

16 Nu te alătura mulțimii păcătoșilor,
amintește-ți că urgia [Domnului] nu va întârzia.
17 Smerește-ți adânc sufletul,
căci pedeapsă pentru necredincios sunt focul și viermii.
18 Să nu dai la schimb un prieten pentru bani,
nici pe fratele tău bun, pentru aurul de Suphir.
19 Să nu te lipsești de o soție înțeleaptă și bună,
căci harul ei este mai presus decât aurul.
20 Să nu chinuiești sluga ce lucrează cu credință,
nici pe simbriașul care își dă sufletul [muncind].
21 Sluga pricepută să o iubească sufletul tău:
să n-o lipsești de libertate.
22 Ai turme? Păzește-le!

7,16 În Hebr. prima parte a versetului este diferită: „Să nu te socoți mai presus decât semenii tăi." ♦ Pentru „urgie", v. *supra*. 5,7.

7,17 Focul și viermii apar ca reprezentări simbolice ale pedepsei divine și la Is. 66,24 și Iud. 16,17. Întrucât în Hebr. nu se menționează decât „viermii", unii exegeți (*cf.* Di Lella, pp. 201-202) deduc că în perioada dintre compunerea cărții, în aprox. 180 î.H., și traducerea ei de către nepotul lui Ben Sirah, cândva după 117 î.H., s-a dezvoltat credința despre răsplata și pedeapsa de după moarte, credință a cărei afirmare explicită apare în iudaismul târziu.

7,18 *Cf.* Bibl. 1688: „să nu schimbi priatenul pentru nedobânda"; gr. διαφόρου, al cărui sens primar este cel de „diferență", înseamnă în context „diferența pe care o ai de plătit", adică „sumă de bani, preț". ♦ V. și *supra*, 6,15. ♦ Ofirul (după ebr. *'Ōphīrāh*), în LXX cu forma Suphir, este numele unei regiuni mitice, renumită în Antichitate pentru bogăția zăcămintelor sale de aur. Localizată cu aproximație pe coasta sudică a Arabiei sau pe cea estică a Africii, este menționată în 3Rg. 9,28; Is. 13,12; Iov 22,24.

7,19 Sintagma σοφὴ καὶ ἀγαθή, „înțeleaptă și bună", ca atribut al unei bune soții, redă ebr. *tōbhath hēn*, *litt.* „cu un bun farmec, încântătoare". Referitor la concepția lui Sirah despre femeie, v. Introducerea, § 3.

7,20 Atât sclavul sau servitorul care aparținea unui stăpân (gr. οἰκέτης, *cf.* Bibl. 1688: „sluga"), cât și cel angajat contra unui salariu (gr. μίσθιος, după ebr. *śākhīr*, „lucrător plătit", *cf.* Bibl. 1688: „năimit") erau prin lege protejați contra abuzurilor stăpânului (*cf.* Deut. 15,12-18; 23,16; Lev. 19,13; 25,6 etc.). ♦ „lucrează cu credință": *cf.* Bibl. 1688: „lucrează cu adevăru", literal după LXX: ἐργαζόμενον ἐν ἀληθείᾳ.

7,21 Legea prevedea că sclavul din poporul lui Israel trebuia eliberat în al șaptelea an (*cf.* Ex. 21,2; Lev. 25,39 și urm; Deut. 15,12 și urm.). Hebr. are: „Pe sluga pricepută să o iubești ca pe tine însuți (*litt.* ca pe sufletul tău)" (*cf.* Lev. 19,18).

7,22 „turme": ebr. *b'hēmāh*, gr. κτήνη, desemnează generic întreaga „avere mișcătoare" a unui om (Bibl. 1688: „dobitoace"). Enunțul reprezintă o condensată legitimare a proprietății.

Dacă ai folos de pe urma lor, să rămână la tine!
23 Ai fii? Crește-i cu asprime
și încovoaie-le grumazul de când sunt mici.
24 Ai fiice? Veghează asupra trupului lor
și nu le arăta un chip prea blând!
25 Mărită-ți fiica și vei fi pus capăt unei mari griji,
dar să o dăruiești unui bărbat cugetat.
26 Ai o soție după sufletul tău? Să n-o izgonești!
Dar, dacă nu o iubești, să nu i te încredințezi.
27 Din toată inima respectă-l pe tatăl tău
și să nu uiți de durerile mamei tale.
28 Adu-ți aminte că prin ei te-ai născut.
Cum le vei răsplăti ceea ce au făcut ei pentru tine?
29 Din tot sufletul teme-te de Domnul

7,23 Prin „Crește-i cu asprime" am redat gr. παίδευσον αὐτὰ (ebr. *yassēr*, „a pedepsi; a disciplina"). Imaginea grumazului încovoiat (gr. κάμψον... τὸν τράχηλον αὐτῶν) subliniază o dată în plus convingerea Siracidului că fundamentul educației copiilor îl constituie rigoarea. Hebr. are: „căsătorește-i".

7,24-25 Expresie clară a statutului de inferioritate a fiicei în raport cu frații săi. Tatăl era cel care decidea care va fi bărbatul fiicei sale, care va prelua grija și datoria de a o supraveghea. Detalii despre povara de a avea o fiică, *infra* 42,9-14.

7,26 Prin „a izgoni" am echivalat gr. ἐκβάλλω „(despre o soție) a repudia", specializat în LXX pentru ebr. *ta'ēbh*, „a avea silă; a privi ceva drept necurat" (*cf.* Deut. 7,26; Iov 19,19). ♦ Ideea este că o bună soție este ceva atât de rar, încât bărbatul trebuie să o păstreze cu orice preț.

7,27 Vv. 27 și 28 lipsesc din Hebr. ♦ „respectă-l": *litt.* „slăvește-l". La fel la v. 31. ♦ Datoria de a-ți onora și proteja părinții este înscrisă în Decalog (*cf.* Ex. 20,12; Deut. 5,16), dar constituie, deopotrivă, una din pietrele unghiulare ale eticii creștine (*cf.* Mt. 15,4-5; Mc. 7,10-13; Lc. 18,20, Ef. 6,2 etc.). V. și *supra*, 3,1. ♦ Expresia „din toată inima" (ebr. *bᵉkol libbᵉkā*, gr. ἐν ὅλῃ καρδίᾳ), ca și cele similare din v. următoare: „cu tot sufletul" (ebr. *naphᵉšᵉkā*, gr. ἐν ὅλῃ ψυχῇ), „cu toată puterea" (ebr. *mᵉ'odhekhā*, gr. ἐν ὅλῃ δυνάμει), reprezintă ebraisme frazeologice intrate în majoritatea limbilor moderne. Ele apar în pasajul celebru din Deut. 6,5 (*Šᵉmā' Yiśrā'ēl*).

7,29-31 Fără să fi fost preot el însuși, Sirah arată în mod constant o mare prețuire pentru funcția sacerdotală, cum de altfel recomandau cu insistență Legea și tradiția. În epoca elenistică, în absența unei ierarhii politice propriu-zise, preoțimea exercita în Iudeea și funcțiile politice și administrative cele mai importante, reprezentând poporul ales în fața regelui elenistic. ♦ Pentru detalii despre prescripțiile privitoare la întrebuințarea jertfelor de către preoți, *cf.* Ex. 29,27-28; Lev. 2,1-10; 7,31-36; Deut. 14,28-29.

7,29 „teme-te": gr. εὐλαβεῖν are nuanța de „a avea grijă", „a umbla cu precauție".

și cinstește-i pe preoții Lui.
30 Cu toată puterea ta iubește-L pe Cel care te-a creat
și pe slujitorii Lui nu-i nesocoti.
31 Teme-te de Domnul și respectă-l pe preot,
și dă-i partea lui după cum ți s-a poruncit,
pârga, [jertfa] pentru păcat, darul din șoldul [vitei],
jertfa de sfințire [a preotului] și pârga din cele sfinte.
32 Întinde-ți mâna către cel sărac,
pentru ca binecuvântarea ta să fie deplină.
33 Harul darului tău [să se reverse] către toți cei vii
și nu șovăi să dăruiești harul tău și celui mort.
34 Să nu întorci spatele celor care plâng
și cu cei îndurerați fii îndurerat.
35 Nu șovăi să-l cercetezi pe omul bolnav,
căci pentru asemenea fapte vei fi iubit.
36 În toate cuvintele tale adu-ți aminte de cele de pe urmă ale tale
și-n veac nu vei [mai] păcătui.

7,32 „Întinde-ți mâna către cel sărac" (gr. πτωχῷ ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου) este o definire metaforică a generozității. ♦ Pentru datoria față de săraci, v. *supra*, 4.4. ♦ „binecuvântarea ta" -- cea pe care o aștepți de la Dumnezeu.

7,33 Aici gr. χάρις, pe care l-am tradus prin „har", corespunde ebr. *hesed*, „bunătate. milă". Este vorba despre o subliniere a faptului că dărnicia celui care are trebuie să se reverse asupra tuturor celor aflați în nevoie (săraci, bătrâni, văduve, orfani etc.). Asocierea celor morți în această listă este surprinzătoare. În acest caz „harul" pentru cei morți ar putea fi „prinosul de hrană" ritual, menționat mai jos, 30,18, sau, poate, „pâinea de consolare" frântă și împărțită între cei apropiați în memoria mortului, despre care se face mențiune în Ier. 16,7. În ciuda unor interdicții mai vechi (*cf.* Deut. 26,14), practica praznicului de pomenire a celui mort s-a răspândit ulterior printre evrei. Cunoscute și de către greci și romani, ritualurile funerare de acest tip erau practicate de creștini în primele secole, de vreme ce au ajuns să fie combătute de Părinți importanți ai Bisericii precum Ambrozie (*De Elia*, 17) și Augustin (*Epist.*, 20,10). Ar putea fi vorba însă, pur și simplu, de îndatorirea de a le asigura o înmormântare decentă. Alte îndatoriri față de persoanele decedate sunt menționate mai jos, 22,11-12 și 38,16-23.

7,34 Datoria de compasiune față de cei aflați în suferință avea un caracter aproape sacru. Cuvinte asemănătoare regăsim în Iov 30,35; Rom. 12,15; 2Cor. 11,29.

7,35 Grija față de cei bolnavi este înscrisă în codul etic iudaic (*cf.* Iov 2,11-13), dar și creștin (*cf.* Mt. 25,39), ca formă a iubirii față de aproapele prescrisă în Lev. 19,18.

7,36 „În toate cuvintele tale" (gr. ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις σου) implică și „în tot ceea ce faci sau gândești" (*cf.* BJ: *dans tout ce que tu fais*; TOB: *quoi que tu fasses*; AB: *in whatever*

8 [1] Să nu te cerți cu omul puternic,
ca nu cumva să cazi în mâinile lui.
[2] Să nu te învrăjbești cu un om bogat,
ca nu cumva să tragă mai mult la cântar decât tine;
căci aurul a dus pe mulți la pierzanie
și a aplecat și inimile regilor.
[3] Să nu te cerți cu omul guraliv
și să nu îngrămădești lemne peste focul lui.
[4] Să nu faci glume cu omul prost crescut,
ca nu cumva să fie ocărâți strămoșii tăi.
[5] Să nu dojenești pe omul care se căiește de păcatul său;
amintește-ți că toți suntem pedepsiți.
[6] Să nu necinstești un om aflat la bătrânețe,
căci și unii dintre noi îmbătrânesc.
[7] Să nu te bucuri de moartea cuiva;
amintește-ți că ne sfârșim cu toții.
[8] Să nu nesocotești istorisirile înțelepților
și să te întorci mereu la pildele lor.

---

you do ♦ „cele de pe urmă ale tale": gr. τὰ ἔσχατά σου (tradus literal prin „ceale de apoi ale tale" în Bibl. 1688) desemnează complexul de evenimente finale ale condiției umane (moartea, judecata lui Dumnezeu, răsplata sau pedeapsa veșnică). ♦ „Nu vei [mai] păcătui", după gr. οὐχ ἁμαρτήσεις, corespunde ebr. *lō' tiṣṣāḥēth*, „nu vei fi corupt, stricat".

8,2 Aluzie la inechitățile judiciare existente în societatea iudaică a epocii elenistice; legea pedepsea totuși abuzurile judecătorilor, inclusiv mita, *cf.* Ex. 23,8; Deut. 16,19; 27,25; Am. 5,12; o condamnare a mitei și mai jos, 20,29.

8,3 „guraliv": *cf.* Bibl. 1688 „limbut". Alte interpretări: *un beau parleur* (BJ), *un homme bavard* (TOB), *a person of railing speech* (AB); sintagma reapare mai jos, 9,18 și 20,20, exprimând disprețul total al Siracidului pentru palavragii, socotiți o veritabilă primejdie publică. ♦ Metafora cuvintelor ca lemne puse pe un foc alimentând disputele revine în 28,10. ♦ Evitarea discuțiilor sterile cu proștii sau cu nebunii sunt insistent recomandate omului înțelept, *cf.* 21,26; 22,13.

8,4 Strămoșii (gr. οἱ πρόγονοι) sunt insultați în persoana celui umilit de un prost. În Hebr. ideea este mai explicită: „pentru ca acesta să nu-i disprețuiască pe oamenii nobili."

8,5 „pedepsiți": gr. ἐν ἐπιτίμοις, *litt.* „în pedepse"; Bibl. 1688: „întru vini"; Hebr. are „toți suntem vinovați". Ideea că toți oamenii sunt păcătoși este comună VT și NT, *cf.* 3Rg. 8,46, Iov 25,4, Rom. 3,9; 5,12. *Cf.* mai ales episodul relatat în In. 8,7.

8,6 Despre respectul datorat bătrânilor, v. *supra*, 6,34. În 3,13 se spune explicit că bătrânii trebuie respectați chiar și dacă sunt senili.

8,8 Despre „istorisiri" și „pilde", v. *supra*, 6,35.

Căci de la ei vei deprinde învățătura
și cum să-ți îndeplinești datoria față de cei mari.
9 Nu te îndepărta de istorisirile bătrânilor,
căci și ei le-au învățat de la părinții lor.
Fiindcă de la ei vei deprinde înțelegerea
și cum să dai răspuns potrivit atunci când trebuie.
10 Nu aprinde cărbunii păcătosului,
ca să nu arzi în flacăra focului lui.
11 Nu-ți pierde cumpătul cu omul obraznic,
ca să nu te prindă în cursa propriilor tale cuvinte.
12 Să nu dai cu împrumut unui om mai puternic decât tine,
iar, dacă-l împrumuți, socotește [ce ai împrumutat] ca și pierdut.
13 Să nu te pui chezaș mai presus de puterile tale
și dacă totuși o faci, așteaptă-te să ai de plătit.
14 Să nu te judeci cu un judecător,
căci după faima lui se va da sentința.
15 Să nu pornești la drum cu îndrăznețul nechibzuit,

8,9 Am tradus prin „istorisire", ca și mai sus, gr. διήγημα; în Hebr., apare însă aici o altă nuanță semantică, cea a ebr. *ș^{e}mū'āh*, „tradiție" (*litt.* „ceea ce a fost auzit"). Ideea de tradiție apare și în Deut. 4,9; 11,19; Iov 8,8-10. ♦ Echivalat de obicei prin gr. σύνεσις, „înțelegere; inteligență", ebr. *śekhel* este un termen-cheie din seria terminologică sapiențială, însemnând, în funcție de context, „cunoaștere", „prudență", „intuiție", „bun-simț", „înțelegere". ♦ A fi în stare să formulezi răspunsul potrivit unei circumstanțe (gr. δοῦναι ἀπόκρισιν), reprezintă una din abilitățile importante ale omului educat și înțelept; *cf.* și *supra* 5,11, ca și *infra*, 11,8.

8,10-11 Metafora focului ca pasiune nimicitoare reapare mai jos, 9,8, ca și în Iov 31,12. Ideea este aici că înțeleptul trebuie să evite să intre în dispută cu „păcătosul" pentru a nu se compromite. ♦ „Nu-ți pierde cumpătul": *litt*: „nu te scula să pleci".

8,12-13 Sirah constată cu realism că, în ciuda reglementărilor legale destul de precise și de minuțioase privitoare la împrumuturi și cauțiuni (*cf.* *infra*, 29,1-7), abuzurile celor bogați și puternici erau frecvente (*cf.* 29,14-20, dar și Prov. 6,1-5; 11,15; 17,18 etc.). ♦ Vb. gr. ἐγγυάομαι, „a se institui garant", ca și subst. ἐγγύη, „garanție", sunt tradițional redate în română prin „a (se) chezășui", respectiv „chezaș" (aici, Bibl. 1688: „să nu te chizășuiești", Anania: „nu te pune chezaș").

8,14 „după faima...": se poate înțelege și „după părerea...". Hebr. are: „va judeca după bunul său plac."

8,15 Conținutul acestui aforism pare să se bazeze pe experiența de călător a lui Sirah, transparentă de asemenea în 37,9 și urm. ♦ „îndrăznețul nechibzuit": *litt.* „temerarul". Pentru desemnarea unui tovarăș de călătorie nepotrivit, *cf.* „îndrăzneț" (Bibl. 1688).

ca să nu te împovăreze;
căci el se va purta după cum îi e voia
și prin nechibzuința lui vei pieri împreună cu el.
16 Să nu te certi cu omul mânios
și să nu treci cu el prin loc pustiu;
căci în ochii lui sângele nu prețuiește nimic
și acolo unde nu vei putea cere ajutor se va arunca asupra ta.
17 Să nu te sfătuiești cu un nebun,
căci nu va fi în stare să-și țină gura.
18 În fața unui străin, să nu faci ceva [care trebuie să rămână] ascuns,
căci nu știi ce s-ar putea ivi de aici.
19 Să nu-ți descoperi inima față de oricine
și să nu te aștepți la recunoștință.

9 1 Să nu fii gelos pe femeia care ți-e dragă

„ne'nfricat" (Anania), *Waghals* (Luther), *aventurier* (BJ), *audacieux* (TOB), *ruthless* (AB). ♦ Gr. ἀφροσύνη, pe care l-am tradus de regulă prin „nechibzuință", semnifică un complex de trăsături morale negative opuse conținutului gr. εὐφροσύνη (pentru care v. *supra*, 1,12).

8,16 „mânios": omul impulsiv și agresiv (aici ebr. *ba'al 'aph*, *litt.* „deținătorul mâniei", gr. θυμώδης), *cf.* „mânios" (Bibl. 1688, Anania), *coléreux* (BJ), *violent* (TOB), *quick-tempered* (AB), este privit frecvent în VT ca o veritabilă catastrofă, *cf.* Prov. 22,24; Is. 48,4 etc.

8,17 Adj. gr. μωρός, reprodus de regulă de rom. „nebun", apare foarte frecvent în cărțile sapiențiale. ♦ Am explicitat ideea lipsei de discreție, formulată neclar în LXX: οὐ γὰρ δυνήσεται λόγον στέξαι, *litt.* „căci nu va putea să acopere cuvântul".

8,18 Gr. ἐνώπιον ἀλλοτρίου μὴ ποιήσῃς κρυπτόν este redat literal în Bibl. 1688 prin „înaintea striinului să nu faci ascunsu". ♦ Prin „a se ivi" ne-am ținut aproape de gr. τέξεται, *litt.* „să va naște" (Bibl. 1688); sensul activ explicit este „(străinul) va născoci", *cf.* *inventer* (BJ).

8,19 „să nu te aștepți la recunoștință": Hebr. are „să nu îndepărtezi de la tine fericirea", ceea ce face încă și mai clară ideea că discreția este cea mai sigură garanție a securității personale.

9,1 „femeia care ți-e dragă": *litt.* „femeia sânului tău" – ebraism; *cf.* „nu râvni muiarea sânului tău", Bibl. 1688. Expresia „femeia sânului tău" ca desemnare a soției legitime apare în Deut. 13,7 și 28,54. ♦ „gelos": verbul „a râvni" s-a „acomodat" din punct de vedere semantic, preluând în vechile traduceri biblice românești ambele grupuri de sensuri ale corespondentului său din LXX, vb. gr. ζηλόω, și anume: 1) „a dori cu ardoare" și 2) „a invidia" sau „a gelozi". Împreună cu derivatele sale „râvnă" și „râvnitor", vb. „a râvni" (împrumut după slavon. рьвьновати) apare foarte frecvent în vechile psaltiri din

și să n-o înveți cu deprindere rea față de tine.
2 Să nu te dai pe mâna unei femei,
ca să nu ajungă să te stăpânească.
3 Să nu te apropii de o femeie prostituată,
ca să nu cazi în lațurile ei.
4 În preajma unei cântărețe cu harpa să nu zăbovești,
ca să nu fii prins în mrejele ei.

---

sec. al XVI-lea, ca și în în Bibl. 1688 ca echivalent al gr. ζηλόω (*cf.*, de ex., Num. 5,14; Deut. 32,21). ♦ Potrivit contextului, am tradus aici prin „deprindere rea" gr. παιδεία πονερά, *litt.* „învățătură rea" (Bibl. 1688). ♦ Despre implicațiile ritualice și juridice ale geloziei, *cf.* Num. 5,14.

9,2 „Să nu te dai pe mâna unei femei": o traducere literală în Bibl. 1688: „să nu dai muierii sufletul tău." Despre valorile semantice speciale ale „sufletului", *cf.* 4,2 și 5,2. ♦ Avertismentul are în vedere atât femeia virtuoasă, menționată în v. 1, cât și femeia în ipostazele degradant-imorale menționate în versetele următoare. Despre misoginismul Siracidului, *cf.* Introducerea noastră.

9,3 „Să nu te apropii de o...": vb. gr. ὑπαντάω, „a merge în întâmpinarea cuiva; a întâlni" (*cf.* Bibl. 1688: „nu te timpina cu muiarea ce să face talaniță"), este uneori întrebuințat în LXX ca exprimare eufemistică pentru „a avea relații sexuale", după vb. ebr. *QRB*, „a se apropia", dar și „a întreține raporturi sexuale" (*cf.* Lev. 18,6.14.19; Deut. 22,14; Is. 8,3; Iez. 18,6). ♦ Noțiunea de „femeie prostituată" este lexicalizată în acest loc în LXX prin participiul vb. έταιρίζω, „a practica meseria de curtezană", în sintagma γυνὴ ἑταιριζομένη, *cf. courtisane* (BJ, TOB). Echivalentul „talaniță" (cuvânt cu origine necunoscută, atestat prima dată în *Herodotul* de la Coșula, aprox. 1640) mai apare încă o dată în Bibl. 1688, în secvența „de fămeaie tălaniță fecior ești tu" (LXX: γυνὴ ἑταίρα – Jud. 11,2); un verset mai sus, diferența sinonimică este realizată prin opțiunea „femeie curvă", după gr. γυνὴ πορνή. De altfel, adj./subst. „curvă" împreună cu vb. „a (prea)curvi" sunt termenii tradiționali pentru „prostituată" în tradiția textuală românească. În contextul nostru, Sirah, vv. 3 și 6, Bibl. 1990 și Anania renunță la diferențiere sinonimică și preferă peste tot „desfrânată". Interesant de menționat că în Hebr., în contextele menționate femeia prostituată este denumită prin expresia „femeie străină", ca și în Prov. 2,16; 5,3; 7,5; 22,14; 23,27 (peste tot, în Bibl. 1990: „femeia străină"). ♦ După Duesberg, Fransen, p. 131, întrebuințând cu referire la stratagemele femeii sintagme precum „în lațurile" (gr. εἰς τὰς παγίδας) sau „în mrejele" (gr. ἐν τοῖς ἐπιχειρήμασιν), Siracidul are în minte un paralelism metaforic contrastiv cu „obezile" și „lanțurile" înțelepciunii, menționate în 6,24-27.

9,4 Un episod în care cântăreața cu harpa (gr. ψαλλούση) apare ca prostituată este menționat în Is. 15,16. ♦ Tradus de noi prin „mreje" (*cf.* BJ, TOB: *artifices*), gr. ἐπιχειρήματα apare doar aici în LXX, sensul curent în greaca comună fiind cel de „tertip", „stratagemă (militară)".

5 Să nu privești cu prea multă luare-aminte la o fecioară,
ca nu cumva să ajungi pedepsit împreună cu ea.
6 Să nu te dai pe mâna femeilor desfrânate,
ca să nu-ți pierzi averea.
7 Să nu privești în jur pe ulițele cetății
și să nu rătăcești prin locurile ei pustii.
8 Întoarce-ți privirile de la femeia chipeșă
și nu privi cu prea multă luare-aminte o frumusețe străină;
mulți s-au rătăcit din pricina frumuseții unei femei
și din aceasta iubirea se aprinde ca un foc.
9 Să nu te așezi cu nici un chip alături de-o femeie măritată

9,5 Legea prevedea că, dacă un bărbat deflorează o virgină (gr. παρθένος), este obligat să plătească tatălui 50 de sicli de argint și să o ia de soție (Deut. 22,28-29); dacă fata respectivă era logodită, atât ea (în caz că nu opusese rezistență), cât și bărbatul trebuiau uciși cu pietre (Deut. 22,23-24).

9,6 „averea": *litt.* „moștenirea", „patrimoniul".

9,7 „Să nu privești în jur..." – în căutarea unei prostituate! Hebr. continuă la sfârșitul versetului: „privindu-te tu însuți ca pe un nebun și târguindu-te la preț în spatele casei ei."

9,8 „Frumusețea străină" (gr. κάλλος ἀλλότριον) este frumusețea unei femei măritate. ♦ Despre metafora focului, v. 8,10.

9,9 Am urmat îndeaproape opțiunea din Bibl. 1688, ca fiind mai apropiată de LXX: „Cu muiarea măritată să nu șăzi nice într-un chip și să nu pilduiești cu dânsa în casă, ca nu cândai să va pleca sufletul tău asupra ei și cu duhul tău vei luneca la pieire." Acest pasaj pune probleme interesante de interpretare, între altele și deoarece conține o creație lexicală care apare doar în LXX, verbul gr. συμβολοκοπέω, pe care am decis să îl echivalăm global prin rom. „a chefui", orientându-ne după indicațiile lexicografilor care îl glosează prin *rechercher les pique-niques* (Bailly, *s.u.*) sau *to be given to feasting* (LSJ). Din LSJ și din Concord. (*Appendix*, *s.u.*) mai aflăm că, sub forma adjectivală συμβολοκόπος, noțiunea aceasta mai apare de două ori în Prov. în versiunile grecești mai târzii ale lui Aquila, Symmachus și Theodotion. Verbul este un compus din subst. gr. συμβολή, termen polisemantic însemnând, între altele, „contribuție în bani la organizarea unei petreceri", „petrecere câmpenească", și vb. gr. κόπτω, de la al cărui sens de bază, „a lovi", s-a dezvoltat și sensul „a obosi", „a uza prin exces". Acest verb mai apare în LXX încă o dată mai jos, Sir. 18,33, precum și în Deut. 21,20; vechii interpreți români dovedesc de data aceasta multă imaginație interpretativă, procedând la analiza semantică a elementelor compusului și traducând prin sintagmele „făcând sfat de osteneală" și, respectiv, „făcând zăloage bețivește". Cât privește verbul „a pildui", selectat aici de autorii Bibl. 1688, atestările din DLR ne arată că era întrebuințat în sec. al XVII-lea (de D. Cantemir) cu sensul „a spune ceva pe ocolite, folosind anumite simboluri sau alegorii", sens care putea servi intenției traducătorilor de a sugera imaginea unui chef

și să nu chefuiești cu ea bând vin,
ca nu cumva sufletul tău să se încline către ea
și să luneci spre pieire cu duhul tău.
10 Să nu-l părăsești pe prietenul vechi,
căci unul mai nou nu este pe potriva acestuia.
Un prieten nou este ca vinul cel nou;
dacă se va învechi, îl vei bea cu bucurie.
11 Să nu pizmuiești faima păcătosului,
căci nu știi care îi va fi sfârșitul.
12 Să nu te bucuri de bucuria nelegiuiților,

---

degradant și dezonorant. Micu păstrează interpretarea înaintașilor, dar operează o actualizare a sensului: „Cu muiare măritată nicidecum să nu șezi și în pilde să nu vorbești cu ea în vin" (identic în Bibl. 1819; la Șaguna și Bibl. 1914: „bând vin"). Și mai explicită este încă formularea de la Filotei: „Cu femeia măritată nicidecum să nu șăzi în casă, și în pilde să nu vorbești cu ea bând vin" (identic în Bibl. 1936). O formulare radical nouă la Radu-Gal.: „Nu te așeza niciodată lângă o femeie măritată și nu te apuca cu ea să te întreci la băute." De menționat în treacăt și o probabilă greșeală de traducere: în loc de ἐν οἴνῳ, „cu vin", autorii Bibl. 1688 au citit ἐν οἴκῳ, „în casă". Corectând prin „în vin", Micu remarcă greșeala în nota de subsol: „în cea vechie: *în casă*". Alte interpretări: *non alterceris cum illa in uino, ne forte declinet cor tuum in illam et sanguine tuo labaris in perditionem* (Vulg., v. 13); *sitze nicht bei der Frau eines andern und schmause nicht mit ihr und scherze nicht mit iht beim Wein* (Luther); *ne festoie pas avec elle en buvant du vin* (TOB); *pique-niquer du vin avec elle* (BJ); *with a married women recline not at table nor drink intoxicants with her* (AB); „nu petrece cu ea bând la masă" (Anania). ♦ Gr. ἐν πνεύματί σου, „cu duhul tău", mai poate fi interpretat și în sensul „datorită pasiunii tale" (*cf. passion* – BJ, TOB); Hebr. are „sânge" (*cf. sanguine tuo* – Vulg. și *in blood* – AB). ♦ Adulterul era pedepsit cu moartea, *cf.* Lev. 20,10; Deut. 22,22. După Box, Oesterly, pp. 436-437, Sirah își exprimă aici dezacordul față de obiceiul, care căpătase răspândire în vremea sa, ca femeile să fie admise la petrecerile bărbaților alături de soții lor, ceea ce constituia un factor perturbator în raport cu rigoarea prescripțiilor tradiționale.

9,10 În Lc. 5,38-39 regăsim, in alt context metaforic, imagistica „vin vechi/vin nou".

9,12 Optând pentru formularea „Să nu te bucuri de bucuria nelegiuiților" ne-am păstrat aproape de LXX: μὴ εὐδοκήσῃς ἐν εὐδοκίᾳ ἀσεβῶν, acolo unde Bibl. 1688 este foarte vagă: „să nu voiești întru bunăvrerea celor necredincioși"; *cf.* Anania: „nu-ți face plăcere din plăcerea nelegiuiților"; foarte explicit la Luther: *hab kein Gefallen an dem, was den Gottlosen gefällt*; Ziegler propune o lecțiune mai bună, cu εὐοδία, „izbândă, reușită, succes", în loc de εὐδοκία, ca la Rahlfs (după majoritatea manuscriselor), lecțiune acceptată de interpreți mai recenți: *opt not for the success of pride* (AB); *ne te félicite pas de la réussite des impies* (BJ); *n'approuve pas la réussite des impies* (TOB). ♦ Iudeii erau convinși că pedeapsa pentru păcate va fi primită de fiecare în timpul vieții.

ci amintește-ți că, până la iad, nu vor rămâne nejudecați.
13 Ține-te departe de omul care are putința să ucidă
și nu vei gusta frica de moarte;
dacă însă te apropii de el, nu cumva să faci vreo greșeală,
pentru ca acesta să nu-ți ia viața.
Să știi bine că umbli prin mijlocul capcanelor
și că te plimbi pe meterezele cetății.
14 Atât cât îți stă în putere, cercetează-i pe cei care-ți sunt apropiați
și sfătuiește-te cu cei înțelepți.
15 Stai de vorbă cu cei care înțeleg
și tot cuvântul tău să fie despre Legea Celui Preaînalt.
16 Bărbații drepți să-ți fie comeseni
și în frica de Domnul să stea mândria ta.
17 Lucrarea ieșită din mâna meșterilor este vrednică de laudă,
dar cârmuitorul poporului prin vorbirea lui se dovedește înțelept.
18 Bărbatul guraliv este temut în cetatea lui
și cel nestăpânit la vorbă va fi privit cu ură.

9,13 Dreptul de viață și de moarte asupra supușilor (în text: gr. ἐξουσία τοῦ φονεύειν) îl aveau în epoca elenistică atât regele, cât și funcționarii și comandanții militari. Avertismentul Siracidului corespunde așadar unei amenințări cât se poate de reale. De aici compararea vieții cu umbletul printre capcane (gr. ἐν μέσῳ παγίδων) sau cu expunerea pe meterezele unei cetăți (ἐπὶ ἐπάλξεων πόλεως).

9,14 Omul înțelept are datoria de a-și sfătui semenii (gr. στόχασαι τοὺς πλησίον), neputând, la rândul său, intra în dialog decât cu oamenii înțelepți (gr. μετὰ σοφῶν συμβουλεύου), *cf.* Prov. 13,14; 15, 31.

9,15 Singura temă legitimă într-o discuție (gr. διαλογισμός) între oameni inteligenți sau într-un discurs (gr. διήγησις) este Legea lui Dumnezeu. ♦ „Cel Preaînalt", v. 4,10.

9,16 „comeseni": gr. σύνδειπνοι (compus calchiat în Bibl. 1688: „împreună-ținători"), *cf. conuiuae* (Vulg.), *commensaux* (BJ), *compagnons de table* (TOB), *table compagnons* (AB). ♦ „Bărbații drepți" (gr. ἄνδρες δίκαιοι) sunt înțelepții, deoarece, potrivit concepției Siracidului, esența înțelepciunii constă în cunoașterea și respectarea Legii și în frica de Dumnezeu.

9,17 Secvență obscură în LXX: „În mâna meșterilor lucrul să va lăuda și povățuitoriul nărodului – înțelept în cuvântul lui" (Bibl. 1688). Am optat pentru explicitarea unei paralele metaforice între dexteritatea manuală a artizanului (gr. τεχνίτης) și ingeniozitatea verbală (gr. λόγος) de care trebuie să dea dovadă un conducător (gr. ἡγούμενος).

9,18 Pentru „guraliv", v. *supra*, 8,3. ♦ Expresia gr. ὁ προπετὴς ἐν λόγῳ αὐτοῦ, pe care am tradus-o prin „cel nestăpânit la vorbă" (*cf.* „cel dârzu la cuvântul lui" – Bibl. 1688), reprezintă o altă desemnare a omului flecar și palavragiu și reapare în LXX în Prov. 10,14; 13,3; *cf. l'homme emporté* (TOB), *le bavard* (BJ), *whoever talks rashly* (AB).

10 [1] Judecătorul înțelept își învață poporul
și cârmuirea unui om iscusit este bine rânduită.
[2] După cum este judecătorul poporului, așa sunt și slujitorii săi,
după cum este cârmuitorul cetății, așa sunt și toți cei care locuiesc în ea.
[3] Regele neînvățat își duce la pieire poporul
și cetatea dăinuie prin chibzuința principilor săi.
[4] În mâna Domnului se află cârmuirea pământului

10,1 În acest context, ca și în alte locuri, cuvintele „judecător" (gr. κριτής) și „cârmuitor" (gr. ἡγούμενος) se referă la aceeași realitate istorică, desemnând ideea de „magistrat, căpetenie, conducător". Corespondentul ebr. *șōphēt*, „judecător", era numele tradițional al căpeteniei unei comunități israelite, între atribuțiile căreia se înscriau organizarea cetății, asigurarea ordinei publice și a apărării, administrarea resurselor financiare și materiale, și mai puțin exercitarea funcțiilor juridice propriu-zise, care cădeau în sarcina preoților. După cum indică relația etimologică și o atestă și documentele, această funcție era cunoscută și altor neamuri semitice, fiind similară, de exemplu, cu cea a „suffeților" cartaginezi. ♦ Gr. ἡγεμονία, pe care l-am tradus prin „cârmuire", poate fi înțeles și ca „autoritate" (*l'autorité*, BJ, TOB). ♦ Exprimată în fel și chip în paremiologia tuturor popoarelor, ideea că orice comunitate își are căpeteniile pe care le merită (*cf.* dictonul lat. *qualis pastor talis grex*) reapare în Iez. 16,44.
10,2-3 În Hebr. există un subtil joc de cuvinte între doi termeni cu același radical (*YȘB*, „a locui, a rămâne"), și anume ebr. *yōșᶜbāyw*, „cei care locuiesc în ea", din v. 2, și ebr. *nōșebheth*, „dăinuie, prosperă", din v. 3. Autorul versiunii grecești a încercat o transpunere a acestei figuri etimologice prin οἱ κατοικοῦντες – οἰκισθήσεται, cuvinte cu același radical (gr. οἶκος, „locuință"). Rezultatul este îndoielnic, întrucât, dacă οἱ κατοικοῦντες este transparent din punct de vedere semantic („cei care locuiesc"), vb. οἰκισθήσεται se pretează la interpretări diverse, *cf. grows* (AB), *doit sa prospérité* (BJ), *est fondée* (TOB), *propășește* (Anania); soluția noastră: „dăinuie". Paralelismul sintactico-semantic este păstrat în Bibl. 1688: „ceia ce lăcuiesc... să va lăcui." ♦ Am tradus aici gr. σύνεσις prin „chibzuință" (v. *supra*, 1,18 și 3,29). ♦ Prin „principe" am echivalat gr. δυνάστης, cu sensul generic „persoană care are autoritate asupra altora" (*cf.* TOB, AB: *princes*, BJ: *chefs*); în Bibl. 1688: „cei năsălnici" („puternici"), termen curent în epocă.
10,4 „cârmuirea": gr. ἐξουσία, „putere de decizie; autoritate" (*cf.* Bibl. 1688: „stăpânirea"; AB: *sovereignity*), este un sinonim pentru ἡγεμονία, întrebuințat mai sus. În acest loc este formulat temeiul vetero- și neotestamentar al regalității: Dumnezeu este deținătorul unic al suveranității și puterii depline, pe care o deleagă „la vreme potrivită" (gr. εἰς καιρόν) celui „de care este nevoie" (τὸν χρήσιμον). *Cf.* Dan. 2,21; 4,14; Înț. 6,3 și urm.; Lc. 1,52. Dedus cu necesitate din monoteismul iudaic, acest principiu se afla în contradicție ireductibilă cu doctrina oficială a statului elenistic, întrucât, asemenea marilor regi ai Babilonului, atât stăpânii Seleucizi ai Palestinei, cât și cei ai Egiptului ptolemaic (precum și, de asemenea, mai târziu, împărații romani), pretindeau să fie considerați ei înșiși zei.

și El va ridica asupra lui, la vreme potrivită, pe omul de care este nevoie.
5 În mâna Domnului este izbânda omului
și El Își va așeza mărirea pe fruntea cărturarului.
6 Să nu păstrezi gând rău aproapelui tău pentru nici o nedreptate
și să nu faci nimic dintr-un avânt pripit.
7 Trufia este urâtă și înaintea Domnului, și înaintea oamenilor;
și pentru Domnul, și pentru oameni nedreptatea este o greșeală.
8 Domnia trece de la un neam la altul
din pricina nedreptăților, a silniciilor și a [lăcomiei de] averi.
Nimic nu este mai nelegiuit decât omul care iubește banii,
căci își scoate și sufletul la vânzare.

10,5 „izbânda": gr. εὐοδία, calchiat în Bibl. 1688 prin compusul „bună-călătoria", se referă la succesul social al unei persoane, *cf.* TOB, BJ: *le succès*. ♦ „Mărirea", după gr. δόξα, corespunde aici ebr. *hōdh*, „splendoare, majestate"; pentru sensurile complexe și multiple ale gr. δόξα, *cf.* și 1.11 și 5,13. ♦ „pe fruntea (*litt.* pe fața) cărturarului": Hebr. are „în fața legislatorului". Echivalând cuvântul ebraic prin gr. γραμματεύς (în română, tradițional: „cărturar"), traducătorul a adaptat referința la realitățile Egiptului, unde scribii erau uneori înalți funcționari (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

10,6 Trimitere foarte probabilă la îndemnul de a-ți iubi aproapele ca pe tine însuți, formulat în Lev. 19,18. ♦ „Să nu faci nimic dintr-un avânt pripit" este înțelesul contextual exact al gr. μὴ πρᾶσσε μηδὲν ἐν ἔργοις ὕβρεως, *cf. litt.* „nu face nemică cu lucrurile semeției" (Bibl. 1688); cuvânt complex, gr. ὕβρις (*hybris*-ul tragicilor greci!), mai poate fi interpretat, pe lângă sensul de „ardoare excesivă, impetuozitate", și în sensul de „lipsă de măsură, orgoliu, insolență" (*cf.* AB, TOB, BJ: *arrogance*).

10,7 „Trufia" (gr. ὑπερηφανία, ebr. *zādhōn*) era considerată de evrei un păcat capital, pricină a decăderii și sursă a păcatului originar (*cf.* Gen. 3,4-6) și a „amestecului limbilor" din episodul turnului Babel (*cf.* Gen. 11,1-9). VT abundă în evenimente care ilustrează pedepsirea de către Dumnezeu a orgoliului uman: prăbușirea regelui din Tir (Iez. 28,1 și urm.), alungarea de la domnie a lui Nabucodonosor (*cf.* Dan. 4,27 și urm.) etc. Această atitudine față de păcatul trufiei este moștenită și în NT, *cf.* Mt. 23,12; Iac. 4,6; 1Pt. 5,5. ♦ Un păcat major era socotită și nedreptatea.

10,8 „Domnia": gr. βασιλεία (Bibl. 1688: „împărățiia"), *cf. la souveraineté* (BJ), *la royauté* (TOB), *dominion* (AB). ♦ Prin „silnicii" am tradus aici gr. ὕβρεις, cuvânt pentru ale cărui înțelesuri v. nota la 10,6. ♦ După Di Lella, p. 224, acest pasaj conține o referință directă la evenimente politico-militare cu care Sirah a fost contemporan. În anul 217 î.H., Antioh al III-lea cel Mare, regele seleucid al Siriei, a încercat să smulgă de la egipteni controlul asupra Palestinei, dar a fost înfrânt în bătălia de la Raphia de către Ptolemeu al IV-lea Philopator. Două decenii mai târziu, în lupta de la Panium (198 î.H.), Antioh al III-lea l-a învins pe tânărul Ptolemeu al IV-lea Epiphanes, înglobând Palestina în regatul seleucid.

[9] De ce se înalță trufaș [cel ce-i doar] pământ și cenușă,
când, în viață fiind, i-am aruncat măruntaiele?
[10] Doctorul își bate joc de boala îndelungată
și [cine-i] astăzi rege mâine va muri.
[11] Căci atunci când moare omul
moștenește târâtoare, fiare și viermi.
[12] Începutul trufiei omului este să se depărteze de Domnul

10,9 Pasaj obscur în LXX: *cf.* „Ce să semețeaște pământul și cenușa? Căci în viață am lepădat droburile lui" (Bibl. 1688); vb. „am aruncat" (gr. ἔρριψα) nu are nici o justificare în context; în Hebr. apare verbul *RMM*, „a face viermi; a putrezi", sugerându-se futilitatea destinului uman prin imaginea derizorie a intestinelor aflate în putrefacție, *cf. un être qui, vivant, a déjà les tripes dégoûtantes* (BJ), *de son vivant ses intestins sont pourriture* (TOB). Putrezirea de viu e un *topos* al literaturii revanșarde: regii tirani, ticăloși, nedrepți ajung cadavre încă din timpul vieții. ♦ Expresia „pământ și cenușă" (cbr. *'āphār wā 'ēpher*, gr. γῆ καὶ σποδός, lat. *terra et cinis*) reapare mai jos, 17,32 și 40,30; cuvintele sunt întrebuințate de Avraam (Gen. 18,27) pentru a se autodefini ca om în fața lui Dumnezeu.

10,10 În LXX: μακρὸν ἀρρώστημα, σκώπτει ἰατρός; *cf.* „boala îndelungată taie-o doctorul" (Bibl. 1688), cu înțelesul obscur. În Hebr. relația semantico-sintactică agent/obiect direct este cu totul alta: „o boală neînsemnată își bate joc de doctor", *cf. a slight illness – the doctor jests* (AB), *eine leichte Krankheit – der Arzt scherzt* (Luther); alți interpreți combină izvorul grecesc cu cel ebraic, încercând să dea un sens coerent secvenței: *une longue maladie défie le médecin* (TOB), *une longue maladie se moque du médecin* (BJ), „boala lungă își bate joc de doctor" (Anania). De altfel, în același sens apare o corectură și în *Sinaiticus*. Di Lella, p. 225, găsește că semnificația versetului este clară: „Ceea ce la un moment dat este o simplă înștiințare despre boala regelui, de care doctorul nu se îngrijorează, se termină a doua zi prin moartea pacientului." Același autor interpretează corelația făcută de Sirah în context între ideea de regalitate și cea de coruptibilitate și instabilitate a destinului uman ca o diatribă voalată la adresa regilor elenistici, care se proclamau „zei pe pământ" și „stăpâni ai lumii".

10,11 „Târâtoarele" (gr. ἑρπετά), „fiarele" (gr. θηρία) și „viermii" (gr. σκώληκες) sunt reprezentări simbolice ale morții și putrefacției.

10,12-13 De aici și până la v. 18, Siracidul detaliază tema incompatibilității dintre orgoliul uman și frica de Domnul, definită încă de la primele versete (*cf.* 1,11-14) drept „început al înțelepciunii". ♦ Gr. ἀρχή înseamnă „început" (*cf.* AB: *the beginning of pride*; TOB: *le commencement de l'orgueil*), dar și „principiu, temei" (*cf.* BJ: *le principe de l'orgueil*). ♦ Pentru „trufie", v. 10,7. ♦ „cel care stăruie în ea": Hebr. are „izvorul ei". ♦ Prin „dezlănțuie noian de spurcăciune" am explicitat gr. ἐξομβρήσει βδέλυγμα, *cf. litt.* „ploua-va scârbă" (Bibl. 1688), *cf.* „revarsă urâciune" (Anania). ♦ Gr. βδέλυγμα (ebr. *zimmāh*) redat de obicei prin „spurcăciune" desemnează în LXX tot ceea ce este impur și nociv. ♦ „Nenorocirile" (gr. τὰς ἐπαγωγάς) corespunde ebr. *nega'*, care înseamnă și „plagă,

și bărbatul știutor nu va cârti.
26 Nu face pe înțeleptul atunci când îți faci datoria
și nu te făli la vreme de strâmtorare.
27 Mai bun este cine lucrează și are cu prisosință de toate,
decât cine se plimbă fălindu-se, dar e lipsit de pâine.
28 Fiule, fii mândru cu modestie de tine însuți
și prețuiește-te după vrednicie.
29 Pe cel care va păcătui împotriva sufletului său cine-l va prețui?
Cine-l va lăuda pe cel care-și face [el însuși] viața de ocară?
30 Săracul este prețuit pentru știința lui,
iar bogatul este prețuit pentru averea lui.
31 [Dacă cineva] este lăudat în sărăcie,
dar în bogăție, cu cât mai mult?
Iar cel disprețuit în bogăție,
în sărăcie, cu cât mai mult [va fi]?

11 1 Înțelepciunea celui smerit îi va înălța capul

---

universală prin persoana Mântuitorului Iisus Hristos, proclamată de Apostolul Pavel în Gal. 3,28 și Col. 3,11. ♦ Prin „a cârti" am transpus gr. γογγύζω, *litt.* „a murmura"; pentru acest verb avem în Bibl. 1688 „a răpști", adică „a murumura, a cârti, a protesta", larg întrebuințat în textele bisericești românești din sec. al XVI-lea-al XVII-lea (vezi DLR, *s.u.*).

10,26-27 Ideea de aici reapare, în termeni aproape identici, în Prov. 12,9: îndeplinirea datoriei (gr. τὸ ἔργον, *litt.* „lucrarea") nu poate fi pretext de afirmare a mândriei, la fel cum și în momentele de strâmtorare (gr. στενοχωρία) trebuie păstrată decența, munca onestă fiind unica sursă de bunăstare.

10,28 *Cf.* Bibl. 1688: „Fătule, în blândeațe mărește sufletul tău și dă lui cinste după vrednicia lui"; pentru semnificațiile speciale ale „sufletului", v. 4,2. ♦ Prin „modestie" am redat gr. πραΰτης, *litt.* „blândețe", cuvânt care apare și mai sus, la 3,17. Ideea este că stima față de propria persoană nu se poate dobândi prin afirmare orgolioasă, ci doar prin aprecierea realistă a propriei valori.

10,29 În strânsă legătură cu ideea din versetul anterior, Sirah afirmă aici că cel care se depreciază pe sine nu poate pretinde respectul celorlalți.

10,31 În LXX interogația retorică este formulată cu mare parcimonie de mijloace, *cf. litt.* Bibl. 1688: „Cel ce să slăvește întru sărăcie dară în avuție cu cât? Și cel neslăvit întru avuție, dară în sărăcie cu cât?" Se subliniază încă o dată că, în bogăție sau sărăcie, singura valoare stabilă este înțelepciunea.

11,1 Pentru „smerit", v. 2,27 și 3,17. Pornind de la Hebr., unii interpreți optează aici nu pentru „cel smerit", ci pentru „cel sărac", menționat în versetul imediat anterior, *cf. le*

și-n mijlocul celor mari îl va așeza.
2 Să nu lauzi un bărbat pentru frumusețea lui
și să nu-ți fie silă de un om pentru înfățișarea lui.
3 Mică e printre zburătoare albina,
dar rodul ei, neîntrecut în dulceață.
4 Să nu te lauzi cu veșmintele pe care le porți
și să nu fii semeț în ziua măririi [tale];
căci minunate sunt lucrările Domnului
și ascunse pentru oameni sunt faptele Lui.
5 Mulți tirani au fost puși la pământ,
iar cel la care nu se aștepta nimeni a purtat coroana.
6 Mulți principi au ajuns la mare ocară

---

pauvre (BJ), *the poor person* (AB). Înțelepciunea „înalță capul" celui smerit sau sărac în sensul că „îl face liber", căci acesta este conținutul autentic, calchiat în LXX, al expresiei ebr. *NS' rō'ș*, *litt.* „a-și înălța capul". ♦ Pentru „căpetenii", vezi 10,24. Ideea că înțeleptul își are locul alături de căpetenii chiar dacă este sărac reapare, în termeni foarte asemănători, în 1Rg. 2,8.

11,3 „neîntrecut în dulceață": *litt.* „cel dintâi dintre lucrurile dulci" (gr. ἀρχὴ γλυκασμάτων); *cf.* nota 1,14.

11,4 Prima parte a versetului este diferită în Hebr.: „Nu-ți bate joc de cel care poartă doar un șorț și nu glumi pe seama celui aflat în amărăciune."

11,5 Formularea (*cf. litt.* „Mulți tirani au șăzut pre țărână, iară cel nepriceput au purtat stema" – Bibl. 1688) diferă de cea din Hebr. unde se spune că „cei umili adesea s-au urcat pe tron și cel neluat în seamă a purtat coroană". Ieronim combină în Vulg. cele două variante, pentru el „tiranul" și „cel la care nu te așteptai" fiind una și aceeași persoană: *Multi tyranni sederunt in throno, et insuspicabilis portauit diadema!* ♦ Opțiunea „nepriceput" este nefericită în Bibl. 1688 pentru gr. ἀνυπονόητος, „care nu poate fi bănuit" (*cf.* echivalența perfectă prin lat. *insuspicabilis*). ♦ „Stemă" este cuvântul unanim întrebuințat în vechea tradiție românească (Bibl. 1688, Micu, Bibl. 1819, Filotei, Șaguna, Bibl. 1914) pentru a desemna „coroana (regală)"; menținerea sa în acest context în Biblia 1990 este surprinzătoare și anacronică. *Cf.* și *un inconnu* (BJ), *celui que l'on n'attendait pas* (TOB), *some that none would consider* (AB), *dem... an den man nicht gedacht hätte* (Luther). Micu, Biblia 1819: „Mulți tirani au șezut pre pământ, iară cel de carele nu să gândea au purtat stema." Filotei: „Mulți tirani au șăzut pre pământ, iară cel de carele nu să gândea a purtat stema." Șaguna: „Mulți tirani au șezut pre pământ, iară cel de carele nu se gândea au purtat stema." Biblia 1914: „Mulți tirani au stătut pe pământ, iar cel de care nu se gândea nimeni a purtat stema." Radu-Gal.: „Mulți tirani s-au prăbușit la pământ, iar cel la care nu se gândea nimeni a purtat diadema." Biblia 1990: „Mulți tirani au căzut pe pământ, iar cel la care nu se gândea nimeni a purtat stema."

11,6 „pe mâinile altora": Hebr. are „pe mâinile străinilor". ♦ Adj. gr. ἔνδοξος, „celebru, vestit", poate fi interpretat și în sensul „onorat, cinstit" (Bibl. 1688: „slăviți").

și oameni vestiți au fost dați pe mâinile altora.
7 Nu învinovăți înainte de a cerceta;
gândește-te mai întâi și apoi dojenește.
8 Să nu răspunzi înainte de a asculta
și să nu întrerupi pe cineva în timp ce vorbește.
9 Să nu te cerți pentru un lucru care nu te privește
și-n cearta păcătoșilor să nu te amesteci.
10 Fiule, nu te apuca de prea multe lucruri:
dacă le vei înmulți, nu vei rămâne fără vină;
chiar de vei alerga după ele, nu le vei prinde
și nu vei scăpa [de ele] prin fugă.
11 Este [câte unul] care trudește, se ostenește și se zorește,
dar cu atât mai mult rămâne în urmă.
12 [Altul] e slab și lipsit de sprijin,
fără vlagă și copleșit de sărăcie,
dar ochii Domnului au privit spre el cu bunăvoință
și [Domnul] l-a ridicat din înjosirea lui,
13 i-a înălțat capul
și mulți s-au mirat de aceasta.
14 Cele bune și cele rele, viața și moartea,

11,8 Despre regulile bunei cuviințe în dialog, *cf.* Prov. 18,13; v. și *supra*, 8,9. ♦ Ultima secvență în LXX: ἐν μέσῳ λόγων μὴ παρεμβάλλου, *litt.* „în mijlocul cuvintelor nu te înVălui" (Bibl. 1688).

11,10 Pasajul următor conține referiri la activitățile lucrative. Ideea că omul angrenat în dobândirea de averi este expus greșelii și păcatului apare și în Prov. 28,20. O veritabilă „tipologie" a păcatelor oamenilor de afaceri găsim mai jos, 26,29 și urm. ♦ „nu te apuca... lucruri": *litt.* „lucrările tale să nu fie cu privire la multe". ♦ A doua parte a versetului este neclară în LXX: καὶ ἐὰν διώκῃς, οὐ μὴ καταλάβῃς· καὶ οὐ μὴ ἐκφύγῃς διαδράς, *litt.* „și de vei goni, nu vei prinde și nu vei scăpa fugind." Ideea pare să fie aceea că, o dată pornită, extenuanta goană după avere nu mai poate fi oprită; avertismente similare întâlnim în Prov. 11,18; 13,11; 20,21; 21,6; 28,22 etc. ♦ Hebr. are: „Fiul meu, dacă nu alergi nu vei ajunge și dacă nu cauți nu vei găsi."

11,12-13 În Hebr. se exprimă ideea mai concretă că Domnul decide cine dobândește bunuri și cine nu, dincolo de eforturile sau de slăbiciunea oamenilor; LXX orientează discursul către valorile mai generale, de ordin spiritual. ♦ „Din înjosirea lui" (gr. ἐκ ταπεινώσεως αὐτοῦ) corespunde în Hebr. unei imagini expresive: „din țărâna putreziciunii".

11,13 Pentru „a înălța capul", v. 11,1.

11,14 Prezentarea antinomică de mare expresivitate inițiată aici subliniază încă o dată cheia de boltă a teologiei Siracidului, ideea atotputerniciei divine, căci binele și răul

sărăcia și averea, toate sunt de la Domnul.
[15] *Înțelepciunea și știința și cunoașterea Legii [vin] de la Domnul,*
iubirea și căile faptelor bune vin de la El.
[16] *Rătăcirea și întunericul au fost create pentru păcătoși,*
dar cei care se mândresc cu faptele rele îmbătrânesc în rele.
[17] Darul Domnului rămâne alături de cei evlavioși
și bunăvoința Lui îi va călăuzi în veci.
[18] Este câte un om care se îmbogățește din îngrijorare și zgârcenie,
dar aceasta este răsplata lui:
[19] Tocmai când își spune: „Am găsit odihna
și acum voi mânca din bunătățile mele!",
el nu știe cât timp va mai trece,
își va lăsa altora bunurile și va muri.
[20] Rămâi statornic Legământului tău, vezi-ți de el
și îmbătrânește în lucrarea ta.
[21] Să nu te miri de faptele păcătosului,

(gr. ἀγαθά/κακά), viața și moartea (gr. ζωή/θάνατος), sărăcia și averea (gr. πτωχεία/πλοῦτος) vin exclusiv de la Dumnezeu.

11,15-16 Întrucât lipsește din textul ebraic păstrat, pasajul a fost considerat de cei mai mulți exegeți (Smend, pp.106-107, Spicq, p. 626) un adaos ulterior. Am preluat textul de la Ziegler. Adaos ulterior sau nu, pasajul se încadrează perfect în context, reiterând valorile etice supreme (înțelepciunea – gr. σοφία, știința – gr. ἐπιστήμη, cunoașterea Legii – gr. γνῶσις νόμου și iubirea – ἀγάπησις), în antinomie cu rătăcirea (gr. πλάνη) și întunericul (gr. σκότος).

11,17 „Darul Domnului" (gr. δόσις κυρίου) și „bunăvoința Lui" (gr. εὐδοκία αὐτοῦ) sunt expresii metaforice ale harului divin. ♦ Gr. εὐσεβής (Bibl. 1688: „binecredincios"), pe care îl traducem consecvent prin „evlavios", desemnează un complex de calități morale și comportamentale care include pioșenia față de cele sfinte, dar și spiritul de dreptate și dragostea față de semeni. ♦ Prin „va călăuzi" am reprodus conținutul gr. εὐοδωθήσεται, calchiat în Bibl. 1688: „va bine-călători".

11,18 Prin sintagma ἀπὸ προσοχῆς καὶ σφιγγίας αὐτοῦ (*litt.*: „din grija și strânsoarea lui" – Bibl. 1688) se explicitează ideea din Hebr.: „își va produce singur necazuri".

11,19 Despre nocivitatea acumulării cu orice preț a averilor Sirah vorbește pe larg mai jos, 14,3 și urm. Pentru interpretarea evanghelică a acestui motiv, vezi Lc. 12.16 și urm.

11,20 În Hebr. se vorbește aici despre „datoria ta" (cbr. <u>h</u>oq'kā); or, îndatorirea primordială a unui israelit era respectarea scrupuloasă a Legii, de aici interpretarea explicită din LXX: διαθήκη și Vulg.: *testamentum*, adică „legământul" între Dumnezeu și poporul ales (Bibl. 1688 și Anania: „făgăduința").

11,21 Imperativul încrederii necondiționate în Domnul apare formulat de zeci de ori atât în VT (*cf.* Gen. 15,6; Ex. 14,31, Num. 14,11 etc.), cât și în NT (*cf.* Rom. 1,17; Gal. 3,11;

ci încrede-te în Domnul și rămâi statornic în munca ta,
căci e lucru ușor în ochii Domnului
să-l îmbogățească pe cel sărac fără veste, dintr-o dată.
22 Binecuvântarea Domnului este răsplata omului evlavios
și într-o clipă, fără întârziere, dă Domnul înflorire binecuvântării lui.
23 Să nu spui: „De ce mai am nevoie?
Ce bunuri îmi mai lipsesc de acum încolo?"
24 Să nu spui: „Am tot ce-mi trebuie,
ce nenorocire mă mai poate aștepta de acum încolo?"
25 În zilele bune uităm de cele rele,
iar în zilele rele nu ne mai aducem aminte de cele bune.
26 Căci Îi este ușor Domnului ca, în ziua morții,
să-i răsplătească omului după căile lui.
27 Un ceas de nefericire ne șterge din minte bunăstarea
și la sfârșitul vieții [omului] i se dezvăluie faptele.
28 Nu socoti fericit pe nimeni [mai] înainte de sfârșit,

Evr. 10,38 etc.). ♦ Acumulările adverbiale „fără veste", „dintr-o dată" (gr. διὰ τάχους ἐξάπινα) și „într-o clipă, fără întârziere" (gr. ἐν ὥρᾳ ταχινῇ) din v. următor subliniază atotputernicia divină.

11,22 „Răsplata", după gr. μισθός, corespunde ebr. *gōrāl*, *litt.* „parte (dobândită prin tragere la sorți)". ♦ În loc de repetarea gr. εὐλογία, „binecuvântarea" (Bibl. 1688: „blagoslovenia"), Ziegler emendează εὐοδία, după Vulg.: *processus*; așadar, formularea din finalul versetului ar fi: „Face Domnul să înflorească bunăstarea [sau succesul] acestuia [al omului evlavios]."

11,23-24 Am păstrat formularea interogativă a frazelor, care se pretează la o dublă interpretare. Dacă interogația este pur retorică, înțelesul discursului este negativ, autorul punând în evidență, pentru a dezaproba, prezumțiozitatea bogatului sigur de soliditatea poziției sale. Dacă interogația este reală, dezaprobarea lui Sirah este orientată spre sentimentul de permanentă insatisfacție a celui care pretinde că bunurile pământești îi pot conferi securitate.

11,25 Simetria „cele bune" (gr. ἀγαθά)/„cele rele" (gr. κακά) reproduce în LXX o structură de chiasm din Hebr.

11,27 Expresie concentrată în LXX, prin acumulare de substantive, *litt*: „Răutatea ceasului uitare face hranii și la săvârșirea omului – descoperirea lucrurilor lui" (Bibl. 1688).

11,28 Ideea că un bărbat se face cunoscut prin fiii săi rezultă în LXX prin interpretarea (preluată în Vulg.: *in filiis suis*) în sensul de „urmași, posteritate" a ebr. *'aḥarīth*, care, în context ar trebui interpretat de fapt, mult mai firesc, prin „sfârșit; moarte"; *cf. in seiner Todesstunde* (Luther), *dans sa fin* (BJ), *à sa mort* (TOB), *by how he ends* (AB), „în sfârșitul său" (Anania). Formulări similare regăsim în tradiția grecească, de exemplu

și după copiii săi va fi cunoscut bărbatul.
29 Să nu lași pe oricine să intre în casa ta,
căci multe sunt șiretlicurile celui viclean.
30 Ca o potârniche pusă de momeală în colivie, așa este inima omului trufaș,
și ca o iscoadă îți pândește prăbușirea.
31 Preschimbând în rele cele bune, el întinde curse
și faptele cele mai alese le umple de ocară.
32 De la o scânteie se aprind cărbunii,
iar omul păcătos întinde curse sângeroase.
33 Păzește-te de cel viclean, căci el uneltește lucruri rele,
ca nu cumva să te umple de ocară pentru totdeauna.
34 Adăpostește un străin și-ți va aduce necazuri
și te va înstrăina de ale tale.

---

memorabilul aforism al lui Solon (menționat de Herodot, *Istorii*, I, 32): „Până în clipa morții, să nu îl numești pe un bărbat fericit, ci doar norocos"; pentru alte exemple de acest fel la Eschil și Sofocle, *cf.* Di Lella, p. 241.

11,29 „Șiretlicurile": gr. τὰ ἔνεδρα (Bibl. 1688: „meșteșugurile") – Hebr. are „rănile".

11,30 „pusă de momeală", *litt.* „vânătoare": păsările captive erau folosite de vânători pentru a le atrage pe cele libere. ♦ În locul potârnichii captive, Hebr. are „șoim care vânează". ♦ „iscoadă": Hebr. are „lup". ♦ Vorbind aici și în vv. următoare de colivii, iscoade sau curse, Sirah apelează din nou la imagistica vânătorii (*cf.* 6,24-27 și 28; 10,16).

11,31 Aici și mai jos, „ocară" (Bibl. 1688: „hulă") traduce gr. μῶμος, „mustrare", „jignire", subst. corespunzător ebr. *mūm* care înseamnă nu doar „ocară", ci și „defect trupesc; meteahnă" (*cf.* Lev. 21,17-18). Asemănarea formală și semantică, precum și personificarea ca desemnare a zeului ticăloșiei în mitologia grecească (Μῶμος) indică un probabil vechi semitism în greacă.

11,32 Față de genericul „omul păcătos" din LXX și Vulg., Hebr. are *'îš b^elīya'al*, „om de nimic/josnic/nelegiuit".

11,33 „Viclean" este echivalarea tradițională românească a gr. κακοῦργος din LXX. ♦ Hebr. are în plus: „Nu te întovărăși cu cel rău, căci te abate din cale și te îndepărtează de Legământul tău."

11,34 Referința la „străin" și „înstrăinare" trebuie interpretată, în contextul elenistic în care se desfășoară discursul Siracidului, ca o trimitere la factorul perturbator pe care îl induceau fie străinii propriu-ziși, fie evreii elenizați, în raport cu legea și cutumele poporului ales (*cf.* Spicq, p. 629, Di Lella, p. 246). ♦ „ale tale" (gr. τὰ ἴδιά σου): sunt desemnate tocmai valorile tradiționale amenințate de aculturația elenistică.

12 [1] Dacă faci binele, să știi cui îl faci, și vei primi mulțumire pentru faptele tale bune.
[2] Fă bine omului evlavios și vei primi răsplată,
și dacă nu de la el, atunci de la Cel Preaînalt.
[3] Nu are parte de lucruri bune cel care stăruiește în rele
și care șovăie să facă milostenie.
[4] Dăruiește omului evlavios, dar să nu vii în ajutorul păcătosului.
[5] Fă bine omului smerit și nu dărui nelegiuitului;
oprește-i pâinea și nu-i da,
ca nu cumva să ajungă să te stăpânească prin ea;
căci de două ori mai multe rele vei afla
pentru toate binefacerile tale către el.
[6] Pentru că și Cel Preaînalt îi urăște pe păcătoși
și celor nelegiuiți le va trimite pedeapsă.
El veghează asupra lor până în ziua pedepsirii lor.
[7] Celui bun, dă-i, dar să nu-i vii în ajutor celui nelegiuit.
[8] Prietenul nu este pus la încercare când suntem fericiți,

---

12 Ideile formulate în paragraful care urmează reprezintă o temă importantă preluată de la Sirah de către tradiția rabinică.

12,1 Gr. χάρις înseamnă aici „mulțumire, recunoștință"; pentru alte nuanțe semantice, *cf.* 3,1. ♦ Primul stih în Hebr.: „Dacă faci rău omului bun, atunci cui vei face bine?"

12,2 Pentru „evlavios", v. 11,7.

12,3 Pentru „milostenie", v. 3,14. ♦ Hebr. are: „Nu este nici un folos să faci bine celui rău; nu e nici măcar o faptă bună."

12,5 Pentru „smerit", v. 2,27 și 3,17. ♦ „Nelegiuitul", gr. ἀσεβής, *cf.* „necredincios" (Bibl. 1688), este opusul omului evlavios, *cf.* 11,17. ♦ Al doilea și al treilea stih în Hebr.: „Nu-i da arme de război, ca nu cumva să le folosească împotriva ta." ♦ La stihul al patrulea, Hebr. adaugă: „la vreme de lipsă". ♦ Invitația la prudență și reținere față de omul rău, formulată aici cu claritate, diferă de recomandarea din Prov. 25,21-22, reluată de Pavel în Rom. 12,20, de a dărui hrană și apă dușmanului tău, „îngrămădind astfel cărbuni aprinși pe capul lui".

12,7 Hebr. adaugă: „Răcorește-l pe cel smerit, dar nu da nimic celui trufaș."

12,8 În LXX formularea este obscură: Bibl. 1688: „Nu se va izbândi întru bunătăți priatinul și nu se va ascunde întru răutăți vrăjmașul."

Micu, urmat întocmai de Bibl. 1819, va da o interpretare corectă gr. οὐκ ἐκδικηθήσεται: „Nu să arată în fericire carele iaste priiaten, nici în ceale reale nu să ascunde vrăjmașul." Toate versiunile tradiției biblice românești vor menține această opțiune, cu mici adaptări morfologice: Filotei: „Nu să arată în fericire care este prieten, nici în cele rele nu să ascunde vrăjmașul." Șaguna: „Nu se arată în fericire carele iaste priiaten, nici în ceale

și la necaz dușmanul nu rămâne ascuns.
9 Când omului îi merge bine, dușmanii lui se întristează,
dar, în nenorocire, chiar și prietenul se îndepărtează.
10 Să nu ai încredere în dușmanul tău în veac;
căci, după cum se coclește arama, la fel și răutatea lui.
11 Chiar dacă se va arăta umil și va merge aplecat,
întărește-ți sufletul și ferește-te de el;
fii față de el ca și când ai lustrui o oglindă
și să știi că rugina nu va rămâne până la urmă.
12 Nu-l primi să stea lângă tine,
ca să nu te dea la o parte și să-ți ia locul.

---

reale nu să ascunde vrăjmașul." Bibl. 1914: „Nu se arată în fericire, care este prieten, nici în cele rele nu se ascunde vrăjmașul." Bibl. 1936: „Nu se arată în fericire, cel ce este prieten, nici în cele rele nu se ascunde vrăjmașul." Bibl. 1990: „Nu se arată în fericire cel care este prieten, nici în cele rele nu se ascunde vrăjmașul." Abia Radu-Gal., consecvenți aici în opțiunea pentru textul ebraic și inspirați probabil de Vulg.: *Non agnoscetur in bonis amicus, et non abscondetur in malis inimicus*, au reușit să dea o formulă explicită: „Prietenul nu poți să-l cunoști atunci când ești fericit, iar dușmanul nu rămâne ascuns atunci când ești nenorocit."

În versiunea din Biblia Luther: *Wenn's einem gut geht, so macht das den Feind verdrossen; wenn's einem aber schlecht geht, so ziehen auch die Freunde sich zurück.*

Anania: „Prietenul nu se cunoaște când îți este bine, și nu în dușmănie se ascunde dușmanul"; *cf.* AB: *In adversity an enemy will not remain concealed*; BJ: *Dans l'adversité l'ennemi ne peut se cacher.*

12,9 Despre prietenia autentică, *cf.* 6,10.12. ♦ La primul stih, Hebr. adaugă: „Chiar și celui care-l urăște îi e prieten."

12,10 Metafora oxidării metalului (gr. ἰοῦται) reapare mai jos, 29,10, și se regăsește, cu conotații diverse, la Mt. 6,19 și Iac. 5,3. Sunt posibile două interpretări: a) răutatea dușmanilor ne macină la fel cum rugina macină metalul; b) la fel ca metalul ascuns sub stratul de rugină, nici răutatea și invidia dușmanilor nu sunt evidente (*cf.* v. următor). Din literatura clasică greacă cităm (după Di Lella, p. 247) un pasaj cu conținut similar cu gândul Siracidului: „Este în firea foarte puținor oameni să cinstească fără să fie invidioși un prieten care a avut succes" (Eschil, *Agamemnon*, I, 832).

12,11 „se va arăta umil": Hebr. are „te ascultă". ♦ Pentru a se sugera necesitatea prudenței față de dușman, chiar când acesta se poartă cu umilință, în LXX se construiește imaginea metaforică a cuiva care, lustruind o oglindă (chipul dușmanului), știe că până la urmă rugina va fi îndepărtată și adevărata față a dușmanului va deveni evidentă, *cf. sache que sa rouille ne tiendra pas jusqu'à la fin* (BJ), *sache qu'il ne restera pas toujours taché de rouille* (TOB). Această ultimă secvență este în LXX obscură, transpunerea literală producând un contrasens: „vei cunoaște că n-au ruginit în întregime" (Bibl. 1688).

Nu-l așeza de-a dreapta ta,
ca nu cumva să râvnească la scaunul tău;
în cele din urmă vei recunoaște [dreptatea] spuselor mele
și-ți vei aminti cu părere de rău de cuvintele mele.
13 Cui îi va fi milă de descântătorul mușcat de șarpe
și de toți cei care se apropie de fiare?
14 Tot așa este și cine se însoțește cu bărbatul păcătos
și se amestecă în păcatele acestuia.
15 El rămâne un ceas alături de tine
și, dacă te vei clătina, nu va sta neclintit.
16 Dușmanul are pe buze dulceață,
dar în inima lui cugetă cum să te răstoarne în groapă.
Dușmanul are lacrimi în ochi,
dar, dacă va găsi prilej, nu se va sătura de sânge.
17 Dacă îți iese în cale ceva rău, îl vei afla acolo înaintea ta
și, ca și cum ar [dori să] te ajute, va săpa sub tălpile tale.
18 Va clătina din cap, își va bate palmele una de alta,
va spune vrute și nevrute și-și va schimba înfățișarea.

12,13 Despre necromanție și despre „vrăjitor" (aici ebr. *ḥōbhēr*, gr. ἐπαοιδός, Bibl. 1688: „descântătoriu") vezi nota noastră la Lev. 19,31. Asocierea metaforică între figura disprețuită și temută a vrăjitorului și cea a falsului prieten și a dușmanului are menirea de a îndemna o dată în plus la prudență maximă în relațiile cu aceștia.

12,14 „bărbatul păcătos": Hebr. are „o femeie obraznică". ♦ La final, Hebr. adaugă: „Nu va scăpa să nu fie mistuit de foc. Cât timp umblă cu tine, nu ți se descoperă și, de cazi, nu se va apleca să te ajute."

12,15 Pentru „a sta neclintit", v. *supra*, 2,2.

12,16 Despre sensurile speciale în ebraică ale „inimii", v. 1,28; 3,29; 5,2. ♦ Idei și imagini asemănătoare în Prov. 6,12-14 și 26,24.

12,18 Siracidul descrie diferite gesturi ale ipocriziei și ale satisfacției răutăcioase ale falsului prieten în fața nenorocirii tale. ♦ Expresia „a clătina din cap" ca semn de dezaprobare fățarnică reapare mai jos, 13,7, *cf.* și Ps. 108,24, Mt. 27,39. ♦ Semn tot de dispreț și dezaprobare, gestul de a bate din palme este descris și în Iez. 25,6. ♦ Prin „va spune vrute și nevrute" am redat gr. πολλὰ διαψιθυρίσει, *litt.*: „multe va șopti" (Bibl. 1688), *cf. il déblatérera* (TOB), *murmurera* (BJ), *hiss repeatedly* (AB). ♦ Schimbarea înfățișării exprimă trecerea de la compătimirea prefăcută la satisfacția față de nefericirea altuia.

13 [1] Cine se va atinge de smoală se va mânji
și cine se însoțește cu cel trufaș se va asemăna cu acesta.
[2] Să nu ridici o povară prea grea pentru tine
și să nu te însoțești cu un om mai puternic și mai bogat decât tine.
Cum se vor putea însoți oala de lut cu căldarea?
Prima se va izbi de cealaltă și se va sparge.
[3] Bogatul a făcut o nedreptate și tot el s-a supărat;
săracul a îndurat nedreptatea și tot el își va cere iertare.
[4] Dacă îi ești de folos, se slujește de tine,
iar dacă te afli la nevoie, te va părăsi.
[5] Dacă vei avea [ceva bani], va trăi alături de tine
și te va jefui fără să-i pese.
[6] Dacă are nevoie de tine, te va înșela,
îți va zâmbi și-ți va da speranțe,
îți va spune vorbe frumoase și te va întreba: „De ce ai nevoie?"
[7] Și te va umili la ospețele lui
până te va prăda de două sau de trei ori,
iar la sfârșit își va bate joc de tine.
După aceea, când te va vedea, nu te va mai băga în seamă
și va clătina din cap în privința ta.

13,1 Un posibil ecou intertextual al ideii că acela care umblă cu smoala se va murdări el însuși (gr. ὁ ἁπτόμενος πίσσης μολυνθήσεται) găsim la Shakespeare, în *Mult zgomot pentru nimic*, III, 3, 61 și în *Henric al IV-lea*, I, II, 4, 460 (*cf.* Di Lella, p. 252). ♦ Pentru „trufaș", v. 3,28 și 8,10-11. Hebr. are „batjocoritor".

13,2 Incompatibilitatea dintre cel bogat și cel sărac este mai întâi afirmată în mod expres, iar apoi sugerată prin metafora ciocnirii dintre umila oală de lut (gr. χύτρα) și recipientul metalic (gr. λέβης); ea apare deja la Esop (cca 600 î.H.).

13,3 „a făcut... s-a supărat...": frecvent în structura paremiologică, aoristul gnomic sugerează faptul că afirmația cu valoare generală este bazată pe o experiență deja trăită. ♦ Ieșită dintr-o profundă cunoaștere a naturii umane, observația este formulată și în Prov. 18,23. ♦ „s-a supărat": Hebr. are „se laudă". ♦ „își va cere iertare": Hebr. are „geme".

13,4 „se slujește de tine": gr. ἐργᾶται ἐν σοί, *litt.* „lucrează în tine" (Bibl. 1688), echivalează ebr. *ya'abhōdh b*[e]*kā*, „te va înrobi". Bogatul se servește de cel sărac doar atât timp cât acesta îi este util, fără să se simtă dator să-l ajute în caz de nevoie.

13,7 „își va bate joc de tine": gr. καταμωκήσεται, verb al cărui conținut autorii Bibl. 1688 au încercat să-l aproximeze prin derivatul ad-hoc „va preaîmputa ție". ♦ Sensul ar fi: bogatul îl despoaie pe sărac punându-l în situația de a trebui să-l invite la rându-i. ♦ Primele două stihuri în ebr.: „Cât îi e de folos, te amăgește, de două ori, de trei ori îți arată prețuire." ♦ Pentru „a clătina din cap", v. 12,18.

8 Ferește-te să te lași înșelat
și să fii umilit din pricina nechibzuinței tale.
9 Când te poftește un om puternic, încearcă să te ții deoparte
și el te va pofti cu atât mai mult.
10 Nu te împinge [în față], ca să nu fii dat înapoi,
dar nu sta nici prea departe, ca să nu fii uitat.
11 Nu vorbi cu el de la egal la egal
și nu te încrede în lungile lui cuvântări;
căci prin vorbăria lui el te pune la încercare
și, ca în glumă, te va iscodi.
12 Nemilos e cel care împrăștie vorbe;
el nu te va cruța de răutăți și lanțuri.
13 Păzește-te și fii cu mare băgare de seamă,
căci umbli pe marginea prăpastiei.

13,8 Pentru „nechibzuință" (gr. ἀφροσύνη), v. 8,15. Versetul este formulat în Hebr. în mod diferit: „Ferește-te să te tulburi și nu fi asemenea celor lipsiți de minte."

13,9 Prin „om puternic" am redat aici sensul generic al gr. δυνάστης, pe care l-am tradus uneori și prin „principe" (v. *supra*, 10,3 și 24); aici, corespondentul ebr. *nādhībh* desemnează generic un conducător, o persoană influentă.

13,10 Prudența și reținerea față de cei puternici sunt din nou recomandate mai jos, 32,9.

13,11 Avertisment privitor la abilitatea celor puternici de a-i înșela pe cei creduli prin rafinamentul expresiei lor verbale. ♦ Vb. gr. ἰσηγορεύομαι este un *hapax legomenon*: citând acest pasaj din Sirah, lexicografii îl glosează prin *parler avec une égale liberté* (Bailly) sau *to speek as an equal* (LSJ); opțiunea noastră „să nu vorbești cu el de la egal la egal" este confirmată și de alți interpreți: *ne t'avise pas à parler d'égal à égal avec lui* (TOB), *ne t'avise pas d'être familier avec lui* (BJ), *do not suppose you can be free with him* (AB). Câteva aproximări românești: „nu îndelunga a vorovi cu el" (Bibl. 1688), „nu vorbi cu el bătându-l pe umăr" (Anania). ♦ Sintagmele gr. τοῖς πλείοσιν λόγοις (Bibl. 1688: „multe cuvintele"; Anania: „noianul vorbelor") și ἐκ πολλῆς λαλιᾶς (Bibl. 1688: „multa voroavă"; Anania: „vorbind mult") exprimă sugestiv verbozitatea celor puternici.

13,12 „împrăștie": sau „nu ține pentru el". Trimitere la nocivitatea încrederii pe care evreii o puteau arăta superiorilor lor păgâni în mediul elenistic ostil; a încredința secrete unei persoane situate în afara eticii iudaice nu poate aduce decât rău și imprevizibile servituți (gr. δεσμοί, „lanțuri", *litt.* „legături", lat. *uincula*).

13,13 Ultima parte a versetului este neclară în LXX: μετὰ τῆς πτώσεώς σοῦ περιπατεῖς, *litt.* „cu căderea ta umbli" (Bibl. 1688), „mergi la drum cu propria cădere" (Anania), *cf.* Vulg.: *cum subuersione tua ambulas*. Prin „prăpastie" am încercat să explicităm semnificația secvenței (*cf.* TOB, BJ: *ruine*). Hebr. are un îndemn mult mai clar: „Să nu te însoțești la drum cu un om violent."

[14] *Auzind aceste lucruri în somnul tău, să te trezești*
și să-L iubești pe Domnul toată viața ta și să Îl chemi întru mântuirea ta.
[15] Orice viețuitoare iubește pe cel asemenea ei
și orice om pe aproapele său.
[16] Orice ființă se împerechează după soiul său
și omul se va alipi de cel care-i este asemenea.
[17] Cum vor sta alături lupul și mielul?
Așa și păcătosul cu cel evlavios.
[18] Ce pace [poate fi] între hienă și câine?
Și ce pace între bogat și sărac?
[19] Prada leilor sunt măgarii sălbatici din pustiu;
așa și săracii sunt pășuni pentru bogați.
[20] Smerenia este pentru cel trufaș urâciune;
așa și săracul e urâciune pentru cel bogat.
[21] Bogatul care se clatină e sprijinit de prieteni,

13,14 Prezent doar în unele mss. ale LXX, versetul apare și în Vulg. ♦ Gr. σωτηρία, lat. *salus*, este tradus în textele românești din sec. al XVI-lea, de regulă, prin „spăsenie", dar, începând cu sfârșitul sec. al XVII-lea, corespondentul românesc al acestui important termen teologic este „mântuire".

13,15 Sentența de aici își are corespondent în numeroase limbi și culturi, *cf.* lat. *similis simili gaudet* sau rom. „cine se aseamănă se adună". ♦ Pentru „aproapele", *cf.* nota noastră la Lev. 19,18.

13,16 Am tradus prin „ființă" gr. σάρξ (*litt.* „carne", *cf.* Bibl. 1688: „trupul"), cuvânt care (după ebr. *bāsār*) desemnează frecvent în VT noțiunea de „ființă; viețuitoare" văzută sub aspectul perisabilității fizice și vulnerabilității morale. ♦ „după soiul său": *cf.* Gen. 1,21.24-25.

13,17 Incompatibilitatea dintre omul virtuos și cel păcătos este exprimată aici prin cuplul terminologic gr. εὐσεβής/ἁμαρτωλός (LXX), respectiv ebr. *ṣaddīq*, „(om) drept" / *rāšā'*, „(om) rău". ♦ Dușmănia atavică dintre miel și lup este un *topos* în diferitele literaturi ale Antichității. Concilierea dintre ei este prezentată în Is. 11,6 ca un semn al venirii lui Mesia.

13,18 Câinele era întrebuințat de păstori pentru a proteja turmele împotriva numeroaselor hiene (gr. ὕαινη, în Bibl. 1688: „leoaie") care bântuiau Palestina, așa încât cele două canine erau socotite inamici ireconciliabili.

13,19 Măgarul sălbatic este o specie de cabaline (*Equus onager*) care era răspândită în Orientul Mijlociu.

13,20 O observație similară în Prov. 29,27. ♦ Pentru „smerenie", v. 2,27 și 3,13. ♦ Pentru „trufaș", v. 3,28.

13,21 Ieșite dintr-o atentă observație a comportamentului social al indivizilor, observațiile care urmează, referitoare la diferențele de statut social dintre bogați și săraci, trebuie

dar pe sărmanul care se prăbușește îl mai împing și prietenii.
22 Când bogatul se împiedică, mulți îi sar în ajutor;
a spus nerozii și i s-a dat dreptate.
Sărmanul s-a împiedicat și l-a mai și certat toată lumea,
a spus lucruri pline de înțeles, dar nu a fost băgat în seamă.
23 Bogatul a vorbit și toți au tăcut
și au înălțat până la nori cuvântarea lui.
Săracul a vorbit și au spus: „Cine este acesta?"
Iar dacă se poticnește, îl vor trânti la pământ.
24 Bună e avuția când este fără păcat;
rea este sărăcia în gura nelegiuitului.
25 Inima omului îi preschimbă chipul,
fie în bine, fie în rău.
26 Un chip vesel este semnul unei inimi pornite spre cele bune,
iar născocirea de pilde înseamnă cugetare anevoioasă.

---

corelate cu cele spuse mai sus, 6,10-12. ♦ „îl mai împing și prietenii": Hebr. are „e trimis de la un prieten la altul".

13,22 Prin „nerozii" am tradus gr. ἀπόρρητα, cuvânt care în greaca comună avea sensul „ceea ce este interzis", dar și, specificat, „ceea ce nu trebuie rostit", *cf.* „negrăite" (Bibl. 1688). Hebr. are „lucruri respingătoare", *cf.* AB: *what he says is repugnant*. Alte opțiuni: *des sottises* (BJ, TOB), „prostii" (Anania). ♦ Prin „nu a fost băgat în seamă" am explicitat LXX: οὐκ ἐδόθη αὐτῷ τόπος, *litt.* „nu i s-au dat lui loc" (Bibl. 1688).

13,23 Întrebarea disprețuitoare „cine este acesta?" la adresa săracului desconsiderat atunci când vrea să spună ceva are conotații similare cu întrebarea retorică formulată de mulțimea din Nazaret la adresa lui Iisus Hristos: „Oare nu este acesta fiul dulgherului?" (Mt. 13,55).

13,24 Sunt posibile două interpretări: a) este o modalitate ironică de a spune că, de fapt, nu există bogăție lipsită de păcat (*cf.* Mt. 19,23-24); b) bogatul nu este întotdeauna păcătos și vinovat, la fel cum nici săracul nu este în mod necesar și întotdeauna bun, și fără păcat, el putând fi leneș (*cf.* Prov. 6,6 și urm.), bețiv și risipitor (*cf.* Prov. 21,17) sau palavragiu (*cf.* Prov. 14,23).

13,25 Despre semnificațiile multiple ale „inimii", v. 1,28; 3,29; 5,2. Ideea, explicitată în versetul următor, este că dispoziția interioară a unei persoane se poate citi pe chipul său (*cf.* Prov. 15,13; Mt. 6,16 și urm.).

13,26 Secvența gr. εὕρεσις παραβολῶν διαλογισμοὶ μετὰ κόπων, *litt.* „aflarea de pilde – gândurile cu osteneală" (Bibl. 1688), este obscură atât în LXX, cât și în Hebr. Alte interpretări: „izvodirea proverbelor este cugetare trudnică" (Anania), *l'invention des proverbes exige une réflexion pénible* (TOB), *l'invention de proverbes suppose de pénibles réflexions* (BJ), *withdrawn and perplexed is the toiling schemer* (AB). Hebr. are (text obscur): „cugetări și griji: gânduri triste".

14 [1] Fericit bărbatul care nu a greșit cu gura
și nu este frământat de amărăciunea păcatelor.
[2] Fericit cel al cărui suflet nu-l învinovățește
și care nu și-a pierdut speranța.
[3] Pentru bărbatul zgârcit bogăția nu e bună,
iar omului pizmaș la ce-i sunt bune avuțiile?
[4] Cine strânge lipsindu-se pe sine, pentru alții strânge
și din bunurile sale se vor înfrupta ceilalți.
[5] Cel care e rău cu sine însuși, pentru cine va fi bun?
Și nu se va bucura de avuțiile sale!
[6] Nimeni nu este mai rău decât cine se chinuie singur
și aceasta este răsplata pentru răutatea lui.
[7] Chiar dacă face bine, îl face din nebăgare de seamă
și până la urmă își arată răutatea.
[8] Rău este omul care privește cu invidie,
care își întoarce fața și-i disprețuiește pe ceilalți.
[9] Ochiul celui nesătul nu se mulțumește cu partea sa
și o nedreptate rea îi usucă sufletul.
[10] Omul zgârcit este hapsân cu pâinea
și se lipsește chiar de propria masă.

14,2 Ideea de autoacuzare este exprimată în LXX prin sintagma οὗ οὐ κατέγνω ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, *cf.* „căruia n-au clevetit sufletul lui" (Bibl. 1688), calchiată după Hebr. Pentru polisemia lui „suflet", *cf.* și 4,2; 5,2; 6,4. ♦ *Cf.* Prov. 10,28 și 11,7.

14,3 Prin „zgârcit" am redat sensul contextual al gr. μικρόλογος, care mai înseamnă „minuțios" (*cf.* Bibl. 1688: „ticăit") și „josnic, meschin, lipsit de caracter" (*cf.* TOB, BJ: *mesquin*, AB: *mean*). ♦ „pizmaș": gr. βάσκανος, „invidios", care corespunde ebr. *'îș ra' 'ayin*, *litt.* „om cu ochi rău"; *cf.* „zavistnic" (Bibl. 1688), *cupide* (BJ), *envieux* (TOB); *cf.* Prov. 23,6.

14,7-8 Aceste versete lipsesc în Hebr. ♦ Prin „omul care privește cu invidie" am redat conținutul gr. ὁ βασκαίνων ὀφθαλμῷ, *litt.* „cela ce zavistuiește cu ochiul" (Bibl. 1688), referire la omul meschin care nu se bucură nici el însuși de averea sa, dar nu permite nici altora să beneficieze de ea. ♦ Pronumele „ceilalți" traduce aici gr. ψυχαί, „suflete", pentru care v. 4,2; 5,2; 6,4.

14,9 „Nedreptatea rea", gr. ἀδικία πονερα, este un concept generic explicitat de unii interpreți: *avidité mauvaise* (TOB), *la cupidité* (BJ), *his stinginess* (AB). ♦ Al doilea stih în Hebr.: „Cine răpește partea aproapelui și-o pierde pe a sa."

14,10 Pentru „omul zgârcit" avem în LXX ebraismul ὀφθαλμὸς πονερὸς, *litt.* „ochiul rău" (Bibl. 1688). În Hebr. se continuă: „Omul generos înmulțește pâinea, și dintr-un izvor secat face să curgă apă la masă."

dar pe sărmanul care se prăbușește îl mai împing și prietenii.
22 Când bogatul se împiedică, mulți îi sar în ajutor;
a spus nerozii și i s-a dat dreptate.
Sărmanul s-a împiedicat și l-a mai și certat toată lumea,
a spus lucruri pline de înțeles, dar nu a fost băgat în seamă.
23 Bogatul a vorbit și toți au tăcut
și au înălțat până la nori cuvântarea lui.
Săracul a vorbit și au spus: „Cine este acesta?"
Iar dacă se poticnește, îl vor trânti la pământ.
24 Bună e avuția când este fără păcat;
rea este sărăcia în gura nelegiuitului.
25 Inima omului îi preschimbă chipul,
fie în bine, fie în rău.
26 Un chip vesel este semnul unei inimi pornite spre cele bune,
iar născocirea de pilde înseamnă cugetare anevoioasă.

---

corelate cu cele spuse mai sus, 6,10-12. ♦ „îl mai împing și prietenii": Hebr. are „e trimis de la un prieten la altul".

13,22 Prin „nerozii" am tradus gr. ἀπόρρητα, cuvânt care în greaca comună avea sensul „ceea ce este interzis", dar și, specificat, „ceea ce nu trebuie rostit", *cf.* „negrăite" (Bibl. 1688). Hebr. are „lucruri respingătoare", *cf.* AB: *what he says is repugnant*. Alte opțiuni: *des sottises* (BJ, TOB), „prostii" (Anania). ♦ Prin „nu a fost băgat în seamă" am explicitat LXX: οὐκ ἐδόθη αὐτῷ τόπος, *litt.* „nu i s-au dat lui loc" (Bibl. 1688).

13,23 Întrebarea disprețuitoare „cine este acesta?" la adresa săracului desconsiderat atunci când vrea să spună ceva are conotații similare cu întrebarea retorică formulată de mulțimea din Nazaret la adresa lui Iisus Hristos: „Oare nu este acesta fiul dulgherului?" (Mt. 13,55).

13,24 Sunt posibile două interpretări: a) este o modalitate ironică de a spune că, de fapt, nu există bogăție lipsită de păcat (*cf.* Mt. 19,23-24); b) bogatul nu este întotdeauna păcătos și vinovat, la fel cum nici săracul nu este în mod necesar și întotdeauna bun, și fără păcat, el putând fi leneș (*cf.* Prov. 6,6 și urm.), bețiv și risipitor (*cf.* Prov. 21,17) sau palavragiu (*cf.* Prov. 14,23).

13,25 Despre semnificațiile multiple ale „inimii", v. 1,28; 3,29; 5,2. Ideea, explicitată în versetul următor, este că dispoziția interioară a unei persoane se poate citi pe chipul său (*cf.* Prov. 15,13; Mt. 6,16 și urm.).

13,26 Secvența gr. εὕρεσις παραβολῶν διαλογισμοὶ μετὰ κόπων, *litt.* „aflarea de pilde – gândurile cu osteneală" (Bibl. 1688), este obscură atât în LXX, cât și în Hebr. Alte interpretări: „izvodirea proverbelor este cugetare trudnică" (Anania), *l'invention des proverbes exige une réflexion pénible* (TOB), *l'invention de proverbes suppose de pénibles réflexions* (BJ), *withdrawn and perplexed is the toiling schemer* (AB). Hebr. are (text obscur): „cugetări și griji: gânduri triste".

14 [1] Fericit bărbatul care nu a greșit cu gura
și nu este frământat de amărăciunea păcatelor.
[2] Fericit cel al cărui suflet nu-l învinovățește
și care nu și-a pierdut speranța.
[3] Pentru bărbatul zgârcit bogăția nu e bună,
iar omului pizmaș la ce-i sunt bune avuțiile?
[4] Cine strânge lipsindu-se pe sine, pentru alții strânge
și din bunurile sale se vor înfrupta ceilalți.
[5] Cel care e rău cu sine însuși, pentru cine va fi bun?
Și nu se va bucura de avuțiile sale!
[6] Nimeni nu este mai rău decât cine se chinuie singur
și aceasta este răsplata pentru răutatea lui.
[7] Chiar dacă face bine, îl face din nebăgare de seamă
și până la urmă își arată răutatea.
[8] Rău este omul care privește cu invidie,
care își întoarce fața și-i disprețuiește pe ceilalți.
[9] Ochiul celui nesătul nu se mulțumește cu partea sa
și o nedreptate rea îi usucă sufletul.
[10] Omul zgârcit este hapsân cu pâinea
și se lipsește chiar de propria masă.

14,2 Ideea de autoacuzare este exprimată în LXX prin sintagma οὗ οὐ κατέγνω ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, *cf.* „căruia n-au clevetit sufletul lui" (Bibl. 1688), calchiată după Hebr. Pentru polisemia lui „suflet", *cf.* și 4.2; 5,2; 6.4. ♦ *Cf.* Prov. 10,28 și 11,7.

14,3 Prin „zgârcit" am redat sensul contextual al gr. μικρόλογος, care mai înseamnă „minuțios" (*cf.* Bibl. 1688: „ticăit") și „josnic, meschin, lipsit de caracter" (*cf.* TOB, BJ: *mesquin*, AB: *mean*). ♦ „pizmaș": gr. βάσκανος, „invidios", care corespunde ebr. *'īș ra' 'ayin*, *litt.* „om cu ochi rău"; *cf.* „zavistnic" (Bibl. 1688), *cupide* (BJ), *envieux* (TOB); *cf.* Prov. 23,6.

14,7-8 Aceste versete lipsesc în Hebr. ♦ Prin „omul care privește cu invidie" am redat conținutul gr. ὁ βασκαίνων ὀφθαλμῷ, *litt.* „cela ce zavistuiește cu ochiul" (Bibl. 1688), referire la omul meschin care nu se bucură nici el însuși de averea sa, dar nu permite nici altora să beneficieze de ea. ♦ Pronumele „ceilalți" traduce aici gr. ψυχαί, „suflete", pentru care v. 4,2; 5,2; 6,4.

14,9 „Nedreptatea rea", gr. ἀδικία πονερα, este un concept generic explicitat de unii interpreți: *avidité mauvaise* (TOB), *la cupidité* (BJ), *his stinginess* (AB). ♦ Al doilea stih în Hebr.: „Cine răpește partea aproapelui și-o pierde pe a sa."

14,10 Pentru „omul zgârcit" avem în LXX ebraismul ὀφθαλμὸς πονερὸς, *litt.* „ochiul rău" (Bibl. 1688). În Hebr. se continuă: „Omul generos înmulțește pâinea, și dintr-un izvor secat face să curgă apă la masă."

11 Fiule, atât cât îți este cu putință, poartă-te bine cu tine însuți
și înfățișează-I Domnului darurile care I se cuvin.
12 Adu-ți aminte că moartea nu va întârzia
și că legământul cu lăcașul morților nu ți-a fost dezvăluit.
13 Înainte de a muri, fii bun cu prietenul tău,
fii larg [la inimă] și dăruiește-i după puteri.
14 Să nu te lipsești de o zi bună
și să nu lași să-ți scape partea ta dintr-o dorință îndreptățită.
15 Oare nu vei lăsa altuia [roadele] strădaniilor tale,
iar ostenelile tale [nu] vor fi [oare] trase la sorți?
16 Dăruiește și primește și amăgește-ți sufletul,
căci în lăcașul morților nu vom mai putea căuta desfătarea.
17 Orice trup se învechește ca o haină;
căci legământul din veac este: de moarte vei muri!
18 Asemenea frunzișului înverzind pe un copac stufos,

14,11 „atât cât îți este cu putință": contextul este interpretat de Di Lella, p. 259, ca o anticipare a imaginii morții, evocată în v. următor. ♦ Formularea din Hebr. este total diferită: „Fiule, folosește cu îngăduință tot ceea ce ai și bucură-te de averea ta (*litt.* îngrașă-te) cât poți de bine."

14,12 Prin sintagma „legământul cu lăcașul morților" (gr. διαθήκη ᾅδου) se înțelege hotărârea divină care determină momentul morții fiecăruia și care ne rămâne ascunsă.

14,13 Înalta prețuire pentru generozitatea față de prieteni este formulată și în Prov. 3,27-28.

14,14 Reformulare a conținutului din 14,11. În Hebr.: „Să nu te îndepărtezi atunci când se împarte hrana din oală și să nu ai dorințe rele."

14,15 Împărțirea bunurilor unei persoane decedate între frații săi prin tragere la sorți (εἰς διαίρεσιν κλήρου – „spre împărțeală de sorțu". Bibl. 1688) era un obicei străvechi (*cf.* Ioel 4,3), care s-a menținut în Israel până în secolul al II-lea î.H. (Box, Oesterly, p. 358).

14,16 Ca și mai sus, în 7,17, e formulată aici credința tradițională că atât pedeapsa pentru faptele rele, cât și răsplata pentru cele bune sunt administrate pe lumea aceasta; în lăcașul morților (ebr. *Šᵉ'ōl*) sufletul nu simte nici durere, nici bucurie.

14,17 Imaginea trupului uman (gr. πᾶσα σάρξ, ebr. *kol bāśār*) care se învechește asemenea unei haine reapare în Is. 50,9 și Iov 13,28. ♦ Prin „legământul din veac" am redat cu fidelitate gr. διαθήκη ἀπ' αἰῶνος, expresie corespunzătoare ebr. *ḥoq 'ōlām*, *litt.* „poruncă străveche", *cf. loi éternelle* (BJ, TOB). ♦ Pentru al doilea stih, *cf.* Gen. 2,17.

14,18 Analogia metaforică între caracterul derizoriu și trecător al vieții omului și iarba câmpului sau frunzișul arborilor este un *topos* imagistic atât în VT (*cf.* Is. 34,4: 40,6-8; Iov 8,11-13), cât și în NT (*cf.* Iac. 1,7; 1Pt. 1,24). La Homer, găsim un complex imagistic similar: „Cum e cu frunzele, așa-i și cu neamul sărmanilor oameni;/ Unele toamna le scutură vântul și cad ofilite,/ Altele codrul le naște-nverzind, dacă dă-n primăvară:/ Astfel pe lume și valul de oameni se naște și moare" (*Iliada*, VI, 146-149; trad.: George

[în care] unele frunze cad și altele răsar,
tot așa și generațiile de carne și sânge,
una se sfârșește și alta se naște.
19 Orice lucru ce putrezește dispare,
iar cel care l-a făcut se va duce cu el.
20 Fericit bărbatul care cugetă la înțelepciune
și discută cu chibzuință,
21 care se gândește la căile ei în inima sa
și la tainele ei meditează.
22 Aleargă după ea ca un vânător
și pândește în căile ei!
23 Se uită prin ferestrele ei
și ascultă la porțile ei.
24 Își face sălaș aproape de casa ei,
își înfige țărușul în pereții ei,

Murnu). ♦ Sintagma gr. γενεὰ σαρκὸς καὶ αἵματος (Bibl. 1688: „rodul trupului și al sângelui") desemnează generațiile succesive ale umanității. Ca desemnare metonimică a ființei umane, expresia ca atare (gr. σάρξ καὶ αἷμα, ebr. *bāśār wᶜdām*), care nu mai apare în VT, este relativ frecventă în NT (*cf.* Mt. 16,17; 1Cor. 15,50, Gal. 1,16 etc.), ca și în literatura rabinică medievală (*cf.* Di Lella, p. 261).

14,19 În Hebr. formularea este mai clară: „Toate faptele omului sunt osândite la stricăciune, iar ceea ce iese din mâna lui îl va urma."

14,20-21 Prin suita de verbe „a cugeta – a discuta – a se gândi – a medita" am încercat să reproducem opozițiile lexicale dintre verbe grecești din sfera semantică a „gândirii" și „dezbaterii", al căror conținut interferează într-un mod inextricabil: μελετάω – διαλέγω – διανοέομαι – ἐννοέω. ♦ „discută": mulți interpretează „raționează". ♦ Pentru gr. σύνεσις, echivalat aici prin „chibzuință", v. 1,18 și 8,9.

14,22 Pentru imagistica vânătorii în prezentarea dobândirii înțelepciunii, v. 6,24-28. ♦ Ideea de „traseu al înțelepciunii" este exprimată în LXX prin același cuvânt, gr. ὁδός, pe care l-am tradus generic prin „cale"; în Hebr. avem o nuanțare sinonimică între *dᵉrākhēyhā*, „căile ei", și ebr. *nᵉthībhōthеyhā*, „cărările ei"; împreună, cele două cuvinte apar, într-un context similar, în Prov. 3,17.

14,23 În contrast violent cu comportamentul nebunului (v. *infra* 21,22-24), înțeleptul se apropie de înțelepciune cu râvna unui îndrăgostit, privind prin fereastra iubitei (*cf.* Cânt. 2,9) și ascultând la porțile ei, avid să afle mereu lucruri noi.

14,24-25 *Cf.* Bibl. 1688: „Cel ce sălășluiaște aproape de casa ei și va înfige păruș în păreții ei, întinde-va cortul ei după mânile ei și va sălășlui în răpaosul bunătăților ei." ♦ „Țărușul" (gr. πάσσαλον) aparține cortului (gr. σκηνή): elementele locuirii sunt întrebuințate în context pentru a sugera în mod metaforic ideea că înțelepciunea este un spațiu al ocrotirii și al certitudinilor etice. O imagine asemănătoare în Is. 4,6. ♦ „alături de ea": *litt.* „după mâinile" – ebraism.

25 își va întinde cortul alături de ea
și-și va face bun sălaș de odihnă.
26 Își va pune fiii sub adăpostul ei
și sub ramurile ei se va cuibări.
27 Ea îl va ocroti de arșiță
și în slava ei își va face sălaș.

15 1 Cine se teme de Domnul face [toate] acestea
și cine stăpânește Legea va dobândi înțelepciunea.
2 Ea îi va ieși în întâmpinare ca o mamă
și ca o mireasă fecioară îl va primi.
3 Îl va hrăni cu pâinea înțelegerii
și cu apa înțelepciunii îl va adăpa.
4 El se va sprijini de ea și nu se va clătina,
se va bizui pe ea și nu se va face de ocară.
5 Îl va înălța deasupra celor ce-i sunt apropiați
și în mijlocul adunării îi va deschide gura.

14,26-27 Schimbare de registru metaforic: omul aflat în căutarea înțelepciunii este asemenea unei păsări care își face cuibul (gr. αὐλισθήσεται) pe ramurile ocrotitoare ale unui arbore. Imagini asemănătoare în Is. 25,4-5. ♦ Vb. gr. καταλύω, pe care l-am tradus prin „a-și face sălaș", apare de trei ori în context cu puternice conotații etice („stabilitate", „ocrotire", „afecțiune" etc.). ♦ „slava", gr. δόξα: Hebr. are „(sub) ocrotirea". Poate fi aici o aluzie la norul sacru care marchează prezența lui Dumnezeu (Ex. 16,10; Iez. 1,28), dat fiind că înțelepciunea este un atribut al divinității.

15,1 Despre frica de Domnul ca temă centrală a cărții, v. *supra*, 1,11; 14; 26-27; 4,14. ♦ „Cine stăpânește Legea" (gr. ὁ ἐγκρατὴς τοῦ νόμου) este, începând cu epoca elenistică, cărturarul (pentru care vezi *supra*, Prolog 4 și 10,5).

15,2 Pentru a prezenta înțelepciunea drept simbol al ocrotirii și al afecțiunii necondiționate, ca și al receptivității și entuziasmului afectiv, Sirah evocă imaginea mamei (ca în Is. 49,15 și 66,13) sau pe cea a tinerei mirese (*cf.* Prov. 5,18; 7,4; Cânt. 4,9 *et passim*.). ♦ „mireasă fecioară": Hebr. are „mireasa tinereții lui".

15,3 „hrăni": gr. ψωμίζω înseamnă *litt.* „a hrăni cu îmbucături mici" (ca pe copii). ♦ Prezentarea conținutului Legii ca „pâine" (gr. ἄρτος) și „apă" (ὕδωρ) apare frecvent în VT (*cf.* Prov. 9,5; Is. 55,1), ca și în NT (*cf.* In. 4,10 și urm). Această asociere conceptual-imagistică apare frecvent în Talmud și în alte importante texte ale tradiției rabinice (*cf.* Box, Oesterly, p. 369).

15,5 În VT se face deosebirea între adunarea întregii comunități (gr. συναγωγή, ebr. *'ēdhāh*) și consiliul bătrânilor sau al notabilităților (gr. ἐκκλήσια, ebr. *qāhāl*, ca aici). Înțeleptul avea datoria „să deschidă gura" și să afirme în adunare preceptele Legii, pe când „nebunul" se cuvenea să tacă (*cf.* Prov. 24,7).

[6] El va găsi bucurie şi cununa veseliei
şi va moşteni un nume veşnic.
[7] Nicidecum n-o vor dobândi oamenii nechibzuiţi
şi bărbaţii păcătoşi n-o vor vedea.
[8] Ea se află departe de trufie,
iar bărbaţii mincinoşi nu-şi vor aduce aminte de ea.
[9] Nu este frumoasă lauda în gura păcătosului,
deoarece nu a fost trimisă de Domnul.
[10] Căci lauda e rostită întru înţelepciune
şi Domnul o va pune pe un drum bun.
[11] Să nu spui: „Din pricina Domnului m-am abătut!",
căci El nu săvârşeşte ceea ce a urât.
[12] Să nu spui: „[Domnul] m-a dus la rătăcire!",
căci El nu are ce face cu bărbatul păcătos.
[13] Toată spurcăciunea a urât-o Domnul
şi cei ce se tem de El nu pot să iubească aşa ceva.
[14] El l-a creat pe om dintru început

15,6 Pentru „cununa veseliei", v. 1,11-12. ♦ Despre „un nume veşnic" (gr. ὄνομα αἰῶνος), văzut ca o răsplată a virtuţii şi a supunerii faţă de Lege, se vorbeşte şi în Is. 56,5.

15,7-8 „Oamenii nechibzuiţi", gr. ἄνθρωποι ἀσύνετοι (*cf.* ebr. *mᵉthēy şāw'*, „oameni ai deşertăciunii"), „bărbaţii păcătoşi", gr. ἄνδρες ἁμαρτωλοὶ (*cf.* ebr. *'anşēy zādōn*, „bărbaţii trufaşi") şi „bărbaţii mincinoşi", gr. ἄνδρες ψευταί (*cf.* ebr. *'anşēy kāzābh*, „bărbaţi ai înşelăciunii"), reprezintă toate desemnări ale unor tipuri umane radical opuse celui al înţeleptului. ♦ Pentru „trufie", v. 10,7. Hebr. are „cei batjocoritori".

15,9-10 „Lauda" (gr. αἶνος, ebr. *tᵉhillāh*) se referă la înţelepciune; ideea este că doar înţeleptul poate formula aprecieri juste privitoare la înţelepciune. În Hebr., această idee este mai clară, deoarece acolo se vorbeşte despre faptul că „doar cine stăpâneşte înţelepciunea o poate transmite altora". Potrivit unei alte ipoteze (Di Lella, p. 266), „lauda" s-ar putea referi şi la cântările de slavă pentru Domnul, pe care doar înţelepţii le pot compune, rosti şi transmite celorlalţi.

15,11 Aici începe un pasaj de mare importanţă al cărţii, în care Sirah îşi expune detaliat doctrina referitoare la liberul arbitru al omului în raport cu păcatul şi cu voinţa divină. Omul păcătos nu poate invoca voinţa divină ca scuză pentru păcatul său, deoarece Domnul nu poate face lucruri pe care le detestă. Aceeaşi idee la Iac. 1,13 şi urm.

15,13 Prin expresia globalizatoare „toată spurcăciunea" (gr. πᾶν βδέλυγμα), autorul LXX a redat ebr. *rā'āh wᵉtō'ēbhāh*, *litt.* „rău şi spurcăciune"; pentru valorile semantice ale gr. βδέλυγμα, v. 10,12-13 şi 13,20. ♦ Al doilea stih în Hebr.: „Şi El nu le-o scoate în cale celor care se tem de El."

15,14 Unul din enunţurile-cheie ale cărţii. Omul a fost creat de Domnul ca fiinţă liberă să aleagă între bine şi rău (între „foc" şi „apă", între „viaţă" şi „moarte"). Elemente ale

și l-a lăsat pe seama propriei lui judecăți.
[15] Dacă vei voi, Îi vei împlini poruncile,
ca să rămâi credincios bunăvoinței Lui.
[16] El a pus alături de tine focul și apa:
spre care vei voi îți vei întinde mâna.
[17] Înaintea oamenilor se află viața și moartea
și ce-și va dori fiecare aceea i se va da.
[18] Căci mare este înțelepciunea Domnului,
El este atotputernic și le vede pe toate,
[19] ochii Lui [sunt] spre cei care se tem de El,
și El va cunoaște orice faptă a omului.
[20] El n-a poruncit nimănui să fie nelegiuit
și n-a dat nimănui îngăduința de a păcătui.

---

acestei doctrine se găsesc deja în Deut. 11,26-28 și 30,19, unde Moise își cheamă semenii să aleagă între viață și moarte, binecuvântare și blestem. Trecând prin teologia creștină primară, în care binele („lumina") este identificat cu persoana hristică (In. 1,5; 3,19; 8,12; 12,46 etc.), acest enunț veterotestamentar va constitui nucleul teodiceilor ulterioare, de la Augustin și până la Erasmus sau Leibniz. Din bogata literatură dezvoltată de acest pasaj din Sirah menționăm Hadot, pp. 91-103, Prato, pp. 237-246, Pisani, p. 94, Maier, *passim*, Di Lella, *Introduction* la AB, pp. 81-83. ♦ Secvența „l-a creat pe om dintru început" evocă primele cuvinte ale Genezei: „La început a făcut Dumnezeu..." ♦ Ideea liberului arbitru este exprimată în LXX printr-o turnură ebraizantă: *litt.* „l-a lăsat pre el în mâna sfatului său" (Bibl. 1688). Gr. διαβούλιον, „sfat; gând; judecată", corespunde ebr. *yēṣer*, cuvânt polisemantic, interpretat aici ca „voință liberă" (*cf.* Bauer, pp. 243-244); v. și mai jos, 17,6 și 27,6.

15,15 Exprimare defectuoasă în LXX: συντηρήσεις ἐντολὰς καὶ πίστιν ποιῆσαι εὐδοκίας, *litt.* „vei păzi poruncile și credința a face bune-plăcute" (Bibl. 1688). Alte interpretări: *tu garderas les commandements pour rester fidèle à son bon plaisir* (BJ), *tu peux observer les commandements, rester fidèle dépend de ton bon vouloir* (TOB), „îi vei păzi poruncile și cu credincioșie vei săvârși ceea ce-i place" (Anania). În Hebr., mai clar: „Vei respecta porunca și înțelegerea de a-I îndeplini voința." Ideea lui Sirah este aceea că liberul arbitru al omului afectează decizia acestuia de a respecta sau nu voința Domnului, așa cum se exprimă ea în Lege.

15,18-19 Atributele atotputerniciei (aici gr. ἰσχυρὸς ἐν δυναστείᾳ, *litt.* „vârtos întru puteare" – Bibl. 1688) și atotștiinței (aici gr. βλέπων τὰ πάντα, *litt.* „văzând toate" – Bibl. 1688) divine sunt puncte ferme ale teologiei veterotestamentare (*cf.* Prov. 15,3; Iov 34,21-22 etc.), dar și ale celei neotestamentare (*cf.* Evr. 4,13).

15,20 Subliniere a responsabilității umane: decizia de „a fi nelegiuit" (a nu respecta poruncile Legii, gr. ἀσεβεῖν) revine fiecărei persoane în parte, căci Dumnezeu nu acordă nimănui „îngăduința de a păcătui" (gr. ἄνεσις ἁμαρτάνειν). ♦ După primul stih,

16 1 Să nu-ţi doreşti mulţime de copii buni de nimic
şi să nu te bucuri de fii nelegiuiţi.
2 Cât ar fi de mulţi, să nu te bucuri de ei,
dacă nu au frică de Domnul.
3 Să nu-ţi pui nădejdea în viaţa lor
şi să nu te bizui pe mulţimea lor;
căci vei geme de jale timpurie
şi pe neaşteptate va fi cunoscut sfârşitul lor;
căci unul singur este mai bun decât o mie
şi a muri fără copii este mai bine decât a avea copii lipsiţi de evlavie.
4 Printr-un singur om iscusit se va umple cetatea de locuitori,
dar neamul celor nelegiuiţi va fi nimicit.
5 Multe astfel de lucruri au văzut ochii mei
şi lucruri încă şi mai grozave au auzit urechile mele.
6 În adunarea păcătoşilor focul se va înteţi
şi-n neamul nesupus s-a înteţit urgia.
7 Nu i-a iertat [Domnul] pe uriaşii de altădată

Hebr. are în plus: „Şi El nu i-a întărit pe mincinoşi, nu are milă pentru cel care săvârşeşte deşertăciuni, nici pentru cel care dezvăluie o taină."

16,1-4 Ca în toate culturile tradiţionale, în poporul lui Israel copiii erau doriţi, iar numărul lor era socotit un semn de bunăvoinţă divină, de prosperitate şi continuitate a comunităţii (*cf.* Gen. 12,2; 15,5; 22,17; 24.60; Deut. 28,4; Prov. 17,16 etc.). Tocmai de aceea, neşansa de a avea copii „buni de nimic" (gr. ἄχρηστοι) sau „nelegiuiţi" (gr. ἀσεβεῖς) era resimţită ca o catastrofă. *Cf.* Iov 27,14-15; Înţ. 3,11-12. Cu toate că absenţa copiilor era privită ca o „ocară" (*cf.* Lc. 1,25), bătrânul înţelept apreciază că este preferabil să mori fără copii decât să ai copii lipsiţi de evlavie.

16,3 După al doilea stih, Hebr. are în plus: „căci nu vor avea un viitor fericit", iar după „unul singur" adaugă: „făcând cele plăcute Lui (Dumnezeu)."

16,4 Aluzie destul de clară pe de o parte la Avraam, devenit „părintele popoarelor" prin unicul său fiu Isaac (Gen. 21,2), şi, pe de altă parte, la nimicirea tuturor locuitorilor Sodomei din pricina nelegiuirii lor (Gen. 18,16 şi urm.). ♦ „iscusit": Hebr. are „fără copii, dar cu frică de Domnul". ♦ Al doilea stih în Hebr.: „dar prin neamul celor ticăloşi va fi nimicită."

16,5 Trimitere explicită la experienţa personală a Siracidului, dar şi (date fiind exemplele evocate în continuare) la cunoaşterea de către autor a tradiţiei.

16,6 „Adunarea păcătoşilor" – trimitere la banda de răzvrătiţi condusă de Core, Dathan şi Abiron, pedepsită de Dumnezeu prin foc şi cutremur (Num. 16,1-35). ♦ „Neamul nesupus" (gr. ἔθνος ἀπειθές, ebr. *gōy ḥānēph*) este o desemnare generică pentru Israel în momentele sale de apostazie, cum este cel menţionat în Num. 1 şi urm.

16,7 „Uriaşii de altădată" sunt giganţii menţionaţi în Gen. 6,1-4 (*cf.* şi Înţ. 14,6) ca agenţi ai degradării neamului omenesc înaintea Potopului. Hebr. are „principi". Sintagma mai

care s-au răzvrătit întru tăria lor.
8 N-a cruțat [cetatea] pribegiei lui Lot,
de care S-a scârbit din pricina trufiei [locuitori]lor.
9 Nu a avut milă de neamul pierzaniei,
de cei ce se mândreau cu păcatele lor.
Toate acestea El le-a făcut neamurilor cu inima împietrită
și nu a fost mângâiat de mulțimea sfinților Săi.
10 Și tot așa le-a făcut și celor șase sute de mii de pedestrași
care se adunaseră laolaltă în împietrirea inimii lor.
Biciuindu-i, arătându-le îndurare, rănindu-i și vindecându-i,
i-a ținut în îndurare și mustrare.
11 Chiar de-ar fi fost numai unul cu grumazul întărit,
ar fi fost de mirare să scape nepedepsit.
Căci îndurarea și urgia se află la El,
puternic întru iertare, dar revărsând urgia.

---

poate fi înțeleasă și ca o trimitere metaforică la cei preaputernici ai pământului, cum au fost împăratul Babilonului (*cf.* Is. 14,11 și urm.) sau Nabucodonosor (Dan. 4,7 și urm.), prăbușiți în țărână și nimiciți de Domnul.

16,8 *Cf.* Gen. 19,1 și urm., unde se relatează despre nimicirea cetății Sodoma. ♦ Gr. παροικία, pe care l-am tradus perifrastic prin „[cetatea] pribegiei lui Lot", desemnează un oraș străin în care locuia, provizoriu, poporul ales. În Bibl. 1688, acest concept a fost redat prin subst. „nemernicie", cuvânt care, împreună cu altele din aceeași familie lexicală, semnifica ideea de „pribegie" (*cf.* DLR, *s.u.*). ♦ Interesant de observat că păcatul atribuit de Sirah sodomitenilor era orgoliul, ca și în Iez. 16,49 (pentru „trufie", v. *supra*, 10,7).

16,9 „Neamul pierzaniei" (gr. ἔθνος ἀπωλείας, Bibl. 1688: „limba pierzării") sunt canaanenii, disprețuiți și temuți de israeliți pentru practicile lor religioase, abominabile din punctul de vedere al poporului ales (*cf.* Ex. 23,33; Deut. 7,1-2; Num. 33,51-56; Înț. 12,3 și urm.). ♦ „nu a fost mângâiat": *cf.* Gen. 18,22-32.

16,10 „Cei șase sute de mii de pedestrași", menționați și mai jos, la 46,8, reprezintă numărul bărbaților din poporul lui Israel scoși de Moise din robia egipteană (*cf.* Ex. 12,37; Num. 12,11). Întrucât au cârtit împotriva Domnului, toți (cu excepția lui Iosua și a lui Caleb) au fost pedepsiți să rătăcească patruzeci de ani prin deșert și astfel să nu mai ajungă în Pământul Făgăduinței (*cf.* Num. 14,1 și urm.; 26,65; Deut. 1,35 și urm.). ♦ Despre înțelesul expresiei „cu inimă împietrită" (aici, gr. ἐν σκληροκαρδίᾳ), v. 3,26.

16,11 Expresia „cu grumazul întărit" (gr. σκληροτράχηλος, *cf.* „tare în cerbice" – Bibl. 1688, „vârtos la cerbice" – Bibl. 1990, Anania) înseamnă „îndărătnic, încăpățânat; nesupus" și apare rostită de Domnul când se adresează poporului ales aflat în rătăcire (Ex. 32,9; 33,3). ♦ Pentru „îndurare" și „urgie", v. 2,7 și 5,6-7. ♦ La final, Hebr. are în plus „împotriva celor răi".

12 Pe cât de multă îi este îndurarea, pe atât de multă îi este și mustrarea;
El judecă omul după faptele lui.
13 Păcătosul nu va scăpa cu prada sa
și răbdarea omului evlavios nu va fi înșelată.
14 De orice milostenie va ține seama,
fiecare va afla [răsplată] după faptele sale.
15 *Domnul l-a împietrit pe Faraon ca să nu-L recunoască,*
pentru ca înfăptuirile Sale să fie cunoscute sub cer.
16 *Îndurarea Lui se arată întregii făpturi,*
lumina și întunericul Lui le-a împărțit lui Adam.
17 Să nu spui: „Mă voi ascunde de Domnul
și din înalt cine-și va aduce aminte de mine?
În mulțimea fără număr nu voi fi recunoscut.
Ce înseamnă sufletul meu în nemărginita creație?"
18 Iată, cerul și cerul cerului,
genunea și pământul se cutremură sub cercetarea Lui.
Lumea întreagă a fost creată și ființează prin voința Lui.
19 Și tot așa munții și temeliile pământului,
când le privește, sunt cuprinse de cutremur.

16,12-14 Reiterare a concepției tradiționale: fiecare individ va fi judecat de Domnul și răsplătit în această viață potrivit faptelor sale; *cf.* și 11,26; 15,19; 17,22-23; 29,11-12. ♦ Pentru „milostenie", v. 3,14. ♦ La finalul v. 13, Hebr. adaugă „în veci".

16,15-16 Socotite de Rahlfs și de alți editori adaosuri mai târzii, aceste două versete sunt totuși considerate de unii exegeți (Peters, p. 137) ca fiind originare; oricum, ele se află și în Hebr. ♦ „Împietrirea" Faraonului în scopul de a se împlini proiectul divin privitor la poporul ales este în repetate rânduri menționată în Ex. 7,3; 9,12; 10,27; 11,10; 14,4 etc. ♦ Pentru „lumină" și „întuneric", v. 15,14.

16,17 În ideea privitoare la insignifianța omului în imensitatea universului creat, unii interpreți au văzut un ecou al gândirii elenistice (TOB, nota *ad loc.*). ♦ „în nemărginita creație": Hebr. are „între nenumăratele duhuri ale tuturor fiilor lui Adam".

16,18-19 Imaginile prezente aici însoțesc de obicei teofaniile din VT (*cf.* Jud. 5,4-5; Iona 2,7, Mich. 1,2-4 etc.). Cele patru elemente evocate sunt componentele universului iudaic. Cerul reprezintă bolta cerească vizibilă, „cerul cerului" este locuința lui *YHWH* (*cf.* și Deut. 10,14, 1Rg. 8,27) numită de Pavel (2Cor. 12,2) și „al treilea cer", „genunea" reprezintă apele subterane, iar „pământul", suprafața terestră rezervată omului și celorlalte viețuitoare. ♦ „Cercetarea" sau „supravegherea" Domnului semnifică frecvent în VT acțiunea punitivă a divinității. ♦ „Temeliile pământului" este o imagine care se regăsește în Jud. 5,4-5; Mich. 1,3-4, Iona 2,7 etc.

[20] Dar la acestea nu se gândește inima [omului];
și la căile Lui cine va lua aminte?
[21] Asemenea furtunii pe care nu o vede omul
cele mai multe din faptele Lui rămân ascunse.
[22] „Faptele dreptății Sale cine le va vesti?
Sau cine le va aștepta? Căci Legământul este departe",
iar la sfârșit va fi cercetarea tuturor!
[23] Astfel gândește omul cu mintea scurtă,
iar bărbatul necugetat și rătăcit se gândește la lucruri nebunești.
[24] Ascultă-mă, fiule, dobândește știința
și ia aminte în inima ta la cuvintele mele!
[25] Cu măsură îți voi dezvălui învățătura
și cu grijă voi vesti știința.
[26] Întru judecata Domnului [s-au aflat] lucrările Lui dintru început

---

16,20-23 Sirah respinge explicit ipoteza sceptică a celui care se întreabă dacă, întrucât faptele Domnului rămân ascunse (gr. ἐν ἀποκρύφοις), iar căile Sale insondabile, efortul de cunoaștere mai merită să fie făcut. Scepticul este calificat drept „bărbat necugetat și rătăcit" (gr. ἀνὴρ ἄφρων καὶ πλανώμενος), iar gândurile lui drept „nebunești" (gr. μωρά). ♦ Cuvântul gr. διαθήκη desemnează în VT legământul sacru al lui *YHWH* cu poporul ales. În contextul de aici, înțelesul este cel explicitat mai sus, în 14.12. Este vorba de momentul final al vieții fiecăruia, așa cum interpretează și autorul glosei care urmează. Gândul scepticului ar fi așadar acela că promisiunea unei răsplăți în lumea aceasta pentru „faptele dreptății" nu este suficient de motivantă, întrucât nu cunoaștem momentul în care vom primi această răsplată, iar clipa morții este oricum departe.
16,21 În Hebr.: „Nici la mine nu ia aminte. Cine va căuta la căile mele? Dacă păcătuiesc, nici un ochi nu mă vede; dacă mint în mare taină, cine va ști?"
16,24 Răspunzând afirmativ la îndoiala sceptică formulată în paragraful anterior, Sirah subliniază că „știința" (gr. ἐπιστήμη) este posibilă. Ea se referă la cunoașterea amănunțită a lumii create, include cunoașterea Legii și a tradiției și se dobândește prin „învățătură" (gr. παιδεία), adică prin contactul direct dintre învățător și discipol („fiule", v. *supra*, 2,1): acesta din urmă este chemat „să asculte" și „să ia aminte". Aici, „învățătorul" care vorbește ar putea fi înțelepciunea însăși. ♦ Pentru „inimă", v. 1,28 și 3.29.
16,25 Formulare intuitivă a unuia dintre principiile bunei pedagogii dintotdeauna: însușirea treptată („cu măsură", gr. ἐν σταθμῷ, *cf. litt.* „în cumpănă" – Bibl. 1688) și „cu exactitate" (gr. ἐν ἀκριβείᾳ, *cf. litt.* „cu amăruntul" – Bibl. 1688) a cunoștințelor.
16,26 În loc de gr. ἐν κρίσει, „întru judecata", așa cum apare în majoritatea manuscriselor LXX, Ziegler emendează (după Hebr.) ἐν κτίσει, *litt.* „în creație", adică „în momentul creației", secvența trebuind citită în acest caz diferit: *lorsqu'au commencement le Seigneur créa ses oeuvres* (BJ, TOB). ♦ Pentru sensurile gr. ἀρχή, „început", v. 1,14. ♦ Până aici s-a păstrat ms. ebraic A.

și, alcătuindu-le, a deosebit părțile lor.
27 El și-a întocmit pentru veșnicie lucrările Sale,
de la începuturile și până în devenirile lor;
nici nu flămânzesc, nici nu ostenesc
și nu se abat de la drumul lor.
28 Nici una nu s-a ciocnit de vecina ei
și până în veac nu se va răzvrăti împotriva cuvântului Lui.
29 A privit apoi Domnul spre pământ
și l-a umplut cu binefacerile Sale.
30 A acoperit fața pământului cu toate felurile de viețuitoare
și acestea în pământ se vor întoarce.

16,27 Prin „a întocmit" am redat sensul primar al gr. κοσμέω, „a aranja, a pune în ordine": autorii Bibl. 1688 optează pentru sensul derivat: „au împodobit". ♦ Prin „lucrare" transpunem în mod sistematic și consecvent gr. ἔργον, atunci când este vorba despre ideea de „lucru creat (de Domnul)". ♦ Secvența gr. καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῶν εἰς γενεὰς αὐτῶν (obscur transpusă în literalitatea ei în Bibl. 1688: „și începăturile lor la neamurile lor") poate fi interpretată în sensul „de la principiile lor și până la speciile lor". Ar fi vorba, în acest caz, de ideea că Dumnezeu este prezent nu doar în actul creației inițiale, ci și în existența sau devenirea fiecărei specii și a fiecărui individ. Alte interpretări: *depuis leur origine jusqu'à leur avenir lointain* (TOB), *depuis leurs origines jusqu'à leurs générations lointaines* (BJ), „de la 'nceputul lor și-n curgerile lor" (Anania). În Bibl. 1990 se optează pentru o transpunere foarte liberă: „a hotărât pentru vecie rostul lor." ♦ În secvența „nu se abat de la drumul lor", după gr. οὐκ ἐξέλιπον ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτῶν am interpretat potrivit contextului gr. ἔργον, în sensul de „traiectorie" (*cf.* AB: *nor ever desist from their rounds*); opțiunea noastră este justificată de conținutul versetului următor. Alte opțiuni: BJ și TOB: *leur tâche*, Anania: „datorie". Ideea este că fiecare element al Creației își are rostul său bine definit în cadrul unui întreg armonios, urmând un traseu prestabilit.
16,28 Întrebuințarea vb. gr. οὐκ ἐξέθλιψεν, „nu s-a ciocnit", dezambiguizează întregul context, arătând că, prin genericul τά ἔργα, „lucrările", autorul are în vedere aștrii.
16,29 *Cf.* Gen. 1,21.
16,30 Secvența (defectuoasă în literalismul ei!) ψυχὴ παντὸς ζῴου ἐκάλυψεν τὸ πρόσωπον αὐτῆς (LXX) a fost transpusă literalist în Bibl. 1688: „de tot sufletul a toată vita au acoperit fața lui." Expresia „toate felurile de viețuitoare" este similară cu cea din Gen. 1,21.24, dar acolo în LXX este întrebuințată formula, mai transparentă, κατὰ γένος, „după soiul". ♦ Pentru înțelesurile multiple ale lui „suflet", v. 4,2. ♦ Despre întoarcerea în pământ a oricărei ființe vii, *cf.* mai jos, 40,11, precum și Gen. 3,19, Iov 34,15 etc.

17 [1] Domnul l-a creat pe om din pământ
și iarăși l-a întors în pământ.
[2] El le-a dat oamenilor un număr de zile și un timp
și le-a dat stăpânire asupra celor de pe pământ.
[3] Asemenea Lui Însuși i-a îmbrăcat cu putere
și după chipul Său i-a făcut.
[4] A pus teama de om în orice făptură vie,
ca să fie stăpân peste fiare și păsări.
[5] *Au primit folosința celor cinci puteri ale Domnului,*
la a șasea, gândirea, i-a făcut părtași,

17,1 Acest capitol se prezintă ca un poem dedicat creării omului, probabil cel mai complex text din VT pe această temă. Fundamentul îl constituie pasajele-cheie din Gen. 2,7 și 3,19, dar detaliile alcătuiesc un discurs relativ original al Siracidului. După Duesberg, Fransen, p. 165, insistența lui Sirah asupra ideii că omul a fost creat din pământ arată convingerea acestuia că acest fapt explică slăbiciunea și nestatornicia speciei umane, dificultatea omului de a îndeplini comandamentele divine. ♦ *Cf.* Ecl. 3,20; 12,7.

17,2 Despre autoritatea omului asupra tuturor creaturilor (aici: gr. ἐξουσία) se vorbește și în Gen. 1,28; 9,2; Înț. 17,30-32.

17,3 Prin „asemenea Lui Însuși" am transpus gr. κατ' ἑαυτὸν, urmând lectura tradițională, confirmată de Rahlfs, acceptată de Ziegler și preluată ca atare de marea majoritate a interpreților: „după sineș" (Bibl. 1688), *comme lui-même* (TOB, BJ), „pe potriva lui" (Anania), *wie er selber sie hat* (Luther). Este vorba în acest caz de faptul că Dumnezeu a conferit omului o autoritate similară cu a Sa (*cf.* și Box, Oesterly, p. 375, Duesberg, Fransen, p. 164, Smend, p. 155). A mai fost emisă o opinie diferită, pornindu-se de la lectura (existentă în cele mai multe manuscrise ale LXX!) καθ' ἑαυτοὺς, *litt.* „pentru ei", așa încât versetul s-ar traduce „i-a îmbrăcat cu o putere care le este de folos" (AB: *he endows them with a strength that benefits them*). Înțelesul ar fi deci că „Dumnezeu a dat ființelor umane întreaga putere de care au nevoie spre a îndeplini scopul pentru care au fost create, adică acela de a avea autoritate asupra întregului pământ" (Di Lella, p. 282). ♦ „După chipul Său", gr. κατ' εἰκόνα αὐτοῦ, este expresia originară din Gen. 1,27.

17,4 „făptură vie": ideea generică de „viețuitoare" este exprimată aici, cu obișnuitul ebraism biblic, prin gr. σάρξ, *litt.* „carne", *cf.* „preste tot trupul" (Bibl. 1688), *à toute chair* (BJ); v. și *supra*, 13,16.

17,5 După Smend, p. 156, aici este o glosă redactată de un cititor influențat de concepția stoică, întrucât stoicii adăugau celor cinci operații senzoriale primare (vederea, pipăitul, mirosul, auzul, gustul), încă alte trei: gândirea (aici: νοῦς), cuvântul sau rațiunea (aici: λόγος) și percepția extra-senzorială, nemenționată aici de glosator. ♦ Prin „puteri" am transpus gr. ἐνεργήματα, *litt.* „activități, operațiuni", cuvânt inexistent în alt loc din LXX, dar larg întrebuințat ca termen tehnic în filozofia greacă (Chrysippos, Polybios, Iamblichos, Proklos ș.a.) pentru desemnarea operațiilor senzoriale.

iar pe a șaptea, cuvântul, le-a dat-o spre a tălmăci puterile Domnului.
6 Le-a dăruit judecată, limbă și ochi,
ureche și inimă, pentru a cugeta.
7 I-a umplut de știință și de înțelegere
și le-a arătat cele bune și cele rele.
8 A pus ochiul Său deasupra inimilor lor,
pentru a le arăta măreția faptelor Sale
9 *și le-a dăruit [puțința de] a se lăuda de-a lungul veacurilor cu minunile Sale,*
10 iar ei vor proslăvi numele sfințeniei Lui,
pentru a povesti măreția faptelor Lui.
11 Le-a mai dăruit și știință
și legea vieții le-a dat-o moștenire,
ca să înțeleagă că sunt muritori, ei care astăzi ființează.
12 Legământ veșnic a încheiat cu ei
și le-a arătat judecățile Sale.
13 Măreția slavei Lui au văzut-o ochii lor,
iar urechile lor au auzit slava glasului Lui.
14 Și le-a spus: „Feriți-vă de tot ce este nedrept!"

17,6 Capacitățile senzoriale și abilitățile moral-intelectuale sunt prezentate nu ca atribute intrinseci ale ființei umane, ci ca daruri ale lui Dumnezeu. ♦ Pentru „judecată", v. 15,14. ♦ Ordinea celor cinci „operațiuni" nu pare întâmplătoare: prima (gr. διαβούλιον) și ultima (gr. καρδία) sunt de natură moral-intelectuală, celelalte trei (gr. γλῶσσα, ὀφθαλμοί, ὦτα) sunt simțurile concret-fizice. ♦ Pentru „inimă" ca sediu al rațiunii, v. 1,28 și 3,29.

17,7 Pentru „știință" și „înțelegere", v. *supra*, 1,18.

17,8 În loc de „ochiul" (gr. ὀφθαλμός), prezent în majoritatea manuscriselor, unii interpreți preferă să citească φόβος, „frica (de Domnul)", *cf. sa crainte* (TOB, BJ).

17,10 Proslăvirea „numelui lui Dumnezeu" și a „măreției faptelor Lui" (gr. τὰ μεγαλεῖα τῶν ἔργων αὐτοῦ) reprezintă îndatorirea fundamentală a omului și piatra unghiulară a teologiei veterotestamentare (*cf.* Rad, I, 369-370).

17,11 Sintagma „știința și legea vieții" reapare mai jos, 45,5, și desemnează Legea lui Moise, descrisă în Deut. 30,11 și urm. drept valoarea supremă a poporului ales.

17,12 „Legământul veșnic" (gr. διαθήκη αἰῶνος, „făgăduința veacului" – Bibl. 1688) este „pactul" încheiat între *YHWH* și Moise pe Muntele Sinai (*cf.* Ex. 19–24), în cadrul căruia poporul ales a primit „poruncile" (aici: „judecățile" – gr. κρίματα) Legii.

17,13 Semnele vizibile și audibile ale prezenței lui *YHWH*, denumite aici metonimic, sunt descrise explicit în Ex. 19,6 și urm. și 24,15 și urm.; *cf.*, de asemenea, Is. 30,30.

17,14 Prin „tot ce este nedrept" se înțelege aici orice faptă socotită păcat – tot ce se împotrivește celor zece porunci (Ex. 20,1 și urm.; Deut. 5,6 și urm.) precum și prescripțiilor și

Și i-a dat fiecăruia porunci privitoare la aproapele său.
15 Căile lor se află înaintea Lui în orice clipă,
nu se vor putea ascunde de ochii Lui.
16 *Încă din tinerețe drumurile lor i-au dus spre rele*
și n-au fost în stare ca din inimile lor de piatră să-și facă inimi de carne,
17 *căci la împărțirea popoarelor de pe întregul pământ*
fiecărui popor i-a orânduit un cârmuitor,
dar partea Domnului este Israel,
18 *întâiul Său născut, pe care îl hrănește cu învățătură*
și îl face părtaș de lumina iubirii, fără să-l părăsească.
19 Toate faptele lor sunt înaintea Lui ca soarele,
ochii Lui privesc neîncetat căile lor.
20 Nedreptățile lor nu-I sunt ascunse
și toate păcatele lor se află înaintea Domnului.
21 *Domnul este însă bun și Își cunoaște plăsmuirea,*

---

interdicțiilor privitoare la idolatrie, la respectarea sabatului, la tipul de jertfe etc. ♦ „Poruncile privitoare la aproapele" (gr. περὶ τοῦ πλησίον) se referă la iubirea față de semeni, a cărei expresie concentrată se află în Lev. 19,18.

17,15-16 Cei mai mulți exegeți (Box, Oesterly, p. 376, Spicq, p. 653, Duesberg, Fransen, p. 166) sunt de părere că vv. 15-25 alcătuiesc o unitate compozițională distinctă, orientată spre temele atotștiinței divine și răsplătirii fiecăruia potrivit faptelor sale. ♦ „Căile" sau „drumurile" (gr. αἱ ὁδοί) omului sunt cunoscute Domnului fiindcă au fost precis trasate prin Lege (*cf.* Deut. 5,33 și urm.; 8,6; 10,12 etc.). Interesant este că glosatorul textului (v. 16) constată că drumurile omului sunt orientate mai degrabă către rău decât către Domnul. ♦ Metafora „inimi de piatră" exprimă insensibilitatea păcătosului în opoziție cu expresia „inimi de carne" (*cf.* Iez. 36,26); v. și *supra*, 3,26.

17,17 Sunt două interpretări posibile: a) fiecare neam păgân își are un conducător pământean (gr. ἡγούμενος), pe când poporul ales este „partea Domnului", fiind așadar cârmuit de Dumnezeu Însuși (*cf.* Deut. 32,8-9); b) fiecare neam păgân își are un „înger păzitor" (*cf.* Dan. 10,13 și urm.), pe când poporul lui Israel nu are nevoie de un intermediar în relația sa directă cu *YHWH*.

17,18 Această glosă conține ecouri din Ex. 4,22, unde se vorbește despre poporul ales ca despre „singurul născut" (aici: gr. πρωτόγονος), din Deut. 30,6-8, unde Domnul promite să nu Își părăsească fiul ales (aici: gr. οὐκ ἀνίησιν αὐτόν) și din Prov. 3,12, unde se subliniază relația filial-pedagogică dintre Domnul și Israel (aici: παιδεία).

17,19-20 Despre atotștiința divină, v. 15,18-19.

17,21 Glosa este construită pe reminiscențe din Deut. 31,6-8. ♦ „Plăsmuirea" Domnului (gr. τὸ πλάσμα αὐτοῦ) este aici însuși poporul ales.

nu-i nesocotește, nu-i părăsește, ci îi cruță.
22 Milostenia omului este ca o pecete pentru El,
ea păzește binefacerea omului ca pe lumina ochiului,
împărțindu-le fiilor și fiicelor Lui căința.
23 După aceea, El se va ridica și îi va răsplăti,
va pune pe capul lor răsplata lor.
24 Dar celor care se pocăiesc le-a dat [putința de] a se întoarce
și i-a alinat pe cei lipsiți de nădejde.
25 Întoarce-te la Domnul și părăsește-ți păcatele,
roagă-te în fața Lui și micșorează-ți putința de a greși.
26 Întoarce-te la Cel Preaînalt și îndepărtează-te de nedreptate,
căci El te va îndruma de la întuneric către lumina mântuirii;
și să urăști cu tărie spurcăciunea.
27 În iad cine Îl va lăuda pe Cel Preaînalt

17,22 Pentru „milostenie", v. 3,14. ♦ „Pecete" (gr. σφραγίς) corespunde ebr. *ḥothām*, care desemna o pecete purtată ca inel (*cf.* Gen. 38,18; Ier. 22,24) sau la gât (*cf.* Cânt. 8,6) și întrebuințată pentru sigilarea unor înscrisuri regale (*cf.* 3Rg. 21,8) sau în genere a unor lucruri socotite secrete (*cf.* Tob. 7,14; 9,5); în context, cuvântul semnifică ceva foarte prețios. ♦ „Lumina (*litt.* pupila) ochiului" ca simbol al unei valori neprețuite este un *topos* imagistic în VT (*cf.* Deut. 32,10; Prov. 7,2; Zah. 2,12 etc.). ♦ „Binefacere" este aici sensul contextual al gr. χάρις. ♦ Glosa de la sfârșitul versetului anticipează conținutul v. 24.

17,23 „După aceea": nu se precizează când și cum va avea loc răsplata. ♦ Turnura ebraizantă „va pune pe capul lor răsplata lor" se regăsește în Ier. 23,19; Iez. 22,31; Ioel 4,4 etc.

17,24-25 Pocăința, adică „schimbarea gândului" (gr. μετάνοια), înseamnă o întrerupere a parcursului păcatului și o „întoarcere" (gr. ἐπιστρέφειν, ebr. *ṣūbh*) a păcătosului către îndurarea Domnului. Mesajul convertirii reprezintă centrul discursului profeților (*cf.* Is. 31,6; Ier. 3,12; Iez. 14,6; Os. 14,2 etc.), dar și al celui hristic (Lc. 5,32; 15,17; Apoc. 2,5; 3,3 etc.). ♦ „nădejde": gr. ὑπομονή desemnează „nădejdea care așteaptă cu răbdare". ♦ Prin „putința de a greși" am redat perifrastic conținutul gr. πρόσκομμα, *litt.* „obstacol" (Bibl. 1688: „poticneala"), în sensul de „prilej de a păcătui".

17,26 Pentru „Preaînalt", v. 4,10. ♦ Foarte frecvent, gr. ἀδικία, „nedreptate", desemnează păcatul de orice fel (gr. ἁμαρτία). ♦ Pentru „spurcăciune" (gr. βδέλυγμα), v. 10,13. ♦ Glosa intercalată evocă facerea lumii (Gen. 1,3 și urm.). Sugerarea renunțării la păcat prin imaginea trecerii de la întuneric la lumină reapare în Lc. 1,79 și 1Pt. 2,9.

17,27-28 Încă o formulare clară a doctrinei iudaice clasice despre incapacitatea omului de a mai săvârși ceva după moarte (în Șeol, gr. ᾅδης). Doar în timpul vieții terestre omul poate aduce Domnului mulțumire (gr. ἀνθομολόγησις) sau poate da mărturie slavei Lui (gr. ἐξομολόγησις), iar acesta este încă un motiv pentru o urgentă renunțare la păcat și

în locul oamenilor vii care Îi aduc mulțumire?
28 De la cel mort, ca și cum n-ar fi, piere mărturia [slavei Domnului];
[doar cel] viu și sănătos Îl va lăuda pe Domnul.
29 Cât de mare este milostivirea Domnului
și îngăduința Lui față de cei care se întorc spre El!
30 Căci oamenii nu au putința de a înfăptui totul,
deoarece fiul omului nu este nemuritor.
31 Ce este mai luminos decât soarele? Și totuși, dispare și el!
Dar [ființa din] carne și sânge se gândește la ce este rău.
32 El priveghează asupra puterii din înălțimea cerului,
dar toți oamenii [nu sunt decât] pământ și cenușă.

18 1 Cel care trăiește în veac a creat toate laolaltă.
2 Doar Domnul va fi socotit drept
și nu este altul în afară de El!
3 *El cârmuiește lumea cu palma mâinii Sale*
și toate se supun voinței Sale,
căci El este împăratul a toate prin puterea Sa,
El desparte între acestea pe cele sfinte de cele nesfinte.

---

totală întoarcere spre Domnul. *Peshitta* (versiune produsă în medii creștine) nu conține aceste două versete (*cf.* Di Lella, p. 284).

17,29 „milostivirea": gr. ἐλεημοσύνη (v. 3,14) este unul din atributele centrale ale divinității. ♦ „îngăduința": gr. ἐξιλασμός, v. 5,5.

17,30 Pentru ideea distanței enorme care îl separă pe omul muritor de Dumnezeu, *cf.* și Is. 55,8-9; Iud. 8,16.

17,31 Ideea este că natura coruptibilă a omului („carne și sânge", *cf.* 14,18) îl face pe acesta vulnerabil la rău; metafore cosmice asemănătoare regăsim în Iov 15,14-16; 25,4-6.

17,32 Prima propoziție nu are în LXX subiectul exprimat, „el" putând fi soarele (ca o prelungire a enunțului anterior) sau Dumnezeu Însuși; mai verosimilă este a doua ipoteză. ♦ Sintagma „puterea din înălțimea cerului" poate fi interpretată în sensul de „corpuri cerești (lună, stele, soare etc.)", *cf. l'armée des corps célestes* (TOB), sau în cel de „îngeri", *cf.* Di Lella, p. 285. ♦ Pentru „pământ și cenușă", v. 10,9. Ideea ar fi: dacă aștrii (sau îngerii) se supun autorității divine, cu atât mai mult trebuie să o facă omul, ființă slabă și pieritoare.

18,1 Expresia „cel care trăiește în veac" (gr. ὁ ζῶν εἰς τὸν αἰῶ[illegible]) mai apare ca atribut al divinității în Dan. 4,31; 6,27; 12,7.

18,2-3 Această glosă prezintă ecouri din diferite alte cărți biblice, în special din 1Rg. 2,2; Is. 40,12; Lev. 10,10; Iez. 42,20.

4 Nimănui nu i-a dat puterea de a-l vesti faptele;
și cine va scruta faptele Lui mărețe?
5 Puterea măreției Lui cine o va măsura?
Și – mai mult – cine va povesti îndurările Lui?
6 Nu este cu putință nici a le micșora, nici a le spori,
nu este cu putință a scruta minunile Domnului.
7 Când un om a dus-o la capăt,
el [de fapt abia] o începe
și, când se va opri, atunci va fi descumpănit.
8 Ce este omul? Și care este rostul lui?
Care e binele lui și care e răul lui?
9 Numărul zilelor omului –
cel mult o sută de ani.
Vremea odihnei veșnice nu poate fi prevăzută de nimeni.

18,4-5 Similare cu cele formulate la început (1,3), întrebările retorice nu atestă scepticism filozofic, ci sentimentul mistic al uimirii față de grandoarea Creației și a măreției divine, răspunsul implicit fiind invitația de a dobândi înțelepciunea.

18,6 Idee reformulată mai jos, 42,21. ♦ Tradus de noi prin „a scruta", gr. ἐξιχνιάσαι (Bibl. 1688: „a iscodi") desemnează acțiunea de intensă implicare în actul examinării unui lucru, la origine referitor la vânătorul care cercetează urmele. ♦ Imagini similare în Ps. 76,11-12.

18,7 Expresia hiperbolică a marii dificultăți de înțelegere a „minunilor Domnului" a fost deficitar percepută în tradiția textuală românească. În special secvența ultimă ὅταν παύσηται, τότε ἀπορηθήσεται rămâne obscură în literalismul ei: „când va înceta, atuncea să va lipsi" (Bibl. 1688), „când va înceta, atunci nu va fi" (Bibl. 1968). Confuzia vine din selectarea inadecvată a sensului „a lipsi" al gr. ἀπορεύω, în locul sensului, justificat de context, „a se afla în încurcătură"; *cf. lorsqu'il s'arrête, sa perplexité demeure* (TOB), *quand il s'arrête il est tout déconcerté* (BJ), *when he stops he is still bewildered* (AB). ♦ Despre caracterul limitat al cunoașterii de către om a divinității, *cf.* Rom. 1,19 și urm.

18,8 Întrebarea retorică privitoare la insignifianța ființei umane (gr. τί ἄνθρωπος) reapare în Iov 7,17 și în Ps. 8,4. Această întrebare se încadrează într-o serie infinită din literatura sapiențială universală. ♦ Prin „rost" am echivalat gr. χρῆσις, *cf.* „folosința" (Bibl. 1688). ♦ Secvența τί τὸ ἀγαθὸν αὐτοῦ, καὶ τί τὸ κακὸν αὐτοῦ, *litt.* „ce e răul lui și ce e binele lui" (Bibl. 1688), mai poate fi interpretată și, în sens activ, *que signifie le bien et le mal qu'il fait* (TOB). Mai explicită în Iov 35,5 și urm., ideea este că Dumnezeu nu poate fi atins în nici un fel, în transcendența și atotputernicia Sa, de răutatea sau de bunătatea omului, care îi afectează doar pe ceilalți oameni.

18,9 În Ps. 89,10-11, vârsta maximă a unui om este apreciată la 70-80 de ani.

10 Ca o picătură de apă din mare, ca un grăunte de nisip,
atât de puțini sunt anii [omului] față de veșnicie.
11 De aceea, Domnul este îndelung-răbdător cu oamenii
și revarsă asupra lor îndurarea Sa.
12 El a văzut și a cunoscut cât de nenorocit le este sfârșitul,
de aceea El Își sporește iertarea.
13 Omul are îndurare pentru aproapele său,
dar Domnul are îndurare pentru orice făptură.
El mustră, povățuiește și dă învățătură
și Își aduce înapoi turma ca un păstor.
14 Arată îndurare celor care Îi primesc povața
și celor care cercetează cu râvnă judecățile Lui.
15 Fiule, când faci un bine, să nu adaugi dojană
și să nu însoțești darul tău cu vorbe care pot mâhni.
16 Roua nu potolește oare arșița?
Tot astfel, un cuvânt [poate fi] mai bun ca un dar.

18,10 Sugerarea metaforică a insignifianței umane prin imagini ca aceea a picăturii de apă în imensitatea mării sau a grăuntelui de nisip își are corespondenți în Ps. 89,3-6. ♦ „veșnicie": gr. ἡμέρα αἰῶνος, *litt.* „ziua veacului" (Bibl. 1688).

18,11-12 Splendidă formulare a nesfârșitei înțelegeri și răbdări a Domnului față de slăbiciunile omului, ființă muritoare: pasajul poate fi interpretat ca o prefigurare a înțelesului evanghelic al iubirii Domnului pentru oameni (*cf.* Mt. 11,28). ♦ Pentru „îndurare", v. *supra*, 2,7 și 5,6, iar pentru „iertare", v. 5,5.

18,13 Ideea că milostivirea divină se revarsă nu doar asupra omului, ci asupra întregii creații este o dezvoltare târzie a gândirii iudaice. ♦ „Făptură" corespunde aici gr. σάρξ, *litt.* „carne", v. 13,16 și 17,4. ♦ Suita de patru verbe desemnând grijile principale ale unui păstor (gr. ἐλέγχων καὶ παιδεύων καὶ διδάσκων καὶ ἐπιστρέφων) particularizează un *topos* veterotestamentar, metafora Domnului ca păstor, a cărei realizare plenară este Ps. 22 (23); *cf.* și Is. 40,11; Iez. 34,11-16. În NT și în tradiția creștină, „bunul Păstor" devine o imagine centrală, *cf.* In. 10,11 și urm; 1Pt. 2,25; Evr. 13,20; Apoc. 7,17.

18,15 De aici și până la 19,18, tradiția manuscrisă a păstrat o suită de constatări și sfaturi privitoare la felurite împrejurări din viața de zi cu zi a lui Israel, grupate în câteva secțiuni relativ bine delimitate prin conținut: despre însemnătatea darurilor (vv. 15-18), despre comportamentul cel mai potrivit la caz de nevoie și de boală (vv. 19-21), despre obligația îndeplinirii făgăduințelor (vv. 22-25), despre atitudinea omului înțelept față de obligațiile menționate anterior (vv. 26-29), despre obligația înfrânării de la poftele trupești (vv. 30-36). ♦ Pentru „dojană" (gr. μῶμος), v. 11,31.

18,16 Imaginea arșiței ca semn al suferinței provocate de supărarea Domnului reapare în Osea 13,15 și Iona 4,8.

[17] Iată, nu este oare mai presus o vorbă [bună] decât un dar bogat?
Bărbatul darnic le îmbină însă pe amândouă.
[18] Nebunul nu face nici un dar, însă ocărăşte,
iar darul celui invidios pârjoleşte privirile.
[19] Mai înainte de a grăi, învaţă,
şi înainte de a te îmbolnăvi, îngrijeşte-te!
[20] Mai înainte de judecată, cercetează-te pe tine însuţi
şi, în ceasul când vei da socoteală, vei găsi iertare.
[21] Mai înainte de a te îmbolnăvi, smereşte-te
şi, la vremea păcatului, arată pocăinţă.
[22] Nimic să nu te împiedice să-ţi împlineşti făgăduinţa la ceasul potrivit
şi să nu aştepţi până la moarte ca să pui rânduială.

18,17 Avem aici una dintre cele mai rafinate observaţii de natură psihologică ale cărţii: politeţea, generozitatea şi bunăvoinţa sunt atribute ale înţelepciunii, pe când grosolănia caracterizează prostia. De altfel, la generozitatea necondiţionată ne îndeamnă însuşi modelul divin (*cf.* Iac. 1,5: „Cel ce dă tuturor fără deosebire şi fără mustrare").

18,18 Am explicitat conţinutul frazei gr. μωρὸς ἀχαρίστως ὀνειδιεῖ, καὶ δόσις βασκάνου ἐκτήκει ὀφθαλμούς, *cf. litt.* „Nebunul cu nemulţămire va imputa, şi darea soarbe ochii zavistnicului" (Bibl. 1688). ♦ „pârjoleşte privirile": gr. ἐκτήκει ὀφθαλμούς, *litt.* „topeşte ochii", în sensul că produce suferinţă şi lacrimi persoanei jignite.

18,19 Unii interpreţi (Box, Oesterly, p. 390; Duesberg, Fransen, p. 170) consideră că semnificaţia originară a acestui verset este cea păstrată în *Peshitta*: „Înainte de a porni la luptă caută-ţi un ajutor şi înainte de a te îmbolnăvi caută-ţi un doctor." În formularea din LXX trimiterile la viaţa practică sunt doar analogii pentru sugerarea comportamentului adecvat faţă de păcat.

18,20 „Judecata" (gr. κρίσις) şi faptul de a da socoteală (gr. ὥρα ἐπισκοπῆς, *litt.* „ceasul vizitării") reprezintă judecata divină, iar a te cerceta pe tine însuţi (gr. ἐξέταζε σεαυτόν) desemnează necesarul proces de conştiinţă al omului păcătos. ♦ Pentru „iertare" (gr. ἐξιλασμός), v. 5,5.

18,21 Boala era privită de contemporanii lui Sirah ca un semn al pedepsei divine pentru păcat, aşa încât smerenia în faţa bolii era obligatorie. ♦ Ideea de „pocăinţă" (*cf.* şi 17,24-25) este exprimată aici prin gr. ἐπιστροφή, *litt.* „întoarcere" (Bibl. 1688). Pocăinţa este un element doctrinar central, pe care iudaismul şi creştinismul îl au în comun. În Talmudul babilonian găsim următoarea definire a importanţei primordiale a pocăinţei: „Acela care se pocăieşte în mod sincer săvârşeşte tot atât de mult ca şi cel care construieşte un templu şi un altar şi aduce toate jertfele" (*apud* Box, Oesterly, p. 380).

18,22 Obligaţia de a te achita integral şi fără amânare de o făgăduinţă făcută Domnului (gr. εὐχή) este explicit formulată şi în Num. 30,3; Deut. 23,21-23.

23 Mai înainte de a face o făgăduință, pregătește-te,
și nu fi ca un om care Îl ispitește pe Domnul.
24 Adu-ți aminte de mânia din zilele sfârșitului
și de clipa pedepsei, când Domnul Își va întoarce fața [de la tine].
25 La vreme de belșug, să-ți aduci aminte de vremea foametei,
de sărăcie și lipsuri – în zilele avuției.
26 Din zori și până seara se schimbă vremea
și toate trec repede înaintea Domnului.
27 Omul înțelept ia seama în toate
și în zilele păcatelor se ferește de greșeli.
28 Orice om iscusit cunoaște înțelepciunea
și recunoaște meritul celui care a găsit-o.
29 Cei iscusiți în cuvinte au ajuns și ei înțelepți
și au revărsat ploaie de proverbe potrivite.
Încrederea în singurul Stăpân este mai bună
decât să alipești de un mort o inimă moartă.

18,23 A-L pune la încercare pe Domnul sau „a-L ispiti" (gr. πειράζειν τὸν κύριον) înseamnă a nu te ține de promisiunea făcută. Această prescripție se regăsește în Deut. 6,16; Prov. 20,25; Mal. 1,14.

18,24 Gr. ἐκδίκησις, pe care l-am tradus aici prin „pedeapsă", înseamnă mai des „răzbunare" (*cf.* TOB: *vengeance*), *cf.* „izbândire" (Bibl. 1688). Despre semnificațiile complexe ale pedepsei în teologia iudaică, v. *supra*, 3,28; 5,6; 7,17; 9,12; 14,16.

18,25 Foametea, sărăcia și lipsa sunt forme ale pedepsei divine; în Deut. 8,10-20 și 28,31-34 sunt descrise în detaliu asemenea plăgi.

18,26 Sugerarea fragilității condiției umane prin metafore ale vremii o regăsim în Iov 4,20 sau Ps. 89,5-6. De asemenea, în Lc. 12,16-21, Iisus Hristos folosește metafore de același tip în parabola bogatului îngrijorat de păstrarea recoltei.

18,27 „În zilele păcatelor" desemnează împrejurările în care înțeleptul este în primejdie de a păcătui.

18,28 Prin „recunoaște meritul" am transpus conținutul gr. δώσει ἐξομολόγησιν, *litt.* „va da mărturie/va aduce mulțumire/va aduce laudă" – *cf.* „va da mărturisire" (Bibl. 1688), *il rend hommage* (TOB), *il fait son compliment* (BJ).

18,29 Datoria înțeleptului de a-și împărtăși celorlalți cunoștințele (ceea ce face Sirah însuși!) este o idee reluată și mai jos, 20,30-31. ♦ O sugerare similară a abundenței prin imaginea revărsării ploii (aici, gr. ἀνώμβρησαν, *litt.* „au plouat" – Bibl. 1688) o regăsim mai jos, 39,6; 50,27, ca și în Prov. 18,4. ♦ Astfel de „proverbe potrivite" sunt chiar enunțurile Siracidului. ♦ Fără inserție semantică și stilistică în context, interpolarea târzie reafirmă obligația atașamentului față de Dumnezeul unic și a refuzului idolatriei; *cf.* *Better is the confidence in the one Lord than clinging with a dead heart to a dead idol* (AB).

[30] Să nu te lași purtat de poftele tale
și de la dorințele tale să te înfrânezi.
[31] Dacă îți vei îngădui împlinirea poftei,
vei fi spre bucuria [răutăcioasă a] dușmanilor tăi.
[32] Nu te bucura de multa desfătare,
ca să nu fii păgubit din cheltuiala ei.
[33] Să nu te sărăcești făcând ospețe cu bani împrumutați,
atâta vreme cât nu ai nimic în pungă;
ar fi ca și cum ți-ai întinde singur o cursă.

19 [1] Lucrătorul bețiv nu se va îmbogăți;
cine disprețuiește lucrurile neînsemnate va decădea puțin câte puțin.

18,30 Primul stih, *litt.* „în urma poftelor tale să nu umbli". ♦ Sinonime parțiale, gr. ἐπιθυμία și ὄρεξις desemnează o pasiune inavuabilă, de natură senzuală; în Bibl. 1688 găsim, pentru amândouă, echivalarea prin „pofte", dar majoritatea interpreților nuanțează prin sinonime: *passions/désirs* ((BJ), *désirs/convoitises* (TOB), *lusts/desires* (AB).

18,31 Secvența este relativ obscură în literalitatea ei: ἐὰν χορηγήσῃς τῇ ψυχῇ σου εὐδοκίαν ἐπιθυμίας, ποιήσει σε ἐπίχαρμα τῶν ἐχθρῶν σου – „De vei da sufletului tău bunăvrearea poftei, face-te-va bucurie vrăjmașilor" (Bibl. 1688). ♦ Despre sensurile speciale ale „sufletului", v. 4,2; 5,6. ♦ Pentru „împlinire" (gr. εὐδοκία), v. 1,27. ♦ Prin „bucurie răutăcioasă" echivalăm cel mai bine conținutul gr. ἐπίχαρμα; alte aproximări: *in gaudium inimicis tuis* (Vulg.), *la risée de tes ennemis* (TOB, BJ), *the sport of your enemies* (AB).

18,32 Verset obscur: μὴ εὐφραίνου ἐπὶ πολλῇ τρυφῇ, μὴ προσδεθῇς συμβολῇ αὐτῆς, *cf. litt.* „Nu te veseli spre multă desfătăciune, nici să te legi cu împreunarea ei" (Bibl. 1688). De aici diferențe sensibile între interpreți: *Ne mets pas ta joie dans une vie de plaisir, et ne t'oblige pas à en faire les frais* (TOB); *Ne te complais pas dans une existence volupteuse, ne t'oblige pas à en faire les frais* (BJ). Orientându-se după fragmente ale originalului ebraic, AB formulează: *Have no joy in the pleasures of a moment which bring on poverty redoubled.* Ieronim pare să fi combinat conținutul din ebraică cu cel din LXX: *Ne oblecteris in turbis nec in modicis; adsidua enim est commissio illorum* (Vulg.).

18,33 În Hebr. începutul frazei este formulat diferit: „Să nu fii lacom la mâncare sau bețiv." ♦ Pentru gr. συμβολοκοπέω, echivalat aici prin „a face ospețe", vezi explicația de mai sus, 9,9.

19,1 Secvența gr. ἐργάτης μέθυσος, pe care am echivalat-o ca atare prin „lucrătorul bețiv", reprezintă o lectură defectuoasă a Hebr., unde apare „cel care face acestea (de mai sus)", *cf.* AB: *whoever does so.* ♦ Ideea că ospețele prea frecvente aduc sărăcie este exprimată și în Prov. 21,17 și 23,20-21.

2 Vinul și femeile îi duc în rătăcire [și] pe bărbații iscusiți,
iar cine se alipește de desfrânate va fi tot mai obraznic.
3 Putregaiul și viermii îl vor moșteni
și omul obraznic va ajunge la pierzanie.
4 Cine se încrede [prea] repede e ușuratic la inimă
și cine păcătuiește greșește față de sufletul său.
5 Cine se bucură [de rău] în inima sa va fi osândit,
dar cine se împotrivește plăcerilor își va încununa viața
și cine își înfrânează limba va trăi netulburat,
6 iar cine urăște vorbăria va ocoli răul.
7 Să nu duci mai departe cuvintele [spuse de alții]
și nu vei avea nici o pagubă.
8 Nici despre un prieten, nici despre un dușman să nu povestești nimic

---

19,2 Asocierea cu răul a vinului și a femeii în general, dar mai ales a prostituatei, este un *topos* veterotestamentar, *cf.* Prov. 20,1; 31,3-5 sau Os. 4,10-11. ♦ „obraznic": gr. τολμηρός înseamnă „îndrăzneț", de multe ori în sens rău – „sfruntat, nerușinat". ♦ Hebr. are: „Vinul și femeile obrăznicesc inima; pofta nemăsurată duce la pierzare."

19,3 Pentru sugerarea morții prin imaginea sumbră a putregaiului și a viermilor, *cf.* și 10,11. ♦ Gr. σήπη mai poate fi interpretat și ca „larvă (care produce putrefacția)", de unde opțiunile „molie" (Bibl. 1688, Anania), *cf. des larves* (BJ). ♦ Am explicitat ultima parte a versetului: καὶ ψυχὴ τολμηρὰ ἐξαρθήσεται, *litt.* „sufletul îndrăzneț să va rădica" (Bibl. 1688); pentru sensurile speciale ale lui „suflet", v. 4,2.

19,4 Pentru valorile semantice ale „inimii", *cf.* 1,28; 3,26.29; 5,2. ♦ „greșește față de sufletul său", gr. εἰς ψυχὴν αὐτοῦ πλημμελήσει: *i.e.* „își face rău sieși", *cf. litt.* „la sufletul lui va greși" (Bibl. 1688).

19,5 Din formularea primului stih în ediția Rahlfs: ὁ εὐφραινόμενος καρδίᾳ καταγνωσθήσεται, lipsește determinantul necesar al vb. εὐφραίνω, „a se bucura". Orientându-se după Hebr. („cel care se bucură de rău va da de rău"), mulți interpreți adaugă substantivul „răul": *prend plaisir au mal* (TOB, BJ), „se desfată cu răul" (Anania).

19,6 Interpretarea noastră urmează îndeaproape ediția Rahlfs: καὶ ὁ μισῶν λαλιὰν ἐλαττονοῦται κακίᾳ, *litt.* „cel ce urăște voroava împuținează-se cu răutatea". O altă interpretare se bazează pe *Peshitta* și, în parte, pe un ms. grec important: „Cel care repetă cuvintele și-a pierdut mintea." În ebraică cele două verbe sunt asemănătoare (*ŚN'*, „a urî" și *ŞNH*, „a repeta"), *cf.* AB: *He who repeats an evil report has no sense.* ♦ Bârfirea aproapelui este privită ca un păcat major, de unde și prețuirea maximă de care se bucură, în ochii Siracidului, discreția și reținerea, lăudate mai jos, 22,27 și urm.

19,7 Datoria de a fi discret cu privire la secretele altuia pare să fi fost un principiu ferm al moralei iudaice, reformulat, de exemplu, în Prov. 17,9 și 25,9-10.

19,8 Obligația de a fi discret încetează în împrejurările în care ești dator să spui adevărul, ca de exemplu în fața unui judecător.

și să nu dai nimic pe față decât dacă [, tăcând,] ai săvârși un păcat;
9 căci te va auzi, se va păzi de tine
și, când va avea prilej, își va arăta ura.
10 Ai auzit un cuvânt? Să moară odată cu tine!
Îndrăznește, că nu te va sparge!
11 Pentru un singur cuvânt nebunul va fi cuprins de chinuri
ca femeia care naște, pentru pruncul ei.
12 O săgeată înfiptă în coapsa trupului,
așa este un cuvânt în pântecele nebunului.
13 Întreabă-l cu de-amănuntul pe prietenul tău: poate nu a făcut nimic
și, chiar dacă a făcut ceva, să nu mai facă.
14 Întreabă-l cu de-amănuntul pe aproapele tău: poate nu a spus nimic
și, chiar dacă a spus ceva, să nu mai spună încă o dată.
15 Întreabă-l cu de-amănuntul pe prietenul tău, căci defăimarea apare deseori
și nu te încrede în tot ce se spune.
16 Alunecăm uneori, dar nu cu bună știință.
Și cine nu a păcătuit cu limba sa?
17 Întreabă-l cu de-amănuntul pe aproapele tău înainte de a-l amenința
și fă loc Legii Celui Preaînalt, *care e fără de mânie.*
18 *Frica de Domnul te face bine primit [de El],*
dar înțelepciunea câștigă iubirea Lui.
19 *Cunoașterea poruncilor Domnului este învățătură de viață,*

19,11 „Pentru un singur cuvânt": *litt.* „de la fața cuvântului" – semitism.

19,13 Repetat simetric în versetele următoare, vb. gr. ἐλέγχω înseamnă „a mustra, a reproșa", dar și „a ancheta". L-am tradus prin „a întreba cu de-amănuntul": se referă aici la recomandarea de a clarifica orice problemă prin dialog, înainte de a condamna pe cineva. Alte soluții: *interroge* (TOB), *va trouver* (BJ), „lămurește-te" (Anania).

19,15 „defăimarea": falsa acuzație sau calomnia (gr. διαβολή, *cf.* Bibl. 1688: „pâră", Anania: „vorba de rău") era socotită un păcat grav, în textele juridice fiind în repetate rânduri formulată obligația judecătorilor de a cerceta cu mare atenție acuzațiile aduse, înainte de a lua o decizie (*cf.* Deut. 13,13 și urm; 17,4; 19,18).

19,16 „A păcătui cu limba", adică a răni pe cineva prin cuvinte, este pentru Sirah un păcat grav: ideea este reluată ulterior de mai multe ori (20,18; 21,7; 25,8; 28,26).

19,17 „a-l amenința": Hebr. are „a rupe relațiile", înțeles mai potrivit contextului (*cf.* AB: *before you break with him*). ♦ „Legea Celui Preaînalt" este cea formulată în Lev. 19,17-18: să nu porți ranchiună aproapelui tău și să îl iubești ca pe tine însuți.

aceia care fac cele ce Îi sunt pe plac vor culege roade din pomul nemuririi.
20 Orice înțelepciune e frică de Domnul
și în orice înțelepciune se află înfăptuirea Legii *și recunoașterea atotputerniciei ei.*
21 *Slujitorul care spune stăpânului său: „Nu voi face ceea ce îți place!", chiar dacă o face după aceea, îl mânie pe cel care-l hrănește.*
22 Știința răului însă nu este înțelepciune
și în sfatul păcătoșilor nu se află chibzuința.
23 Este o iscusință care-i spurcăciune
și cel lipsit de înțelepciune este un prost.
24 Mai bun este cel cu înțelegere puțină, dar cu frică [de Domnul]
decât cel plin de pricepere, dar care încalcă Legea.
25 Este o iscusință minuțioasă, dar totuși nedreaptă
și e câte unul care lucrează cu viclenie pentru a-și pune în lumină dreptatea,
dar înțelept este cel care judecă cu dreptate.
26 Este câte unul care umblă încovoiat de tristețe,
dar măruntaiele lui sunt pline de vicleșug.

19,20 Reformulare a ideii-pivot a teologiei Siracidului: adevărata și unica înțelepciune se întemeiază pe frica de Domnul și pe împlinirea scrupuloasă a Legii, *cf. supra*, 1,1.14.26-27; 3,21; 6,37; 10,12-13.19.

19,21 Conținutul acestei interpolări, mai mult decât probabil creștine, trimite la un pasaj din Mt. 30,28-31.

19,22-25 Aici și în versetele următoare Siracidul operează o serie de distincții clare între înțelepciunea autentică, cea iudaică, definită prin respectarea Legii divine, și înțelepciunea elenică, lipsită de suport moral. ♦ „Știința răului" și o anume „iscusință minuțioasă" și sterilă (gr. πανουργία ἀκριβής, *cf.* „măiestrie chiară" – Bibl. 1688) caracterizează arguția filozofică grecească. Pentru etica iudaică, gândirea pur speculativă, arguția și viclenia sunt contrare comportamentului decent prescris de Lege, v. și *infra*, 21,12, preferabil fiind, în ochii Domnului, cel „cu înțelegere puțină" (gr. ἡττώμενος ἐν συνέσει), dar care respectă prescripțiile Legii, celui „plin de pricepere" (gr. περισσεύων ἐν φρονήσει), dar imoral. Gr. πανουργία este totuși întrebuințat cu conotații apreciative în Prov. 1,4. ♦ „A lucra cu viclenie" (gr. διαστρέφων χάριν, *litt.* „întoarce harul" – Bibl. 1688) este un fapt abominabil.

19,26-27 Descriere a ipocriziei. Imagini asemănătoare pentru descrierea ipocritului întâlnim *supra*, 12,11, dar și în Mal. 3,14.

19,26 „umblă": gr. πορευόμενος apare în câteva manuscrise, dar ediția Rahlfs are πονηρευόμενος, „care face rău", „răuvoitor". ♦ „tristețe": *litt.* „negreală".

27 Își ascunde fața, se preface că nu te aude
și, când nimeni nu bagă de seamă, se aruncă asupra ta.
28 Chiar dacă cineva, fiind prea slab, se va înfrâna de la păcat,
când va găsi prilejul, va săvârși răul.
29 După înfățișare se va cunoaște omul
și după chipul cu care te întâmpină îl vei recunoaște pe cel cu minte.
30 Îmbrăcămintea omului și felul cum râde
și umbletul ne arată ce fel de om este.

20 1 E câte o mustrare care nu-i la timpul ei
și este câte unul care tace, și acesta este chibzuit.
2 Mai bine să mustri decât să ții mânie,
3 iar cel care își mărturisește vina va scăpa nepăgubit.
4 Ca eunucul aprins de pofta de a lua fecioria unei fete,
așa este și cel care [vrea să] facă dreptate cu sila.
5 E câte unul care, tăcând, este socotit înțelept
și mai este [un altul] care-i urât din multă vorbărie.
6 E câte unul care tace pentru că nu are răspuns
și este un altul care tace întrucât cunoaște clipa potrivită.

19,29-30 Conținutul pasajului contrazice doar în aparență vechiul adagiu potrivit căruia „nu haina face pe om"! Într-adevăr, decența, discreția și bunul-simț în aspectul exterior îl caracterizează pe omul adevărat.

20,1 Primele versete reiau tema admonestării responsabile a aproapelui, detaliată și mai sus, 19,13 și urm. ♦ Prin „mustrare care nu-i la timpul ei" redăm explicit conținutul gr. ἔλεγχος ὃς οὐκ ἔστιν ὡραῖος, *cf. litt.* „mustrare care nu iaste înfrumusățată" (Bibl. 1688, modificat în „cuvioasă" la Micu și Bibl. 1914); ὡραῖος înseamnă „care e produs sau cules la timp, maturizat, copt (mai ales despre un fruct)"; „în floarea tinereții (despre o persoană)"; de aici, în general, „care este așa cum se cuvine", „frumos". ♦ Pentru „chibzuit", v. *supra*, nota b la „Prologul al II-lea".

20,3 „(va scăpa) nepăgubit": gr. ἀπὸ ἐλαττώσεως, *litt.* „(va fi oprit) de la scădere".

20,4 Eunucul era disprețuit în vechiul Israel. ♦ „cel care [vrea să] facă dreptate cu sila": traducând prin „cel ce face în viață judecăți" autorii Bibl. 1688 au confundat în context gr. βία, „forță" (s.f.), cu gr. βίος, „viață". Urmașii au corectat eroarea redând gr. ἐν βίᾳ, corect, prin „cu sila" (Micu, Bibl. 1914); altă soluție la Radu-Gal.: „orbit de patimă".

20,5 Prima parte a versetului pare un ecou din Prov. 17,28.

20,6 Aici și în versetele următoare se exprimă ideea că tăcerea nu este în sine o virtute. A vorbi la momentul potrivit, atunci când ai ceva de spus, este pentru un înțelept o datorie.

7 Omul înțelept tace până în clipa potrivită,
dar lăudărosul și prostul vor scăpa clipa prielnică.
8 Cine vorbește prea mult va fi privit cu scârbă,
iar cine-o face pe stăpânul – cu ură.
Cât de frumos este ca acel mustrat să se căiască !
Vei scăpa astfel de un păcat săvârșit cu știință.
9 E câte o izbândă în nefericirile omului
și [alteori] un câștig neașteptat duce la pagubă.
10 E câte un dar care nu-ți va aduce vreun folos,
și un dar cu îndoită răsplată.
11 E câte o pierdere [care vine] din faimă
și câte unul care, după înjosire, și-a înălțat capul.
12 Este câte unul care cumpără multe cu puțin,
dar [de fapt] le plătește înșeptit.
13 Cel înțelept [și] prin cuvinte se va face iubit,

20,7 Gr. λαπιστής desemnează o trăsătură umană negativă aproximată de noi prin „lăudăros", iar de înaintașii noștri prin „bălmăjitoriu" (Bibl. 1688), „cel spurcat" (Micu), „cel îngâmfat" (Bibl. 1914). ♦ „lăudărosul și prostul": unii traducători (Vulg., TOB, BJ) consideră că e vorba de două personaje, iar alții (RSV), de unul și același – „prostul fudul". Construcția greacă ar sugera această a doua soluție.

20,8 „cine-o face pe stăpânul": redat literal prin „cel ce să volnicească" (Bibl. 1688), „cel ce-și ia șie puteare" (Micu) sau „cel ce-și ia luiș putere" (Bibl. 1914), part. gr. ὁ ἐνεξουσιαζόμενος desemnează persoana care vrea să-și impună părerea cu forța sau în virtutea autorității sale (v. și *infra*, 32.9).

20,9 Paragraful circumscris între vv. 9-17 conține o suită de reflecții, formulate ca paradoxuri, privitoare la caracterul efemer al celor omenești și la dificultatea de a distinge între esența și aparența lucrurilor. ♦ Prin „izbândă" echivalăm gr. εὐοδία, *cf.* „sporiu" (Bibl. 1688, Micu, Bibl. 1914), „câștig" (Radu-Gal.).

20,11 *Topos* important al poeziei psaltice (*cf.* Ps. 75, Ps. 113 etc.), ideea că Dumnezeu îi prăbușește pe cei trufași aflați în culmea gloriei și îi înalță pe cei umili apare și în 1Rg. 2,4 și urm., ca și în Lc. 1,52 și urm.

20,12 Pentru simbolistica cifrei șapte, *cf.* 7,3.

20,13 Prin „cel înțelept prin cuvinte" ne-am păstrat aproape de LXX: ὁ σοφὸς ἐν λόγοις, *cf.* și „cel înțelept la cuvânt" (Bibl. 1688), „întru cuvinte" (Micu), „în cuvinte" (Bibl. 1914, Bibl. 1990). ♦ Prin „plecăciunile proștilor" am încercat să redăm mai exact sensul contextual al gr. χάριτες... (μωρῶν), care poate însemna și „gesturi de bunăvoință", „daruri" – *cf.* „drăgălășiile unui nerod" (Radu-Gal.) *les amabilités des sots* (TOB), *fools' blandishments* (AB), sintagmă transpusă de traducătorii mai vechi literal prin „harurile nebunilor" (Bibl. 1688) sau „darurile celor nebuni" (Micu, Bibl. 1914, Bibl. 1936, Bibl. 1990).

dar plecăciunile proştilor se vor risipi în zadar.
14 Darul neghiobului nu-ți va fi de nici un folos,
ca şi al invidiosului care dăruieşte de nevoie,
căci el aşteaptă mult mai mult în schimb.
15 Îți va da puțin şi te va ocări mult,
îşi va deschide gura ca un crainic.
Astăzi îți va da cu împrumut şi mâine îți va cere înapoi:
urât e un asemenea om.
16 Prostul va zice: „Eu nu am nici un prieten
şi pentru binefacerile mele, nici o recunoştință!"
17 Cei care mănâncă pâinea lui au limbă răutăcioasă.
Câți şi de câte ori nu-şi vor bate joc de el?
Căci ceea ce are nu a dobândit cu dreptate
şi, de asemenea, îi e totuna dacă nu are nimic.
18 Mai bine să aluneci pe caldarâm decât să aluneci cu limba;
astfel prăbuşirea celor răi va sosi la iuțeală.

20,14 Stihul final al versetului înseamnă *litt.* „căci ochii lui în schimbul unuia sunt mulți" – *cf.* „pentru că ochii lui sînt pentru unul mulți" (Bibl. 1688), „că ochii lui în loc de unul sînt mulți" (Micu, Bibl. 1914, Bibl. 1936, Bibl. 1990).

20,15 Pentru noțiunea de „a ocări, a reproşa; a ofensa" (gr. ὀνειδίζω) recenzăm următoarele opțiuni de traducere: „va ponoslui" (Bibl. 1688), „va împuta" (Micu, Bibl. 1914), „scoate ochii" (Radu-Gal.) şi (reducționist!) „va cere înapoi" (Bibl. 1936, Bibl. 1990). Ideea este că omul necugetat îşi anulează generozitatea gestului de a dărui ceva, umilindu-l mereu pe cel dăruit prin clamarea generozității sale. ♦ „Crainicul" sau vestitorul public era în lumea elenistică funcționarul public însărcinat cu anunțarea, în piața publică, a unor decizii sau informații oficiale; sinonime româneşti: „pristav" (Bibl. 1688, Bibl. 1914, Bibl. 1936, Radu-Gal., Anania), „strigătoriu" (Micu), „ispravnic" (Bibl. 1990, inadecvat!).

20,16 Subtilă formulare a ideii că darul făcut cu reținere şi în speranța unei răsplăți multiplicate este nul. „Recunoştință" este sensul potrivit în context al gr. χάρις (*cf.* Radu-Gal., Bibl. 1990), şi nu „har" (Bibl. 1688, Micu, Bibl. 1914, Bibl. 1936).

20,17 În termeni asemănători este denunțată ingratitudinea în Ps. 40/41,9. „Limbă răutăcioasă" este o metaforă pentru ingratitudinea cârtitoare (*cf.* Radu-Gal: „limbă vicleană"): în LXX: φαῦλοι γλώσσῃ, *litt.* „răi cu limba" (Bibl. 1688, Micu, Bibl. 1914, Bibl. 1936, Bibl. 1990).

20,18 În literalitatea lui (gr. ὀλίσθημα ἀπὸ ἐδάφους μᾶλλον ἢ ἀπὸ γλώσσης, *cf.* Bibl. 1688: „lunecarea de la pământ, mai mult decât de la limbă"), enunțul pare ecoul unui cunoscut adagiu atribuit filozofului stoic Zenon din Citium (335-263 î.H.): „Mai bine să aluneci cu piciorul decât cu limba." Formularea din Vulg., *lapsus falsae linguae*, pare să stea la originea cunoscutei sintagme moderne.

19 Omul necioplit [e ca o] poveste nelalocul ei:
în gura celor prost crescuți ea se va tot întoarce.
20 Din gura prostului nu va fi primită nici o pildă,
căci n-o spune niciodată la vreme potrivită.
21 Este câte unul împiedicat de sărăcie să păcătuiască
și în clipele lui de răgaz nu are păreri de rău.
22 Este câte unul care-și pierde sufletul din pricina sfielii
și care se pierde în fața unui neghiob.
23 Este câte unul care, din sfială, făgăduiește [ceva] unui prieten
și [astfel] și-l face dușman pe degeaba.
24 Greu cusur este la om minciuna;
în gura celor prost crescuți ea se va tot întoarce.
25 Mai bine un hoț decât cel care minte întruna,
dar pe amândoi îi așteaptă pierzarea.
26 Obiceiul de a minți [îi aduce] omului necinstire
și rușinea îl însoțește neîncetat.
27 Cel înțelept [și] prin cuvinte iese în față,
iar omul chibzuit va fi pe placul celor mari.
28 Cine lucrează pământul își va înălța claia,
iar cine este pe placul celor mari va scăpa de nedreptate.

20,19 *Cf.* Bibl. 1688: „Omul fără har – basnu fără vreame; în gura celui neînvățat să va îndeși", reformulat la Micu și Bibl. 1914: „Omul nemulțămitoriu easte poveaste fără de vreame, pururea va fi în gura celor neînvățați." ♦ În versiunea siriacă: „Precum coada grasă de oaie mâncată fără sare, așa este vorba nelalocul ei."

20,20 *Cf.* 15,9; ideea că un lucru inteligent și just (aici: παραβολή), dar rostit de un nerod (aici: μωρός, *litt.* „prost, nebun") la momentul nepotrivit este întotdeauna neavenit reapare în Prov. 26,7-9.

20,21-23 V. și *supra*, 4,21 ca și *infra*, 41,16 și urm. Sărăcia reduce riscul păcatului, dar nu îl înlătură cu totul, căci, din exces de sfială, săracul nu îndrăznește să se opună unui nebun trufaș sau să refuze un prieten, făcându-și-l dușman în cele din urmă în măsura în care nu reușește să-și țină promisiunea. Unii interpreți văd aici o „referire la activitatea acelor evrei care, pentru a obține avantaje sociale și economice, ajungeau să își compromită credința, lăsându-se elenizați" (AB, p. 302).

20,24-26 Minciuna ca atare și omul mincinos erau intens detestate în cultura iudaică tradițională (*cf.* și Ps. 5,5; Prov. 6,18-19, ca și *supra* 7,13 și *infra* 25,2). Minciuna era privită cu oroare drept un „cusur greu" (gr. μῶμος πονερός, Bibl. 1688: „hulă rea"), „necinstire" (gr. ἀτιμία, Bibl. 1688: „necinste") și „rușine" (gr. αἰσχύνη, Bibl. 1688: „rușine").

29 Cadourile de ospeție și darurile orbesc ochii înțelepților
și, ca o botniță la gură, împiedică mustrările.
30 Înțelepciunea ascunsă și comoara tăinuită,
la ce sunt bune, și una, și alta?
31 Mai bine un om care-și ține ascunsă prostia
decât un om care își ascunde înțelepciunea.
32 *Mai prețioasă este o stăruință nestrămutată în căutarea Domnului*
decât zbuciumul unei vieți fără Stăpân.

21 1 Fiule, ai păcătuit? Să nu mai faci altă dată
și să te rogi [de iertare] pentru [păcatele] trecute.
2 Ca din fața șarpelui fugi de păcat,
pentru că, dacă te apropii, te va mușca;
dinții lui sunt dinți de leu
care ucid sufletele oamenilor.
3 Ca o sabie cu două tăișuri este orice nelegiuire,
rana făcută de ea nu are leac.
4 Înspăimântarea și neobrăzarea vor pustii avuția;
tot așa și casa celui trufaș se va pustii.
5 Rugăciunea care iese din gura săracului ajunge la urechile [Domnu]lui
și judecata Lui vine degrabă.
6 Cine urăște mustrarea [merge] pe urma păcătosului,
dar cine se teme de Domnul se va căi din [toată] inima.
7 Un bun vorbitor e recunoscut de departe,
iar omul chibzuit își dă seama când lunecă [în greșeală].
8 Cine-și clădește casa cu bani de la alții
este asemenea celui care-și strânge pietre pentru mormânt.
9 Câlți strânși laolaltă –
adunarea nelegiuiților,
și sfârșitul lor, para focului.
10 Calea păcătoșilor este netedă și pietruită,

20,29 Despre rolul degradant și corupător al banilor, v. și *supra*, 8,2.

21,4 „Înspăimântarea": gr. καταπληγμός este un *hapax*, dar sensul dedus din familia lui sugerează uluirea sau chiar spaima stârnită de bogăția ostentativă.

21,7 „Un bun vorbitor": *lit.* „cel puternic cu limba".

21,10 „netedă și pietruită": se poate înțelege și „netedă și fără pietre". ♦ Versetul sugerează ideea unei răsplăți/pedepse după moarte.

dar la capătul ei se află prăpastia iadului.
[11] Cine păzeşte Legea îşi stăpâneşte gândirea
şi plinătatea fricii de Domnul este înțelepciunea.
[12] Cel care nu este isteț nu [poate] fi instruit,
dar este o istețime care umple de amărăciune.
[13] Cunoaşterea înțeleptului sporeşte ca un potop
şi sfatul său, ca un izvor de viață.
[14] Lăuntrul prostului este ca un vas spart,
nu va păstra nici o cunoaştere.
[15] Dacă aude un cuvânt înțelept, omul învățat
îl va încuviința şi-l va mai spori şi de la sine.
[Dacă] l-a auzit un dezmățat, nu i-a plăcut
şi l-a dat la spate.
[16] Lămurirea [dată] de un prost este ca o povară la drum,
dar pe buzele omului iscusit afli har.
[17] Spusa celui chibzuit e căutată în adunare
şi cuvintele lui vor fi cumpănite în inimi.
[18] Ca o casă şubrezită, aşa [îi apare] unui prost înțelepciunea,
iar cunoaşterea omului lipsit de înțelegere e doar înşiruire de cuvinte
fără rost.
[19] Piedică la picioare [este] învățătura pentru un om fără minte,
şi ca nişte cătuşe la mâna dreaptă.
[20] Când râde, prostul îşi ridică glasul,
pe când omul isteț abia zâmbeşte tăcut.
[21] Ca o podoabă de aur este învățătura pentru cel chibzuit,
şi ca o brățară pe brațul lui drept.
[22] Prostul se grăbeşte să pună piciorul în casă,
dar omul încercat se înfățişează cu sfială.
[23] Încă de la uşă, neghiobul priveşte de jur împrejur prin casă,
pe când omul binecrescut va rămâne afară.

21,12 „isteț": gr. πανουργός – etimologic, termenul se referă la capacitatea de a „face orice". Poate avea o conotație pozitivă, negativă sau echivocă, în funcție de context. Despre „istețimea" perversă, v. *supra*, 19,25.

21,13 „Potopul" nu simbolizează întotdeauna pedeapsa, ci poate sugera şi abundența binecuvântării.

21,22 „se înfățişează cu sfială": *litt.* „se ruşinează înaintea feței".

21,23-24 Prin imagini similare este sugerată decența *supra*, 14,23.

24 Ascultatul la ușă e proastă creștere,
pe când un om cuminte s-ar simți copleșit de rușine.
25 Buzele palavragiilor rostesc vrute și nevrute,
cuvintele oamenilor chibzuiți sunt însă bine cumpănite.
26 În gura proștilor [se află] inima lor
pe când în inima înțelepților [se află] gura lor.
27 Când un nelegiuit îl blestemă pe Satana
el își blestemă propriul suflet.
28 Își pângărește propriul suflet cel care bârfește
și se va face urât de cei din jur.

22 1 Cu o piatră murdară de noroi se aseamănă leneșul,
și toată lumea îl va huidui, spre necinstea lui.
2 Cu un boț de balegă se aseamănă leneșul,
oricine îl va atinge își va scutura mâna.
3 Este o rușine să fii părintele unui copil prost crescut,

21,25 Verset dificil transmis diferit de manuscrise. *Litt.* „Buzele străinilor acestea vor povesti". Alte interpretări: „Buzele celor fără minte vorbesc mereu de alții" (Biblia sinodală); „Buzele palavragiilor repetă spusele altora" (BJ, TOB). ♦ Tipul palavragiului este evocat și *supra*, 8,3.

21,26 În savanta sa alcătuire retoric-simetrică preceptul exprimă ideea că omul prost sau nebun (gr. μωρός) vorbește înainte de a reflecta, pe când înțeleptul (gr. σοφός) nu se pronunță decât după o matură reflecție. ♦ Pentru „inimă" ca sediu al rațiunii, *v. supra*, 1,28 și 3,29.

21,27 Cuvântul „Satana" apare aici în toate versiunile românești, începând de la Bibl. 1688, pentru a echivala gr. τὸν σατανᾶν din LXX, *cf. diabolus* din Vulg. În epoca Siracidului Satana era deja privit ca întruchipare a răului (*cf.* Iov 1–2; 1Par. 21,19), cum va apărea în NT (Lc. 22,3; In. 13,27). Înțelesul frazei ar fi așadar următorul: „Omul care păcătuiește trebuie să își asume el însuși responsabilitatea păcatului, și nu să dea vina pe Satana." Corespondentul ebr. *śāṭān* desemna la origine noțiunea de adversar; „vrăjmaș".

21,28 Despre bârfitor (aici, denumit prin part. prez.: gr. ὁ ψυθιρίζων), v. *supra*, 5,14–6,1; v. și *infra*, 28,13.

22,1-2 Gr. λίθος ἠρδαλώμενος (*litt.* „piatră întinată" – Bibl. 1688, Micu) desemnează ciobul sau piatra netedă întrebuințată de multe popoare ale deșertului pentru unele operații de igienă intimă; *cf.* Iov 2,8. Dezgustul față de leneș (gr. ὁ ὀκνηρός) se exprimă sugestiv și prin a doua comparație, gr. βόλβιτον κοπρίων, *litt.* „balega scârnelor" (Bibl 1688). Pentru disprețul față de leneș, *cf.* și Prov. 6,9; 10,4; 20,4 etc.

22,3-6 Siracidul împărtășea misoginismul larg răspândit în lumea antică. În Talmud întâlnim recomandarea, în mod straniu concordantă cu un cunoscut dicton grecesc, prin

iar [nașterea] unei fete e spre pagubă.
[4] O fiică cuminte își va dobândi un bărbat,
dar cea fără rușine e spre mâhnirea celui care a zămislit-o.
[5] Și pe tată și pe bărbat îi face de râs [femeia] neobrăzată
și va fi disprețuită de amândoi.
[6] Ca o muzică în zi de jale, așa este o vorbire nelalocul ei,
dar biciul și pedeapsa în orice împrejurare înseamnă înțelepciune.
[7] *Copiii care duc o viață cinstită și care au ce mânca*
fac uitată obârșia umilă a părinților lor.
[8] *Copiii trufași, plini de dispreț și prost crescuți*
întinează bunul renume al neamului lor.
[9] Cine-l învață pe un prost e ca unul care lipește un hârb,
[sau ca unul] care trezește pe cineva dintr-un somn adânc.
[10] Cine încearcă să lămurească pe un prost este ca și cum ar vorbi unui om care moțăie;
la sfârșit acesta va spune: „Ce-i?"
[11] Pe mort plânge-l, căci a fost lipsit de lumină,
și plânge-l și pe prost, căci a fost lipsit de putința de a înțelege.
Pe mort să-l plângi mai împăcat, căci și-a găsit odihna,
însă viața prostului este mai rea decât moartea.
[12] Jelirea mortului e de șapte zile,
dar pentru un prost și un nelegiuit, toate zilele vieții lui.
[13] Cu un neghiob să nu te lungești la vorbă
și cu un om fără minte să nu pornești la drum,
căci, fără să-și dea seama, te va umple de rușine.
Păzește-te de el, ca să nu ai necaz
și să nu te murdărești când se scutură.
Ocolește-l și vei afla liniște

---

care i se cerea bărbatului să mulțumească lui Dumnezeu că s-a născut bărbat și nu femeie, liber și nu sclav. Necazurile și grijile celui care are fiice sunt din nou menționate mai jos, 42,9-14. ♦ Pedepsele corporale aplicate copiilor erau unanim acceptate în literatura sapiențială, *cf.* și Prov. 13,14; 19,18; 22,15; 23,13 etc.

22,11-12 Cele mai mari nenorociri pentru om sunt refuzul înțelepciunii și purtarea nelegiuită. ♦ Potrivit cutumelor tradiționale (*cf.* Gen. 50,10), încă valabile și astăzi la evrei, perioada de doliu dura șapte zile, cu toate că mai jos, la 38,17, cărturarul nostru recomandă doar 2-3 zile de doliu. Unele elemente ale ritualului funebru sunt menționate și mai sus, 7,33.

și nu te vei umple de scârbă de sminteala lui.
14 Ce este mai greu decât plumbul?
Și care este numele aceluia, altul decât cel de prost?
15 Nisipul, sarea și o bucată de fier
sunt mai ușor de purtat decât un om fără minte.
16 O îmbinare de lemne zidită în pereții unei case
nu se va desface la cutremur;
tot așa, inima întemeiată pe un gând bine chibzuit
nu își va pierde cumpătul la vreme [de încercare].
17 Inima sprijinită de o gândire înțelegătoare
este ca o podoabă de tencuială pe un perete neted.
18 Niște pari înfipți pe o culme de deal
nu vor [putea] sta în fața vântului;
tot așa inima înspăimântată de gânduri prostești
nu va [putea] sta în fața nici unei frici.
19 Cine împunge ochiul stârnește lacrimi,

22,14-15 Menționarea plumbului, a nisipului, sării și fierului creează imagini care sugerează încă o dată cât de grea este pentru un înțelept povara reprezentată de un prost. V. și 21,16. Imagini asemănătoare întâlnim în Deut. 28,48; Iov 6,3; Prov. 27,2; Ier. 28,14.
22,16-18 Pentru „inimă" ca sediu al rațiunii, v. 1,28 și 3,29. ♦ Seria de imagini menite să sugereze soliditatea și stabilitatea gândirii înțeleptului se referă la elemente concrete, familiare cititorului contemporan. „Îmbinarea de lemn" (gr. ἱμάντωσις ξυλίνη, *cf. litt.* „închietura de lemnu " – Bibl. 1688, Micu) reprezintă infrastructura de lemn care consolidează un zid de piatră sau de cărămidă, așa cum se menționează la construirea templului (3Rg. 6,36; 7,12). ♦ „Podoaba de tencuială" (gr. κόσμος ψαμμωτός, *litt.* „podoabă năsipoasă" – Bibl. 1688, Micu, Bibl. 1914) este stucatura atașată pe pereții interiori ai construcțiilor monumentale. Ideea este că, precum fragilele basoreliefuri ornamentale erau protejate de soliditatea zidurilor, la fel și gândurile înțeleptului se sprijină pe forța rațiunii și a voinței exersate. ♦ „Parii înfipți pe culmea unui deal" pot reprezenta fie o palisadă protejând o cultură de viță de vie, fie, mai degrabă, micii țăruși pe care și astăzi agricultorii din Țara Sfântă îi înfig superficial în pământ pentru ca, odată doborâți de animale sălbatice, să atragă atenția stăpânului. (După unele mss. este vorba de pietre mici, cu aceeași funcție, puse pe îngrăditura viei.) Interesant de semnalat că primii traducători ai textului (Bibl. 1688) au ales pentru a echivala gr. χάρακες din LXX exact echivalentul românesc (astăzi regional și popular) al etimonului grecesc: „haraci", cuvânt înlocuit ulterior de Micu prin „pari"!
22,19-26 O suită de observații de mare rafinament și veridicitate asupra tipurilor de comportament care pot apărea într-o relație de prietenie. Conflictele armate (v. 21) sau confruntările verbale dure (v. 22) între prieteni nu pot conduce la ruptură definitivă, în

iar cine împunge inima îi dă la iveală simțirea.
[20] Cine aruncă în păsări cu piatra le izgonește,
iar cine-și jignește prietenul strică prietenia.
[21] Împotriva unui prieten, chiar de vei scoate sabia,
nu-ți pierde nădejdea, pentru că este cale de întoarcere.
[22] Împotriva unui prieten de-ți vei deschide gura,
nu te speria, pentru că este [putință de] împăcare.
Numai să nu fie ocară, îngâmfare, dezvăluirea unei taine și lovitură vicleană:
din pricina acestora va fugi orice prieten.
[23] Câștigă încrederea aproapelui tău atunci când e sărac,
ca să te bucuri și tu de bunurile lui când se va îmbogăți;
în clipa de restriște rămâi alături de el,
ca să ai și tu parte atunci când el va moșteni ceva.
Căci nu trebuie să disprețuim întotdeauna înfățișarea,
nici să admirăm un bogat lipsit de minte.
[24] Înainte de foc [apar] aburul din cuptor și fumul,
tot așa, înainte de sânge [se ivesc] înjurăturile.
[25] Nu mă voi rușina să apăr un prieten
și din fața lui nu mă voi ascunde;
[26] iar dacă voi suferi vreun necaz din pricina lui,
oricine va afla se va feri de el.

---

aceste cazuri existând întotdeauna o „cale de întoarcere" (gr. ἐπάνοδος, *litt.* „întoarcere" – Bibl. 1688, Micu) sau „[putință de] împăcare" (gr. διαλλαγή, *litt.* „împăcăciune" – Bibl. 1688, Micu). În v. 22 sunt enumerate, prin opoziție, patru dintre atitudinile inacceptabile între prieteni: insulta (gr. ὀνειδισμός, *litt.* „ocară" – Bibl. 1688, Micu), îngâmfarea (gr. ὑπερηφανία – Bibl. 1688, Micu: „trufia"), deconspirarea unui secret (gr. μυστηρίου ἀποκάλυψις – Bibl. 1688, Micu: „descoperirea tainii") și loviturile lipsite de loialitate (gr. πληγὴ δολία – Bibl. 1688, Micu: „rană vicleană"). ♦ Indiscreția era detestată de înțelepți, v. *supra* 8,17 și *infra* 27,16; *cf.* de asemenea Prov. 11,13; 20,19; 25,9. ♦ Expresia πληγὴ δολία reapare mai jos, 27,25. ♦ În TOB se observă, pe bună dreptate, că v. 24 întrerupe cumva firul discursului și că locul său ar fi mai degrabă mai sus, după v. 21. Putem vedea aici o asemănare cu proverbul românesc „unde nu faci foc nu iese fum": înjurăturile (gr. λοιδορίαι – Bibl. 1688, Micu: „sudălmile") semnalizează crime mai grave (gr. αἵματα – Bibl. 1688, Micu, Bibl. 1914: „sângiuri"). ♦ Concepția Siracidului despre prietenie este una de tip contractual-pragmatic, pe principiul *do ut des*. Suntem obligați să constatăm aici o deosebire radicală față de învățătura creștină a iubirii necondiționate a aproapelui, expusă de Mântuitorul în Lc. 6,27-38.

[27] Cine oare va pune pază pe gura mea
și pe buzele mele pecete iscusită,
ca să nu mă prăbușesc din pricina lor
și limba mea să nu mă ducă la pierzanie?

23 [1] Doamne, Părinte și Stăpân al vieții mele,
nu mă părăsi la cheremul lor,
nu îngădui să mă prăbușesc din pricina lor!
[2] Cine oare mă va bate cu vergi peste cugetul meu
și cine va supune inima mea cu dojana înțelepciunii,
astfel încât să nu le cruțe pentru neștiințele mele
și să nu treacă cu vederea păcatele lor,
[3] ca să nu se înmulțească greșelile mele
și păcatele mele să nu sporească
și eu să cad înaintea potrivnicilor
și să se bucure din pricina mea vrăjmașul meu?
Departe de aceștia este speranța în îndurarea Ta.
[4] Doamne, Părinte și Dumnezeule al vieții mele,
nu mă lăsa la cheremul lor,
nu-mi da mie privire sfruntată
[5] și pofta îndepărtează-o de la mine!

22,27 Formularea interogativă din LXX este aici (ca și mai jos, 23,2-3) un ecou al retoricii ebraice, unde adesea semnificația paratextuală a unei astfel de formulări era una intens deziderativă.

23,1 Termenul „Părinte, Tată" este rar adresat lui Dumnezeu în textele mai vechi din VT; în schimb este foarte frecvent în iudaismul rabinic. Pentru pasajul de față nu avem originalul ebraic, ci doar o parafrază târzie în proză. Pornind de la aceasta precum și de la Hebr. 51,1.10, s-a presupus ca original aici „Dumnezeul tatălui meu" (*cf.* Ex. 15,2). Se poate spune deci că invocația personală „Părintele/Tatăl meu" adresată lui Dumnezeu este o premieră pentru VT, deschizând drumul uzanței ulterioare atât iudaice, cât și creștine (*cf.* TOB, nota *ad loc.* și *supra*, 4,10).

23,3 Bucuria vrăjmașilor în clipa de restriște a psalmistului este un *topos* al poeziei psaltice (*cf.* Ps. 12,5; 37,17 etc.).

23,4-6 „Privirea sfruntată" (gr. μετεωρισμὸς ὀφθαλμῶν, *litt.* „înălțarea ochilor" – Bibl. 1688, Micu, Bibl. 1914) înseamnă, în context, expresia facială care trădează luxurie, adică „poftă" (gr. ἐπιθυμία) și „pornirea pântecelui" (gr. κοιλίας ὀρέξις, *litt.* „a pântecelui pohtă" – Bibl. 1688). ♦ Gr. συνουσιασμός, *litt.* „unire; împreunare", a devenit eufemismul curent pentru desemnarea actului sexual: „împreunarea trupului" (Bibl. 1688, Micu, Bibl. 1914, Bibl. 1936, Radu-Gal., Bibl. 1990 etc.).

6 Pornirea pântecelui și împreunarea trupească să nu mă cuprindă
și dorinței nerușinate nu mă lăsa pradă!
7 Ascultați, fiilor, cum se ține gura în frâu!
Cine păzește această învățătură nu va fi prins [în cursă].
8 După buzele lui va fi prins păcătosul,
iar cel care înjură și omul trufaș se vor sminti [și ei] prin [propriile cuvinte].
9 Nu-ți deprinde gura cu jurământul
și nu-ți face un obicei din a rosti numele Celui Sfânt!
10 Căci, după cum slugii cercetate fără încetare [de stăpân]
nu i se vor împuțina vânătăile,
tot așa și cine jură și rostește mereu numele [Domnului]
nu se va curăți niciodată de păcat.
11 Bărbatul care jură de multe ori se va umple de fărădelege
și nu se va îndepărta biciul de casa lui.
De va greși, păcatul va fi asupra lui
și, dacă o va face cu ușurătate, păcatul îi va fi îndoit.
Iar dacă va jura în zadar, nu va fi dezvinovățit,
ci casa lui va fi copleșită de nenorociri.
12 Este un fel de a vorbi asemănător cu moartea:

23,7 Expresia gr. παιδεία στόματος, evidențiată în unele mss. ale LXX ca subtitlu (*cf.* Bibl. 1688, Micu, Bibl. 1914: „învățătura gurii"), reprezintă o trimitere generică pentru conținutul pericopelor 2-11 și 12-15, unde se prezintă o tipologie a aberațiilor și păcatelor de natură verbală. Totuși, din cauza polisemiei termenului παιδεία, „învățătură", „educație", „disciplinare", „mustrare", „pedeapsă (spre îndreptare)", unii au înțeles fie „învățătura gurii [mele]", fie „învățătura despre vorbire". ♦ „nu va fi prins": se poate înțelege și „nu va fi aflat vinovat".

23,8-9 Despre smintirea prin cuvinte, pe care o săvârșește păcătosul, cel care înjură („suduitorul", Bibl. 1688, Micu, Bibl. 1914), trufașul și cel care rostește numele Domnului în deșert, *cf.* și 20,18, ca și Prov. 6,2.

23,10-11 Invocarea într-o formulă de jurământ a numelui Domnului, ba chiar și simpla lui rostire (în text: ὀνομασία, v. 9, sau simplu, fără determinant: ὀνομάζων, v. 10) erau socotite păcate majore, *cf.* Ex. 20,7; Lev. 19,12, Deut. 5,11. ♦ Despre tratamentul sclavilor, *cf.* 33,25 și urm. ♦ În structura lui semantică, vb. πλημμελέω include conotația „involuntar: fără intenție", *cf.* Lev. 5,18; Ps. 118,67, fiind un sinonim mai „slab" al lui ἁμαρτάνω, „a păcătui". ♦ Despre gravitatea jurământului fals, *cf.* și Prov. 19,5; 21,28; 25,18.

23,12 Trimitere la blasfemie, păcat capital pedepsit cu moartea; *cf.* Lev. 24,11 și urm.; 3Rg. 21,10, dar și Mt. 26,65; 10,33; păcatul este atât de grav, încât este numit eufemistic

să nu se afle în moștenirea lui Iacob!
Cei evlavioși se țin departe de toate acestea
și nu se vor tăvăli în păcate.
13 Să nu-ți deprinzi gura cu grosolănii nerușinate,
căci în acestea se află cuvântul păcatului.
14 Adu-ți aminte de tatăl tău și de mama ta
când vei ședea în mijlocul celor mari,
ca nu cumva să uiți de tine în fața lor
și din obișnuință să te porți ca un prost.
Vei voi atunci să nu te fi născut
și vei blestema ziua nașterii tale.
15 Omul obișnuit cu vorbe de ocară
nu va ajunge binecrescut în toate zilele vieții sale.
16 Două feluri [de oameni] înmulțesc păcatele,
iar al treilea stârnește urgia:
17 patima fierbinte ca flacăra focului,
ea nu se va stinge până nu se va îndestula;
omul desfrânat în carnea trupului său
nu se va potoli până când nu-l va arde focul;
pentru omul desfrânat orice pâine e dulce,
el nu va înceta până când va muri;
18 omul care păcătuiește împotriva patului său

---

prin λέξις, „fel de a vorbi". ♦ „moștenirea lui Iacob": expresia poate fi înțeleasă etnic sau teritorial: poporul lui Israel în opoziție cu păgânii, sau Țara Sfântă.

23,13 Prin „grosolănii nerușinate" am făcut explicit sensul gr. ἀπαιδευσίαν ἀσυρῆ (*cf.* „întru neînvățătura cea neobicinuită" – Bibl. 1688); avem aici o trimitere generică la diferite acte de indecență verbală sau comportamentală cum sunt cele menționate la Gal. 5,19.

23,14 A dori să nu te fi născut și a blestema ziua în care te-ai născut sunt în VT unele din cele mai puternice expresii ale disperării în fața unor catastrofe morale, familiale sau sociale; *cf.* Iov 3,3; Ier. 20,14.

23,16–18 Formula numerică este un *topos* formal întrebuințat adesea în cărțile sapiențiale (v. și mai jos, 25,1-2; 26,15; 50,25, dar și Iov 5,19; 13,20, Prov. 6,16; 30,15 etc.), de regulă pentru a scoate în relief unul dintre elementele unei serii, de regulă ultimul. Cele trei păcate grave de natură sexuală avute aici în vedere, definite în chip eufemistic, sunt: 1) dorința sexuală excesivă – „patimă fierbinte" ; 2) incestul – „omul desfrânat în carnea trupului său"; 3) adulterul – „omul care păcătuiește împotriva patului său", *cf.* „omul care pășește den patul lui" – Bibl. 1688.

zicând în sinea sa: „Cine mă vede?
În jurul meu este întuneric, pereții mă ascund,
nimeni nu mă vede! De ce să-mi fac griji?
Cel Preaînalt nu-și va aminti de păcatele mele."
19 Ochii oamenilor sunt spaima lui,
dar nu știe că ochii Domnului
sunt de o mie de ori mai luminoși decât soarele,
privesc la toate căile oamenilor
și pătrund până în colțurile cele mai ascunse.
20 Înainte de a le fi creat, toate Îi erau cunoscute
și așa [va fi] și după sfârșitul lor.
21 Un asemenea om își va primi pedeapsa în piețele cetății
și va fi prins acolo unde se gândea cel mai puțin.
22 La fel și femeia care și-a părăsit bărbatul
și i-a adus moștenitor de la altul:
23 căci mai întâi a încălcat Legea Celui Preaînalt,
în al doilea rând a greșit față de bărbatul ei
și în al treilea rând s-a pângărit în desfrâu
și a făcut copii cu un bărbat străin.
24 Aceasta va fi adusă înaintea adunării
și se va face o cercetare cu privire la copiii ei.
25 Copiii ei nu vor prinde rădăcină
iar ramurile ei nu vor aduce rod.
26 Amintirea ei va rămâne apăsată de blestem
și rușinea ei nu se va șterge.

23,19-20 Despre atotștiința divină, element central al teologiei iudaice primare, *cf.* și Ps. 138,16 și *infra*, 42,18.

23,21 Pentru adulter legile lui Moise prevedeau moartea prin lapidare (*cf.* Lev. 20,10; Deut. 22,22); ulterior, cutuma primară va fi îmblânzită, moartea fiind substituită prin flagelare în piața publică. Se pare că în vremea lui Sirah duritatea primară a cutumei fusese deja abolită (*cf.* AB, TOB, nota *ad loc.*).

23,22-24 Femeia adulteră era mult mai sever pedepsită decât bărbatul. Se considera că ea a păcătuit de trei ori: o dată față de Legea Domnului, a doua oară față de bărbatul ei și a treia oară față de copiii născuți în păcat. Un exemplu de lapidare a femeii adultere – în Iez. 16,36 și urm. În In. 8,5, iudeii invocă legea lui Moise pentru sancționarea imediată a femeii adultere; răspunsul dat de Mântuitorul este cunoscut de orice creștin.

23,25 Pentru imaginea rădăcinii ca sugestie a persistenței și solidarității comunitare, v. *supra*, 1,20.

[27] Cei care rămân vor ști astfel
că nimic nu este mai bun decât frica de Domnul
și nimic mai plăcut decât să iei seama la poruncile Lui.
[28] *Este o mare cinste să-L urmezi pe Domnul,*
să fii primit de El înseamnă pentru tine viață îndelungată.

24 [1] Înțelepciunea se va lăuda pe sine
și-n mijlocul poporului său se va preamări.
[2] În adunarea Celui Preaînalt își va deschide gura
și-n fața puterii Lui se va preamări.
[3] „Eu din gura Celui Preaînalt am ieșit
și ca un abur am acoperit pământul.
[4] Întru cele înalte m-am sălășluit
și tronul meu – în stâlp de nor.
[5] Eu singură am înconjurat crugul cerului
și în adâncul genunilor am umblat.
[6] În valurile mării și pe întreg pământul,

23,27 Despre „frica de Domnul" ca principiu moral suprem, v. 1,11.
24 De aici și până la 32,13 avem una dintre cele mai importante secțiuni din economia cărții. Repertorierea unor teme diverse (ipocrizie, calomnie, ospitalitate, educație etc.) este inserată de Siracid într-un lung discurs autoreferențial al Înțelepciunii, marcat în multe mss. ale LXX prin subtitlul αἴνεσις σοφίας, „elogiul înțelepciunii". Din punct de vedere simbolic, discursul la persoana I al Înțelepciunii reprezintă nucleul doctrinei Siracidului, în care sunt formulate unele elemente de originalitate față de tradiția mozaică. Personificarea Înțelepciunii divine (continuând-o pe cea din Prov. 8) și sublinierea rolului ei în creație și în destinul oamenilor prefigurează într-o oarecare măsură definiția creștină a Logosului divin de la începutul Evangheliei lui Ioan.
24,2 „Adunarea Celui Preaînalt" este una dintre denumirile frecvente ale poporului ales.
24,3 Ieșind din însăși gura lui Dumnezeu, Înțelepciunea poate fi asimilată Cuvântului prin care Dumnezeu creează lumea (Gen. 1); comparația cu „aburul care acoperă pământul" ar putea trimite și la Duhul lui Dumnezeu din Gen. 1,2.
24,4 „m-am sălășluit", gr. κατεσκήνωσα: *litt.* „mi-am înălțat cortul". *cf.* „am sălășluit" – Bibl. 1688, Bibl. 1914, dar „am lăcuit" - Micu. ♦ Imaginea „stâlpului de nor" (gr. ἐν στύλῳ νεφέλης) trimite la semnul din Ex. 13,21-22; 33,9-10.
24,5 „Crugul cerului" (gr. γύρος οὐρανοῦ) este o figurare circulară a universului, pe care o regăsim frecvent în VT. *cf.* Iov 22,14, Prov. 8,27-28 etc. ♦ Combinarea în sintagmă a două sinonime relative creează o imagine sugestivă a abisului: ἐν βάθει ἀβύσσων – „în adâncul fără-fundurilor" (Bibl. 1688), modificat de Micu: „în fundul adâncurilor". Pentru „genune", v. și *supra*, 16,18.

la toate popoarele și neamurile am ajuns stăpână.
7 Între toate acestea mi-am căutat loc de odihnă:
oare în a cui moștenire îmi voi afla lăcaș?
8 Atunci Creatorul a toate mi-a dat poruncă
și Cel care m-a creat a statornicit cortul meu
și mi-a spus: «În Iacob să te sălășluiești
și în Israel să-ți primești moștenirea!»
9 Mai înainte de veac, la început, El m-a creat
și până în veac nu mă voi sfârși.
10 În cortul cel sfânt înaintea Lui am slujit
și astfel m-am statornicit în Sion.
11 În cetatea iubită mi-a dat și loc de odihnă,
și în Ierusalim e cârmuirea mea.
12 Am prins rădăcini într-un popor slăvit,
în partea Domnului, în moștenirea Lui.
13 Ca un cedru din Liban m-am înălțat
și ca un chiparos în Munții Hermonului.
14 Ca un palmier din En-Gadi m-am înălțat,
ca un răsad de trandafir în Ierihon,
ca un măslin arătos pe câmpie

24,8 Pentru sintagma „Creatorul a toate" (gr. κτίστης ἁπάντων), echivalările tradiționale românești sunt „Ziditoriul tuturor" (Bibl. 1688), „Făcătoriul tuturor" (Micu, Bibl. 1914, Bibl. 1936) sau „Făcătorul-a-toate" (Radu-Gal., Anania). ♦ „să te sălășluiești" – vezi v. 4.

24,9 *Cf.* Gen. 1,1; In. 1,1.

24,10-11 Asocierea Înțelepciunii cu funcția sacerdotală este o idee pe care Siracidul o formulează și mai jos (45,6-25; 50,1-21).

24,13 Munții Hermonului se situează în partea de nord-est a Palestinei, în prelungirea Munților Anti-Liban.

24,14 Toponimul En-Gadi (Radu-Gal.: „Enghedi", Anania: „En-Gaddi"), în LXX, la plural: ἐν Αιγγαδοις, a fost interpretat de vechii traducători români ca un apelativ și tradus ca atare: „în țărmuri" (Bibl. 1688, Bibl. 1688), „în țermuri" (Micu), „la țărmuri" (Bibl. 1936); este vorba despre o cetate de pe țărmul vestic al Mării Moarte, într-o oază de la marginea deșertului Iudeii, reputată pentru abundența producției de curmale. ♦ „Palmierul" este desemnat în tradiția românească de text prin „finic" (Bibl. 1688, Micu, Bibl. 1914, Bibl. 1936, Radu-Gal., Anania). ♦ În LXX prin gr. ῥόδον, „trandafir", se desemnează arbustul ornamental pe care astăzi îl denumim „oleandru" sau „leandru" (*Nerium oleander*), care creștea din abundență în Ierihon. ♦ „Câmpia" este numele generic al zonei dintre Munții Iudeii și mare.

și ca un platan m-am înălțat.
15 Ca scorțișoara și acantul înmiresmat am răspândit mireasmă
și ca smirna aleasă am răspândit parfum,
ca galbanul și onixul și stactia
și ca fumul de tămâie în cortul [mărturiei].
16 Eu ca un terebint mi-am întins ramurile,
iar ramurile mele sunt ramuri de slavă și de har.
17 Eu ca o vie am odrăslit farmec
și florile mele sunt rodul slavei și bogăției.
18 *Eu sunt maica iubirii frumoase, a temerii [de Domnul],*
a cunoașterii și a speranței sfinte.
De aceea sunt dăruită tuturor fiilor mei,
eu, cea veșnică, celor aleși de El.
19 Apropiați-vă de mine, voi care mă doriți,
și săturați-vă din roadele mele.
20 Căci amintirea mea este mai dulce decât mierea
și moștenirea mea, mai presus decât fagurele de miere.
21 Cei care mă vor mânca vor flămânzi iarăși
și cei care mă vor bea vor înseta din nou.
22 Cel care ascultă de mine nu va cunoaște rușinea
și cei care lucrează întru mine nu vor păcătui.
23 Toate acestea [înseamnă] cartea Legământului Dumnezeului celui Preaînalt,

---

24,15-16 Ca peste tot în VT, identificarea cu precizie a plantelor și substanțelor aromatice (de regulă rășini), foarte prețuite de orientali pentru valoarea simbolică pe care o dobândeau prin întrebuințarea lor în diferite acte liturgice (*cf.* Ex. 30,23.34), întâmpină dificultăți. ♦ Galbanul este o rășină extrasă dintr-o plantă greu de identificat. ♦ Onixul este considerat de cei mai mulți specialiști o substanță aromată obținută din măcinarea operculului unor anumite specii de moluște. Pentru explicații suplimentare, v. nota la Ex. 30,34. ♦ Terebintul, gr. τερέμινθος (Bibl. 1688: „terevinth", Micu: „terevintul", Bibl. 1914: „terevint"), este arborele rășinos (*Pistacia terebinthus*) din care se extrag terebentina și alte substanțe aromatice.
24,23 Pentru prima dată în cărțile sapiențiale înțelepciunea este echivalată cu Legea lui Moise, a cărei bogăție e sugerată de autor prin comparație cu marile fluvii și cu marea. Acest accent pus asupra Legii este deja tipic pentru iudaismul de la sfârșitul VT și va caracteriza în continuare iudaismul rabinic. ♦ „adunările lui Iacob": pluralul poate trimite la adunările sinagogale, sinagoga devenind curând după exil o instituție fundamentală a iudaismului, mai ales în diasporă.

Legea pe care ne-a poruncit-o nouă Moise,
ca moștenire adunărilor lui Iacob.
24 *Nu încetați să vă întăriți întru Domnul,*
alipiți-vă de El, ca să vă facă puternici.
Domnul atotputernic este singurul Dumnezeu
și în afară de El nu este mântuitor.
25 Ea revarsă, asemenea Phisonului, înțelepciune,
și asemenea Tigrului, în zilele roadelor noi,
26 ea revarsă, asemenea Eufratului, înțelegere,
și asemenea Iordanului în zilele secerișului
27 ea dă la iveală învățătura ca pe o lumină,
asemenea Gihonului în zilele culesului.
28 Cel dintâi n-a izbutit să o cunoască în întregime
și, la fel, cel de la sfârșit n-o va cerceta până la capăt.
29 Căci înțelesul ei este mai întins decât marea,
iar gândul ei – [mai adânc] decât genunea cea necuprinsă.
30 Iar eu, ca brațul unui râu
și ca un apeduct, am dus spre o grădină.
31 Am spus: «Îmi voi uda grădina
și-mi voi umple de apă straturile.»

24,25-27 Phisonul (gr. Φισων), Gihonul (gr. Γηων), Tigru (gr. Τίγρις) și Eufratul (gr. Εὐφράτης) sunt cele patru râuri principale care se desprind din fluviul Edenului (*cf.* Gen. 2,11-14). ♦ Expresii precum „în zilele secerișului" sau „în zilele culesului" fac parte din repertoriul metaforic tradițional sugerând opulența paradisiacă. ♦ În v. 27 traducătorul grec pare să fi confundat ebr. *'ōr*, „lumină", cu ebr. *y^e'ōr*, „Nil". În originalul ebraic invocarea imaginii Nilului ca simbol al fertilității este mult mai firească: „Ea revarsă învățătura ca Nilul revărsat" (Radu-Gal., după Hebr.).

24,28 Construcția simetrică din punct de vedere lexical-sintactic „cel dintâi… cel de la sfârșit" (gr. ὁ πρῶτος… ὁ ἔσχατος) imită o turnură ebraică cu valoare intensificativă, sugerând aici caracterul inepuizabil al înțelepciunii.

24,29 Pentru „genune", v. și *supra*, 16,18.

24,30-34 E posibil ca pasajul care începe aici cu formula „iar eu" (gr. κἀγὼ, ebr. *wa'anī*) să reprezinte o schimbare a protagonistului discursului. Substituindu-se Înțelepciunii, dar folosind același registru imagistic, Siracidul se prezintă el însuși ca pe un „braț al unui râu", *litt.* „canal", „săpătură" (gr. διῶρυξ ἀπὸ ποταμοῦ – Bibl. 1688: „ca un iaz den râu"; Micu: „ca o albie de râu"), ca un „canal (într-o grădină)" (gr. ὑδραγωγός – Bibl. 1688: „ca un urloiu de apă"; Micu: „ca un șipot de apă") și ca „un râu" (gr. ποταμός) care, asemenea profeților, răspândește în jurul său Înțelepciune. ♦ „grădină": gr. παράδεισος pare a se referi aici la Paradis, sugerat și de numele celor patru râuri de la vv. 25-27.

Și iată, brațul meu de apă s-a preschimbat în râu,
iar râul meu s-a preschimbat în mare.
32 Buna creștere o voi face să strălucească precum zorile
și voi revărsa lumina ei până departe.
33 Iar învățătura o voi revărsa ca pe o profeție
și o voi lăsa moștenire generațiilor viitoare.
34 Vedeți că nu doar pentru mine m-am străduit,
ci pentru toți cei care caută [înțelepciunea]."

25 1 „Cu trei lucruri m-am înfrumusețat și m-am înfățișat frumoasă
înaintea Domnului și a oamenilor:
unirea între frați, iubirea față de cei de-aproape
și deplina înțelegere între bărbat și femeie.
2 Însă trei feluri [de oameni] a urât sufletul meu,
a căror viață m-a umplut de silă:
săracul trufaș, bogatul mincinos
și bătrânul desfrânat lipsit de chibzuință.
3 La tinerețe nu ai strâns [nimic],
și cum vei găsi oare ceva la bătrânețe?
4 Ce lucru frumos este la cei cărunți judecata
și la cei bătrâni să știe [să dea] sfat!
5 Cât de frumoasă este înțelepciunea bătrânilor,
iar la cei care se bucură de cinstire, chibzuința și sfatul!
6 Cununa bătrânilor este o experiență bogată

24,32 „Buna creștere": gr. παιδεία.

25,1 În Vulg. și siriacă formularea este diferită - *cf.* Radu-Gal.: „Trei lucruri iubește sufletul meu, și ele sunt plăcute și înaintea Domnului și înaintea oamenilor." ♦ Formulate ca „proverb numeric" (v. *supra*, 23,16-18) cele trei valori etice supreme sunt revelatoare pentru pronunțata orientare moral-socială a Siracidului: unirea fraternă, iubirea pentru aproapele și armonia conjugală.

25,2 Simetric, din nou în formulă numerică, sunt menționate trei tipuri fundamentale de oameni vicioși: săracul trufaș, bogatul mincinos și bătrânul desfrânat. ♦ „lipsit de chibzuință": expresia gr. ἐλαττούμενον συνέσει, care înseamnă *litt.* „împuținat la inteligență" (*cf.* „scăzându-se cu înțelepciunea" – Bibl. 1688) sau, mai simplu, „lipsit de înțelepciune" (Micu, Bibl. 1914), ca atribut al bătrânului desfrânat, este echivalată de Anania, puțin amuzant, prin „cu mintea zburată"; pentru opțiunea noastră vezi mai sus (1,4; 3,29; 10,2-3) discuția despre valorile lexical-terminologice speciale ale gr. σύνεσις.

25,6 Pentru „cunună" (gr. στέφανος) ca imagine a superlativului, v. *supra*, 1,18. ♦ Prețuirea experienței oamenilor înțelepți este o constantă a discursului Siracidului, *cf.* 1,7.

și mândria lor este frica de Domnul.
[7] Nouă lucruri care îmi vin în minte le-am fericit în inima [mea]
și un al zecelea îl voi rosti cu limba:
omul care își găsește bucuria în copiii săi
și care, încă în viață fiind, vede prăbușirea dușmanilor săi.
[8] Fericit cel care trăiește cu o femeie deșteaptă,
și cel care n-a greșit cu limba sa,
și cel care n-a slujit la un stăpân nevrednic de el.
[9] Fericit cel care a găsit chibzuința
și cel care vorbește în auzul unora care[-l] ascultă.
[10] Cât este de mare cel care a găsit înțelepciunea!
Dar nu e nimeni mai presus decât cel care se teme de Domnul.
[11] Frica de Domnul e mai presus de orice.
Acela care o stăpânește cu cine oare se poate asemui?
[12] *Frica de Domnul este începutul iubirii față de El,*
credința însă este începutul alipirii de El.
[13] Orice rană, dar nu rana din inimă,
și orice răutate, dar nu răutatea femeii!
[14] Orice nenorocire, dar nu nenorocirea [pricinuită de] cei care ne urăsc,
și orice răzbunare, dar nu răzbunarea dușmanilor!
[15] Nici un cap [mai veninos] decât capul șarpelui
și nici mânie [mai mare] decât mânia dușmanului.
[16] Mi-ar plăcea mai degrabă să stau împreună cu un leu și cu un balaur
decât să stau împreună cu o femeie rea.
[17] Răutatea femeii îi preschimbă înfățișarea

25,7-11 Din nou un proverb numeric, de data aceasta pentru evidențierea celor nouă „fericiri" (în fapt... opt: binecuvântarea de a avea copii, prăbușirea dușmanilor, o soție inteligentă, a nu greși cu limba, a nu sluji unui stăpân nedemn, a găsi chibzuința și a putea vorbi despre ea, a găsi înțelepciunea). A zecea „fericire", cea supremă, este „frica de Domnul" (pentru care *cf.* 1,11). Pentru „fericirile" neotestamentare, *cf.* Mt. 5,3-11 și Lc. 6,20-22.
25,8 La sfârșitul versetului, Hebr. și syr. au în plus: „cel care nu ară cu un bou și cu un măgar" (*cf.* Lev. 19,19; Deut. 22,10): este imaginea unei perechi nepotrivite.
25,15 „Nici un cap...": traducătorul în greacă a confundat cele două sensuri ale ebr. *rō'ș*, „cap" și „venin", așa că, literal, a ieșit, în Bibl. 1688: „nu iaste cap decât capul șarpelui", formulă obscură clarificată cumva de Micu: „nu iaste cap mai veninat decât capul șarpelui".
25,17 În Hebr.: „Femeia rea schimbă chipul bărbatului său și-l face ca un urs." ♦ „ca al unui urs", gr. ὡς ἄρκος: *litt.* „ca un urs"; alte mss. ale LXX au aici gr. ὡς σάκκον, de unde: „ca un sac" (Bibl. 1688, Micu, Bibl. 1914, Bibl. 1936).

și-i face chipul întunecat ca al unui urs.
[18] Bărbatul ei se așază la masă în mijlocul vecinilor lui
și fără voie suspină cu amărăciune.
[19] Orice răutate este neînsemnată pe lângă răutatea femeii.
De-ar avea parte de soarta păcătosului!
[20] Urcuș nisipos sub picioarele unui bătrân,
așa este femeia guralivă pentru bărbatul liniștit.
[21] Să nu te lași târât de frumusețea femeii
și să nu tânjești după o femeie.
[22] Urgie, neobrăzare și mare rușine,
[când] femeia își întreține bărbatul.
[23] Inimă înjosită, înfățișare posomorâtă
și rană în inimă – femeia rea.
Mâini înțepenite și genunchi istoviți –
cea care nu-și face fericit bărbatul.
[24] De la femeie este începutul păcatului
și din pricina ei murim cu toții.
[25] Să nu dai apei loc să se scurgă,
nici femeii rele îngăduința de a vorbi.
[26] Dacă nu umblă potrivit îndrumărilor tale,
tai-o de la trupul tău.

26 [1] Fericit este bărbatul unei femei bune
și numărul zilelor lui este de două ori mai mare.

25,18 „vecinilor": gr. οἱ πλησίον, *litt.* „cei de aproape" (la propriu sau la figurat).

25,20 Disprețul pentru palavragii este la Siracid o constantă, v. *supra*, 8,3; 9,18 și 20,20.

25,21 În Hebr.: „Să nu cazi din pricina unei femei și să nu poftești ceea ce are ea."

25,24 „începutul păcatului": gr. ἀρχὴ ἁμαρτίας; pentru sensul de „origine; principiu" al gr. ἀρχή, *cf.* 1,14. E vorba de păcatul originar (Gen. 3,6), care aduce moartea (Gen. 3,22). După Pavel (Rom. 5,12; 1Cor. 15,21-22), Adam este totuși primul răspunzător.

25,26 „potrivit îndrumărilor tale": *litt.* „după mâna ta". ♦ Accentele net misogine din acest pasaj, ca și din altele, nu trebuie să ne mire. Oricât de tolerant și de flexibil se dovedește în alte privințe autorul, atitudinea lui față de femei este cea comună, larg răspândită în lumea veche nu doar la orientali, ci și la greci și romani. Ample referințe în această privință la Di Lella, pp. 90-92, cap. „Attitude Toward Women". ♦ Deut. 24,1 prevede posibilitatea repudierii femeii, deși Gen. 2,24 afirmă că, prin unirea conjugală, amândoi devin „un trup" – *cf.* și Mt. 19,3-9 și par.

2 O femeie bărbătoasă aduce bucurie bărbatului ei
și anii lui îi va umple de pace.
3 O femeie bună este o parte bună,
este partea care se va da celor ce se tem de Domnul.
4 Fie [omul] bogat sau sărac, inima lui e bună
și chipul vesel în orice împrejurare.
5 De trei lucruri s-a ferit inima mea
și de al patrulea m-am înfricoșat:
de defăimare în cetate, de îmbulzeala mulțimii
și de vorbire mincinoasă, toate trei mai groaznice decât moartea;
6 durere a inimii și jale e femeia geloasă pe [altă] femeie,
și biciul vorbirii amestecându-se în toate.
7 Jug pentru boi rău întocmit – femeia rea;
cine [încearcă să] o țină în mână este asemenea celui care apucă un scorpion.
8 Mare urgie e femeia bețivă
și nerușinarea ei nu și-o va [putea] ține ascunsă.
9 Desfrânarea unei femei se recunoaște după privirile ei ridicate
și după pleoape.
10 În jurul fetei îndrăznețe întărește paza,
ca ea să nu găsească prilejul să-și facă pe plac.
11 Ferește-te de ochiul ei nerușinat

26,2 Pentru înțelesurile expresiei „femeie bărbătoasă" (gr. γυνὴ ἀνδρεία) vezi explicațiile de la Prov. 31,10, oferite de C. Bădiliță în vol. 4, tomul I. Expresia apare încă o dată mai jos, 28,15. Interesant de constatat că înaintașii noștri cei mai vechi (Bibl. 1688, Micu, Bibl. 1819) au forjat, pentru ambele locuri, sintagma literală „muiarea bărbată", înlocuită ulterior prin „muierea (sau „femeia") vrednică" (Bibl. 1914, Bibl. 1936, Radu-Gal., Bibl. 1990, Anania).

26,5 Pentru *toposul* numeric, v. 23,16.

26,7 Pentru a echivala gr. σκόρπιος din LXX, absolut toți înaintașii noștri, de la Bibl. 1688, trecând prin Micu și Radu-Gal. și până la Anania, întrebuințează tradiționalul „scorpie", atestat încă din cele mai vechi texte românești din secolul al XVI-lea, ca împrumut din slavon. скорпиа. Dacă în secolele anterioare subst. „scorpie" putea fi înțeles ca denumire generică pentru orice arahnide veninoase, astăzi sensurile secundare ale acestui vechi cuvânt sunt atât de pregnante, încât preferăm în context echivalentul mai recent „scorpion" (împrumut după fr. *scorpion*, după cum indică atestările din DLR., *s.u.*).

26,9 „privirile ridicate": în societățile tradiționale din Orient, femeia cinstită umblă cu ochii în jos. ♦ „după pleoape": fie că sunt fardate (*cf.* Ier. 4,30; Iez. 23,40), sau fiindcă din ele aruncă ocheade (*cf.* Prov. 6,25).

și să nu te miri dacă va greși pe seama ta.
12 După cum călătorul însetat își deschide gura
și bea din prima apă pe care o găsește,
tot așa și ea se va așeza în fața oricărui țăruș [de cort]
și-și va deschide tolba înaintea oricărei săgeți.
13 Farmecul femeii îl va încânta pe bărbatul ei
și știința ei îi va aduce acestuia bunăstare.
14 Femeia tăcută este dar de la Domnul
și nimic nu este mai presus decât cea binecrescută.
15 Har peste har este femeia sfioasă
și cu nimic n-o poți cântări pe cea înfrânată.
16 Asemenea soarelui ridicându-se pe înălțimile Domnului
este frumusețea unei femei desăvârșite în buna rânduială a casei sale.
17 Ca o făclie strălucind pe sfântul sfeșnic,
așa este și frumusețea unui chip la o vârstă așezată.
18 Asemenea unor coloane de aur pe temelie de argint,
așa sunt picioarele frumoase pe călcâie bine așezate.
19 *Fiule, păzește-ți sănătatea când ești în floarea vârstei*
și nu da străinilor tăria ta.
20 *După ce ai căutat pe întreaga câmpie ogorul tău roditor,*
seamănă-ți sămânța ta, având încredere în neamul tău bun.
21 *Și astfel urmașii care vin după tine vor fi mândri să-și arate noblețea neamului lor.*
22 *Femeia plătită nu prețuiește mai mult decât un scuipat,*
dar femeia măritată e socotită ca un turn [aducător] de moarte pentru cei care o ating.

26,12 Pentru desemnarea metaforică a adulterului ca apă băută pe furiș, *cf.* Prov. 9,17.

26,13 Formularea stihului al doilea din acest verset reproduce o turnură ebraică (τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ πιανεῖ ἡ ἐπιστήμη αὐτῆς, *cf. litt.* „oasele lui va îngrășa știința ei" – Bibl. 1688), al cărei înțeles real l-am formulat explicit.

26,17 Aluzie la sfeșnicul din Templu, *cf.* Ex. 25,31-39; 1Mac. 4,49-50.

26,18 Verset obscur în LXX, *cf.* Bibl. 1688, nemodificat de Micu și Bibl. 1914: „Stâlpi de aur preste temeiu de argint, și picioarele frumoase preste pieptul celui bine-întărit." Lecțiunea preferată de Rahlfs este στέρνοις εὐσταθοῦς, „pieptul celui bine întărit"; *Sinaiticus* și alte manuscrise au πτερνοῖς εὐσταθμοῖς, lecțiune pe care am echivalat-o aici.

26,19-27 Lunga glosă mai târzie, interpolată în unele mss. ale LXX, este redată de noi în italice, ca și restul gloselor similare, date de Rahlfs în aparatul critic iar de Ziegler în text, cu litere mai mici.

[23] *Femeia lipsită de evlavie va fi dată ca parte unui nelegiuit,*
iar cea evlavioasă va fi dată celui care se teme de Domnul.
[24] *Femeia nerușinată își duce viața în necinste,*
dar fata cuviincioasă se arată cuminte și în fața soțului ei.
[25] *Femeia îndrăzneață va fi socotită ca un câine,*
iar cea cu sfială se va teme de Domnul.
[26] *Femeia care își cinstește bărbatul va apărea tuturor drept înțeleaptă,*
iar cea care nu îl cinstește va fi recunoscută de toți drept îngâmfată și nelegiuită.
Fericit este bărbatul unei femei bune,
căci numărul anilor săi va fi de două ori mai mare.
[27] *Femeia arțăgoasă și guralivă va fi privită ca o trâmbiță de război*
care pune pe fugă.
Orice om [alături de ea] va fi asemenea celor care își duc viața în învălmășeala războiului.
[28] De două [lucruri] se mâhnește inima mea,
iar un al treilea îmi stârnește mânia:
războinicul aflat la nevoie din cauza sărăciei,
bărbații chibzuiți dacă sunt priviți cu dispreț
și cel care întoarce spatele dreptății spre a păcătui;
Domnul îl pregătește pe acesta pentru sabie.
[29] Cu greu va putea negustorul să ocolească greșeala,
iar cârciumarul nu va scăpa de păcat.

27 [1] De dragul câștigului mulți au căzut în păcat
și cel care caută să se îmbogățească își va întoarce privirea.
[2] Între pietre îmbinate se înfige țărușul,
între vânzare și cumpărare se înghesuie păcatul.
[3] Dacă cineva nu stăruie cu râvnă în frica de Domnul,
casa lui se va prăbuși în curând.
[4] La clătinarea ciurului, gunoaiele rămân deoparte,

26,29 Deja la 11,10, Siracidul atrăgea atenția asupra primejdiilor implicate de orice activitate lucrativă.
27,1 „A-ți întoarce privirea", construcție absolută în ebraică, semnifică a deveni opac la valorile morale (aici, compasiunea față de cei săraci, simțul decen, ' și al modestiei etc.).
27,3 Despre „frica de Domnul" ca principiu suprem al moralei Siracidului, *cf.* 1,11.
27,4 Am redat aici prin „cugetare" gr. λογισμός, *cf.* „gândul" (Bibl. 1688, Bibl. 1914), „cugetul" (Micu).

şi tot la fel metehnele omului în cugetarea lui.
5 Cuptorul pune la încercare vasele olarului,
iar omul este pus la încercare când stă de vorbă.
6 Rodul pomului arată cum a fost îngrijit,
şi tot astfel vorbirea arată gândul din inima omului.
7 Să nu lauzi pe cineva înainte de [a-l auzi] cum vorbeşte,
căci prin aceasta este pus la încercare omul.
8 Dacă vei alerga după dreptate, o vei prinde
şi te vei îmbrăca în ea ca într-un lung veşmânt de mărire.
9 Păsările poposesc lângă cele de acelaşi soi
şi adevărul se va întoarce la cei care-l înfăptuiesc.
10 Leul stă la pândă [în aşteptarea] prăzii,
şi tot aşa păcatul [îi pândeşte] pe cei care săvârşesc nedreptăţi.
11 Vorbirea celui evlavios e întotdeauna înţelepciune
pe când nechibzuitul se schimbă mereu precum luna.
12 În mijlocul oamenilor necugetaţi măsoară-ţi timpul,
dar zăboveşte îndelung în preajma oamenilor deştepţi.
13 Felul de a vorbi al proştilor stârneşte supărare,
iar râsul lor este dezmăţ păcătos.
14 Vorbirea celui care jură mereu ne face părul măciucă,
zarva lui te face să-ţi astupi urechile.
15 Cearta între cei trufaşi e vărsare de sânge
şi înjurătura lor e greu de ascultat.
16 Cine dezvăluie secretele pierde încrederea [celorlalţi]
şi nu-şi va mai găsi prieten după sufletul său.
17 Iubeşte-ţi prietenul şi să-i rămâi credincios.
Dacă însă îi vei dezvălui secretele, nu mai umbla după el.

27,6 În original, în stihul al doilea, o aglomerare de termeni sapienţiali în sintagma λόγος ἐνθυμήματος καρδίας ἀνθρώπου, *cf.* „cuvântul gândirii inemii omului" (Bibl. 1688), lămurită cumva de Micu: „cuvântul, gândul cel din inima omului".

27,8 Pentru simbolistica „veşmântului de mărire" (gr. ποδήρη δόξης), *cf.* şi Is. 61,10; Iov 29,14; Apoc. 1,13.

27,9 „Adevărul" în sens moral, adică dreptatea, în opoziţie cu minciuna, adică nedreptatea.

27,11 Prin „vorbirea" am dat aici un sens mai larg pentru gr. διήγησις, pe care-l traducem de regulă prin „istorisire" sau „povestire".

27,15 Gr. διαλοιδόρησις, „înjurătură" (Bibl. 1688, Micu: „sudalmă"), este un *hapax legomenon*, atestat de dicţionare doar în acest loc din Sir.

27,16 Despre trădarea secretului unui prieten, *cf. supra*, 22,22.

[18] Căci precum un om a pierdut pe cineva care i-a murit,
tot așa ai pierdut [și tu] prietenia aproapelui tău.
[19] Și, ca și cum ai fi scăpat o pasăre din mână,
tot așa ți-ai pierdut prietenul și nu-l vei mai prinde.
[20] Să nu alergi după el, căci a ajuns deja departe
și a fugit ca o căprioară [scăpată] din laț.
[21] Căci o rană se poate obloji și pentru ocară este împăcare,
dar cine a dezvăluit secrete rămâne fără speranță.
[22] Cine face cu ochiul uneltește lucruri rele
și nimeni nu-l poate abate de la acestea.
[23] În fața ochilor tăi, gura lui va fi numai miere
și se va arăta încântat de cuvintele tale;
prin spate însă își va schimba vorbirea
și din cuvintele tale va face piatră de poticnire.
[24] Multe lucruri am urât, dar nimic nu se aseamănă cu acesta.
Și Domnul îl va urî.
[25] Cine aruncă în sus o piatră o aruncă asupra capului său
și lovitura vicleană rănește în două capete.
[26] Cine sapă o groapă va cădea [el însuși] în ea
și cine întinde o cursă se va prinde în ea.
[27] Cine făptuiește rele asupra lui se vor întoarce
și nu va ști nicicum de unde îi vin.
[28] Batjocura și ocara [vin] de la cel trufaș,
dar și pe el răzbunarea îl va pândi ca un leu.
[29] În laț vor fi prinși cei care se bucură de prăbușirea celor evlavioși
și durerea îi va mistui înainte să moară.
[30] A ține dușmănie și a te mânia sunt și ele urâciuni
și păcătosul le stăpânește pe amândouă.

28 [1] Cine se răzbună va afla el însuși răzbunare de la Domnul,

---

27,25 Despre loviturile neloiale, *cf.* 22,22.

27,30 Despre consecințele devastatoare ale mâniei, *cf.* și *supra*, 1,12. ♦ Prin „a ține dușmănie" am tradus gr. μῆνις, care desemnează sentimentul de ură durabilă și neîmpăcată (ca aceea a lui Ahile din primul vers al *Iliadei*!); *cf.* „pomenire de rău" (Bibl. **1688**).

28,1-7 Elevația îndemnurilor la iertarea universală pregătește terenul pentru NT (Mt. 5,22-24; 18,21-35; Mc. 11,25; Lc. 6,37 etc.).

28,1 „va ține socoteală strânsă": *litt* „pândindu-le le va pândi" – semitism cu valoare intensivă.

Care va ține socoteală strânsă a păcatelor lui.
2 Iartă nedreptatea aproapelui tău
și atunci, când te vei ruga, iertate îți vor fi și ție păcatele.
3 Dacă un om ține mânie împotriva altui om,
cum [poate] el să ceară de la Domnul vindecare?
4 Pentru un om, pentru semenul său, nu are îndurare,
și se va ruga pentru păcatele sale?
5 El, trup fiind, păstrează mânie,
[și atunci] cine-l va ierta de păcatele lui?
6 Amintește-ți de cele de pe urmă și încetează de a mai urî;
[amintește-ți] de stricăciune și de moarte și împlinește cu statornicie poruncile.
7 Amintește-ți de porunci și nu ține dușmănie aproapelui,
[amintește-ți] Legământul Celui Preaînalt și treci cu vederea ocara.
8 Stai departe de ceartă și vei săvârși mai puține păcate;
căci omul mânios va înteți cearta,
9 iar cel păcătos va aduce tulburare între prieteni
și în mijlocul celor iubitori de pace va arunca dezbinarea.
10 Focul se întețește potrivit cu materia aprinsă
și cearta se întețește potrivit cu încăpățânarea.
După puterea omului va fi mânia lui,
și după bogăția lui își va spori furia.
11 Vrajba neașteptată aprinde vâlvătaia
și cearta grabnică face să curgă sânge.
12 Dacă vei sufla asupra unei scântei, ea se va aprinde,
dar dacă vei scuipa peste ea, se va stinge;
și una, și cealaltă pornesc din gura ta.
13 Pe cel bârfitor și prefăcut blestemați-l,

28,6 Evocarea lucrurilor de pe urmă ale vieții omului (gr. τὰ ἔσχατα) ca îndemn la moderație apare și în alte locuri, de ex. *supra*, 7,36.

28,10 O imagine similară avem *supra*, 8,3.

28,13 Omul bârfitor și calomniator este desemnat în pasajele de aici printr-o serie de unități lexicale și expresii sinonime. Prin „bârfitor" am echivalat în context gr. ψίθυρος, *litt.* „șoptitoriu" (Bibl. 1688, Micu, Bibl. 1914). ♦ Prin „prefăcut", aici, ca și *supra*, 1,28, am redat explicit conținutul unei expresii idiomatice ebraice, formulată literal în LXX prin adj. gr. δίγλωσσος, *cf.* „cel îndoit la limbă" (Bibl. 1688), „cel cu două limbi" (Micu, Bibl. 1914). *Cf.* și *supra*, 5,14-6,1 și 22,28.

căci pe mulți iubitori de pace i-a dus la pierzare.
14 Defăimătorul i-a tulburat pe mulți,
i-a izgonit din neam în neam,
a dărâmat cetăți puternice
și casele celor mari le-a năruit.
15 Defăimătorul a pricinuit izgonirea unor femei bărbătoase
și le-a lipsit de rodul strădaniilor lor.
16 Cine ia aminte la el nu-și va mai găsi odihna
și nu va mai viețui în liniște.
17 Lovitura biciului lasă o vânătaie,
dar lovitura limbii va frânge oasele.
18 Mulți au căzut în gura sabiei,
dar nu câți au căzut din pricina limbii.
19 Fericit cel care se află la adăpost de ea,
care n-a fost dat pe seama furiei ei,
care n-a tras în jugul ei
și cu legăturile ei nu a fost ferecat.
20 Căci jugul ei este jug de fier
și legăturile ei, legături de aramă.
21 Moarte rea e moartea adusă de ea
și mai de folos decât ea este iadul.
22 Dar pe cei evlavioși ea nu-i va birui
și-n flacăra ei aceștia nu vor arde.
23 Cei care-L părăsesc pe Domnul vor cădea în [puterea] ei,

28,14-15 Am decis să denumim explicit, prin subst. „defăimătorul", ceea ce în LXX se desemnează printr-o metaforă cu rădăcini în limba ebraică, obscură pentru cititorul de azi: γλῶσσα τρίτη, redată literal de cei mai vechi dintre înaintașii noștri: „limba a treia" (Bibl. 1688, Micu, Bibl. 1819, Șaguna, Filotei, Bibl. 1914). O primă încercare de clarificare avem în Bibl. 1936 (urmată de Radu-Gal. și Bibl. 1990): „limba clevetitoare". Anania forjează expresia: „bârfa unui al treilea", probabil inspirat de TOB: *les racontards d'un tiers*. În literatura ebraică posterioară „a treia limbă" desemna în mod expres pe calomniator. O explicație a înțelesului expresiei o găsim la Box, Oesterly, p. 409: „Limba a treia ucide trei persoane, adică pe cel care calomniază, pe cel calomniat și pe cel care crede calomnia." ♦ Pentru „femeia bărbătoasă", v. 26,2.

28,16 „viețui": *litt.* „așeza cortul", „sălășlui".

28,23 Pantera sau leopardul (*Felis pardus*), gr. πάρδαλις, este desemnată de toți înaintașii noștri (cu excepția lui Anania) prin tradiționalul „pardos", un împrumut vechi din slavonă: пардъсъ, probabil și prin influența neogr. πάρδος.

printre ei își va ațâța vâlvătaie care nu se va mai stinge.
Se va năpusti asupra lor ca un leu
și ca o panteră îi va sfâșia.
24 Ia seama, înconjoară-ți avutul cu gard de mărăcini,
argintul și aurul tău încuie-le cu grijă.
25 Și pentru cuvintele tale fă-ți cântar și greutăți,
iar gurii tale pune-i poartă și zăvor.
26 Ai grijă ca nu cumva să te poticnești din pricina ei,
să nu cazi în mâinile celui care te pândește.

29 1 Cine face milostenie îl va împrumuta pe aproapele său
și cine îi vine în ajutor păzește poruncile.
2 Împrumută-l pe aproapele tău când se află la nevoie
și înapoiază-i aproapelui tău datoria la vremea cuvenită.
3 Întărește-ți cuvântul și fii de încredere cu [aproapele]
și vei găsi oricând toate cele de care ai nevoie.
4 Mulți au socotit împrumutul ca pe un lucru găsit
și au făcut necazuri celor care le-au sărit în ajutor.
5 Până primim ceva, sărutăm mâna celui care ne dă
și despre banii aproapelui vorbim cu smerenie;
când vine însă vremea să-i dăm înapoi, tragem de timp,
răspundem cu vorbe în doi peri și dăm vina pe timpul [prea scurt].
6 Dacă vom fi în stare să plătim, [cel care a dat cu împrumut] abia va primi jumătate
și-o va socoti ca pe un lucru găsit.
Iar de nu, el va rămâne fără banii săi
și și-a dobândit un dușman pe degeaba;
blesteme și înjurături va primi drept răsplată
și, în loc de cinstire, va primi ocară.
7 Mulți, nu din răutate, nu mai dau cu împrumut,
din teamă să nu rămână păgubiți pe degeaba.
8 Și totuși, fii îngăduitor cu cel umil
și nu-l lăsa să tânjească după milostenie.

29,1 Pentru „milostenie", v. *supra*, 3,14. ♦ A da cu împrumut (fără dobândă) este o obligație prescrisă de Lege între israeliți: *cf.* Ex. 22,24; Lev. 25,35-36; Deut. 15,7-11). ♦ „îi vine în ajutor": *litt.* „îl întărește cu mâna".
29,7 „nu mai dau cu împrumut": *litt.* „se întorc".

[9] De dragul poruncii, vino în ajutorul celui sărac
și, potrivit cu nevoia lui, nu-l lăsa să plece cu mâinile goale.
[10] Să-ți pierzi [mai degrabă] argintul pentru un frate sau un prieten,
decât să-l pierzi lăsându-l să ruginească sub o piatră.
[11] Folosește-ți comoara potrivit poruncilor Celui Preaînalt
și-ți va folosi mai mult decât aurul.
[12] Pune-ți la păstrare milostenie în cămările tale
și ea te va scoate din toată nevoia.
[13] Mai bine decât un scut trainic și mai bine decât o suliță grea,
ea se va lupta pentru tine împotriva dușmanului.
[14] Bărbatul bun se va pune chezaș pentru aproapele său,
dar unul care și-a pierdut rușinea îl va părăsi.
[15] Binefacerile chezașului tău să nu le uiți,
pentru că el și-a pus sufletul pentru tine.
[16] Păcătosul va prăpădi bunurile chezașului său
și cel nerecunoscător în cuget îl va părăsi pe cel care l-a izbăvit.
[17] Chezășuirea a dus la pierzanie pe mulți oameni cinstiți
și i-a zguduit precum valurile mării.
[18] I-a silit pe mulți bărbați puternici să plece de acasă
și să rătăcească printre neamuri străine.
[19] Păcătosul grăbit să se pună chezaș,
în goana după un câștig, va ajunge în fața judecății.
[20] Vino în ajutorul aproapelui tău după puterile tale,
dar ai grijă de tine, ca să nu te prăbușești.
[21] Cele dintâi ale vieții [omului] sunt apa, pâinea, îmbrăcămintea
și casa ce-ți adăpostește intimitatea.
[22] Mai bună este viața săracului într-o colibă de scânduri
decât ospețele strălucitoare printre străini.
[23] Fii mulțumit cu mult-puținul pe care îl ai

29,9-13 Binefacerea, milostenia, este arătată drept cea mai sigură comoară pentru viitor. Învățătura aceasta se va dezvolta atât în Talmud, cât și în creștinism (Mt. 6,19-20; Iac. 5,3).
29,14 Pentru „chezaș", v. 8,13.
29,21 „Cele dintâi": gr. ἀρχή – v. *supra*, 1,14. ♦ „Intimitatea" aici este un eufemism, în LXX ἀσχημοσύνη, *litt.* „rușinea", *cf.* Bibl. 1688: „grozăvia", Micu: „urâciunea", Radu-Gal.: „goliciunea".
29,23 „pentru că ești străin": gr. παροικίας, *litt.* „pribegiei" – este lecțiunea preferată de Rahlfs, pe baza Vulg. Mss. grecești au οἰκίας, „casei". ♦ Îndemn de a rămâne în

și nu vei auzi ocări pentru că ești străin.
24 E viață grea să umbli din casă în casă
și să nu poți deschide gura prin locurile pe unde poposești.
25 Vei ospăta și vei da de băut fără să ți se mulțumească
și, pe deasupra, vei mai auzi și cuvinte amare:
26 „Hai, străinule, pregătește masa
și dă-mi să mănânc ce ai la îndemână! –
27 Ieși, străinule, fă loc cuiva mai vrednic de cinstire,
căci a venit fratele meu în ospeție și am nevoie de casă!"
28 Apăsătoare lucruri pentru omul care are chibzuință:
să fie mustrat pentru găzduire și ocărât ca datornic.

30 1 Cine-și iubește fiul îl va bate deseori cu biciul,
ca să se poată bucura de el în cele din urmă.
2 Cine-și crește bine fiul va avea folos din partea lui
și va fi mândru de el printre cunoscuții săi.
3 Cine va da bună învățătură fiului său va stârni invidia dușmanului
și va fi încântat de el în fața prietenilor.
4 Când moare un astfel de părinte e ca și cum n-ar fi murit,
pentru că a lăsat după el pe cineva care îi seamănă.
5 În [timpul] vieții l-a văzut și s-a bucurat de el,
iar în clipa morții nu s-a întristat.
6 A lăsat după el un răzbunător împotriva dușmanilor
și care să-i răsplătească pe prieteni.
7 Cine-și răsfață fiul va trebui să-i oblojească rănile
și, la orice strigăt [al acestuia], i se vor răscoli măruntaiele.

---

condiția în care te afli; unii văd și o aluzie dezaprobatoare la aceia care se expatriau prea ușor de dragul câștigului și ajungeau apoi să trăiască pe seama coreligionarilor (*cf.* TOB nota *ad loc.*).

29,27 Primul stih, *litt.* „ieși, străinule, de la fața slavei" – semitism.

29,28 Al doilea stih, *litt.* „reproșul casei și ocara creditorului".

30,1 Mss. grecești pun aici titlul „Despre copii".

30,4 Curentă în literatura sapiențială antică deopotrivă în Orient ca și în lumea greco-latină, ideea că părinții supraviețuiesc în ființa copiilor lor binecrescuți trebuie înțeleasă în contextul în care credința în nemurirea sufletului individual încă nu se impusese.

30,7 „să-i oblojească": se poate înțelege și „să-și oblojească"; „rănile" pot fi dobândite de fiu în urma unei vieți agitate, ori de tată, din partea unui fiu rău.

[8] Calul neîmblânzit se face nărăvaș,
iar fiul lăsat slobod se face obraznic.
[9] Alintă copilul, și el te va îngrozi,
joacă-te cu el, și el te va mâhni!
[10] Să nu râzi împreună cu el, ca să nu ajungi să plângi cu el
și-n cele din urmă să nu scrâșnești din dinți.
[11] Să nu-i dai libertate deplină în tinerețea lui
și să nu-i treci cu vederea greșelile.
[12] *Să-l faci să-și plece grumazul la tinerețe*
și să-i frângi coastele cât este copil,
pentru ca nu cumva, devenind îndărătnic, să nu te mai asculte
și să-ți facă necazuri.
[13] Crește-ți bine fiul și trudește-te cu el,
ca să nu ai de răbdat rușine din pricina lui.
[14] Mai bine sărac sănătos și tare de vârtute
decât bogat chinuit în trupul lui.
[15] Sănătatea și vigoarea fac mai mult decât tot aurul
și un trup puternic face mai mult decât o avuție nemăsurată.
[16] Nu este bogăție mai bună decât sănătatea trupului
și nu este bucurie mai presus de mulțumirea inimii.
[17] Mai bună este moartea decât o viață amară
și odihna veșnică, decât o boală stăruitoare.
[18] Bunătăți revărsate înaintea unei guri închise
sunt prinoasele de hrană puse pe un mormânt.
[19] La ce-i folosește idolului aducerea de jertfă,

30,11 Cu stihul al doilea începe ms. B, unul din marile mss. ebraice, care e aproape complet până la sfârșit.

30,13 Hebr. are: „Mustră-ți fiul și pune-i un jug mai greu, ca nu cumva, din neghiobie, să se ridice împotriva ta."

30,14 Aici unele mss. grecești pun titlul „Despre sănătate"; alte mss. au la 30,16 titlul „Despre mâncăruri".

30,18 Despre semnificația ritualică a „prinoaselor de hrană" (gr. θέματα βρωμάτων, *litt.* „puneri de bucate" – Bibl. 1688), v. *supra*, 7,33. ♦ Al doilea stih în Hebr.: „ca o ofrandă pusă în fața unui idol."

30,19 Despre reducerea idolilor la materia din care sunt făcuți pentru a le dovedi inexistența, *cf.* Deut. 4,28; Ps. 113,12; Is. 44,9; Ier. 10,5 etc. ♦ „prigonit de Domnul": prin analogie cu v. 14, ar fi vorba aici de omul bolnav. ♦ Al treilea stih în Hebr.: „Așa este cel care are avere și nu se poate folosi de ea."

de vreme ce nici n-o va mânca, nici n-o va mirosi?
Așa și cel prigonit de Domnul:
[20] el privește cu ochii și suspină,
asemenea eunucului care îmbrățișează o fecioară și suspină.
[21] Să nu-ți dai sufletul întristării
și să nu te chinui singur în cugetul tău.
[22] Bucuria inimii e viața omului
și veselia bărbatului e viață îndelungată.
[23] Înveselește-ți sufletul, mângâie-ți inima
și alungă întristarea departe de tine.
Căci întristarea a dus pe mulți la pierzare
și nu este în ea nici un folos.
[24] Invidia și mânia ne împuținează zilele
și îngrijorarea ne aduce bătrânețile mai înainte de vreme.
[25] O inimă senină este bună și la masă,
acesteia îi pasă și de bucate.

31 [1] Nesomnul pricinuit de avuție mistuiește trupurile
și grija pentru ea alungă somnul.
[2] Îngrijorarea din clipele de veghe ne împiedică să adormim
și ca o boală grea alungă somnul.
[3] Bogatul se chinuie să strângă bani
și, când se odihnește, nu se mai satură de plăceri.
[4] Săracul se chinuie pentru a trăi ca vai de el
și, dacă se odihnește, ajunge [și mai] nevoiaș.
[5] Cine iubește aurul nu va putea fi drept
și cine aleargă după câștig va rătăci în [căutarea] lui.

30,20 Hebr. și multe mss. grecești adaugă: „Așa și cel care vrea să facă dreptate cu sila."
30,21-25 Interesante recomandări cu privire la buna dispoziție, care trebuie să-l caracterizeze pe omul încrezător în Dumnezeu. Această stare e de folos și pentru menținerea sănătății.
30,23 „Înveselește": *litt.* „amăgește", „distrează".
30,24 După acest verset, toate mss. grecești au pasajul 33,16–36,10. Însă ordinea din original, respectată de editorii moderni (printre care și Rahlfs), a fost păstrată de versiunea siriacă și de cea latină și confirmată ulterior de Hebr. De asemenea, există diferențe și în numerotarea versetelor.
30,25 Text dificil. În Hebr.: „Somnul inimii mulțumite îi ține loc și de mâncăruri gustoase."

[6] Mulți s-au prăbușit din pricina aurului
și și-au găsit astfel pierzania.
[7] Capcană este el pentru cei care-l râvnesc
și toți neghiobii se vor prinde în ea.
[8] Fericit bogatul care a fost găsit fără prihană
și care n-a umblat după aur.
[9] Cine este acela? Și îl vom ferici,
căci a făcut lucruri minunate în poporul său.
[10] Cine a trecut prin această încercare și a ieșit desăvârșit?
Aceasta îi va fi spre laudă.
Cine ar fi putut încălca [porunca] și nu a încălcat-o,
să facă rele și nu le-a făcut?
[11] Bunurile lui vor fi întărite
și milosteniile lui vor fi pomenite în adunare.
[12] Te-ai așezat la o masă mare?
Să nu-ți deschizi asupra ei gura până la urechi
și să nu zici: „Ce multe sunt pe ea!"
[13] Adu-ți aminte că rău este ochiul hulpav.
Mai hulpav decât ochiul, ce a fost creat?
De aceea el lăcrimează de pe fiece față.
[14] Nu întinde mâna spre tot ce vezi
și nu te înghesui peste [vecinul tău] la blid.
[15] Gândește-te la cele ale aproapelui ca la ale tale
și în orice lucru fii chibzuit.
[16] Mănâncă ce ți se pune în față ca un om [binecrescut]
și nu clefăi, ca să nu te faci nesuferit.

31,6 „și-au găsit pierzania": *litt.* „și pierzania lor a apărut în fața lor". ♦ Al doilea stih, în Hebr.: „și cei care și-au pus încrederea în perle". Adaosul care urmează – „Ei nu au putut să scape de nenorocire, nici să se izbăvească în ziua mâniei" – pare a fi o glosă de scrib.

31,7 „Capcană": *litt.* „lemn de lovire".

31,8 „aur": Hebr. are *mammōn*, cuvânt de origine aramaică însemnând „bogăție", frecvent în scrierile rabinice; *cf.* și Mt. 6,24; Lc. 16,9.11.

31,11 „milosteniile": Hebr. are „laudele". E vorba, probabil, de obiceiul de a proclama în sinagogă numele binefăcătorilor comunității.

31,12 Aici mss. Hebr. au titlul „Învățătură despre mâncare și vin".

31,13 „de pe fiece față": Hebr. are „cu orice prilej".

31,14 „spre tot ce vezi": Hebr. și unele mss. grecești au „încotro privește el [*i.e.* gazda]".

31,15 Al doilea stih, în Hebr.: „la tot ce ți-e nesuferit, cugetă" – *cf.* Tob. 4,15.

[17] Oprește-te cel dintâi [din mâncat] din bună creștere
și nu fi lacom, ca să nu te poticnești.
[18] Și, dacă te-ai așezat în mijlocul mai multora,
să nu întinzi tu mâna înaintea celorlalți.
[19] Cât de puțin îi e de ajuns omului binecrescut!
Și în așternutul său nu va sufla greu.
[20] La pântece cumpătat, somn sănătos;
se trezește în zori și se simte bine.
Chinul nesomnului și greața
și crampele sunt ale omului nesățios.
[21] Dacă ai fost silit să mănânci prea mult,
ridică-te, du-te să verși și te vei liniști.
[22] Ascultă-mă, fiule, și nu mă nesocoti,
și în cele din urmă vei afla [înțelesul] vorbelor mele.
În tot ce faci, fii cumpătat
și nici o boală nu va da peste tine.
[23] Cine e darnic cu pâinea va fi lăudat de [toată] lumea
și mărturia mărinimiei sale este vrednică de crezare.
[24] Cine se zgârcește cu pâinea va stârni murmur în cetate
și mărturia zgârceniei lui va fi amănunțită.
[25] Cu vinul să nu te arăți viteaz,
căci pe mulți i-a dus la pierzanie vinul.
[26] Cuptorul pune la încercare tăișul la călire
și tot așa vinul pune la încercare inimile la întrecerea celor trufași.
[27] Întocmai ca viața este vinul pentru oameni,
dacă-l bei cu măsură.
Ce viață are acela căruia îi lipsește vinul?
Căci el a fost creat spre bucuria oamenilor!
[28] Înveselire a inimii și bucurie a sufletului
este vinul băut la vreme și cât trebuie.
[29] Amărăciune a sufletului este vinul băut [prea] mult;
[pricinuiește] vrajbă și ciocniri.

31,20 „și se simte bine": *litt.* „și sufletul lui este cu el".
31,23-24 „pâinea": semitism, termen generic pentru „mâncare".
31,25 Despre nocivitatea băuturii, *cf.* și *supra*, 19,1-2; *cf.* și Prov. 20,1; 21,17 etc.
31,27 „a fost creat": Hebr. are „a fost creat de la început".

[30] Beția sporește furia omului fără minte, spre paguba lui;
îi micșorează puterile și pricinuiește lovituri.
[31] La un ospăț cu vin să nu-l cerți pe aproapele tău
și să nu-l disprețuiești în veselia lui.
Să nu-i spui cuvânt de ocară
și să nu-l necăjești cu cererile [tale].

32 [1] Ai fost pus cumva în fruntea [mesei]?
Să nu te fălești: fii printre ceilalți ca unul dintre ei.
Ai grijă de ei și doar apoi așază-te.
[2] După ce ai făcut tot ce trebuie întinde-te [și tu],
ca să te bucuri printre ei
și ca să primești cunună pentru buna rânduială.
[3] Să vorbești, bătrâne, căci ți se cuvine,
să spui cu grijă ceea ce știi, dar să nu împiedici muzica.
[4] Când lumea ascultă [muzică], să nu reverși vorbe
și să nu faci pe înțeleptul la vreme nepotrivită.
[5] Pecete de rubin pe o podoabă de aur
este armonia muzicanților la un ospăț cu vin.
[6] Pecete de smarald pe un giuvaer de aur
este melodia cântăreților cu vinul dulce.
[7] Să vorbești, tinere, dacă trebuie,
dar numai dacă ai fost întrebat de două ori.
[8] Scurtează-ți vorba, [spune] multe cu puține [cuvinte],
fii ca unul care știe și totuși tace.
[9] În mijlocul celor mari nu te face deopotrivă cu ei
și, când vorbește altcineva, nu sporovăi [prea] mult.

31,30 Primul stih, în Hebr.: „Vinul prea din belșug e capcană pentru omul neghiob."

32,1 Câteva mss. grecești au aici titlul „Despre cei ce prezidează". Obiceiul grecesc și roman de a da ospețe mari la care era ales un „președinte" se extinsese și la iudeii bogați (2Mac. 2,27; In. 2,8). Rabinii vor fi împotriva acestor obiceiuri; Siracidul se mulțumește să recomande o atitudine cuviincioasă.

32,2 Despre cununi la ospețe, *cf.* Înț. 2,8; Is. 28,1-4.

32,3 Despre înțelepciunea bătrânilor, *cf.* și *supra*, 6,34.

32,7 Al doilea stih se mai poate înțelege: „dar numai de două ori, dacă ai fost rugat."

32,9 În Hebr.: „În mijlocul bătrânilor nu te scula [să vorbești] și cu cei mari nu sporovăi prea mult."

[10] Fulgerul aleargă înaintea tunetului,
și harul va merge înaintea omului cuviincios.
[11] Ridică-te la timp și nu rămâne cel din urmă,
aleargă acasă și nu hoinări.
[12] Acolo, distrează-te și fă ce-ți trece prin gând,
dar să nu păcătuiești prin cuvinte trufașe.
[13] Și pentru toate acestea binecuvântează-L pe Cel care te-a făcut
și te-a îmbătat cu bunătățile Lui.
[14] Cine se teme de Domnul [Îi] va primi învățătura,
iar cei care-L caută încă din zori Îi vor găsi bunăvoința.
[15] Cel care cercetează Legea va fi îndestulat de ea,
dar cel fățarnic va afla în ea prilej de poticnire.
[16] Cei care se tem de Domnul vor afla judecată dreaptă
și faptele lor drepte vor străluci ca lumina.
[17] Omul păcătos leapădă mustrarea
și va găsi [mereu] motiv [să se poarte] după plac.
[18] Bărbatul cugetat nu va ocoli gândirea [temeinică],
cel străin și trufaș nu se va teme de nimic.
[19] Să nu faci nimic fără să te gândești bine,
și atunci când făptuiești, nu te răzgândi.
[20] Să nu mergi pe un drum presărat cu piedici,
ca să nu te poticnești de pietre.
[21] Să nu ai încredere într-un drum [prea] neted
[22] și să te păzești [chiar și] de fiii tăi.
[23] În tot ce faci, fii credincios ție însuți,
căci [și] aceasta înseamnă împlinirea poruncilor.
[24] Cine are încredere în Lege împlinește poruncile,
și cine se încrede în Domnul nu va suferi nici o pierdere.

33 [1] Celui care se teme de Domnul răul nu-i va ieși în întâmpinare,
ci în orice încercare va scăpa mereu cu bine.

32,14 „bunăvoința": Hebr. are „un răspuns". ♦ „Îl caută pe (Domnul)": expresie a convertirii la Am. 5,5-6.8 etc.
32,18 „nu va ocoli gândirea [temeinică]": în context se poate înțelege și „nu va trece cu vederea sfatul [cuiva]". ♦ În Hebr.: „Înțeleptul nu ascunde înțelepciunea; cel trufaș și cel nelegiuit nu păzesc Legea."
32,23 „fii credincios ție însuți": *litt.* „ai încredere în sufletul tău". În Hebr. „ai grijă de tine însuți".

[2] Bărbatul înțelept nu va prinde ură față de Lege,
dar fățarnicul față de Lege este asemenea unei bărci pe furtună.
[3] Omul înțelegător va avea încredere în Lege,
și Legea va fi pentru el tot atât de vrednică de crezare ca un oracol.
[4] Pregătește-ți cuvântarea și astfel vei fi ascultat,
adună-ți învățătura, cunoștințele și [apoi] dă răspuns.
[5] Roată de car este simțirea nebunului,
iar gândirea lui, osie care se învârte.
[6] Cal nărăvaș este prietenul zeflemitor:
el necheează sub oricine îl încalecă.
[7] De ce o zi este mai presus decât alta,
de vreme ce toate zilele anului [își primesc] lumina de la soare?
[8] În știința Domnului au fost ele deosebite,
El a rânduit răstimpuri și sărbători.
[9] Pe unele le-a înălțat și le-a sfințit,
pe altele le-a așezat în rândul zilelor [obișnuite].
[10] Toți oamenii [vin] din țărână
și din pământ a fost creat Adam.
[11] În mulțimea științei [Sale], Domnul i-a deosebit
și le-a orânduit căi diferite.
[12] Pe unii i-a binecuvântat și i-a înălțat,
pe alții i-a sfințit și i-a ținut aproape de Sine.
Pe alții i-a blestemat și i-a umilit
și i-a răsturnat din starea lor.
[13] Precum lutul în mâna olarului –
toate căile Îi sunt după plac –

33,3 „va avea încredere în Lege": Hebr. are „înțelege cuvântul lui *YHWH*". ♦ „ca un oracol": gr. ἐρώτημα δήλων; δῆλοι (*litt.* „lucruri limpezi, clare") traduce de obicei ebr. *'urīm* (instrument arhaic de divinație) interpretat ca derivând de la *'WR*, „a lumina". Deci, sensul literal al expresiei ar fi „întrebarea instrumentelor divinatorii" (*cf.* și 1Rg. 28,6).

33,4 „dă răspuns": Hebr. are „făptuiește".

33,5 „simțirea": *litt.* „măruntaiele", considerate sediul afectivității.

33,11 „științei": Hebr. are „înțelepciunii".

33,12 „pe alții i-a sfințit și i-a ținut aproape de Sine": e vorba de cei rânduiți pentru cult.

33,13 Comparația apare de multe ori în Biblie (*cf.*, de ex., Is. 29,16; 45,9; 34,7; Ier. 18,1-6; 19,1-13; Înț. 12,12; Rom. 9,12-24), exprimând libertatea supremă a lucrării lui Dumnezeu. ♦ Pentru stihul al doilea, aceasta este lecțiunea preferată de Rahlfs. Un ms. grec precum și Hebr. au: „care îl plăsmuiește după plac."

așa sunt și oamenii în mâna Celui care i-a făcut
pentru a-i răsplăti potrivit judecății Sale.
14 Față în față cu răul se află binele
și față în față cu moartea se află viața;
tot așa, față în față cu omul evlavios se află păcătosul:
15 așa să privești la toate lucrările Celui Preaînalt,
două câte două, unul față în față cu celălalt.
16 Iar eu, cel din urmă venit, am stat de veghe,
asemenea celui care adună în urma culegătorilor.
17 Prin binecuvântarea Domnului am ajuns la timp
și mi-am umplut și eu teascul ca orice culegător.
18 Luați aminte că nu m-am străduit doar pentru mine,
ci pentru toți cei care caută învățătura.
19 Ascultați-mă, mai-mari ai poporului,
și voi, căpetenii ale adunării, deschideți-vă urechile!
20 Fiului tău și femeii tale, fratelui și prietenului tău
să nu le îngădui să aibă putere asupra ta în timpul vieții tale.
Și să nu dai altuia banii tăi,
pentru ca nu cumva, cuprins de părere de rău, să te rogi să-i primești înapoi.
21 Cât încă mai trăiești și mai ai în tine suflare,
să nu te lași pe seama nimănui.
22 Căci mai bine este ca fiii tăi să ceară de la tine,
decât să fii tu la cheremul lor.
23 În toate lucrările tale fii mai presus
și nu îngădui nici o pată pe slava ta.
24 În ziua sfârșitului zilelor vieții tale
și în clipa de pe urmă, [atunci] să-ți împarți moștenirea.
25 Nutreț și nuia și poveri pentru măgar,
pâine, mustrare și muncă pentru slujitor.
26 Pune sluga la lucru și-ți vei găsi odihna;
dacă-i vei slobozi mâinile, își va căuta libertatea.
27 Jugul și hamul încovoaie grumazul,
iar pentru sluga rea, chinuri și schingiuiri.

33,14 Hebr. adaugă: „în fața luminii, întunericul".
33,22 Al doilea stih, *litt.* „decât să privești tu la mâinile fiilor tăi".
33,25 Aici mss. au subtitlul „Despre slugi".

[28] Trimite-o la lucru, ca să nu stea degeaba,
căci la multe rele a îndemnat lenevia.
[29] Pune-o să muncească, după cum i se potrivește,
și, dacă nu te va asculta, strânge-o în obezi.
[30] Dar să nu săvârșești nici o silnicie față de nimeni
și să nu faci nimic împotriva dreptății.
[31] Dacă ai un slujitor, el să fie ca tine,
căci cu sânge l-ai dobândit.
[32] Dacă ai un slujitor, poartă-te cu el ca față de un frate,
căci vei avea nevoie de el ca de sufletul tău.
[33] Dacă te vei purta rău cu el, iar el, răzvrătindu-se, va fugi,
pe ce drum îl vei căuta?

34 [1] Speranțe deșarte și minciuni pentru omul fără minte,
iar visele dau aripi neghiobilor.
[2] Asemenea celui care se agață de-o umbră și aleargă după vânt,
așa e cel care se încrede în vise.
[3] Ceva față în față cu altceva, aceasta vedem în vis,
un chip față în față cu propria lui oglindire.
[4] De la ce e necurat, ce poate veni curat,
și de la minciună, ce poate fi adevărat?
[5] Prezicerile, ghicitul după semne și visele [toate] sunt deșarte,
la fel ca închipuirile unei femei gata să nască.
[6] Dacă nu vor fi trimise de Cel Preaînalt ca să te cerceteze,
să nu le pui la inimă;

33,28 „ca să nu stea degeaba": Hebr. are „ca să nu se răzvrătească".
33,30 Relația cu sclavii era reglementată de Legea lui Moise: *cf.* Ex. 21,1-6; Lev. 25,46; Deut. 15,12-18.
33,31 „cu sânge": *i.e.* cu prețul ostenelilor. Se poate referi și la adoptarea sclavului în familie.
33,33 *Cf.* Deut. 23,16-17: interdicția de a-l preda pe sclavul fugit.
34 La acest capitol, numărătoarea versetelor diferă între ediții.
34,1-8 Dumnezeu se slujește uneori de vise pentru a spune ceva oamenilor (*cf.*, de ex., Gen. 28,10-17; 31,10-13.24; Jud. 7,13; Mt. 1,20-23), dar recurgerea la vise ca mijloace de divinație este blamată de profeți și de învățătorii Legii pentru că poate fi înșelătoare (*cf.* Lev. 19,26; Deut. 13,2-6; Ier. 23,25; Zah. 10,2).
34,3 „față în față cu": sau „conform cu".
34,5 „ghicitul după semne": *litt.* „divinația după zborul sau strigătele păsărilor", „augur".

7 căci pe mulți i-au rătăcit visele,
iar cei care și-au pus speranța în ele s-au prăbușit.
8 Fără de minciună se va împlini Legea,
iar pe buzele omului credincios înțelepciunea înseamnă desăvârșire.
9 Bărbatul umblat a învățat multe,
iar cel trecut prin încercări va istorisi cu înțelegere.
10 Cine n-a fost pus la încercare știe puține,
dar cel umblat își va spori iscusința.
11 Multe am văzut în călătoriile mele,
dar ceea ce am înțeles e mai mult decât [ce-aș putea spune] în cuvinte.
12 De multe ori am fost în primejdie de moarte,
dar am scăpat mulțumită acestor lucruri.
13 Duhul celor care se tem de Domnul va trăi,
căci nădejdea lor e în Cel care îi mântuiește.
14 Cine se teme de Domnul nu se va înfricoșa de nimic
și nu se va înspăimânta, căci Domnul este nădejdea lui.
15 Fericit sufletul celui ce se teme de Domnul.
Pe cine se sprijină el? Cine îi este reazem?
16 Ochii Domnului sunt către cei care-L iubesc,
pavăză puternică și reazem tare,
adăpost împotriva vântului fierbinte și adăpost împotriva arșiței de amiază,
apărare împotriva piedicilor și ajutor ferind de prăbușire.
17 El înalță sufletul și luminează ochii,
dăruind tămăduire, viață și binecuvântare.
18 Cine aduce jertfă din ceva dobândit pe nedrept aduce prinos cu meteahnă,
și darurile celor fără de lege nu sunt [primite] cu bunăvoință.
19 Cel Preaînalt nu privește cu bunăvoință la prinoasele nelegiuiților
și nu după mulțimea animalelor jertfite iartă El păcatele.
20 Cum ai înjunghia un fiu în fața tatălui său,
așa e cel care aduce jertfă din banii săracilor.
21 Pâinea celor nevoiași este viața săracilor
și cine le-o răpește este om [vărsător] de sânge.

34,18 Sirah acordă un loc important cultului și preoției, dar, pe linia profeților, insistă asupra dispozițiilor spirituale: respectarea Legii și mai ales săvârșirea faptelor bune.

22 Ucigaş al aproapelui este cel care îi ia mijloacele de trai
şi vărsător de sânge-i cel care-l lipseşte de simbrie pe lucrător.
23 Când unul clădeşte, iar altul dărâmă,
ce alt folos [au avut] în afară de osteneli?
24 Când unul se roagă, iar altul blestemă,
al cui glas îl va asculta Stăpânul?
25 Celui care se scaldă după mort şi iarăşi îl atinge,
la ce i-a folosit îmbăierea?
26 Aşa şi omul care posteşte pentru păcatele sale
şi iarăşi se întoarce şi face la fel.
Rugăciunea lui cine o va asculta?
Şi la ce i-a folosit dacă s-a smerit?

35 1 Cine păzeşte Legea îşi înmulţeşte prinoasele,
aduce jertfă de mântuire cel care ia aminte la porunci.
2 Cine îşi arată recunoştinţa aduce prinos fruntea făinii
şi cine face milostenie aduce jertfă de laudă.
3 Ceea ce Îi place Domnului e să te ţii departe de rău
şi jertfa de împăcare e să te ţii departe de nedreptate.
4 Să nu te arăţi în faţa Domnului cu mâinile goale,
căci toate acestea sunt potrivit poruncii.
5 Prinosul omului drept unge cu grăsime altarul
şi mireasma ei plăcută [se înalţă] spre Cel Preaînalt.
6 Prinosul celui drept bucură altarul
şi pomenirea lui nu va fi uitată.
7 Cu inimă bună să-L preamăreşti pe Domnul
şi să nu te zgârceşti când aduci pârga [din truda] mâinilor tale.
8 Ori de câte ori dăruieşti, să ai chipul vesel
şi cu bucurie să-ţi sfinţeşti zeciuiala.
9 Dăruieşte Celui Preaînalt potrivit cu darul Lui
şi cu inimă bună, cât îţi poţi îngădui;

34,25 *Cf.* Num. 19,11 şi urm.

35,1 „jertfă de mântuire": *cf.* Lev. 3.

35,6 „bucură": *litt.* „unge cu grăsime". ♦ „pomenire", gr. μνημόσυνον: este partea dintr-o ofrandă care e prelevată spre a fi arsă în foc – *cf.* Lev. 2,1-3.

35,7 „cu inimă bună": *litt.* „cu ochi bun" (*cf.* Vulg. *bono animo*): *cf.* şi *infra*, v. 9.

35,9 „cât îţi poţi îngădui": *litt.* „cât găseşte mâna".

10 căci Domnul răsplăteşte întotdeauna,
şi înşeptit îţi va răsplăti.
11 Să nu încerci să-L cumperi cu daruri, căci nu le va primi,
şi să nu te sprijini pe o jertfă nedreaptă;
12 căci Domnul este judecător
şi în faţa Lui faima cuiva nu înseamnă nimic.
13 El nu va fi părtinitor împotriva săracului
şi rugăciunea celui nedreptăţit o va asculta.
14 Nu va trece cu vederea ruga orfanului
şi nici pe văduva care-şi revarsă cuvintele [de durere].
15 Oare lacrimile văduvei nu-i curg pe obraz
şi strigătul ei [nu se înalţă] împotriva celui care i le-a pricinuit?
16 Cine slujeşte cu bunăvoinţă va fi bine primit
şi rugăciunea lui va ajunge până la nori.
17 Ruga celui smerit a străbătut norii
şi până ce ea nu ajunge la ţintă, el nu se va mângâia.
18 Nu se va opri până când Cel Preaînalt nu-l va cerceta
şi îi va judeca pe cei drepţi şi va face dreptate.
19 Iar Domnul nu va întârzia,
nici nu va avea răbdare cu ei
20 până când nu va zdrobi şalele celor lipsiţi de milă
şi nu va revărsa peste neamuri răzbunarea Sa,
21 până când nu va nimici mulţimea celor obraznici
şi nu va zdrobi sceptrele celor nedrepţi,
22 până când nu va răsplăti omului după faptele lui
şi lucrările oamenilor potrivit gândurilor lor,
23 până când nu va săvârşi judecata poporului Său
şi nu-i va bucura cu îndurarea Sa.

35,10 Pentru semnificaţiile numărului şapte, *cf.* şi *supra*, 7,3 şi 20,12.

35,11-12 Despre nepărtinirea lui Dumnezeu, *cf.* şi Deut. 10,17; 2Par. 19,7; 1Pt. 1,17; Rom. 2,11 etc.

35,14 Despre regimul special al orfanului şi văduvei, *cf.* şi *supra*, 4,8-10. *Cf.* şi Ex. 22,21-22; Prov. 22,22-23 etc.

35,16 „Cine slujeşte": nu se precizează dacă lui Dumnezeu sau aproapelui. ♦ „va fi bine primit": *litt.* „întru bunăvoinţă va fi primit". Se mai poate înţelege şi „(slujeşte) cu bunăvoinţă...".

35,17 „el nu se va mângâia": în ebr. „ea nu-şi află odihnă".

24 Frumoasă este îndurarea Sa la vreme de restriște,
ca norii de ploaie la vreme de secetă.

36 1 Îndură-te de noi, Stăpâne, Dumnezeule a toate, și privește [spre noi]
și trimite frica de Tine peste toate neamurile!
2 Ridică-Ți mâna împotriva neamurilor străine,
ca ele să vadă stăpânirea Ta.
3 După cum înaintea lor Te-ai arătat sfânt întru noi,
tot așa înaintea noastră preamărește-Te întru ele:
4 ca ele să Te cunoască, precum am cunoscut și noi,
că nu este Dumnezeu afară de Tine, Doamne.
5 Reînnoiește semnele și fă noi minuni,
preamărește-Ți mâna și brațul Tău cel drept!
6 Deșteaptă-Ți mânia și revarsă-Ți urgia,
răpune-l pe potrivnic și nimicește-l pe dușman!
7 Grăbește timpul și amintește-Ți de jurământ,
și se vor istorisi faptele Tale mărețe.
8 În urgia focului să fie mistuit cine va scăpa,
iar cei care fac rău poporului Tău să-și găsească pierzarea.
9 Zdrobește capetele căpeteniilor dușmane,
care spun: „Nu este [nimeni] afară de noi!"
10 Adună la un loc toate semințiile lui Iacob
și dă-le înapoi moștenirea dintru început!
11 Îndură-Te, Doamne, de poporul chemat cu numele Tău
și de Israel, pe care l-ai făcut asemenea unui întâi-născut!
12 Fii milostiv față de cetatea sfântului Tău [lăcaș],

36,1-17 Această rugăciune cu accente eshatologice se aseamănă întrucâtva cu psalmul păstrat în ebraică de la sfârșitul cărții și cu rugăciunea iudaică a „celor optsprezece binecuvântări". Patosul ei se deosebește de tonul senin al restului cărții; se presupune că ea a fost compusă fie după distrugerile făcute în Palestina de trupele egiptene ale lui Scopas în 199 î.H., fie în timpul prigoanei lui Antiochus al V-lea Epiphanes și în ajunul răscoalei Macabeilor. A fost probabil inserată ulterior în Sir.

36,3 Dumnezeu Își arată sfințenia pedepsind păcatele lui Israel. Formulări asemănătoare în Iez. 28,22 și 38,23.

36,8 Hebr. are numai: „Căci cine Îți va spune: Ce faci?" Traducătorul LXX a parafrazat din scrupul teologic.

36,9 „căpeteniilor dușmane": Hebr. are „căpeteniilor lui Moab" – aluzie la Num. 24,17.

36,11 „l-ai făcut asemenea": Hebr. are „l-ai numit" – *cf.* Ex. 4,22.

de Ierusalim, locul odihnei Tale!
13 Umple Sionul de lauda minunilor Tale
și poporul Tău de slava Ta!
14 Dă mărturie pentru cele pe care le-ai creat la început
și trezește prorocirile [rostite] în numele Tău!
15 Dă-le răsplata lor celor care Te așteaptă pe Tine
și prorocii Tăi vor fi [aflați] vrednici de crezare!
16 Ascultă, Doamne, rugăciunea celor care Ți se închină,
potrivit binecuvântării lui Aaron asupra poporului Tău,
17 și vor cunoaște toți cei de pe pământ
că Tu ești Domnul, Dumnezeul veacurilor.
18 Pântecele mistuie orice fel de mâncare,
dar sunt bucate mai bune decât altele.
19 Gâtlejul simte bucatele de vânat:
tot așa inima pricepută –
cuvintele mincinoase.
20 Inima îndărătnică pricinuiește tristețe,
dar omul mult încercat îi va plăti cu aceeași măsură.
21 O femeie va primi drept soț pe orice bărbat,
dar sunt fete mai bune decât altele.
22 Frumusețea femeii înveselește fața
și întrece orice dorință a omului.
23 Dacă pe limba ei se află milă și blândețe,
bărbatul ei nu este la fel ca și ceilalți fii ai oamenilor.
24 Cine-și dobândește femeie își pune temelie avuției,
ajutor asemenea sieși, stâlp de sprijin.
25 Unde nu este împrejmuire, avuția va fi jefuită,
și cel care nu are femeie va rătăci oftând.
26 Căci cine va avea încredere într-un tâlhar ager,

36,13 „poporul": gr. λαόν. Hebr. are „Templul"; de aceea unii au emendat gr. în ναόν.
36,14 „cele pe care le-ai creat la început": în iudaismul rabinic Israel este una din cele șase creaturi anterioare lumii (comentariu la Gen. 1,1 în *Gen. Rabbah* 1,4 – *cf.* TOB, nota *ad loc.*).
36,20 Autorul nu îndeamnă la răzbunare, ci se mulțumește să constate ceea ce se petrece adeseori.
36,24 „își pune temelie": gr. ἐνάρχεται – pentru sensurile lui ἀρχή vezi nota la **1**,14.
36,25 *Cf.* Gen. 4,12.

care sare din cetate în cetate?
Şi tot astfel în omul care nu are cuib
şi se adăposteşte pe unde îl prinde seara.

37 [1] Orice prieten spune: „Şi eu îţi sunt prieten!";
dar este câte un prieten care e prieten doar cu numele.
[2] Oare nu rămâi cu o tristețe până la moarte
când un tovarăş şi un prieten ţi se preschimbă în duşman?
[3] O, gândule rău, de unde te-ai prăvălit
ca să acoperi pământul cu vicleşug?
[4] Câte un tovarăş se bucură de bucuria prietenului său,
dar la vreme de restrişte se ridică împotriva lui.
[5] Tovarăşul suferă alături de prietenul său, de dragul pântecelui,
iar în fața luptei va apuca scutul.
[6] Să nu-ţi uiţi prietenul în sufletul tău
şi să-ţi aduci aminte de el în mijlocul avuţiilor tale.
[7] Orice sfătuitor îşi laudă sfatul,
dar câte unul dă sfat pentru sine însuşi.
[8] De cel care dă sfaturi păzeşte-te
şi află mai întâi care-i este nevoia
– căci el te va sfătui pentru sine însuşi –,
pentru ca nu cumva să tragă la sorți în privința ta
[9] şi să-ţi spună „E bună calea ta!",
iar [apoi] să stea deoparte ca să vadă ce ţi se va întâmpla.
[10] Să nu te sfătuieşti cu cel care te priveşte de sus
şi de cei care te pizmuiesc ascunde-ţi gândul,
[11] [să nu te sfătuieşti] cu o femeie despre potrivnica ei,
şi cu un fricos despre război,
cu un negustor despre o afacere,
şi cu un cumpărător despre o vânzare,
cu un invidios despre recunoştinţă,
şi cu un om nemilos despre bunătate,
cu un leneş despre o muncă oarecare,

37,4 În Hebr.: „Rău prieten este acela care se dă pe lângă ospăț, dar la vreme de restrişte stă deoparte."
37,6 Al doilea stih, în Hebr.: „Să nu-l părăseşti când e vremea de luat pradă."
37,8 Despre sfetnicii răuvoitori, v. şi *supra*, 8,15.

și cu sluga tocmită pe un an despre terminarea [lucrării],
cu servitorul puturos despre o muncă mai grea;
pe asemenea oameni să nu te bizui la nici un sfat.
12 Să fii însă mereu în preajma unui bărbat evlavios,
despre care știi că împlinește poruncile,
al cărui suflet este asemănător cu al tău
și care, dacă te vei prăbuși, va suferi alături de tine.
13 Fii statornic față de gândul din inima ta,
căci nimic nu-ți este mai credincios decât ea;
14 sufletul omului îl înștiințează de obicei mai bine
decât șapte străjeri așezați la pândă pe o înălțime.
15 Dar mai presus de orice, roagă-te Celui Preaînalt,
ca să-ți îndrepte calea întru adevăr.
16 Începutul oricărui lucru este cuvântul
și mai înainte de orice faptă e cugetarea.
17 Urma schimbării din inimă
se desparte în patru părți:
18 binele și răul, viața și moartea;
și cea care întotdeauna le stăpânește pe toate este limba.
19 Este câte un bărbat iscusit, care-i învață pe mulți,
dar care propriului său suflet nu-i este de nici un folos.
20 Este câte unul bun de gură, care se face însă urât:
acesta va fi lipsit de orice hrană:
21 căci nu i s-a dat har de la Domnul,
deoarece a fost lipsit de orice înțelepciune.
22 Câte unul este înțelept pentru sine
și roadele înțelegerii lui sunt vrednice de crezare în gura lui.
23 Bărbatul înțelept își educă poporul
și roadele înțelegerii lui sunt vrednice de crezare.
24 Bărbatul înțelept este copleșit de binecuvântări
și-l fericesc toți cei care îl văd.
25 Viața omului are zilele numărate,
dar zilele lui Israel sunt fără de număr.
26 Cel înțelept va dobândi încredere în mijlocul poporului său,

---

37,17 Text dificil.

37,21 Lipsește din Hebr. și din vers. siriacă.

37,26 „va dobândi": *litt.* „va moșteni".

și numele lui va trăi în veac.
27 Fiule, pune-ți sufletul la încercare în timpul vieții tale,
ca să vezi ce este rău pentru tine și să nu-l faci.
28 Pentru că nu toate sunt de folos tuturor
și nu toate îi mulțumesc pe toți.
29 Să nu fii nesățios cu toate desfătările
și să nu te repezi asupra mâncărurilor;
30 căci belșugul de bucate îmbolnăvește
și îmbuibarea duce la îngrețoșare.
31 Prin îmbuibare mulți și-au găsit sfârșitul,
iar cine se înfrânează își lungește viața.

38 1 Cinstește-l pe doctor cu cinstea care i se cuvine pentru foloasele lui,
căci și pe el l-a creat Domnul.
2 Vindecarea vine de la Cel Preaînalt
și de la rege primește daruri.
3 Știința doctorului îi va înălța capul
și el va fi admirat de mai-marii lumii.
4 Domnul a creat leacuri din pământ,
iar omul chibzuit nu le va disprețui.
5 Oare nu printr-un lemn s-a îndulcit apa
spre a face cunoscută puterea lui?
6 El a dat oamenilor știință,
spre a fi preamărit pentru minunile Sale.
7 Prin acestea, El vindecă și alină durerea omului,
cu acestea spițerul va face amestecuri,
8 și faptele Lui nu vor avea sfârșit,
iar pacea de la El vine pe fața pământului.

37,28 Idee reluată de 1Cor. 6,12 și 10.23, dar într-un context diferit.

38,2 Al doilea stih este neclar. În Hebr., stihul se referă la daruri oferite de un rege pământesc, versetul fiind: „De la Dumnezeu își primește medicul priceperea și de la rege primește daruri." În LXX, textul e mai puțin precis: se poate înțelege că „regele" ar putea fi Dumnezeu, care oferă darul vindecării medicului sau pacientului.

38,4 „leacuri": e vorba de plantele medicinale.

38,5 *Cf.* Ex. 15,23-25.

38,7 „El vindecă": Hebr. are „medicul alină...".

38,8 „pacea": gr. εἰρήνη traduce ebr. *șalôm*, care înseamnă „pace", dar și „stare de bine", „sănătate".

9 Fiule, nu fi delăsător atunci când ești bolnav,
ci roagă-te la Domnul, iar El te va vindeca.
10 Îndepărtează de la tine greșeala, păstrează-ți mâinile întru dreptate
și curățește-ți inima de orice păcat.
11 Adu [jertfă de] bună mireasmă și pomenire din fruntea făinii
și unge-ți prinosul potrivit mijloacelor tale.
12 Iar [apoi] fă-i loc doctorului, căci și pe el l-a creat Domnul;
el să nu stea departe de tine, căci ai nevoie de el.
13 Vine o clipă când întremarea ta [se va afla] în mâinile lor,
14 fiindcă și ei se vor ruga Domnului
ca să găsească drumul cel bun către întremare
și leacul potrivit ca să[-ți] salveze viața.
15 Cine păcătuiește în fața Celui ce l-a făcut
va cădea pe mâinile doctorului.
16 Fiule, să verși lacrimi pentru cineva care a murit
și, ca unul care pătimește crunt, pornește bocet.
Înmormântează-i trupul cu cinstea cuvenită
și nu uita de mormântul lui.
17 Jelește-l cu amar și cu lacrimi fierbinți,
ține întristare după cum i se cade,
timp de o zi sau două, de teama clevetirii,
iar apoi ogoiește-ți întristarea;
18 căci din întristare se [poate] ivi moartea,
iar întristarea inimii încovoaie puterea.
19 În restriște dăinuie și întristarea,

38,9 „nu fi delăsător": în Hebr. „nu te mânia".

38,11 Am încercat să explicităm potrivit contextului un verset obscur din LXX: δὸς εὐωδίαν καὶ μνημόσυνον σεμιδάλεως καὶ λίπανον προσφορὰν ὡς μὴ ὑπάρχων, *litt.* în Bibl. 1688: „Dă bun-miros și pomenire de făină de grâu și unge aducerea, ca cum n-ai fi." ♦ „potrivit mijloacelor tale": traducere după Hebr.

38,14 „întremare": Hebr. are „diagnostic".

38,15 Ideea că boala e o consecință a păcatului e tradițională (*cf.* Deut. 28,21-22.27.35.59-61); vezi însă explicația dată de Iisus Hristos cu privire la orbul din naștere (*cf.* In. 9,2-5). În Hebr. textul se poate înțelege și: „Păcătuiește în fața Creatorului său acela care face pe viteazul în fața doctorului."

38,16 Despre cutumele privitoare la perioada de doliu, *cf.* 22,12.

38,17 „cu lacrimi fierbinți": *litt.* „înfierbântează lovitura" – aluzie la obiceiul de a-și bate pieptul în semn de doliu.

iar viața de om sărac e împotriva inimii.
[20] Nu-ți lăsa inima pradă întristării,
îndepărtează-o amintindu-ți de cele de pe urmă.
[21] Nu uita că nu este drum de întoarcere,
nici mortului nu-i vei fi de folos, și ție îți vei face rău.
[22] „Adu-ți aminte de judecata mea, căci la fel [va fi] și a ta:
astăzi eu, mâine tu!"
[23] Odată ce mortul a trecut în odihnă, dă odihnă și amintirii lui
și mângâie-te de [pierderea] lui când și-a dat sufletul.
[24] Înțelepciunea cărturarului [se dobândește] în clipe prielnice de răgaz
și înțelept va ajunge acela care nu are multe treburi.
[25] Ce fel de înțelepciune va dobândi acela care ține coarnele plugului,
care se mândrește cu vârful strămurării,
mânându-și boii și ducându-și viața în muncile lor
și vorbește mai ales despre taurii tineri?
[26] Îi stă la inimă cum să întoarcă brazda
și va veghea spre a hrăni junincile.
[27] Tot așa orice lucrător și orice meșter dulgher,
prinși de treburi noaptea și ziua;
la fel și cei care gravează tipare de peceți –
grija lor cea mare va fi cum să schimbe mereu modelul;
le stă la inimă cum să se țină întocmai de desen
și vor veghea spre a-și duce la capăt lucrarea.
[28] Tot așa fierarul așezat lângă nicovală,
cu gândul ațintit la lucrările fierului;
aburul focului îi va mistui carnea
și cu dogoarea cuptorului se va înfrunta.
La zgomotul ciocanului își va pleca urechea
și ochii săi vor fi ațintiți asupra modelului uneltei.

38,21 Primul stih, în Hebr.: „Nu te mai gândi la el, căci pentru el nu mai e nădejde" (*cf.* 2Rg. 12,22-23: atitudinea lui David când i-a murit fiul născut din adulter).

38,25 Paragraful începând cu acest verset conține o aparentă contradicție cu secvența din 7,15, unde munca fizică grea este prețuită. Minuțioasa enumerare a celor mai importante meșteșuguri antice reprezintă în sine un semn de prețuire. Totuși, ca membru al clasei instruite a scribilor, Siracidul trasează inevitabila graniță dintre muncile manuale, oricât de indispensabile ar fi acestea cetății, și preocupările intelectuale ale cărturarului, înțeleptului sau judecătorului.

Îi stă la inimă să-și desăvârșească lucrarea
și va veghea spre a o împodobi până la desăvârșire.
29 Tot așa olarul așezat la lucrul său
și învârtindu-și cu picioarele roata;
el este pururi cuprins de grijă pentru lucrarea sa
și numărată e toată munca lui.
30 Cu brațul său el dă o formă lutului
și cu picioarele îi încovoaie tăria.
Îi va sta la inimă cum să desăvârșească smălțuirea
și va veghea spre a curăți cuptorul.
31 Toți aceștia s-au încrezut în mâinile lor
și fiecare este priceput în meșteșugul lui.
32 Fără de ei nu s-ar întemeia o cetate,
nici n-ar fi locuită, nici nu s-ar umbla prin ea.
33 Dar la sfatul poporului nu vor fi căutați
și în adunare nu vor primi ranguri de frunte;
pe scaunul judecătorului nu se vor așeza
și rânduiala judecății nu o vor înțelege.
34 Ei nu vor pune în lumină nici învățătura, nici judecata
și nici cu pildele nu se vor afla [îndeletnicindu-se],
dar ei țin statornică zidirea veacului,
iar ruga lor e întru lucrarea meșteșugului.

39 1 Altfel stau lucrurile cu cel care-și dăruiește sufletul
și cugetă la Legea Celui Preaînalt:
înțelepciunea tuturor celor din vechime o va cerceta
și cu prorociile se va îndeletnici,
2 el va păstra istorisirile oamenilor vestiți
și va pătrunde în întorsăturile parabolelor,

38,31 „este priceput": gr. σοφίζεται. Inițial, σοφία desemna „priceperea, deprinderea practică", apoi „priceperea de a-ți orândui bine viața" și abia mai târziu (de la Aristotel) capătă sensul specific filozofic. O evoluție similară are și ebr. *ḥokh'māh*, cu diferența că în forma ei supremă ea este un atribut divin pe care Dumnezeu îl împărtășește omului care vrea să-l primească.

39,1 „Legea... înțelepciunea... prorociile": poate fi aici o aluzie la cele trei tipuri de cărți ale Scripturii (*cf.* Prolog 1,8-10.24-25 și Introducerea § 6).

39,2 Despre *toposul* „tainelor" înțelepciunii, *cf.* 4,18.

[3] ascunzişurile proverbelor le va scruta
şi cu înțelesurile ascunse ale parabolelor îşi va petrece vremea.
[4] În mijlocul celor mai mari îşi va face slujba
şi în fața căpeteniilor va fi văzut.
El va călători în țara neamurilor străine,
căci a cunoscut din încercările sale cele bune şi cele rele ale oamenilor.
[5] Îi va sta la inimă să se îndrepte încă de dimineață
către Domnul, care l-a făcut,
şi înaintea Celui Preaînalt se va ruga;
îşi va deschide gura în rugăciune
şi pentru păcatele sale se va ruga.
[6] Dacă va voi Domnul cel mare, el se va umple de duhul înțelegerii;
ca ploaia va revărsa cuvintele înțelepciunii sale
şi prin rugăciune va aduce mulțumiri Domnului.
[7] El îşi va călăuzi drept gândirea şi ştiința
şi la tainele Domnului va cugeta.
[8] Îşi va vădi buna creştere pe care a primit-o
şi se va lăuda întru Legea Legământului Domnului.
[9] Mulți vor lăuda puterea lui de înțelegere
şi până în veac aceasta nu se va şterge [din mintea lor].
Nu va dispărea amintirea lui
şi numele lui va dăinui din generație în generație.
[10] Înțelepciunea lui o vor povesti neamurile
şi lauda lui o va vesti adunarea.
[11] Dacă va trăi mult, va lăsa în urmă un nume mai cinstit decât alte o mie,
iar când va muri, aceasta îi va fi de ajuns.
[12] După ce am cugetat, voi vorbi mai departe,
căci m-am încărcat ca luna plină.
[13] Ascultați-mă, fii credincioşi, şi odrăsliți
ca trandafirul care creşte pe malul unui râu!
[14] Ca tămâia răspândiți mireasmă
şi dați flori precum crinul.

39,5 „Cel Preaînalt": gr. ὁ ὕψιστος traduce aici ebr. *'Elyōn*, nume arhaic care apare numai în Pentateuh, în Iov şi în Psalmi. În Sirah apare de 15 ori începând cu acest verset.

39,6 O metaforă „pluvială" asemănătoare aflăm *supra*, 39,6. ♦ „va aduce mulțumiri": gr. ἐξομολογέω – *cf.* nota la Ps. 6,6.

39,8 Unii înțeleg primul stih: „Prin învățătura [pe care o dă] îşi va vădi..."

Revărsați mireasmă și înălțați cântare de laudă,
binecuvântați pe Domnul pentru toate lucrările [Sale].
15 Vestiți măreția numelui Său,
aduceți mulțumire întru lauda Lui
prin cântările buzelor și pe harfe
și astfel să spuneți în aducerea de mulțumire:
16 „Toate sunt lucrările Domnului, căci sunt foarte bune,
și orice poruncă a Lui se va împlini la vremea ei!"
Nu trebuie să spui: „Ce este aceasta?", „Pentru ce este aceasta?",
căci toate vor fi cercetate la vremea lor.
17 La cuvântul Lui apa s-a oprit morman
și la rostirea gurii Lui, adunare de ape.
18 La porunca Lui, toată dorința Lui [se împlinește]
și nimeni nu va micșora înfăptuirea mântuirii Lui.
19 Faptele a tot trupul [se află] înaintea Lui
și nu se pot ascunde de ochii Lui.
20 Din veac în veac El cercetează
și nimic nu este neobișnuit în fața Lui.
21 Nu trebuie să spui: „Ce este aceasta?", „Pentru ce este aceasta?",
căci toate au fost create cu rostul lor.
22 Binecuvântarea Lui s-a revărsat ca un râu
și ca un potop a adăpat uscatul.
23 Tot așa vor moșteni neamurile urgia Lui,
după cum [El însuși] a preschimbat apele în saramură.
24 Pentru cei evlavioși căile Lui sunt drepte,
după cum pentru nelegiuiți sunt pline de piedici.
25 Lucrurile bune au fost create dintru început pentru cei buni,
la fel, pentru păcătoși, cele rele.
26 Cele dintâi trebuințe pentru viața omului sunt:
apa, focul, fierul și sarea,
fruntea făinii de grâu, laptele și mierea,

39,15 Primul stih se poate înțelege și: „Dați preamărire numelui Său."

39,16 *Cf.* Gen. 1,10.25.31. Unii însă echivalează primul stih astfel: „Cât de frumoase sunt lucrările Domnului!" ♦ Ultimele două stihuri sunt doar în LXX și par a fi un dublet al v. 21.

39,23 „a preschimbat apele în saramură": posibilă aluzie la distrugerea Sodomei și Gomorei (*cf.* Gen. 19,24 și urm.; Sir. 16,8).

sângele strugurelui, untdelemnul şi veşmântul.
27 Toate acestea sunt bune pentru cei evlavioşi,
după cum pentru păcătoşi ele se preschimbă în rele.
28 Sunt vânturi care au fost create spre pedeapsă
şi, în mânia Lui, [Domnul] a întețit loviturile lor.
La vremea sfârşitului ele îşi vor revărsa tăria
şi mânia Celui care le-a făcut o vor potoli.
29 Focul şi grindina, foametea şi moartea,
toate acestea au fost create spre pedeapsă;
30 colții fiarelor, scorpionii, viperele
şi sabia care-i pedepseşte pe cei nelegiuiți ducându-i la pierzare
31 se vor bucura să-l împlinească porunca,
şi pe pământ vor fi gata la nevoie
şi, la vremea lor, nu vor ieşi din cuvântul Lui.
32 De aceea m-am întărit încă de la început,
am cugetat şi am lăsat în scris:
33 „Lucrările Domnului sunt bune toate
şi El se va îngriji de orice nevoie la vremea ei.
34 Şi nu trebuie să spui: «Acest lucru este mai rău decât celălalt!»,
căci orice lucru va fi prețuit la vremea lui.
35 Iar acum, cu toată inima şi gura, cântați
şi binecuvântați numele Domnului!"

40 1 Mare neodihnă a fost creată pentru fiecare om
şi jug greu asupra fiilor lui Adam,
din ziua în care ies din pântecele mamei lor
şi până în ziua când se întorc la mama tuturora.
2 Gândurile lor şi frica din inimă
e cugetarea la ce-i aşteaptă, la ziua sfârşitului.
3 De la cel aşezat pe un tron vestit
şi până la cel care se umileşte în țărână şi cenuşă,
4 de la cel care poartă [veşminte de] purpură şi coroană
şi până la cel îmbrăcat cu pânză groasă de in –

39,28 De aici începe fragmentul de manuscris Hebr. găsit în 1964 la Masada.
40,1 „a fost creată": Hebr. are „Dumnezeu a dat". Traducătorul LXX a recurs la o construcție impersonală pentru a nu menționa Numele divin ca autor a ceva rău.
40,4 „[veşminte de] purpură şi coroană": Hebr. are „turban şi diademă".

mânie și invidie, tulburare și zbucium,
frică de moarte, ciudă și dezbinare.
5 Iar la vremea odihnei, în așternut,
somnul nopții le reînnoiește îngrijorarea.
6 Foarte puțin, o frântură de odihnă,
și de aici în vise, e ca într-o zi de strajă,
tulburat de vedeniile inimii sale,
ca un fugar de pe câmpul de luptă.
7 La vremea când e nevoie, el se trezește
și se miră că nu-i mai este deloc frică.
8 Pentru orice trup, de la om până la dobitoc,
iar pentru păcătoși de șapte ori mai mult:
9 moarte și sânge și dezbinare și sabie,
nenorociri, foamete și necaz și bici.
10 Împotriva celor nelegiuiți au fost create toate acestea
și din pricina lor a venit potopul.
11 Toate cele ce vin din pământ se vor întoarce în pământ
și cele ce vin din ape se vor întoarce în mare.
12 Orice mită și nedreptate vor fi șterse,
dar credința va dăinui în veac.
13 Avutul celor nedrepți va seca precum un râu
și ca un tunet mare al cărui sunet se risipește în ropotul de ploaie.
14 Când își deschide mâinile, el se va veseli,
și tot așa cei care calcă [poruncile] vor dispărea cu totul.
15 Vlăstarele necredincioșilor nu-și vor înmulți ramurile,
iar rădăcinile necurate stau pe o stâncă piezișă.
16 Trestia de lângă orice apă și maluri de râu
va fi smulsă înaintea tuturor buruienilor.

40,5 „le reînnoiește îngrijorarea": *litt.* „le variază cunoașterea".

40,6 „de pe câmpul de luptă": *litt.* „de la fața războiului".

40,7 „când e nevoie": gr. χρείας, *litt.* „nevoii", este lecțiunea adoptată de Rahlfs; majoritatea mss. au însă σωτηρίας, „izbăvirii".

40,8 Pentru semnificațiile numărului șapte, v. și *supra*, 7.3 și 20.12.

40,9 Primul stih, în Hebr.: „ciumă, sânge, pârjol și secetă".

40,11 Despre întoarcerea în pământ a oricărei ființe vii, *cf. supra*, 16.30, ca și *infra*, 41,10. ♦ Al doilea stih în Hebr.: „Tot ce vine de sus se întoarce sus."

40,14 Textul e obscur și fiecare traducător presupune câte un subiect.

40,16 „tuturor buruienilor": Hebr. are „de ploaie".

17 Mărinimia este rai de binecuvântări
și milostenia dăinuie în veac.
18 Viața celui de sine stătător și a celui muncitor e plăcută,
dar mai fericit decât amândoi este cel care găsește o comoară.
19 Fiii și întemeierea unei cetăți statornicesc un nume,
dar mai presus de amândouă este socotită femeia fără prihană.
20 Vinul și muzica înveselesc inima,
dar mai presus de amândouă este iubirea de înțelepciune.
21 Flautul și harpa scot melodie plăcută,
dar mai presus de amândouă este limba dulce.
22 Farmecul și frumusețea le dorește ochiul,
dar mai presus de amândouă este verdele semănăturii.
23 Prietenul și tovarășul se întâlnesc la vremea potrivită,
dar mai presus de amândoi este femeia cu bărbatul ei.
24 Frații și sprijinitorii [îți stau aproape] la vreme de restriște,
dar mai presus de aceștia milostenia te va izbăvi.
25 Aurul și argintul îți vor da siguranță,
dar mai presus de amândouă va fi prețuit un sfat.
26 Averea și puterea [îți] vor da curaj,
dar mai presus de amândouă este frica de Domnul.
Având frică de Domnul nu-ți lipsește nimic
și, cu ea, nu mai trebuie să cauți alt ajutor.
27 Frica de Domnul este rai de binecuvântări
și mai presus de orice faimă [te] ocrotește.
28 Fiule, să nu duci o viață de cerșetor;
mai bine să mori decât să cerșești.
29 Viața bărbatului care privește către masa altuia
nu poate fi socotită o viață adevărată.
El își va întina sufletul cu mâncăruri străine,

40,18 Primul stih în Hebr., ms. B: „Viața cu vin și băuturi tari este plăcută", iar în ms. de la Masada: „Viața în belșug și câștig este plăcută."

40,19 După primul stih, Hebr. și syr. au: „dar mai de preț decât acestea două este descoperirea înțelepciunii."

40,20 „iubirea de înțelepciune": Hebr. are doar „iubirea".

40,21 „limba dulce": Hebr. are „limba sinceră".

40,25 „îți vor da siguranță": *litt.* „îți vor întări piciorul".

40,26 „[îți] vor da curaj": *litt.* „vor înălța inima".

pe când bărbatul învățat și binecrescut se va feri.
30 În gura celui fără rușine e plăcută cerșeala,
dar în pântecele lui va arde foc.

41 1 O, moarte, cât de amară este amintirea ta
pentru omul care trăiește liniștit în mijlocul bunurilor sale,
pentru bărbatul lipsit de griji, căruia îi merg bine toate
și care este încă în stare să primească hrana!
2 O, moarte, binevenită este judecata ta
pentru omul [căzut] în nevoie și cu puterile împuținate,
pentru cel ajuns la adânci bătrâneți și sfâșiat de toate [grijile],
care [a ajuns] neîncrezător și și-a pierdut răbdarea!
3 Să nu te temi de judecata morții,
adu-ți aminte de cei de dinaintea ta și de cei de după tine.
4 Aceasta este judecata Domnului pentru tot trupul
și de ce să cârtim împotriva bunului plac al Celui Preaînalt?
Că vei trăi zece, o sută sau o mie de ani,
în lăcașul morților nu vei fi mustrat pentru viața ta.
5 Copii urâcioși ajung copiii păcătoșilor,
care-și petrec vremea în sălașele celor necredincioși.
6 Moștenirea fiilor celor păcătoși va fi nimicită,
urmașii lor vor fi copleșiți de ocară.
7 Pe un tată necredincios îl vor ponegri fiii săi,
căci din pricina lui vor ajunge și ei de ocară.
8 Vai vouă, bărbați necredincioși,
care ați părăsit Legea Dumnezeului Preaînalt!
9 Dacă vă veți naște, întru blestem vă veți naște,
iar dacă veți muri, de blestem veți avea parte!
10 Toate cele ce vin din pământ se vor întoarce în pământ,
și tot așa necredincioșii [merg] de la blestem către pieire.

41,1 „să primească hrana": gr. τροφή, „hrană", este lecțiunea adoptată de Rahlfs. Unii traducători corectează în τρυφή, „plăcere", după ebraică și siriacă.

41,5 Despre raporturile dintre tată și fii, *cf.* și *supra*, 16,1-5.

41,6 Primul stih în Hebr. (ms. Masada): „Din pricina fiului celui nelegiuit va fi nimicit regatul."

41,10 „din pământ... în pământ... blestem... pieire": Hebr. are: „din nimic... în nimic... nimic... nimic."

11 Oamenii se tânguiesc pentru trupurile lor,
dar numele cel rău al păcătoşilor va fi şters.
12 Ai grijă de numele tău, căci el va dăinui după tine
mai mult decât o mie de grămezi mari de aur.
13 O viață bună își are zilele numărate,
dar un nume bun va dăinui în veci!
14 Păstrați învățătura în pace, fiilor!
Dar înțelepciunea ascunsă şi comoara nevăzută,
ce folos de amândouă?
15 Mai bun omul care-şi ascunde nebunia
decât omul care-şi ține ascunsă înțelepciunea.
16 Vă voi spune, aşadar, când să vă ruşinați,
căci nu este bine să ții seama de orice ruşine
şi nu toate sunt prețuite cum se cuvine de toți.
17 Ruşinează-te față de tatăl tău şi față de mama ta de desfrâu,
față de căpetenie şi față de cel puternic – de minciună,
18 față de judecător şi dregător – de greşeală,
față de adunare şi față de popor – de nelegiuire,
19 față de un tovarăş sau un prieten – de nedreptate,
față de [cei] din locul în care locuieşti – de furt;
20 față de adevărul lui Dumnezeu şi față de Legământ,
[să te ruşinezi] să-ți întinzi coatele peste pâini,
21 [ruşinează-te] a fi grosolan când dai sau când primeşti,
a tăcea față de cei care te salută,
22 a privi la o femeie desfrânată,
a întoarce spatele unei rude,
23 a-i răpi cuiva partea ce i se cuvine sau ce i s-a dăruit,
a te uita la femeia altui bărbat,
24 a te ține de slujnica acestuia –
şi să nu te apropii de patul ei ;
24 a rosti cuvinte de ocară față de prieteni –
şi să nu le scoți ochii pentru că le-ai dăruit ceva,

41,11 În Hebr.: „Trupul omului este deşertăciune, dar o faimă de bunătate nu va dispărea."
41,20 Primul stih în Hebr. (ms. Masada): „Să calci un legământ sau o învoială." ♦ Al doilea stih este la fel de neclar şi în Hebr., şi în LXX.
41,22 „unei rude": ar putea însemna, în sens larg, „unui compatriot, coreligionar".

26 a spune mai departe ce ai auzit de la ei
sau a le da pe față vorbele de taină.
27 Astfel vei fi rușinos cu adevărat
și vei găsi bunăvoință în fața oricărui om.

42 1 Dar să nu te rușinezi de cele ce urmează
și să nu păcătuiești ținând seama de oameni:
2 [Să nu te rușinezi] de Legea Celui Preaînalt și de Legământ,
nici să faci dreptate la judecată unui necredincios,
3 să ții socoteala cu un asociat sau cu un tovarăș de drum,
să-ți împarți moștenirea la prieteni,
4 să fii corect la cântar și greutăți,
să câștigi mult sau puțin;
5 să ai câștig în urma unei vânzări,
să-ți ții copiii cât mai din scurt
și să însângerezi spinarea slujitorului ticălos.
6 În fața unei femei ticăloase, pecetea e de folos,
iar unde sunt multe mâini, să încui;
7 să numeri și să cântărești tot ce încredințezi cuiva
și să scrii totul, ce dai și ce primești;
8 să ții din scurt pe cel fără minte și pe cel nebun,
ca și pe cel foarte bătrân, care se ia la harță cu cei tineri.
Așa vei fi cu adevărat binecrescut
și vei fi prețuit în fața tuturor.
9 O fiică este pentru tatăl ei pricină ascunsă de neodihnă
și grija pentru ea alungă somnul;
cât este tânără, ca nu cumva să-i treacă floarea vârstei,
iar după ce se mărită, ca să nu trezească ura;
10 cât este fecioară, ca nu cumva să fie pângărită
și să rămână însărcinată în casa părintească;
după ce s-a măritat, ca nu cumva să o ia pe căi strâmbe

42,1-8 Sirah declară ca fiind îngăduite anumite lucruri în privința cărora existau prejudecăți.

42,4 Îndatorirea negustorului de a-și curăța des greutățile și talgerele cântarului este strict reglementată de rabini în Mișna.

42,9-14 Despre povara pe care o reprezintă o fiică pentru părintele ei, v. și *supra*, 22,3-6.

42,9 „pricină ascunsă de neodihnă”: Hebr. are „comoară înșelătoare”.

sau, locuind alături de soțul ei, ca nu cumva să rămână stearpă.
11 În jurul unei fiice obraznice să întărești paza,
ca nu cumva să te facă bătaia de joc a dușmanilor,
pricină de bârfă în cetate și cu faimă [rea] în popor,
și ca nu cumva să te umple de rușine în adunarea celor mulți.
12 Să nu-ți aținteşti privirile spre frumusețea nimănui
și să nu te așezi în mijlocul femeilor,
13 pentru că din veșminte iese molia,
iar din femeie, răutatea femeiască.
14 Mai bună este răutatea unui bărbat decât o femeie care face binele,
căci femeia ne umple de rușine și de ocară.
15 Îmi voi aduce aminte acum de lucrările Domnului
și ceea ce am văzut voi povesti.
Prin cuvintele Domnului [iau ființă] lucrările Lui,
și judecata Lui se împlinește potrivit voinței Lui.
16 Soarele care strălucește privește peste toate
și de slava Domnului este plină lucrarea Lui.
17 Nu le-a fost cu putință sfinților lui Dumnezeu
să înfățișeze toate minunile Lui,
pe care le-a statornicit Domnul cel Atotputernic
pentru ca întreaga lume să fie întărită întru slava Lui.
18 El a cercetat îndeaproape genunea și inima [omului],

42,11 „celor mulți": gr. πολλῶν, *litt.* „multora" – probabil corupere din πυλῶν, „de la porți". Hebr. are „adunarea de la poartă", *i.e.* de la tribunal. Judecățile se țineau la porțile cetății.

42,12-14 Hebr. se referă tot la fata care trebuie bine păzită: „Nici unui bărbat să nu-și arate frumusețea și în casa femeilor să nu stea de vorbă."

42,14 Apare numai în *Sinaiticus* și în siriacă, dar celelalte mss. grecești îl omit (*cf.* BJ). ♦ Contextul arată că nu este vorba de o judecată absolută a autorului asupra femeilor, ci doar de primejdia pe care o poate constitui compania unor femei măritate.

42,15 „Prin cuvintele": în Hebr. este singularul; despre creația prin cuvânt, *cf.*, de ex., Gen. 1,3; Ps. 32,6; Înț. 9,1. ♦ „voinței": gr. εὐδοκία, „bunăvoire", „bună plăcere" – corectură sprijinită de ebr. și siriacă; mss. gr. care adaugă acest stih au εὐλογία, „binecuvântare" (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

42,17 „Sfinții" sunt îngerii care trăiesc în prezența lui Dumnezeu. ♦ „slava Lui": în gr. se poate înțelege că este vorba de slava universului, datorată minunățiilor create de Dumnezeu; în Hebr. este însă clar „în fața slavei Lui [*i.e.* a lui Dumnezeu]".

42,18 Despre atotștiința divină, v. *supra*, 23,19-20. ♦ Pentru „subtilități", „stratageme" (gr. τὰ πανουργεύματα), v. *supra*, 1,6. Hebr. are „taine". ♦ „semnele timpului": Hebr. are „ceea ce trebuie să se întâmple până în veac". După Gen. 1,14, aștrii au fost creați ca

iar subtilitățile lor le-a pătruns,
fiindcă Cel Preaînalt are toată știința
și a privit cu luare aminte la semnele timpului,
[19] vestind cele trecute și cele viitoare
și scoțând la lumină urmele celor ascunse.
[20] Nici un gând nu-I scapă,
nici un cuvânt nu-I rămâne ascuns.
[21] A orânduit mărețele lucrări ale înțelepciunii Sale,
pentru că El este dinainte de veac și până în veac.
Nimic nu I s-a adăugat și nimic nu I s-a luat
și n-a avut nevoie de nici un sfătuitor.
[22] Cât de vrednice de dorit sunt toate faptele Lui,
până la cea mai mică scânteie ce poate fi privită!
[23] Toate acestea trăiesc și dăinuie în veac
pentru toate trebuințele, și toate [I] se supun.
[24] Toate merg două câte două, una față în față cu cealaltă,
și El n-a făcut nimic nedeplin.
[25] Una întărește părțile bune ale celeilalte,
și cine s-ar putea sătura să privească slava Lui?

43 [1] Mândria înaltului e bolta curată,
înfățișarea cerului în priveliște de slavă!
[2] Soarele în ivire vestește, când se arată,
[cât de] minunată este lucrarea Celui Preaînalt.
[3] Când el este la amiază, usucă pământul
și în fața arșiței lui cine [va putea] să stea?
[4] Cuptorul se încinge pentru lucrările care se fac la cald,
dar de trei ori mai mult soarele pârjolește munții;
suflând aburi de foc

---

să marcheze timpurile. Unii considerau și că aștrii domină viitorul; Sirah afirmă însă că Dumnezeu este stăpânul viitorului.

42,20 *Cf.* Ps. 138,1-4.

42,21 V. și *supra*, 18,6. ♦ „El este": Hebr. are „El este același".

42,22 Al doilea stih este dificil: *litt.* „și ca a unei scântei este vederea".

42,23 „și toate [I] se supun": Hebr. are „și totul este păzit".

42,24 „nedeplin": Hebr. are „nefolositor".

42,25 „slava Lui": Hebr. are „slava lor".

43,4 Al treilea stih, în Hebr.: „O limbă a astrului mistuie [pământul] locuit."

și aruncând raze strălucitoare, el întunecă privirile.
5 Mare este Domnul, care l-a făcut
și care, prin cuvintele Sale, îi zorește alergarea.
6 Și luna, mereu la vremea ei,
este arătare a timpurilor și semn al veacului.
7 De la lună [vine] semnul sărbătorii,
luminător care se micșorează [când ajunge] la sfârșit.
8 De la ea vine și numele lunilor;
în chip minunat ea crește în timp ce se preschimbă,
făclie pentru oștirile din înalt,
strălucind în tăria cerului.
9 Frumusețea cerului e măreția stelelor,
podoabă care luminează în înălțimile Domnului.
10 La cuvintele Celui Sfânt, ele vor dăinui potrivit orânduirii [Lui]
și nu va slăbi straja lor.
11 Privește arcul curcubeului și binecuvântează-L pe Cel care l-a făcut!
Este atât de frumos în strălucirea sa!
12 El a înconjurat cerul cu un arc de slavă,
mâinile Celui Preaînalt l-au încordat!
13 Prin porunca Sa, El trimite grabnic zăpada
și zorește fulgerele ce-I împlinesc judecata.
14 Pentru aceasta, s-au deschis visteriile
și norii au pornit în zbor ca păsările!
15 În măreția Sa, a întărit norii
și pietrele grindinei s-au mărunțit în bucăți.
16 La vederea Lui se vor cutremura munții

43,5 În Hebr.: „Dumnezeu a făcut din el un semn și cuvintele Lui Îi diriguiesc slujitorii."
43,8 Traducătorul grec nu a putut reda, în primul stih, jocul de cuvinte din ebraică, ce coincide și cu acela din română. Sărbătorile erau definite și ele de calendarul lunar.
43,9-10 În Hebr. se referă la o singură stea, probabil la luceafărul de dimineață.
43,11 Despre curcubeu, v. Gen. 9,12-17.
43,13 Stihul al doilea, *litt.* „și zorește fulgerele judecății/hotărârii Sale". De aceea unii traduc ca atare (RSV), iar alții interpretează: „și zorește fulgerele după judecata/hotărârea Sa" (BJ).
43,13-20 *Cf.* Ps. 147,16-17; Ps. 29; Iov 37.
43,16-17 Desfășurarea firească a frazei ne obligă aici la intervertirea stihurilor din v. 17. ♦ „a mustrat pământul": gr. ὠνείδισεν γῆν este lecțiunea adoptată de Rahlfs. *Alexandrinus* are ὠδίνησεν γῆ, iar „glasul" în dativ: „la glasul... pământul e cuprins de durerile facerii".

și la voința Lui va sufla vântul de miazăzi,
17b vijelia dinspre miazănoapte și vârtejul vânturilor.
17a Glasul tunetului Său a mustrat pământul.
18 Asemenea unor păsări ce zboară, El presară zăpada,
ce cade precum lăcusta care se lasă [la pământ].
Frumusețea albei sale străluciri va încânta ochii,
iar la căderea ei inima se va înfiora.
19 Ca sarea El împrăștie pe pământ chiciura,
ea îngheață și se face ca vârfurile de țepușe.
20 Vântul rece de la miazănoapte va sufla
și va întinde pojghiță de gheață peste apă,
se va lăsa peste orice apă stătătoare,
iar apa se va înveșmânta ca într-o platoșă.
21 Va roade munții și va pârjoli pustia,
va mistui verdeața ca un foc.
22 Vindecare grabnică pentru toate acestea e negura,
și roua, ivindu-se după arșiță, aduce veselia.
23 Prin gândul Său, El a domolit genunea
și a răsădit în ea ostroave.
24 Cei care cutreieră marea ne povestesc despre primejdiile ei,
încât ne mirăm de ce ne aud urechile.
25 Sunt acolo lucruri ciudate și minunate,
felurime de vietăți și balaurii mării.
26 Prin El, vestitorul Lui ajunge cu bine
și prin cuvântul Lui toate se alcătuiesc împreună.
27 Multe [am putea] spune și nu vom ajunge la capăt,
dar, într-un cuvânt: El este totul!

43,19 Expresia gr. σκολόπων ἄκρα, menită să sugereze aspectul cristalelor de sare, poate fi interpretată în mod diferit: „margine țepușilor" (Bibl. 1688), „vârvurile de țepuși" (Micu), „vârfurile de țepușă" (Bibl. 1936), „vârfuri de bold" (Radu-Gal.), „ace mici de spin" (Anania). ♦ Stihul al doilea în ms. B Hebr.: „din care cresc flori ca de safir".

43,23 Imaginea poate constitui o reminiscență mitologică cu privire la bătălia dintre Dumnezeu și abisul ce personifica forțele răului – *cf.* Ps. 103,5-9; 88,10.

43,24 „primejdiile": Hebr. are „marginile".

43,25 „balaurii mării", gr. κτίσις κητῶν: *litt.* „întemeierea monștrilor marini".

43,27 „El este totul!": afirmație de influență stoică, dar lipsită de orice nuanță panteistă. Dumnezeu este infinit mai mare decât lucrările Sale – *cf.* 43.28.

28 Unde vom găsi putere ca să-L preamărim?
Căci El este Cel mare, mai presus decât toate înfăptuirile Sale.
29 De temut este Domnul și necuprins de mare,
și minunată e puterea Lui.
30 Slăvindu-L pe Domnul, preamăriți-L
pe cât veți putea, căci tot va fi mai presus;
și, preaînălțându-L, puneți-vă toată puterea
și nu obosiți, căci oricum nu veți ajunge la capăt.
31 Cine L-a văzut [vreodată] și va putea să-L descrie?
Și cine-L va preamări așa cum I Se cuvine?
32 Multe taine sunt, mai mari decât acestea,
căci noi am văzut [doar] puține dintre lucrările Lui.
33 Căci Domnul le-a creat pe toate
și celor evlavioși le-a dăruit înțelepciunea.

44 1 Să-i lăudăm așadar pe bărbații cei vestiți
și pe părinții noștri, după neamul lor.
2 Multă slavă a creat Domnul,
măreția Lui dăinuie din veac.
3 Cârmuitori în regatele lor
și oameni renumiți prin putere;
buni sfătuitori datorită iscusinței lor,
vestitori ai profețiilor;

---

44 În multe mss. ale LXX, ca și în Hebr., aici este inserat titlul „Cântare de laudă [adusă] părinților" (gr. πατέρων ὕμνος). Această prezentare a celor mai importanți strămoși, în succesiunea lor, este concepută de Iisus Sirah ca o succintă istorie a Înțelepciunii manifestate în sânul poporului lui Israel.

44,1 „bărbații cei vestiți": gr. ἄνδρες ἔνδοξοι. Hebr. are *'anᵉšēy ḥesedh* (*cf.* 43,33 unde gr. are εὐσεβεῖς și 44,10; 45,1, unde are ἄνδρες ἐλέους, *litt.* „bărbați ai milostivirii); *ḥesedh* înseamnă (referitor la om) „respect, pietate" – deci expresia ar însemna „oameni pioși, evlavioși", de unde și numele de „hasizi", gruparea evreilor fideli Legii care s-au împotrivit elenizării în vremea hasmoneilor.

44,2 Textul grec e straniu. În Hebr.: „Îmbelșugată în slavă este partea Celui Preaînalt și măreția Lui dintotdeauna."

44,2-9 Unii consideră că autorul vorbește mai întâi despre oamenii celebri ai păgânilor, depășiți în valoare de cei slăviți din Israel. După alții, este vorba numai despre strămoșii lui Israel, întâi în general, apoi după numele lor.

44,3 „vestitori ai profețiilor": Hebr. are „văzători a toate în profețiile lor".

[4] căpetenii ale poporului prin sfaturile lor,
prin priceperea lor în a învăța poporul
și [prin] cuvintele înțelepte din ceea ce învățaseră;
[5] cercetători ai melodiilor cântăreților
scriitori de povestiri în versuri.
[6] Bărbați bogați, înzestrați cu tărie,
trăind în pace în sălașurile lor:
[7] Toți aceștia au fost preamăriți de cei din neamul lor
și în zilele lor au fost fală.
[8] Unii dintre ei au lăsat în urmă un nume
spre a fi pomenit cu laudă;
[9] și sunt alții care n-au lăsat nici o amintire,
care au pierit ca și cum n-ar fi trăit,
și au fost ca și cum n-ar fi fost,
și fiii lor după ei.
[10] Sunt însă și bărbați [plini] de milostivire,
ale căror fapte de dreptate nu au fost date uitării.
[11] În seminția lor ei vor dăinui,
lăsând urmașilor o bună moștenire.
[12] Urmașii lor vor rămâne credincioși legămintelor,
ca și fiii acestora, datorită lor.
[13] Seminția lor va dăinui până în veac
și slava lor nu se va șterge.
[14] Trupurile lor au fost înmormântate în pace,
iar numele lor trăiește printre urmași;
[15] înțelepciunea lor o vor povesti popoarele,
și lauda lor o va vesti adunarea.
[16] Enoh a fost plăcut Domnului și a fost strămutat [la ceruri]

44,4 Al doilea stih, în Hebr.: „principi datorită cugetării lor adânci". ♦ „din ceea ce învățaseră": Hebr. are „datorită formației de cărturari" și adaugă: „și autori de proverbe datorită tradiției lor" (trad. conj.).

44,10 „bărbați [plini] de milostivire": gr. ἄνδρες ἐλέους – v. nota la 44,1. ♦ Al doilea stih în Hebr.: „Și ceea ce nădăjduiesc nu va avea sfârșit."

44,11 Verset dificil căruia fiecare traducător încearcă să-i dea un sens; *litt.*: „Cu seminția lor dăinuie/moștenire bună, urmașii lor."

44,16 Enoh (gr. Ενωχ), fiu al lui Set și nepot al lui Adam (*cf.* Gen. 4,26; 5,6). ♦ „pildă de convertire": Hebr. are: „semn de știință".

ca o pildă de convertire dată neamurilor.
17 Noe a fost găsit cu desăvârșire drept,
pe vremea urgiei el a fost schimbul.
Datorită lui, pământului i-a fost [lăsată] o rămășiță
atunci când a venit potopul.
18 Legăminte veșnice s-au statornicit prin el,
ca să nu mai fie nimicit de potop nici un trup.
19 Avraam a fost marele părinte al unei mulțimi de popoare
și nu s-a mai aflat asemenea [lui] în mărire.
20 El a păzit Legea Celui Preaînalt
și a ajuns în Legământ cu El.
În trupul său el a statornicit Legământul
și, fiind pus la încercare, a fost găsit credincios.
21 De aceea, [Domnul] i-a făgăduit cu jurământ
că întru seminția lui vor fi binecuvântate neamurile,
că îl va înmulți ca pulberea pământului
și asemenea stelelor va înălța seminția lui,
și ei vor avea moștenire
de la o mare și până la altă mare
și de la Râu până la marginea pământului.
22 Și pentru Isaac a întărit același Legământ,
de dragul lui Avraam, tatăl lui.
23 Binecuvântarea tuturor oamenilor și Legământul

44,17 Noe (gr. Νωε) este patriarhul care, pentru că era drept și cu frică de Domnul, a fost ales să salveze neamul omenesc în vremea marelui Potop (Gen. 6,5-9,29). În Gen. 9,20 și urm. Noe este prezentat ca cel dintâi viticultor. ♦ „schimbul": Hebr. are „mlădița", iar Vulg. „împăcare". ♦ 17d-18a în Hebr.: „Și prin legământul lui a încetat potopul, printr-un semn veșnic a fost pecetluit cu el."

44,19 Avraam (gr. Αβρααμ), primul dintre patriarhi, a cărui viață de „părinte al poporului ales" este prezentată pe larg în Gen. 11,10–25,10; *cf.* și Evr. 11,17-19; Gal. 3,8.

44,21 Cele două mări sunt Marea Moartă și Mediterana, iar fluviul („Râul") este Eufratul; *cf.* Ps. 71,8 și nota.

44,22 Isaac (gr. Ισαακ), unul dintre patriarhi, fiu al lui Avraam și al Sarrei și părinte al lui Iacob (*cf.* Gen. 18–35, *passim*). ♦ Primul stih în Hebr.: „Lui *Yiṣḥāq* i-a ridicat un fiu" (*ben*, „fiu", a fost citit *ken*, „de asemenea").

44,23 Iacob (gr. Ιακωβ), unul dintre patriarhi, fiu al lui Isaac și al Rebecăi și părinte al celor doisprezece patriarhi care au dat numele lor celor douăsprezece triburi ale lui Israel (*cf.* Gen. 25–35, *passim*). ♦ „prin binecuvântările Sale": în Hebr. „drept întâi-născut" (confuzie între *BRKH* și *BKRH*).

le-a așezat asupra capului lui Iacob.
L-a recunoscut pe el prin binecuvântările Sale
și lui i-a lăsat ca moștenire [țara]
și a întocmit-o în bucăți
și a împărțit-o între cele douăsprezece triburi.

45 [1] Din el a ridicat un bărbat [plin] de milostivire,
care a găsit har în ochii a tot trupul,
iubit de Dumnezeu și de oameni,
pe Moise, a cărui amintire este [acoperită] de binecuvântări.
[2] Pe acesta l-a făcut asemenea în slavă cu sfinții
și l-a mărit prin frica [pe care le-o insufla] dușmanilor.
[3] Prin cuvintele lui a pus capăt semnelor
și l-a preamărit înaintea regilor;
a dat prin el porunci pentru poporul Său
și i-a arătat ceva din slava Sa.
[4] Întru credință și blândețe l-a sfințit
și l-a ales pe el din tot trupul.
[5] I-a dat să audă glasul Său
și l-a purtat în negură.
Și i-a dat porunci [față] către față,
legea vieții și a științei,
ca să-l învețe pe Iacob Legământul
și judecățile Sale, pe Israel.
[6] L-a ridicat apoi pe Aaron, sfânt asemenea lui Moise,

45,1 „[plin] de milostivire": *cf.* notele la 44,1 și 44,10. ♦ Moise (gr. Μωυσῆς), autorul prezumat de tradiție al Pentateuhului și figura centrală a mozaismului. ♦ „iubit de Dumnezeu": *cf.* Ex. 33,11.

45,2 „sfinții": *i.e.* îngerii. ♦ Al doilea stih în Hebr.: „l-a întărit pe înălțimi" (*i.e.* pe Sinai), iar pe marginea ms.: „prin minuni înspăimântătoare".

45,3 „a pus capăt": unii corectează după Hebr. „a grăbit". ♦ *Cf.* Ex. 7-10. ♦ Al doilea stih în Hebr.: „l-a întărit în fața regelui" (a faraonului). ♦ Pentru ultimul stih, *cf.* Ex. 24,12; 32,15-16.

45,4-5 *Cf.* Ex. 33,22; 19,19; 20,21; 33,11; Num. 12,6-8.

45,4 Despre credință și blândețe (gr. πίστις și πραΰτης) ca atribute cardinale ale omului înțelept, v. și *supra*, 1,27.

45,5 V. și *supra*, 17,11.

45,6 Aaron (gr. Ααρων), potrivit relatărilor din Pentateuh, frate și colaborator al lui Moise, investit de acesta drept cel dintâi mare preot (*cf.* Ex. 28-29). Dintre toate marile

fratele acestuia, din tribul lui Levi.
7 A statornicit cu el un Legământ veșnic
și i-a dat preoția [în mijlocul] poporului.
L-a fericit cu frumoasă podoabă
și l-a încins cu veșmânt de mărire.
8 L-a împodobit cu desăvârșită slavă
și l-a întărit cu însemnele puterii:
nădragii, veșmântul cel lung și efodul.
9 I-a înconjurat [veșmântul] cu rodii [mici],
cu mulți clopoței de aur de jur-împrejur,
ca să răsune la fiecare pas
și să facă auzit clinchetul lor în Templu,
ca aducere aminte pentru fiii poporului Său.
10 [L-a împodobit] cu veșmânt sfânt de aur și iacint
și de purpură, lucrare a unui meșter țesător,
cu pieptarul judecății, [pe care se află] Dezvăluirea și Adevărul,
cu fir de stacojiu răsucit, lucrare de meșter,
11 cu pietre de preț săpate asemenea unor peceți
[și prinse] în legătură de aur, lucrare de giuvaergiu,
cu o inscripție gravată în semn de aducere aminte
după numărul triburilor lui Israel,
12 coroană de aur deasupra mitrei,
purtând săpată pecetea sfințirii [preoțești],
însemn de cinstire, lucrare de mare meșteșug,
spre desfătarea ochilor, desăvârșit împodobite.
13 Mai înainte de el nu a mai fost nimic atât de frumos,
nicicând nu s-a îmbrăcat [astfel] vreun străin,
ci doar fiii lui și urmașii lui, pentru totdeauna.

---

figuri din trecut evocate aici, Aaron și marele preot Simon din cap. 50 ocupă cel mai mult loc. ♦ Levi (gr. Λευι), unul din cei doisprezece fii ai lui Iacob-Israel (al doilea, după Ruben, *cf.* Gen. 29,32-33). Din tribul leviților au făcut parte Moise și Aaron, ai cărui urmași au moștenit preoția.

45,8 „l-a întărit": mulți corectează, după Hebr., „l-a încununat". ♦ Despre *efod*, *cf.* Lev. 8,7.

45,10 Despre veșmântul preoțesc în general și în special despre semnificațiile ritualice ale principalei piese, „pieptarul judecății" (gr. λογεῖον κρίσεως), pe care se află „Dezvăluirea și Adevărul" (gr. δήλωσις și ἀλήθεια; ebr. *'ūrīm* și *tummīm*), *cf.* comentariile noastre la Lev. 8,8.

14 Jertfele lui vor fi arse cu totul,
de două ori în fiecare zi, fără întrerupere.
15 Moise i-a plinit mâinile
şi l-a uns cu untdelemn sfânt.
Aceasta i-a fost spre legământ veşnic,
şi pentru seminţia lui, cât va dăinui cerul,
ca să slujească şi să-şi împlinească preoţia
şi să binecuvânteze poporul în numele [Domnu]lui.
16 L-a ales pe el dintre toţi cei vii,
ca să înfăţişeze prinos Domnului,
tămâie şi mireasmă, spre aducere aminte,
ca să facă rugăciune de împăcare pentru poporul său.
17 În poruncile sale i-a dat autoritate
cu privire la regulile de judecată,
ca să-l înveţe pe Iacob mărturiile
şi prin Legea Sa să-l lumineze pe Israel.
18 Împotriva lui s-au ridicat nişte străini
şi l-au pizmuit în pustie,
oamenii lui Dathan şi Abiron,
şi adunătura lui Core, cu mânie şi furie.
19 Domnul i-a văzut şi nu I-au fost pe plac,
şi au fost nimiciţi prin urgia mâniei;
a făcut minuni împotriva lor
mistuindu-i cu flăcările focului Său.
20 I-a mai adăugat Domnul lui Aaron slavă
şi i-a dăruit moştenire:
i-a dat ca parte lui prinosul primelor roade
şi i-a pregătit încă de la început pâine pe săturate;
21 căci ei se vor hrăni din jertfele aduse Domnului,

45,15 „i-a plinit mâinile": termen tehnic pentru consacrarea preoţească (*cf.* nota la Ex. 28,41). ♦ „cât va dăinui cerul": *litt.* „în zilele cerului". ♦ „în numele [Domnu]lui": *litt.* „întru Nume". În epoca târzie a VT, „Numele" este folosit în loc de „Dumnezeu", în dorinţa de a evita rostirea numelui divin.

45,17 „regulile de judecată": *litt.* „prescripţiile decretelor". Hebr. are „decret şi obicei".

45,18 Dathan (gr. Δαθαν) şi Abiron (gr. Αβιρων) au fost doi fraţi din tribul lui Ruben („nişte străini") care, împreună cu levitul Core (gr. Κορε), s-au răzvrătit împotriva lui Moise; pentru nelegiuirea lor pământul s-a deschis şi i-a înghiţit (Num. 16).

pe care Domnul i le-a dat lui și seminției lui.
[22] Însă el nu avea să primească moștenire în pământul poporului
și nu-și va avea partea sa în popor,
căci „Eu însumi sunt partea și moștenirea ta".
[23] Phinees, fiul lui Eleazar, este al treilea ca slavă,
fiindcă a arătat zel întru frica de Domnul
și, când poporul s-a abătut, el a rămas neclintit
în mărinimia râvnei sufletului său:
astfel a dobândit împăcarea pentru Israel.
[24] De aceea, a fost statornicit pentru el legământ de pace,
ca el să fie înainte-stătător pentru cele sfinte și pentru poporul său,
așa încât să-i fie dat lui și urmașilor lui
rangul suprem al preoției, în veci.
[25] [A fost] legământ și cu David,
fiul lui Iesai, din tribul lui Iuda,
pentru ca domnia să rămână moștenire unuia singur dintre fiii lui;
dar moștenirea lui Aaron e pentru [toată] seminția lui.
[26] Să vă dea [Domnul] înțelepciune în inima voastră,
ca să judecați poporul Lui cu dreptate,
ca să nu se risipească cele bune ale lor,
și slava lor, din neam în neam.

46 [1] Iisus Nave a fost puternic în război
și urmaș al lui Moise în profeție;
el a fost pe potriva numelui său,
mare pentru izbăvirea aleșilor [Domnu]lui,
spre a-i pedepsi pe dușmanii răzvrătiți,
ca Israel să-și primească moștenirea.

45,23 Phinees (gr. Φινεες), nepot al lui Aaron ca fiu al lui Eleazar (Ex. 6,25), s-a remarcat ca susținător al lui Moise și apoi al lui Iisus Nave în lupta împotriva idolatriei (*cf.* Num. 25,6-15; Iis. Nav. 22,9-34).

45,25 *Cf.* 2Rg. 7; 23,5; Ps. 88,4-5. Deși Sirah va vorbi pe larg despre David și Solomon (cap. 47), pentru el legământul aaronic este cel mai important.

45,26 Rugăciune pentru preoți.

46,1 Iisus Nave (gr. Ἰησοῦς Ναυη), colaborator apropiat al lui Moise, desemnat de acesta drept succesor (Num. 27,15-23); protagonist al cărții biblice Iisus Nave. ♦ „pe potriva numelui": în ebr. *Yᵉhôșua'*, „Domnul mântuiește".

[2] Cât era de slăvit când își ridica mâinile
și își îndrepta sabia asupra cetăților!
[3] Cine a fost astfel înainte de el?
Căci războaiele Domnului el le-a dus.
[4] Oare nu datorită lui s-a oprit în loc soarele
și a fost o singură zi în loc de două?
[5] El L-a chemat pe Cel Preaînalt, pe Cel Puternic
atunci când dușmanii îl apăsau din toate părțile,
iar Domnul cel mare l-a ascultat,
trimițând pietre de grindină de o putere cumplită.
[6] El s-a năpustit cu război împotriva neamului [vrăjmaș]
și i-a nimicit pe potrivnici în coborârea lor,
ca neamurile să-i cunoască toate armele,
deoarece înaintea Domnului [se purta] războiul lui.
[7] Într-adevăr, el L-a urmat pe Cel Puternic
și în zilele lui Moise s-a purtat cu milostivire,
el și Chaleb, fiul lui Iephone:
împotrivindu-se adunării,
ei au împiedicat poporul să păcătuiască
și au pus capăt cârtelilor celor rele.
[8] Și [astfel], doar ei doi au scăpat teferi
din cei șase sute de mii de pedestrași,
ca să intre în moștenire,
în țara unde curge lapte și miere.

46,2 *Cf.* Iis. Nav. 8,18.26.

46,3 *Cf.* Ex. 17,13.

46,6 Semnalăm aici un curios caz de eroare editorială perpetuată multă vreme în ediții românești succesive ale Scripturii. Gr. πανοπλία, tradus de noi prin „toate armele", a fost echivalat în Bibl. 1688, corect, prin „înarmarea". Probabil din neatenția culegătorilor tipografi, la Micu apare „să cunoască neamurile *urmarea*" (*sic*, în loc de *înarmarea*!), greșeală perpetuată în Bibl. 1819, Filotei, Șaguna și până la Bibl. 1814. ♦ „în coborârea lor": e vorba de episodul de la Beth Horon (LXX „Oronin" – Iis. Nav. 10,10-11).

46,7 „milostivire": traduce ebr. *ḥesedh*, care aici ar însemna „fidelitate" – *cf.* Num. 14,6-10.30 (episodul cu iscoadele trimise în Canaan). ♦ Chaleb (gr. Χαλεβ) este menționat drept căpetenie a tribului lui Iuda în momentul în care Moise indică celor douăsprezece triburi ale lui Israel regiunea ce i se cuvine fiecăruia din Pământul Făgăduinței (Num. 34,19).

46,8 *Cf.* Ex. 3,8.

9 Și i-a dat Domnul lui Chaleb tărie,
și până la bătrânețe i-a rămas întreagă,
ca să urce pe înălțimile ținutului
pe care seminția lui l-a păstrat drept moștenire,
10 așa încât să vadă toți fiii lui Israel
că este bine să-L urmeze pe Domnul.
11 Iar judecătorilor, fiecăruia după numele său,
celor a căror inimă nu s-a desfrânat
și care nu s-au abătut de la Domnul,
să le fie amintirea întru binecuvântări:
12 oasele lor să dea vlăstare din mormânt
și numele să li se reînnoiască
în fiii acestor oameni slăviți!
13 Iubit de Domnul său, Samuel,
proroc al Domnului, a statornicit regalitatea
și a uns cârmuitori peste poporul său.
14 El a judecat adunarea după Legea Domnului
și Domnul a luat aminte la Iacob.
15 Prin credința sa el s-a dovedit proroc [adevărat]
și a fost cunoscut, în cuvintele sale, drept văzător vrednic de crezare.
16 El L-a chemat pe Domnul cel puternic
atunci când dușmanii îl apăsau din toate părțile,
[înfățișând] prinos un miel de lapte.
17 Iar Domnul a tunat din cer
și în vuiet puternic și-a făcut auzit glasul.
18 A nimicit căpeteniile tirienilor
și pe toți mai-marii filistenilor.

46,9 Lui Chaleb i-a fost atribuit ținutul muntos de la Hebron (*cf.* Num. 14,24 și Iis. Nav. 14,13-15).

46,11 „nu s-a desfrânat": idolatria este asimilată în Biblie cu prostituția sau adulterul (*cf.* Ier. 5,7; Os. 2,4-7 etc.).

46,13 Samuel (gr. Σαμουηλ), figură proeminentă a istoriei lui Israel, protagonist al cărții biblice 1Rg. A instituit regalitatea (1Rg. 8–10).

46,14 *Cf.* 1Rg. 7,3-6.15-17.

46,16 *Cf.* 1Rg. 7,9-10.

46,18 „a nimicit": Hebr. are „a supus" (*cf.* 1Rg. 7,13). La fel și la 47,7. ♦ „tirienilor": traducătorul a citit *țōr* (= Tir) în loc de *țar*, „dușman".

19 Și înainte de clipa adormirii pentru vecie,
a dat mărturie înaintea Domnului și a unsului Lui:
„Pe nimeni nu am despuiat de bunuri,
nici măcar de sandale!”
Și nici un om nu l-a învinuit.
20 Chiar și după ce a adormit,
el tot a mai rostit prorocie
și i-a arătat regelui sfârșitul lui;
și-a înălțat din pământ glasul
pentru ca, prin profeția sa, să îndepărteze nelegiuirea poporului.

47 1 După el s-a ridicat Nathan,
pentru a proroci în zilele lui David.
2 Asemenea grăsimii puse deoparte din [jertfa] de mântuire,
așa a fost David [ales] dintre fiii lui Israel.
3 Cu leii se juca de parcă ar fi fost iezi,
iar cu urșii, de parcă ar fi fost miei.
4 În tinerețe, oare n-a ucis el un uriaș
și nu a ridicat ocara poporului
atunci când a ridicat mâna [zvârlind] piatra din praștie
și doborând semeția lui Goliat?
5 Căci el L-a chemat pe Domnul cel Preaînalt,
care a pus tărie în mâna lui dreaptă,
ca să ucidă un om puternic în luptă
și să înalțe tăria poporului Său.
6 Astfel, l-au preamărit cât pentru zece mii
și l-au lăudat întru binecuvântările Domnului

46,19 *Cf.* 1Rg. 12,1-5. ♦ La sfârșit, Hebr. adaugă: „La vremea sfârșitului său a fost aflat priceput în ochii Domnului și în ochii a toată făptura.”

46,20 *Cf.* 1Rg. 28,6-25.

47,1 Nathan (gr. Ναθαν), profet la curtea regelui David, menționat în 2 și 3 Regi ca educator al lui Solomon și susținător al acestuia la tron. L-a acuzat pe David de uciderea lui Urias și răpirea Bersabeei, soția acestuia (2Rg. 12,1-15), determinând pocăința marelui rege. ♦ „pentru a proroci”: 2Rg. 7,1-17.

47,2 „[jertfa] de mântuire”: Hebr. are „jertfele de împăcare”, *cf.* Lev. 4,8-10.

47,5 „tăria”: *litt.* „cornul” – ebraism. La fel și în vv. 7 și 11.

47,6 *Cf.* 1Rg. 18,7; 2Rg. 5,1-3. ♦ În Hebr.: „Astfel fetele au cântat pentru el și l-au poreclit «zece mii». Când și-a pus diadema, a luptat.”

încununându-l cu diademă de slavă.
[7] I-a zdrobit pe duşmani de jur-împrejur
şi i-a stârpit pe filisteni, vrăjmaşii săi:
până astăzi le-a zdrobit tăria.
[8] Prin orice faptă a lui a înălțat laude
Sfântului Preaînalt, prin cuvânt de slavă.
Din toată inima sa a adus cântări de preamărire
şi şi-a arătat iubirea față de Cel care l-a făcut!
[9] A aşezat cântăreți în fața altarului
ca din glasurile lor să răsune cântări melodioase.
[10] A dat sărbătorilor strălucire
şi a rânduit în chip desăvârşit timpurile lor,
ca să fie lăudat numele sfânt al Domnului
şi încă din zori să răsune sfântul lăcaş.
[11] Domnul i-a şters păcatele,
a înălțat pe veci tăria lui,
a făcut cu el legământul regilor
şi i-a dat tron de slavă în Israel.
[12] După David s-a ridicat un fiu preaînvățat,
şi, mulțumită [tatălui său], a trăit în tihnă.
[13] Solomon a domnit în zile de pace,
Dumnezeu a făcut linişte de jur-împrejurul lui,
spre a zidi Casă pentru numele Lui
şi spre a pregăti sfânt lăcaş pentru veşnicie.
[14] Cât de înțelept ai fost în tinerețea ta
şi plin de înțelegere, asemenea unui râu!
[15] Sufletul tău a acoperit pământul
pe care l-ai umplut cu pildele şi enigmele tale.
[16] Numele tău a ajuns până în ostroave depărtate,
şi ai fost iubit pentru pacea ta!

47,7 *Cf.* 2Rg. 5,17-25; 8,1; 21,15-22. ♦ Al doilea stih în Hebr.: „A ridicat la filisteni cetăți."
47,8-10 În elogiul lui David, autorul insistă cu precădere asupra activității lui liturgice (*cf.* 2Rg. 23,1-7; 1Par. 16,4-7).
47,11 *Cf.* 2Rg. 12,13; 7,11-16; Ps. 88,29-38.
47,13 Solomon (gr. Σαλωμων): *cf.* 3Rg. 5–6.
47,14 *Cf.* 3Rg. 3,4-28; Ecl. 1,16.
47,16 Aluzie la numele lui Solomon, din aceeaşi rădăcină ca *şālōm*, „pace, bunăstare".

[17] Cu cântări, proverbe și parabole
și cu tâlcuiri ai uimit țările.
[18] În numele Domnului Dumnezeu,
al Celui numit Dumnezeul lui Israel,
tu ai strâns aurul precum cositorul
și argintul l-ai adunat precum plumbul.
[19] [Dar] ți-ai întins coapsele către femei
și ți-ai istovit trupul.
[20] Ai pus pată pe slava ta,
ți-ai pângărit seminția,
așa încât ai adus urgie asupra fiilor tăi
și ei au fost străpunși de durere din pricina nechibzuinței tale.
[21] Stăpânirea s-a rupt în două
și din Efraim a ieșit un regat neascultător.
[22] Însă Domnul nu va lepăda îndurarea Sa
și nu va șterge [nici unul dintre] cuvintele Sale,
nici nu va nimici pe urmașii alesului Său
și nu va stinge seminția celui care L-a iubit;
lui Iacob i-a lăsat o rămășiță
și lui David, o rădăcină [ieșită] dintr-însul.
[23] Apoi Solomon s-a odihnit alături de părinții săi
și a lăsat după el pe unul din seminția sa,
pe cel mai smintit din popor și lipsit de minte,
pe Roboam, care a pricinuit răscoala poporului prin hotărârile sale.

47,17 *Cf.* 3Rg. 5,9-14; 10,1-10.
47,18 Primele două stihuri în Hebr.: „Ai fost numit cu numele preacinstit care este chemat asupra lui Israel" – aluzie la primul nume al lui Solomon, *Y'dhīdh'yāh*, „iubit de Domnul" (*cf.* 2Rg. 12,25).
47,18 *Cf.* 3Rg. 10,10.14-27.
47,19 *Cf.* 3Rg. 11,1-8.
47,21 *Cf.* 3Rg. 12.
47,22 *Cf.* 2Rg. 7,15-16; Ps. 88,34-38.
47,23 Roboam (gr. Ῥοβοαμ), fiu și urmaș al lui Solomon, rege în Iuda (926-910 î.H.), partea sudică a regatului unitar al lui Solomon. Partea nordică a regatului s-a separat, deoarece Roboam a refuzat să ușureze sarcinile fiscale ale israeliților (3Rg. 12,1-19). S-a aflat în defensivă față de faraonul egiptean Susakin, fiind nevoit să îi plătească tribut (3Rg. 14, 21-31). ♦ Al treilea stih în Hebr.: „larg în nebunie, scurt la minte" (joc de cuvinte asupra numelui lui Roboam, dedus de la *rāḥābh*, „larg", și *'am*, „popor").

24 Iar Ieroboam, fiul lui Nabat, cel care l-a dus în păcat pe Israel,
a arătat lui Efraim calea păcatului.
Şi s-au înmulțit atunci păcatele lor atât de mult,
încât au fost izgoniți din țara lor.
25 Şi au căutat orice fel de fapte rele
până a venit asupra lor pedeapsa.

48 1 S-a ridicat prorocul Ilie ca un foc,
şi cuvântul lui ardea ca o torță.
2 El a adus peste ei foamete
şi-n râvna sa i-a împuținat.
3 Prin cuvântul Domnului a închis cerul
şi a revărsat foc de trei ori.
4 Cât de slăvit ai fost, Ilie, prin minunile tale!
Şi cine [s-ar putea] lăuda [că este] asemenea ție?
5 Tu, care ai trezit un leş din moarte
şi din lăcaşul morților, prin cuvântul Celui Preaînalt,
6 tu, care ai dus regi la pieire
şi oameni suspuşi ai azvârlit din culcuşul lor,
7 tu, care ai auzit pe Sinai dojana,
şi în Horeb, hotărârile de răzbunare,
8 tu, care ai uns regi spre pedepsire
şi profeți care să-ți fie urmaşi,

47,24 Ieroboam (gr. Ιεροβοαμ), rebel împotriva lui Solomon (3Rg. 11,26-40), fuge în Egipt, dar revine după moartea lui Solomon şi este ales rege în Israel, partea nordică a regatului odinioară unitar (3Rg. 12,20–14,20), unde a domnit între 926-907 î.H. „Păcatul" major la care se face referire în context este decizia lui Ieroboam de a înălța pe muntele Bethel o statuie idolatră în chipul unui taur de aur.

48,1-11 *Cf.* 3Rg. 17–19; 21; 4Rg. 1–2.

48,1 Numele marelui profet Ilie (gr. Ηλιας) s-a consolidat în română în această formă încă de timpuriu. Pentru detalii despre personaj a se vedea Introducerea la 3Rg. din *Septuaginta*, vol. 2.

48,2 Primul stih în Hebr. este: „le-a sfărâmat toiagul pâinii.".

48,5 „prin cuvântul Celui Preaînalt": Hebr. are „după voia lui *YHWH*".

46,6 „din culcuşul": Hebr. are „din sceptrul" (*i.e.* regalitate).

48,8 La porunca lui Dumnezeu (3Rg. 19,15-16), Ilie l-a uns pe Azael ca rege al Damascului, pe Iu rege al Samariei şi pe profetul Elisei.

9 tu, care ai fost răpit în vârtej de foc,
în carul cu cai de flacără,
10 tu, care ai fost înscris, pentru mustrările vremurilor [viitoare],
ca să domolești mânia înainte să se dezlănțuie,
ca să întorci inima tatălui către fiu
și să reașezi semințiile lui Iacob!
11 Fericiți sunt cei care te-au văzut
și cei care au adormit în iubire,
căci și noi vom trăi întru viață.
12 Când Ilie era învăluit în vârtej,
și Elisei s-a umplut de duhul lui.
Și în zilele lui, nu a fost clintit de nici o căpetenie
și nimeni nu a pus stăpânire asupra lui.
13 Nimic nu l-a întrecut,
iar trupul său a profețit și în somnul [morții].
14 Și în viața sa a făcut minuni,
și după moarte, faptele lui au fost minunate.
15 Cu toate acestea, poporul nu s-a căit,
ei nu s-au lepădat de păcatele lor,
până când au fost izgoniți din țara lor
și risipiți pe tot pământul.
16 Nu a mai rămas decât puțin popor,
și o căpetenie din casa lui David.
Unii dintre ei au făcut ce e plăcut [Domnului],

48,9 Față de Hebr., varianta greacă elimină cuvintele „în sus" și „în cer"; această atenuare e similară cu cea din LXX despre Enoh (Gen. 5,24) și Ilie (4Rg. 2,11), probabil pentru a nu șoca mentalitatea lumii elenistice.

48,10 „ca să întorci inima tatălui către fiu": expresie citată din Mal. 3,24 și reluată de Lc. 1,17 cu referire la Ioan Botezătorul. ♦ Ultimul stih este citat din Is. 49,6. Se vede cum în vremea lui Sirah se formase tradiția iudaică ce aștepta întoarcerea lui Ilie în timpurile mesianice.

48,12 Elisei (gr. Ελισαιε), profet din sec. al IX-lea î.H., desemnat de Ilie ca succesor al său (4Rg. 2). ♦ Elisei: *cf.* 4Rg. 2; 4–9 *passim*.

48,13 În stihul al doilea, aluzie la 4Rg. 13,20-21 (învierea mortului aruncat în mormântul lui Elisei). Hebr. are: „De sub el trupul lui a fost creat" (aluzie la învierea copilului sunamitei – 4Rg. 4,33-37). Și textul gr. s-ar putea înțelege: „Chiar când s-a culcat, trupul său a profețit."

48,15 *Cf.* 4Rg. 17,23 și urm.; Deut. 28,63-64.

alții însă și-au înmulțit păcatele.
17 Ezekia și-a întărit cetatea
și a adus apă în mijlocul ei;
a săpat cu [unelte de] fier stânca
și a zidit puțuri de apă.
18 În zilele lui s-a ridicat Senacherim
și l-a trimis pe Rapsakes;
acesta s-a dus, și-a ridicat mâna împotriva Sionului
și s-a semețit în trufia sa.
19 Le-au tremurat atunci [iudeilor] inimile și mâinile,
și s-au chinuit ca femeile în durerile facerii.
20 L-au chemat pe Domnul cel milostiv
întinzându-și mâinile către El.
Iar Cel sfânt din cer i-a ascultat îndată
și i-a izbăvit prin mâna lui Isaia.
21 A lovit tabăra asirienilor
și îngerul Lui i-a zdrobit.
22 Căci Ezekia a făcut ce este plăcut Domnului
și a rămas tare pe căile lui David, părintele său, pe care i le poruncise Isaia, prorocul
cel mare și vrednic de crezare în vedeniile lui.
23 În zilele lui, soarele s-a întors din drum
și a prelungit viața regelui.
24 În puterea duhului, el a văzut cele de pe urmă

48,17 Ezekia (gr. Εζεκιας), rege în Iuda (725-697 î.H.), a cărui domnie este relatată în 4Rg. 18–20 și 2Par. 32. ♦ „a adus apă în mijlocul ei", gr. εἰσήγαγεν εἰς μέσον αὐτῆς ὕδωρ: formulând corect „au băgat în mijlocul ei apă", Micu remarcă în notă o traducere ciudată din Bibl. 1688: „au băgat în mijlocul lor pre gog"! Este vorba despre tunelul de aprox. 600-700 de metri pe care regele Ezekia a pus să fie săpat între izvorul de la Gihon până la rezervorul de la Siloam (*cf.* 4Rg. 20,20).

48,18 Senacherim (gr. Σενναχηριμ), rege al Asiriei (705-681). În anul 701 î.H., după ce a distrus o mare parte a Iudeii, a asediat fără succes Ierusalimul. Salvarea miraculoasă a orașului este relatată în 4Rg. 18–19 și Isaia 36–37. Isaia a fost contemporan cu regele care, cel puțin în parte, a ascultat de el. ♦ Rapsakes (gr. Ραψακες), general al lui Senacherim, menționat și în 4Rg. 18,17-39. Pentru „Rapsakes", nume de funcție în armata asiriană, interpretat de LXX ca nume propriu, *cf.* nota la 4Rg. 18,7.

48,22 „a rămas tare": în ebr. e un joc de cuvinte pe numele lui Ezekia: *Ḥizᶜqīyāhū*: „*YHWH* întărește".

48,24 Pentru primul stih, *cf.* Is. 24–27. ♦ În stihul al doilea, aluzie la Is. 40–66.

și i-a mângâiat pe cei care plângeau în Sion.
25 El a arătat cele ce vor veni până în veac,
precum și cele tăinuite, mai înainte ca ele să se întâmple.

49 1 Amintirea lui Iosia este ca un amestec de tămâie,
alcătuit cu meșteșug de către parfumar;
în orice gură el este dulce ca mierea
și ca muzica la ospățul cu vin.
2 El a mers pe drumul cel drept întorcând poporul [de la păcat]
și a înlăturat spurcăciunile fărădelegii.
3 Și-a îndreptat inima către Domnul
și în zilele celor fără de lege a întărit evlavia.
4 În afară de David, Ezekia și Iosia,
toți ceilalți și-au înmulțit greșelile,
căci au părăsit Legea Celui Preaînalt.
Regii din Iuda au încetat,
5 deoarece au lăsat tăria lor altora
și slava lor, unui neam străin.
6 [Dușmanii] au dat foc cetății alese a sfântului lăcaș
și i-au pustiit străzile,
7 după cuvântul lui Ieremia: pentru că îl chinuiseră
pe el, cel sfințit profet încă din sânul mamei sale,
spre a smulge și a strica și a duce la pieire,
dar și spre a zidi și a răsădi.
8 Iezechiel a văzut vedenia Slavei,

49,1-3 Iosia (gr. ᾽Ιωσιας), rege în Iuda (639-609 î.H.), ale cărui fapte sunt relatate în 4Rg. 22,1–23,30. A fost la mare cinste în tradiția iudaică mai ales pentru faptul că, eliberându-și poporul de sub ocupația asiriană, a restaurat puritatea cultului în Templu, înlăturând toate simbolurile idolatre introduse de înaintași sub presiunea ocupanților.

49,1 Imaginile din primele stihuri fac aluzie la atmosfera Templului, *cf.* Ex. 30,34 și urm.

49,2 Primul stih în Hebr.: „căci s-a întristat de strâmbătățile noastre". ♦ „spurcăciunile fărădelegii": *i.e.* reminiscențele cultelor idolatre.

49,7 Ieremia (gr. ᾽Ιερεμιας) este unul din marii profeți ai lui Israel, ale cărui fapte și profeții sunt înfățișate în cartea biblică cu același nume. ♦„după cuvântul": *litt.* „în/prin mâna". ♦ Citatul este din Ier. 1,5.10 după LXX, ceea ce atestă existența traducerii la data când a fost tradus Sirah.

49,8 Iezechiel (gr. Ιεζεκιηλ), mare profet al lui Israel, aflat în grupul evreilor deportați la Babilon în anul 597 î.H. Faptele și profețiile sale sunt înfățișate în cartea biblică cu același nume. ♦ *Cf.* Iez. cap. 1.

care i s-a arătat pe carul de heruvimi.
9 El și-a adus aminte de dușmani întru vijelie de ploaie,
ca să le facă bine celor care urmau calea dreaptă.
10 Iar osemintele celor doisprezece proroci
să înflorească din mormintele lor,
căci ei au adus mângâiere lui Iacob
și i-au izbăvit prin încrezătoare speranță.
11 Cum să-l preamărim pe Zorobabel?
Căci și el este ca o pecete în mâna dreaptă!
12 La fel este Iisus, fiul lui Iosedec;
în zilele lor, ei au zidit Casa,
au ridicat Templul cel sfânt pentru Domnul,
pregătit pentru slava veșnică.
13 Multă vreme [va dăinui] și amintirea lui Neemia,
cel care ne-a reînălțat zidurile prăbușite,
a întărit porțile și zăvoarele
și a ridicat locuințele noastre.
14 Nimeni nu a fost creat pe pământ asemănător lui Enoh,
căci el a fost răpit de pe pământ.
15 Nici nu s-a mai născut un bărbat ca Iosif,
căpetenie a fraților săi, sprijinitor al poporului;

49,9 Primul stih, în Hebr.: „L-a amintit și pe Iov, care a umblat pe toate căile dreptății." Traducătorul a vocalizat greșit numele lui Iov, citind *'oyēbh*, „dușmani". ♦ „vijelie": poate fi cea din Iez. 38,22.

49,10 Se vede că, pe vremea lui Sirah, există ca atare colecția celor doisprezece profeți minori în Biblia ebraică.

49,11 Zorobabel (gr. Ζοροβαβελ), căpetenie a iudeilor în exilul babilonic, desemnat pe la 520 de regele persan Cirus să conducă întoarcerea poporului ales în patrie (*cf.* 2Ezr. 3,2–5,2). ♦ Pentru „pecete" (gr. σφραγίς), v. *supra*, 17,22.

49,12 Iisus, fiul lui Iosedec (gr.: Ἰησοῦς υἱὸς Ιωσεδεκ), a fost un preot care l-a însoțit pe Zorobabel pe drumul de întoarcere din exilul babilonic. Devenind primul mare preot în Ierusalim în perioada postexilică, a condus lucrările de refacere a Templului (*cf.* 2Ezr. 2,2; 3,2; 10,18; 22,1; Ag. 1–2; Zah. 3,1-10).

49,13 Neemia (gr. Νεεμιας), una din căpeteniile lui Israel după întoarcerea din exilul babilonic (*cf.* 2Ezr. 2,2), ale cărui fapte sunt înfățișate în 2Ezr.

49,14 Despre Enoh, v. *supra*, 44,6; *cf.* și Evr. 11,5.

49,15 Iosif (gr. Ιωσηφ), fiu al lui Iacob și al Rachelei, al cărui zbuciumat destin este relatat în capitolele 37, 39–47 și 50 ale Genezei. ♦ Osemintele lui Iosif au fost îmbălsămate (Gen. 50,26), luate din Egipt (Gen. 50,25) de către Moise (Ex. 13,19) și înmormântate la Sichem (Iis. Nav. 24,32).

iar osemintele lui au fost ținute în cinste.
16 Sem și Seth au fost preamăriți între oameni,
dar, în Creație, mai presus decât orice făptură vie este Adam.

50 1 Simon, fiul lui Onias, marele preot,
în timpul vieții sale a reparat Casa [Domnului]
și în zilele sale a întărit Templul.
2 De el au fost puse temeliile îndoitei înălțimi,
întăritură ridicată a incintei sfinte.
3 În zilele lui a fost săpat în stâncă rezervorul de apă,
un iezer cât marea de întins.
4 În grija de a-și feri poporul de cădere,
a înconjurat cetatea cu întărituri.
5 Cât era de măreț, înconjurat de popor,
la ieșirea din lăcașul [sfântului] acoperământ!
6 Ca luceafărul de dimineață în mijlocul norilor,
ca luna în zilele când e plină,
7 ca soarele strălucind deasupra Templului Celui Preaînalt
și ca un curcubeu luminând din norii de slavă,
8 ca floarea de trandafir în zilele de primăvară,

49,16 Sem (gr. Σημ), fiul întâi-născut al lui Noe (Gen. 10,1.21-31), a fost părintele legendar al „popoarelor semitice", denumire prin care, începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea, învățații desemnează vastul conglomerat etnico-lingvistic ce îi include pe evrei și arabi. ♦ Seth (gr. Σηθ) a fost primul născut al lui Adam și părinte al lui Enoh (*cf.* Gen. 5,3-6). Tradiția este contradictorie, căci în Gen. 4,17.25, Seth apare ca al treilea fiu al lui Adam, după Cain și Abel. ♦ Aici îndrăznim să ne abatem de la tradiția textuală românească, care, de la Bibl. 1688 și până la Anania, ne propune „zidire" pentru gr. κτίσις, echivalând prin „Creație".

50,1 Despre marele preot Simon al II-lea (196-174 î.H.), *cf.* Introducerea noastră. A reparat Templul distrus de egipteni, care au fost înfrânți de sirieni în 198 î.H.

50,2 În Hebr.: „În zilele lui au fost construite zidurile, colțurile de locuit în palatul regelui." ♦ E greu de spus la ce se referă „îndoita înălțime".

50,3 „întins": *litt.* „perimetru". În ebr. „bogăție, abundență". ♦ „marea": e vorba de „marea de aramă" (*cf.* 3Rg. 7,23-26). În ebr. se poate înțelege și ca o comparație hiperbolică cu marea.

50,5 *Cf.* Lev. 16 ♦ „înconjurat de popor": Hebr. are „când privea din cort".

50,8 „floarea de trandafir": Hebr. are: „floarea pe ramuri"; traducătorul în gr. armonizează cu flora Egiptului. ♦ „Libanului": Rahlfs îl socotește toponim; unii traducători îl consideră substantiv comun, „arbore de tămâie".

ca floarea de crin de pe lângă izvoarele de apă,
ca vlăstarul Libanului în zilele de vară,
9 ca tămâia arzând într-o cățuie,
ca un vas de aur lucrat întreg
împodobit cu tot felul de pietre prețioase,
10 ca un măslin greu de roade,
ca un chiparos care se înalță până la nori!
11 Când își lua veșmântul de slavă
și își punea desăvârșitele podoabe,
când se urca la sfântul altar,
el umplea de slavă cuprinsul sfântului lăcaș.
12 Când primea părțile [din jertfă] din mâinile preoților,
el însuși stând în fața vetrei altarului,
și în juru-i, frații săi – cunună
ca frunzișul cedrilor din Liban,
și-l înconjurau ca tulpinile de finic;
13 și toți fiii lui Aaron, în slava lor,
cu darul pentru Domnul în mâinile lor,
în fața întregii adunări a lui Israel,
14 iar el împlinea slujba înaintea altarului,
orânduind prinosul [adus] Celui Preaînalt și Atotputernic:
15 întindea mâna asupra potirului,
turna din sângele strugurelui,
îl vărsa la temelia altarului,
mireasmă plăcută pentru Cel Preaînalt, Împăratul tuturor.
16 Atunci strigau fiii lui Aaron,
sunau din trâmbițe [de metal] bătut
și făceau să se audă sunet puternic,
spre pomenire înaintea Celui Preaînalt.
17 Atunci întregul popor laolaltă, cu grăbire
cădea cu fața la pământ,
pentru a se închina Domnului lor,
Atotputernicului Dumnezeu Preaînalt;

50,12 „finic": Hebr. are „sălcii de pe șuvoi".

50,15 „potirul": este vasul pentru libație. Libațiile descrise în mod analog în Lev. sunt libații de sânge. Libația de vin însoțea arderea de tot neîntreruptă (Ex. 29,40; Num. 28,7), ofranda primului snop (Lev. 23,13) precum și alte câteva jertfe (Num. 15,1-2).

18 iar cântăreții Îl lăudau cu glasurile lor,
din strigăt uriaș, melodia se făcea dulce;
19 și poporul se ruga către Domnul cel Preaînalt,
închinându-se înaintea Celui Milostiv,
până când era împlinită rânduiala Domnului
și slujba Lui o duceau la capăt.
20 Atunci, coborând, [preotul] își ridica mâinile
asupra întregii adunări a fiilor lui Israel,
pentru a da binecuvântarea Domnului de pe buzele sale
și întru Numele Lui să se laude;
21 și [toți] se plecau până la pământ pentru a doua oară,
ca să primească binecuvântarea de la Cel Preaînalt.
22 Iar acum, binecuvântați pe Dumnezeul tuturor,
Cel care face pretutindeni lucruri mărețe,
Cel care ne-a înălțat zilele încă din sânul [mamelor noastre]
și se poartă cu noi potrivit îndurării Sale.
23 Fie ca El să ne dăruiască bucuria inimii
și să aducă pacea în zilele noastre
în Israel, ca în zilele din veac.
24 Fie ca îndurarea Lui să rămână statornică asupra noastră
și în zilele noastre să ne răscumpere!
25 Sunt două neamuri pe care le-a urât sufletul meu,
iar al treilea nici nu este un neam:
26 aceia care locuiesc pe Muntele Samariei,
filistenii și poporul smintit care locuiește în Sichem.

50,20 *Cf.* Lev. 9,22 (marele preot binecuvânta poporul). Formula apare în Num. 6,23-27. ♦ „întru Numele Lui să se laude": încă din vremea lui Sirah, singura dată când marele preot rostea Numele era Ziua Împăcării (*Yōm kippūr*).

50,22 „Dumnezeul tuturor" (sau „al universului"): Hebr. are „*YHWH* Dumnezeul lui Israel". Textul gr. este mai universalist. Aceeași diferență la 50,17. ♦ „ne-a înălțat zilele": Hebr. are „l-a înălțat pe om".

50,23 „bucuria": Hebr. are „înțelepciunea".

50,24 „asupra noastră": Hebr. are „cu Simon". ♦ Al doilea stih în Hebr.: „Și să-i păstreze legământul lui *Pin*ᵉ*has*, care nu-i va fi rupt nici lui, nici urmașilor lui, ca zilele cerurilor." Textul ebraic pare a fi fost redactat înainte de moartea lui Simon.

50,25 Zicală numerică apropiată mai degrabă de stilul proverbelor.

50,26 „Muntele Samariei": în Hebr. „muntele Seir" (teritoriu edomit) – mai probabil, pentru că despre Samaria se vorbește în stihul următor (Sichem!).

27 Învățătura înțelegerii și a științei
a înscris-o în această carte
Iisus, fiul lui Sirah [al lui] Eleazar din Ierusalim,
care a revărsat ploaie de înțelepciune din inima sa.
28 Fericit este acela care se va întoarce mereu către acestea
și, punându-și-le în inimă, va ajunge înțelept!
29 Căci, dacă va îndeplini acestea, va fi puternic întru toate,
deoarece lumina Domnului îi va fi făgaș.
Și oamenilor evlavioși El le dăruiește înțelepciunea.
Binecuvântat fie Domnul de-a pururi. Amin, amin!

51 1 Îți voi aduce mulțumiri Ție, Doamne, Împărate,
și Te voi lăuda pe Tine, Dumnezeule, Mântuitorul meu!
Voi aduce mulțumiri numelui Tău,
2 căci Tu mi-ai fost ocrotitor și sprijin
și ai răscumpărat trupul meu de la pieire
și din capcana limbii bârfitoare,
de buzele care născocesc minciuni
și înaintea potrivnicilor mei
mi-ai fost sprijin și m-ai răscumpărat,
3 după bogăția îndurării Tale și a numelui Tău,
de mușcăturile celor gata să mă înghită,
din mâna celor care căutau sufletul meu
și din multele necazuri pe care le-am îndurat,
4 de înecăciunea focului ce mă împresura
și din mijlocul unei văpăi pe care nu o aprinsesem,
5 de hăul măruntaielor iadului,

50,27 Despre Iisus Sirah, autorul scrierii, *cf.* pe larg Introducerea noastră. ♦ Despre „ploaie" ca sugestie a abundenței, v. *supra*, 18,29.

51 Pentru mulți exegeți, capitolul ultim al cărții pare un adaos la textul original scris de Iisus Sirah. Dar, întrucât el se află inclus în cele mai vechi mss. ebraice, ca și ale LXX, alți învățați se întreabă, pe bună dreptate, dacă nu cumva autorul însuși a adăugat scrierii sale acești doi psalmi (51,1-12 și 51,13-30) care alcătuiesc conținutul capitolului.

51,2 În Hebr.: „Adăpostul vieții mele, căci Tu ai scăpat sufletul meu din moarte, Tu ai ferit trupul meu de mormânt și din strânsoarea lăcașului morților mi-ai scos piciorul. Tu m-ai scăpat de defăimarea poporului, de loviturile defăimării limbii și de buzele celor care rătăcesc în minciună."

de limbă necurată și de cuvânt mincinos.
6 Defăimare a unei limbi nedrepte în fața regelui.
Sufletul meu se apropiase de moarte,
iar viața mea ajunsese aproape de adâncul iadului.
7 Mă împresurau din toate părțile și nu era cine să mă ajute.
Mă uitam după sprijin din partea oamenilor și nu era.
8 Și mi-am adus atunci aminte de îndurarea Ta, Doamne,
și de lucrarea Ta cea din veac;
căci Tu îi izbăvești pe cei care Te așteaptă răbdători
și-i mântuiești din mâna dușmanilor.
9 Și am înălțat de la pământ rugăciunea mea
și pentru izbăvirea din moarte m-am rugat.
10 L-am chemat pe Domnul, Părintele Domnului meu,
ca să nu mă părăsească în zilele de restriște,
la vremea celor trufași, când eu sunt fără ajutor.
Voi lăuda numele Tău fără încetare,
și voi înălța cântări de mulțumire.
11 Și rugăciunea mea a fost ascultată,
căci Tu m-ai mântuit de la pierzanie
și m-ai smuls din clipa cea rea.
12 De aceea Îți voi aduce mulțumire și Te voi lăuda
și voi binecuvânta numele Domnului.
13 Pe când eram încă tânăr, înainte de a porni în rătăcirile mele,
am căutat înțelepciunea în chip lămurit prin rugăciunea mea.

51,6 Primul stih, în Hebr.: „De săgețile unei limbi nelegiuite."

51,7 *Cf.* Is. 59,16; 63,5; Ps. 21,12.

51,8 De aici înainte, textul gr. se adresează lui Dumnezeu la pers. a II-a, iar Hebr. vorbește despre El la pers. a III-a.

51,9 Al doilea stih, în Hebr.: „Și de la porțile lăcașului morților, strigătul meu."

51,10 În Hebr. rugăciunea I se adresează lui Dumnezeu direct. ♦ „Părintele Domnului meu": Hebr. are „Căci Tu ești Tatăl meu, viteazul izbăvirii mele". ♦ Stihul al patrulea în Hebr.: „În ziua de prăbușire și pustiire."

51,12 După acest verset, Hebr. intercalează o litanie de laudă.

51,13-30 Psalmul despre căutarea înțelepciunii este în Hebr. un acrostih alfabetic. El se află, chiar dacă într-o formă oarecum diferită, și într-un sul care conține psalmi, găsit la Qumran. Acesta descrie dragostea omului pentru înțelepciune prin imaginea relației dintre un copilaș și doica lui, iar apoi, dintre un tânăr și iubita lui. Se presupune că textul gr. traduce acest psalm într-o tonalitate mai abstractă.

14 În fața Templului m-am rugat pentru ea
și până la sfârșitul zilelor mele voi umbla după ea.
15 Pe când era în floare, ca într-un strugure ce se pârguiește,
inima mea și-a găsit în ea bucurie.
Piciorul meu a pășit pe cale dreaptă,
încă din tinerețe am mers pe urmele ei.
16 Mi-am plecat puțin urechea și am primit-o,
și multă învățătură am aflat.
17 Mult am înaintat în ea:
Celui care îmi dăruiește înțelepciune Îi voi aduce slavă.
18 Căci m-am gândit să o înfăptuiesc
și am năzuit [să fac] binele și nu voi ajunge de ocară.
19 S-a luptat sufletul meu pentru ea
și de împlinirea Legii m-am îngrijit cu sârguință.
Mâinile mi le-am ridicat către înălțime
și pentru neștiințele mele am plâns.
20 Mi-am îndreptat sufletul către ea
și întru curăție am aflat-o.
Alături de ea am dobândit înțelegere încă de la început:
de aceea niciodată nu voi fi părăsit.
21 Măruntaiele mi s-au tulburat când am pornit în căutarea ei
și de aceea am dobândit bun câștig.
22 Domnul mi-a dăruit limba ca răsplată
și cu ea Îl voi lăuda.
23 Apropiați-vă de mine, voi, cei lipsiți de învățătură,
și sălășluiți-vă în casa învățăturii!
24 De ce spuneți că sunteți lipsiți de acestea
când sufletele voastre sunt atât de însetate?
25 Mi-am deschis gura și am spus:
„Câștigați-vă [toate acestea] fără de argint!"
26 Supuneți-vă grumazul sub jug
și fie ca sufletul vostru să primească învățătura!
Ea este aproape, [ușor] de găsit.
27 Priviți cu ochii voștri că puțin m-am chinuit

51,20 „înțelegere": *lit.* „inimă".

şi mi-am aflat multă odihnă.
28 Împărtăşiţi-vă de învăţătură cu preţ de mult argint,
şi mult aur veţi câştiga cu ea.
29 Să se bucure sufletul vostru întru îndurarea Domnului
şi să nu vă ruşinaţi să-l aduceţi laudă.
30 Îndepliniţi-vă lucrarea înainte de soroc,
iar El vă va da răsplata la vremea sa.

PSALMII LUI SOLOMON

Traducere din limba greacă, introducere şi note de
ŞTEFAN COLCERIU

Introducere*

1. Atestarea textelor

Psalmii lui Solomon au fost păstraţi, integral sau parţial, în unsprezece manuscrise greceşti şi patru siriace, datând din secolul al X-lea până în al XVI-lea d.H. Prima oară, „cei optsprezece Psalmi ai lui Solomon" sunt menţionaţi în secolul al V-lea d.H., în lista care precedă *Codex Alexandrinus*. Aici urmau Vechiului şi Noului Testament şi *Epistolelor Clementine*. Doar că paginile din *Codex* care cuprindeau Psalmii lui Solomon lipsesc. De asemenea, lipsesc din *Codex Sinaiticus*, dar filologii au calculat că Psalmii lui Solomon se întindeau aici pe cincisprezece pagini. În secolul al VI-lea, mai sunt menţionaţi de două ori: o dată în *Synopsis Sanctae Scripturae* a lui Pseudo-Athanasius, unde sunt alăturaţi Odelor lui Solomon, ca *antilegomena* (scrieri necanonice) din Vechiul Testament, urmând cărţilor Macabeilor şi unei necunoscute istorii ptolemaice şi precedând cartea Suzanei. A doua oară, sunt trecuţi în lista aşa-numitelor „şaizeci de cărţi" pseudoepigrafice de la sfârşitul lucrării *Quaestiones et Responsiones* a lui Anastasie Sinaitul. În secolul al IX-lea sunt amintiţi în *Stichometria* lui Nikephoros, în rândul cărţilor apocrife.

Nici unul dintre manuscrise nu prezintă împărţirea în versuri, aceasta datorându-se ediţiei LXX a lui Rahlfs.

2. Limba originală

La 1868, A. Hilgenfeld (*Die Psalmen Salomos und die Himmelfahrt des Moses, griechisch hergestellt und erklärt*) susţinea că Psalmii lui Solomon au fost redactaţi direct în greacă. Teoria savantului german a fost ulterior

---

* Traducătorul ţine să le mulţumească profesorilor americani Kenneth Atkinson şi Robert B. Wright, specialişti în Psalmii lui Solomon, pentru generozitatea, încrederea şi prietenia pe care i le-au arătat punându-i la dispoziţie un material bibliografic bogat şi de ultimă oră.

infirmată de majoritatea filologilor care s-au ocupat de opera în cauză. Argumentele stilistice și gramaticale avansate de Ryle și James (*Psalmoi Salomontos: Psalms of the Pharisses, Commonly Called the Psalms of Solomon*, Cambridge, 1891), precum și cele ale lui G.B. Gray sau R.R. Hann susțin ipoteza, astăzi îmbrățișată unanim, că Psalmii lui Solomon au fost inițial redactați în ebraică și traduși imediat în greacă: în numeroase locuri, semnalate de fiecare dată în notele noastre de subsol, traducătorul în greacă al Ps. Sol. fie a vocalizat greșit anumiți radicali ebraici, fie a simțit nevoia să expliciteze sensul termenilor sau al frazelor pe care le-a tradus, fie a calchiat întregi turnúri ebraice. Toate aceste abateri lingvistice de la norma limbii grecești clasice sunt obișnuite pentru greaca LXX. Ce frapează însă la Ps. Sol. este frecvența lor. Spre deosebire de Psalmii canonici, de exemplu, unde greaca fluentă, naturală și bine articulată atestă nu numai competența traducătorilor, dar și numeroasele mâini ulterioare care au îmbunătățit neîncetat traducerea primă, Ps. Sol. se dovedesc a fi o colecție mult mai puțin frecventată și „emendată" în timp. Cu toate acestea, reconstituirea originalului ebraic este imposibilă, din cauza parafrazelor evidente pe care traducătorul în greacă le-a adăugat pentru a explica sensul originalului. Mai mult decât o simplă traducere, Ps. Sol. sunt, în versiunea greacă, și un comentariu explicit la versiunea din limba originală, din păcate pierdută.

Versiunea siriacă pare mai degrabă o traducere din greacă, deși s-a susținut la un moment dat că ea nu se bazează pe intermediarul grecesc, ci pe originalul ebraic[1].

3. Datarea

Din sursele externe prezentate mai sus, ar rezulta că redactarea Ps. Sol. este de dată târzie. *Terminus ante quem* ar fi secolul al V-lea d.H. Totuși, 1Baruch, carte apocrifă citată de Irineu al Lyonului, face referire la Psalmii lui Solomon, ceea ce înseamnă că aceștia existau deja înainte de sfârșitul secolului I d.H.

Sursele interne sunt însă de mai mare folos. Psalmistul deplânge situația dramatică a lui Israel la un anumit moment, când monarhia căzuse pradă

1. K. Kuhn, *Die älteste Textgestalt der Psalmen Salomos: Insbesondere auf Grund der Syrischen Übersetzung neu untersucht*, Stuttgart, 1937.

uzurpatorilor, iar Templul încăpuse pe mâna unor evrei păcătoşi şi fusese pângărit de necredincioşi străini. Criza la care face aluzie autorul a fost în general identificată cu sfârşitul perioadei hasmoneice (*i.e.* începutul şi mijlocul secolului I î.H.). Mai mult, ca în Cartea lui Daniel, Psalmistul oferă date esenţiale despre „misteriosul" invadator străin: el a venit dinspre Apus (17,12), a fost primit în Ierusalim de o parte a oficialităţilor şi a poporului (8,16-18), dar, o dată intrat în oraşul sfânt, a întâmpinat rezistenţa unor dreptcredincioşi ai Templului. După ce a primit întăriri, inclusiv o maşină de război (2,1), a intrat în Templu şi l-a pângărit (2,2). Apoi a părăsit Ierusalimul şi a plecat în Egipt, unde a fost ucis. Trupul lui a zăcut, neînmormântat, pe o plajă (2,26). Coroborând aceste date cu cele oferite de Flavius Iosephus, istoricii au stabilit că Psalmii lui Solomon se referă la invazia generalului roman Pompei din anul 63 î.H. şi la moartea acestuia, survenită în anul 48 î.H. Redactarea Psalmilor lui Solomon a fost datată, cu largheţe, între 125 î.H. şi secolul I d.H. O datare mai strânsă s-ar plasa între 70 şi 45 î.H.

Datele menţionate se referă la redactarea individuală a Psalmilor lui Solomon care conţin aluzii istorice (1, 2, 8, 17), şi nu la colecţia integrală. În privinţa Psalmilor care nu conţin aluzii la evenimentul istoric, nu se pot face decât conjecturi de ordin socio-religios. Ei par a fi produsul unei comunităţi evreieşti tradiţionaliste din secolul I î.H., supuse unei anumite forme de persecuţie şi izolare socială şi investind un capital consistent de speranţă în vremurile viitoare. În privinţa identităţii autorului, analiza fiecărui psalm în parte nu se dovedeşte productivă. De aceea, comentatorii şi-au îndreptat atenţia mai degrabă spre mesajul unitar al colecţiei şi au postulat că Psalmii lui Solomon exprimă în general concepţia soteriologică şi eshatologică a unei întregi comunităţi evreieşti, trăitoare la Ierusalim la sfârşitul secolulului I î.H. şi începutul secolului I d.H.

În rezumat, Psalmii lui Solomon reprezintă replica unui grup de evrei ultraortodocşi la invazia romană asupra Ierusalimului condusă de Pompei în anul 63 î.H. Ps. 1, 2, 8 şi 17 vorbesc despre criza internă prin care a trecut Israel în momentul invaziei romane: aceasta a fost pregătită de uzurpatorii evrei ai monarhiei, identificabili în mişcarea saduceilor hasmoneici, care au nesocotit ritualul şi legalismul iahvist. Uzurpatorii au fost nimiciţi de invadatorii străini trimişi de Dumnezeu ca pedeapsă pentru deviaţionismul celor dintâi. Cum puterea străinilor depăşea posibilităţile de rezistenţă ale evreilor în acel moment, grupul de dreptcredincioşi responsabili pentru

producerea Psalmilor dezvoltă un mesaj mesianic puternic, plasându-se în așteptarea pioasă a unui rege legitim răzbunător, care va alunga forțele de ocupație și va institui independența regatului reformat al lui Israel[2].

4. Importanța istorică

Comentatorii au decriptat, în teologia și teodiceea care prezidează la alcătuirea Ps. Sol., indicii care apropie comunitatea în mijlocul căreia aceștia au fost redactați fie de partida fariseică, fie de misterioasa grupare a esenienilor. Teocrația (2,30.32; 5,18.19; 17,1.24.46), sfințenia Legii (4,8; 10,4), providența divină (5,3.4) erau, după Flavius Iosephus, cele trei caracteristici care îi opuneau pe farisei și pe esenieni saduceilor liberali și colaboraționiști. Aceste puncte de legătură i-au determinat pe James și Ryle să-și subintituleze traducerea din Psalmii lui Solomon, *Psalms of the Pharisees*, iar pe O. Eissfeldt și A. Dupont-Sommer să pledeze pentru originea eseniană a operei noului psalmist. Mai precaut, R.B. Wright observa că atribuirea necondiționată a Psalmilor lui Solomon celor două grupări evreiești amintite nu este recomandabilă: pe de o parte, informațiile despre farisei sunt sporadice, contradictorii și indirecte (NT, Flavius Iosephus, literatura rabinică) și ulterioare compunerii Psalmilor (după fatidicul an 70 d.H.); pe de altă parte, nu avem informații concludente despre o comunitate eseniană trăitoare la Ierusalim, locul unde au fost compuși Psalmii, nici despre ideile și obiceiurile care îi distingeau pe esenieni de alți evrei contemporani lor. Mai mult, este de presupus, după mărturiile lui Philon și Flavius Iosephus, că în Iudeea existau mai multe școli religioase decât celebrele patru „secte" ale fariseilor, saduceilor, esenienilor și zeloților.

Colecția conține puține aluzii la gruparea religioasă din care provenea psalmistul: acesta îi numește generic pe semenii săi „pioși" sau „credincioși" (ὅσιοι), probabil traducere a ebr. *ḥasīdhīm*, „drepți" și „săraci", oprimați cu consecvență de autoritățile corupte din Ierusalim („nelegiuiții") și aflați în conflict deschis cu preoții de la Templu, pe care îi acuză de transgresiuni rituale și practici sexuale aberante. Majoritatea comentatorilor este de acord că gruparea sacerdotală la care se referă psalmistul este a saduceilor. În ciuda tuturor vicisitudinilor, comunitatea nu părăsește Ierusalimul

2. R.B. Wright, *The Psalms of Solomon*, în *The Old Testament Pseudepigrapha*, vol. 2, p. 639.

(singurul oraş numit explicit), ci suportă în continuare nedreptatea cu nădejdea fermă în apropierea Zilei Judecăţii. Din acest punct de vedere, comunitatea psalmistului repetă cu zel lecţia bine ştiută a retribuţiei divine şi dezvoltă o teodicee de tip tradiţionalist: dreptcredincioşii îndură neclintiţi cu conştiinţa că Dumnezeu îi încearcă şi îi curăţă astfel de păcate. Reacţia la invazia romană este la fel de vehementă ca la opresiunile venite din partea concitadinilor nelegiuiţi: psalmistul îi denunţă, în aceiaşi termeni duri, pe „străinii" care au pângărit Templul (romanii), ca şi pe cei care i-au primit cu braţele deschise în cetate (după relatarea lui Flavius Iosephus, fariseii aliaţi ai lui Hircan II). Deşi duşmani de moarte, romanii sunt totuşi văzuţi ca instrumente prin care Dumnezeu Îşi varsă mânia împoriva nedreptăţii ce domnea în societatea israelită a momentului (*cf.* Ier. 51,56).

Cheia de lectură a Psalmilor lui Solomon este într-adevăr mesianismul apocaliptic, dar, spre deosebire de esenieni, aici nu se proclamă pacifismul politic sau fuga din lume, ci se deplânge imposibilitatea momentană de acţiune. Mesianismul din Ps. Sol. nu este rezultatul şi încoronarea unei introversiuni necesare pregătirii vremurilor de apoi, ci proiecţia vindicativă a unei extrovertiri sfâşiate, blocate. Trimiterile la realităţile politice ale Israelului din secolul I î.H. sunt mult mai pertinente decât cele din textele de la Qumran. Provenienţa urbană a Psalmilor lui Solomon este detectabilă mai ales la nivelul criticilor pe care comunitatea le aduce monarhiei nelegitime şi secularizate, clasei sacerdotale avide şi, mai ales, implicării Israelului în politica externă. Asistăm, în viziunea psalmistului, la eşecul istoriei, provocat de secularizarea excesivă a instituţiilor tradiţionale: prăbuşirea evidentă a monarhiei şi a Ierusalimului, concepute iniţial ca invincibile de către teologia politică deuteronomistă, şochează prin rapiditatea cu care se produce. Importanţa acestor texte constă în promptitudinea cu care reacţionează la evenimentele istorice aflate în nemijlocită desfăşurare. Antrenat în vria demenţială a faptului contingent, cu alte cuvinte depăşit de situaţie, psalmistul exclamă din rărunchi, cu o expresie binecunoscută din istoria noastră recentă: „There is no more time!"

Un indiciu important pentru identificarea comunităţii căreia i se datorează Psalmii lui Solomon îl constituie absenţa oricărei referiri textuale la practicile sacrificiale ale comunităţii în Templul de la Ierusalim. Departe de a fi o scăpare a autorilor, „neglijarea" sacrificiilor din Templu sugerează existenţa, în sânul comunităţii, a unei atitudini polemice faţă de realitatea iremediabil coruptă reprezentată de „personalul" în exerciţiu al Templului.

Deoarece Templul, unicul spațiu consacrat pentru împlinirea jertfelor, fusese desacralizat de invazia păgânilor și de moralitatea îndoielnică a preoților, sacrificiul și-a pierdut, în concepția autorilor Ps. Sol., eficacitatea rituală. Problema pe care o ridica abandonarea spațiului sacrosanct de către membrii comunității psalmistului era acum tocmai legitimarea, înaintea lui Dumnezeu, a unui comportament pios în afara și *în locul* obișnuitelor ritualuri din Templu. Comunitatea psalmistului simte nevoia să-și canalizeze energiile religioase într-o sferă de manifestare alternativă a credinței și de explicare a judecăților aspre ale lui Dumnezeu. Singurele modalități legal disponibile care puteau contrabalansa jertfele devenite impracticabile după abandonarea Templului erau rugăciunea și postul[3]. În această privință, inovația psalmistului e numai parțială: comunitatea de la Qumran, care practica față de Templu un izolaționism similar cu cel al comunității psalmistului, proclama rugăciunea ca o modalitate sigură de restabilire a relației cu Dumnezeu, viciată de deviaționismul slujitorilor Templului. Originalitatea Psalmilor lui Solomon constă în afirmația că postul este un mijloc de ispășire a păcatelor la fel de eficient ca și jertfele (Ps. Sol. 3,8). Unii comentatori[4] cred că Ps. Sol. 3,8 ar trimite la Lev. 16,29, dar acolo se prescrie vag „smerirea sufletelor", ansamblu indistinct de mortificări, în rândul cărora intra și postul, pe când aici psalmistul se referă explicit la practicarea postului. Fără să renunțe la distincția, operată în Lev., dintre păcatele cu voie și cele fără voie, psalmistul constată, totuși, că, în condițiile istorice date (*i.e.* „desacralizarea" Templului), comunității dreptcredincioșilor nu-i mai rămâneau decât două soluții inseparabile pentru ispășirea tuturor păcatelor, indiferent de natura lor: rugăciunea (Ps. Sol. 3,3; 5,1; 6,1-2; 7,6-7; 15,1) și postul (Ps. Sol. 3,8).

Dar practicile religioase pe care le postulează psalmistul nu sunt numai paliative la o criză de suprafață, ci primii pași spre legitimarea unei instituții noi care să susțină și să perpetueze legământul dintre Dumnezeu și Israel. Cu alte cuvinte, decăderea instituțională a Templului ca garant și centru al vieții religioase a întregului Israel lasă în urmă un gol pe care comunitatea psalmistului, ca și alte comunități „dreptcredincioase" contemporane ei,

3. K. Atkinson, 2003, „Theodicy in the Psalms of Solomon", în *Theodicy in the World of the Bible*, A. Laato & J.C. de Moor (ed.), Leiden-Boston, pp. 570-571.

4. D. Lührmann, 1989, „Paul and the Pharisaic Tradition", *JSNT* 36, *apud* K. Atkinson, 2003, „Theodicy in the Psalms of Solomon", în *Theodicy in the World of the Bible*, A. Laato & J.C. de Moor (ed.), Leiden-Boston, p. 571.

încearcă să-l umple, înfiinţând sau resuscitând spaţii de cult „private", care se vor generaliza după prăbuşirea definitivă a Templului din anul 70 d.H.: sinagogile. Exegeza cea mai recentă[5] identifică în „adunările credincioşilor" (συναγωγαὶ ὁσίων) din Ps. Sol. 17,16 şi în „adunările lui Israel" (συναγωγαὶ Ισραηλ) din Ps. Sol. 10,7 asemenea spaţii concrete de cult, în care rugăciunea şi postul, dar nu şi sacrificiile, constituiau principalele activităţi rituale. Interpretarea literală a pasajelor amintite este sprijinită şi de unele descoperiri arheologice care dovedesc existenţa în Palestina secolelor I î.H şi I d.H. a trei clădiri de acest fel: la Gamla, Masada şi Herodium.

Prin urmare, psalmistul pare să provină din rândurile unei comunităţi care îşi desfăşura viaţa religioasă într-un cadru instituţional restrâns din afara Templului, a cărei expresie concretă o vor fi reprezentat aceste mici „case de rugăciune" din Ierusalim. Din păcate, existenţa unor asemenea „sinagogi ale credincioşilor" nu a fost încă relevată de săpăturile arheologice întreprinse în Cetatea Sfântă.

5. Importanţa teologică

În aceste condiţii dramatice, psalmistul anunţă ca iminent sfârşitul mizeriei, prin intervenţia neabătută a lui Dumnezeu în istorie (15,12; 10,4; 11,6), venirea zilei judecăţii finale, când toţi păcătoşii şi duşmanii lui Israel vor fi nimiciţi, când instanţa supremă va lua pe vecie în mâinile Sale soarta poporului ales, când diaspora evreiască va reveni în patria purificată, iar drepţii vor reveni la viaţă (2,31; 3,12), când împărţirea pământului lui Israel se va face după vechea lege tribală (17,28) şi Templul şi Ierusalimul vor fi resfinţite. Aceasta va fi ziua în care Mesia, din spiţa lui David, va instaura pe pământ, *în această viaţă*, împărăţia lui Dumnezeu.

În descrierea Mântuitorului, autorul psalmilor se foloseşte de tradiţia teologică şi de concepţiile eshatologice cunoscute din scrierile anterioare. Acesta este o mlădiţă a casei lui David (Is. 11,1-9), un agent al voinţei divine. Nu are caracter supranatural, dar, învestit fiind cu duh sfânt, are misiunea de a reinstitui în Israelul apocaliptic cele patru virtuţi fundamentale ale guvernării divine: înţelepciunea, dreptatea, milostivirea şi puterea. Cei peste care va domni (căci, extrem de important!, Mesia este rege, reprezentant legitim al lui Dumnezeu pe pământul purificat) vor fi fără de păcat.

5. K. Atkinson, *I Cried to the Lord*, pp. 213-215.

Antropologia psalmistului nu cunoaşte un dualism trup-suflet. Oamenii erei viitoare vor fi purificaţi şi vor trăi veşnic în trupurile lor (13,11). Mesia este înzestrat cu sfinţenie, ca să-şi ducă la bun sfârşit acţiunea purificatoare şi ca să-şi exercite în chip perfect judecata (17,23-25). Chiar dacă Mesia este numit explicit „rege", puterea lui nu se manifestă militar, în sensul comun, ci are o sursă exclusiv spirituală. Angoasa politică a psalmistului se transfigurează aici în bucurie de ordin moral.

Denumirile lui Mesia ca „fiu al lui David" şi „Unsul Domnului" (χριστὸς κυρίου, 17,32) sunt de o importanţă covârşitoare. Cea dintâi apare în Psalmii lui Solomon pentru prima oară, cea de-a doua a pus reale probleme filologilor care au lucrat pe manuscrisele greceşti, întrucât acestea consemnează o variantă „Domnul cel Uns" (χριστὸς κύριος) emendată de ediţia Rahlfs, dar menţinută, în traducerea sa, de R.B. Wright (*cf.* Ps. Sol. 17,32 şi nota). Mesia ca „fiu al lui David", nu ca simplu membru „al casei" regelui legendar (Ier., Is.), ridică la nivel simbolic o genealogie istorică: Mesia devine astfel, fără putere de tăgadă, Regele apocaliptic. Mesia ca „domn" deschide larg poarta hristologiei neotestamentare, prin titlul pe care Luca i-L atribuie lui Iisus.

6. Psalmii lui Solomon şi cărţile canonice

Psalmii lui Solomon imită conştient Psalmii lui David. Se pot identifica aici câteva tipuri cunoscute: imnul (2,30.33-37; 3,1), lamentaţia individuală şi comunitară (2,19-25; 8,22-34; 16,6-15); cântarea de laudă şi mulţumire (8,1-4; 15,1-6; 16,1-5) şi poemul didactic (3,3-12; 6). Diferenţa ar fi că în Psalmii lui Solomon aluziile istorice sunt mai incisive şi nu beneficiază de patina uzului liturgic. Totuşi Ps. Sol. 17 a fost pus în legătură explicită cu Ps. 72. De asemenea a fost observată legătura dintre Ps. Sol., 1Baruch şi Isaia. Şi aici se vorbeşte despre duşmanii care au răvăşit Templul (Ps. Sol. 1; 2 / Is. 63,16-19), despre strigătele adresate lui Dumnezeu la restrişte (Ps. Sol. 1,1 / Ps. 120,1; 130,1), despre întoarcerea chipului lui Dumnezeu (Ps. Sol. 2,8 / Ps. 13,1; 22,24; Is. 64,7; Iez. 39,23), despre soarta drepţilor faţă de cea a nelegiuiţilor (Ps. 3,9-12 / Prov. 24,16-22).

De asemenea, s-au făcut apropieri între Ps. Sol. şi imnurile de la începutul Evangheliei după Luca. Şi aici, credincioşii sunt desemnaţi prin metafora „miei între păcătoşi" (Ps. Sol. 8,23). La aceasta se adaugă şi denumirile Mesiei, despre care am mai vorbit.

7. Psalmii lui Solomon şi tradiţia iudaică

În studiul său *An Intertextual Study of the Psalms of Solomon*, K. Atkinson afirmă că Ps. Sol. nu sunt menţionaţi explicit în nici un loc din literatura iudaică. Unele surse atestă totuşi aluziv o anumită răspândire a Psalmilor în mediile iudaice.

Cea mai tulburătoare dovadă în acest sens este paralelismul aproape literal dintre 1Bar. 4,36–5,9 şi Ps. Sol. 11[6]. Unii comentatori sunt de părere că autorul Ps. Sol. 11 a preluat pasajul din 1Bar.[7], alţii pledează pentru influenţa inversă[8]. Diferenţa de opinii se datorează problemei aproape insurmontabile a datării exacte a celor două texte. O posibilă rezolvare a dilemei este oferită de studiul lui C.E. Moore, „Toward a Dating of the Book of Baruch"[9], care observa că Ps. Sol.11 nu se poate baza pe 1Bar., pentru că pasajul din urmă pare o extindere a celui dintâi: dacă timpurile verbale din 1Bar. alternează între prezent (1Bar. 4,36–5,7) şi aorist (1Bar. 5,8-9), pasajul din Ps. Sol. 11 conţine numai timpuri trecute. De aici ar rezulta mai degrabă că atât 1Bar., cât şi Ps. Sol. 11 au folosit în mod independent o terţă sursă liturgică, astăzi dispărută.

O altă relaţie textuală care a atras atenţia comentatorilor moderni a fost cea dintre Ps. Sol. şi Manuscrisele de la Qumran: comune celor două arii culturale ar fi limbajul istoric aluziv, imagistica generală, care trădează anumite similitudini ideologice, o anumită predilecţie pentru mesajul eshatologic şi unele particularităţi stilistice. „Lista" păcatelor preoţilor corupţi din Ierusalim, aproape identică în Sulul de la Damasc 4,15-18 şi Ps. Sol. 8,1-12, a suscitat, în rândul exegeţilor, numeroase ipoteze privitoare la posibila apartenenţă a colecţiei Ps. Sol. la vasta literatură de la Qumran. De asemenea, problematice sunt şi aluziile din Ps. Sol. 17,15-17 la o eventuală retragere în deşert a comunităţii autorului, fapt care aminteşte de izolaţionismul ascetic al „sectei" de la Marea Moartă. Din păcate, aluziile sunt prea vagi pentru a se putea stabili o influenţă certă a literaturii de la Marea Moartă

---

6. K. Atkinson, *An Intertextual Study of the Psalms of Solomon*, p. 404.
7. M. Aberbach, „The Historical Allusions of Chapters IV, XI and XIII of The Psalms of Solomon", p.391; M. Delcor, în *Dictionnaire de la Bible: Supplément*, p. 222.
8. P.E.E. Geiger, *Der Psalter Salomo's: Herausgegeben und erklärt*, pp. 137-139.
9. Pp. 317-319.

asupra Psalmilor lui Solomon. Ultimele cercetări în domeniu[10] pledează mai degrabă pentru un paralelism ideologic între cele două comunităţi decât pentru influenţe reciproce. Contraargumentul cel mai sigur este acela că, în vreme ce Manuscrisele de la Qumran sunt produsul unei comunităţi izolate şi îndepărtate de capitala lui Israel, Ps. Sol. prezintă tribulaţiile unor locuitori ai Ierusalimului, direct implicaţi în dramaticele evenimente istorice la care fac aluzie.

8. Psalmii lui Solomon şi tradiţia creştină

În mediile teologice persistă o anumită confuzie între Odele şi Psalmii lui Solomon, explicabilă textual (a nu se confuda *Odele lui Solomon* cu Odele preluate în LXX). Ryle şi James postulau ideea că Psalmii lui Solomon reprezintă un apendice la o altă scriere atribuită înţeleptului rege al lui Israel[11]. Ipoteza celor doi filologi englezi părea că se confirmă o dată cu descoperirea, în 1909, a unui manuscris siriac care cuprindea patruzeci şi două de ode ale lui Solomon încă necunoscute, urmate de traducerea în aceeaşi limbă a Ps. Sol.[12]. Trei ani mai târziu, F.C. Burkitt semnala existenţa în arhiva de la British Museum a altui manuscris siriac, „catalogat anterior ca o colecţie de imnuri, care conţinea patruzeci şi două de «Ode ale lui Solomon» urmate de Psalmii lui Solomon. În aceste două manuscrise (Harris şi Burkitt), Ps. Sol. şi «Odele» nu erau separate ca două colecţii distincte, ci «piesele» erau numerotate la rând, de la 1 la 60, aşa încât Ps. Sol. 1 era desemnat ca Oda 43"[13].

Deşi autorii creştini nu vorbesc despre Psalmii lui Solomon, listele canonice pe care le-am enumerat la primul subpunct al acestei introduceri, la care se adaugă şi alte mărturii armene (lista canonică transmisă de Mechitar de Ayrivank pe la 1285 d.H.) şi slavone (şase liste canonice datând din intervalul cuprins între sec. al XI-lea şi al XVI-lea) indică larga răspândire a

10. K. Atkinson, *An Intertextual Study of the Psalms of Solomon*, p. 405 şi *I Cried to the Lord. A Study of the Psalms of Solomon's Historical Background and Social Setting*, pp. 221-222.

11. Ryle & James, *The Psalms of the Pharisees*, pp. 100-101.

12. Harris, „An Early Christian Hymn Book", pp. 412-428, *apud* K. Atkinson, *An Intertextual Study of the Psalms of Solomon*, p. 406.

13. K. Atkinson, *An Intertextual Study of the Psalms of Solomon*, p. 406.

Psalmilor lui Solomon pe trei continente (Asia, Europa şi Africa), în ciuda interdicţiei de lectură a cărţilor necanonice, interdicţie impusă de timpuriu de către ierarhia Bisericii (o aluzie în acest sens apare în al cincizeci şi nouălea canon al Conciliului de la Laodiceea din 363 d.H.[14]).

Ştefan Colceriu

14. *Ibid.*, pp. 406-407.

Psalmii lui Solomon

1

[1] Strigat-am către Domnul când am fost strâmtorată până la capăt,
către Dumnezeu, când s-au pus împotriva [mea] păcătoşii.
[2] Deodată s-a auzit strigăt de război înaintea mea.
(Am zis:) „Asculta-mă-va, căci am fost plină de dreptate."
[3] Socotit-am în inima mea că am fost plină de dreptate,
pentru că eram înfloritoare şi aveam copii mulţi.

1,1 „Strigat-am": subiectul vorbitor este aici cetatea Ierusalimului personificată, nu psalmistul. După toate aparenţele, autorul a plasat această „piesă" fără titlu la începutul colecţiei în scopuri liturgice: Ps. Sol. 1 va fi fost citit ca o introducere la întreaga colecţie în sinagogile comunităţii care a compus întregul corpus (*cf.* Atkinson, 2004, p. 205). ♦ „până la capăt": gr. εἰς τὸ τέλος. F. Perles crede că primul verset constituia titlul psalmului, prin analogie cu Ps. Sol. 9,1; 10,1; 11,1; 12,1, unde aceeaşi formulă a fost înţeleasă „pentru sfârşit". P. Prigent, R.B. Wright şi K. Atkinson nu dau curs acestei ipoteze, ci preferă traducerea contextuală a expresiei. ♦ „când s-au pus împotriva [mea] păcătoşii": autorul se referă la cauzele interne ale invaziei romane din anul 63 î.H. „Păcătoşii" sunt, de fapt, autorităţile iudaice ale zilei, care prin călcarea legii mozaice au stârnit mânia lui Dumnezeu împotriva cetăţii sfinte.

1,2 „strigăt de război": J. Wellhausen (*Die Pharisäer*, p. 139), Geiger (*Der Psalter Salomo's*, p. 95) şi Kittel (*Die Psalmen Salomo's*, p. 130) sunt de părere că autorul se referă la invazia siriană din timpul Macabeilor. Hilgenfeld („Die Psalmen Salomo's deutsch übersetzt", p. 386) se gândeşte la intervenţiile regelui nabatean Aretas al III-lea pe scena politică de la Ierusalim, care au precedat invazia romană. Ceilalţi comentatori, începând cu Ryle şi James, au identificat aici o aluzie directă la invazia pompeiană din anul 63 î.H. ♦ „plină de dreptate": am preferat femininul pentru a respecta contextul gramatical şi stilistic al întregului psalm. În greacă, substantivul propriu „Ierusalim" este de gen feminin. Figura de stil care susţine psalmul este prosopopeea, personificarea cetăţii sfinte ca mamă îndurerată a tuturor iudeilor. Tonul general aparţine literaturii profetice (*cf.* Is. 31,9; 37,22; 54,1-8; 61,1-22 etc.) de la care Ps. Sol. se revendică în liniile lor cele mai importante (Ps. Sol. 8; 17; 18).

1,3 „copii mulţi": locuitorii Ierusalimului. Familia numeroasă era considerată o binecuvântare divină, ca răsplată pentru ascultare (*cf.* Deut. 7,12-13).

[4] Bogăţia lor s-a întins peste tot pământul
şi slava lor până la capătul pământului.
[5] Înălţatu-s-au până la stele,
[şi] au zis că nu vor cădea.
[6] Şi s-au semeţit cu bunurile lor
şi n-au adus [jertfe].
[7] Păcatele lor [s-au săvârşit] în [locuri] ascunse,
şi eu nu ştiam:
[8] nelegiuirile lor le-au întrecut pe ale neamurilor dinaintea lor;
pângărit-au cele sfinte ale Domnului cu întinare.

1,5 Se revine asupra cauzei dezastrului final al cetăţii: fiii ei „s-au înălţat până la stele". Tema orgoliului nemăsurat al omului provine din literatura profetică: *cf.* Is. 14,13. Acelaşi este, pe de altă parte, şi motivul căderii invadatorului, invocat în Ps. Sol. 2,29.

1,6 „n-au adus [jertfe]": gr. οὐκ ἤνεγκαν. Completarea ne aparţine. Versiunea siriacă are: „nu au înţeles". Opţiunea noastră a luat în considerare paralelismul formular dintre Ps. Sol. 1.6 şi Ps. 28,1, precum şi o posibilă omisiune a scribului. Autorul insistă, de fapt, asupra neglijării cultului în Templul de la Ierusalim de către autorităţile sacerdotale ale vremii, fapt care a atras delegitimarea funcţională a sanctuarului. Soluţia propusă de comunitatea dreptcredincioasă a autorului pare să fi fost practicarea rugăciunilor în afara spaţiului consacrat şi suspendarea jertfelor.

1,7 „în [locuri] ascunse": gr. ἐν ἀποκρύφοις. Am preferat traducerea concretă la plural soluţiei adverbiale: „în ascuns", pentru că autorul se referă la ascunzătorile subpământene, în care chiar membri ai corpului sacerdotal practicau ritualuri interzise de cultul oficial. În acest caz, Ierusalimul legitim legat de Dumnezeu (2,7) şi reprezentat de comunitatea autorului ţine să se delimiteze de păcatele fiilor rătăciţi ai cetăţii.

1,8 „ale neamurilor...": se referă, probabil, la incursiunea profanatoare a lui Antiochos al IV-lea Epiphanes în Ierusalim din 167 î.H. (*cf.* 2Mac. 5,15-17). ♦ „pângărit-au... cu întinare": gr. ἐβεβήλωσαν ἐν βεβηλώσει, *litt.* „au pângărit cu pângărire" – semitism ce exprimă intensitatea tonului autorului, care revine asupra ideii de delegitimare a Templului („cele sfinte"). P. Prigent (p. 954) observa paralelismul argumentativ care apropie Ps. Sol. de unul din textele esenţiale de la Qumran: *Regula comunităţii* 9,3-5. ♦ „cele sfinte": gr. τὰ ἅγια. Termenul desemna sanctuarul Templului de la Ierusalim şi toate obiectele de cult pe care acesta le conţinea.

2

Psalm al lui Solomon. Despre Ierusalim.

1 În trufia lui, păcătosul a dărâmat cu berbecele zidurile întărite
şi nu l-ai împiedicat.
2 S-au suit la altarul Tău neamuri străine,
l-au călcat cu încălţările în trufia lor,
3 pentru că fiii Ierusalimului au întinat cele sfinte ale Domnului,

---

2 Alături de Ps. Sol. 8 şi 17, psalmul următor este un „stâlp" al colecţiei atât prin dimensiuni, cât şi prin importanţa istorică a datelor conţinute. Textul se referă la asedierea Ierusalimului de către Pompei din anul 63 î.H., confirmând în detaliu sursele istorice paralele. Mai mult, greutatea Ps. Sol. 2 faţă de orice text istoriografic stă în aluziile la viaţa socială şi religioasă a lui Israel din timpul ocupaţiei romane, mai ales că autorul se constituie în sursă independentă faţă de „propaganda" oficială a autorităţilor zilei de la Ierusalim.

2,1 Asediul propriu-zis al Ierusalimului de către Pompei este consemnat întocmai de Flavius Iosephus (*Bell. Iud.* 1,147 şi *AI* 14,26-29). Pompei a atacat cetatea în partea de nord, unde apărarea era mai vulnerabilă. Totuşi, efortul depus de soldaţii romani a fost considerabil, având în vedere că, înainte de a ajunge sub ziduri, au trebuit să astupe imensul şanţ, de 20 de metri adâncime şi larg de 80 de metri, care despărţea partea de nord a cetăţii de fortăreaţa prehasmoneică. ♦ „păcătosul": Pompei. ♦ „berbecele": arma preferată a romanilor la asedierea cetăţilor. De dimensiuni variate, berbecele putea fi instalat şi în turnuri construite special pentru dizlocarea unei anumite părţi din zidul cetăţii. În conştiinţa israelită, berbecele dobândise din vremea profeţilor o conotaţie funestă, fiind pus în legătură cu marele asediu al lui Nabucodonosor (*cf.* Iez. 21,22). ♦ Textul nu precizează ziua în care a avut loc atacul lui Pompei asupra partidei ierusalimitane a lui Aristobulos al II-lea. Totuşi, versiunea siriacă are, în loc de „cu berbecele", „în ziua de sărbătoare". Diferenţa dintre cele două versiuni, imposibil de explicat prin vreo confuzie de text a traducătorului din greacă în siriacă, ridică încă numeroase semne de întrebare. Flavius Iosephus ezită la rândul lui: în unele locuri vorbeşte despre „o zi de post" (*AI* 14,21), în altele, despre ziua de Paşte (*AI* 14,66). Majoritatea comentatorilor este de părere că asediul lui Pompei a avut loc într-o zi de sabat, data preferată a asediilor antiisraelite, când se ştia că evreii au interdicţii de luptă.

2,2 „neamuri străine": indicaţie clară că autorul nu se referă la un război civil, ci la invazia romană. ♦ „cu încălţările": Flavius Iosephus nu spune că romanii ar fi pângărit Templul, ci doar că Pompei ar fi intrat singur în Sfânta Sfintelor (*AI* 14,72). Pentru autorul Ps. Sol. însă intrarea unui păgân acolo echivala cu pângărirea Templului. De asemenea, pătrunderea soldaţilor romani *încălţaţi* în incinta Templului era considerată tot ca o profanare a sanctuarului.

2,3 „fiii Ierusalimului": israeliţii nelegiuiţi care au atras mânia lui Dumnezeu şi, în consecinţă, invazia păgânilor. Autorul îi numeşte, prin anticipaţie, pe adversarii israeliţi

au pângărit darurile lui Dumnezeu cu nelegiuiri.
4 De aceea [El] a spus: „Aruncați acestea departe de Mine:
nu [mai] binevoiesc întru ele."
5 Frumusețea slavei sale a fost disprețuită înaintea lui Dumnezeu,
și nu a mai fost cinstită defel.
6 Fiii și fiicele [sale] sunt în robie grea,
pecete poartă gâtul lor, ca semn printre neamuri.
7 După păcatele lor a făcut cu ei [Domnul],
căci i-a părăsit în mâinile celor tari.
8 Și-a întors fața și nu le-a mai arătat milă,
nici tânărului, nici bătrânului, nici copiilor lor, laolaltă,
căci rău au făcut laolaltă că n-au ascultat.
9 Și cerul s-a mâhnit și pământul s-a scârbit de ei,
pentru că nici un om [trăitor] pe el nu a făcut câte au făcut ei.
10 Și va cunoaște pământul toate judecățile Tale cele drepte,
Dumnezeule!
11 I-au făcut pe fiii Ierusalimului de ocară ca pe desfrânatele din el:

---

ai comunității sale și, în special, pe preoții din Templu, care s-au abătut de la urmarea Legii și a ritualului.

2,5 „Frumusețea slavei sale": am menținut ambiguitatea contextului. R. Wright propune trei soluții de dezambiguizare a pronumelui: acesta se poate referi la 1) Templu (varianta cea mai plauzibilă), 2) o teofanie (*cf.* Iez. 1,28; 10,18) sau 3) podoabele din Templu (*The Psalms of Solomon*, în *Old Testament Pseudepigrapha*, vol. I, p. 652, nota g). ♦ „defel": *litt.* „până la capăt".

2,6 „Fiii și fiicele": se referă la partizanii lui Aristobulos al II-lea, rezistenți în timpul asediului roman asupra cetății sfinte, care au fost ulterior deportați, împreună cu suveranul lor, la Roma, ca să participe la triumful lui Pompei în capitala viitorului imperiu. Marșul triumfal a fost organizat în anul 61 î.H. Psalmistul nu deplânge atât soarta deportaților, ci îi acuză mai degrabă pe capii lor (*cf.* 2,3) că au atras asupra lui Israel mânia lui Dumnezeu. Conflictul dintre comunitatea autorului și gruparea condusă de Aristobulos al II-lea pare să fi fost deschis, fapt care i-a determinat pe primii comentatori ai Ps. Sol. să atribuie colecția unui grup de orientare fariseică. Argumentele aduse ulterior și expuse și în notele și observațiile de față infirmă această ipoteză. ♦ „pecete": se referă la însemnarea sclavilor în lumea romană.

2,8 „nu le-a mai arătat milă": *litt.* „de la mila lor". ♦ „laolaltă": gr. εἰς ἅπαξ. ♦ „rău", *litt.* „rele": pluralul neutru are, în acest context, sens general, de unde și traducerea noastră.

2,9 „s-a mâhnit": vb. βαρυθυμέω mai este folosit doar de două ori în LXX (Num. 16,15; 3Rg. 11,25) și înseamnă a fi mâhnit, abătut sau pornit asupra cuiva.

2,11 „ca pe desfrânatele": text dificil; se poate înțelege și *litt.* „în locul desfrânatelor" sau „din pricina desfrânatelor" (*cf.* NETS, *ad loc.*). ♦ „înaintea soarelui", gr. κατέναντι τοῦ ἡλίου: adică în plină zi, la lumină, pe față.

oricine trecea pe acolo, intra [la ei] înaintea soarelui.
12 Îşi băteau joc de nelegiurile lor, cum [le] făceau ei:
dinaintea soarelui le arătau nedreptăţile.
13 Şi fiicele Ierusalimului erau pângărite, după judecata Ta,
pentru că ele însele s-au întinat în amestecul împreunării.
14 Pântecele şi măruntaiele mă dor pentru lucrurile acestea.
15 Eu voi arăta dreptatea Ta, Dumnezeule, cu inimă cinstită,
pentru că în judecăţile Tale e dreptatea Ta, Dumnezeule!
16 Căci le-ai plătit păcătoşilor după faptele lor

2,12 „Îşi băteau joc": sensul verbului este „a parodia, a maimuţări, a ridiculiza". Psalmistul, reprezentant al unei comunităţi israelite ultraortodoxe, deplânge efectele nocive ale inculturaţiei elenistice. Teza autorului Ps. Sol. este că străinii ajung să-şi bată joc de israeliţii care şi-au abandonat rânduielile străvechi pentru a se deda la practici păgâne: până şi „neamurile" constată stadiul de decădere morală în care se afla Israel. Psalmistul identifică sursa dezastrului istoric al lui Israel în pierderea conştiinţei morale a poporului (*cf.* Ps. Sol. 16,1-2). ♦ „arătau": gr. παρεδειγμάτισαν, „a etala, a da drept model (pozitiv sau negativ)".

2,13 „în amestecul împreunării", gr. ἐν φυρμῷ ἀναμείξεως, *litt.* „în amestecul unirii dezordonate": expresia greacă este greu traductibilă, din cauza tautologiei pe care o conţine. Φυρμός înseamnă „amestec", „mixtură", iar verbul φυράω desemnează acţiunea amestecării sau frământării (în LXX, este folosit adesea pentru „frământarea" făinii, amestecarea ei cu untdelemn). Familia de cuvinte a subst. ἀνάμιξις desemnează amestecul (dezordonat), unirea (confuză), promiscuitatea, dar şi relaţiile întâmplătoare între două persoane sau relaţiile sexuale promiscue (*cf.* Herodot, *Istorii* 1,199 şi LSJ, *s.v.* ἀναμίξ), de unde şi echivalarea noastră cu termenul „împreunare". Psalmistul se referă la adulter şi, după unii comentatori, la posibile transgresiuni sexuale ale femeilor israelite cu preoţii din Templu. Alţi comentatori se limitează să constate că autorul Ps. Sol. se gândea la adulter şi la incest, nu şi la practici sexuale defăimătoare pentru clasa sacerdotală (R. Wright, *The Psalms of Solomon*, în *Old Testament Pseudepigrapha*, vol. I, p. 652, nota n).

2,14 „Pântecele şi măruntaiele": termenii trebuie înţeleşi în sens psihologic: viscerele erau considerate, în Antichitatea iudaică, sediu al emoţiilor puternice şi al „gândirii" senzoriale. *Cf.* Ier. 4,19.

2,15 „voi arăta dreptatea Ta": *litt.* „Te voi îndreptăţi/justifica".

2,16-17 Verbele la aorist, redând un perfect din ebraică, ar putea avea două întrebuinţări semantice în acest context: pe de o parte, ele pot exprima o acţiune încheiată recent şi, pe de altă parte, un fapt ce se va petrece cu siguranţă într-un viitor nedefinit. În primul caz, psalmistul s-ar referi la invazia romană ca judecată săvârşită şi pedeapsă aplicată de Dumnezeu copiilor Săi neascultători. Această viziune istoricistă este susţinută de exegeţi precum K. Atkinson (*An Intertextual Study*, p. 31). În al doilea caz, psalmistul ar enunţa un adevăr general şi ar avea în vedere judecata din urmă. Am favorizat în traducere prima variantă.

şi după păcatele lor cele foarte rele.
17 Ai dezvăluit păcatele lor, ca să se vădească judecata Ta,
ai şters amintirea lor de pe faţa pământului.
18 Dumnezeu este judecător drept şi nu se minunează de faţa [cuiva].
19 Neamurile au batjocorit [cetatea] Ierusalimului, călcând-o în picioare,
şi frumuseţea ei a fost doborâtă de pe tronul slavei.
20 S-a îmbrăcat cu sac în loc de veşmânt de podoabă,
şi funie [şi-a pus] în jurul capului în loc de coroană.
21 Şi-a dat jos cununa de slavă pe care i-a aşezat-o Dumnezeu:
fără de cinstire frumuseţea ei a fost aruncată la pământ.
22 Şi eu am văzut şi am implorat în faţa Domnului şi am zis:
„Ajungă, Doamne, cât s-a îngreunat mâna Ta peste [cetatea]
Ierusalimului aducând neamurile!
23 Căci au batjocorit-o şi nu au cruţat-o în urgia şi în mânia [lor]
cumplită;
şi vor isprăvi [cu ea], dacă Tu, Doamne, nu-i vei mustra cu urgia Ta.

2,17 „ai şters amintirea": o aluzie, probabil, la partizanii lui Aristobulos al II-lea, deportaţi de romani în urma invaziei: cum aceştia par să fi fost şi adversarii comunităţii autorului, psalmistul se grăbeşte să-i declare total pierduţi. Speră, cu o anumită uşurare, ca inamicii israeliţi să nu se mai întoarcă niciodată în patrie (*cf.* K. Atkinson, *I Cried to the Lord*, p. 30). Observaţia profesorului american este importantă pentru datarea Ps. Sol. 2: cel puţin această primă parte trebuie să fi fost alcătuită înainte de revolta palestiniană a lui Alexandros, fiul lui Aristobulos al II-lea, scăpat din exilul roman (57 î.H.).

2,19-37 *Partea a doua a Ps. Sol. 2.* Autorul îşi îndreaptă atenţia asupra invadatorilor romani şi asupra urmărilor cuceririi. După unii comentatori, acest pasaj a fost adăugat mult mai târziu primei părţi.

2,19 „frumuseţea ei": numele „Ierusalim" este, în greacă şi în ebraică, feminin. Autorul Ps. Sol. vorbeşte în aceste versete despre Ierusalim ca despre o regină detronată, îndoliată şi pângărită. Coerenţa stilistică a întregii colecţii este asigurată şi prin reluarea acestei personificări (*cf.* Ps. Sol. 1,2).

2,22 Psalmistul îşi reia teza, de data aceasta explicit: invazia romană a fost numai instrumentul prin care Dumnezeu Îşi manifestă mânia.

2,23 „mânia [lor] cumplită", *litt.* „mânia cu furie": termenul μῆνις desemnează mânia religioasă şi a fost consacrat în greaca clasică de Homer. ♦ „vor isprăvi", *litt.* „vor fi isprăviţi": vb. συντελέω înseamnă a duce la capăt, a încheia. P. Prigent optează pentru traducerea verbului grec la diateza activă. Diateza pasivă la care verbul apare în text este pusă de comentatorul francez pe seama unei erori de traducere din ebraică în greacă, din cauza unei vocalizări greşite (*Les Psaumes de Salomon*, p. 957, nota 23).

24 Că nu din râvnă au făcut [acestea], ci pentru pofta sufletului [lor],
ca să-şi verse urgia asupra noastră prin jaf.
25 Nu întârzia, Dumnezeule, să întorci plata peste capetele lor,
[şi] să faci cunoscută trufia balaurului întru necinstire."
26 Şi nu am aşteptat mult până când mi-a arătat Dumnezeu semeţia
aceluia:
străpuns în munţii Egiptului,
mai dispreţuit decât cel mai neînsemnat de pe pământ şi de pe mare.
27 Trupul lui [era] purtat pe valuri cu semeţie multă

2,24 „râvnă": o posibilă aluzie la episodul cu Phinees din Num. 25,11. Se arată însă că păgânii nu au pedepsit Ierusalimul din zel religios, ci exclusiv în scop de jaf. În acest fel romanii şi-au depăşit misiunea de simple instrumente ale mâniei divine. ♦ Chiar dacă nu au jefuit tezaurul din Templu, romanii au impus ierusalimitanilor un tribut înrobitor de zece mii de talanţi (Flavius Iosephus, *AI* 14,78).

2,25 „să faci cunoscută", *litt.* „să zici, să afirmi": P. Prigent presupune în textul grec o eroare de vocalizare a verbului ebraic original şi propune varianta „să schimbi" (*Les Psaumes de Salomon*, p. 957, nota 25). ♦ „Balaurul" este Pompei. Acelaşi apelativ îl primea şi Nabucodonosor în Ier. 28,34. Cum dominaţia romană era asociată în epocă cu cea babiloniană, paralelismul denominativ nu este surprinzător. Detaliile „istorice" pe care psalmistul le furnizează despre moartea „balaurului" în Ps. Sol. 2,26 întăresc conjectura comentatorilor.

2,26 „nu am aşteptat mult": acelaşi verb ca şi la v. 25, tradus cu „nu întârzia". Uciderea lui Pompei de partizanii ptolemaici ai lui Iulius Caesar a avut loc după ce generalul roman s-a retras în Egipt, în urma înfrângerii de la Pharsalus (9 august 48). ♦ „în munţii Egiptului": gr. ἐπὶ ὀρέων Αἰγύπτου. P. Prigent optează pentru versiunea „la hotarele Egiptului" (gr. ἐπὶ ὁρῶν Αἰγύπτου), presupunând o confuzie a traducătorilor în greacă. Dio Cassius (*Istoria romană* 42,5-6) arăta că Pompei a fost ucis în preajma muntelui Casius (celebrul promontoriu de pe coasta nordică a Peninsulei Sinai, la hotarele orientale ale Egiptului), chiar în ziua în care odinioară îşi celebrase triumful asupra lui Mithridates (28 septembrie). ♦ „mai dispreţuit decât cel mai neînsemnat de pe pământ şi de pe mare": Appianus (*Istoria romană* 2,86) spune că pe locul în care a fost omorât Pompei s-a ridicat o stelă cu inscripţia: „Ce mormânt umil pentru un om atât de bogat în temple!". Moartea lui Pompei a devenit, în întreaga literatură a epocii, un *exemplum* al sorţii schimbătoare (*cf.* A.A. Bell jr., „Fact and Exemplum in Accounts of the Deaths of Pompey and Caesar", *Latomus* 53, 1994, pp. 824-836, *apud* K. Atkinson, *I Cried to the Lord*, p. 33).

2,27 Imaginea terifiantă a trupului decapitat al lui Pompei a devenit şi ea un *topos* al literaturii clasice, servindu-i ca model lui Virgiliu în *Eneida* 2,567-568. Psalmistul foloseşte, până la identitate, aceeaşi imagine poetică pe care o foloseşte şi Lucan în *Pharsalia* 8,698-699. ♦ „nu era cine să-l îngroape": Plutarh afirmă că trupul decapitat al

și nu era cine să-l îngroape,
pentru că [Domnul] l-a disprețuit întru necinste.
28 N-a luat seama că e om,
și la cele de pe urmă n-a luat seama.
29 [Ci] a zis: „Eu voi fi stăpânul pământului și al mării",
dar n-a recunoscut că Dumnezeu [este Cel] mare,
[Cel] tare în marea Lui putere.
30 El [este] împărat peste ceruri
și-i judecă pe regi și pe căpetenii.
31 El mă înalță în slavă
și îi culcă pe trufași întru nimicire veșnică în necinste,
pentru că nu L-au cunoscut.
32 Și acum, vedeți, mai-mari ai pământului, judecata Domnului,
căci El este împărat mare și judecător drept al celor de sub cer.
33 Binecuvântați-L pe Dumnezeu, voi care vă temeți de Domnul cu știință,
căci mila Domnului [e] asupra celor ce se tem de El cu judecata [Lui]:
34 ca să despartă între drept și păcătos,
să plătească păcătoșilor în veac după faptele lor
35 și să-l miluiască pe cel drept [scăpându-l] de umilirea păcătosului,
și să-i plătească păcătosului pentru cele ce i-a făcut celui drept.
36 Că bun este Domnul cu cei care-L cheamă cu răbdare,

---

lui Pompei a rămas pe locul unde a fost omorât multă vreme până când doi bărbați l-au ars pe un rug făcut din scândurile unor corăbii naufragiate.

2,28 „la cele de pe urmă": gr. τὸ ὕστερον. Termenul grec desemnează urmările faptelor omenești, din perspectiva dreptății divine. Expresia consacrată și în spațiul latin era *respicere finem*.

2,29 „[Cel] mare": sintaxa greacă nu admite articularea numelui predicativ. Totuși, intenția psalmistului a fost aceea de a sublinia măreția eternă a lui Dumnezeu în contrast cu cea temporară a lui Pompei, de unde și traducerea noastră. În sprijinul opțiunii noastre vine și argumentul supranumelui lui Pompei în epocă: lat. *Magnus*, „cel mare". Generalul fusese supranumit „cel mare" după victoria sa în războiul din Africa din anul 81 î.H. Aluzia istorică devine, în acest fel, clară.

2,31 „îi culcă": verbul grec κοιμίζω a dobândit, în unele contexte clasice, și sensul de „a trimite la culcare (în Hades)", de unde „a omorî". Conotațiile eshatologice evidente ale pasajului i-au determinat pe unii comentatori să afirme că psalmistul face aluzie, în acest verset, la învierea drepților („în slavă" – M. Winninge, *Sinners and the Righteous*, p. 34. Teza aceasta este pusă la îndoială de K. Atkinson, în *I Cried to the Lord*, pp. 49-52).

2,36 „cu răbdare": termenul grec traduce în LXX substantivul ebraic care înseamnă „așteptare, speranță" (P. Prigent, *Les Psaumes de Salomon*, p. 958, nota 36).

ca să facă după mila Sa pentru credincioşii Săi,
ca să stea mereu înaintea Lui întru putere.
37 Binecuvântat fie Domnul în veac înaintea robilor Lui!

3

Psalm al lui Solomon. Despre cei drepţi.

1 Pentru ce dormi, suflete, şi nu-L binecuvântezi pe Domnul?
Cântaţi imn nou pentru Dumnezeu Cel vrednic de laudă!
2 Cântă şi veghează la veghea Lui
căci psalm bun pentru Dumnezeu este cel [rostit] din inimă bună.
3 Drepţii [îşi] amintesc necontenit de Domnul,
aducând laudă şi arătând dreptatea judecăţilor Domnului.
4 Nu va dispreţui cel drept învăţătura de la Domnul,
bunăvoinţa sa [va fi] necontenit înaintea Domnului.
5 Poticnitu-s-a cel drept şi a arătat dreptatea Domnului,
căzut-a şi ia seama la ce va face pentru el Dumnezeu,
ia aminte de unde-i va veni izbăvirea.
6 Adevărul drepţilor [este] de la Dumnezeu, mântuitorul lor,

3,1 *Cf.* şi Ps. 43,24. De data aceasta cel invocat este sufletul omului pentru lupta cu răul. Îndemnurile la trezie corespund credinţei străvechi că, adormit, omul este cel mai vulnerabil şi victimă sigură a păcatului. ♦ „Cântaţi": psalmistul pune verbul la plural din obişnuinţă liturgică, uitând de subiectul la singular. Autorul avea în minte corurile de oameni sau, mai puţin probabil, de îngeri, care cântă psalmi pentru Domnul (*cf.* R.B. Wright, *The Psalms of Solomon*, p. 654). ♦ Geiger crede că îndemnul le era adresat iudeilor, care erau astfel chemaţi să se bucure de moartea lui Pompei. K. Atkinson respinge această supoziţie ca nefondată (*I Cried to the Lord*, p. 195). ♦ „imn nou": alte manuscrise au „imn şi laudă".

3,2 „veghează la veghea Lui": gr. γρηγόρησον ἐπὶ τὴν γρηγόρησιν αὐτοῦ, *litt.* „fii treaz faţă de trezia Lui". Sensul îi pare obscur lui R.B. Wright. Poate fi un îndemn la atenţie faţă de prezenţa veghetoare a lui Dumnezeu.

3,3 „aducând laudă şi arătând dreptatea": *litt.* „întru aducere de laudă/mulţumire/mărturie şi îndreptăţire" (*cf.* nota la Ps. 6,6, *Septuaginta 4/I*).

3,4 „învăţătura": în greacă, un participiu al verbului παιδεύω. Psalmistul se referă, de fapt, la încercările aspre la care Dumnezeu îi supune pe credincioşi ca ei să se îndrepte.

3,5 „a arătat dreptatea Domnului", gr. ἐδικαίωσεν τὸν κύριον. *Cf.* nota 2,15.

3,6 „Adevărul": am tradus astfel pentru a menţine litera textului grec. P. Prigent observă însă că retroversiunea în ebraică a termenului grec permite descoperirea sensului primordial al versetului: „încrederea drepţilor vine de la Dumnezeu" (*Les Psaumes de Salomon*, p. 960).

și nu era cine să-l îngroape,
pentru că [Domnul] l-a disprețuit întru necinste.
28 N-a luat seama că e om,
și la cele de pe urmă n-a luat seama.
29 [Ci] a zis: „Eu voi fi stăpânul pământului și al mării",
dar n-a recunoscut că Dumnezeu [este Cel] mare,
[Cel] tare în marea Lui putere.
30 El [este] împărat peste ceruri
și-i judecă pe regi și pe căpetenii.
31 El mă înalță în slavă
și îi culcă pe trufași întru nimicire veșnică în necinste,
pentru că nu L-au cunoscut.
32 Și acum, vedeți, mai-mari ai pământului, judecata Domnului,
căci El este împărat mare și judecător drept al celor de sub cer.
33 Binecuvântați-L pe Dumnezeu, voi care vă temeți de Domnul cu știință,
căci mila Domnului [e] asupra celor ce se tem de El cu judecata [Lui]:
34 ca să despartă între drept și păcătos,
să plătească păcătoșilor în veac după faptele lor
35 și să-l miluiască pe cel drept [scăpându-l] de umilirea păcătosului,
și să-i plătească păcătosului pentru cele ce i-a făcut celui drept.
36 Că bun este Domnul cu cei care-L cheamă cu răbdare,

---

lui Pompei a rămas pe locul unde a fost omorât multă vreme până când doi bărbați l-au ars pe un rug făcut din scândurile unor corăbii naufragiate.

2,28 „la cele de pe urmă": gr. τὸ ὕστερον. Termenul grec desemnează urmările faptelor omenești, din perspectiva dreptății divine. Expresia consacrată și în spațiul latin era *respicere finem*.

2,29 „[Cel] mare": sintaxa greacă nu admite articularea numelui predicativ. Totuși, intenția psalmistului a fost aceea de a sublinia măreția eternă a lui Dumnezeu în contrast cu cea temporară a lui Pompei, de unde și traducerea noastră. În sprijinul opțiunii noastre vine și argumentul supranumelui lui Pompei în epocă: lat. *Magnus*, „cel mare". Generalul fusese supranumit „cel mare" după victoria sa în războiul din Africa din anul 81 î.H. Aluzia istorică devine, în acest fel, clară.

2,31 „îi culcă": verbul grec κοιμίζω a dobândit, în unele contexte clasice, și sensul de „a trimite la culcare (în Hades)", de unde „a omorî". Conotațiile eshatologice evidente ale pasajului i-au determinat pe unii comentatori să afirme că psalmistul face aluzie, în acest verset, la învierea drepților („în slavă" – M. Winninge, *Sinners and the Righteous*, p. 34. Teza aceasta este pusă la îndoială de K. Atkinson, în *I Cried to the Lord*, pp. 49-52).

2,36 „cu răbdare": termenul grec traduce în LXX substantivul ebraic care înseamnă „așteptare, speranță" (P. Prigent, *Les Psaumes de Salomon*, p. 958, nota 36).

ca să facă după mila Sa pentru credincioşii Săi,
ca să stea mereu înaintea Lui întru putere.
37 Binecuvântat fie Domnul în veac înaintea robilor Lui!

3

Psalm al lui Solomon. Despre cei drepţi.

1 Pentru ce dormi, suflete, şi nu-L binecuvântezi pe Domnul?
Cântaţi imn nou pentru Dumnezeu Cel vrednic de laudă!
2 Cântă şi veghează la veghea Lui
căci psalm bun pentru Dumnezeu este cel [rostit] din inimă bună.
3 Drepţii [îşi] amintesc necontenit de Domnul,
aducând laudă şi arătând dreptatea judecăţilor Domnului.
4 Nu va dispreţui cel drept învăţătura de la Domnul,
bunăvoinţa sa [va fi] necontenit înaintea Domnului.
5 Poticnitu-s-a cel drept şi a arătat dreptatea Domnului,
căzut-a şi ia seama la ce va face pentru el Dumnezeu,
ia aminte de unde-i va veni izbăvirea.
6 Adevărul drepţilor [este] de la Dumnezeu, mântuitorul lor,

3,1 *Cf.* şi Ps. 43,24. De data aceasta cel invocat este sufletul omului pentru lupta cu răul. Îndemnurile la trezie corespund credinţei străvechi că, adormit, omul este cel mai vulnerabil şi victimă sigură a păcatului. ♦ „Cântaţi": psalmistul pune verbul la plural din obişnuinţă liturgică, uitând de subiectul la singular. Autorul avea în minte corurile de oameni sau, mai puţin probabil, de îngeri, care cântă psalmi pentru Domnul (*cf.* R.B. Wright, *The Psalms of Solomon*, p. 654). ♦ Geiger crede că îndemnul le era adresat iudeilor, care erau astfel chemaţi să se bucure de moartea lui Pompei. K. Atkinson respinge această supoziţie ca nefondată (*I Cried to the Lord*, p. 195). ♦ „imn nou": alte manuscrise au „imn şi laudă".

3,2 „veghează la veghea Lui": gr. γρηγόρησον ἐπὶ τὴν γρηγόρησιν αὐτοῦ, *litt.* „fii treaz faţă de trezia Lui". Sensul îi pare obscur lui R.B. Wright. Poate fi un îndemn la atenţie faţă de prezenţa veghetoare a lui Dumnezeu.

3,3 „aducând laudă şi arătând dreptatea": *litt.* „întru aducere de laudă/mulţumire/mărturie şi îndreptăţire" (*cf.* nota la Ps. 6,6, *Septuaginta 4/I*).

3,4 „învăţătura": în greacă, un participiu al verbului παιδεύω. Psalmistul se referă, de fapt, la încercările aspre la care Dumnezeu îi supune pe credincioşi ca ei să se îndrepte.

3,5 „a arătat dreptatea Domnului", gr. ἐδικαίωσεν τὸν κύριον. *Cf.* nota 2,15.

3,6 „Adevărul": am tradus astfel pentru a menţine litera textului grec. P. Prigent observă însă că retroversiunea în ebraică a termenului grec permite descoperirea sensului primordial al versetului: „încrederea drepţilor vine de la Dumnezeu" (*Les Psaumes de Salomon*, p. 960).

în casa celui drept nu se sălăşluieşte păcat peste păcat.
7 Îşi cercetează necontenit casa cel drept,
ca să ridice nedreptatea [săvârşită] din greşeală.
8 El face împăcare pentru [greşeala din] neştiinţă postind şi smerindu-şi sufletul,
iar Domnul îl curăţeşte pe tot bărbatul credincios şi casa lui.
9 Poticnitu-s-a păcătosul şi îşi blestemă viaţa,
ziua naşterii sale şi durerile maicii.
10 Păcat peste păcat adăugat-a vieţii sale:
a căzut, pentru că rea i-a fost căderea, şi nu se va mai ridica.
11 Nimicirea păcătosului [va fi] în veac
şi nu va mai fi amintit la cercetarea celor drepţi.

3,7-8 „[7] ... să ridice nedreptatea... [8] El face împăcare...": expresiile trimit în mod general la actele rituale pentru dobândirea iertării şi bunăvoinţei divine în urma unei greşeli; conform legii mozaice (*e.g.* Lev. cap. 4), o dată săvârşit, un păcat nu putea fi anulat, şters, ci doar înlăturat, „ridicat" (ἐξαίρω) printr-o jertfă de „împăcare" (ἐξιλάσκομαι) a lui Dumnezeu, de redobândire a bunăvoinţei Acestuia (*cf.* nota 4,20 la Levitic, în *Septuaginta 1*). ♦ „greşeală": gr. παράπτωμα înseamnă mai precis cădere, „pas greşit", abatere.

3,8 „postind", *litt.* „cu post": D. Luhrmann crede că psalmistul se gândea la ritualul jertfelor de împăcare descris în Lev. 16. Autorul ar fi avut în faţă versiunea LXX, pentru că foloseşte aceeaşi expresie „smerindu-şi sufletul" pentru post (ἐν ταπεινώσει ψυχῆς) cu cea din Lev. 16,29. K. Atkinson observă însă că împăcarea din Lev. era obţinută numai în urma sacrificării a doi iezi (*cf.* Lev. 16,5), or aici psalmistul vorbeşte numai despre post şi smerirea sufletului, lăsând la o parte jertfa necesară. Menţionarea exclusivă a acestor practici pentru împăcarea cu Dumnezeu pare să fie un indiciu al faptului că gruparea autorului va fi abandonat frecventarea Templului, ceea ce a dus automat la suspendarea jertfelor în sânul comunităţii (*An Intertextual Study*, pp. 63-64). ♦ „credincios": gr. ὅσιος, „pios, evlavios" (traducerea tradiţională este „cuvios"); ὅσιος traduce un foarte important termen teologic ebraic: *ḥasîdh*, „bun, credincios", care practică *ḥesedh*-ul (*cf.* nota la Ps. 5,8 în *Septuaginta 4/I*) imitându-L pe Dumnezeu. Datorită frecvenţei termenului, Ps. Sol. au fost consideraţi de anumiţi comentatori unul din manifestele fondatoare ale mişcării hasidice (a „pioşilor", care promovau o respectare strictă a Legii împotriva acomodărilor elenizante şi care, în sec. II î.H., s-au raliat la revolta Macabeilor – *cf.* 1Mac. 2,42; cel puţin în parte sunt socotiţi precursorii fariseilor), acesta fiind şi adjectivul care îi denumeşte pe membrii comunităţii psalmistului.

3,9-12 Pasaj antitetic faţă de 3,5-8. Paralelismul antitetic este structura predilectă a Ps. Sol., figură de stil specifică operelor unor comunităţi religioase cu pronunţate atitudini polemice faţă de curentul principal (ne referim în special la gruparea de la Qumran).

3,11 „la cercetarea celor drepţi": *litt.* „când va cerceta pe cei drepţi" – subiectul neexprimat este Dumnezeu.

12 Aceasta [va fi] partea păcătoşilor în veac;
dar cei care se tem de Domnul se vor ridica la viaţă veşnică
şi viaţa lor [va fi] în lumina Domnului şi nu va avea sfârşit.

4

Cuvântarea lui Solomon. Pentru cei care vor să placă oamenilor.

1 De ce şezi tu, spurcatule, în adunarea celor credincioşi,

3,12 „se vor ridica": verbul ἀνίστημι şi familia lui se specializează pentru noţiunea de „înviere"; de asemenea, „viaţa lor nu va avea sfârşit" indică limpede credinţa în înviere a comunităţii din care provenea psalmistul, ceea ce i-a condus pe unii comentatori să considere că ar fi vorba aici despre gruparea fariseilor. Contraargumentul, insuficient pentru a stabili identitatea autorului, dar suficient pentru a anula argumentul, ar fi că ideea învierii apărea şi în textele de la Qumran (4Q1 2,1-16, *Imnuri* 6,29; *Regula războiului* 12,5). Totuşi, textul de faţă pare să facă referire la Dan. 12,2 şi la literatura profetică în general (*cf.* Iez. 37; Os. 6,2).

4 Datarea Ps. Sol. 4 se poate deduce din absenţa referirilor la invazia romană. Majoritatea comentatorilor plasează alcătuirea imnului înaintea anului 63 î.H. Aluziile istorice pe care le conţine trimit mai degrabă la perioada imediat anterioară invaziei romane, probabil în timpul războiului civil dintre Hircan al II-lea şi fratele său Aristobulos al II-lea, după moartea reginei Alexandra Salome (67 î.H.). ♦ „cei care vor să placă oamenilor": gr. ἀνθρωπάρεσκοι, cuvânt rar, *litt.* „care sunt/vor să fie plăcuţi oamenilor", *i.e.* cei care pozează în drepţi, cei care arată o râvnă ipocrită pentru credinţă etc.

4,1 „spurcatule": personajul astfel desemnat este destinatarul blestemului conţinut în acest psalm. Comentatorii, convinşi de existenţa reală a acestuia în epocă, au încercat să-i determine identitatea din surse paralele. Wellhausen (*Die Pharisäer*, pp. 146-147) a presupus că psalmul se referă la Alexandros Ianneus, regele persecutor al fariseilor. Totuşi, Ps. Sol. 4 nu vorbeşte despre persecuţii directe sau intervenţii militare în forţă, ci mai degrabă despre presiuni politice în interiorul „sfatului", fapt care infirmă ipoteza lui Wellhausen. K. Atkinson demonstrează că „spurcatul" era Aristobulos al II-lea, susţinătorul saduceilor şi frate al lui Hircan al II-lea. Acesta a uzurpat tronul fratelui său, deopotrivă rege şi mare preot, şi s-a proclamat rege al lui Israel, amestecându-se în mod nelegitim în treburile sinedriului („adunarea celor credincioşi") şi înclinând balanţa în favoarea partidei saduceilor, opusă fratelui său (*I Cried to the Lord*, pp. 100-101). ♦ „adunarea celor credincioşi"; gr. συνέδριον ὁσίων: unii comentatori susţin că sintagma se referă la sinedriul general al israeliţilor, instituţie „reprezentativă" cu atribuţii legislative şi juridice. K. Atkinson arată că psalmistul se referă, mai degrabă, la Sinedriul din Ierusalim, instituţie *legitimă* din cetatea sfântă, constituită *ad-hoc* la diverse ocazii, care grupa diversele facţiuni politico-religioase ale momentului (farisei, saducei, dar probabil şi alţii). Autorul Ps. Sol. pare să surprindă adunarea în momente de mari tulburări politice interne, probabil în timpul episodicei domnii a lui Aristobulos al II-lea

când inima ta e cu totul departe de Domnul,
cu nelegiuiri mâniindu-L pe Dumnezeul lui Israel?
2 Cu prisos de cuvinte, cu prisos de mustrări [mai mult] decât toți,
cel aspru în vorbe îi osândește pe păcătoși la judecată.
3 Și mâna lui, printre cele dintâi, este asupra [păcătosu]lui, cu râvnă parcă,
în vreme ce chiar el este vinovat de felurime de păcate și de neînfrânare.
4 Ochii lui [sunt] pe toate femeile fără osebire,
și limba lui [este] mincinoasă când se leagă cu jurământ.
5 Noaptea și în ascuns păcătuiește ca și cum nu l-ar vedea [nimeni],
cu ochii săi grăiește fiecărei femei întru înțelegere ticăloasă,
iute intră în orice casă, cu veselie, de parcă ar fi nevinovat.
6 Să-i îndepărteze Dumnezeu pe cei care trăiesc în fățărnicie alături de
cei credincioși,

(„spurcatul"), pe când suveranul încerca să înfrângă opoziția majoritară a fariseilor, numiți „păcătoși" în versetul următor, și să îndepărteze din sfat elementele ultraortodoxe, de tipul membrilor comunității psalmistului. Important de remarcat este că psalmistul nu contestă legitimitatea sinedriului, pe care îl numește „al credincioșilor", ci componența lui coruptă. Ar rezulta de aici faptul că psalmistul provine dintr-o comunitate din Ierusalim care participa la lucrările sinedriului, deci neizolată, dar care se vedea, în împrejurările politice respective, persecutată de alte grupări cărora le contesta autoritatea și legitimitatea.

4,2 „Cu prisos": gr. περισσός, *litt.* „exces, risipă, surplus". Termenul descrie deopotrivă abuzul cantitativ și calitativ al discursurilor incriminatoare ale „spurcatului". ♦ „păcătoși": după toate aparențele, psalmistul îi numește astfel pe farisei, partida opusă „spurcatului" Aristobulos al II-lea și ținta predilectă a diatribelor suveranului partizan al saduceilor. Autorul se delimitează atât de „păcătoșii" farisei, cât și de „spurcatul" judecător saduceu. Comunitatea dreptcredincioasă a autorului se vede amenințată, cu alte cuvinte, atât de păcatele unora, cât și de acuzațiile oficiale ale celorlalți. ♦ „mustrări": gr. σεμείωσις, *litt.* „semn, gest". Termenul se referă la gesturile prin care judecătorul îi acuza public, în sinedriu, pe păcătoși (P. Prigent, *Les Psaumes de Salomon*, p. 961, nota 2). În retorica romană clasică, termenul echivalent și specializat era *actio*. Gestul acuzator este reluat explicit în Ps. Sol. 4,3: judecătorul ridică mâna către cei vinovați.

4,3 „râvnă": gr. ζῆλος. *Cf.* și Ps. Sol. 2,24. Aluzie prin antifrază la „râvna" lui Phinees din Num. 25,11. Zelul „spurcatului" este numai un pretext de a-și îndepărta adversarii politici.

4,4 Înfierarea „spurcatului" se face în termenii foarte gravi ai încălcării jurământului și ai adulterului prin seducere. Ambele fapte de corupție morală sunt subsumabile abuzului de putere.

4,5 „înțelegere ticăloasă": gr. συνταγὴ κακίας. Expresia se referă la adulter.

4,6 „să-i îndepărteze": *litt.* „să-i ridice"; *cf.* și expresia „mutarea [de pe pământ]", în nota 4,18. ♦ „cei care trăiesc în fățărnicie alături de cei credincioși": am optat pentru

să le putrezească lor carnea şi în sărăcie [să-şi ducă] viaţa!
7 Să dezvăluie Dumnezeu faptele celor care vor să placă oamenilor,
de râs şi batjocură [să fie] faptele lor!
8 Să arate cei credincioşi dreptatea judecăţii Dumnezeului lor,
când vor fi îndepărtaţi păcătoşii de la faţa celui drept,
cei ce vor să placă oamenilor rostind legea cu viclenie!
9 Ochii lor sunt asupra casei bărbatului aşezat,
ca şarpele, ca să[-şi] destrame unul altuia înţelepciunea în cuvinte de
nelegiuiţi.
10 Cuvintele lui [sunt] înşelăciuni, ca să-şi împlinească pofta nedreaptă:
nu s-a îndepărtat, până când n-a izbutit să[-i] împrăştie ca pe orfani;
11 şi a pustiit casa pentru pofta[-i] nelegiuită
şi a înşelat cu cuvinte, pentru că nu este cine să vadă şi să judece.
12 [După ce] s-a umplut cu această nelegiuire,
ochii lui s-au şi pus pe altă casă,
spre a [o] nimici cu cuvinte înaripate.
13 Nu se umple sufletul lui, ca iadul, cu toate acestea.

---

traducerea literală, pentru că posibila versiune liberă „cei care sunt făţarnici cu cei credincioşi" nu lămureşte raporturile de proximitate socială asupra cărora insistă autorul. Psalmistul îi numeşte „credincioşi" pe adepţii comunităţii sale, obligaţi *să trăiască* alături de păcătoşi şi sperjuri în Ierusalim. Acesta este un indiciu important al faptului că psalmistul nu aparţine comunităţilor autoizolate în deşert ale esenienilor. ♦ „carnea lor", *litt.* „carnea lui": am menţinut, pentru coerenţa simetriei, pronumele la plural. Aceeaşi soluţie a fost adoptată, în ciuda mărturiei textuale a pronumelui personal la singular, de P. Prigent, p. 962 (*cf.* şi nota 6 *ad loc.*).

4,9 „aşezat": gr. ἐν εὐσταθείᾳ, *litt.* „în statornicie". Termenul românesc este folosit în sens moral. Scopul păcătosului este distrugerea morală a familiilor dreptcredincioşilor. ♦ „şarpele": autorul se plasează în descendenţa tradiţiei iudaice care conotează negativ şarpele (*cf.* Gen. 3,1). El este creatura care „destramă" (gr. διαλῦσαι) adevărata înţelepciune divină a Cuvântului, înlocuind-o cu aparenţa ei nocivă, a vorbelor seducătoare şi desacralizate.

4,11 „nu este cine să vadă şi să judece": aserţiunea nu aparţine psalmistului, ci păcătoşilor. Autorul o lansează eliptic, în stil indirect liber.

4,12 „cuvinte înaripate": gr. λόγοι ἀναπτερώσεως. Probabil o reminiscenţă a traducătorului din literatura greacă clasică, pe care am încercat să o sugerăm la rândul nostru. Aici însă este vorba de cuvintele care dau aripi, care-l incită pe ascultător. Accentul se pune mai mult pe efectul obţinut decât pe arta propriu-zisă a vorbitorului.

4,13 „iadul": termenul traduce gr. ᾅδης (Hades), cuvânt specializat în LXX pentru ebraicul *š'ol*, „lăcaşul morţilor". Spaţiu subpământean, iniţial conceput neutru, ca

14 Fie, Doamne, partea lui spre necinstire înaintea Ta!
Ieşirea lui cu suspine şi intrarea lui cu blestem!
15 În dureri şi sărăcie şi în strâmtorare [să fie] viaţa lui, Doamne,
somnul lui, în chinuri şi trezirea lui, în strâmtorări.
16 Să i se ia somnul de la tâmple noaptea,
ruşinos să dea greş în orice faptă a mâinilor sale.
17 Cu mâinile goale să intre în casa lui
şi să-i fie lipsită casa de tot ce i-ar umple sufletul.
18 În singurătate, fără copii [să-i fie] bătrâneţea lui până la mutarea [de pe pământ].
19 Să fie risipită de fiare carnea celor care vor să placă oamenilor
şi oasele nelegiuiţilor [să zacă] necinstite dinaintea soarelui.
20 Corbii să scoată ochii făţarnicilor,
căci au pustiit cu necinste multe case de oameni,
şi [le]-au risipit cu pofta [lor],

---

receptacol al tuturor morţilor, *şeol* capătă valenţe etice diferite în literatura iudaică mai târzie: se vorbeşte mai ales de un *şeol* unde se duc nelegiuiţii după moarte, dar şi de un *şeol* al celor drepţi. Într-o fază ulterioară, în literatura apocaliptică de la Qumran, *şeol* devine exclusiv locul osândei postume a păcătoşilor. ♦ După K. Atkinson, insaţiabilitatea tărâmului infernal postulată de psalmist poate fi pusă în legătură cu practicile ilicite, dar curente în epocă, de a-i hrăni pe cei morţi sau cu personificările Infernului sub forma unui monstru subpământean imposibil de săturat (*An Intertextual Study*, p. 84).

4,14 „Ieşirea lui... intrarea lui": ebraism care desemnează toate acţiunile unui individ.

4,15 „strâmtorare": gr. ἀπορία, *litt.* „impas" – poate sugera fie lipsa soluţiei, fie disperarea celui care nu găseşte ieşire.

4,16 „Să i se ia somnul": insomnia era percepută în Antichitatea iudaică drept pedeapsă divină şi era menită să împiedice diverse acţiuni diurne. Cel „spurcat" este blestemat să nu-şi găsească liniştea noaptea, ca astfel să i se zădărnicească şi mârşăviile din timpul zilei.

4,18 „până la mutarea [de pe pământ]": gr. εἰς ἀνάλημψιν, *litt.* „până la ridicare". Termenul grecesc este un *hapax* în LXX. De asemenea, cunoaşte o singură atestare în NT, în Lc. 9,51. Era însă folosit din plin în literatura apocrifă intertestamentară, cu sensul specializat de „ridicare la cer" (*cf. Testamentul lui Avraam*, *1 Enoh*, *Ridicarea lui Moise la cer* etc.). R. Wright prezintă această ciudăţenie terminologică drept posibil indiciu pentru datarea traducerii în greacă a Ps. Sol. (*The Psalms of Solomon*, în *Old Testament Pseudepigrapha*, vol. I, p. 656, nota m).

4,19 „[să zacă]... dinaintea soarelui": expresia se referă la una dintre cele mai crunte şi profanatoare pedepse din lumea antică: neîngroparea cadavrelor şi abandonarea lor ca hrană pentru animale. *Cf.* Iez. 39,4.

4,20 Corbii erau consideraţi animale spurcate.

21 şi nu şi-au amintit de Dumnezeu,
şi nu s-au temut de Dumnezeu în toate acestea,
şi L-au mâniat pe Dumnezeu, şi L-au stârnit.
22 Să-i alunge de pe pământ,
căci au amăgit sufletele celor nevinovaţi cu înşelăciune.
23 Fericiţi cei care se tem de Domnul în nevinovăţia lor:
Domnul îi va izbăvi de oamenii vicleni şi păcătoşi
şi ne izbăveşte pe noi de toată piatra de poticnire a nelegiuitului.
24 Să-i îndepărteze Dumnezeu pe cei care fac cu trufie toată nedreptatea,
căci judecător mare şi puternic este Domnul Dumnezeul nostru întru dreptate.
25 Fie, Doamne, mila Ta peste toţi cei care Te iubesc!

5
Psalm al lui Solomon

1 Doamne Dumnezeule, lăuda-voi numele Tău cu bucurie,
în mijlocul celor care ştiu judecăţile Tale cele drepte.
2 Căci Tu [eşti] bun şi milostiv, scăparea celui sărac:

4,22 „Să-i alunge": *litt.* „să-i ridice".

4,23 „piatra de poticnire": gr. σκάνδαλον, *litt.* „capcană, piedică", iar cu sens metaforic, „scandal, sminteală". *Cf.* Iis. Nav. 23,13; 1Rg. 18,21; Mt. 18,7 etc.

5 Ps. Sol. 5 este un comentariu extins (*midraş*) al Ps. 148. Autorul adaptează însă imnul creaţiei din Ps. 148 la condiţiile materiale concrete ale comunităţii sale, ameninţată de sărăcie şi de foamete, introducând aici tema inechităţii sociale şi, prin contrast, justificarea dreptăţii divine. ♦ Ryle şi James consideră că psalmul descrie foametea care i-a afectat pe locuitorii din Ierusalim în timpul invaziei lui Pompei din anul 63 î.H. Pentru a-şi susţine teoria, exegeţii englezi trimit la aluzii similare din Ps. Sol. 2,10 şi 17,21, imnuri care se referă cu precizie la evenimentele din anul 63 (*The Psalms of the Pharisees*, pp. 52. 136).

5,1 Versetul pregăteşte trecerea de la obişnuita persoană I singular la persoana I plural (*cf.* 5,5). Autorul se identifică explicit cu comunitatea dreptcredincioasă în numele căreia vorbeşte.

5,2 „sărac": gr. πτωχός. Pe baza acestei indicaţii, P. Prigent atribuie Psalmii lui Solomon comunităţii de la Qumran: esenienii îşi atribuiau acest statut social în texte precum *Regula războiului* 9,9,13; 13,14; *Imnuri* 5,16,18,22. Comunităţile de la Qumran au preluat această categorie generală din Psalmii canonici şi au aplicat-o la realităţile materiale ale grupării. Ea a fost apoi reinterpretată cu referire la membrii primei comunităţi creştine de la Ierusalim (*cf.* Gal. 2,10). Afirmaţia exegetului francez (*Les Psaumes de*

când strig către Tine, să nu rămâi tăcut față de mine!
3 Nu va lua nimeni prăzi de la un bărbat puternic;
și cine va lua din toate cele pe care le-ai făcut, dacă Tu nu-i dai?
4 Căci omul și partea lui de la Tine [sunt puse] în cumpănă:
[nimeni] nu va putea adăuga peste hotărârea Ta, Dumnezeule.
5 În strâmtorarea noastră Te vom chema în ajutor,
iar Tu nu vei întoarce ruga noastră,
că Tu ești Dumnezeul nostru.
6 Nu îngreuna mâna Ta asupra noastră,
ca să nu păcătuim [când suntem] la ananghie.
7 Chiar dacă nu ne-ai întoarce, nu ne vom îndepărta,
ci vom veni la Tine.
8 Căci dacă aș flămânzi, către Tine voi striga, Dumnezeule,
și Tu îmi vei da.
9 Păsările și peștii Tu îi hrănești,

Salomon, pp. 958-959, nota 36) este respinsă, ca nefondată, de K. Atkinson: comentatorul american este de părere că psalmistul se referă strict la foametea care a afectat la un moment dat întreaga comunitate din care și el făcea parte. Nu ar fi vorba de un statut social liber acceptat prin care se evidenția gruparea din Ierusalim, ci de starea temporară a comunității aflate într-un moment de cumpănă (*I Cried to the Lord*, p. 186).

5,4 „partea lui de la Tine": se poate înțelege și „(omul și) partea lui (sunt puse în cumpănă) la Tine". Exprimare a credinței în predeterminismul divin, care ar apropia comunitatea autorului de convingerile comunității de la Qumran (*cf.* Flavius Iosephus, *AI* 13,172-173). Totuși, Ps. Sol. nu pot fi integral atribuiți teologiei eseniene, pentru că în numeroase alte locuri psalmistul insistă asupra doctrinei liberului arbitru (*cf.* Ps. Sol. 9,4 și nota). ♦ „în cumpănă": simbolismul „cumpenei", al „balanței divine" este recurent în literatura biblică sapiențială, *cf.* Ps. 62,9, Iov 31,6. Autorul Ps. Sol. va fi avut mai degrabă în minte aceste texte canonice decât cele ale grupării de la Qumran.

5,5 Psalmistul știe că Dumnezeu nu va întoarce îndărăt neascultată rugăciunea drepților Lui. Antifrază explicită la Plângerile lui Ieremia 3,8 și Iov 30,20.

5,6 „Îngreunarea" mâinii lui Dumnezeu era o metaforă frecventă în literatura biblică pentru pedeapsa divină.

5,7 „dacă nu ne-ai întoarce": expresia implică sensul de restaurație materială și morală. Drepții vizează, în varianta maximalistă, repunerea în posesie paradisiacă. Textul ar putea avea și un sens eshatologic. Versiunea siriacă simplifică: „Nu îți întoarce fața de la noi." P. Prigent a optat pentru această variantă în traducerea lui din *Les Psaumes de Salomon*, p. 964, datorită paralelismului astfel perfect dintre vv. 7 și 6.

5,9-10 Descrierea creaturii în termenii simbolici obișnuiți ai literaturii sapiențiale (pești, păsări, turme, pășuni) legitimează locul omului, văzut la modul generic, în armonia universală (*cf.* Ps. 148,9-10).

când dai ploaie pustiurilor, ca să răsară iarba.
10 Ai pregătit păşuni în pustiu pentru toate vieţuitoarele,
şi, dacă ar flămânzi, către Tine vor ridica faţa lor.
11 Regii şi căpeteniile şi popoarele Tu le hrăneşti, Dumnezeule,
şi cine este nădejdea săracului şi a celui lipsit, dacă nu Tu, Doamne?
12 Iar Tu vei da ascultare: căci cine este bun şi blând dacă nu Tu,
ca să bucuri sufletul celui umil, când cu milă deschizi mâna Ta?
13 Bunătatea omului [e] cu zgârcenie şi [lăsată] pe mâine,
iar dacă ar face-o a doua oară fără murmur, tare te-ai mai minuna.
14 Darul Tău însă e mare-n bunătate şi bogat,
iar cel care-şi pune nădejdea în Tine, nu va duce lipsă de daruri.
15 Pe tot pământul – mila Ta, Doamne, cu bunătate.
16 Fericit cel de care-Şi aminteşte Dumnezeu, cu măsură îndestulându-l:
[căci] dacă omul are prea mult, păcătuieşte.
17 E de ajuns măsura cu dreptate,
şi întru aceasta – binecuvântarea Domnului spre belşug întru dreptate.
18 Să se bucure întru cele bune cei ce se tem de Domnul,

5,11 Autorul reia, într-o interpretare proprie, Ps. 148,11. Dacă acolo regii, căpeteniile şi popoarele aparţin în mod legitim ordinii creaţiei, aici psalmistul adaugă un verset (partea a doua din v. 11) relevant pentru condiţia socială a autorului şi a grupului pe care acesta îl reprezintă. Insistenţa asupra sărăciei dreptcredincioşilor explică devotamentul total al comunităţii ultraortodoxe faţă de unica autoritate liber acceptată: Dumnezeu.

5,13 „şi [lăsată pe] mâine": gr. καὶ ἡ αὔριον. Formularea este neaşteptată; se poate presupune o greşeală a traducătorului în greacă sau o omisiune a vreunui copist. Sensul reconstituit de Wright ar fi: „Bunătatea omului este zgârcită şi [mereu lăsată] pe ziua de mâine" (*The Psalms of Solomon*, în *Old Testament Pseudepigrapha*, vol. 1, p. 657, nota e). Interpretarea aceasta respectă punctuaţia stabilită de ediţia Rahlfs. P. Prigent crede, pe de altă parte, că traducătorul în greacă al psalmului a citit greşit ebraicul *meḥīr*, „preţ", ca *māḥār*, „mâine". Sensul reconstituit al versetului original ar fi, după el: „Dărnicia omului nu este decât zgârcenie, indiferent de preţ." Noi am optat pentru lectura lui ἡ αὔριον în contextul părţii a doua a versetului: în favoarea acestei lecturi ar pleda reluarea conjuncţiei copulative (*cf.* şi sensul iterativ al verbului δευτερῶ) şi articolul care îl precedă pe αὔριον. ♦ „te-ai mai minuna": versiunea siriacă are: „ceea ce este uimitor".

5,14 „nu va duce lipsă de daruri": gr. οὐ φείσεται ἐν δόματι, *litt.* „nu se va zgârci la dar"; gr. φείδομαι (*litt.* „a cruţa", dar şi „a face economie") este folosit frecvent precedat de negaţie cu sensul „a folosi din plin", „a nu se lipsi de ceva".

5,16 „cu măsură îndestulându-l": gr. ἐν συμμετρίᾳ αὐταρκείας, *litt.* „întru măsura a ceea ce-l face autosuficient".

5,17 „măsura", gr. μέτριος: este vorba de avutul dobândit cu simţul măsurii.

şi bunătatea Ta peste Israel, întru împărăţia Ta.
19 Binecuvântată fie slava Domnului, căci El este împăratul nostru!

6

Întru nădejde. Al lui Solomon.

1 Fericit bărbatul a cărui inimă e gata spre a chema numele Domnului:
când îşi va aminti numele Domnului, va fi mântuit.
2 Căile lui sunt îndreptate de Domnul
şi străjuite faptele mâinilor sale de Domnul Dumnezeul lui.
3 De vederea viselor sale rele nu se va tulbura sufletul său,
la trecerea râurilor şi în zbuciumul mărilor nu se va înspăimânta.
4 Sculatu-s-a din somnul lui şi a binecuvântat numele Domnului,

---

6 Psalmul este un îndemn la rugăciune. În lipsa unor surse externe şi a aluziilor interne la un anumit eveniment istoric, comentatorii nu au putut stabili o datare precisă. Viteau a propus o soluţie prea puţin convingătoare: 69-64 î.H. (*Les Psaumes de Salomon* 43, pp. 286-288). La fel, Ewald credea că psalmul ar fi fost redactat înaintea invaziei pompeiene (*Geschichte des Volkes Israel*, p. 392). Atkinson ezită să propună o datare, dar face observaţia că similitudinile lexicale şi stilistice dintre Ps. Sol. 6 şi Ps. Sol. 10 ar indica faptul că ambele imnuri au avut acelaşi autor.

6,1 Versetul pare a fi o parafrază la Ioel 3,5. Invocarea numelui Domnului apare ca o practică rituală premozaică (*cf.* Gen. 4.26). Aici termenul funcţionează ca sinecdocă pentru rugăciune în general.

6,2 „faptele mâinilor": răspunsul divin la rugăciunea dreptcredinciosului este imediat şi se manifestă în acţiunile curente ale oamenilor. Versetul următor exemplifică unele dintre aceste circumstanţe.

6,3 „De vederea viselor sale rele": în epocile elenistică şi romană coşmarurile erau atribuite demonilor, fapt atestat de inscripţii magice din spaţiul palestinian conţinând texte apotropaice redactate în aramaică. Numeroase asemenea incantaţii au fost descifrate şi în Manuscrisele de la Marea Moartă. Fenomenul se datorează, pe de o parte, importului masiv de credinţe şi superstiţii din Orient, influenţă la care a fost supusă civilizaţia iudaică în exilul babilonian, şi, pe de altă parte, aculturaţiei elenistice ulterioare. Psalmistul arată, de fapt, că Dumnezeu îl apără atât ziua, cât şi noaptea pe dreptcredinciosul care se roagă. ♦ „trecerea râurilor şi zbuciumul mărilor": Geiger crede că autorul se referă aici la trecerea apelor onirice (*Der Psalter Salomo's*, p. 122). K. Atkinson arată însă că autorul avea în vedere efectele cât mai largi ale rugăciunii în viaţa cotidiană a credinciosului. În cazul de faţă, sunt amintite pur şi simplu pericolele reale ale călătoriei (*An Intertextual Study*, p. 128).

6,4 „Sculatu-s-a din somnul lui şi a binecuvântat...": psalmistul se referă aici la importanţa rugăciunii de dimineaţă, fapt poate semnificativ pentru gruparea religioasă aflată la

cu inimă statornică a înălţat imn pentru numele Dumnezeului său.
5 Rugatu-s-a în faţa Domnului pentru toată casa lui,
şi Domnul a ascultat rugăciunea oricui se teme de Dumnezeu.
6 Şi toată cererea sufletului care nădăjduieşte în El o împlineşte Domnul.
Binecuvântat [fie] Domnul care-Şi arată îndurarea către cei care-L iubesc cu adevărat.

7

Al lui Solomon. [Pentru] întoarcere.

1 Nu[-Ţi] muta sălaşul de la noi, Dumnezeule,
ca să nu ni se pună împotrivă cei care ne urăsc fără temei.
2 Căci i-ai alungat, Dumnezeule,

---

originea acestor psalmi. Totuşi, nu se poate preciza dacă autorul avea în gând rugăciunile de tip dizident din afara Templului sau rugăciunea comună matinală din incinta Templului.

6,6 „cu adevărat": gr. ἐν ἀληθείᾳ, *litt.* „întru adevăr".

7 „[Pentru] întoarcere": după unii comentatori, termenul se referă fie la întoarcerea lui Dumnezeu în rândul poporului ales, fie la întoarcerea lui Israel „reconvertit" la Dumnezeu. O asemenea disjuncţie este însă artificială. Ps. Sol. 7 se referă mai degrabă la restaurarea Legământului.

7,1 „Nu[-Ţi] muta sălaşul": gr. μὴ ἀποσκηνώσῃς. Verbul grec înseamnă, literal, „a-şi muta cortul". Termenul este consacrat pentru acţiunea de temut a lui Dumnezeu de a-Şi retrage prezenţa din Templul de la Ierusalim, dar poate fi şi o referinţă în sens general. Este o aluzie la criza spirituală profundă prin care trecea Israelul şi care ameninţa să se termine cu desacralizarea şi delegitimarea Templului ca sălaş sacru. O asemenea retragere a prezenţei lui Dumnezeu este revelată în Iez. 10. ♦ Comentatorii psalmului au înaintat mai multe ipoteze pentru datarea lui pornind de la acest verset. J. Wellhausen observa că tonul mai moderat al psalmului faţă de Ps. Sol. 2 sau 8 ar fi un bun indiciu că autorul se referea la asediul lui Irod cel Mare şi al generalului roman Sosius asupra Ierusalimului, din anul 37 î.H. (*Pharisäer*, p. 149). Geiger susţine că psalmul datează chiar din timpul asediului armatei romane conduse de Pompei în 63 î.H. (*Der Psalter Salomo's*, p. 123). Mai circumspecţi, primii comentatori, Ryle şi James, plasează Ps. Sol. 7 în „era pompeiană". K. Atkinson este de părere că psalmul datează din perioada imediat anterioară invaziei pompeiene, când ambele partide regale ierusalimitane, reprezentate de Hyrcanus şi Aristobulos, purtau tratative separate cu puterea romană pentru restabilirea ordinii în casa regală hasmoneică şi în Ierusalim (*I Cried to the Lord*, p. 110). Psalmul nu vorbeşte despre un atac consumat, ci de unul iminent.

7,2 „moştenirea sfinţeniei Tale": gr. κληρονομία ἁγιάσματός σου. Am preferat traducerea literală în locul formulării „moştenirea Ta sfântă", pentru că, în acest caz, sintagma se referă la Templu (*v. infra* nota 8,4) şi la spaţiul sacrosanct din interiorul acestuia.

ca să nu calce piciorul lor moştenirea sfinţeniei Tale.
3 Tu întru voia Ta învaţă-ne,
şi nu [ne] da neamurilor.
4 Căci dacă trimiţi moarte,
să-i dai poruncă [aparte] pentru noi.
5 Fiindcă Tu eşti milostiv
şi nu Te vei mânia încât să ne nimiceşti.
6 Întru sălăşluirea numelui Tău în mijlocul nostru vom fi miluiţi
şi nu se va întări asupra noastră [nici un] neam.
7 Că Tu eşti pavăza noastră,
şi noi Te vom chema, iar Tu ne vei asculta.
8 Căci Te vei îndura de stirpea lui Israel în veac
şi nu-[l] vei alunga.
9 Iar noi [vom fi] sub jugul Tău în veac
şi sub biciul învăţăturii Tale.
10 Îndrepta-ne-vei la vremea ocrotirii Tale,
ca să miluieşti casa lui Iacov în ziua pe care le-ai făgăduit-o.

8

Al lui Solomon. Spre biruinţă.

1 Restrişte şi glas de război auzit-a urechea mea,

7,3 „învaţă-ne": gr. παίδευσον. Verbul grec are aici sensul de „a disciplina". Am menţinut însă traducerea tradiţională din motive stilistice.

7,4 După unii comentatori, psalmistul face aluzie la episodul celei de-a zecea plăgi din Exod (R.B. Wright); după alţii, el ar fi avut în vedere trimiterea îngerului morţii din 1Par. 21,15 (Ryle şi James).

7,10 Autorul se referă la profeţia pe care Iacob o primeşte în vis, la Betel (Gen. 28,15).

8 Psalmul conţine detalii istorice importante despre asediul şi cucerirea romană a Ierusalimului din anul 63 î.H. Similitudinile cu Ps. Sol. 2 sunt izbitoare, însă cum Ps. Sol. 8 se opreşte strict la episodul cuceririi de către Pompei, fără a pomeni nimic despre moartea generalului roman din anul 48 î.H. (*cf.* Ps. Sol. 2), se presupune că acesta a fost compus înaintea Ps. Sol. 2, având şi alt autor. Psalmistul manifestă aici un interes aparte pentru transgresiunile morale ale preoţilor de la Templu, pe care le consideră principala cauză a invaziei romane şi lansează, în consecinţă, o dezbatere strânsă pe teme de *halakāh* (drept rabinic). ♦ P. Prigent observă că titlul „Spre biruinţă" este cel folosit în versiunea Theodotion a Psalmilor canonici, unde apare în loc de „pentru mai marele cântăreţilor" (TM) / „pentru sfârşit" (LXX). Versiunea greacă a Ps. Sol. 8 ar aparţine aceleiaşi tradiţii, spre deosebire de cea siriacă, în care titlurile sunt absente şi, mai mult,

glas de trâmbiţă sunând măcel şi nimicire,
2 glas de popor mult ca un vânt grozav,
ca o vijelie de foc puternic purtat prin pustiu.
3 Şi mi-am zis în inima mea:
Unde aşadar îl va judeca Dumnezeu?
4 Am auzit glas la Ierusalim, cetatea sfinţeniei:
5 sfâşiatu-s-au rărunchii mei când l-am auzit,
slăbit-au genunchii mei, îngrozitu-s-a inima mea,
tulburatu-s-au oasele mele ca inul.
6 Am zis: „Îşi vor urma căile lor cu dreptate."

---

se poate presupune că menţiunile existau şi în versiunea ebraică originală (*Les Psaumes de Salomon*, p. 968).

8,1 „glas de război... glas de trâmbiţă": trâmbiţele erau folosite în Antichitate pentru a anunţa începutul operaţiunilor militare. Psalmistul suprapune însă informaţia istorică strictă peste credinţa biblică după care Dumnezeu Îşi va anunţa judecata tot cu sunet de trâmbiţe. Subtila proiecţie eshatologică ar putea explica astfel neclaritatea titlului.

8,2 „vânt grozav", *litt.* „vânt mult foarte": vântul şi focul sunt simboluri ale acţiunii distrugătoare a lui Dumnezeu de la sfârşitul veacurilor (*cf.* Is. 66,15). Vijelia nimicitoare prin pustiu aminteşte episodul din Ex. 14,19.

8,3 „am zis în inima mea": în mentalitatea iudaică antică inima este sediul conştiinţei, al gândirii şi al voinţei. ♦ „Unde aşadar îl va judeca Dumnezeu?": interogaţia este neclară, din cauza pronumelui. Ryle şi James cred că traducătorul în greacă a vocalizat greşit un sufix pronominal ebraic şi că pronumele de persoana a treia din greacă trebuie înlocuit cu cel de persoana întâi plural (*Psalms of the Pharisees*, p. 74). Aceeaşi ipoteză este susţinută şi de P. Prigent. M. Winninge pledează pentru menţinerea variantei din textul grec şi aduce argumentul că pronumele se referă la Pompei (*Sinners and the Righteous*, p. 57).

8,4 „cetatea sfinţeniei": cetatea Templului (ἁγίασμα, *cf.* Ex. 25,8 şi nota *ad loc.*, în *Septuaginta 1*), *i.e.* Ierusalimul. Psalmistul indică explicit Ierusalimul ca teatru al operaţiunilor militare romane şi, implicit, ca sediu al comunităţii religioase din care face parte.

8,5 „rărunchii": gr. ὀσφύς, *litt.* „şalele", considerate sediul unor pulsiuni, mai ales al fricii. Expresia este folosită cu predilecţie în scrierile profetice. ♦ „tulburatu-s-au oasele mele ca inul": vb. ταράσσω înseamnă „a agita, a stârni, a tulbura", de unde şi sensul metaforic „a amesteca", „a încâlci". *Cf.* Ps. 6,3.

8,6 „Îşi vor urma", *litt.* „îşi vor îndrepta": fraza este ambiguă, din cauza absenţei subiectului. Psalmistul se referă fie la locuitorii Ierusalimului (mai ales la comunitatea de dreptcredincioşi din care face parte) şi, în acest caz, îşi exprimă speranţa în invincibilitatea cetăţii sfinte (*cf.* 8,4), fie, mai degrabă, la invadatorii romani, în calitate de instrumente ale misiunii divine de pedepsire a nelegiuirilor săvârşite de mai-marii Ierusalimului, aflaţi în conflict deschis cu comunitatea autorului. P. Prigent propune şi o a treia

7 Am socotit judecăţile lui Dumnezeu de la zidirea cerului şi a pământului,
şi am arătat dreptatea lui Dumnezeu în judecăţile Lui cele din veac.
8 Dezvăluit-a Dumnezeu păcatele lor dinaintea soarelui,
a cunoscut tot pământul judecăţile lui Dumnezeu cele drepte.
9 În ascunzişuri de sub pământ [s-au săvârşit] nelegiurile lor, spre mânie:
fiul s-a unit cu mama şi tatăl cu fiica de-a valma.
10 Au săvârşit adulter, fiecare cu femeia vecinului său,

---

posibilitate de lectură: „Le-am zis [celor care] îşi urmează căile lor cu dreptate: «Am socotit judecăţile lui Dumnezeu...»" (*Les Psaumes de Salomon*, p. 968, nota 6).

8,7 „Am socotit": în momente de mare încercare, psalmistul *recapitulează* faptele dreptăţii divine, care alcătuiesc, de fapt, istoria reală a lui Israel. Ps. Sol. 8 devine astfel o glosă la sensul istoriei sacre, o legitimare a acesteia şi, totodată, expresia speranţei dreptcredinciosului în justeţea providenţei divine.

8,8 „păcatele lor": se explicitează, în versetele următoare, cauzele morale care au dus la invazia păgânilor. Descrierea amănunţită a păcatelor ierusalimitanilor, în frunte cu preoţii lor (8,12), are o tonalitate polemică voită, modelată după scrierile profetice, de la care autorul se revendică în numele comunităţii sale puriste. ♦ „dinaintea soarelui": *i.e.* „în plină zi" (*cf.* Ps. Sol. 2,11).

8,9 „În ascunzişuri de sub pământ...": *cf.* nota la 1,7. K. Atkinson crede însă că psalmistul face aici aluzie şi la unul dintre ritualurile secrete de purificare a clasei sacerdotale, pe care îl denunţă ca insuficient (în cazul în care un preot se afla în impuritate rituală, urma un ceremonial de purificare secret într-un tunel subteran din incinta Templului – *Mişna, Tamid* 1,1. Un astfel de tunel a fost descoperit de arheologi pe Muntele Templului din Ierusalim). Autorul pare să atragă astfel atenţia că jertfele din Templu erau impure, pentru că erau săvârşite de preoţi care nu se purificaseră după normele ritualului mozaic. De aici şi posibila părăsire a jertfelor de la Templu de către comunitatea psalmistului, care pare să îşi fi organizat case proprii de rugăciune (*cf. I Cried to the Lord*, pp. 65-66). Psalmistul trimite, prin antifrază, la Ier. 23,24. ♦ „s-a unit... de-a valma": gr. συμφύρω. Verbul înseamnă „a se amesteca la întâmplare", de aici traducerea noastră, care încearcă să păstreze toată greutatea expresiei greceşti.

8,10-12 Versetele arată care este ţinta principală în acest imn: clasa sacerdotală. Păcatele de care sunt acuzaţi preoţii se împart în trei categorii: adulterul (8,10), jefuirea „celor sfinte" (a tezaurului din Templu, 8,11) şi pângărirea altarului de jertfe (8,12). Aceleaşi acuzaţii le sunt aduse mai-marilor preoţilor în unele manuscrise de la Marea Moartă, precum 4Q 171 sau *Sulul de la Damasc* 4,15-18. K. Atkinson afirmă că, deşi prezintă asemănări izbitoare, Ps. Sol. 8 şi textele menţionate de la Qumran nu s-au influenţat în nici un fel, ci, mai degrabă, aparţineau unui curent general antihasmoneic şi antisaduceic al societăţii israelite ultraconservatoare (*I Cried to the Lord*, pp. 66-67).

au încheiat între ei legăminte sub jurământ pentru aceasta.
11 Au prădat cele sfinte ale lui Dumnezeu,
de parcă nu ar mai fi [nici un] moştenitor care să răscumpere.
12 Au călcat în picioare altarul Domnului [din cauza] a toată necurăţia
şi au pângărit jertfele cu sânge spurcat, ca pe cărnuri necurate.
13 N-au lăsat nici un păcat nefăcut, pe care să nu-l facă mai mult decât
neamurile.
14 De aceea Dumnezeu le-a amestecat duh de rătăcire,
le-a dat să bea cupă de vin neîndoit, ca să se îmbete.
15 L-a adus de la capătul pământului pe cel care loveşte cu tărie,
a hotărât să fie război în Ierusalim şi în ţinutul lui.
16 L-au întâmpinat cu bucurie căpeteniile ţării,

8,10 „legăminte sub jurământ": psalmistul face aluzie la jurămintele pe care femeia acuzată de adulter trebuia să le facă în faţa preotului (*cf.* Num. 5,19-22), acuzându-i pe sacerdoţi de complicitate cu femeile care comiseseră adulterul.

8,11 „Moştenitorul care să răscumpere" este fără îndoială Mesia. P. Prigent respinge ipoteza conform căreia s-ar face aici referire la urmaşii lui Hircan al II-lea, împiedicaţi să mai domnească în urma uzurpării tronului de către Aristobulos al II-lea (*Les Psaumes de Salomon*, p. 969, nota 11).

8,12 „sânge spurcat", *i.e.* sânge menstrual: preoţii încălcau astfel porunca din Lev. 15,24, atrăgând în mod indirect pângărirea jertfelor. Se sugerează că transgresiunea aceasta s-a dovedit şi altădată suficientă pentru a stârni mânia lui Dumnezeu (*cf.* Iez. 23,38).

8,14 „duh de rătăcire": psalmistul preia literal expresia din Is. 19,14, pentru a descrie starea deplorabilă în care se aflau „păzitorii" cetăţii în zilele asediului roman. Unii comentatori înclină să creadă că expresia este folosită metaforic, autorul reluând astfel cuvintele din Ier. 25,15. ♦ „vin neîndoit", *i.e.* vin nediluat: în Antichitate, vinul avea o consistenţă mult mai mare decât în zilele noastre şi trebuia diluat (cu două măsuri de apă la o măsură de vin). Herodot povesteşte despre un oarecare Cleomenes care a înnebunit fiindcă a băut în exces vin nediluat (*Istorii* 6,84).

8,15 Imaginea invadatorului care „vine de la capătul pământului" ca să-l calce în picioare pe Israel fusese consacrată de Ier. 6,22. Acolo însă era vorba despre babilonieni. Asocierile evenimenţiale ale psalmistului sunt rezultatul anunţatei sale recapitulări a istoriei sacre din 8,7.

8,16 „Căpeteniile ţării" erau Hircan al II-lea şi aliaţii lui (probabil Antipater, mijlocitorul său în relaţiile cu Pompei), care sperau ca, o dată cu venirea romanilor, să-l alunge pe uzurpatorul Aristobulos al II-lea. R.B. Wright consideră însă că se face aici aluzie la tratativele pe care fiecare dintre cei doi fraţi, Hircan al II-lea şi Aristobulos al II-lea, le-au purtat cu romanii înainte de predarea cetăţii (*Psalms of Solomon*, p. 659, nota i). Despre predarea Ierusalimului de către aliaţii lui Hircan al II-lea, *cf.* Flavius Iosephus, *AI* 14,57-58.

i-au zis: „Binecuvântată fie-ţi calea! Veniţi, intraţi în pace!"
17 Au netezit cărările colţuroase dinaintea intrării lui,
au deschis porţile Ierusalimului şi au împodobit zidurile cu cununi.
18 A intrat el cu pace ca un tată în casa fiilor săi
şi a pus piciorul [în Ierusalim] cu chezăşie deplină.
19 A pus stăpânire pe turnurile şi pe zidul Ierusalimului,
căci Dumnezeu l-a adus pe el cu chezăşie [pentru ei] spre înşelarea lor.
20 Le-a omorât căpeteniile şi pe orice înţelept din sfat,
a vărsat sângele locuitorilor din Ierusalim precum apa necurăţiei.
21 I-a luat pe fiii şi fiicele lor, care se născuseră din pângărire.
22 Au făcut după necurăţia lor, întocmai ca părinţii lor,
au pângărit Ierusalimul şi cele sfinţite pentru numele lui Dumnezeu.
23 S-a arătat drept Dumnezeu în judecăţile Sale printre neamurile
pământului,

8,17 „Au netezit cărările": expresia este metaforică şi trimite, ironic, la Is. 42,16 (K. Atkinson, *An Intertextual Study*, p. 171). ♦ „au împodobit zidurile cu cununi", *litt.* „au încununat zidurile": R.B. Wright crede că psalmistul se referă metaforic la partizanii lui Hircan care, suiţi pe zidurile oraşului, îi salutau pe romani. Această interpretare ar pleda pentru traducerea literală a versiunii greceşti, dar am preferat o variantă neutră.
8,18 „cu chezăşie deplină": *i.e.* cu garanţii depline, dând asigurări că nu va face nici un rău.
8,19 „turnurile": gr. πυργοβάρεις. Se referă, probabil, la fortăreaţa Akra, pe care Pompei a cucerit-o înaintea cetăţii propriu-zise. În epoca herodiană, fortăreaţa a fost demolată şi pe locul ei a fost construită fortăreaţa Antonia. K. Atkinson observă că, dacă psalmistul numeşte într-adevăr fortăreaţa prin πυργοβάρεις, Ps. Sol. 8 va fi fost tradus în greacă în epoca herodiană, când amintirea ei era încă vie în conştiinţa locuitorilor din Ierusalim (*I Cried to the Lord*, p. 63, nota 12).
8,20 La vv. 16-17 se arată bucuria cu care i-au întâmpinat pe romani partizanii lui Hircan al II-lea. În schimb, romanii i-au eliminat pe Aristobulos al II-lea şi pe aliaţii lui, care se răsculaseră încercând să reia puterea (*cf.* Flavius Iosephus, *AI* 14,79). ♦ „apa necurăţiei": un pasaj din *Mişna* (*Yadayim* 4,7) afirmă: „Saduceii spun: «Vă acuzăm, fariseilor, că socotiţi pură apa care se scurge dintr-un vas impur într-unul pur»." Preoţii şi mai-marii Ierusalimului sunt acuzaţi de comunitatea dreptcredincioasă a psalmistului că pângăresc cu sângele lor cetatea sfântă. Expresia „apa necurăţiei" este un indiciu clar că Ps. Sol. 8 nu a fost compus în medii fariseice (vezi *Mişna*). Pe de altă parte, imnul nu a fost scris nici în medii saducee, pentru că acestea îl favorizau pe Aristobulos al II-lea, duşmanul declarat al comunităţii psalmistului.
8,21 „se născuseră din pângărire": paralelismul acestei expresii cu unele pasaje din textele de la Qumran indică fie că aceşti copii erau născuţi din căsătorii mixte, fie, mai degrabă, rezultaţi din transgresiunile sexuale ale preoţilor de la Templu.
8,23 „S-a arătat drept Dumnezeu în judecăţile Sale": pasajul serveşte drept concluzie la recapitularea anunţată în 8.7. ♦ „credincioşii lui Dumnezeu": psalmistul îi numeşte astfel

iar credincioşii lui Dumnezeu sunt ca mieii nevinovaţi în mijlocul lor.
24 Vrednic de laudă [este] Domnul, care judecă tot pământul întru dreptatea Sa.
25 Iată dar, Dumnezeule, [că] ne-ai arătat judecata Ta întru dreptatea Ta, văzut-au ochii noştri judecăţile Tale, Dumnezeule.
26 Arătat-am dreptatea numelui Tău cinstit în veci,
căci Tu eşti Dumnezeul dreptăţii care-l judecă pe Israel spre învăţătură.
27 Întoarce, Dumnezeule, mila Ta asupra noastră
şi îndură-Te de noi.
28 Adună pe cei risipiţi ai lui Israel cu milă şi bunătate,
căci credinţa Ta [este] cu noi.
29 Noi ne-am întărit cerbicea,
dar Tu eşti învăţătorul nostru.
30 Nu ne trece cu vederea, Dumnezeul nostru,
ca să nu ne înghită neamurile păgâne ca şi cum n-am avea răscumpărător.
31 Tu [eşti] Dumnezeul nostru dintru început
şi în Tine este nădejdea noastră, Doamne.
32 Şi noi nu ne vom depărta de Tine,
căci bune [sunt] judecăţile Tale asupra noastră.
33 Pentru noi şi pentru copiii noştri [e] bunăvoinţa Ta în veac,
Doamne, mântuitorul nostru, nu vom mai fi clătinaţi în veac de-a pururi!
34 Vrednic de laudă, în gura celor credincioşi, [este] Domnul pentru judecăţile Sale,
şi binecuvântat Israel de Domnul în veac!

---

pe „cei pioşi" din comunitate. Menţiunea „în mijlocul lor" este importantă pentru localizarea grupării, ai cărei membri trăiau în Ierusalim *in medias res* şi nu autoexilaţi în deşert, ca cei de la Qumran.

8,28 „cei risipiţi": gr. διάσπορα. Psalmistul trimite la Ier. 29,14 şi Iez. 20,34. Comentatorii nu exclud posibilitatea ca autorul să se refere la hasmoneii deportaţi (8,21), dar tonul eshatologic general al suplicaţiei oferă o interpretare mai largă.

8,29 „ne-am întărit cerbicea": expresia desemnează încăpăţânarea în rău.

8,30 „răscumpărător": sensul termenului este acelaşi cu cel din 8,11.

8,33 „în veac de-a pururi": gr. τὸν αἰῶνα χρόνον, *litt.* „timpul cel din veac".

9

Al lui Solomon. Spre dojană.

1 Când a fost strămutat Israel în ţară străină
când se îndepărtaseră de Domnul care îi răscumpărase,
au fost alungaţi din moştenirea pe care le-a dat-o Domnul.
2 În toate neamurile s-a risipit Israel, după cuvântul lui Dumnezeu,
ca să se arate dreptatea Ta, Dumnezeule, pentru nelegiurile noastre,
că Tu [eşti] judecător drept peste toate popoarele pământului.
3 Căci nimeni care face nedreptăţi nu se va putea ascunde de ştiinţa Ta,
şi faptele drepte ale credincioşilor Tăi [sunt] înaintea Ta, Doamne:
unde să se ascundă omul de ştiinţa Ta, Dumnezeule?
4 Faptele noastre [atârnă] de alegerea şi de puterea sufletelor noastre,

---

9,1 Datarea psalmului este controversată: sursele interne nu sunt, în acest caz, concludente. J. Schüpphaus interpreta forţat primul verset ca pe o aluzie a psalmistului la exilul roman al lui Aristobulos al II-lea, petrecut după invazia lui Pompei din anul 63 î.H. (*Die Psalmen Salomo's*, pp. 50-51). Majoritatea comentatorilor este însă de părere că enunţul psalmistului este general şi că se referă la exilul babilonian. La fel, în Ps. Sol. 9,2, autorul îi numeşte pe evreii din diaspora. Avem de-a face cu un exerciţiu retoric remarcabil: autorul reuşeşte să-şi prezinte argumentele, exemplele (vv. 1-3) înainte de a-şi expune teza (vv. 4-5). Exilul babilonian şi diaspora sunt efectele punitive ale unei alegeri umane greşite. Mai mult, ele pot servi drept precedent în demonstraţia psalmistului, care îşi avertizează comunitatea de iminenţa unui nou exil (K. Atkinson, *An Intertextual Study*, p. 196).

9,2 „ca să se arate dreptatea Ta": gr. ἵνα δικαιωθῇς. Dreptatea lui Dumnezeu se manifestă prin acţiunile Sale nemijlocite şi este recunoscută ca atare de oameni. *Cf.* şi 3,3.5; 4,8; 8,7.26.

9,3 „credincioşilor": autorul numeşte astfel, după toate aparenţele, comunitatea de dreptcredincioşi căreia îi aparţinea (*cf.* 9,6-8 etc.).

9,4 Această exprimare directă a liberului arbitru a suscitat comentarii adesea contradictorii în rândul exegeţilor moderni. Sursa paralelă cel mai des invocată în această situaţie este Flavius Iosephus. Istoricul descrie în *AI* 13,172-173 atitudinea celor trei mari grupări principale din Palestina (farisei, saducei, esenieni) faţă de doctrina liberului arbitru. Astfel, dacă saduceii erau adepţii cei mai înfocaţi ai doctrinei, esenienii o respingeau în totalitate, iar fariseii ocupau o poziţie de mijloc, susţinând că numai unele evenimente sunt predeterminate, pe când altele depind de alegerea oamenilor. P. Prigent nuanţează descrierea istoricului evreu, arătând că, într-adevăr, esenienii se consideră aleşi de bunăvoinţa divină, dar numai după ce vor fi *consimţit* să urmeze calea perfecţiunii (*cf. Regula Comunităţii* 9,17, în *Les Psaumes de Salomon*, pp. 972-973, nota 4). Mai mult, Ps. Sol.

încât putem face dreptate şi nedreptate prin lucrările mâinilor noastre,
iar [Tu] întru dreptatea Ta îi cercetezi pe fiii oamenilor.
5 Cel care face dreptate îşi strânge sieşi comoară de viaţă lângă Dumnezeu,
iar cel care face nedreptate [poartă] singur vina pentru nimicirea sufletului său.
Căci judecăţile Domnului [sunt] cu dreptate pentru fiecare om şi fiecare casă.
6 Cu cine vei fi bun, Dumnezeule, dacă nu cu cei care-L cheamă pe Domnul?
Curăţi-vei de păcate sufletul întru [aceea că] va mărturisi spre recunoaştere,
căci ruşine[-i] asupra noastră şi pe feţele noastre pentru toate.
7 Cui îi vei ierta păcatele dacă nu celor care au păcătuit?
Pe cei drepţi îi vei binecuvânta şi nu-i vei mustra pentru păcatele lor,
iar bunătatea Ta [vine] peste păcătoşii care se căiesc.
8 Şi acum, Tu [eşti] Dumnezeu şi noi [suntem] poporul pe care l-ai iubit.

5.4 confirmă credinţa psalmistului în predestinare. Cele două argumente ar pleda în favoarea originii eseniene a Ps. Sol. Pe de altă parte, K. Atkinson insistă asupra diferenţelor dintre textele de la Qumran şi Ps. Sol. şi asupra caracterului doctrinar eterogen al societăţii iudaice din secolul I î.H., posibil alcătuită şi din alte comunităţi religioase decât cele trei menţionate simplificator de Flavius Iosephus. Comentatorul american atribuie Ps. Sol. unei comunităţi trecute sub tăcere de istoricul evreu (*An Intertextual Study*, pp. 199-201 şi *I Cried to the Lord*, pp. 191-192).

9,5 „strânge sieşi comoară": israeliţii considerau că Dumnezeu ţine o evidenţă strictă atât a păcatelor, cât şi a faptelor virtuoase ale indivizilor şi acţionează în consecinţă. „Excedentul" de fapte bune individuale, pe de o parte, sau excesul de păcate, pe de altă parte, se răsfrânge asupra întregii societăţi (Buchanan, *To The Hebrews*, p. xxv, *apud* K. Atkinson, *An Intertextual Study*, p. 202).

9,7 „nu-i vei mustra pentru păcatele lor": *litt.* „nu[-i] vei îndrepta (εὐθυνεῖς) în privinţa celor pe care le-au păcătuit". Vb. εὐθύνω înseamnă *litt.* „a conduce drept", dar e folosit şi cu sensul „a examina", „a cere socoteală", şi de aici, „a administra o pedeapsă, o corecţie". ♦ „păcătoşii care se căiesc": prezentul participiului grec (ἁμαρτάνοντας) sugerează că păcatul este o problemă continuă a omenirii, care se poate însă răscumpăra prin căinţă.

9,8 „Şi acum": expresia biblică introduce un contract, un jurământ etc. Autorul sugerează astfel necesitatea încheierii unui nou legământ între poporul dreptcredincios al lui Israel şi Dumnezeu, înaintea unui atac iminent. ♦ „[neamurile păgâne]": completarea aceasta a fost sugerată de K. Atkinson, în ciuda tezei lui Winninge (*Sinners and the*

Vezi şi îndură-Te, Dumnezeule al lui Israel, căci ai Tăi suntem;
şi să nu îndepărtezi de la noi mila Ta, ca să nu ne năpădească [neamurile păgâne].
9 Căci Tu ai ales sământa lui Avraam mai presus de toate neamurile,
şi ai pus numele Tău peste noi, Doamne,
şi nu ne vei lepăda în veac.
10 Ai făcut legământ cu părinţii noştri pentru noi
şi noi în Tine vom nădăjdui întru întoarcerea sufletului nostru.
11 A Domnului [este] milostivirea peste casa lui Israel în veac de-a pururi!

10

Dintre imnuri. Al lui Solomon.

1 Fericit bărbatul de care Domnul Şi-a amintit cu mustrare
şi l-a ferit de calea rea cu biciul,
ca să fie curăţit de păcat, încât să nu-l înmulţească.
2 Cel ce-şi pregăteşte spinarea pentru bici va fi curăţit,

Righteous, p. 73) care constata că Ps. Sol. 9,8 nu face nici cea mai mică aluzie la o nouă invazie a „păgânilor". Totuşi, psalmistul trimite, la începutul poemului, la exilul babilonian şi la suferinţele lui Israel pricinuite de păcatele lui, insistă asupra importanţei legământului privilegiat pe care îl are poporul ales cu Dumnezeu din vremea lui Avraam (9,9) şi propune încheierea unui nou legământ, care să le ofere israeliţilor preeminenţa asupra unor năvălitori, desigur lipsiţi de această înţelegere cu Dumnezeu. Aceste argumente ar sugera că psalmistul se referă aici la invazia păgânilor (*I Cried to the Lord*, p. 193).

9,11 „A Domnului [este] milostivirea": se poate înţelege şi „Milostivirea Domnului [fie]...".

10,1 „l-a ferit": gr. ἐκυκλώθη, *litt.* „a fost înconjurat". Acelaşi verb este folosit în Ps. 31,10, „şi mila Domnului îl va înconjura". ♦ „să nu-l înmulţească", *litt.* „ca să nu-l sporească/multiplice": concepţia teologică a evidenţei stricte a păcatelor şi faptelor bune ale oamenilor, ţinută de Dumnezeu, apare şi în Ps. Sol. 9,5. *Cf.* şi nota respectivă.

10,2 „bici... învăţătura (παιδείαν)": biciul Domnului îl loveşte, ca să-l oprească pe om de la păcat. K. Atkinson (*An Intertextual Study*, pp. 213-214) pune această imagine pe seama inculturaţiei iudeo-elenistice: Dumnezeu este văzut de autorul Ps. Sol. ca un *pedagog*, figură severă a disciplinei antice, mereu vigilentă la acţiunile copilului pe care îl supraveghea şi căruia îi aplica diverse corecţii dure pentru orice abatere de la regulile de educaţie (*cf.* şi Prov. 5,12-13). Ca şi în cazul pedagogului, acţiunile lui Dumnezeu nu sunt vindicative, ci benefice. ♦ „învăţătura": gr. παιδεία (*cf.* şi 10,3; 13,7.8.10; 14,1 etc.).

căci Domnul este bun cu cei care[-l] îndură învăţătura.
[3] Îndrepta-va căile drepţilor şi nu-i va abate cu învăţătura;
iar mila Domnului peste cei care-L iubesc cu adevărat.
[4] Şi-Şi va aminti Domnul de robii Săi cu milă,
căci mărturia [stă] în Legea legământului celui veşnic,
mărturia Domnului – pentru căile oamenilor, la cercetarea [Lui].
[5] Drept şi credincios [este] Domnul nostru în judecăţile Sale în veac,
şi Israel va lăuda numele Domnului cu bucurie.
[6] Cei credincioşi vor aduce mulţumire în adunarea poporului,
şi pe sărmani îi va milui Dumnezeu, spre bucuria lui Israel.
[7] Că bun şi milostiv [este] Dumnezeu în veac,
iar adunările lui Israel vor slăvi numele Domnului.
[8] A Domnului [este] izbăvirea peste casa lui Israel, spre bucurie veşnică!

Am tradus termenul grecesc cu echivalentul lui clasic în limba română, care subsumează şi sensul de „disciplinare", „mustrare", „pedeapsă" dezvoltat adesea în LXX. Mesajul întregului Ps. Sol. 10 este că Dumnezeu le aplică drepţilor anumite corecţii, nu că îi pedepseşte pur şi simplu ca o divinitate geloasă.

10,4 Autorul invocă, pe de o parte, legământul dintre Dumnezeu şi Israel („Legea... mărturia") şi, pe de altă parte, promisiunea încheierii legământului celui veşnic de la sfârşitul zilelor („la cercetarea [Lui]", *cf.* P. Prigent, *Les Psaumes de Salomon*, p. 975). Aceste două „momente" din viaţa poporului ales constituie „cadrul" învăţăturii divine, programul pe care Dumnezeu l-a stabilit pentru educarea, desăvârşirea şi apropierea celor drepţi. Psalmistul face aluzie la promisiunea enunţată în Iez. 16,60. Versetul menţine aceeaşi tonalitate profetic-eshatologică.

10,7 „adunările": gr. συναγωγαί. Autorul se referă, după unii comentatori, la comunitatea de dreptcredincioşi căreia îi aparţine. Cuvântul pare să desemneze o realitate concretă: autorul indică spaţiul fizic unde se desfăşurau ritualurile comunităţii sale, altul decât cel consacrat pentru ritul oficial, Templul. Acesta este un bun indiciu pentru scopul alcătuirii Psalmilor lui Solomon: imnurile erau concepute pentru a fi citite în amintitele sinagogi ale grupării.

10,8 „A Domnului [este] izbăvirea": se poate înţelege şi „A Domnului [să fie] izbăvirea". ♦ „bucurie veşnică": unii comentatori consideră că expresia ar atesta credinţa în înviere a comunităţii dreptcredincioase a psalmistului (K. Atkinson, *An Intertextual Study*, p. 220 şi P. Prigent, *Les Psaumes de Salomon*, p. 975).

11

Al lui Solomon. Pentru aşteptare.

1 Sunaţi în Sion din trâmbiţa de chemare a sfinţilor!
Daţi de ştire în Ierusalim glasul celui ce binevesteşte:
căci S-a îndurat Dumnezeul lui Israel să-i cerceteze.
2 Stai, Ierusalime, pe înălţime şi priveşte-i pe copiii tăi,
de la răsărit şi de la apus adunaţi laolaltă de Domnul.

---

11 Ps.Sol 11 este un imn al restauraţiei, al întoarcerii tuturor israeliţilor în Ţara Sfântă. Sursa de inspiraţie biblică pare să fie Is. 40–66 şi, mai ales, Bar. 4,36–5,9. Unii comentatori au susţinut şi caracterul istoric al acestui psalm. Astfel, Frankenberg crede că imnul este dedicat victoriilor fraţilor Macabei, Iuda şi Ionatan (*Die Datierung*, pp. 34-36). Aberbach („The Historical Allusions of Chapters IV, XI and XIII of The Psalms of Solomon", pp. 391-395), Lane („Paul's Legacy from Pharisaism: Light from The Psalms of Solomon", p. 133) şi Maier (*Mensch und Freier Wille: nach den jüdischen Religionsparteien zwischen Ben Sira und Paulus*, pp. 279-280) interpretează textul ca pe o aluzie la invazia parţilor din anul 40 î.H., celebrând bucuria unor israeliţi la alungarea lui Irod cel Mare şi întronarea rivalului acestuia, Antigonos. Ryle şi James sugerează că Ps. Sol. 11 depune mărturie despre bucuria israeliţilor iscată de campaniile victorioase ale lui Iulius Caesar (*Psalms of the Pharisees*, pp. xliii-xvliv). Cu toate acestea, K. Atkinson afirmă că substratul istoric al Ps. Sol. 11 nu poate fi precizat (*I Cried to the Lord*, p. 199). Titlul („Pentru aşteptare") se referă la iminenţa întoarcerii tuturor israeliţilor din diaspora sub călăuzirea lui Dumnezeu şi este un prim indiciu al caracterului profetic al imnului.

11,1 Primul stih, *litt.* „Trâmbiţaţi în Sion din trâmbiţa de semnal a sfinţilor". ♦ Sunetul trâmbiţelor marca deschiderea anului jubiliar (*cf.* Lev. 25,9). Aici, gestul este învestit cu conotaţii simbolice mai puternice, fiind un semn al restauraţiei generale de la sfârşitul zilelor, când toţi „copiii Ierusalimului" risipiţi în lume se adună, sub îndrumarea lui Dumnezeu, în patria sfântă. „Cercetarea" de către Dumnezeu a fiilor Ierusalimului este indiciul intervenţiei concrete a divinităţii în istoria sacră a lui Israel. ♦ „să-i cerceteze": *litt.* „întru cercetarea lor".

11,2 Cetatea sfântă este din nou personificată ca mamă iubitoare a israeliţilor (*cf.* Ps. Sol. 1). ♦ Versetul corespunde, până la identitate, cu Bar. 4,36-37 şi 5,5. Corespondenţa aceasta a fost interpretată în termenii filiaţiei scripturare, comentatorii argumentând fie că Ps. Sol. 11 ar fi un ecou al pasajelor din Bar. (P.E.E. Geiger, *Der Psalter Salomo's: Herausgegeben und erklärt*, pp. 137-139), fie că autorul lui Bar. ar fi copiat Ps. Sol. 11,2 (*cf.* M. Aberbach, „The Historical Allusions of Chapters IV, XI and XIII of The Psalms of Solomon", p. 391; M. Delcor, în *Dictionnaire de la Bible: Supplément*, p. 222). R. Wright arată că, dacă autorul lui Bar. a copiat Ps. Sol. 11,2, înseamnă că avusese deja la dispoziţie traducerea greacă a Ps. Sol. 11 în prima jumătate a secolului I d.H. (*Old Testament Pseudepigrapha*, p. 640). K. Atkinson pledează în favoarea aceleiaşi ipoteze (*An Intertextual Study*, p. 229).

3 De la miazănoapte vin în bucuria Dumnezeului lor,
din insule de departe adunatu-i-a Dumnezeu.
4 Smerit-a munţi înalţi, netezindu-i pentru ei,
dealurile au fugit la intrarea lor.
5 Dumbrăvile i-au umbrit în trecerea lor
şi Dumnezeu a făcut să răsară pentru ei tot pomul cu bună mireasmă,
6 ca să vină [fiii lui] Israel la cercetarea slavei Dumnezeului lor.
7 Îmbracă, Ierusalime, veşmintele slavei tale,
pregăteşte haina sfinţeniei tale,
căci Dumnezeu a grăit cele bune [pentru] Israel în veac de-a pururi.
8 Să facă Domnul ce a grăit despre Israel şi Ierusalim,
să-l ridice Domnul pe Israel întru numele slavei Sale.
9 A Domnului [este] mila peste Israel în veac de-a pururi!

12

Al lui Solomon. Despre limba nelegiuiţilor.

1 Doamne, izbăveşte sufletul meu de bărbatul nelegiuit şi viclean,

---

11,3 „insule": termenul este folosit în Biblie în mod generic pentru a desemna ţinuturi îndepărtate. În Is. însă, el se referă cu precizie la insulele mari din Marea Mediterană: Creta, Cipru, Malta. Având în vedere că printre sursele principale ale psalmistului se numără şi Is., termenul poate fi înţeles în această a doua accepţiune.

11,4 „Smerit-a": gr. ἐταπείνωσεν. Subiectul gramatical este aici subînţeles: „Dumnezeu", reluat explicit şi simetric în v. 5. În mersul fiilor Ierusalimului spre cetatea-mamă, intervenţia lui Dumnezeu este concretă şi se traduce prin înlăturarea obstacolelor fizice din calea israeliţilor. Tonul mesianic al pasajului îl evocă îndeaproape pe cel al profeţiei din Is. 40,4. *Cf.* şi Lc. 3,4-6.

11,5 „Dumbrăvile": gr. δρυμοί. M. Aberbach citeşte în călătoria israeliţilor spre Ierusalim, descrisă în 11,4-5, o aluzie la marşul trupelor lui Antigonos către cetatea sfântă. Opinia savantului german se bazează pe interpretarea termenului grec δρυμοί ca aluzie la cucerirea localităţii *Drumos* de lângă Carmel („The Historical Allusions of Chapters IV, XI and XIII of The Psalms of Solomon", pp. 391-394, *apud* K. Atkinson, *I Cried to the Lord*, p. 199).

11,6 „cercetarea slavei": manifestare a prezenţei concrete şi călăuzitoare a lui Dumnezeu în mersul israeliţilor spre Ierusalim, înţeles ca al doilea exod.

11,7 *Cf.* Is. 52,1 şi Bar. 5,1. ♦ „haina sfinţeniei", gr. τὴν στολὴν τοῦ ἁγιάσματος.

11,7-8 Psalmistul trimite la profeţia din 2Rg. 7,13 *sq.*, întărind astfel legitimitatea moştenirii davidice, de la care se revendica şi comunitatea sa.

12,1 „bărbatul nelegiuit şi viclean": deşi vagă la nivelul întregii literaturi sapienţiale, descrierea pe care psalmistul o face adversarului comunităţii sale devine mai clară la o

de limba nelegiuită şi clevetitoare
ce grăieşte minciuni şi înşelăciuni.
2 Pline de întorsături sunt cuvintele limbii bărbatului viclean,
precum în [mijlocul] poporului un foc ce-i mistuie frumuseţea.
3 Pe unde zăboveşte, aprinde casele cu limba-i mincinoasă,
retează pomii bucuriei ce-i pârjoleşte pe nelegiuiţi,

---

lectură aplicată numai colecţiei Ps. Sol. Majoritatea comentatorilor a stabilit o legătură stilistică şi tematică sigură între Ps. Sol. 12 şi Ps. Sol. 4 (*cf.* Ryle şi James, *Psalms of the Pharisees*, p. xliv; Wellhausen, *Pharisäer*, p. 156; K. Atkinson, *I Cried to the Lord*, p. 106). Ambele imnuri vorbesc despre unul şi acelaşi adversar (politic) hotărât să-i persecute şi să-i amăgească pe dreptcredincioşi. În Ps. Sol. 4,1, „nelegiuitul" care stătea în adunarea drepţilor (*i.e.* în „sinedriu") era de fapt Aristobulos, principele susţinător al partidei saduceilor, opus atât fariseilor pe care îi susţinea fratele său Hircan al II-lea, cât şi comunităţii din care provenea autorul Ps. Sol. Ca şi Ps. Sol. 4, şi acesta face aluzie la tulburările din sânul societăţii israelite din Ierusalim, la persecuţiile şi acuzaţiile publice care frământau viaţa politică internă a micului regat, în contextul războiului civil dintre Aristobulos şi Hircan. Textul nu aminteşte de nici o invazie străină şi nu face în nici un fel aluzie la intruziuni politice externe, ceea ce i-a determinat pe comentatori să plaseze „evenimentele" descrise de Ps. Sol. 12 în perioada imediat premergătoare campaniei de cucerire a Ierusalimului de către Pompei din anul 63 î.H. ♦ „viclean": gr. πονερός, „rău, ticălos, viclean".

12,2 „Pline de întorsături": gr. ἐν ποικιλίᾳ στροφῆς, *litt.* „cu felurime de întorsătură"; calc după ebraică neobişnuit în greacă. Στροφή înseamnă iniţial, în greaca clasică, „întorsătură de frază". P. Prigent sugerează că termenul grecesc traduce probabil un cuvânt ebraic care însemna „perversitate" (*Les Psaumes de Salomon*, p. 977, nota 2). ♦ „precum în [mijlocul] poporului un foc ce-i mistuie frumuseţea": gr. ὥσπερ ἐν λαῷ πῦρ ἀνάπτον καλλόνην αὐτοῦ. Comparaţia este, în forma aceasta, stranie. Unele manuscrise oferă această formă, pe care o acceptă ediţia Rahlfs şi o serie de exegeţi, ca *lectio difficilior*. Versiunea siriacă are: „aţâţă focul între oameni." Alte manuscrise conţin o variantă mai plauzibilă: „ca focul ce arde paiele de pe arie" (gr. ἐν ἅλῳ πῦρ ἀνάπτον καλάμην). Scribul va fi copiat greşit ἅλῳ, „arie", ca λαῷ, „popor", şi în loc de καλάμην, „pai", καλλόνην, „frumuseţe" (*cf.* K. Atkinson, *An Intertextual Study*, pp. 243-244, nota 1).

12,3 „pomii bucuriei": pomul era simbolul prosperităţii şi al bunăvoinţei divine. În literatura apocaliptică se spune că din Pomul vieţii cu bună mireasmă vor mânca drepţii după coborârea lui Dumnezeu pe pământ (*I Enoh* 25). În *Sulul de la Damasc* (1,7), un pom este dovada că Dumnezeu a încheiat un legământ veşnic cu cei evlavioşi. Tăierea copacilor, rari şi, în consecinţă, foarte preţioşi în Orientul Apropiat, echivala cu distrugerea unei comunităţi şi era considerată primul semn al războiului şi al morţii (*cf.* Is. 10,33). ♦ „nelegiuiţi": probabil se referă la aliaţii politici ai bărbatului nelegiuit amintit în primul verset, porniţi să persecute comunitatea autorului.

tulbură casele cu vrajba buzelor lui clevetitoare.
4 Să îndepărteze Dumnezeu de la cei nevinovaţi buzele nelegiuiţilor în strâmtorare
şi să se împrăştie oasele clevetitorilor [departe] de cei ce se tem de Domnul;
în văpaia focului să piară limba clevetitoare dinaintea celor credincioşi!
5 Să apere Domnul sufletul liniştit, care-i urăşte pe cei nedrepţi,
şi să-l îndrepteze Domnul pe bărbatul ce aduce pacea în casă.
6 A Domnului [este] izbăvirea peste Israel, slujitorul Său, în veac.
Şi să piară păcătoşii de la faţa Domnului o dată pentru totdeauna,
iar credincioşii Domnului să moştenească făgăduinţa Domnului.

13

Psalm al lui Solomon. Mângâierea drepţilor.

1 Dreapta Domnului m-a acoperit,
dreapta Domnului ne-a cruţat.

12,4 „în strâmtorare": gr. ἐν ἀπορίᾳ, *cf.* nota la 4,15. O traducere posibilă: „în sărăcie". Termenul grec este folosit aici însă într-un sens moral mai vast decât cel care desemnează simpla sărăcie materială. E vorba de dificultate spirituală, de confuzie, de lipsă de mijloace morale. ♦ „să se împrăştie oasele": revine imaginea terifiantă a împrăştierii oaselor după moarte (*cf.* Ps. Sol. 4,19 şi Iez. 39,4).

12,5 „liniştit": dreptul nu se tulbură de persecuţiile nelegiuiţilor, ci rămâne liniştit şi credincios. Speranţa lui se află întreagă la Dumnezeu. Acest verset i-a determinat pe unii exegeţi să afirme că psalmistul aparţinea de fapt grupării de la Qumran. ♦ „ce aduce pacea", *litt.* „care face pace".

12,6 „făgăduinţa": gr. ἐπαγγελία; Ryle şi James decriptau în acest verset credinţa comunităţii autorului în viaţa fericită de după moarte (*The Psalms of the Pharisees*, p. 106).

13 Psalmul descrie, după toate aparenţele (*cf.* nota 13,5), situaţia comunităţii autorului şi circumstanţele politice din Ierusalim, imediat după invazia romană din anul 63 î.H. Deşi majoritatea comentatorilor a căzut de acord asupra acestei datări, alţii au considerat că psalmul a fost scris în vremea răscoalei Macabeilor: astfel, W. Frankenberg identifica în „fiarele crunte" (13,5) pe Bacchides, persecutorul Macabeilor (*Die Datierung*, pp. 57-58). Dimpotrivă, Aberbach considera că psalmul se referă la invazia partă din anul 40 î.H. („The Historical Allusions...", p. 391).

13,1 Schimbarea pronumelui personal de persoana I singular în cel de persoana I plural nu este întâmplătoare (P. Prigent, *Les Psaumes de Salomon*, p. 978, nota 1): psalmistul vorbeşte nu atât despre el, cât mai ales despre comunitatea din care face parte. Este important de notat că evenimentele la care urmează să facă aluzie nu i-au afectat în nici un fel comunitatea. ♦ Versetul se inspiră din Ps. 117,16.

2 Brațul Domnului ne-a izbăvit de sabia care străpunge,
de foamete și de moartea păcătoșilor.
3 Fiare viclene năvălit-au peste ei:
cu colții le-au smuls carnea,
cu măselele le-au sfărâmat oasele.
4 Dar de acestea toate ne-a eliberat Domnul.
5 Tulburatu-s-a cel evlavios din pricina căderilor sale,
de teamă să nu fie luat la un loc cu păcătoșii.
6 Căci groaznică [va fi] năruirea păcătosului;
dar de cel drept nimic din toate acestea nu se va atinge.
7 Căci învățarea drepților pentru neștiință nu-i totuna

13,2 „sabia care străpunge": posibilă aluzie la sabia lui Dumnezeu din Iez. 14,17. ♦ Sabia, foametea și moartea sunt simboluri biblice ale războiului. Detaliu important: urgia despre care se spune în primul verset că i-a cruțat Domnul era un război. ♦ „moartea păcătoșilor": am păstrat genitivul din versiunea greacă pentru a menține ambiguitatea originală a textului. De data aceasta, păcătoșii sunt cei omorâți de fiarele sălbatice, nu drepții.

13,3 „Fiare viclene": majoritatea comentatorilor consideră că autorul se referă la soldații romani conduși de Pompei. După Flavius Iosephus (*AI* 14,79), represaliile romanilor i-au vizat mai ales pe partizanii lui Aristobulos al II-lea, care au fost uciși sau făcuți sclavi și duși în exil la Roma. Pe aceștia din urmă psalmistul îi numește „păcătoși" (*cf.* 13,2).

13,4 Psalmistul vorbește din nou în numele comunității din care face parte: după invazia romană aceasta nu numai că nu a avut de suferit, dar și-a văzut și persecutorii („păcătoșii" 13,2) pedepsiți. Totuși, nu se poate vorbi de nici un fel de colaboraționism al comunității autorului cu romanii invadatori: pericolul roman îi amenințase și pe ei (*cf.* 13,1). Izolați socialmente, dar trăitori în Ierusalim, membrii comunității ultraortodoxe a autorului interpretau evenimentele exclusiv din punct de vedere religios.

13,5 „cel evlavios": gr. εὐσεβής; deși toate manuscrisele grecești și siriace au ἀσεβής „nelegiuitul", Wellhausen a propus lecțiunea de față, pe care au adoptat-o majoritatea comentatorilor (vezi și Prigent, p. 978, nota 3) și ediția Rahlfs. În această lectură, autorul ar vorbi despre groaza celui evlavios de a nu cădea în păcat. Banalitatea argumentului adus de Wellhausen și realitatea textuală atestată de manuscrise i-au condus, mai întâi pe K.G. Kuhn, și mai apoi pe R.B. Wright și pe K. Atkinson să citească „nelegiuitul" în loc de „cel evlavios". În această a doua lectură, textul vorbește mult mai mult despre realitatea istorică din Ierusalimul invadat și confirmă sursele istorice paralele (Flavius Iosephus): sub epitetul „nelegiuitul", M. Winninge îl identifică pe Aristobulos al II-lea însuși, care, și după spusele lui Flavius Iosephus, era îngrozit de uciderea susținătorilor săi de către romani (Ps. Sol. 13,2; *Bell. Iud.* 1,157-158). Ps. Sol. 13,5 îl surprinde pe Aristobulos în momentele sale de cumplită angoasă, când își vedea prietenii („păcătoșii") deportați la Roma, soartă de care nu a scăpat nici el până la urmă.

13,7 „învățarea": gr. παιδεία, *cf.* nota 10,2. ♦ „năruirea": gr. καταστροφή. ♦ Despre păcatele din neștiință și ispășirea lor, *cf.* Lev. 4,2 și Num. 15,22-25.

cu năruirea păcătoşilor.
8 În ascuns este învăţat cel drept,
ca să nu se bucure păcătosul asupra celui drept.
9 Căci [Domnul] îl va dojeni pe cel drept ca pe un fiu iubit
şi-l va învăţa ca pe un întâi-născut.
10 Căci îi va cruţa Domnul pe credincioşii Săi
şi căderile lor le va şterge prin învăţătură.
11 Căci viaţa celor drepţi [va fi] în veac,
dar păcătoşii vor fi luaţi spre pierzare
şi nu se va mai afla amintirea lor.
12 Dar peste cei credincioşi [este] mila Domnului,
şi peste cei ce se tem de El, mila Lui.

14
Imn al lui Solomon

1 Credincios [este] Domnul faţă de cei care-L iubesc cu adevărat,

---

13,8 „În ascuns": gr. ἐν περιστολῇ; termenul înseamnă, literal, „înfăşurare", „înfăşare", „învelire de jur-împrejur".

13,9 „fiu iubit": *litt.* „fiu al iubirii" – semitism. ♦ Versetul este un ecou al textului din Deut. 8,5.

13,11 „viaţa celor drepţi [va fi] în veac": psalmistul se gândeşte la viaţa de apoi. Tema învierii era destul de răspândită în literatura biblică profetică şi sapienţială (*cf.* Iez. 37; Is. 11; Dan. 12,2; 2Mac. 7,9). În scrierile apocaliptice apocrife şi în manuscrisele de la Marea Moartă, ea a devenit aproape un loc comun (*1Enoh* 90,10, *Jub.* 23,22).

14 Psalmul este un comentariu la Ps. 1. În favoarea acestei afirmaţii pledează similitudinile structurale, motivele biblice şi simbolurile comune, precum şi tonalitatea stilistică apropiată. Structura celor doi psalmi respectă tripartiţia clar ordonată: dreptcredincioşi – păcătoşi – judecata divină. În registru simbolic, psalmiştii utilizează aceleaşi imagini în dezvoltarea dihotomiei drepţi-păcătoşi: metafora vegetală a pomilor nemuritori pentru drepţi, putreziciunea, pleava, umbra, nimicirea pentru păcătoşi. La nivel stilistic, tonul general este al profeţiei eshatologice. Autorul psalmului reia literal termenii care îi opun pe păcătoşi drepţilor („nu [sunt] aşa păcătoşii").

14,1-2 Primele două versete reiau, pe larg, tema din Ps. 1,2. Autorul insistă, la început, numai asupra relaţiei pe care drepţii o au cu Dumnezeu, în calitatea Sa de legislator. Spre deosebire de Ps. 1, Ps. Sol. 14 reia aici motivul „educaţiei", al mustrării din iubire expus în Ps. Sol. 10 şi nu pomeneşte încă nimic de păcătoşi. Cuvântul cheie care leagă Ps. Sol. 14 de Ps. 1 este „a umbla [pe căile Domnului]". Autorul psalmului îi îndeamnă pe drepţi „să cugete ziua şi noaptea" (Ps. 1,2) la învăţătura Domnului. ♦ „Credincios": gr. πιστός, „credincios" sau „vrednic de încredere". Aluzie la legământul veşnic dintre

pentru cei care îndură învăţătura Lui,
2 pentru cei care umblă în dreptatea poruncilor Lui,
în Legea pe care ne-a poruncit-o spre viaţa noastră.
3 Credincioşii Domnului vor fi vii întru ea în veac:
raiul Domnului, pomii vieţii [sunt] credincioşii Lui.
4 Răsadul lor a prins rădăcină în veac
şi nu vor fi smulşi în toate zilele cerului;
5 căci partea şi moştenirea lui Dumnezeu este Israel.
6 Dar nu [sunt] aşa păcătoşii şi nelegiuiţii
care s-au bucurat de o zi în tovărăşia păcatului lor.

Dumnezeu şi Israel. ♦ „învăţătura": *cf.* nota 10,2. ♦ „spre viaţa noastră": termenul are, în contextul doctrinar al Ps. Sol., o accepţiune dublă: se referă la Legea pe care Dumnezeu a poruncit-o pentru viaţa pământească, dar şi, aşa cum va rezulta la sfârşitul Ps. Sol. 14, la promisiunea divină a vieţii de apoi.

14,3 „raiul Domnului": gr. παράδεισος τοῦ κυρίου. Psalmistul trimite la episodul paradisiac originar, pe care însă îl proiectează eshatologic. Comentariul eshatologic pe care autorul Ps. Sol. îl aduce Ps. 1,3 se înscrie în tradiţia apocaliptică apocrifă reprezentată de texte precum *1Enoh* 20,7 sau *Jub.* 36,6, care au fundamentat doctrina creştină dezvoltată de Apostolul Pavel în 2Cor. 12,3-4. Gândirea mistică a literaturii rabinice ulterioare postula că drepţii vor avea parte, la sfârşitul zilelor, de Eden, iar nelegiuiţii vor fi trimişi în iad (G. Scholem, *Major Trends in Jewish Mysticism*, *apud* K. Atkinson, *An Intertextual Study*, pp. 281-282).

14,4 Metafora agrară avea un impact foarte puternic în societatea iudaică antică. Ideea perpetuării veşnice a vieţii oamenilor sub ocrotirea statornică a divinităţii şi-a găsit în această metaforă expresia maximală. Autorul psalmului comentează Ps. 1,3, îmbogăţindu-l cu o parafrază evidentă la versetul profetic din Am. 9,15.

14,5 „Israel": numele depăşeşte aici restricţia etnică. Termenul este folosit în sens absolut, ca metaforă pentru Israelul ideal, poporul celor care Îl iubesc cu adevărat pe Dumnezeu (Ps. Sol. 14,1), printre care, în primul rând, membrii comunităţii religioase din care provine autorul. Astfel, moştenirea despre care vorbeşte psalmistul nu este una determinată concret geografic, ca în cazul împărţirii făcută de Iosua, ci una spirituală, care se va împlini la sfârşitul veacului (Ps. Sol. 14,9).

14,6 „s-au bucurat de o zi", *litt.* „au iubit ziua": verbul grec ἀγαπάω are aici sensul de „a prefera, a se mulţumi, a se complace", implicând atât nuanţele alegerii deliberate, cât şi pe cele ale eticii hedoniste, foarte răspândite în epoca elenistică, pe care psalmistul o respinge cu vehemenţă. ♦ „o zi", gr. ἡμέραν: am preferat traducerea cu articol nehotărât din două motive: pentru a menţine sensul originalului nearticulat din greacă şi pentru că în româneşte el este omofon cu numeralul feminin. Am marcat astfel opoziţia sugerată de psalmist dintre lungimea vieţii drepţilor („în toate zilele cerului", v. 4) şi scurtimea vieţii păcătoşilor (v. 7).

7 În scurtimea putreziciunii pofta lor
și nu și-au adus aminte de Dumnezeu.
8 Deoarece căile oamenilor sunt cunoscute înaintea Lui în toată vremea
și tainițele inimii le știe înainte ca ele să fie.
9 De aceea moștenirea lor [este] iadul și umbra și nimicirea
și nu vor fi aflați în ziua miluirii celor drepți.
10 Dar credincioșii Domnului vor moșteni viața cu bucurie.

15

Psalm al lui Solomon cu cântare

1 În restriștea mea am chemat numele Domnului,

14,7 „pofta", gr. ἐπιθυμία: în etica elenistică medioplatonică, dorința era produsul părții concupiscente a sufletului și trebuia echilibrată prin intervenția laturii raționale. Psalmistul pare să contopească cele două funcții ale sufletului în descrierea celor nedrepți: în cazul lor, *liberul arbitru* se exercită în favoarea concupiscenței și, implicit, a corupției morale, fapt care duce la uitarea deliberată a lui Dumnezeu.

14,8 Autorul pare să postuleze o anumită doctrină a predestinării. Mesajul mai puternic este însă cel al liberului arbitru (Ps. Sol. 14,1-2), căruia i se subsumează și această afirmație.

15 Psalmul nu poate fi datat cu precizie, din lipsa unor repere istorice interne clare. Totuși, K. Atkinson îl grupează cu Ps. Sol. 4, 7 și 12 în categoria imnurilor redactate în perioada premergătoare invaziei romane din anul 63 î.H. Câteva indicii vagi par să pledeze pentru această ipoteză: iminența unui război (15,7), posibil conflict israelit intern (nu sunt menționați păgânii, dar sunt amintiți „nelegiuiții" și persecutorii „păcătoși" ai comunității autorului și, în cele din urmă, misterioșii „războinici încercați", urmăritori ai „păcătoșilor"). Comentatorul american plasează redactarea acestui psalm în perioada imediat următoare uzurpării domniei lui Hircan al II-lea de către fratele acestuia Aristobulos al II-lea și în timpul războiului civil iscat de lovitura de palat. Fără a fi un apropiat al partidei lui Hircan al II-lea, autorul speră ca persecutorii principali ai comunității sale („nelegiuiții, păcătoșii", partida saduceilor aliați ai lui Aristobulos) să fie înfrânți. Comunitatea autorului vedea, probabil, în partida lui Hircan al II-lea un simplu instrument al mâniei divine îndreptate împotriva partidei lui Aristobulos. Evenimentele la care pare să se refere psalmistul s-au consumat în intervalul 67-63 î.H.

15,1 „În restriștea mea": autorul citează întocmai Ps. 18,6: după unii comentatori, intenția sa nu a fost numai aceea de a-și stabili o ascendență scripturară ilustră, ci de a comunica o stare imediată de fapt. Probabil că grupul religios căruia îi aparținea autorul Ps. Sol. se va fi confruntat de curând cu mari dificultăți sociale și politice. ♦ „săraci": *cf.* Ps. Sol. 5,2 și nota. La cele deja spuse în nota amintită, se poate adăuga conjectura lui K. Atkinson că, în cazul de față, referirea la sărăcia drepților nu viza neapărat statutul social al membrilor comunității, ci poate fi o aluzie la jafurile îndreptate împotriva drepților (*An Intertextual Study*, p. 296).

nădăjduit-am în ajutorul Dumnezeului lui Iacob și am fost izbăvit.
Căci nădejdea și scăparea celor săraci [ești] Tu, Dumnezeule.
2 Cine e tare, Dumnezeule, dacă nu Îți aduce mărturie întru adevăr?
Și ce om [e] puternic dacă nu aduce mărturie numelui Tău?
3 [Cântă] Psalm nou cu cântare în bucuria inimii,
rod al buzelor [și] al limbii-nstrunate,
pârgă a buzelor din inimă credincioasă și dreaptă!
4 Cel care face astfel nu se va clătina în veac de [nici un] rău,
para focului și mânia [împotriva] celor nedrepți nu-l vor atinge
5 când va veni de la fața Domnului asupra celor păcătoși,
ca să nimicească toată starea lor.
6 Căci semnul lui Dumnezeu [e pus] peste cei drepți spre izbăvire.
7 Foametea și sabia și moartea vor fi departe de cei drepți,
căci ele vor fugi de cei credincioși precum urmăriții în război.
8 Dar îi vor fugări pe păcătoși și-i vor prinde,

15,3 „rod al buzelor [și] al limbii-nstrunate", *litt.* „rod al buzelor cu instrumentul acordat al limbii": comentatorii sunt de acord că psalmii la care se referă autorul erau cântați de coruri, iar acestea erau acompaniate de diverse instrumente de suflat. În orice caz, menționarea psalmilor aici este importantă: autorul se revendică astfel de la tradiția psaltică împământenită de David. Pe de altă parte, deși îndemnul de a aduce lui Dumnezeu „cântare nouă" este bine atestat în Psalmi, unii cercetători deduc de aici că grupul religios din care psalmistul făcea parte inaugurase, în afara Templului, ritualuri paralele față de cultul oficial.

15,4 „para focului": gr. φλὸξ πυρός. Psalmistul preia expresia și sensul ei eshatologic din literatura profetică: *cf.* Is. 29,6; 30,30.

15,5 „starea": gr. ὑπόστασις, *litt.* „sub-sistență". *Cf.* și nota 17,24.

15,6 „semnul": ca marcă a protecției divine, semnul lui Dumnezeu îl purtase Cain (Gen. 4,15), dar și casele evreilor în timpul plăgilor din Egipt (Ex. 12,23). Tradiția profetică a revalorizat acest simbol al ocrotirii divine, proiectându-l în vremurile de apoi (Iez. 9,6). Literatura apocaliptică evreiască și creștină a continuat tradiția profetică (*cf. Sulul de la Damasc*, CD 19,12-14 sau Apoc. 7, *Ode* 4,7-8), îmbogățind-o și cu simbolismul semnului opus, purtat de damnați (Apoc. 14,9-11).

15,7 „Foametea și sabia și moartea": imagini simbolice comune ale războiului în limbaj biblic (*cf.* și 13,2). Problema comentatorilor este reprezentată însă de timpurile verbale. Cei care merg pe interpretarea literal gramaticală au recunoscut în versetele următoare (15,7-9) scenariul eshatologic propriu literaturii apocaliptice. Alții s-au gândit la evenimentele din proximitatea imediată a psalmistului și la intuițiile acestuia cu privire la iminența conflictului armat dintre cei doi descendenți ai lui Alexandros Ianneus, Aristobulos al II-lea și Hircan al II-lea.

15,8 „îi vor fugări...": psalmistul trimite la pasajul din Lev. 26,36: „Vor fugi ca dinaintea războiului și vor cădea fără să fie izgoniți de nimeni."

şi nu vor scăpa făptuitorii nelegiuirii de judecata Domnului,
9 ca de războinici încercaţi vor fi prinşi,
căci semnul nimicirii [este] pe fruntea lor.
10 Moştenirea păcătoşilor [e] nimicire şi întuneric,
şi nelegiuirile lor îi vor urmări până jos în iad.
11 De moştenirea lor nu vor avea parte copiii lor,
căci păcatele vor pustii casele păcătoşilor.
12 Şi vor fi nimiciţi păcătoşii, în ziua judecăţii Domnului, în veac,
când va cerceta Dumnezeu pământul cu judecata Sa.
13 Dar cei care se tem de Domnul vor fi miluiţi atunci
şi vor fi vii întru milostivirea Dumnezeului lor,
iar păcătoşii vor fi nimiciţi în veac de-a pururi.

16

Imn al lui Solomon. Spre ajutorul credincioşilor.

1 Când a aţipit sufletul meu de la Domnul, am şi alunecat puţin

---

15,9 „războinici încercaţi": Atkinson sugerează că psalmistul face aluzie la mercenarii lui Antipater, aliaţi ai lui Hircan al II-lea în războiul civil purtat împotriva uzurpatorului Aristobulos al II-lea sau chiar la romanii pe care Hircan reuşise să şi-i facă favorabili, tot prin legăturile sale privilegiate cu Antipater.

15,10 „iad": vezi nota 4,13.

15,11 „De moştenirea lor...": *litt.* „Moştenirea lor nu va fi aflată de copiii lor".

15,12 „ziua judecăţii Domnului": după toate aparenţele, psalmistul îşi imaginează şi în acest imn ziua judecăţii ca bătălia din urmă dintre drepţii conduşi de un Mesia războinic din stirpea lui David şi cei nedrepţi. Contextul semantic este pregnant războinic.

15,13 „atunci": *litt.* „întru ea"; expresia trimite la sintagma „ziua judecăţii" din v. 12, în care ambele substantive sunt de genul feminin. ♦ „vor fi vii": unii comentatori au decriptat în acest verb credinţa în înviere a psalmistului. ♦ „în veac de-a pururi": vezi nota la 8,33.

16,1 „de la Domnul": am preferat o traducere mai apropiată de textul grec. Versiunea „departe de Domnul" ar fi fost mai explicită, dar riscă să facă un ecou supărător formulei de la sfârşitul versetului. ♦ „am şi alunecat puţin": se poate înţelege şi „cât pe ce să alunec" (*cf.* şi Ps. 72,2). ♦ „amorţirea": gr. καταφορά; termenul grec este folosit aici cu sensul aproape medical de „somn greu, letargie". Unele manuscrise greceşti au însă καταφθορά, „pierzanie, nimicire". Acest al doilea termen, mai nimerit pentru mesajul de ansamblu al imnului, pare să fi fost şi cel originar, dar scribul va fi omis o consoană, îmbogăţind astfel metafora somnului păcătos cu încă un cuvânt. ♦ Metafora somnului, susţinută de patru termeni în primul verset („a aţipit", „am alunecat", „amorţirea", „dorm"), este expresia cea mai subtilă a căderii în păcat, a morţii conştiinţei morale.

în amorţirea celor ce dorm departe de Dumnezeu.
2 Mai că s-ar fi scurs spre moarte sufletul meu,
aproape de porţile iadului împreună cu cel păcătos,
3 când s-a îndepărtat sufletul meu de Domnul Dumnezeul lui Israel,
dacă Domnul nu m-ar fi ajutat cu mila Lui în veac.
4 Strămuratu-m-a cum [se împunge] cu ţepuşa calul spre trezire:
mântuitorul şi apărătorul meu din toată vremea m-a mântuit.
5 Îţi voi aduce laudă, Dumnezeule, că m-ai ajutat spre mântuire
şi nu m-ai socotit în rândul păcătoşilor spre pierzare.
6 Să nu-Ţi îndepărtezi mila Ta de la mine, Dumnezeule,
nici amintirea Ta de la inima mea până la moarte.
7 Ţine-mă departe, Dumnezeule, de păcatul cel rău,

♦ „departe de Dumnezeu": paralelismul dintre cele două părţi ale versetului confirmă faptul că psalmistul s-a gândit în acest verset la Hades / *š*e*'ol*, locul întunecat în care lâncezesc, după moarte, păcătoşii.

16,2 „Mai că": gr. παρ' ὀλίγον, *litt.* „aproape că". Am preferat această variantă de traducere pentru expresivitatea ei, foarte fidelă originalului. ♦ „s-ar fi scurs": gr. ἐξεχύθη; am păstrat semnificaţia primă a verbului grec, valorizată şi de traducătorul psalmului în greacă, anume aceea de „a se scurge, a se (re)vărsa". Imaginea *scurgerii* treptate, cu fiecare păcat, a sufletului spre moarte este înrudită, în concreteţea ei, şi perfect simetrică structural cu aceea a *alunecării* sufletului în amorţirea veşnică. ♦ Despre iad, vezi nota 4,13. ♦ „porţile iadului": expresia apare frecvent şi în NT, ca opusă împărăţiei cerului, care era la rândul ei imaginată, în creştinismul primar, ca având porţi şi ziduri (K. Atkinson, *An Intertextual Study*, p. 319).

16,4 „Strămuratu-m-a": gr. ἐνύξεν, *litt.* „m-a împuns". Am folosit verbul românesc, ieşit din uz, „a strămura" pentru fidelitatea traducerii: ca verb cu sensul specializat cunoscut, el rezolvă şi comparaţia între omul delăsător şi un animal de povară. Comparaţia stimulării omului apare, în acelaşi fel, şi în Ecl. 12,11. ♦ „ţepuşa": gr. κέντρον. În VT, strămurarea, „ţepuşa", a fost folosită şi ca armă: judecătorul Samegar a ucis cu o asemenea ţepuşă „cam şase sute" de filisteni (Jud. 3,31). Totuşi termenul grec din Jud. era un *hapax*, ἀροτρόπους, redat prin „brăzdarul plugului" (Jud. 3,31, în *Septuaginta 2*). El traducea un *hapax* ebraic, *ma*ʽ*madh*, interpretabil însă şi ca „ţepuşă, strămurare".

16,6 „de la inima mea": exprimarea este uşor ambiguă, dar în mod voit. Cel ce-şi aminteşte de inima dreptcredinciosului spre mântuire este, într-adevăr, Dumnezeu. Totuşi psalmistul nu lasă să se înţeleagă că relaţia ar fi univocă: dreptcredinciosul însuşi trebuie să se dovedească mereu vrednic de amintirea lui Dumnezeu.

16,7 „Ţine-mă departe": gr. ἐπικράτησόν μου. Verbul grec înseamnă, de fapt, „a fi tare asupra cuiva", „a stăpâni", „a se înstăpâni". P. Prigent arăta că verbul grec traduce de regulă un verb ebraic <u>*HZQ*</u>, „a fi tare". Probabil traducătorul în greacă a confundat cu

și de orice femeie rea, poticnirea nebunului.
8 Și să nu mă amăgească frumusețea femeii nelegiuite
și a nimic din ce este supus păcătuirii deșarte.
9 Faptele mâinilor mele îndreptează-le întru locul Tău
și pașii mei întru amintirea Ta străjuiește-i.
10 Limba mea și buzele mele înconjoară-le cu cuvintele adevărului,
mânia și furia nebunească ține-le departe de mine!
11 Cârtirea și descurajarea la restriște îndepărtează-le de la mine,
când, de voi păcătui, mă vei învăța ca să mă întorc.
12 Ci cu bunăvoință și cu voioșie întărește sufletul meu:
dacă Tu dai putere sufletului meu, darul îmi va fi de ajuns.
13 Căci dacă Tu nu dai putere,
cine va îndura învățătura în sărăcie?
14 Când dojenești un suflet pentru stricăciunea lui,
încercarea Ta [este] în carnea lui și în restriștea sărăciei.
15 Dacă dreptul îndură, întru acestea va fi miluit de Domnul.

---

acest radical verbal frecvent radicalul originar <u>HSK</u>, „a ține departe, a reține", din Ps. Sol. De unde și dificultatea la traducerea românească. Am optat, împreună cu majoritatea traducătorilor și exegeților moderni, pentru versiunea propusă de Prigent (*Les Psaumes de Salomon*, p. 983, nota 7), cu atât mai mult cu cât ca nu este foarte departe de sensul verbului grec: „întărește-mă asupra...".

16,8 „deșarte": gr. ἀνωφελής, *litt.* „nefolositoare". Prigent traduce prin „perverse" (*Les Psaumes de Salomon*, p. 983).

16,9 „întru locul Tău": traducere literală; multe traduceri moderne au varianta „înaintea Ta", care apare în versiunea siriacă.

16,11 „Cârtirea", gr. γογγυσμόν, *litt.* „bombănirea": e vorba despre murmurarea împotriva încercărilor la care sunt supuși oamenii de Dumnezeu. ♦ „descurajarea": gr. ὀλιγοψυχία, *litt.* „micimea/puținătatea sufletului". Termenul mai apare în Ex. 6,9 și Ps. 54,9. ♦ „mă vei învăța": *cf.* 10,2 și nota *ad loc.*

16,13 „învățătura": *cf.* 10,2 și nota *ad loc.*

16,14 „pentru stricăciunea lui": *litt.* „în mâna stricăciunii lui".

17

Psalm al lui Solomon cu cântare. Pentru rege.

1 Doamne, Tu însuţi [eşti] regele nostru în veac de-a pururi,
căci întru Tine, Dumnezeule, se va lăuda sufletul nostru.
2 Care-i răstimpul vieţii omului pe pământ?
Cât e răstimpul lui, [e] şi nădejdea sa în el.
3 Noi însă ne punem nădejdea în Dumnezeu, mântuitorul nostru,
căci puterea Dumnezeului nostru [este] în veac cu milă
şi împărăţia Dumnezeului nostru [este] în veac, peste neamuri, cu judecată.
4 Tu, Doamne, l-ai ales pe David rege peste Israel
şi Tu i-ai jurat lui despre sămânţa lui [că] în veac
nu va lipsi domnia lui dinaintea Ta.
5 Dar, din pricina păcatelor noastre, s-au ridicat împotriva noastră păcătoşii:
au venit asupra noastră şi ne-au alungat cei cărora nu le-ai făgăduit,

---

17 Probabil cel mai important imn din întreaga colecţie. Este mărturia completă a tuturor neliniştilor şi speranţelor societăţii iudaice din a doua jumătate a secolului I î.H. Detalii istorice de primă importanţă pentru Ierusalimul ocupat de romani se articulează pe aşteptarea generală a regelui mesianic din spiţa lui David, făgăduit acestuia de Dumnezeu. Eshatologia complexă expusă în psalm continuă tradiţia mesianică a profeţilor mari, concentrează credinţele exprimate în bogata literatură apocaliptică a vremii şi fundamentează viitorul discurs creştin.

17,1 „regele": psalmistul îşi începe imnul cu invocarea lui Dumnezeu ca rege veşnic al lui Israel, pentru a-şi legitima discursul consistent despre mântuitorul trimis de Dumnezeu ca rege mesianic (*cf.* 2Rg. 7,16). Afirmaţia tranşantă a psalmistului sugerează şi opoziţia lui faţă de regii hasmoneici, pe care comunitatea autorului, fidelă monarhiei davidice, îi considera nelegitimi. ♦ „în veac de-a pururi": *litt.* „în veac şi încă".

17,3 „Noi": pronumele este în poziţie emfatic adversativă şi se referă la comunitatea de dreptcredincioşi a psalmistului, opusă atât israeliţilor corupţi (8,2), cât şi păgânilor („neamurile").

17,4 Psalmistul reia Ps. 88,4 şi 2Rg. 7,16, afirmând indirect nelegitimitatea oricărei alte dinastii decât cea davidică.

17,5 „Păcătoşii" sunt iudeii partizani ai hasmoneilor, nu păgânii. ♦ „cei cărora nu le-ai făgăduit": este vorba despre descendenţii Macabeilor, care nu erau urmaşi ai lui David. Ascensiunea unor regi nelegitimi era privită de comunitatea ultraortodoxă care a compus Ps. Sol. ca o încălcare a voinţei lui Dumnezeu transmise „contractual" exclusiv spiţei lui David. ♦ „cu de-a sila": *litt.* „cu forţa", „cu violenţă".

cu de-a sila au luat [în stăpânire] şi nu au slăvit numele Tău cel vrednic de cinste.

6 Au ridicat cu slavă o domnie pentru îngâmfarea lor,
[şi] au pustiit tronul lui David, în trufia schimbării.
7 Dar Tu, Dumnezeule, îi vei doborî şi vei lua sământa lor de pe pământ,
când se va ridica împotriva lor un om străin de neamul nostru.
8 După păcatele lor le vei plăti, Dumnezeule,
ca să primească după faptele lor.
9 Nu s-a îndurat de ei Dumnezeu,
[ci] a cercetat sământa lor şi n-a scăpat dintre ei pe nici unul.
10 Credincios [este] Domnul în toate judecăţile Sale, pe care le face pe pământ.

17,6 „domnie": gr. βασίλειον poate însemna şi „locuinţă regească, palat". ♦ „în trufia schimbării": expresie neobişnuită. Majoritatea traducerilor moderne ezită în acest punct. R.B. Wright propune: „with arrogant shouting" (*Psalms of Solomon*, p. 666), P. Prigent traduce liber: „impudents imposteurs" (*Les Psaumes de Salomon*, p. 985), Atkinson: „in tumultuous arrogance" (*I Cried to the Lord*, p. 130). Substantivul grec ἄλλαγμα înseamnă „schimb", „preţ", dar şi „alternanţă la putere". Acest din urmă sens se potriveşte în cea mai mare măsură în contextul de faţă.

17,7 „vei lua sământa lor de pe pământ": speranţa psalmistului că hasmoneii vor fi nimiciţi o dată cu invazia lui Pompei din anul 63 î.H. nu este împlinită. Deşi Aristobulos al II-lea şi aliaţii lui au fost duşi în exil, puterea romană l-a numit Mare Preot în Ierusalim pe Hircan al II-lea, fratele uzurpatorului deportat. ♦ Viitorul verbelor greceşti se explică probabil prin confuzia traducătorului din ebraică: în original acestea vor fi fost la imperfect (P. Prigent, *Les Psaumes de Salomon*, p. 985, nota 7). ♦ „Omul străin de neam" este, fără îndoială, Pompei, văzut de autorul psalmului ca instrument al mâniei lui Dumnezeu împotriva corupţiei morale din Israel.

17,8 „ca să primească", *litt.* „ca să li se afle": verbul grec are şi sensul de „a obţine ceva de la cineva". Psalmistul arată că israeliţilor nelegiuiţi *li se va întâmpla* după cum au meritat.

17,9 „a cercetat": schimbarea timpului verbelor a suscitat numeroase comentarii. Majoritatea exegeţilor crede că avem a face cu o simplă inconsecvenţă de traducere din ebraică. Totuşi, P. Prigent este de părere că această frază a fost redactată după moartea lui Hircan al II-lea, survenită în anul 30 î.H. (*Les Psaumes de Salomon*, p. 985, nota 9). K. Atkinson, pe urmele lui J. Tromp, crede că psalmistul foloseşte în mod deliberat aoristul pentru a demonstra că, în momentul sosirii lui Pompei, Dumnezeu pecetluise deja soarta tuturor descendenţilor hasmoneilor (*I Cried to the Lord*, p. 137).

17,10 Versetul 10 este ultimul din prima parte a psalmului, probabil redactată cu puţin timp înaintea campaniei romane din anul 63 î.H. A doua parte (vv. 11-20), adăugată

[11] Pustiit-a nelegiuitul pământul nostru de cei care locuiau pe el,
i-a nimicit pe tânăr, pe bătrân și pe copiii lor deopotrivă.
[12] În mânia frumuseții sale i-a trimis până în apus,
iar pe căpeteniile țării [le-a luat] în batjocură și nu le-a cruțat.
[13] Străin fiind, dușmanul s-a purtat cu trufie
și inima lui [era] străină de Dumnezeul nostru.
[14] Și toate câte le-a făcut în Ierusalim
[erau] precum cele pe care le fac și păgânii în cetățile tăriei lor.
[15] Și i-au întrecut fiii legământului, [trăitori] în mijlocul neamurilor amestecate,
și nu era printre ei cine să facă în Ierusalim milă și adevăr.

---

ulterior, concordă cu descrierile Ierusalimului sub ocupație romană din Ps. Sol. 2 și 8 și din sursele istorice paralele (*cf.* Flavius Iosephus, *AI*).

17,11 „Nelegiuitul" este, aici, Pompei, numit astfel pentru cruzimea lui nemaipomenită. ♦ Genocidul pe care îl reclamă psalmistul este o supralicitare a temei biblice a invaziei babiloniene (*cf.* Plângeri 2,21, Iez. 9,6).

17,12 „În mânia frumuseții sale": versiunea siriacă are „în frumusețea măniei sale". Ryle și James sunt de părere că termenul ebraic pentru „mânie" a fost tradus eronat prin „frumusețe" (*Psalms of the Pharisees*, p. 133); P.E.E. Geiger sugerează că substantivul grec „frumusețe" (κάλλος) traduce un ebraic, „mândrie", și, prin lărgire de sens, „trufie" (*Der Psalter Salomo's: Herausgegeben und Erklärt*, p. 154). P. Prigent și K. Atkinson consideră, de asemenea, că textul conține o greșeală de traducere din ebraică în greacă și că ar trebui citit „în urgia mâniei sale", după formula ebraizantă din greaca LXX. ♦ Psalmistul reia informația despre exilarea la Roma a familiei și partizanilor lui Aristobulos al II-lea, *cf.* 8,21 și nota *ad loc.*

17,13 „Străin fiind": în textul grecesc este folosit un substantiv abstract, într-o construcție ebraizantă cu sens cauzal: *litt.* „în străinătatea/ înstrăinarea lui". ♦ „s-a purtat cu trufie": *litt.* „a făcut trufie".

17,14 Psalmistul face aluzie la atitudinea nepotrivită a lui Pompei la intrarea în Templul din Ierusalim, episod relatat de Flavius Iosephus (*AI* 14,72). *Cf.* 2,2 și nota *ad loc.* Generalul roman nu a devastat Templul, ci a intrat în sanctuar din curiozitate. ♦ „tăriei": gr. τοῦ σθένους. Unele manuscrise au însă varianta, mai plauzibilă, τοὺς θεούς, „pe zeii". În acest caz, textul s-ar traduce: „Precum cele pe care le fac neamurile pentru zeii din cetățile lor." Psalmistul indică aici, în mod limpede, atitudinea lui Pompei față de YHWH: romanul l-a venerat ca pe unul dintre zeii săi.

17,15 „Fiii legământului" sunt israeliții. Psalmistul se referă la preluarea de către ierusalimitani a modului de viață străin (grecesc, roman), gest inacceptabil pentru societatea ultraortodoxă din care provenea autorul.

16 Au fugit de la ei cei care iubeau adunările credincioşilor,
precum zboară păsările din cuibul lor.
17 Rătăceau prin pustie, ca să-şi scape sufletele de rău,
şi de preţ în ochii [celor] din bejenie [era orice] suflet scăpat dintre ei.
18 Pe tot pământul au fost risipiţi de cei fără de lege,
căci cerul a oprit ploaia să mai cadă pe pământ.
19 Încetat-au izvoarele veşnice din hăurile munţilor înalţi,
căci între ei nu era cine să facă dreptate şi judecată.
20 De la căpeteniile lor şi [până la] poporul cel mai de jos [trăiau] în toate păcatele,
regele în nelegiuire, judecătorul în neascultare şi poporul în păcat.
21 Vezi, Doamne, şi ridică-le pe regele lor, fiul lui David,

17,16 După unii comentatori, psalmistul face aici aluzie la propria comunitate, nevoită să fugă din Ierusalim în deşert (17,17) de teama represaliilor romanilor şi a conaţionalilor colaboraţionişti (numiţi în 8,15). P. Prigent îi asociază pe aceşti fugari cu gruparea „esenienilor" autoizolată în deşertul de la Marea Moartă şi pledează astfel pentru originea qumraniană a Ps. Sol. Un argument în plus ar fi folosirea în acest verset a unei comparaţii care se regăseşte într-unul dintre imnurile grupării (*Imnuri 48-9)* (*Les Psaumes de Salomon*, p. 986, nota 16).

17,17 „bejenie": gr. παροικία, *litt.* „pribegire", „locuire în ţară străină".

17,18 Comentatorii ezită dacă să considere această secetă ca pe o consemnare istorică sau ca pe o metaforă. ♦ „căci", gr. ὅτι, „pentru că": versiunea siriacă este mai apropiată de logica evenimentelor şi are: „de aceea".

17,19 „între ei": este vorba despre adversarii israeliţi ai comunităţii autorului, despre care se vorbeşte pe larg în versetul următor.

17,20 „De la căpeteniile lor şi [până la] poporul cel mai de jos", *litt.* „de la căpeteniile lor şi poporul cel mai de jos". Conjectura noastră se bazează pe reconstrucţia tumurii originale datorate lui P. Prigent: cuvântul ebraic tradus prin „popor", *'am*, trebuie să fie prepoziţia *'adh*, „până la" (*Les Psaumes de Salomon*, p. 987, nota 20). Fraza originală va fi fost: „De la căpeteniile lor până la cel mai de jos." ♦ „Regele" şi „judecătorul" sunt instanţele pământeşti nelegitime pe care Dumnezeu le va schimba, la sfârşitul apropiat al veacului, cu un rege şi un judecător legitim. Atkinson, care plasează redactarea acestei porţiuni a psalmului în era pompeiană, remarcă o inadvertenţă istorică a autorului: acesta vorbeşte despre regi, după ce în anul 63 î.H. hasmoneii au pierdut toate prerogativele regale. Aceasta ar indica, după exegetul american, că Ps. Sol. 17 a fost scris înainte de anul 40 î.H., când Antigonos reuşeşte pentru trei ani să restaureze monarhia hasmoneică (*I Cried to the Lord*, pp. 138-139). ♦ „toate păcatele", *litt.* „tot păcatul".

17,21-46 Partea a treia a Ps. Sol. 17 este şi cea mai importantă pentru că dezvoltă tema mesianică.

la vremea pe care Tu ai ales-o, Dumnezeule, ca să domnească peste
Israel Slujitorul Tău.
22 Încinge-l cu tărie ca să sfărâme căpeteniile nedrepte,
să curețe Ierusalimul de neamurile care-l calcă în picioare spre nimicire,
23 cu înțelepciunea dreptății să-i alunge pe păcătoși din moștenire,
să zdrobească trufia păcătosului ca pe vasele olarului,
24 cu toiag de fier să sfărâme toată starea lor,
să nimicească neamurile nelegiuite cu cuvântul gurii sale,
25 la amenințarea lui să fugă neamurile [păgâne] de la fața lui
și să-i certe pe păcătoși cu cuvântul inimii lor.
26 Și va aduna un popor sfânt, pe care-l va călăuzi cu dreptate,
și va judeca triburile poporului sfințit de Domnul Dumnezeul lui.

17,21 „regele lor, fiul lui David": restaurația monarhiei davidice se putea face numai prin intervenția directă a lui Dumnezeu în istoria lui Israel. Așteptările psalmistului sunt foarte concret politice, deși hrănite de literatura metaforică a profeților (*cf.* mai ales Is. 11,1-10). Dintre cele patru posibile paradigme mesianice din iudaismul precreștin (regal, sacerdotal, profetic, angelic) autorul Ps. Sol. 17 optează pentru varianta regalității davidice, care propune un Mesia militant și justițiar („Slujitorul Tău"). Mediul cultural al comunității autorului, ca și cel al grupării de la Marea Moartă, optase pentru această formă de mesianism din motive politico-religioase, și anume din opoziția lor acerbă față de regimul, considerat nelegitim, al hasmoneilor.

17,22 „Încinge-l": psalmistul trimite implicit la Is. 11,5: „va fi încins cu dreptate". ♦ Mesia este, în viziunea autorului, un rege violent și, conform așteptărilor iudaismului purist, xenofob.

17,23 „ca pe vasele olarului": imaginea lui Mesia care zdrobește trufia păcătosului ca pe vasele olarului, înarmat cu un toiag de fier, este preluată de autor din Ps. 2,9. Sunt aici concentrați doi *topoi* mesianici: Mesia-justițiar și Mesia-păstor al poporului său. ♦ Spargerea vaselor de lut era, la evrei, simbolul distrugerii iremediabile.

17,24 „starea": gr. ὑπόστασις. Majoritatea traducerilor moderne înclină spre sensul moral, figurat al termenului (fr. „assurance", Prigent, *Les Psaumes de Salomon*, p. 987), sau vag (engl. „substance", R.B. Wright și K. Atkinson). ♦ Psalmistul combină subtil două surse de mesianism biblic: Ps. 2,9 (imaginea păstorului cu toiagul de fier) și Is. 11,4 (lovirea pământului cu „cuvântul gurii sale"). În TM, Is. 11,4 are: „toiagul gurii sale", imagine folosită ca placă turnantă pentru exprimarea psalmistului.

17,25 „cu cuvântul inimii lor": G. Buchanan Gray (în *L'Ancien Testament selon les LXX*, ed. Soleil d'Orient, http://ba.21.free.fr/LXX) înțelege „pentru cuvântul... (= din pricina cuvântului)". În greaca târzie, prepoziția ἐν are sensuri multiple.

17,26 După nimicirea neamurilor, urmează judecarea poporului lui Israel. Ipostaza lui Mesia de judecător drept ia locul celei de rege războinic. ♦ „va aduna": psalmistul are în vedere revenirea în patrie a tuturor evreilor din diaspora. *Cf.* Is. 11,12.

27 Şi nu va îngădui ca nedreptatea să se mai sălăşluiască în mijlocul lor
şi nu va mai locui împreună cu ei nici un om ştiutor de răutate,
căci [îi] va cunoaşte pe ei, că sunt toţi fii ai Dumnezeului lor.
28 Şi-i va împărţi după triburile lor pe pământ,
şi nu va mai locui alături de ei nici venetic, nici străin de neam.
29 Va judeca popoarele şi neamurile cu înţelepciunea dreptăţii sale.
Oprire
30 Şi va pune popoare de neamuri [păgâne] să-i robească sub jugul lui,
şi-L va slăvi pe Domnul în văzul întregului pământ,
şi va curăţi Ierusalimul întru sfinţenie ca la început,
31 ca să vină neamuri de la capătul pământului să vadă slava lui,
aducându-i în dar pe fiii istoviţi ai [Ierusalimu]lui,
şi ca să vadă slava Domnului, cu care Dumnezeu l-a slăvit.
32 Şi el [va fi] rege drept peste ei, învăţat de Dumnezeu,

17,28 *Cf.* Iez. 45,8 şi 47,21. Redistribuirea triburilor este garanţia totală a restauraţiei finale a lui Israel, pentru că presupunea o acţiune extrem de dificilă la momentul respectiv: purificarea etnică a întregii Palestine.

17,30 „popoare de neamuri [păgâne]", gr. λαοὶ ἐθνῶν. În greaca biblică, ἔθνη traduce ebr. *goyīm*, „neamuri", specializat pentru desemnarea tuturor populaţiilor din afara lui Israel, deci a „păgânilor"! ♦ „în văzul": gr. ἐν ἐπισήμῳ, *litt.* „într-un mod/loc remarcabil/la care să se ia aminte".

17,31 „istoviţi": probabil o eroare de traducere din ebraică. Traducătorul în greacă va fi citit radicalul ebraic *PZR* original („a risipi") ca *PGR* („a obosi", „a slăbi"). Prin urmare, versiunea originală trebuie să fi fost: „fiii risipiţi" (P. Prigent, *Les Psaumes de Salomon*, p. 988).

17,32 „unsul Domnului": gr. χριστὸς κυρίου. Manuscrisele greceşti au: χριστὸς κύριος „Hristos Domnul" (*litt.* „Domnul uns"). Aceeaşi variantă apozitivă apare şi în versiunea siriacă. Ediţia Rahlfs consideră că această din urmă lecţiune este o emendare creştină ulterioară şi propune, ca *lectio difficilior*, varianta „unsul Domnului". Două au fost argumentele editorului: 1) în original expresia trebuie să fi fost *mᵉşiyaḥ YHWH*, 2) ceea ce ar fi putut însemna pentru un iudeu din secolul I î.H. numai „unsul Domnului". R.B. Wright susţine însă autenticitatea formulei din manuscrise („Domnul uns") şi aceasta pentru că: a) sintagma putea apărea, ca titlu mesianic, la un evreu din secolul I d.H. (Luc. 2,11), b) „domnul" (gr. κύριος) din 17,32 nu este neapărat o traducere a ebr. *YHWH*, ci mai degrabă un atribut al regalităţii aplicat în epocă şi regilor iudei Irod cel Mare şi Irod Agrippa, numiţi βασιλεύς κύριος. Or, din versetele de mai sus rezultă că Mesia („unsul") este rege *legitim* al lui Israel: psalmistul vrea să arate că „fiul lui David" este adevăratul domn (*i.e.* rege) al lui Israel. Exegetul american demonstrează, în felul acesta, că sintagma „Domnul uns" nu trebuie respinsă mecanic ca emendare creştină, ci

şi nu va fi nedreptate în zilele lui în mijlocul lor,
căci toţi [vor fi] sfinţi şi regele lor, unsul Domnului.
33 El nu-şi va pune nădejdea în cal, în călăreţ şi în arc,
nici nu-şi va înmulţi aurul şi argintul pentru război,
nici nu-şi va aduna nădejdi în mulţimea popoarelor pentru ziua de război.
34 Domnul Însuşi [va fi] regele lui: nădejdea celui puternic prin nădejdea în Dumnezeu;
şi se va îndura de toate neamurile [care vor sta] înaintea lui cu frică.
35 Căci va lovi pământul cu cuvântul gurii sale în veac,
va binecuvânta poporul Domnului cu înţelepciune şi bucurie.
36 El însuşi [va fi] curat de [orice] păcat, ca să cârmuiască un popor mare,
să certe căpeteniile şi să îndepărteze păcătoşii cu tăria cuvântului.
37 Şi nu va slăbi, în zilele sale, întru Dumnezeul său,
căci Dumnezeu l-a întocmit puternic cu duh sfânt,
şi înţelept în sfatul înţelegerii, cu tărie şi dreptate.
38 Şi binecuvântarea Domnului [va fi] cu el întru tărie
şi nu va slăbi.
39 Nădejdea lui [va fi] în Domnul
şi cine va putea să i se împotrivească?
40 Tare în faptele sale şi puternic cu frica lui Dumnezeu,
va păstori turma Domnului cu credinţă şi dreptate
şi nu va lăsa pe nimeni dintre ei să slăbească în păşunatul lor.

---

acceptată ca posibilă şi în gândirea unui autor evreu precreştin (*Psalms of Solomon*, pp. 667-668, nota z).

17,34 „se va îndura de toate neamurile... cu frică": fraza este calchiată după o turnură ebraică în care pronumele relativ este subînţeles (P. Prigent, *Les Psaumes de Salomon*, p. 989, nota 34).

17,35 *Cf.* Is. 11,4.

17,36 Detaliu esenţial în descrierea lui Mesia: deşi violent şi războinic, este fără de păcat.

17,37 „nu va slăbi": P. Prigent propune varianta de traducere „trébucher" („a se poticni"), ca fiind mai în spiritul originalului ebraic. Verbul are aici puternice conotaţii morale ♦ „duh sfânt": psalmistul nu insistă numai pe latura războinică a lui Mesia, ci şi pe natura sa spirituală deosebită (*cf.* Is. 11,2 pentru ultimul verset).

17,40 „să slăbească", *vide supra*, nota 17,37. ♦ „păşunatul", *litt.* „păşune". Aici însă termenul are înţeles abstract.

41 Cu nepărtinire îi va mâna pe toţi
şi nu va fi între ei trufie ca să se asuprească între ei.
42 Aceasta [este] măreţia regelui lui Israel, pe care a cunoscut-o Dumnezeu:
să-l ridice pe el peste casa lui Israel, ca să-i dea învăţătură.
43 Cuvintele lui [vor fi] lămurite în foc, mai mult decât aurul cel mai de preţ,
în adunări va judeca deosebi triburile poporului sfinţit,
cuvintele lui, precum cuvintele sfinţilor în mijlocul popoarelor sfinţite.
44 Fericiţi cei care vor trăi în zilele acelea,
ca să vadă cele bune ale lui Israel, pe care Dumnezeu le va face în adunarea triburilor.
45 Grăbească Dumnezeu peste Israel mila Sa,
să ne scape de necurăţia duşmanilor pângăriţi.
46 Domnul Însuşi [este] regele nostru în veac de-a pururi.

18

Psalm al lui Solomon. Tot despre unsul Domnului.

1 Doamne, mila Ta peste faptele mâinilor Tale în veac,

17,41 „va mâna": gr. ὄξει. Verbul grec este folosit aici cu sensul lui primordial: „a mâna turmele". Am încercat să redăm fidel această nuanţă în traducerea noastră.

17,42 „măreţia": gr. εὐπρέπεια. Termenul grecesc este destul de ambiguu: înseamnă la origine „înfăţişare bună", „distincţie", apoi „nobleţe", „maiestate", „frumuseţe" (în traducerile vechi ale Bibliei apare echivalat cu „mare-cuviinţă").

17,43 „va judeca deosebi", gr. διακρινεῖ, *litt.* „a separa, a despărţi, a distinge (între lucruri, persoane, judecăţi etc.)".

18 Ultimul dintre Psalmii lui Solomon funcţionează ca o concluzie pentru întreaga colecţie. Deşi titlul, adăugat ulterior, propune ca predominantă tema mesianică, intenţiile psalmistului depăşesc acest cadru. Ryle şi James au fost surprinşi de lipsa de unitate a psalmului şi au propus scindarea lui: în opinia lor, Ps. Sol. 18 se va fi limitat iniţial la vv. 1-10, în care se dezvoltă tema eshatologică şi mesianică (*Psalms of the Pharisees*, pp. 147-153). Vv. 10-12, care vehiculează exclusiv tema cosmologică, ar fi aparţinut unui al nouăsprezecelea Psalm al lui Solomon, aşa cum părea să susţină şi W. Baars, o dată cu descoperirea unui nou manuscris al Ps. Sol. (mss. 3004), în care vv. 11 şi 12 purtau titlul Ps. Sol. 19 („A New Fragment of the Greek Version of the Psalms of Solomon", pp. 441-444). K. Atkinson arată însă că nu există suficiente argumente pentru a afirma existenţa unui Ps. Sol. 19 şi susţine ideea că Ps. Sol. 18 are o structură compozită pentru că preia, la încheierea colecţiei, diversele teme dezvoltate în întregul corpus

bunătatea Ta cu dar bogat, peste Israel:
2 ochii Tăi [sunt] aţintiţi asupra lor şi nu va duce lipsă nimeni dintre ei,
urechile Tale ascultă ruga săracului care nădăjduieşte.
3 Judecăţile Tale peste tot pământul cu milostivire,
şi iubirea Ta, peste sămânţa lui Avraam, fiii lui Israel.
4 Învăţătura Ta [este] peste noi precum asupra fiului dintâi unul născut,
ca să întoarcă sufletul ascultător de la rătăcirea în neştiinţă.
5 Să curețe Dumnezeu pe Israel pentru ziua îndurării, cu binecuvântare,
pentru ziua alegerii când îl va ridica pe unsul Său.
6 Fericiţi cei care vor trăi în zilele acelea,
ca să vadă cele bune ale Domnului, pe care El le va face pentru
generaţia ce vine,
7 sub toiagul învăţăturii unsului Domnului, cu frică de Dumnezeul lui,
cu înţelepciunea duhului, cu dreptate şi tărie,
8 ca să-l îndrepte pe om în faptele dreptăţii cu frică de Dumnezeu,
ca să-i aşeze pe toţi înaintea Domnului,
9 o generaţie bună, cu frică de Dumnezeu în zilele îndurării.
Oprire

(*An Intertextual Study*, pp. 382-383). Dacă Ps. Sol. 1 era expresia terifiantă a crizei iminente, ultimul psalm este imnul creaţiei eliberate şi restaurate pe drumul spre mântuire.

18,1 Psalmistul dezvoltă ideea din Ps. 144,9, dar o particularizează pentru poporul ales. ♦ „Darul bogat" al lui Dumnezeu pentru care săracul se roagă cu nădejde (18,2) este Mesia (*cf.* vv. 6-7).

18,2 Tema sărăciei este preluată din Ps. 9,19: în cazul colecţiei de faţă, ea este aplicată strict la comunitatea autorului (*cf.* 5,2.11; 10,6; 15,1).

18,3 Tema judecăţii universale drepte şi pline de îndurare este reluată după 2,10; 8,8; 15,12. ♦ „fiii lui Israel": manuscrisele greceşti au forma de singular: „fiul lui Israel", fapt care a suscitat anumite discuţii în rândul exegeţilor. Emendarea cu forma de plural aparţine editorului. Versiunea siriacă are: „sămânţa lui Israel, fiul lui Avraam".

18,4 *Cf.* 13,9; 7,9; 8,26. ♦ Expresia iubirii supreme pe care Dumnezeu i-o poartă poporului ales („... fiul dintâi unul născut") mai apare în apocriful 4Ezr. 6,58. ♦ „rătăcirea în neştiinţă": literal, expresia este pleonastică: ambele substantive (ἀμαθία, ἄγνοια) înseamnă „ignoranţă", „neştiinţă". Totuşi, cel dintâi mai are şi sensul de „prostie", „nebunie" (adoptat şi de P. Prigent), „lipsă de raţiune", de unde şi traducerea noastră. Psalmistul se referă la păcatul comis din neştiinţă (*cf.* 2,31).

18,5 „unsul Său": *cf.* nota 17,32. În acest context însă, ambele substantive sunt în cazul genitiv.

18,6 *Cf.* 17,44.

18,7 „toiagul": *cf.* 17,24 şi nota *ad loc.* ♦ „cu înţelepciunea": *cf.* 17,37 şi Is. 11,2.

10 Mare [este] Dumnezeul nostru şi slăvit, Cel care sălăşluieşte în
înalturi,
Cel care a orânduit cu mersul luminătorilor soroacele ceasurilor zi de zi,
şi ei nu s-au abătut de la calea pe care le-ai poruncit-o.
11 Cu frică de Dumnezeu [îşi urmează] calea în fiecare zi,
din ziua în care i-a creat Dumnezeu şi până în veac.
12 Şi nu au rătăcit din ziua în care i-a creat,
din vremuri străvechi nu s-au îndepărtat de la calea lor,
decât dacă le-a poruncit Dumnezeu prin porunca [dată] robilor Lui.

18,10 „soroacele ceasurilor zi de zi": textul se poate traduce liber şi: „soroacele anotimpurilor şi zilelor". ♦ Literatura apocrifă apocaliptică abundă în pasaje de astronomie biblică. Psalmistul pare să nu fi fost străin de aceste curente de gândire din epocă (*cf. 1Enoh* 72-82), care se bazează, la rândul lor, pe Gen. 1,14. ♦ Suprapunerea celor două teme predominante esenţiale ale Ps. Sol. 18, mesianismul şi mişcarea astrelor, nu este întâmplătoare, întrucât anumite şcoli de gândire favorizau tradiţia mesianică exprimată în Num. 24,17.

18,12 „prin porunca [dată] robilor Lui": ideea pe care o exprimă psalmistul este că numai Dumnezeu poate schimba cursul aştrilor, prin poruncile pe care El le dă îngerilor („robii") care sunt rânduiţi să vegheze asupra stelelor.

INDICI

Indice de termeni

Indicele cuprinde cei mai importanți termeni grecești analizați în notele de subsol din acest volum. Referințele din paranteze trimit la note. Pentru o imagine mai completă asupra lexicului LXX, a se vedea și indicii la primele patru volume ale prezentei ediții.

ᾅδης – Hades, iad (Înț. 1,14; Sir. 17,27-28; Ps. Sol. 4,13; 16,2)
ἅγιος – sfânt (Înț. 5,5; 6,10)
ἀθανασία – nemurire (Înț. 3,4)
αἴνιγμα – enigmă, cimilitură (Sir. Prol. II,3)
ἄκακος – fără de răutate (Iov 2,3)
ἀληθινός – adevărat, autentic, integru (Iov 1,1)
ἄμεμπτος – fără cusur, fără prihană, ireproșabil (Iov 1,1)
ἀνδρεία – bărbăție (Înț. 1,1; γυνὴ ἀνδρεία, femeie bărbătoasă – Sir. 26,2)
ἀνίστημι – a ridica, a învia (Iov 19,26; Ps. Sol. 3,12)
ἁπλότης – simplitate (Înț. 1,1)
ἀρχή – început, principiu (Sir. 1,14; 10,12-13; 16,27; 25,24; 36,24)
ἀσεβής – nelegiuit (Înț. 2,12; 3,10; Sir. 12,5; 15,20)
ἀφροσύνη – nechibzuință, nebunie (Sir. 8,15)
βλάσφημος – defăimător, hulitor (Înț. 1,6.7)
γνῶσις – cunoaștere (Sir. 1,19)
διάγνωσις – discernere, decizie (Înț. 3,18)
δίαιτα – mod de viață, trai, viețuire, sălaș (Iov 5,3; 8,6; 39,6)
δίκαιος – drept (Înț. 2,12)
δικαιοσύνη – dreptate (Înț. 1,1.15)
δόξα – slavă, mărire (Sir. 5,13; 6,29; 10,5; 14,26-27; 27,8; Ps. Sol. 11,6)
δράκων – balaur (Iov 40,25)
δύναμις – putere (Înț. 1,3)
ἐξουσία – putere, autoritate (Înț. 1,1; Sir. 10,4; 17,2)
ἐπισκέπτομαι – a cerceta, a vizita (Sir. 2,14; 18,20; Ps. Sol. 11,1.6)
ἐπιστήμη – știință (Sir. 1,19; 16,24; 26,13)
ἐπιθυμία – poftă, dorință (Ps. Sol. 14,7)
ἐπιτιμία – pedeapsă (Înț. 3,10; Sir. 8,5)
ἑρμηνεία – tălmăcire, traducere (Sir. Prol. 20)
εὐπρέπεια – bună-cuviință, distincție (Iov 36,11; Ps. Sol. 17,42)

Indice de nume proprii*

* În paranteze sunt trecute numele corespondente în ebraică.

G

H

I

L

M

N

O

P

R

S

T

Z

BIBLIOGRAFIE

I. Sigle şi abrevieri bibliografice

AB	*The Anchor Bible*, 1964-, New York
AI	Flavius Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*
APOT	*Apocrypha and Pseudepigrapha of the Old Testament*
BA	*La Bible d'Alexandrie*, 1986-, Paris
BJ	*La Bible de Jérusalem*, 1986, 1988, Paris
CSEL	*Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*
LEH	Lust, J., Eynickel, E., Hauspie, K., 2003, *A Greek-English Lexicon of the Septuagint*, Stuttgart (ed. 1: vol. I, 1992, vol. 2, 1996)
LSJ	Liddell, H.G., Scott, R., Jones, H.S., 1996, *A Greek-English Lexicon*, Oxford
LXX	Septuaginta (ed. Alfred Rahlfs)
LXX-A	*Codex Alexandrinus* (A)
LXX-B	*Codex Vaticanus* (B)
LXX-S	*Codex Sinaiticus* (S)
LXX-L	LXX *recensio Luciani*
LXX-O	LXX *recensio Origenis*
NETS	*New English Translation of the Septuagint*, 2000-, Oxford University Press
NRSV	*New Revised Standard Version*, 1993, Cambridge
NT	Noul Testament
PG	Patrologia greacă (ed. J.-P. Migne)
PL	Patrologia latină (ed. J.-P. Migne)
Q	Manuscrisele de la Qumran
RSV	*The Holy Bible, Revised Standard Version, An Ecumenical Edition*, 1973
SC	*Sources chrétiennes*
TM	Textul Masoretic
TOB	*Traduction œcuménique de la Bible. Ancien Testament*, 1983, Paris
VL	*Vetus Latina*
VT	Vechiul Testament
Vulg.	Vulgata (*Biblia sacra iuxta Vulgatam uersionem*, 1983, Stuttgart)

II. Bibliografie generală*

Ediții și traduceri

***, *Biblia sau Sfânta Scriptură. Ediție jubiliară a Sfântului Sinod*, 2002, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, București.

***, *Biblia, adică Dumnezeeasca Scriptură a Legii Vechi și a celei Nouă, tipărită în zilele majestății sale Carol I* (...), 1914, ediția Sfântului Sinod, București.

***, *Biblia de la Blaj*, 1795, ediție jubiliară, Roma, 2000.

***, *Monumenta Linguae Dacoromanorum*, Biblia 1688, vol. I-VI, Iași, 1988-.

***, *New English Translation of the Septuagint*, 2000-, International Organization for Septuagint and Cognate Studies, Oxford University Press.

***, *Septuaginta 1. Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul*, 2004, Colegiul Noua Europă, Polirom, Iași.

***, *Septuaginta 2. Iisus Nave, Judecătorii, Ruth, 1-4 Regi*, 2004, Colegiul Noua Europă, Polirom, Iași.

***, *Septuaginta 3. 1-2 Paralipomene, 1-2 Ezdra, Ester, Iudit, Tobit, 1-4 Macabei*, 2005, Colegiul Noua Europă, Polirom, Iași.

***, *Septuaginta 4/I. Psalmii. Odele, Proverbele, Ecleziastul, Cântarea Cântărilor*, 2006, Colegiul Noua Europă, Polirom, Iași.

Brenton, L., 1851 (retipărită în 1980), *The Septuagint Version of the Old Testament and Apocrypha, Greek and English*, Londra.

Brunello, A., 1960, *La Bibbia secondo la versione dei Settanta*, I-II, Roma.

Harl, M., Dorival, G., Munnich, O. (ed.), 1986-, *La Bible d'Alexandrie*, Paris.

Mortari, L. (ed.), 1999, *La Bibbia dei LXX*, Roma.

Rahlfs, A. (ed.), 1935, *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes*, Stuttgart.

Swete, H.B. (ed.), 1887-1894, *The Old Testament in Greek according to the Septuagint*, I-III, Cambridge.

Wevers, J.W. (ed.), 1974, *Septuaginta. Vetus Testamentum Graecum auctoritate Academiae Scientiarum Gottingensis editum*, Göttingen.

Lucrări și studii

Aejmelaeus, A., 1993, *On the Trail of the Septuagint Translators. Collected Essays*, Kampen.

---

* Bibliografia cvasicompletă despre Septuaginta este conținută în două volume: pentru studiile publicate până în 1969, S.P. Brock, C.T. Fritsch, S. Jellicoe, *A classified Bibliography of the Septuagint*, Leyden, 1973; pentru studiile publicate din 1970 până în 1993, C. Dogniez, *Bibliography of the Septuagint/Bibliographie de la Septante (1970-1993)*, Leyden, 1995. Bibliografia prezentată în acest volum este sintetică și orientativă.

Amphoux, C.B., Morgain, J., 1996, *Les premières traductions de la Bible*, Lausanne.
Barr, J., 1961, *The Semantics of Biblical Language*, Londra.
Bădiliţă, C., Bădiliţă, S., 1999, „Septuaginta sau Biblia de la Alexandria", în *Altarul Banatului* 1-3, pp. 100-135.
Bădiliţă, C., 2004, „Septuaginta în limba română", în *România literară*, nr. 10-11.
Barthélemy, D., 1978, *Études d'histoire du texte de l'Ancien Testament*, Fribourg, Göttingen.
Benoit, P., 1964, „L'inspiration des Septante d'après les Pères", în *L'homme devant Dieu. Mélanges offerts au Père Henri de Lubac*, Paris, pp. 169-187.
Benoit, P., 1951, „La Septante est-elle inspirée?", în *Exégèse et Théologie I*, Paris, pp. 13-28.
Bogaert, P.M., 1985, „Les études sur la Septante. Bilan et perspectives", în *Revue de Théologie de Louvain* 16, pp. 174-200.
Botte, B., Bogaert, P.M., 1993, „Septante et versions grecques", în *Dictionnaire de la Bible*, Suppl. 12, col. 536-692.
Bouhot, J.-P., 1966, „Le Pentateuque chez les Pères", în *Dictionnaire de la Bible*, Suppl. 7, col. 687-708.
Broşteanu, M., 2005, *Numele lui Dumnezeu în Coran şi în Biblie*, Iaşi.
Carbone, S.P., Rizzi, G., 1992, *Le Scritture ai tempi di Gesù. Introduzione alla LXX e alle antiche versioni aramaiche*, Bologna.
Cimosa, M., 1995, *Guida allo studio della Bibbia greca (LXX)*, Roma.
Colceriu, Şt., 2003, „O nouă traducere a Bibliei", în *Origini. Caiete silvane*, nr. 3-4, pp. 68-70.
Conybeare, F.C., George Stock, St., 1995, *Grammar of Septuagint Greek*, Peabody.
Daniel, S., 1966, *Recherches sur le vocabulaire du culte dans la Septante*, Paris.
Devreesse, R., 1959, *Anciens commentateurs grecs du Pentateuque*, Roma.
Fernández, Marcos N., 1998², *Introducción a las versiones griegas de la Biblia*, Madrid.
Fernández, Marcos N., 1985, *La Septuaginta en la investigación contemporánea*, Madrid
Field, F., 1875, *Origenis Hexaplorum quae supersunt*, I-II, Oxonii (reeditare Hildesheim, 1964).
Galbiati, E.R., 1996, „La versione dei LXX: influsso sui Padri e sulla liturgia greca e latina", în *Annali di Scienze Religiose*, I, pp. 57-70.
Harl, M., 1992, *La langue de Japhet, quinze études sur la Septante et le grec des chrétiens*, Paris.
Harl, M., Dorival, G., Munnich, O., 1994², *La Bible grecque des Septante, du judaïsme hellénistique au christianisme ancien*, Paris.
Hatch, E., Redpath, H.A., 1975, *A Concordance to the Septuagint and other Greek Versions of the Old Testament (Including Apocryphal Books)*, Graz (ed. I: Oxford, 1897).
Hengel, M., 1974, *Judaism and Hellenism*, Londra.
Hengel, M., 2001, *The Septuagint as Christian Scripture: Its Prehistory and the Problem of Its Canon*, Edinburgh, New York.
Jellicoe, S., 1974, *Studies in the Septuagint: origins, recensions and interpretation*, New York.

Kraus, W., Wooden, R.G., 2006, *Septuagint Research: Issues and Challenges in the Study of the Greek Jewish Scriptures*, Leiden.

Le Déaut, R., 1975, *La nuit pascale*, Roma.

Le Déaut, R., 1984, „La Septante, un Targum?", în Kuntzmann, R. şi Schlosser, J. (ed.), *Études sur le judaïsme hellénistique*, Paris, pp. 147-195.

Lee, J.A.L., 1983, *A lexical Study of the Septuagint Version of the Pentateuch*, Chico, California.

Lust, J., Eynickel, E., Hauspie, K., 2003², *A Greek-English Lexicon of the Septuagint*, Stuttgart (ed. I: vol. 1, 1992, vol. 2, 1996).

Martone, C., 1997, „I LXX e le attestazioni testuali ebraiche di Qumran", în *Annali di Scienze Religiose* II, pp. 159-174.

Mélèze-Modrzejewski, J., 1997a, „La Septante comme *nomos*. Comment la Torah est devenue une loi civique pour les Juifs d'Egypte?", în *Annali di Scienze Religiose* II, pp. 143-158.

Mélèze-Modrzejewski, J., 1997b, *Les Juifs d'Égypte de Ramses I à Hadrien*, Paris.

Morrish, G., 1987, *A Concordance of the Septuagint*, Grand Rapids, Michigan (ed. I: 1887).

Mortari, L., 1983, *Il Salterio della tradizione*, Torino.

Oden, Thomas C. (ed.), 2001, 2002, *Ancient Christian Commentary on Scripture*, „*Old Testament*", vol. I-III, Downers Grover.

Olofsson, S., 1990, *The LXX Version. A Guide to the Translation Technique of the Septuagint*, Stockholm.

Orlinsky, H.M., 1996, „I LXX: punto d'arrivo e di partenza per diversi ambiti di ricerca", în *Annali di storia dell'esegesi* I, pp. 17-31.

Peters, Francis E., *Termenii filozofiei greceşti*, trad. de Dragan Stoianovici, Bucureşti, 1993.

Pietersma, A., Cox, C., 1984, *De Septuaginta. Studies in honour of John William Wevers on his sixty-fifth birthday*, Ontario.

Rahlfs, A., 1904, 1911, *Septuaginta-Studien*, Göttingen.

Rose, A., 1965, „L'influence des Septante sur la tradition chrétienne", I-II, în *Questions liturgiques et paroissiales* 44, pp. 192-211; 284-301.

Simon, M., 1984, „La Bible dans les premières controverses entre Juifs et Chrétiens", în Mondésert, Cl. (ed.), *Bible de tous les temps* I, *Le monde grec ancien et la Bible*, Paris, pp. 107-125.

Swete, H.B., Ottley, R.R., 1900 (retipărită la New York în 1968), *An Introduction to the Old Testament in Greek*, Cambridge.

Tabachovitz, D., 1956, *Die Septuaginta und das Neue Testament*, Lund.

Tov, E., 1976, „Some Thoughts on a Lexicon of the LXX", în *Bulletin of the IOSCS IX*, pp. 14-46.

Tov, E., 1981, *The Text-Critical Use of the Septuagint in Biblical Research*, Ierusalim.

Tov, E., 1982, *A Classified Bibliography of Lexical and Grammatical Studies on the Language of the Septuagint and its Revisions*, Ierusalim.

Trebolle Barrera, J., 1993, *La Biblia judia y la Biblia cristiana. Introducción a la historia de la Biblia*, Madrid.

Taylor, B., 1994, *The analytical Lexicon to the Septuagint*, Grand Rapids.

Vian, G.M., 1996, „Le versioni greche della Scrittura nella polemica fra giudei e cristiani", în *Annali di storia dell'esegesi* 1, pp. 39-54.

Walters, P., 1973, *The Text of the Septuagint. Its Corruptions and their Emendation*, Cambridge.

III. Bibliografie la Iov

***, *Anchor Bible*, 1964, Garden City NY, New York: Doubleday [= AB].

***, *Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi şi a celei Noao*, 1795, Blaj, ed. jubiliară, Roma, 2000.

***, *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, 1977, K. Elliger; W. Rudolph (ed.), Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart [= TM].

***, *Biblia lui Şerban Cantacuzino*,1688, Bucureşti.

***, *Biblia sau Sfânta Scriptură*, 1988, tipărită sub îndrumarea Prea Fericitului Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti.

***, *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ediţie jubiliară a Sfântului Sinod, 2001, versiune diortosită după Septuaginta, redactată şi adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, tipărită cu binecuvântarea şi prefaţa Prea Fericitului Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti [= Anania].

***, *BIBLIA sau Sfânta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, 1923, Societatea Biblică (Britanică).

***, *Cartea lui Iov. Ecleziastul. Cartea lui Iona. Cartea lui Ruth. Cântarea Cântărilor*, 1995, traduse şi comentate de Petru Creţia, Humanitas, Bucureşti.

***, *La Bible*, 1974, traduite et présentée par André Chouraqui, Desclée de Brouwer.

***, *La Bible de Jérusalem*, 1986, nouvelle édition entièrement revue et augmentée, Cerf, Paris [= BJ].

***, *La Bible, traduction œcuménique*. 1988 (éd. réservée à l'Association œcuménique pour la recherche biblique), Éd. du Cerf – Société Biblique Française [= TOB].

***, *La Sacra Bibbia* della Conferenza Episcopale Italiana, 1997.

***, *La Sagrada Escritura. Texto y comentario. Antiguo Testamento*. III *Israel bajo persas y griegos* (*Esdras – Nehemias, Tobit, Judit, Ester, Macabeos*) *Libro de Job*, 1969, La Editorial Catolica, S.A., Madrid.

***, *Noua Vulgata Bibliorum Sacrorum Editio*, 1979, Libreria Editrice Vaticana.

***, *The Holy Bible* – King James' Version, 1769.

***, *The Holy Bible, Revised Standard Version, An Ecumenical Edition*, 1973, Collins, New York – Glasgow – London – Toronto – Sydney – Auckland [= RSV].

***, *The Septuagint Version of the Old Testament and Apocrypha*, with an English translation by L. Lee Brenton, ed. I.S. Baxter, Londra, 1851, retipărit Zondervan, Grand Rapids, Michigan, 1978 [= Brenton].

Bădiliţă, C., 2000, *Trei apocrife ale Vechiului Testament. Iosif şi Aseneth, Testamentul lui Iov, Testamentul lui Abraham*, Editura Polirom, Iaşi.

Bădiliță, C., 1999, *Cartea lui Iov*, traducerea primelor zece capitole după LXX și introducere, în *Altarul Banatului*, nr. 1-3, anul X, Timișoara.
Ciobanu, M., 1997, *La capătul puterilor. Însemnări pe Cartea lui Iov*, București.
Claudel, P., 1946, *Le livre de Job*, Librairie Plon, Paris.
Dhorme, P., 1926, *Le livre de Job*, Librairie Victor Lecoffre, Paris.
Dorival, G., Harl, M., Munnich, O., 1994, *La Bible grecque des Septante. Du judaïsme hellénistique au christianisme ancien*, Éd. du Cerf, Paris.
Gorea-Autexier, M., 2000, *Le texte de Job. Étude critique des témoins hebraïques et grecs. Le problème des versets absents de la Septante*, thèse de doctorat, École Pratique des Hautes Études, Section des Sciences Religieuses.
Grégoire le Grand, *Morales sur Job* (I-II), coll. *Sources chrétiennes* 32 bis, Éd. du Cerf, Paris, 1951, 1975; *Morales sur Job* (XI-XIV), *S. Ch.* 212, 1974; *Morales sur Job* (XV-XVI), *S. Ch.* 221, 1975.
Hésychius de Jérusalem, *Homélies sur Job, I: Homélies I-XI; II: Homélies XII-XXIV*, 1983, édition, introduction et notes par Charles Renoux, traduction par Charles Mercier et Charles Renoux, Éd. Brepols, Turnhout (*Patrologia Orientalis*, vol. 42, fasc. 1-2, nr. 190-191).
Jean Chrysostome, *Commentaire sur Job*, 1988, introduction, texte critique, traduction et notes par Henri Sorlin, avec la collaboration de Louis Neyrand, s.j., coll. *Sources chrétiennes* nr. 346, 2 vol., Éd. du Cerf, Paris.
Levêque, J., 1985, „Job – le livre et le message", în *Cahiers Évangile*, 53, Éd. du Cerf, Paris.
Petercă, V., 1997, *Drama lui Iob - drama omului*, Institutul Teologic Romano-Catolic, Iași.
Ravasi, G., 1984, *Giobbe*, Edizioni Borla, Roma.
Steinmann, J., 1955, *Le livre de Job*, Éd. du Cerf, Paris.
Weiser, A., 1951, 1974[6], *Das Buch Hiob* (übersetzt und erklärt von...), Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen (trad. ital. *Giobbe*, Paideia Editrice, Brescia, 1975).
Terrien, S., 1963, *Job*, Editions Delachaux & Niestlé, Neuchâtel.

IV. Bibliografie la Înțelepciunea lui Solomon

***, *The Anchor Bible*, 1979 (1981[2]), vol. 43: *The Wisdom of Solomon*. A new translation with introduction and commentary by D. Winston, New York, Doubleday & Company, Inc.
***, *Biblia Sacra iuxta Vulgatam Versionem*, 1964, XII: *Sapientia-Sirach*, Roma (a cura di Monaci dell'Abbazia di San Girolamo dell'ordine di San Benedetto).
***, *Oxford Bible Commentary*, 2001, J. Barton, J. Muddiman (ed.), Oxford University Press.
***, *Vetus Latina, Die Reste der altlateinischen Bibel*, 1977-1985 [Nach Petrus Sabatier], Herausgegeben von Walter Thiele, II/1, Sapientia Salomonis, Verlag Herder KG, Freiburg/Breisgau.

Banateanu, A., 2001, *La théorie stoïcienne de l'amitié. Essai de reconstruction*, Éditions Universitaires Fribourg, Paris, Éditions du Cerf.

Barsotti, D., 1978, *Le livre de la Sagesse*, trad. din it. în fr. de E. de Solms (it.: *Meditazione sul libro della Sapienza*, Brescia, 1976), Téqui, Paris.

Beauchamp, P., 1963. *De libro Sapientiae Salomonis*, P.I.B., Roma.

Bellia, G., Passaro, A. (ed.), 2004, *Il Libro della Sapienza. Tradizione, redazione, teologia*, Città Nuova Editrice, Roma.

Berger, S., 1893, *Histoire de La Vulgate pendant les premières siècles du Moyen Âge*, Thése (présenté à la Faculté des Lettres de Paris), Nancy.

Bizzeti, P., 1984, *Il Libro della Sapienza. Struttura e genere letterario*, Paideia Editrice, Brescia.

Bois, H., 1890, *Essai sur les origines de la philosophie judéo-alexandrine*, Paris.

Brehier, É., 1951², *Chryssipe et l'Ancien Stoïcisme*, Paris.

Bruyne, D. de, 1929, „Étude sur le texte latin de la Sagesse", în *Revue bénédictine de critique, d'histoire et de littérature religieuse*, XLI, pp. 101-133.

Carcopino, J., 1943², *Virgile et le mystère de la IVᵉ Eglogue*, Paris.

Cazelles, H., 1973, *Introduction critique à l'Ancien Testament*, Paris.

Cheon, S., 1997, „The Exodus Story in the Wisdom of Solomon. A Study in Biblical Interpretation", în *Journal for the Study of the Pseudepigrapha*, Supplement Series, 23, Sheffield.

Clarke, E.G., 1973, *The Cambridge Bible Commentary on the New English Bible. The Wisdom of Solomon*, Cambridge.

Deissmann, A., 1923⁴, *Licht vom Osten. Das Neue Testament und die neuentdeckten Texte der hellenistisch-römischen Welt*, Tübingen.

Dhorme, P. Paul, 1923, *L'Emploi métaforique des noms de parties du corps en Hébreu et en Akkadien*. Extrait de la *Revue Biblique*, 1920-1923, Librairie Victor Lecoffre, Paris.

Doble, P., 1996. *The Paradox of Salvation*, Cambridge.

Dumoulin, P., 1994, *Entre la Manne et l'Eucharistie. Étude de Sg. 16,15-17,1a. La Manne dans le livre de la Sagesse, synthèse de traditions et préparation au Mystère Eucharistique*, Editrice Pontificio Istituto Biblico, Roma.

Dupont-Sommer, A., 1935, „Les «impies» du Livre de la Sagesse sont-ils des Épicuriens?", în *Revue de l'histoire des religions* III, pp. 90-109.

Emerton, J.A., 1959, *The Peshitta of the Wisdom of Solomon*, E.J. Brill., Leiden.

Engel, H., 1998, *Das Buch der Weisheit*, Verlag Katholisches Bibelwerk, Stuttgart.

Fahr, W., 1969, *Theous nomizein. Zum Problem des Atheismus bei den Griechen*, New York.

Focke, F., 1913, *Die Entstehung der Weisheit Salomons. Ein Beitrag zur Geschichte des jüdischen Hellenismus* (FRLANT, s.n. V), Göttingen.

Genzmer, E., 1952, „Pondere, numero et mensura", în *Archive d'histoire du droit*, pp. 469-494.

Gilbert, M., 1973, *La critique des dieux dans le Livre de la Sagesse (Sg. 13-15)*, Biblical Institute Press, Roma.

Gilbert, M., 1976, *Introduction au Livre de la Sagesse*, Editrice Pontificio Istituto Biblico, Roma.

Grimm, C.L., 1860, *Das Buch der Weisheit*, Leipzig.

Hahneman, G.M., 2002, „The Muratorian Fragment and the Origins of the New Testament Canon", în McDonald, L.M., Sanders, J.A. (ed.), *The Canon Debate*, Hendrickson Publishers, Peabody (Massachusetts), pp. 404-415.

Henrichs, A., 1976, „The Atheism of Prodicus", în *Cronache Ercolanesi*, 6, Napoli, pp. 18-19.

Herescu, N.I., 1955, „Les *decem menses* et les calculs chronologiques des Romains", în *Revue des Études Latines*, 33.

Kenyon, F.G., 1975, *The Text of the Greek Bible*, third edition revised and augmented by A.W. Adams, Duckworth, Londra (prima ediție, 1936).

Kepper, M., 1999, *Hellenistische Bildung im Buch der Weisheit*, Berlin, New York.

Kolarcik, M., 1991, *The Ambiguity of Death in the Book of Wisdom 1-6. A Study of Literary Structure and Interpretation*, Analecta Biblica. Investigationes Scientificae in Res Biblicas, 127, Editrice Pontificio Istituto Biblico, Roma.

La Bonnardière, A.-M., 1970, *Biblia Augustiniana. Le Livre de la Sagesse. Études Augustiniennes*, Paris.

Larcher, C., 1969, *Études sur le Livre de la Sagesse*, Librairie Lecoffre, Paris.

Larcher, C., 1983-1985, *Le Livre de la Sagesse ou La sagesse de Salomon*, Librairie Lecoffre, Paris : vol. 1, 1983; vol. 2, 1984; vol. 3, 1985.

Legrand, Th., 2004, „Sagesse de Salomon", în Th. Römer, J.-D. Macchi, C. Nihan (ed.), *Introduction à l'Ancien Testament*, Le Monde de la Bible, nr. 49, Geneva, pp. 655-663.

Mariès, L., 1908, „Remarques sur la forme poétique du Livre de la Sagesse", în *Revue Biblique*, pp. 251-257.

Mariès, L., 1935, „Rythmes quantitatifs dans le Livre de la Sagesse", în *Comptes rendus des séances de l'Académie des inscriptions et belles lettres*, pp. 104-117.

Mayer, G., 1974, *Index Philoneus*, Berlin-New York.

Mazzinghi, L., 1995, *Notte di paura e di luce. Esegesi di Sap. 17,1-18,4*, Editrice Pontificio Istituto Biblico, Roma.

Mazzinghi, L., 2004, „Sap. 19,13-17 e i diritti civili dei Giudei di Alessandria", în Bellia, G., Passaro, A. (ed.), *Il Libro della Sapienza. Tradizione, redazione, teologia*, Città Nuova Editrice, Roma, pp. 67-97.

McGlynn, M., 2001, *Divine Judgement and Divine Benevolence in the Book of Wisdom*, Tübingen.

Metzger, B.M., 1991, *Manuscripts of the Greek Bible. An Introduction to Greek Palaeography*, New York-Oxford (revizuită; prima ediție, 1981).

Motzo, R.B., 1977, *Ricerche sulla letteratura e la storia giudaico-ellenistica*, Centro Editoriale Internazionale, Roma („Sull'etá e l'autore della Sapienza di Salomone", pp. 457-494 ; „L'etá e l'autore della Sapienza", pp. 495-502).

Norden, E., 1913, *Agnostos Theos*, Leipzig-Berlin.

Neher, M., 2004, *Wesen und Wirken der Weisheit in der Sapientia Salomonis*, Berlin, New York.

Offerhaus, U., 1981, *Komposition und Intention der Sapientia Salomonis*. Inaugural--Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der Evangelisch-Theologischen Fakultät der Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Bonn, Bonn.

Osty, E., 1966, *Le Livre de la Sagesse*, Les Éditions du Cerf, Paris.

Passaro, A., 2004, „Il serpente e la manna. Ovvero della parola che salva. Esegesi di Sap. 16", în Bellia, G., Passaro, A. (ed.), *Il Libro della Sapienza. Tradizione, redazione, teologia*, Città Nuova Editrice, Roma, pp. 193-208.

Pesce, D., 1988, „Numero, peso e misura (Da Platone alla Sap. Sal.)", în *Paideia* 43, pp. 202-209.

Pistone, R., 2004, „La lira e il creato: teorie musicali e strategia argomentativa in Sap. 19", în Bellia, G., Passaro, A. (ed.), *Il Libro della Sapienza. Tradizione, redazione, teologia*, Città Nuova Editrice, Roma, pp. 209-231.

Places, Éd. des, 1959, „Un emprunt de la *Sagesse* aux *Lois* de Platon", în *Biblica* 40, pp. 1016-1017.

Priotto, M., 1987, *La prima Pasqua in Sap. 18,5-25. Rilettura e attualizzazione*, Edizioni Dehoniane Bologna, Bologna.

Rahlfs, A., 1914, *Verzeichnis der griechischen Handschriften des A.T.*, Berlin.

Reese, J.M., 1965, „Plan and Structure in the Book of Wisdom", în *Catholic Biblical Quarterly* XXVII, pp. 391-399.

Reese, J.M., 1970, *Hellenistic Influence on the Book of Wisdom and its Consequences*, Roma.

Reider, J., 1957, *The Book of Wisdom. An English Translation with Introduction and Commentary*, New York.

Romaniuk, C., 1967, „Le traducteur grec du livre de Jésus Ben Sira n'est-il pas l'auteur du livre de la Sagesse?", în *Rivista Biblica*, XV, 2, pp. 163-170.

Ryle, H.E., 1895, *Philo and the Holy Scripture, or the Quotations of Philo from the Books of the Old Testament, with Introduction and Notes*, Macmillan, Londra.

Scarpat, G., 1989, 1996, 1999, *Libro della Sapienza*. Testo, traduzione, introduzione e commento a cura di Giuseppe Scarpat, Paideia Editrice, Brescia : vol. 1, 1989; vol. 2, 1996; vol. 3, 1999.

Schmitt, A., 1986, *Das Buch der Weisheit. Ein Kommentar*, Würzburg.

Schmitt, A., 1989, *Weisheit, Die Neue Echter Bibel. Kommentar zum alten testament mit Einheitsübersetzung*, Würzburg.

Swete, H.B., 1900, *An Introduction to the Old Testament in Greek* (with an appendix containing the letter of Aristeas edited by H.St.J. Thackeray), University Press, Cambridge.

Thackeray, H.St.J., 1905, „Rhythm in the Book of Wisdom", în *Journal of Theological Studies*, VI, pp. 232-237.

Vílchez Lindez, J., 1990, *Sabiduria*, Editorial Verbo Divino, Estella (Navarra).

Weisengoff, J.P., 1949, „The Impious of Wisdom 2", în *Catholic Biblical Quarterly* II, pp. 40-65.

Winston, D., 2004, „Un secolo di ricerca sul Libro della Sapienza", în Bellia, G., Passaro, A. (ed.), *Il Libro della Sapienza. Tradizione, redazione, teologia*, Città Nuova Editrice, Roma, pp. 13-31.

Ziener Omi, G., 1956, *Die theologische Begriffssprache im Buche der Weisheit*, Peter Hanstein Verlag, Bonn.

V. Bibliografie la Înțelepciunea lui Iisus Sirah

AB = *The Wisdom of Ben Sira*. A New Translation with Notes by Patrick W. Skehan, Introduction and Commentary by Alexander A. Di Lella, O.F.M., *The Anchor Bible*, Doubleday, New York – London – Toronto – Sydney – Auckland, 1987.

Anania = *Biblia sau Sfânta Scriptură. Ediție jubiliară a Sfântului Sinod* (...), redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, București, 2001.

Auvrey = P. Auvray, „Notes sur le prologue de l'Ecclésiastique", în *Mélanges A. Robert*, Paris, 1957, pp. 281-287.

Bauer = J.B. Bauer, „Sir. 15,14 et Gen. 1,1", în *Verbum Domini*, 41 (1963), pp. 243-244.

Bibl. 1688 = *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a ceii Vechi și ale ceii Noao Leage, toate care s-au tâlmăcit dupre limba elinească spre înțelegerea limbii rumânești, cu porunca preabunului Domn Ioan Șărban Cantacozino Basarabă Voievod* (...), București, 1688 [ed. modernă: EIBMBOR, București, 1988].

Bibl. 1819 = *Bibliia, adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii vechi și a ceii noao, cu chieltuiala Rosieneștii Soțietăți a Bibliei, în Sanktpetersburg, în tipografia lui Nic. Grecea, în anul 1819, avgust, 15 zile.*

Bibl. 1874 = *Sânta Scriptură a Vechiului și a Noului Testament. Edițiune nouă, revĕdută după tecsturile originale și publicată de societatea biblică pentru Britania și străinătate*, Iași, 1874.

Bibl. 1914 = *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Legii cei Vechi și a celei Nouă* (...). Ediția Sfântului Sinod, București, 1914.

Bibl. 1921 = *Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament. Edițiune nouă, revăzută după testurile originale și publicată de societatea biblică pentru Britania și străinătate*, București, 1874.

Bibl. 1936 = *Sfânta Scriptură, tradusă după textul grecesc al Septuagintei, confruntat cu cel ebraic*... București, 1936 [trad. de Nicodim Munteanu, Gala Galaction, Vasile Radu].

Bibl. 1990 = *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită (...) cu aprobarea Sfântului Sinod, București, 1990.

BJ = *La Bible de Jérusalem*, traduite en français sous la direction de l'École biblique de Jérusalem. Nouvelle édition revue et corrigée, Les Éditions du Cerf, 1998.

Box, Oesterly = G.H. Box, W.O.E. Oesterly, „Sirach", în R.H. Charles (ed.), *Apocrypha and Pseudoepigrapha of the Old Testament*, Oxford, 1913, pp. 268-517.

Concord. = *A Concordance of the Septuagint*, compiled by George Morrish, giving various readings from codices vaticanus, alexandrinus, sinaiticus, and ephraemi; with an appendix of words from Origen's hexapla etc. (...), Zondervan Publishing House, Michigan, 1978.

Corn. = *Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, București, Societatea Biblică pentru Răspândirea Bibliei in Străinătate, 1926 [trad. de D. Cornilescu, nemenționat].

Couroyer, 1960 = B. Couroyer, „Mettre la main sur la bouche en Égypte et dans la Bible", în *Revue biblique*, LXVII (1960), pp. 197-209.

Couroyer, 1975 = B. Couroyer, „Un égiptianisme dans Ben Sira, IV, 11", în *Revue biblique*, LXXXII (1975), pp. 206-217.

Di Lella = Comentariile lui Alexander A. Di Lella, în AB.

DLR = *Dicționarul limbii române* (Serie nouă), București, 1965 și urm. [literele *M, N, O, P, R, S, Ș, T, Ț, V*].

Duesberg = H. Duesberg, *Les scribes inspirés. Introduction aux livres sapientiaux de la Bible*, vol. I-II, Paris, 1966.

Duesberg, Fransen = H. Duesberg, I. Fransen, „Ecclesiastico", în *La Sacra Bibbia (...) di S. Garofalo. Antico Testamento*, Torino, 1966.

Filotei = *Biblia sau Testamentul Vechi și Nou (...) tipărit (...) prin binecuvîntarea (...) iubitorului de Dumnezeu episcop al Sfintei Episcopii Buzăul, D.D. Filoteiu*, Buzău, 1854.

Frankf. = Ἡ ΘΕΙΑ ΓΡΑΦΗ (...)/ *Diuinae Scripturae nempe Veteris ac Noui Testamenti omnia. Graece, a uiro doctissimo recognita et emendata, uariisque lectionibus aucta et illustrata*, Frankfurt am Main, 1597.

Girard = René Girard, *Les origines de la culture*. Entretiens avec Pierpaolo Antonello et João Cezar de Castro Rocha, Paris, 2004.

Hadot = J. Hadot, *Penchant mauvais et volonté libre dans la Sagesse de Ben Sira (L'Ecclésiastique)*, Bruxelles, 1970.

Harl, Dorival, Munnich = M. Harl, G. Dorival, O. Munnich, *La Bible grecque des Septante. Du judaïsme hellénistique au christianisme ancien*, Cerf, Paris, 1994.

Hebr. = F. Vattioni, *Ecclesiastico. Testo ebraico con apparato critico e versioni greca, latina e siriaca*, Istituto Orientale di Napoli, Napoli, 1968.

Jobes, Silva = K.H. Jobes, M. Silva, *Invitation to the Septuagint*, Michigan, 2001.

Lefkowitz, Fant = M.R. Lefkovitz, M.B. Fant, *Women's Life in Greece and Rome*, John Hopkins University, Baltimore, 1982.

Lévi = I. Lévi, *The Hebrew Text of the Book of Ecclesiasticus*, ed. a II-a, 1951.

LSJ = *A Greek-English Lexicon*, compiled by Henry George Liddell and Robert Scott. Revised and augmented throughout by Sir Henry Stuart Jones, with the assistance of Roderick McKenzie and with the cooperation of many scholars. With a revised supplement, Oxford, 1996.

Luther = *Die Bibel oder Die ganze Heilige Schrift des Alten und Neuen Testaments nach der Übersetzung Martin Luthers, mit Apokryphen*. Revidierter Text, Stuttgart, 1974.

Maier = G. Maier, *Mensch und freier Wille nach den jüdischen Religionsparteien zwischen Ben Sira und Paulus*, Tübingen, 1971.

Marböck = J. Marböck, *Weisheit im Wandel. Untersuchungen zur Weisheitstheologie bei Ben Sira*, Bonn, 1971.

Micu = *Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi și a ceii Noao, care s-au tălmăcit de pre limba elinească pre înțălesul limbii românești (...)*, Blaj, 1975 [ed. modernă: Roma, 2000].

Pelikan = J. Pelikan, *The Christian Tradition. A History of the Development of Doctrine*, vol. I-V, University of Chicago Press, Chicago, 1971-1989 [ediție românească:

Tradiţia creştină. O istorie a dezvoltării doctrinei, vol. I-IV, Editura Polirom, Iaşi, 2004-2006].

Peters = N. Peters, *Das Buch Jesus Sirach oder Ecclesiasticus*, Münster, 1913.

Pisani = V. Pisani, „Aqua e fuoco (Sir. 15,17-18)", în *Acme* I (1948), p. 94.

Prato = G.L. Prato, „Il problema della teodiceea in Ben Sira. Composizione dei contrari e richiamo alle origini", în *Analecta Biblica*, 65, Roma, 1975, pp. 367-369.

Rad = G. von Rad, *Old Testament Theology*, vol. I-II, Harper and Row, New York, 1962, 1965.

Radu-Gal. = *Biblia, adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi a Noului Testament, tradusă după textele originale ebraice şi greceşti de preoţii profesori Vasile Radu şi Gala Galaction, din înalta iniţiativă a Majestăţii sale Regelui Carol II*, Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II", 1938 (ed. a II-a, 1939).

Rankin = O.S. Rankin, *Israel Wisdom Literature. Its Bearing on Theology and the History of Religion*, T&T Clark, Edinburgh, 1936.

Segal = M.H. Segal, *Sēpher ben-Sīrā' haššālēm*, Ierusalim, 1972.

Siegert = F. Siegert, *Zwischen Hebräischer Bibel und Altem Testament. Eine Einführung in die Septuaginta*, Münster, 2001.

Smend = R. Smend, *Das hebräische Fragment der Weisheit des Jesus Sirach*, Göttingen/Berlin, 1987.

Spicq = C. Spicq, „L'Ecclésiastique", în L. Pirot, A. Clamer (ed.), *La Sainte Bible*, vol. 6, Paris, 1951, pp. 529-841.

Şaguna = *Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură* (...), tipărită (...) cu binecuvântarea excelenţiei sale, prea sfinţitului Domn Andreiu, Baron de Şaguna, Sibiiu, 1956-1958.

TOB = *Traduction oecuménique de la Bible. Ancien Testament*, Paris, 1983.

Trenchard = W.C. Trenchard, *Ben Sira's Wiew of Women. A Literary Analysis*, în seria „Brown Judaic Studies", 38, California, 1982.

Vulg. = *Bibliorum sacrorum iuxta Vulgatam Clementinam, noua editio* (...) curauit Aloisius Gramatica, typis polyglottis Vaticanis, 1926.

Ziegler = *Septuaginta*. Vetus Testamentum Graecum, auctoritate Societatis Litterarum Gottingensis editum. Vol. XII/2, *Sapientia Iesu Filii Sirach*, edidit Josephus Ziegler, Göttingen, 1965.

Ziegler, Syll. = J. Ziegler, *Sylloge. Gesammelte Aufsätze zur Septuaginta*, Göttingen, 1971.

VI. Bibliografie la Psalmii lui Solomon

Atkinson, K., 2001, *An Intertextual Study of the Psalms of Solomon Pseudepigrapha*, New York.

Atkinson, K., 2004, *I Cried to the Lord. A Study of the Psalms of Solomon's Historical Background and Social Setting*, Leiden.

Atkinson, K., 2005, „Theodicy in the Psalms of Solomon", în A. Laato, J.C. Moor (ed.), *Handbook of Theodicy in the World of the Bible*, Leiden.

Delcor, M., 1979, „Psaumes de Salomon", în L. Pirot, A. Robert (ed.), *Dictionnaire de la Bible : Supplément*, Paris, pp. 214-245.

Frankenberg, W., 1896, *Die Datierung der Psalmen Salomos, Ein Beitrag zur jüdischen Geschichte*, Giessen.

Gebhardt, O. von, 1895, *Psalmoi Solomontos: Die Psalmen Salomo's zur ersten Male mit Benutzung der Athoshandschriften und des Codex Casanatensis*, Leipzig.

Geiger, P.E.E, 1871, *Der Psalter Salomo's, Herausgegeben und erklärt*, Augsburg.

Gray, G.B., 1912, „The Psalms of Solomon", în R.H. Charles (ed.), *The Apocrypha and Pseudepigrapha of the Old Testament*, Oxford, vol. 2, pp. 625-652.

Hann, R.R., 1988, *The Manuscript History of the Psalms of Solomon*, Chico.

Hilgenfeld, A., 1871, „Die Psalmen Salomo's, deutsch übersetzt und aufs Neue untersucht", în *Zeitschrift für wissenschaftliche Theologie* 14, pp. 383-418.

Kuhn, K.G., 1937, *Die älteste Textgestalt der Psalmen Salomos: Insbesondere auf Grund der Syrischen Übersetzung neu untersucht*, Stuttgart.

Prigent, P., 1987, „Les Psaumes de Salomon", în A. Dupont-Sommer, M. Philonenko (ed.), *La Bible : Ecrits intertestamentaires*, Paris, pp. 947-992.

Ryle, H.E., James, M.R., 1891, *Psalmoi Solomontos: Psalms of the Pharisees, Commonly Called the Psalms of Solomon*, Cambridge.

Schüpphaus, J., 1977, *Die Psalmen Salomos: Ein Zeugnis Jerusalemer Theologie und Frömmigkeit in der Mitte des vorchristlichen Jahrhunderts*, Leiden.

Wellhausen, J., 1874, *Die Pharisäer und die Sadducäer: Eine Untersuchung zur inneren jüdischen Geschichte*, Greifswald.

Winninge, M., 1995, *Sinners and the Righteous: A Comparative Study of the Psalms of Solomon and Paul's Letters*, Stockholm.

Wright, R.B., 2005, *The Psalms of Solomon: Color Images of Greek and Syriac Manuscripts*, CD-ROM, Sheffield.

Wright, R.B., 1985, „The Psalms of Solomon (First Century B.C.): A New Translation and Introduction", în J.H. Charlesworth (ed.), *The Old Testament Pseudepigrapha*, vol. 2, New York, pp. 639-670.

Cuprins

www.polirom.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

BIBLIA. V.T. (română; Septuaginta; 2004)

Septuaginta. Iași: Polirom, 2004 – vol.

ISBN (10): 973-681-768-7

Vol. 4. Tomul 2: Iov, Înțelepciunea lui Solomon, Înțelepciunea lui Iisus Sirah, Psalmii lui Solomon / vol. coord. de: Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu; în colab. cu pr. Ioan-Florin Florescu; trad. de Smaranda Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, ... – 2007. – Bibliogr. –

ISBN 978-973-46-0445-6

I. Bădiliță, Cristian (coord.)
II. Băltăceanu, Francisca (coord.; trad.)
III. Broșteanu, Monica (coord.; trad.)
IV. Florescu, Ioan-Florin (coord.)
V. Bădiliță, Smaranda (trad.)

222

Printed in ROMANIA

www.polirom.ro

Redactor: Ioan-Florin Florescu
Coperta: Radu Răileanu
Tehnoredactor: Constantin Mihăescu

Bun de tipar: ianuarie 2007. Apărut: 2007
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. Box 266
700506, Iași, Tel. & Fax (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11;
(0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: office@polirom.ro
București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33,
O.P. 37 • P.O. Box 1-728, 030174
Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: office.bucuresti@polirom.ro

Tiparul executat la S.C. LUMINA TIPO s.r.l.
str. Luigi Galvani nr. 20 bis, sect. 2, București
Tel./Fax: 211.32.60, 212.29.27, E-mail: office@luminatipo.com

SEPTUAGINTA 4/II

Sigle şi abrevieri mai frecvente*

AB	*The Anchor Bible*, 1964-, New York
AI	Flavius Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*
APOT	*Apocrypha and Pseudepigrapha of the Old Testament*
BA	*La Bible d'Alexandrie*, 1986-, Paris
BJ	*La Bible de Jérusalem*, 1986, 1988, Paris
CSEL	*Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*
Hebr.	F. Vattioni, 1968, *Ecclesiastico...*
LEH	Lust, J.; Eynickel, E.; Hauspie, K., 2003, *A Greek-English Lexicon of the Septuagint*, Stuttgart (ed. I: vol. I, 1992, vol. 2, 1996)
LSJ	Liddell, H.G.; Scott, R.; Jones, H.S., 1996, *A Greek-English Lexicon*, Oxford
LXX	Septuaginta (ed. Alfred Rahlfs)
LXX-A	*Codex Alexandrinus* (A)
LXX-B	*Codex Vaticanus* (B)
LXX-S	*Codex Sinaiticus* (S)
LXX-L	LXX *recensio Luciani*
LXX-O	LXX *recensio Origenis*
OBO	*Orbis Biblicus et Orientalis*
NETS	*New English Translation of the Septuagint*, 2000-, Oxford
NRSV	*New Revised Standard Version*, 1993, Cambridge
NT	Noul Testament
PG	Patrologia greacă (ed. J.-P. Migne)
PL	Patrologia latină (ed. J.-P. Migne)
Q	Manuscrisele de la Qumran
SC	*Sources chrétiennes*
TM	Textul Masoretic
TOB	*Traduction œcuménique de la Bible. Ancien Testament*, 1983, Paris
VL	*Vetus Latina*
VT	Vechiul Testament
Vulg.	Vulgata (*Biblia sacra iuxta Vulgatam versionem*, 1983, Stuttgart)

* Lista completă se află în Bibliografia volumului.

Transliterarea alfabetului grecesc

α, A = a, A; β, B = b, B; γ, Γ = g, G; δ, Δ = d, D; ε, E = e, E; ζ, Z = z, Z; η, H = e, E; θ, Θ = th, Th; ι, I = i, I; κ, K = c, C (dar k, K înainte de *e* şi *i*); λ, Λ = l, L; μ, M = m, M; ν, N = n, N; ξ, Ξ = x, X; ο, O = o, O; π, Π = p, P; ρ, P = r, R; σ, ς, Σ = s, s, S; τ, T = t, T; υ, Υ = u (în diftongi), y, U (în diftongi), Y; φ, Φ = ph, Ph; χ, X = ch, Ch; ψ, Ψ = ps, Ps; ω, Ω = o, O.

Transliterarea alfabetului ebraic

א = ʾ (stop glotal); בּ = b; ב = bh (pronunţat spirant, aprox. ca [v]); גּ = g; ג = gh (pronunţat spirant); דּ = d; ד = dh (pronunţat spirant, aprox. ca engl. „th” sonor); ה = h; ו = w; ז = z; ח = h̲; ט = ṭ; י = y; כּ = k; כ = kh (pronunţat spirant, aprox. ca [h]); ל = l; מ = m; נ = n; ס = s; ע = ʿ (guturală); פּ = p; פ = ph (pronunţat spirant, aprox. ca [f]); צ = ţ; ק = q; ר = r; שׂ = ś; שׁ = ş; תּ = t; ת = th (pronunţat spirant, aprox. ca engl. „th” surd); ◌ָ = ā (în silabă închisă, înainte de accent: o); ◌ֵ = ē; ◌ִי = ī; וֹ = ō; וּ = ū; ◌ַ ◌ֲ = a; ◌ְ = ᵉ (pentru simplificare, am transliterat la fel *şwa mobile* şi *şwa quiescens*); ◌ֶ ◌ֱ = e; ◌ִ = i; ◌ֹ ◌ָ ◌ֳ = o; ◌ֻ = u.

Abrevieri pentru cărţile biblice

– VT: Abd. (Abdia); Agg. (Aggeu); Am. (Amos); Av. (Avacum); Bar. (Baruch); Bel (Bel şi dragonul); Cânt. (Cântarea Cântărilor); Dan. (Daniel); Deut. (Deuteronomul); Ecl. (Ecleziastul); Ep. Ier. (Epistola lui Ieremia); Est. (Ester); Ex. (Exodul); 1Ezr. (1 Esdra); 2Ezr. (2 Esdra = Ezra şi Nehemia TM); Gen. (Geneza); Ier. (Ieremia); Iez. (Iezechiel); Iis. Nav. (Iisus/Iosua Nave); Ioel; Iona; Iov; Is. (Isaia); Iud. (Iudit); Înţ. (Înţelepciunea lui Solomon); Jud. (Judecătorii); Lev. (Leviticul); 1,2,3,4Mac. (1, 2, 3, 4 Macabei); Mal. (Malachia); Mich. (Michea); Na. (Naum); Num. (Numerii); Od. (Odele); Os. (Osea); 1,2Par. (1, 2 Paralipomene = 1, 2 Cronici TM); Plâng. (Plângerile lui Ieremia); Prov. (Proverbele/Pildele lui Solomon); Ps. (Psalmii); Ps. Sol. (Psalmii lui Solomon); 1,2Rg. (1, 2 Regi = 1, 2 Samuel TM); 3,4Rg. (3,4 Regi = 1, 2 Regi TM); Ruth; Sir. (Înţelepciunea lui Iisus Sirah); Soph. (Sophonia); Suz. (Suzana); Tob. (Tobit); Zah. (Zaharia).

– NT: Apoc. (Apocalipsa); Col. (Coloseni); 1,2Cor. (1, 2 Corinteni); Ef. (Efeseni); Evr. (Evrei); Flm. (Filimon); Flp. (Filipeni); Gal. (Galateni); Fp. (Faptele Apostolilor); Iac. (Iacob); In. (Ioan); 1,2,3In. (1, 2, 3 Ioan); Iuda; Lc. (Luca); Mc. (Marcu); Mt. (Matei); 1,2Pt. (1, 2 Petru); Rom. (Romani); 1,2Tes. (1, 2 Tesaloniceni); 1,2Tim. (1, 2 Timotei); Tit.

SEPTUAGINTA

IEZECHIEL
SUZANA
DANIEL
BEL ȘI BALAURUL

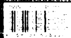

COLEGIUL NOUA EU
POLIRO

SEPTUAGINTA

IEZECHIEL
SUZANA
DANIEL
BEL ȘI BALAURUL

EDITURA POLIROM

www.polirom.ro